

สังคมศาสตร์ปริทัศน์

ปีที่ 16 ฉบับที่ 1

กรกฎาคม - ธันวาคม 2535

ข่าวและจดหมายปริทัศน์ไทย

บรรณาธิการแถลง

สังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับ "ชำแหละอนาคตชาติไทย" ที่ท่านถืออยู่ในมือฉบับนี้ เป็นผลพวงสืบเนื่องมาจากเจตนาารมณ์ของคณะกรรมการบริหารสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยชุดปัจจุบัน ซึ่งได้ลงมติเห็นพ้องต้องกันตั้งแต่ปลายปี 2534 เพื่อให้วารสารฉบับนี้ของสมาคมฯ ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเกิดขึ้นในบรรณพิภพวงวิชาการไทย แต่ถูกอำนาจเผด็จการในอดีตออกคำสั่งเผาทิ้งและทำลายให้หมดไปในปี 2519 โดยสมาคมฯหวังจะให้การหวนกลับมาครั้งนี้ของสังคมศาสตร์ปริทัศน์เป็นตัวกระตุ้นจิตสำนึกปัญญาชนไทยเพื่อหาทางปลดปล่อยความมิดมิดของสังคมในยุคเผด็จการทหารรช. ซึ่งมีชื่อใหญ่เท่าช้าง แต่มีกินเล็กกว่าแมว แต่บังเอิญตลอดช่วงเวลาดังกล่าวจนถึงต้นปี 2535 บรรยายากศทางวิชาการไทยที่เกี่ยวข้องกับสมาคมฯตกอยู่ภายใต้สภาพการณ์ของการข่มขู่กรงโซกทุกรูปแบบของคณะโจรปล้นประชาธิปไตยกลุ่มนั้น ทั้งในรูปของการดักฟังโทรศัพท์ ในรูปของการส่งก๊วยข้างถนนมาดักทำร้าย ในรูปของการตัดหัวหมาขวางเข้าบ้าน และในรูปของการโทรศัพท์ขู่ฆ่ากรรมการบริหารสมาคมฯบางคน

ความสามานย์ทางการเมืองของคณะโจรปล้นประชาธิปไตยของประชาชนไทยกลุ่มนั้นเกิดขึ้นได้เพราะความเชื่อมั่นที่ว่า "Power is a decisive factor in political life" ซึ่งก็ได้ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมต่างๆ ของสมาคมฯเช่นกัน เพราะโจรปล้นประชาธิปไตยถือว่าเป็นศัตรูสำคัญที่สุดกลุ่มหนึ่งของพวกเขา คณะกรรมการบริหารฯ จำเป็นต้องปรับรูปแบบและยุทธวิธี เพื่อรับใช้สังคมไทยในลักษณะหลากหลายรูปแบบและอำพรางตนเองมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความร่วมมือกับชุมชนวิชาการประชาธิปไตยกลุ่มต่างๆอย่างระมัดระวังและรอบคอบ ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้ชื่อเสียงของสมาคมฯ ซึ่งคณะโจรปล้นประชาธิปไตยกลุ่มนั้นต้องการทำลายให้สามารถดำรงอยู่คู่ วงวิชาการไทยอย่างมั่นคงและมีศักดิ์ศรีตลอดกาล

อย่างไรก็ตาม ความบ้าคลั่งอำนาจของคณะโจรปล้นประชาธิปไตยกลุ่มนั้นก็ไม่สัมฤทธิ์ผล เพราะสังคมไทยในปลายศตวรรษที่ 20 ไม่ใช่สังคมของไอ้จิ้งหรือคนคร่ำครึ แต่เป็นสังคมของคนมีเหตุผล มีภูมิปัญญา และมีสายตายาวไกลเพิ่มมากขึ้นทุกขณะ การทำลายล้างสมาคมฯหรือการพยายามกวาดสมาชิกของสมาคมฯเข้าคุกเผด็จการจึงไม่ประสบผลสำเร็จแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้าม กิจกรรมทางวิชาการของสมาคมฯในทุกปริมณฑลกลับได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นจากชุมชนทางวิชาการและเสรีชนไทยมากกว่ายุคใดสมัยใดเสียด้วยซ้ำไป

เมื่อขอบฟ้าทางวิชาการถูกเปิดอย่างมีชีวิตชีวาอีกครั้งหนึ่งโดยวีรชนผู้พลีชีพเพื่อชาติเพื่อประชาธิปไตยในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬมหาโหดที่ผ่านมา คณะอนุกรรมการฝ่ายสังคมศาสตร์ปริทัศน์ภายใต้การกำกับของดร.สมเกียรติ วันทะนะ จึงเห็นพ้องต้องกันว่า "สังคมศาสตร์ปริทัศน์" จะต้องกลับมาเป็นชนวนจุดประกายทางภูมิปัญญาของสังคมไทยให้ได้อีกครั้งหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ภาวะกิจเฉพาะชั่วคราวของผตามฉันทามติของดร.สมเกียรติ วันทะนะ จึงปรากฏออกมา

ผมหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผู้อ่านทุกท่านคงให้อภัยในความขลุกขลักและอรรถรสทางปัญญาต่างๆ ของสังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับนี้บ้าง เพราะกองบรรณาธิการเฉพาะกิจได้พยายามจนสุดความสามารถภายใต้เงื่อนไขของเวลาที่แสนจำกัดเพียง 4 สัปดาห์ เพื่อให้สิ่งพิมพ์ฉบับที่ไม่เป็นกระดาษเป็นหมึกเท่าที่จะทำได้ทุกวิถีทาง และหวังในที่สุดว่าผู้อ่านทุกท่านคงจะให้การสนับสนุนสังคมศาสตร์ปริทัศน์ต่อไป ตลอดจนการร่วมมือกับสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยในการรื้อฟื้นให้กระบวนการชุมชนทางภูมิปัญญากลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งหนึ่งในอนาคตภูมิอันเป็นที่รักยิ่งของเราทุกคนอย่างแน่นอน

ด้วยความจริงใจ

ภูวคณ ทรวงประเสริฐ

สังคมศาสตร์ปริทัศน์

ปีที่ 16 ฉบับที่ 1 กรกฎาคม-ธันวาคม 2535

ISSN : 0858-5490

เจ้าของ :

สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

สำนักงาน :

77/201-202 ราชเทวีทาวเวอร์ชั้นที่ 17

ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10400

โทร. 2553685

โทรสาร 2517269

ประธานอนุกรรมการ

ฝ่ายสังคมศาสตร์ปริทัศน์

ดร.สมเกียรติ วันทะนะ

บรรณาธิการประจำฉบับ

ดร.ภูวดล ทรงประเสริฐ

กองบรรณาธิการประจำฉบับ

นายก้องเกียรติ พิชิตโยธี

นายจักรชัย บวรพงษา

นายอุดม พงศ์วิทยา

นายโชคชัย ไกรนรา

จัดพิมพ์ :

โมเดิร์น อิงค์

ราคา (สำหรับบุคคลทั่วไป)

เล่มละ 100 บาท

สารบัญ

	หน้า
บรรณาธิการแถลง	
จดหมาย ส. คิวรัล็กซ์	1
โทรสารจ็อค-โต้ง	5
ข้อมูลคืบ	6
- State Department Report, March 25, 1992	6
- จดหมายเปิดผนึกถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	7
- โครงการสรรเสริญท่านพ่อสุจินดา เนื่องในพิธีเปิดเบิกเนตรที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	8
- จดหมายฉบับสุดท้ายของพลตรีจำลอง ศรีเมือง ขอแลกด้วยชีวิต หากประท้วงไม่สำเร็จ ตายภายใน 7 วัน	9
- แถลงการณ์สหพันธ์นักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.)	11
- รายงานสภาพการณ์ปัจจุบัน โดยกลุ่มนักธุรกิจเพื่อประชาธิปไตย กทม.	12
- แถลงการณ์ชี้แจงข้อเท็จจริงประชาชนถูกปิดล้อมที่ถนนราชดำเนิน	14
- แถลงการณ์สมาพันธ์นักศึกษานครศรีธรรมราช	15
- พี่น้องร่วมชาติของเราถูกยิงตายนับพันคน	16
- แถลงการณ์คณาจารย์นิติศาสตร์ 4 สถาบัน	17
- ใบแจ้งข่าว "พิธีไสยศาสตร์สาปแข่งทรราชย์และ 5 พรรคมาร"	18
บทความ :	19
- รัฐปฏิสนธิ	19
ชัยอนันต์ สมุทวณิช	
- อนาคตชาติไทยกับการครอบงำความเชื่อทางการเมืองไทย	26
ชัยชนะ อิงควัด	
- การสร้างเผด็จการในรั้วมหาวิทยาลัย	31
ธเนศวร์ เจริญเมือง	
- 60 ปี ประชาธิปไตยแบบขุนนาง	48
วิทยากร เชียงกูล	
- 60 ปีการพัฒนาประชาธิปไตย : มุมมองจากท้องถิ่น	52
ดวงจันทร์ อภาวิชชุดม์	
- การศึกษาไทยในหนึ่งร้อยปีระบบราชการไทยและทกลิบปีประชาธิปไตย :	
หนึ่งศตวรรษของการศึกษาในวัฒนธรรมการเมืองสองกระแส	58
สมโชติ อ๋องสกุล	
- วิฤตการณ์เมืองไทยในปัจจุบัน	70
ปาริชาติ โชติยะ	
- ความเคลื่อนไหวเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย	80
คณาจารย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เพื่อประชาธิปไตย	

- นักศึกษากับการมีส่วนร่วมทางการเมือง กรณีพฤษภาทมิฬ ธัญญา สังขพันธานนท์	87
- เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ กับการแสดงออกทางการเมืองของนักธุรกิจไทย อุกฤษฏ์ ปัทมภนัณฑ์	96
- การรับรู้เรื่อง "ลาว" ในพงศาวดารและแบบเรียนไทย ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ	106
- สามสิบปีหลังจากการวางแผนครอบครัวที่เชียงใหม่ เตียง ผาดีไธสง	117
- สยามร่วมงานเอสโป่ที่กรุงปารีสเมื่อพ.ศ. 2442 เอนก นาวิกมูล	137
- บทบาทข้าราชการกรมการปกครองในทศวรรษหน้า รักษศักดิ์ โชติชัยสถิตย์	143
ครุ่นคิด.....ลิขิตคำ	155
- ฟ้าเปลี่ยนสี	155
- วันนี้คุณดื่มเผด็จการแล้วหรือยัง	156
- ต้องดับมัน	157
บทความจากหนังสือพิมพ์ :	158
- โวยถูกขู่ฆ่า - ห้ามเดินทาง ชัยอนันต์ถามผมผิดอะไร	158
- 3 เดือนถอยหลังก็ก้าว เมื่อรชช.-รัฐบาลถูกตรวจสอบโดยนักวิชาการ	158
- บันทึกจากแดนกระสุน	160
- เศรษฐกิจไทยหลังพฤษภาคม 2535	165
- กรณีศึกษาทางจิตวิทยาสังคมและบริหาร สุจินดา คราประยูร และอาการมลายของกลุ่ม	169
- เปิดแผลลึกลับสูงน้ความซำรดของชาติเมื่อ...เศรษฐกิจไทยถูก "โทรม"	171
- วิชาการในฐานะสมบัติส่วนรวม	176
- ดร.กมล สมวิเชียร เปิดฉมึมือเปื้อนเลือด ถึงเพื่อนนักวิชาการชื่อ "ทินพันธ์ มาคะตะ"	178
- คาราวาน "คนทุกข์" จากอีสานสู่ท่าเนียบาเดินทางไกล "ปิดฉาก" คจก.	180
- Last Tango in Thailand ?	184

จดหมาย ส. ศิวะรักษ์

5 กุมภาพันธ์ 2535

เรียน อจ.สมเกียรติ วันทะนะ

ผมดีใจที่สังคมศาสตร์ปริทัศน์จะฟื้นคืนชีพขึ้นมา และขอขอบคุณคณะอนุกรรมการจัดทำวารสารของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยที่มีแก่นใจนึกถึงผมในฐานะที่เคยเป็นบรรณาธิการนิตยสารนี้มาแต่แรกเริ่ม เผอิญช่วงนี้ผมไม่สู้จะปลอดโปร่งพอที่จะเขียนบทความส่งมาให้ได้ ด้วยต้องเดินทางเร่รอนอยู่ตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในอเมริกาเหนือ และต้องเตรียมปาฐกถาบ้างเตรียมสอนบ้าง เตรียมบทความทางวิชาการบ้าง ยากที่จะปลื้กตัวมาคิด และเขียนให้ได้ในเวลาที่กำหนดให้ผม

อย่างไรก็ดี ผมขอส่งความปรารถนาดีมายังผู้จัดทำสังคมศาสตร์ปริทัศน์และผู้อ่านทุก ๆ คน กับขอส่งบทสัมภาษณ์ผมที่นักศึกษามหาวิทยาลัยวอชิงตัน เมืองซีอาเติล นำเอาไปเขียน มาให้พิจารณา จะลงพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ หรือแปลเป็นไทยก็ได้ ถ้าต้องการ เพราะมีการเอ่ยถึง สังคมศาสตร์ปริทัศน์ อยู่ในนั้นด้วย

อนึ่ง อยากเขียนเตือนความจำว่า สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ก่อกำเนิดขึ้นมาในช่วงท้ายแห่งสมัยเผด็จการสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และยืนยงคงมาได้ตลอดเวลากว่าหนึ่งรอบนักษัตร แม้เผด็จการจะครองอำนาจอยู่นานกว่าการผลิตออกใบของประชาธิปไตยในช่วงระยะเวลาอันสั้น ๆ นั้นก็ตามที แต่แล้วก็มีอันเป็นไปในสมัยที่เนติบัณฑิตอังกฤษเป็นนายกรัฐมนตรี โดยผู้ที่บริหารสมาคมสังคมศาสตร์เองก็ดูจะสยบยอมให้กับอำนาจนิยมแห่งยุคสมัย จนบรรณาธิการที่รับตำแหน่งต่อไปจากผมได้รับความยุติธรรมนานาประการจากผู้บริหารสมาคม ยิ่งกว่าจากผู้บริหารบ้านเมืองที่เป็นเผด็จการเสียอีก

หวังว่าอดีตอันไม่ยาวนานดังกล่าวนี้ จักเป็นบทเรียนสำหรับการตั้งต้นใหม่ ซึ่งดูจะเริ่มในยุคสมัยแห่งเผด็จการอีกครั้ง โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นนักเรียนอังกฤษอีกครั้งหนึ่งด้วย แม้คณะรัฐมนตรีชุดนี้จะมีที่ท่าว่าเป็นประชาธิปไตย และไม่เลวร้าย เช่นสมัยแห่งธานินทร์ กรัยวิเชียร แต่การสยบยอมต่ออำนาจอันแอบแฝงเข้าในรูปแบบต่าง ๆ นั้น ผู้บริหารสมาคมในช่วงหลัง 6 ตุลาคม 2519 เป็นไปอย่างเชื่อง ๆ ฉันทใด ผู้บริหารบ้านเมืองในสมัยนี้ ซึ่งมีที่ท่าว่ากล้าหาญ และบริสุทธิ์ยุติธรรมก็มีเลศหรือหลับนัยเนตร ต่ออำนาจอันอธรรมได้ไม่ยากนัก โดยอ้างระเบียบและกฎหมายบ้านเมือง อย่างพอ ๆ กัน ฉันทนั้น

พวกเราที่เคยเรียนประวัติศาสตร์อังกฤษ คงจำได้ว่าสมัยหนึ่งคนยากคนจนขโมยมันฝรั่งจากเจ้าศักดินาและขโมยลูกนกจากเจ้าของที่ดินนั้น ต้องถูกเนรเทศไปออสเตรเลีย หรือถูกจองจำเป็นสิบ ๆ ปีเอาเลย และถ้าผู้ปกครองบ้านเมืองปราศจากความเป็นรัฐบุรุษเสียแล้ว ก็ย่อมไม่หาทางแก้ไขกฎหมายให้เกิดเป็นความยุติธรรมทางสังคมจนได้นั่นเอง

ฉันทใด เหตุการณ์ต่าง ๆ ในเมืองไทยสมัยนี้ ก็ดูจะเป็นเช่นฉันทนั้น อย่างกรณีที่พระอนุรักษ์ป่าแล้วถูกจับเข้าขังคุกจนต้องขึ้นโรงขึ้นศาลทั้งผ้ากาสาวพัสตร์ โดยผู้บุกรุกป่า ทำลายป่าสงวนด้วยการสร้างสนามกอล์ฟ ฯลฯ กลับลอยนวล แม้จนผู้ที่ปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์กลับต้องคดีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพนั้นผู้บริหารบ้านเมืองก็ยังคงถือเอากฎหมายว่าเป็นใหญ่ และไปนำพากับผู้มีอำนาจที่อยู่เหนือกฎหมายอีกแหละหรือ หรือเพียงแต่ทำงานกันไปวันต่อวันเท่านั้นเอง ถ้าเช่นนั้นผู้บริหารบ้านเมืองก็มีค่าเท่าข้าราชการประจำหรือเป็นพนักงานเท่านั้นเอง คำว่าexecutive ต่างจาก administrative อย่างไรดังนายกสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยท่านแรก ทรงบัญญัติศัพท์ข้อแตกต่างไว้แล้วว่า บริรักษ์ คำหนึ่ง บริหาร คำหนึ่ง ในฐานะวารสารทางวิชาการ ซึ่งมีประวัติความเป็นมาในทางวิชาชีพสังคมคงต้องพิจารณาประเด็นพวกนี้ด้วยบ้างอย่างจริงจังดอกกระมัง หากไม่สังคมศาสตร์ปริทัศน์ก็จะเป็นเพียงวารสารทางวิชาการที่เรามีอยู่ค่อนข้างมากและมีก็ยังไม่ถึงจะจางไม่ลึกและกว้างขวางทางความรู้เท่าที่ควรอีกด้วย

2 สังคมศาสตร์ปริทัศน์

ถ้าที่ผมเขียนมานี้ตีพิมพ์ได้ คงจะเป็นนิมิตหมายว่าการเกิดใหม่ของสังคมศาสตร์ปริทัศน์จะเป็นกาลเทศะแห่งการกระตุ้นเตือนมโนธรรมสำนึกของผู้รู้ตลอดจนผู้ใคร่รู้ แม้ผู้มีอำนาจจะไม่นำพาจับฟัง สังคมศาสตร์ปริทัศน์ก็คงสร้างเกราะกำบังทางวิทยาศาสตร์สังคม เพื่อถ่วงถ่วงไปสู่เสรีภาพ สมภาพ และภราดรภาพ โดยที่ถ้าพูดตามคำของนายสมาคมคนถัดลงมาก็คือให้เกิดสันติประชาธรรมในสังคมไทยตลอดจนภูมิภาคแถบนี้ ยิ่งถ้ามีทางเปิดแหวดวงแห่งความกล้าหาญทางจริยธรรมให้กว้างขวางออกไป ให้คนไทยรุ่นใหม่ร่วมรับผิดชอบกับความทุกข์ยากของราษฎรในประเทศของเรา และประเทศเพื่อนบ้านโดยให้ความสำคัญของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนความดีความงามในทางสร้างสรรค์ด้านนฤมิตรกรรมด้วย ถ้าเข้าได้ถึงขั้นนี้สังคมศาสตร์ปริทัศน์จักเป็นเวที ที่ก่อให้เกิดประทีปส่องทางอย่างสำคัญ อันสมกับการกลับมาเกิดใหม่ เพื่อให้มีความสว่างอันจะนำไปสู่ความสะอาดและความสงบ สยามจักได้ปลอดไปจากความกักขฬะกึ่งดิบกึ่งดีทั้งหลาย อันหมักหมมโสมมอยู่ในชั้นสูงที่น้อมนำไปในทางอำนาจนิยมอย่างน่าสมเพชเวทนาหนัก

ด้วยความปรารถนาดีจากผม

สุลักษณ์ ศิวรักษ์

Buddhist author, activist to speak at UW

Sivaraksa's 'radical conservatism' calls for generosity, awareness

By William Galloway

Contributing Writer

"If you have a tree in your garden, you must preserve it. Not because it is the most beautiful tree in the world. Not because it is sacred. Just because it grows in your garden."

The small man, simply dressed in a rough blue cotton tunic and black trousers, smiles warmly. Ajarn Sulak Sivaraksa, prominent Thai author, Buddhist thinker and political activist, has arrived at the UW for 10 days of lectures on topics ranging from politics to religion. Controversy follows him like a shadow.

"I use strong words," he says. "I think you need strong words to make people agree or disagree."

Ajarn Sulak (Ajarn is a title much like professor in English) is a man with a foot in each of two worlds, spiritual and political. He calls his approach "radical conservatism."

He deplores the notion that Buddhism deals only with individual suffering and not with that of society, as he invokes the fundamental practice of "dana," or generosity.

"Many in the West want to skip dana. Very

selfish-want to be enlightened." That smile again. "To give is good."

There is a charm that extends beyond the graceful and ubiquitous smile of this man, beyond his delightfully archaic and slightly fractured use of the English language, not unlike a character in a Peter Sellers movie.

"The Country is a house, and the military are the termites who feed on it, and finally destroy it.

When will the military cease being termites and become ordinary insects?"

-Ajarn Sulak

Sivaraksa

Aug. 22, 1991, at Thammasat University in Bangkok

Social action is one of the primary focuses of his work, and he is founder of the International Network of Engaged

A Man of Peace: Ajarn Sulak Sivaraksa, noted Thai author and political activist explains his theory of 'radical conservatism'.

Buddhists, as well as numerous other social and humanitarian organizations.

By the practice of generosity, explains Ajarn Sulak, one learns compassion for all sentient beings and avoids exploitation of oneself and others.

"Of course, as an ordinary human being you cannot help but exploit yourself and others. The point is to exploit less," he reassures his audience.

The practice of the Five Precepts (sila) gives guidelines for non-exploitative behavior, but Ajarn Sulak emphasizes that these are only guidelines. "Recommended. Up to you," he said.

His ready sense of humor frequently surfaces when the context seems grave.

* The Daily Of The University of Washington
Monday, February 3, 1991 Page 3.

"We all kill, perhaps indirectly. Even if you are a vegetarian, don't be proud. At least the buffalo and the cow have a chance to run away from you. The poor vegetables cannot even run away!"

He matter-of-factly points out the logic of vegetarianism, "Cows cry louder than cabbages."

The blind acceptance of dogma, Ajarn Sulak argues, must be replaced by a "critical awareness" of everything one observes.

"Believe in whatever is helpful to you to become less greedy, less selfish, less hateful, To see things as they really are."

This philosophy has extended to the realm of politics as well, in a region where the ramifications of American foreign policy are far more extensive than many realize.

"We must adapt, Western ideas critically. This is my main idea. The people at the top have power, but they have no brain," says Ajarn Sulak.

"No, too strong. They have been brainwashed by Berkeley advising. They stimulate greed and call it development."

Ajarn Sulak's outspokenness has earned him the disapproval of a succession of military regimes in Thailand.

In 1962, he founded the Social Science Review, a forum for intellectual debate and the only one of its kind in Southeast Asia. The Review was the first to reveal the presence of U.S. troops on Thai soil as part of the

American involvement in Indochina.

He was accused of complicity in the student demonstrations demanding democratic reforms in 1973 which rallied half a million people in the streets of Bangkok and led to the downfall of reigning military strongman, Thanom.

Although the students rejoiced, Ajarn Sulak reflects, "I felt very sad. Some students had been killed not many, and the rest thought they had won. I said, no you have not won. Only the top three people are gone. The whole military apparatus remains intact."

Chaos ensued. On Oct. 6, 1976, students met with government troops in a bloody confrontation at Thammasat University, and the army backlash was swift and repressive.

"My books were burned. My book-shop closed. The Social Science Review shut down forever," recalled Ajarn Sulak.

He spent two years in exile, lecturing at Cornell, Berkeley and Toronto, then he returned in 1977, when the political climate was more lenient.

"By then, my convictions had changed radically. I understood how the farmers and laborers suffered... the last 14 years of my life, my work has concentrated on social injustice, ecological crisis and human rights."

But in 1984, Ajarn Sulak was jailed on charges of treason, the same charge which has again driven him from his homeland, the land he calls Siam.

"I never use the name Thailand. This name was imposed upon us by a military dictator in 1939. It is a symbol of a dictatorial regime and obviously chauvinistic. The country does not belong only to the Thai. There are the Mon, the Karen, the Lao, the Vietnamese, others. I refuse to use it."

He ponders briefly, then his face lights up and he adds, "You are welcome to use it, if you want to!"

Question everything.

Ajarn Sulak will conduct a seminar entitled 'Buddhism and Politics in Thailand' on Tuesday, Feb. 4, 1992, at 3:30 p.m. in Thomson 403. The seminar is open to all interested students and faculty members.

ทรสาร จืด - ดั่ง

เรียน นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ

ตามที่ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตติยจุลจอมเกล้า ลีบตระกูล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ แก่ท่าน เมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๓๕ นั้น ผมขอแสดงความยินดีที่ท่านได้รับพระมหากรุณาธิคุณในครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(สุนทร คงสมพงษ์)

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

ผู้อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ

วันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕

กราบเรียน ท่านอดีตประธานรช.

พลเอกสุนทร คงทรงนงที่เคารพอย่างสูงปรีดิ์

อนุสนธิจดหมายแสดงความยินดีของฯพณฯท่านต่อ กระผม นั้น กระผมต้องขอขอบพระคุณ ฯพณฯท่านอย่างสูงสุด ในขณะเดียวกันกระผมใคร่ขออวยพรให้ ฯพณฯท่านมีความสุข ความเจริญและมีความก้าวหน้าในชีวิตนายทหารนอกราชการ และขออวยพรเพิ่มเติมให้ฯพณฯท่านมีความสุข อย่างล้นเหลือ กับครอบครัวทั้งสองของฯพณฯท่าน จนถึงจุดสุดท้าย

ขอแสดงความนับถืออย่างสูงลิ่ว

(ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ)

สมาชิกสหพันธ์ประชาธิปไตย

ข้อมูลดิบ

STATE DEPARTMENT REPORT, MARCH 25, 1992

(Thailand, Huñ Sen/Kanter) (650)

News Briefing : Spokesman Margaret Tutwiler briefed

Following is an unofficial transcript of East Asia/Pacific excerpts :

(begin unofficial transcript)

THAILAND

Q: Could you tell us what might be the consequences for relations between the United States and Thailand of having a prime minister, Mr. Narong Wongwan, who US agencies believe to be involved in international heroin trafficking?

TUTWILER: What I can tell you is that our relations with Thailand and the Thai people are long-standing and close, and in this context, as you know, yesterday we welcomed the return to constitutional processes throughout the parliamentary elections that were held on March 22nd. and now that these elections are over, Thai political parties are forming a new government. And I'm not going to get into what - ifs until they indeed have had an opportunity to form that government.

Q: Could you tell us why the United States refused Mr. Wongwan a visa last summer?

TUTWILER: He was denied a visa in July 1991 under Section 212.A(2) c of the Immigration and Nationality Act, which states that any alien who had - the consular or immigration officer knows or has reason to believe is or has been, an illicit trafficker of any such controlled substance, is excludable.

Q: So what you're saying, in real English, is that this guy was not allowed a visa because he was a known trafficker?

TUTWILER: I'm saying that his visa was denied in July, 1991 under the section of law I just said, for the reasons that are all enunciated as part of our law.

Q: And does that section of the law provide that known drug traffickers or those who assist them cannot get visas?

TUTWILER: Cannot get visas?

Q: Yeah.

TUTWILER: I said he was excludable for a visa.

Q: I said does that section of the law provide that known drug traffickers cannot receive a visa?

TUTWILER: I'm not sure - I mean, I've answered what this affects and how it affects your law.

Q: I'm just trying to get a clear -

TUTWILER: I'll read it to you again.

Q: - statement on the - what the law says.

TUTWILER: I'll read it to you again.

Q: No, I was just looking for it in plain English, actually. (Laughter.)

TUTWILER: Well, since this is legal, I think it's safer to stay with the actual text of this section - 212.A(2) c of our Immigration and Nationality Act.

Q: That's the one that prohibits anybody associated - (Laughter) - with the drug trade - is that it - from entering the United States.

TUTWILER: I'll be happy to read it again, the actual language there in the law.

Q: Just checking.

TUTWILER: Okay.

จดหมายเปิดผนึกถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

เรื่อง รณรงค์คัตค้านคนนอกเป็นรัฐมนตรี

เรียน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกท่าน

พวกเราเป็นชาวสลัมและคนยากจนหาเช้ากินค่ำ ได้ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยหวังว่า จะได้มีรัฐบาลที่เข้าใจ เห็นอกเห็นใจ แก้ปัญหาต่าง ๆ ให้พวกเรา แต่มาถึงวันนี้เรารู้สึกผิดหวังที่คนไม่ผ่านการเลือกตั้งและเป็นคนทำการรัฐประหารล้มประชาธิปไตยเมื่อปีที่แล้วกลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีก ซึ่งเราคิดว่าจะไม่แก้ปัญหาค่าพวกเรา เพราะท่านเป็นคนไม่รักษาคำพูด และเป็นผู้ที่แสดงเจตนาชัดเจนว่าไม่ศรัทธาระบบประชาธิปไตย

พวกเราเป็นชาวบ้านธรรมดาอยากเห็นสังคมอยู่เย็นเป็นสุข ไม่อยากให้คนมาทำลายประชาธิปไตย เพราะเราคิดว่าถ้าเป็นประชาธิปไตย คนยากจน คนเดินถนน จะยังพอมีปากเสียงเสนอปัญหาต่อรัฐบาลได้ ประเทศเราก็จะเจริญ คนก็จะมั่งมีใจเมตตาอารี เอื้อเฟื้อต่อกัน

พวกเราใคร่ขอวิงวอนให้ท่านส.ส.ทั้งหลายจากทุกพรรคช่วยเรียกร้องให้พลเอกสุจินดา คราประยูร ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ด้วยวิธีการที่เหมาะสม แล้วคัดเลือก ส.ส.ที่เป็นคนดี มีความสามารถ ซึ่งมีอยู่มากเป็นแทน พวกเราเชื่อมั่นในตัวท่าน ส.ส.ทุกคนว่าท่านจะเป็นปากเสียงของประชาชนยืนหยัดรักษาสิ่งถูกต้องปกป้องประชาธิปไตย ประชาชนทั้งหลายพร้อมจะยืนอยู่เคียงท่านร่วมเรียกร้อง จนกว่าประชาธิปไตยจะกลับคืนมาสู่ประชาชน

พวกเราชาวชุมชนแออัดและคนยากจนในกรุงเทพฯ จะเรียกร้องต่อไปอย่างสงบ มีเมตตาต่อฝ่ายที่กำลังก้าวไปในทางผิด ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยจงปกป้องบ้านเมืองจิตใจให้พลเอกสุจินดา ซึ่งกำลังถูกรอบงำด้วย โมหะ โลก หลง จงเปลี่ยนใจกระทำสิ่งที่ถูก พวกเราจะดำเนินการต่อไปไม่ละความพยายาม เพื่อส่งเสริมแบบอย่างทางการเมืองที่ดีให้เกิดขึ้นกับสังคมไทย จะได้ยุติมีสุขเป็นความหวังของลูกหลานเราในภายหน้า

ขอแสดงความนับถือ

กลุ่มชาวสลัมกรุงเทพพิทักษ์ประชาธิปไตย

16 เมษายน 2535

โองการสรรเสริญท่านพ่อสุจินดา เมืองในพิธีเปิดเบิกเนตรที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในอดีตอันเป็นฤกษ์ดีศรีมหาวัน เทวดามาประชุมกันประศาสน์พรชัย ท่านพ่อสุจินดาฤทธิเดชระบือไกลทั่วทั้งแปดทิศและสามโลก ผู้อวดารลงมาปราบทุกข์โศกโรคภัยแก่ชาวไทยทุกหัวระแหง ปัญหาข้าวยากหมากแพง-ฝนแล้ง-และโจรภัยจักมลายไปสิ้นสามวันเจ็ดวัน ท่านพ่อมกสร้างสวรรค์บนดินแน่แท้เทียว ใครไม่เชื่อแม้แต่คำเดียวจึงมีอันเป็นไปด้วยดาบหอกกระบะบอกปืน เทอญ

ณ โอกาสนี้จักอ่านบทสรรเสริญบารมีของท่านพ่อสุจินดาผู้มีบุญ นายกรัฐมนตรีผู้มีชื่อเสียงเกริกไกรผู้สละซึ่งความพอใจในสันโดษของตัวเอง เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนไทยและพี่น้องลูกเมียของตนเอง ด้วยท่านเป็นผู้เปี่ยมบารมีถึง ห้า ประการ บารมี หนึ่ง คือ ความหน้าทหน้าไรเทียมทาน แม้จะมีใครมาคัดค้านตำแหน่งหรือด่าว่าให้เสียหาย คำด่านั้นก็มิได้ระคายให้ได้อายแม้แต่น้อย บารมี สอง คือ ความใจบุญสุนทาน เมื่อแรกขึ้นนั่งเมืองได้จัดสรรลาภยศ แก่พวกพ้องของตัวทั่วหน้ากัน พี่เขยและเพื่อนรักให้คุมพลพลใครในกรุงเทพฯ ส่วนเมียนั้นให้แถลงนโยบายแทนนายกาเป็นครั้งคราว บารมี สาม คือ รู้จักให้อภัย อนุญาตให้นักการเมืองผู้ต้องเสียดจัญไรจนถูกยึดทรัพย์ได้กลับเนื้อกลับตัวเป็นคนดี แม้จะเคยประณามพยายามเหยียดและเหยียบย่ำไว้ว่าแสนชั่ว ก็มีได้จริงเกลียดกลับให้เข้าร่วมรัฐบาลดั้งเดิม บารมี สี่ คือ ความเมตตา ใครประจบสอพอกท่านหวังให้มีสุขและออกทีวีเสียทุกคน ใครไม่เห็นด้วยกับท่านจะอดข้าวตายอย่างไรไม่คำนึงถึง เพราะเห็นเป็นเสียงข้างน้อยอยู่รำไปจะเป็นตายร้ายดีก็ช่างหัวมัน บารมี ห้า คือ มิได้ถือความสัดย งามได้ชื่อว่า หลอกลวงประชาชนทั้งประเทศ เพื่อให้ชาติอยู่รอดปลอดภัย นับแต่นี้ต่อไป มิต้องแก้ไขบ้านเมืองให้เหนื่อยกายใจ แค่นี้เป็นตัวอย่างคนไทยมีสุขทุกวันคืนก็สบายแฮ

ด้วยบุญบารมีที่สั่งสมมานานนมถึงห้าชาติ ประกอบกับแรงบนบานอธิษฐานของหญิงแม่วรรณศิริกรรยารวมทั้งวิชามารมนต์คำของเพื่อนนำมิตรและสาวกทั้งหลาย ทำให้ท่านพ่อสุจินดาสามารถเอาชนะหิริ-โอตตปตะ คือความละอายต่อบาปทั้งปวง ขึ้นนั่งบัลลังก์นายกกตหัวคนไทย ต่อไปจนชั่วลูกชั่วหลาน

อนึ่ง รูปเคารพของท่านพ่อสุจินดา อันจะนำมาประดิษฐาน ณ ศาลเพียงตาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นี้ แรกสุดผุดขึ้นจากซีในลำน้ำชื่ออย่างปฏิหารย์ แล้วไหลระเร่ยสู่ลำน้ำมูลไปออกทะเลที่ปลายแม่น้ำโขงเขตประเทศเขมรโพ้น จากนั้นจึงทวนคลื่นในอ่าวไทยเข้าสู่ปากน้ำเจ้าพระยา รูปศักดิ์สิทธิ์นี้ลอยทวนกระแส น้ำเจ้าพระยา มาถึงเจ็ดวันเจ็ดคืนจนมาติดอยู่ที่ฝั่งธรรมศาสตร์ บรรดาหมอผีและชีพราหมณ์ผู้มั่งไสยเวทย์ทั้งหลายอัญเชิญเท่าใดก็มิยอมขึ้นจากน้ำจนต้องกล่าวว่าจะทำพิธีตั้งศาลเพียงตา และถวายเก้าอี้นายกาเป็นเครื่องเช่นให้ครองต่อไปอีกสิบปีจึงเอาขึ้นจากน้ำได้ ไห่ทั้งหลายเห็นพ้องว่าเป็นลางจิบหายของประชาชนไทย จึงต้องตั้งศาลไว้เคารพบูชาเพื่อแก้เคราะห์นี้แล

ประกาศไว้ ณ วันที่ 22 เมษายน 2535

จดหมายฉบับสุดท้ายของพลตรี จำลองศรีเมือง ขอแลกด้วยชีวิต หากประท้วงไม่สำเร็จ ตายภายใน 7 วัน

เรียน ท่านพี่น้องประชาชนผู้หวังดีต่อประเทศชาติ

เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า ประชาชนเป็นจำนวนมากได้ร่วมกันคัดค้านคนนอกเป็นนายกฯ และคัดค้านคำประกาศที่ว่า "เสียสัจเพื่อชาติ" ซึ่งก่อให้เกิดผลเสียหายอย่างใหญ่หลวงในด้านคุณธรรม เราคัดค้านในหลักการ ไม่มีใครจงเกลียดจงชัง พลเอกสุจินดาเป็นส่วนตัว และเราไม่ได้คัดค้านเรื่องการทำงาน จึงไม่ต้องรอดูผลงานของรัฐบาลอย่างที่อ้างกันข้าง ๆ คู ๆ

การสืบทอดอำนาจคณะปฏิวัติและวางแผนสืบทอดอำนาจต่อไปอีก 10 ปีนั้น ประชาชนเห็นชัดแล้วว่า จะก่อให้เกิดผลเสียหายมากมายแก่ประเทศชาติต่อไป ซึ่งนับวันจะเข้าสู่ระบอบเผด็จการมากยิ่งขึ้น มีผลกระทบต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อันเป็นที่เคารพเทอดทูนบูชาของเรา ทั้งจะทำให้ต้องสูญเสียทางเศรษฐกิจอีกนับเป็นหมื่น ๆ ล้านบาท

พลเอกสุจินดาและคณะหลงผิดไปชั่วขณะ ซึ่งพวกเราได้เสนอแนะทางออกที่ดีที่สุดอันเปี่ยมไปด้วยความรักและความเมตตาต่อกัน ขอร้องให้พลเอกสุจินดาลาออกจากนายกฯ แล้วสมัครส.ส.เขตไหนก็ได้ ส.ส.ในเขตนั้นยินดีลาออกเพื่อเปิดทางให้ แต่เราไม่ยอมรับการแก้ตัวด้วยวิธีอื่นใดทั้งสิ้น

ความผิดพลาดทางการเมืองในขณะนี้ ที่จริงการแก้ไขเป็นหน้าที่ของนักการเมืองเป็นหน้าที่ของส.ส. แต่ส.ส.ก็ช่วยพูด คัดค้านในสภาไม่ได้ เพราะประธานและรองประธานสภาเป็นคนของรัฐบาล ส.ส.ฝ่ายรัฐบาลก็มีถึง 195 เสียง และยังมีวุฒิสมาชิกหนุนอีก 270 เสียง การพูดในสภาจึงเป็นเพียงการแสดงละครประกอบให้เห็นว่า เป็นประชาธิปไตยเท่านั้น ส.ส.หลายคน จึงต้องคัดค้านอย่างสันตินอกสภาร่วมกับประชาชน

การชุมนุมประท้วงที่อาจจะมีผลก็เฉพาะวันที่ 6 พฤษภาคมวันแถลงนโยบายรัฐบาลเท่านั้น ถัดจากวันที่ 6 ไปแล้วเกือบจะไม่มีผลในการคัดค้านเลย ประชาชนและสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ จะถูกปิดปากหมด ความเป็นเผด็จการจะเพิ่มมากยิ่งขึ้น จะแก้ปัญหาสำคัญ ๆ ของชาติไม่ได้เลย เป็นที่น่าสังเกตว่า การคัดค้านขยายวงกว้างและรวดเร็ว ไม่มียุคใดสมัยไหนที่ครูบาอาจารย์สถาบันการศึกษาต่าง ๆ จะร่วมกันต่อต้านอย่างมากมายเหมือนครั้งนี้ เพราะต่างก็เห็นภัยร้ายแรงที่จะเกิดขึ้นกับประเทศชาติของเรา

เพื่อให้การคัดค้านเป็นผลอย่างจริงจัง เราขอเรียนเชิญชวนทุกท่านที่มีความห่วงใยบ้านเมืองได้โปรดสละวันทำงานของท่าน 1 วัน ไปชุมนุมกันอย่างสงบในวันที่ 6 พฤษภาคม แปะดโม่งเช้า เพื่อช่วยกันขอกร้องวิงวอนให้พลเอกสุจินดา ลาออกจากนายกรัฐมนตรี นัดพบกันที่หน้ารัฐสภา ซึ่งพลเอกสุจินดาจะไปที่นั่น

ทีนี้แล้วมาการต่อสู้ของร.ต.ฉลาดและคณะด้วยวิธีการอดอาหารมีผลระยะยาวนั้นเป็นวิธีที่ถูกต้อง เพราะประชาชนอีกเป็นจำนวนมากต้องการระยะเวลาเพื่อทำความเข้าใจ แต่ผู้ที่จะมากต่อสู้เพิ่มเติมต่อไปนั้น ต้องใช้วิธีเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในระยะยาวอันรวดเร็วภายในสองสามวันนี่จึงจะได้ผล

ผมได้คัดค้านในฐานะสมาชิกพรรคการเมืองมานานแล้ว แต่ไม่เกิดผล คราวนี้ผมขอคัดค้านในฐานะส่วนตัว ในฐานะประชาชนคนหนึ่งไม่ผูกติดกับพรรคการเมือง

ผมได้ไตร่ตรองมานาน พินิจพิจารณาอย่างรอบคอบ ผมขอเอาชีวิตเข้าแลก อดอาหารตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป อดโดยไม่ยอมรับอะไรทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นกลูโคส น้ำเกลือ การตรวจร่างกาย หรือการรักษาใด ๆ การอดอาหารโดยวิธีนี้จะอยู่ได้ประมาณไม่เกิน 7 วัน ผมจะอดจนกว่าพลเอกสุจินดาจะลาออก หรือผมตายไป

การคัดค้านของผมนั้นผมไม่ได้หวังอำนาจ หากการคัดค้านในครั้งนี้ ทำให้ผมมีโอกาสเป็นรัฐมนตรี เป็นรองนายกรัฐมนตรี หรือเป็นนายกรัฐมนตรี ผมจะไม่ยอมรับตำแหน่งใด ๆ ทั้งสิ้น ผมจะไม่ยอมเสียสัจเป็นอันขาด

ท่านพี่น้องประชาชนครับถ้าการประชุมในวันที่ 6 พฤษภาคมนี้ เหตุการณ์เป็นไปในทำนอง "น้ำน้อยย่อมแพ้ไฟ" ละก็ ผมขอถือโอกาสนี้กล่าวคำอำลาท่านโดยเฉพาะท่านที่กรุณาสับสนุนผมตลอดมา ทั้งท่านที่อยู่ในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด

ผมภูมิใจที่เกิดมาเป็นคนไทย ได้พบพระศาสนา ได้อยู่ใต้ร่มพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้มีโอกาสรู้จักพี่น้องประชาชนหลาย ๆ ท่านที่เป็นคนดี แม้ผมจะต้องจากโลกนี้ไปในเวลาอีกไม่กี่วันผมก็ไม่เสียดาย

ผมขอขอบพระคุณ ขอบพระคุณต่อทุกสิ่งทุกอย่างที่หลายท่านเคยให้ความเมตตากรุณาต่อผม

ลาก่อนครับ

พล.ต.จำลอง ศรีเมือง

4 พฤษภาคม 2535

แถลงการณ์

ขอเชิญชวนพี่น้องประชาชน ร่วมแสดงประชามติ ในวันที่ 6 พฤษภาคม ที่หน้ารัฐสภา
กราบเรียน พี่น้องประชาชนผู้รักในประชาธิปไตย

นับตั้งแต่พลเอกสุจินดา คราประยูร และนายทหาร จปร. 5 ได้ทำการยึดอำนาจเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 บ้านเมืองของเราก็มีแต่ถอยหลัง รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ก็มีแต่ถอยหลัง และการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 มีนาคม ที่ผ่านมาก็เป็นเพียงสิ่งที่สร้างความชอบธรรมให้กับพลเอกสุจินดาในการขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี มิได้เป็นการคืนอำนาจให้ประชาชนดังที่เคยสัญญาไว้แต่ประการใด

โดยเฉพะอย่างยิ่ง กองทัพยังคงทำการแทรกแซงควบคุมการเมือง ถึงขนาดประกาศว่า อาจมีการยึดอำนาจอีกครั้งหนึ่ง ประชาชนถูกปิดหูปิดตาด้วยการจำกัดและคุกคามสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชน ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับพลเอกสุจินดาก็จะถูกคุกคามด้วยวิธีการต่าง ๆ จนเสมือนกับว่า บ้านเมืองกลับเข้าสู่ยุคมืด เผด็จการครองเมือง รัฐบาลใหม่ที่ประกอบไปด้วยผู้ยึดอำนาจกับผู้ถูกยึดทรัพย์ ที่จนถึงขั้นนี้ยังแย่งเก้าอี้และผลประโยชน์กันไม่เสร็จสิ้น จนไม่มีความหวังว่าจะบริหารประเทศให้สนองต่อความต้องการของประชาชนได้ บ้านเมืองในยุคของพลเอกสุจินดาเป็นนายกฯ จึงมีแนวโน้มที่จะถอยหลัง

การประชุมของประชาชนเกือบแสนคนเมื่อวันที่ 20 เมษายนที่ผ่านมา ณ ลานพระบรมรูปทรงม้า และจำนวนประชาชนที่มาเยี่ยม คุณฉลาด วรฉัตร ที่หน้ารัฐสภา เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความรู้สึกของประชาชนได้เป็นอย่างดี แต่ทว่าพลเอกสุจินดา กลับไม่สนใจรับฟัง ทั้งยังมีท่าทีดูหมิ่นการเคลื่อนไหวของนิสิตนักศึกษาและประชาชน โดยกล่าวเป็นทำนองว่า มิใช่พลังบริสุทธิ์ แต่มีผู้ที่อยากมีอำนาจแต่ไม่เคารพกติกา อยู่เบื้องหลัง และยังยืนยันว่าตนเองจะไม่ลาออกไปสมัครรับเลือกตั้ง ส่วนคนคัดค้านนั้น "เหนื่อยก็เลิกกันไปเอง"

การประชุมใหญ่ที่ท้องสนามหลวงในวันนี้ จึงอาจจะไม่เพียงพอ วันที่ 6 พ.ค. ซึ่งเป็นวันที่พลเอกสุจินดาจะแถลงนโยบายของรัฐบาลต่อรัฐสภา ทางสหพันธ์นักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) จึงขอเชิญชวนพี่น้องผู้รักในประชาธิปไตยทุกท่าน ร่วมกันแสดงประชามติ เรียกร้องให้นายกฯมาจากการเลือกตั้ง และให้พลเอกสุจินดาพิจารณาตนเองลาออกจากตำแหน่งนายกฯ โดยมาร่วมชุมนุมกันโดยสันติที่หน้ารัฐสภา ตั้งแต่เวลา 09.00 น. เป็นต้นไป จนกว่าพลเอกสุจินดาจะมีคำตอบที่ชัดเจนต่อเสียงเรียกร้องของประชาชน

นายกฯจะไม่มีวันจะมาจากการเลือกตั้ง ประชาธิปไตยจะไม่มีทางเป็นอิสระจากการควบคุมของกองทัพ แล้วพลเอกสุจินดา อาจเป็นนายกฯต่อไปอีกสิบปี หากเราประชาชนนิ่งดูตาย ไม่ร่วมแรงร่วมใจกัน เรียกร้อง คุณฉลาด วรฉัตร เลียสละตนเอง ถึงแม้เข้าโรงพยาบาลก็ยังคงอดอาหารต่อ ซึ่งถึงวันนี้เป็นเวลาถึง 26 วันแล้ว วันที่ 6 พฤษภาคมนี้ หากพี่น้องประชาชนต้องการให้ได้มาซึ่งประชาธิปไตย ต้องเสียสละเวลาไปร่วมกันที่หน้ารัฐสภา ประชาธิปไตยของพวกเราจึงจะกลับคืนมา และจะสามารถพัฒนาไปสู่การปกครองของประชาชนอย่างแท้จริงได้

ด้วยความเชื่อมั่นในพลังของประชาชน

สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.)

รายงานสถานการณ์ปัจจุบัน

1. ฝ่ายรัฐบาลได้เลือก ที่จะใช้ภาษาและกลยุทธ์ในรูปแบบเผด็จการเต็มที่ โดยกล่าวหาพรรคฝ่ายค้าน พรรคความหวังใหม่ และพรรคพลังธรรม เป็นเสมือนกับการกล่าวหาคอมมิวนิสต์ โดยเหตุผลอันนี้ 2 พรรค คงต้องสู้ถึงที่สุดถึงการแตกหัก

2. การแตกแยกในตัวรัฐ รอยร้าวของฝ่ายปราบปราม หน่วยทหารและตำรวจเริ่มปรากฏขึ้นมามากขึ้น ๆ

- การใช้วิทยุติดต่อดสื่อสารของชายตำรวจถูกหน่วยลับใช้คลื่นรบกวนจนไม่สามารถติดต่อกันได้ใน ช่วงเวลา 6 โมงเช้า ถึงตี 2 ตั้งแต่ วันที่ 4 พ.ค.เป็นต้นมา โดยฝ่ายที่ใช้คลื่นรบกวน ใช้คำพูดคัดค้านรัฐบาล สัจจนดาอย่างชัดเจน

- พล.ต.ต. ชัยสิทธิ์ กาญจนกิจ รองผู้บัญชาการตำรวจนครบาลกล่าวว่า "ขณะนี้ตำรวจหมดหน้าที่ แล้วต่อไปนี้เป็นหน้าที่ของทหาร ตำรวจมีหน้าที่ป้องกันมือที่ 3 เท่านั้น"

- ขณะนี้จปร. รุ่น 4,6,7,8,9,10,12 ได้รวมทีมกันอย่างไม่เป็นทางการไม่เห็นด้วยกับการกระทำของจปร.

5. โดยมีการนำกำลังออกมา หน่วยที่นำกำลังออกมาจะเลือกใช้หน่วยที่ไว้วางใจแตกต่างกัน เช่น หน่วยที่ไว้วาง ใจมากจะให้นำอาวุธหนักนำมาใช้ หน่วยที่ไว้วางใจน้อยจะให้นำอาวุธเบาออกมา เช่น หน่วย ร.1 พัน 3 รอ. และม.พัน 3 รอ. ทั้ง 2 หน่วยนี้ไม่ไว้วางใจให้ใช้แต่อาวุธเบาอาวุธหนักไม่ให้นำมาใช้เพราะเกรงว่าจะนำกลับมาต่อต้าน

- คาดว่ารอยร้าวอันนี้ อาจจะไปสู่การโค่นล้มรัฐบาลสัจจนดาในที่สุด

3. สถานการณ์การเคลื่อนไหวของประชาชน

เมื่อวันที่ 7 พ.ค. ที่ผ่านมามีประชาชนได้เข้ามาชุมนุม ในราว 150,000 คน หน้ารัฐสภา พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้เกรงว่า สถานที่ไม่แออัด ซึ่งมีทางเข้าออกเพียง 2 ทางเท่านั้น ไม่เหมาะสมอย่างยิ่งเพราะตอนบ่ายของ วันที่ 7 ประชาชนเริ่มทยอยเข้ามาเรื่อยๆ และโดนปิดกั้นเส้นทาง จึงได้ตัดสินใจเคลื่อนย้ายไปสู่สนามหลวง แต่ การโยกย้ายได้เจอกับปัญหา เพราะนายโคทม อาริยา ไม่เห็นด้วย และได้พยายามเหนี่ยวรั้งประชาชนให้แ ออัดกันอยู่ที่ท่าโดยมีเหตุผลที่ไม่มีใครสามารถเข้าใจได้และได้ปฏิเสธที่จะอ่านคำขอร้องของพลตรีจำลองบนเวที การเคลื่อนย้ายเลยเป็นไปอย่างจุกจิกทุก แต่ประสบความสำเร็จ เมื่อประชาชนเข้าใจเจตน์จางนงค์ของพลตรีจำลอง

ประชาชนจากทุกชนชั้นอาชีพได้เข้าสนับสนุนพลตรีจำลองในทุกรูปแบบอย่างสันติและมีกำลังใจสูง

ฝ่ายรัฐบาลเริ่มโจมตีขบวนการประชาชนอย่างหนัก จากหน่วยวิทยุทหารและโทรทัศน์ช่อง 7 และช่อง 5 โดยใช้ภาษาและถ้อยคำที่สกรปรอยอย่างที่เรเคยประสบมาเมื่อ 10 ปีที่แล้ว ซึ่งอ้างเหตุผลว่ามีความจำเป็นจะต้อง ใช้สถานที่ในสนามหลวงในวันที่ 9 เพื่อใช้ทำพิธี ในวันพืชมงคล พลตรีจำลองเลยตัดสินใจย้ายขบวนไปสู่ลานพระรูป

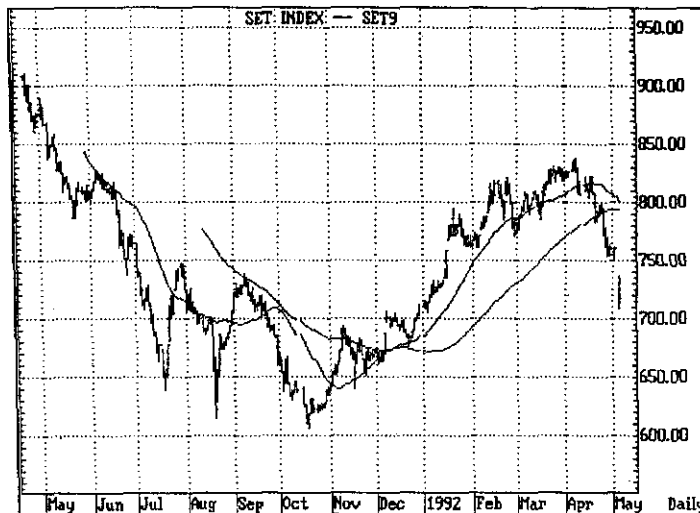
ปัญหาที่เกิดขึ้นอีกโดยนายโคทม อาริยา ได้ปฏิเสธที่จะร่วมมือโดยเหตุผลที่ไม่มีใครสามารถเข้าใจได้ และยังได้ออกประกาศด้วยตนเองว่า ครป.จะเลิกการสนับสนุน พลตรีจำลอง และเข้าเคมด้วย การประกาศอย่างฉุนเฉียวแทน สนท.ว่าจะเลิกเป็นแกนนำขบวนการประชาธิปไตย และมอบให้ พรรคพลังธรรมเป็นผู้ต่อสู้เพียงผู้เดียว ซึ่งสร้างความสับสนในภาวะที่คับขันมากท่ามกลางพี่น้องประชาชนร่วมเส่น การกระทำอันนี้เลยตกเป็นเหยื่อของรัฐบาลที่เหยียดออกมาอ้างในทีวีเมื่อเวลา 23.00 น. และ 24.00 น. โดยอดีตโฆษก รสช. การกระทำของนายโคทม ดังกล่าวเป็นการกระทำที่ทำให้ขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตย

โดยเกิดการแตกแยก เราต้องช่วยกันประณามการกระทำของนายโคมอย่างหนัก และขอให้ประชาชนผู้ร่วมขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยยืนหยัดต่อไป และอย่าเกิดการสับสนต่อการแถลงการณ์ของครป.ที่ลงนามโดยนายโคม

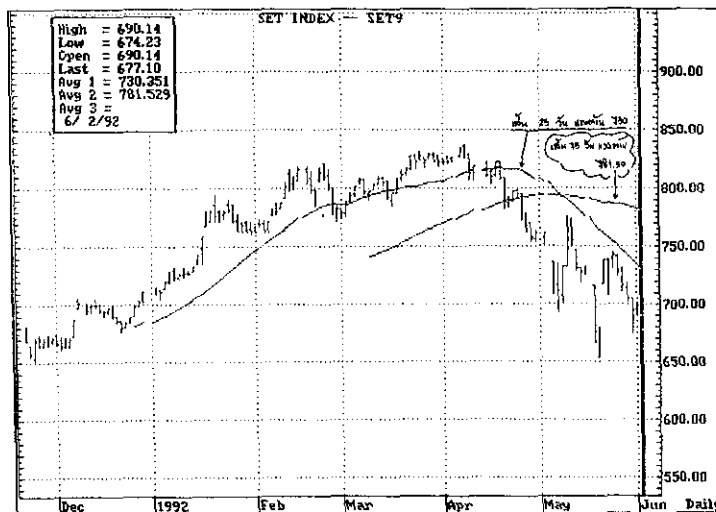
4. จุดยืนของขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตย ต้องเป็นจุดยืนที่เรียกร้องให้นายสุจินดา คราประยูร ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และแก้ไขรัฐธรรมนูญในทุกจุดที่ยังคงรักษาอำนาจของเผด็จการเอาไว้อย่างไม่มีเงื่อนไข กระบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยทั่วประเทศควรจะสนับสนุนการเคลื่อนไหวของพลตรีจำลอง ตราบได้ที่การนำของพลตรีจำลองเป็นการนำเพื่อการเรียกร้องประชาธิปไตยดังกล่าว

การสูญเสียธุรกิจ 10 วัน ดีกว่าการสูญเสียธุรกิจ 10 ปี

กลุ่มนักธุรกิจเพื่อประชาธิปไตย กทม.

ดัชนีตลาดหุ้นในเดือนเมษายน 2535

ดัชนีตลาดหุ้นในเดือนพฤษภาคม 2535

แถลงการณ์ชี้แจงข้อเท็จจริงประชาชนถูกปิดล้อมที่ถนนราชดำเนิน

เรียน พี่น้องชาวไทยผู้รักประชาธิปไตยทุกท่าน

ตามที่ประชาชนประมาณ 300,000 คน ได้ชุมนุมอย่างสันติที่ท้องสนามหลวง เมื่อคืนวันที่ 17 พฤษภาคม 2535 และต่อมาเมื่อเวลา 21.00 น. ได้เคลื่อนขบวนไปทำเนียบรัฐบาล เพื่อเรียกร้องให้พลเอก สุจินดา คราประยูร ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ปรากฏว่าเมื่อขบวนของประชาชนได้เคลื่อนไปถึง บริเวณสะพานผ่านฟ้าฯ ได้ถูกปิดกั้นโดยรั้วลวดหนามและกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจหลายพันคน

ผู้ชุมนุมไม่สามารถฝ่าแนวกันของตำรวจออกไปได้ จึงได้นั่งชุมนุมอย่างสงบบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ปรากฏว่า เมื่อตึกตึกประชาชนเริ่มทยอยกันกลับจนเหลือผู้ชุมนุมประมาณ 50,000 คน ทางฝ่ายรัฐบาลได้พยายามสร้างสถานการณ์รุนแรงขึ้นเพื่อเป็นข้ออ้างในการปราบปรามประชาชน โดยมีการเผารถดับเพลิงและตำรวจได้ยิงปืนเข้าใส่ประชาชนที่ชุมนุมกันอย่างสงบ รัฐบาลได้ประกาศภาวะฉุกเฉินและให้ใช้กำลังทหาร-ตำรวจเข้ากวาดล้างประชาชนตั้งแต่วันที่ 03.00 น. ของวันที่ 18 พฤษภาคม 2535 ได้มีการปิดล้อมประชาชนทุก ๆ ด้าน ด้วยกำลังทหาร-ตำรวจและยิงปืนใส่ประชาชนได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตหลายราย

ในฐานะของผู้ที่ได้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์โดยตลอดพวกเราขอเรียกร้องให้พี่น้องชาวไทยทุกท่านต่อต้านการกระทำอันป่าเถื่อนของผู้มีอำนาจ และช่วยชีวิตประชาชนหลายหมื่นคนที่กำลังถูกปิดล้อมจากทหาร-ตำรวจโดยด่วนดังนี้

1. ช่วยกันกระจายข่าวสารที่ถูกต้อง ไปสู่ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะขณะนี้ข่าวสารได้ถูกปิดเบือนจากชาวเป็นด่าโดยสถานีวิทยุและโทรทัศน์ทุกช่อง และหนังสือพิมพ์ทุกฉบับถูกสั่งปิดกระทันหัน
2. ขอให้พี่น้องประชาชนชักชวนกันมาที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เพื่อช่วยชีวิตประชาชนที่ถูกปิดล้อม และกำลังจะใช้อาวุธเข้าปราบปรามอย่างทารุณ

ด้วยพลังศรัทธาในประชาธิปไตย

ประชาชนไทย

แถลงการณ์

จาก สมาพันธ์นักศึกษานครศรีธรรมราช

เรื่อง ขอความร่วมมือจากนักศึกษาในจังหวัดนครศรีธรรมราช

ให้มาเรียกร้องสิทธิประชาธิปไตยจากรัฐบาลชุดสุจินดา

เนื่องจากขณะนี้รัฐบาลโดยการนำของพลเอกสุจินดา คราประยูร ได้ทำการเซ็นฆ่ากลุ่มนิสิตนักศึกษา ในทุกสถาบันในจังหวัดกรุงเทพมหานคร และประชาชนที่ร่วมเรียกร้องสิทธิประชาธิปไตยในครั้งนี้ โดยปราศจากความเป็นธรรม โดยตอนนี้มีผู้เสียชีวิตจากการเรียกร้องสิทธิประชาธิปไตยจำนวนหลายร้อยคน โดยทั้งหมดเป็นเพราะคำสั่งจากคนบ้าอำนาจเพียงไม่กี่คน แต่ทำให้ประชาชนไทยได้รับความเดือดร้อนอย่างหนัก และที่ร้ายแรงไปกว่านั้นยังใส่ร้ายผู้เรียกร้องสิทธิประชาธิปไตยว่าเป็นผู้ไม่หวังดีต่อประเทศชาติ

โดยตอนนี้มีนิสิตนักศึกษาที่กรุงเทพฯ ได้รวมตัวกันเรียกร้องประชาธิปไตยเป็นจำนวนมาก แต่ได้รับการโต้ตอบจากกลุ่มทหารของรัฐบาลสุจินดา โดยการไล่นักศึกษาเป็นเหตุให้นักศึกษาล้มตายเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะส่วนใหญ่เป็นประชาชนของนครศรีธรรมราช

เราในฐานะหนึ่งเป็นนักศึกษาคณะเดียวกันคือ ไม่ต้องการเห็นความไม่ชอบธรรมเกิดขึ้นในบ้านเมืองเรา เราใคร่ขอความร่วมมือจากนักศึกษาทุกสถาบันโปรดลุกขึ้นยืนเรียกร้องประชาธิปไตย หนึ่งในจำนวนนี้ได้ก่อตัวขึ้นแล้วคือ นักศึกษาเทคนิคกลุ่มใหญ่ได้ออกเรียกร้องนักศึกษาจากทุกสถาบันออกมาเรียกร้องสิทธิประชาธิปไตยในครั้งนี้ด้วย เราก็ได้รับความร่วมมือจากสถาบันเทคนิคสถาปัตย์และศิลปหัตถกรรมบางส่วนได้เข้าร่วมเรียกร้องประชาธิปไตย เราสมาพันธ์นักศึกษจังหวัดนครศรีธรรมราช ขอขอบคุณนักศึกษาที่เห็นความชอบธรรมไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สำหรับสถาบันอื่นที่ยังไม่ได้เข้าร่วมในครั้งนี้ ใคร่ขอความร่วมมือคิดไตร่ตรองว่าสมควรหรือไม่ที่รัฐบาลทำกับนักศึกษาประชาชนไทยอย่างนี้ ถ้ามีความคิดอุดมการณ์ตรงกันขอได้เข้าเรียกร้องประชาธิปไตยกับสมาพันธ์นักศึกษานครศรีธรรมราชในครั้งนี้ด้วย ครูบาอาจารย์ต่าง ๆ ที่สถานัน ถ้ามีความคิดตรงกันกับสมาพันธ์นักศึกษานครศรีธรรมราชโปรดให้ความสะดวกแก่นักศึกษาที่จะมาเรียกร้องสิทธิประชาธิปไตยด้วย

ด้วยความเคารพ

สมาพันธ์นักศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช

19 พฤษภาคม 2535

พี่น้องร่วมชาติของเราถูกยิงตายนับพันคน

ท่านพ่อแม่พี่น้องทุกท่าน ท่านทราบแล้วใช่ไหมว่า เหตุการณ์เมื่อคืนวันที่ 17 พฤษภาคม ถึงคืนวันที่ 19 พฤษภาคม 2535 บรรดาประชาชนผู้รักประชาธิปไตย ที่ไปร่วมชุมนุมประท้วงเพื่อขับไล่ พล.อ.สุจินดา ปล่อยให้ลาออกจากตำแหน่งผู้นำสูงสุดของประเทศชาติ เพราะบุคคลผู้นี้ไม่เหมาะกับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นอย่างยิ่ง เพราะเขามีแต่อำนาจทางทหาร มิได้มีบารมีในหัวใจของประชาชนเลย รวมทั้งยังเป็นเผด็จการชั่วร้าย อย่างที่มีอาจภัยให้ได้ ซึ่งประชาชนที่ได้ไปร่วมชุมนุม ที่มีแต่มือเปล่า ๆ ได้ถูกทหารใช้ความรุนแรงด้วยการใช้ปืนเอ็ม 16 ยิงเสียชีวิตนับพัน ไม่วั้นแม้แต่ เด็ก ผู้หญิง หรือคนชรา นับว่าเป็นเหตุการณ์ที่น่าเศร้าสลดใจเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งมีอาจประมาณค่าของชีวิตที่สูญเสียไป ประชาชนที่ได้ยอมเสียชีวิตและเลือดเนื้อนั้น ได้แสดงให้เห็นแล้วว่าพวกเขามีความรักในประเทศชาติ ที่เป็นแผ่นดินเกิดของเขา และพวกเขาได้ทดแทนบุญคุณให้แก่แผ่นดินที่เขารักแล้ว ซึ่งถือเป็นเกียรติอันยิ่งใหญ่ที่พวกเราควรยกย่องอย่างยิ่ง ไม่เสียชาติเกิดที่ได้เกิดเป็นคนไทย

ท่านจะร่วมสนับสนุนประชาธิปไตยอย่างไรได้บ้าง

ในเหตุการณ์ครั้งนี้ พ่อแม่พี่น้องทุกท่าน อาจมิได้ไปร่วมชุมนุมอยู่ในเหตุการณ์ครั้งนี้ด้วย แต่ท่านก็สามารถที่จะมีส่วนร่วมสนับสนุนได้ เหมือนกับหลายท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือด้วยการบริจาคเงิน อาหาร สิ่งของ และเงินเพื่อเป็นการให้กำลังใจผู้ที่ไปตรวจตราและเสี่ยงชีวิตในการชุมนุมที่ยืดเยื้อครั้งนี้ นอกจากนี้สำหรับท่านผู้มีประชาธิปไตยอยู่ในสติปัญญา ก็สามารถที่จะให้ความร่วมมือหรือสนับสนุนการประท้วงครั้งนี้ด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น

1. เลิกดื่มน้ำเปปซี่ มีรินดา เซเว่นอัพ เพราะน้ำอัดลมเปปซี่ได้ให้การสนับสนุนฝ่ายเผด็จการด้วยการนำเปปซี่ไปแจกฟรี ในงานคอนเสิร์ตที่ฝ่ายเผด็จการจัดขึ้นเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2535
2. เลิกซื้อเทปเพลงของค่ายแกรมมี่และนิธิทัศน์รวมถึงศิลปินอื่น ๆ ที่ได้ไปร่วมร้องเพลงในงานคอนเสิร์ตที่ฝ่ายเผด็จการจัดขึ้น
3. เลิกใช้บริการธนาคารทหารไทยและธนาคารนครธน ด้วยการปิดบัญชี หรือกรุณาอย่านำเงินของท่านไปฝากกับธนาคารดังกล่าว เพราะเป็นธนาคารฝ่ายเผด็จการ เนื่องจากนายธรรมนูญ หวังหลี ได้บริจาคเงินหนึ่งแสนสี่หมื่นบาทให้กับคอนเสิร์ตดังกล่าว
4. อย่าซื้อรถยนต์ยี่ห้อฮอนด้า เพราะรถยนต์ยี่ห้อนี้มีบิกเก็ตเป็นประธานที่ปรึกษาอยู่
5. เลิกอุดหนุนสินค้าหรือบริการของบริษัท ห้าง ร้าน ที่ให้การสนับสนุนฝ่ายเผด็จการ ตามแต่ที่ท่านทราบ เช่น แอร์เอนจิเนียร์ที่นายสมคร สุนทรเวช เป็นผู้โฆษณา
6. ให้การอุดหนุนสินค้าที่ต่อต้านหรือมิได้ให้การสนับสนุนฝ่ายเผด็จการแทน

20 พฤษภาคม 2535

- ปล.**
1. หากมีบุตรกรุณาอย่าตั้งชื่อบุตรว่า สุจินดา เพราะจะเป็นปมด้อยของบุตรของท่านไปตลอดชีวิต
  2. บ้านใดที่เลี้ยงสุนัขให้เปลี่ยนหรือตั้งชื่อใหม่ว่า สุจินดา อิศระพงษ์ เกษตร ชัยณรงค์ วรณิ ตามเพศของสุนัข หรือตามความเหมาะสม
  3. สุจินดา ตามพจนานุกรมฉบับมหานชน ลงวันที่ 17-19 พฤษภาคม 2535 แปลว่า ไอล้สัตว์ ไอล้แล้ว ไอล้โต ไอล้ถ้อย หรืออีกนัยหนึ่งคือ ไอล้สารพัดสัตว์

หมายเหตุ วันที่ 25 พฤษภาคม 2535 ชุมนุมใหญ่ที่สนามหน้าเมืองนครศรีธรรมราช เวลา 17.00 น.

แถลงการณ์คณาจารย์นิติศาสตร์ 4 สถาบัน

ตามที่ได้มีการชุมนุมเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยของประชาชนจำนวนมากในกรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่น ๆ ต่อมารัฐบาลของพลเอกสุจินดา คราประยูร ได้ใช้กำลังทหารพร้อมอาวุธสงครามเข้าปราบปรามอย่างรุนแรงจนมีผู้ล้มตายและถูกรัฐบาลจับกุมเป็นจำนวนมาก ในที่สุดเหตุการณ์ได้สงบลงโดยประชาชนได้ยุติการประท้วงด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่นายกรัฐมนตรีกลับประกาศว่า "ผู้ที่ร่วมชุมนุมกันด้วยความบริสุทธิ์ใจทางรัฐบาลก็จะได้พิจารณาออกกฎหมายนิรโทษกรรมให้ต่อไป" และต่อมาโฆษกรัฐบาลได้แถลงว่า รัฐบาลจะออกกฎหมายนิรโทษกรรมแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ครั้งนี้ทั้งหมดซึ่งหมายความว่าผู้สั่งการให้ปราบปราม และทหารตำรวจด้วยนั้น

คณาจารย์นิติศาสตร์ 4 สถาบัน ขอแถลงว่า

1. ประชาชนผู้ร่วมชุมนุมกันด้วยความบริสุทธิ์และถูกปราบปรามจับกุมนั้น มิได้กระทำความผิด จึงไม่จำเป็นต้องออกกฎหมายนิรโทษกรรมแต่อย่างใดทั้งสิ้นและต้องปล่อยไปโดยไม่มีเงื่อนไข
2. ผู้ที่สั่งการและใช้อาวุธทำร้ายเช่นฆ่าประชาชนร่วมชาติผู้ไม่มีอาวุธและไร้ทางสู้โดยสิ้นเชิง นอกจากจะเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายอย่างชัดแจ้งแล้ว ยังเป็นการกระทำที่ไร้มนุษยธรรม ซึ่งนานอารยประเทศถือว่าเป็นการกระทำที่เลวทรามต่ำช้า จึงไม่มีเหตุผลใดที่จะออกกฎหมายนิรโทษกรรมให้กับบุคคลผู้เช่นฆ่าประชาชนเลย
3. ขอประณามผู้ที่มีความคิดและการกระทำที่จะออกกฎหมายนิรโทษกรรมแก่ผู้ใช้อำนาจเช่นฆ่าประชาชนอย่างไม่ชอบธรรมโดยอาศัยประชาชนผู้บริสุทธิ์มาบังหน้าว่า เป็นผู้ที่ยุติต่อประเทศชาติประชาชน และต่อวิชาชีพของตนเองอย่างไร่างอย่างที่สุด

แถลง ณ วันที่ 22 พฤษภาคม 2535

คณาจารย์นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ใบแจ้งข่าว

“พิธีไสยศาสตร์สาปแช่งทรรายย์และ 5 พรรคมาร”

ในวันอังคารที่ 9 มิถุนายน 2535 เวลา 16.00 น. องค์กรสลัมเพื่อประชาธิปไตย จะจัดให้มีพิธีสาปแช่งผู้สั่งฆ่า หรือสมรู้ร่วมคิดฆ่าประชาชนในช่วงเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” ณ บริเวณห้องสนามหลวง ด้านติดกับวัดพระแก้วและศาลเจ้าพ่อหลักเมืองในพิธีดังกล่าว จะมีการควักพริก ควักเกลือ และนำของไม่ดี 7 อย่าง อาทิ อิฐวัดร้าง บาตรกันรั้ว ครกกันทะเล สากหัก โลงผีไล่แล้ว กระจุกผีตายโหลง ร่วมเช่นไหว้-สาปแช่ง ต่อหน้าพระสยามเทวาธิราชและเจ้าพ่อหลักเมือง หลังจากนั้นจะทำพิธีบังสกุลอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้เสียชีวิต

ในงานนี้ชาวสลัมจากหลาย ๆ ชุมชนที่เข้าร่วมพิธี จะร่วมกันแต่งชุดขาวและถือศีล“เมื่อรัฐออกกฎหมายให้ผู้เช่นฆ่าประชาชนพันผิด ประชาชนขอพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์สาปแช่งทรรายย์และ 5 พรรคมาร”

หลังจากเสร็จพิธีแล้ว จะมีการเคลื่อนขบวนแห่หลักจารึกประวัติศาสตร์ผู้ก่อเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” และจดหมายเปิดผนึกข้อเรียกร้องของประชาชนต่อประธานสภาและคณะกรรมการสิทธิการสอบสวนผู้กระทำผิด ไปตั้ง ณ ฐานอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

และในช่วงเช้าวันพุธที่ 10 มิถุนายน จะนำจดหมายดังกล่าวไปยื่นต่อประธานสภา และประธานคณะกรรมการสิทธิการ ที่หน้าสภา

องค์กรสลัมเพื่อประชาธิปไตยแถลงการณ์

บทความ

รัฐปฏิสนธิ

ชโยนนันต์ สมุทวณิช*

ไนรอบหนึ่งปีที่ผ่านมาจัดว่าเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญยิ่งจุดหนึ่งของประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่ เมื่อระบอบ "ประชาธิปไตย" ของไทยกำลังจะผ่านพ้น 60 ปี แห่งการเปลี่ยนแปลงอำนาจและอิทธิพลที่กำลังก่อตัวและขยายอาณาบริเวณครอบคลุมภาครัฐและภาคเอกชน ก็ถูกสกัดกั้นด้วยอำนาจปืน

การจัดตั้งนายกรัฐมนตรีผู้ซึ่งในอดีตเป็นพันธมิตรที่ดีของฝ่ายอำนาจรัฐมาตลอดแต่ในระยะแห่งการเปลี่ยนผ่านของการโอนถ่ายอำนาจรัฐไปสู่อำนาจทางการเมืองได้ทิ้งน้ำหนักไปที่ผลประโยชน์ของสถาบันทางการเมือง นับว่าเป็นปรากฏการณ์ที่ชัดเจนว่า ปืนกำลังถูกนำมาใช้เป็นทรัพยากรทางการเมืองเพื่อต่อสู้กับอำนาจเงิน

โดยเหตุที่ไทยไม่เคยเป็นอาณานิคมมาก่อน อำนาจรัฐจึงไม่เคยขาดตอนมีแต่ความต่อเนื่องและมีความสามารถสูงในการหาวิธีการจัดการกับปัญหาการมีส่วนร่วมใช้อำนาจรัฐโดยพลังที่เติบโตใหญ่ในสังคมการขยายตัวของภาคธุรกิจเอกชนที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วพร้อม ๆ กับการรวมตัวเป็นองค์กรโดยมีกฎหมายรองรับของสหภาพแรงงานมีผลทำให้กลุ่มอำนาจราชการที่ประกอบด้วยพันธมิตรทหารและเทคนิคแครทต้องเผชิญปัญหาสามด้านพร้อม ๆ กันไป

ด้านแรก

ได้แก่ บทบาทและพลังของสหภาพแรงงาน โดยเฉพาะของรัฐวิสาหกิจ ซึ่งมีพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์รองรับตามสิทธิเสรีภาพของผู้ใช้แรงงานทั่วโลกบทบาทและพลังดังกล่าวนี้ เริ่มเป็นหนามยอกอกรัฐ เพราะพลังนี้เริ่มกลายเป็นพลังอิสระที่มีอำนาจการต่อรองสูงยากแก่การควบคุม

ด้านที่สอง

ได้แก่ การเชื่อมต่อระหว่างพลังธุรกิจบางส่วนกับพรรคการเมืองซึ่งอาศัยความต่อเนื่องของระบอบประชาธิปไตย

ครึ่งใบก่อตัวอย่างชัดเจนมากขึ้นเป็นลำดับ ระบบการเลือกตั้งที่ต้องอาศัยเงินเป็นปัจจัยสำคัญมีผลทำให้บทบาทของนักธุรกิจทั้งระดับชาติ และท้องถิ่นมีเพิ่มมากขึ้นภายในพรรคการเมืองแต่ละพรรค อดีตขุนนางข้าราชการที่เป็นผู้ร่วมก่อตั้งพรรคการเมืองและเคยเป็นเบี้ยบนกลับกลายเป็นเบี้ยล่าง ไม่ว่าจะเป็นกรณีของพล.ต.อ.ประมาณ อติเรกสาร กับนายบรรหาร ศิลปอาชา ในพรรคชาติไทย หรือพล.อ.เทียนชัย สิริสัมพันธ์กับนายวัฒนา อัครเวทในพรรคราษฎร

ด้านที่สาม

ได้แก่ การรวมตัวขององค์กรเอกชนอาสาสมัคร ซึ่งประกอบด้วยปัญญาชนระดับชาติและท้องถิ่น พระสงฆ์ผู้ตื่นตัวทางการเมืองที่เคยเป็นนักกิจกรรมเมื่อสมัย 14 ตุลา 2516 และผู้นำชาวบ้าน การรวมตัวนี้ก่อให้เกิดการผนึกกำลังร่วมแบบเครือข่ายในการเคลื่อนไหวต่อต้านการดำเนินนโยบายของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านการจัดการกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

การที่อำนาจรัฐถูกล้อมกรอบโดยพลังทั้งสามด้านนี้มีผลทำให้อำนาจรัฐเริ่มตระหนักถึงภัยอันตรายที่กำลังจะเกิดขึ้น ซึ่งได้แก่ การถูกทดแทนอำนาจในระดับและกิจกรรมด้านต่าง ๆ โดยพลังเหล่านี้

การก่อเกิดและการขยายตัวของพลังเหล่านี้เป็นไปได้ในระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา ก็เพราะอำนาจรัฐถูกบังคับ โดยสถานการณ์ให้เป็นพันธมิตร และผ่อนปรนกับพลังทั้งสาม เพราะพลังทั้งสามนี้เกิดจากความพยายามในการดิ้นและประสานมิให้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยสามารถอาศัยเป็นแนวร่วมได้ ดังนั้นรัฐวิสาหกิจก็ตี พรรคการเมือง กลุ่มธุรกิจ และองค์กรเอกชนอาสาสมัครก็ตีต่างเป็นแนวร่วมของอำนาจรัฐ ในการรักษาความมั่นคงของชาติในสมัยแห่งการทำหายของพรรคคอมมิวนิสต์ ความไม่มั่นคงตามบริเวณ ชายแดนและในกลุ่มประเทศอินโดจีนมาโดยตลอด

* อาจารย์ประจำภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบจึงเป็นพันธมิตรหลักของการร่วมมือระหว่างอำนาจรัฐกับอำนาจและอิทธิพลทั้งสาม ระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบเป็นระบอบที่ทำให้ประเทศไทยอยู่ในค่ายของโลกเสรี และเป็นระบอบที่อำนาจรัฐใช้ในการโต้ตอบกับการโฆษณาชวนเชื่อของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยได้ว่า ไทยต้องการประชาธิปไตยไม่ต้องการสังคมนิยมคอมมิวนิสต์

แท้ที่จริงแล้ว พลังทั้งสามนี้จึงมีบทบาทได้ ก็เพราะอำนาจรัฐให้ความยินยอมแม้ว่าพลังทั้งสามอาจเรียกได้ว่าเป็น "พลัง" แต่ก็มีไข่ดาวฤกษ์ ซึ่งส่องแสงด้วยพลังภายในตัวเอง หากอาศัยแสงจากอำนาจรัฐ ซึ่งเปรียบเสมือนดวงอาทิตย์มากกว่า พลังเหล่านี้เหมือนกับดวงจันทร์ ซึ่งเป็นดาวบริวาร เท่านั้น

ตลอดระยะเวลา 60 ปีที่ผ่านมา เจ้าของอำนาจอธิปไตยที่แท้จริง ซึ่งได้แก่รัฐบาลทหาร อันมีกองทัพเป็นแกนหลักได้มีการจัดระเบียบจักรวาลทางการเมือง ด้วยการใช้นโยบายการเคียดขาด-ผ่อนปรน สลับกันไป รัฐบาลทหารผูกขาดทรัพยากรทางการเมืองที่สำคัญสองอย่างคือ อำนาจในการใช้กำลังบังคับ (ปืน) และอำนาจในการออกกฎหมาย

การผูกขาดอำนาจในการใช้กำลังบังคับนั้นไม่สามารถมีพลังส่วนอื่นใดในสังคมมาร่วมใช้อำนาจได้ เว้นแต่การใช้กำลังบังคับจะเกิดจากองค์กรนอกกฎหมาย คือ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เมื่อปราศจากพรรคคอมมิวนิสต์ฯ หลังจากการวางอาวุธในภาคใต้ในกลางเดือนกุมภาพันธ์ 2535 ก็หมายความว่าอำนาจในการใช้กำลังบังคับได้ตกอยู่ในมือกองทัพอย่างสิ้นเชิง

สำหรับอำนาจในการออกกฎหมาย ซึ่งกระทำโดยรัฐสภานั้น ตลอดระยะเวลา 60 ปี ที่ผ่านมา รัฐบาลได้แบ่งปันให้ผู้แทนราษฎรเข้าร่วมใช้เป็นระยะ ๆ แม้ว่าสภาผู้แทนราษฎรจะเป็นสถาบันทางการเมืองในการออกกฎหมายก็ตาม แต่รัฐบาลได้แต่งตั้งวุฒิสมาชิกเอาไว้คอยดูแลตรวจสอบอยู่ โดยตลอดนอกจากนั้นกลไกของรัฐบาลยังเป็นเครื่องมือในการผลิตร่างกฎหมายโดยที่สภาผู้แทนราษฎร ไม่มีกลไกช่วยงานฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งจะทำให้อำนาจการออกกฎหมายของสถาบันที่มาจาก การเลือกตั้งมีประสิทธิภาพทัดเทียมกัน กลไกการผลิตร่างกฎหมายของรัฐบาล

อำนาจในการใช้กำลังบังคับนั้น หากกองทัพแต่ละกองทัพมีความสมัครใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่แตกแยกออกเป็นฝักฝ่ายก็จะทำให้กองทัพสามารถรักษาอาณาบริเวณ

และระดับของอำนาจและอิทธิพลที่จะใช้บังคับหรือปราบพลังส่วนอื่น ๆ ของสังคมได้ ถ้ากองทัพมีความแตกแยกภายใน อำนาจการใช้กำลังบังคับแม้จะมีอยู่แต่ก็ไม่อาจใช้ปฏิบัติได้ดังที่ปรากฏอย่างชัดเจนแล้วในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

เมื่อการทำทลายจากพรรคคอมมิวนิสต์เริ่มอ่อนกำลังลง อำนาจและอิทธิพลของแรงงานและธุรกิจเอกชน ซึ่งรัฐบาลได้ผ่อนปรนและส่งเสริมมาในช่วงเวลาแห่งการเผชิญภัยดังกล่าว ก็กลายเป็นปัญหาใหญ่ที่เริ่มเข้ามาจำกัดอิสระเสรีในการใช้อำนาจของรัฐบาล นอกจากนั้นการมีการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่องก็ทำให้อำนาจและอิทธิพลของส.ส. และพรรคการเมืองเริ่มพิกัดตัวขึ้นจนขึ้นสู่ระดับสูงสุด เมื่อพรรคการเมืองสามารถปิดกั้นการเข้ามามีตำแหน่งทางการเมืองของอำนาจราชการได้ ดังสะท้อนจากการจำกัดสัดส่วนของ "คนนอก" ไว้ไม่ให้เข้ามาเป็นรัฐมนตรี และในระยะหนึ่งตำแหน่งที่ "คนนอก" เข้ามาได้ก็มีแต่ตำแหน่งรัฐมนตรีกลาโหมเท่านั้น และก็ไม่สามารถจะอยู่ได้นาน

การทำกรจันนายกา ชาติชาย เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ คือ การใช้ปืนเรียกอำนาจกลับคืน ความผิดพลาดของนายกา ชาติชายนี้นั้นอยู่ที่ปฏิเสธไม่ยอมรับร่วมทำรัฐประหารตัวเอง เหมือนดังที่จอมพลถนอมเคยยอม เมื่ออำนาจรัฐต้องการหยุดยั้ง "ความยุ่งยาก-วุ่นวาย" ที่เกิดจากส.ส.

23 กุมภาพันธ์ 2534 จึงเป็นจุดเปลี่ยนที่ย้อนรอยเดิม รัฐประหารเป็นวิธีการที่ผู้ควบคุมอำนาจการบังคับ (ปืน) ใช้ในการจัดการกับปัญหาการร่วมส่วนทางอำนาจ และตลอดระยะเวลาหนึ่งปีที่ผ่านมา การจัดการกับสหภาพแรงงานได้จึงเป็นสิ่งที่คุ้มค่าพอแล้วสำหรับฝ่ายถือปืน นอกจากนั้นการที่รสนข.สั่งมาตรง ๆ ว่าหากมหาวิทยาลัยต้องการเป็นอิสระออก

จากระบบราชการ ก็จะต้องไม่มีระบบการเลือกตั้งผู้บริหารมหาวิทยาลัยก็เป็นอีกมาตรการหนึ่งในการควบคุมปัญญาชนในมหาวิทยาลัย

พิจารณาในแง่นี้ การจำกัดอำนาจที่กำลังก่อตัวขึ้นนอกวงการอำนาจรัฐ จึงเป็นเป้าหมายของการรัฐประหาร ซึ่งน่าจะเรียกว่า **รัฐปฏิสนธิ** มากกว่าเพราะทำให้รัฐได้แจ้งเกิดอีกครั้งหนึ่ง

การเกิดใหม่ของอำนาจรัฐภายหลังเหตุการณ์ 23 กุมภาพันธ์ 2534 เป็นการเกิดโดยมีเงื่อนไขข้อจำกัด เพราะแม้พรรคการเมืองและภาคประชาชนไม่สามารถมีปฏิริยาโต้ตอบโดยตรงและทันที แต่อำนาจรัฐที่แจ้งเกิดได้ใหม่ก็เป็นอำนาจที่ขาดความชอบธรรมและขาดพันธมิตร์ในระดับกว้าง พันธมิตร์โดยความจำเป็น เป็นเพียงพันธมิตร์ชั่วคราว คือ เทคโนโลยีและกลุ่มธุรกิจเอกชนขนาดใหญ่ คือ กลุ่มอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจระหว่างประเทศ อำนาจรัฐราชการด้านที่ล้ำหลังจึงถูกพลังธุรกิจอุตสาหกรรมกดดันให้มีการปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วโดยอาศัยอำนาจชั่วคราวที่หยิบยืมจากกลุ่มอำนาจในกองทัพ ซึ่งขาดความชอบธรรมและความเชี่ยวชาญตลอดจนความกว้างขวางในเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศเข้ารับปฏิรูประเบียบราชการที่ล้ำหลังและเหนียวรั้งการเติบโตขยายตัวของอุตสาหกรรม

วิภากรรมของภาคประชาชนจึงยังคงดำรงอยู่ต่อไป ข้าโดนกระหน่ำแรงขึ้นกว่าแต่เดิม ด้วยแต่ไหนแต่ไรมา ภาคประชาชนกระจัดกระจายไร้อำนาจการต่อรองอย่างแท้จริง การเอาใจใส่ของรัฐราชการที่มีอยู่ในยุคแห่งการทำหายทำสงครามแย่งประชาชนเริ่มลดระดับลงเมื่อรัฐราชการแก้ปัญหาศพ. ได้ ประชาชนผู้ยากไร้ที่สุดและเป็นคนไทยตาดำ ๆ จึงถูกไล่ที่โดยรัฐราชการต้องการจัดระเบียบใหม่ตามโครงการจัดที่ทำกินในภาคอีสาน การอะลุ่มอล่วยที่เคยมีอยู่เพราะความต้องการทำปฏิบัติการจิตวิทยาเพื่อไม่ให้เสียมวลชนก็พลอยแห้งเหือดไปด้วย

หากสำรวจผลงานของรัฐบาลเขี้ยวแล้วจะพบว่าร่างกฎหมายได้ก็ตามที่ข้าราชการในกรมและกระทรวงต่าง ๆ ตระเตรียมไว้ด้วยความเชื่อว่าจะใช้แก้ไขปัญหของทางราชการได้ร่างกฎหมายเหล่านั้นก็ได้รับการนำมาแปรสภาพเป็นพระราชบัญญัติอย่างเร่งรีบ แต่การแบ่งปันอำนาจและผลประโยชน์ระหว่างพลังราชการกับพลังธุรกิจอุตสาหกรรมก็เป็นไปอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย พลังธุรกิจอุตสาหกรรมเลือก

ที่จะยอมปล่อยให้กองทัพมุ่งรักษาอำนาจทางการเมือง โดยกองทัพต้องยอมปล่อยให้รัฐบาลดำเนินนโยบายและมาตรการเปิดเสรีทางการค้าอย่างไม่มีข้อแม้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเลิกการผูกขาดการค้าหมูซึ่งฝ่ายมหาดไทยยึดกุมไว้ได้มาเป็นเวลาหลายสิบปี หรือการควบคุมรถแท็กซี่

ยิ่งใกล้วันหมดการยืมอำนาจมากเท่าใด รัฐบาลตัวแทนของภาคธุรกิจอุตสาหกรรมก็ยิ่งเร่งเร้าออกมาตรการเพื่อเปิดเสรีทั้งภายในและภายนอกประเทศมากขึ้นเท่านั้น โดยละเลยปัญหาด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหารัฐธรรมนูญหรือปัญหาตุลาการ ส่วนปัญหาของภาคประชาชนนั้นนอกจากเรื่องธนาคารที่ดิน และการปรับเปลี่ยนแผนการผลิตมาให้เกษตรกรเป็นผู้กำหนดแทนที่กระทรวงเกษตรฯ จะเป็นฝ่ายกำหนดแล้ว ก็ไม่มีเรื่องใดเลยที่จะเป็นอันสงฆ์ต่อภาคประชาชน

ทหารเริ่มตระหนักดีว่า การมีปืนและมีเพื่อนร่วมรุ่นที่มัดกันเหนียวแน่นนั้นจำเป็น แต่ไม่เพียงพอในการก้าวขึ้นสู่อำนาจ ทั้งนี้ยังไม่พูดถึงการรักษาอำนาจ รัฐประหารเมื่อ 23 ก.พ. 2534 จึงเป็นการหลายการก่อตัวเป็นปีกแผ่นของอำนาจและอิทธิพลของนักธุรกิจประเภทอดีตอาตี๋อาเสี่ยเจ้าพ่อท้องถิ่น ซึ่งอาจหาญเข้ามาเป็นเสนาบดีโดยเฉพาะกระทรวงมหาดไทย ปฏิสนธิของรัฐจึงเปรียบเสมือนการใช้อำนาจรัฐปราบเจ้าพ่อท้องถิ่น ซึ่งอาศัยกระบวนการเลือกตั้งและระบบพรรคการเมืองปรับอิทธิพลให้กลายเป็นอำนาจทางการเมือง

การหลายการก่อตัวของก้อนผลึกนี้ต้องกระทำโดยการทุบระบอบการเมือง ซึ่งเป็นเงื่อนไขชุมชนพิกอำนาจของธุรกิจการเมืองทิ้งเสีย แล้วจัดระเบียบการร่วมส่วนทางอำนาจเสียใหม่โดยอาศัยรัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือ

ในมหกรรมรัฐปฏิสนธินี้ เนื่องจากรัฐราชการต้องการพันธมิตร์ที่ยอมตนเป็นสมุนของผู้มีปืน จึงมีผู้เข้าร่วมมหกรรมที่พหุภาพความผิดหวังความเคียดแค้นส่วนตัวในอดีตตลอดจนความปรารถนาในการได้รับการยอมรับยกย่องจากสังคมราชการเข้ามาเจือปนด้วย ผู้แก่ผู้เฒ่าที่ยังมีจิตใจซีกเหิมอยากได้รับความสำคัญจากสังคมจึงพลอยได้ผุดได้เกิดเพราะพร้อมใจเป็นเครื่องมือในการกอบกู้ศักดิ์ศรีของรัฐราชการกลับคืนมาจากเสนาบดีที่เสียทั้งหลายด้วย

นายภา อานันท์ ชอบพูดเสมอว่า คนจีนในเมืองไทยเป็นปัจจัยด้านบวกต่อการพัฒนาประเทศ น่าจะมีวงเล็บเติมท้ายว่าตราบเท่าที่พวกเขาพอใจอยู่กับอำนาจและอิทธิพลทางเศรษฐกิจ และไม่พยายามขยายขอบเขตหรือแปรเปลี่ยน

อำนาจนั้นมักเป็นอำนาจทางการเมือง มือติดข้าราชการหัวก้าวหน้าหลายคนซึ่งธุรกิจขนาดใหญ่ของคนไทยเชื้อสายจีนได้พลอยอาศัยบารมีขยายการมีส่วนกำหนดนโยบายเศรษฐกิจพวกเขาต่างเริ่มเรียนรู่ว่าดีเสียซึ่งเข้าไปเป็นส.ส. และผู้นำพรรคการเมืองในระยะหนึ่งนั้นเดินเส้นทางผิดเสียแล้ว

รัฐบาลราชการเป็น ผู้แบ่งปันสถานภาพทางสังคมและการเมืองให้ภาคธุรกิจเอกชนด้วยการรับรองหลายด้าน ตั้งแต่การได้เข้าเป็นสมาชิกวุฒิสภาและได้สายสะพาย การได้เข้าเรียนหลักสูตรร่วมกับข้าราชการทหาร-พลเรือนระดับสูงจนกลายเป็น "เพื่อนรุ่นเดียวกัน" ไปจนถึงการได้รับความกรุณาจากท่านยอมไปเป็นที่ปรึกษาหรือประธานที่ปรึกษาหรือประธานกรรมการ

ระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตกมีกติกากฎเกณฑ์และกระบวนการที่เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มทุน มากกว่ากลุ่มพลังอื่นใดระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นปฏิปักษ์โดยธรรมชาติกับกลุ่มปืนเพราะทุนสามารถรองรับปฏิบัติการทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้ แต่ปืนไม่อาจสร้างความชอบธรรมในระบอบดังกล่าวได้

ปัญหาหมอกอกของพลังประชาธิปไตยที่มีใช้กลุ่มทุนก็คือ กลุ่มทุนต้องการเสรีทางเศรษฐกิจ แต่ไม่สนใจเสรีทางการเมือง หากมุ่งหาเสรีทางราชการ รัฐบาลเขี่ยที่นำโดยนายอานันท์ ปันยารชุน มุ่งแสวงหาเฉพาะการเปิดเสรีทางราชการ แต่ไม่อิน้องซึ่งชอบกับการเปิดเสรีทางการเมือง

การเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของกลุ่มทุนในขั้นตอนการพัฒนาของยุคโลกศตวรรษที่ 21 มีความแตกต่างในทางคุณภาพจากการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของกลุ่มทุนในสมัยศตวรรษที่ 18 และ 19 ในแง่ที่ว่าทุนเมื่อสองร้อยปีที่แล้วต้องการประชาธิปไตยทางการเมืองเพราะระบอบการเมืองปิดกั้นเสรีทางเศรษฐกิจ ส่วนทุนในปัจจุบันปรารถนาเพียง การยกระดับความสามารถในการแข่งขัน (competitiveness) กับประเทศอื่น ๆ ในเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

การเพิ่มระดับความสามารถในการแข่งขันกับต่างประเทศนี้ไม่จำเป็นจะต้องส่งเสริมกติกากฎเกณฑ์และกระบวนการประชาธิปไตย ในทางตรงกันข้ามกลับต้องการการควบคุมแรงงานให้มีประสิทธิภาพและมีวินัยโดยมีค่าตอบแทนพอประมาณ โดยเหตุนี้ประชาธิปไตยแบบตะวันตกจึงถูกมองว่าเป็นสิ่งที่บั่นทอนขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ

รัฐบาลเขี่ยจัดเป็นรูปธรรมของความไม่ฝืนของนักธุรกิจอุตสาหกรรม ซึ่งแสวงหาจุดสูงสุดของประสิทธิภาพในการแข่งขันกับธุรกิจอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ รัฐบาลเขี่ยจึงจัดเป็นฟิล์มของระบอบเผด็จการชนิดอ่อน หรือเผด็จการละมุน (soft authoritarianism)

เผด็จการละมุน นี้เองที่ภาคธุรกิจเอกชนปรารถนาพวกเขาซึ่ง เผด็จการเบ็ดเสร็จ และเผด็จการเถื่อน ๆ ที่ไร้ระสนิยม ซึ่งผู้ถือปืนมีแต่ความงี่เง่า พวกเขายอมรับเผด็จการละมุน ได้เพราะอย่างน้อยก็ยังทำให้พวกเขามี บทบาททางการเมืองโดยไม่เป็นนักการเมืองได้ แทนที่จะต้องเข้าไปล้องเสพย์ผ่านการเลือกตั้งกับดีเสียลูกทุ่ง ที่ไม่เคยผ่านบอสตันหรือลอนดอนมาก่อน

เผด็จการละมุน

จัดเป็นผลพวงของการโต้ตอบอันซับซ้อนระหว่างพลังรัฐบาล หลังธุรกิจเอกชนประเภทต่าง ๆ เจ้าพ่อและนักเลงท้องถิ่นภาคประชาชน ปัญญาชน และสถานการณ์ทางสากล

สิ่งที่เผด็จการละมุน เสนอเป็นตัวสินค้าก็คือ ผลสำเร็จทางเศรษฐกิจ ซึ่งสะท้อนจากการคืบคลานเข้าเป็นสังคมนิคส์เหมือนอย่างญี่ปุ่น เกาหลี ไต้หวัน และสิงคโปร์

เป็นที่น่าสังเกตว่า เผด็จการละมุนซึ่งใช้อยู่ในสังคมนิคส์สี่สังคมนั้น ประชาชนในสังคมเหล่านั้นล้วนอยู่ในเอเชียตะวันออกหรือไม่มีเชื้อสายจีนมากกว่าที่จะเป็นสังคมเอเชียอาคเนย์ในประเทศไทยพลังที่เติบโตใหญ่ทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีศักยภาพที่จะทำลายอำนาจรัฐได้ก็เป็นพลังที่มีเชื้อชาติจีนและเคยเป็นชนส่วนน้อยและด้อยสถานภาพเมื่อ 60 ปีก่อน ดังนั้นเผด็จการละมุนจึงเป็นที่ยอมรับได้ในหมู่ผู้ประกอบการการค้ามากกว่าผู้ประกอบการอาชีพทางเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวไร่ชาวนาผู้ยากจนในอินโดนีเซีย มาเลเซีย และสิงคโปร์ ชาวจีนผู้กุมอำนาจทางเศรษฐกิจต้องการรักษาระบอบเผด็จการละมุนมากกว่าที่จะเปิดโอกาสให้มีประชาธิปไตยเต็มใบ เพราะประชาธิปไตยเต็มใบจะทำให้เสียงของราษฎรส่วนใหญ่ซึ่งเป็นชาวพื้นเมือง และมีความยากไร้สามารถพัฒนาไปเป็นการมีส่วนร่วมทางอำนาจการตัดสินใจเชิงนโยบายได้

อย่างไรก็ดี เผด็จการละมุนที่มีเสถียรภาพในมาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ เป็นระบอบ ซึ่งมกลไกทางการเมืองให้ความชอบธรรมแก่ระบอบอยู่ โดยทุกประเทศพยายามไม่ปล่อยให้คณะทหารเข้ามาบิบทบาทและอำนาจ ประธานาธิบดี

ซูฮาร์โตเป็นตัวอย่างสำคัญของการใช้เวลากว่า 25 ปี แปรสภาพ เผด็จการดิบ ๆ ของฐานกำลังในกองทัพให้กลายเป็นเผด็จการละมุน โดยกองทัพมีส่วนร่วม แต่ไม่มีส่วนนำอย่างเด็ดขาด สำหรับพม่านั้นยังคงไม่สามารถพัฒนาเผด็จการดิบให้กลายเป็นเผด็จการละมุนได้ เนื่องจากคณะกรรมการมีความสำคัญเป็นลำดับสูงสุด เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญของคนพม่าซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในการปราบปรามชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ

เผด็จการละมุนเกิดขึ้นได้ในระบอบที่มีพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง มาตรฐานวัดความเป็นเผด็จการละมุนนั้นอยู่ที่ระดับความสามารถของผู้นำในการบังคับประชาชนด้วยการกำหนดนโยบายหรือมาตรการที่เฉียบขาด โดยอาศัยกลไกและกระบวนการทางรัฐสภา เช่นการที่รัฐบาลสิงคโปร์แก้ไขปัญหาคนมือบอนทั้งหมากฝรั่งไว้ที่ประตูรถใต้ดิน ด้วยการห้ามคนทั้งประเทศเคี้ยวหมากฝรั่ง เป็นต้น สำหรับเมืองไทยเรานั้นการออกคำสั่งให้ข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมาค่อม น้ำสาบานที่เอาอาวุธเข้าไว้วันนั้น ยังเป็นมาตรการที่ยังไม่พัฒนาไปไกลจากเมื่อ 100 ปี ที่แล้ว และสะท้อนถึงระดับภูมิปัญญาตลอดจนความสามารถในการคิดแก้ไขปัญหาของผู้บริหารระดับสูงอย่างหนึ่ง

ในปัจจุบันมักมีผู้อ้างว่าวัฒนธรรมของชาติตะวันออกอย่างจีน ญี่ปุ่น เกาหลี นั้นเป็นวัฒนธรรมที่เน้นความเป็นปึกแผ่นของชุมชนมากกว่าเสรีภาพของสมาชิกชุมชนแต่ละคน ข้ออ้างนี้นำไปสู่การเหมาเอาว่าชาติตะวันออกมีวัฒนธรรมที่รองรับเผด็จการละมุนได้ดีกว่าประชาธิปไตยแบบตะวันตก

บางคนเห็นว่า หากสังคมมีวัฒนธรรมที่เน้นระเบียบ

วินัย การสยบยอมไม่ทำตัวแปลกแยกจากคนหมู่มากและเคร่งครัดซึ่งตั้งแล้ว สังคมนั้นจะสามารถแข่งขันกับสังคมอื่นที่เคารพสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลได้อย่างเช่น ญี่ปุ่น เก่งกว่าอเมริกา เป็นต้น

แต่นั้นเป็นการเปรียบเทียบอย่างสุดโต่งหรือเปล่า คำถามอื่น ๆ ที่สำคัญก็คือแต่ละภาคส่วนของสังคมได้รับอานิสงส์จากการสยบยอมเท่าเทียมกันหรือไม่

ปัญหานี้เป็นเรื่องใหญ่เพราะถ้าเผด็จการละมุนจะเรียกร้องให้ประชาชนสยบยอมกับอำนาจแล้ว การสยบยอมนั้นช่วยให้ชีวิตของชาติขึ้น เลวลง หรือเหมือนเดิม การสยบยอมไม่ลุกขึ้นคัดค้านรัฐประหารของประชาชนของประชาชนในภาคอีสานได้ช่วยให้เขาได้รับการดูแลเอาใจใส่จากอำนาจราชการหรือยิ่งทำให้เขากลายเป็นคนไทยอพยพซึ่งมีสถานภาพเลวกว่าเขมรหรือลาวอพยพ

ความชอบธรรมของเผด็จการละมุน จึงอยู่ที่ความสามารถในการให้คืนแก่ประชาชนผู้สยบยอมอย่างเสมอหน้ากัน ไม่ว่าจะเป็นครุกิจอุตสาหกรรมขนาดใหญ่หรือชาวไร่ชาวนาผู้ไร้ที่ดินทำกิน

ข้ออ้างของเผด็จการละมุนว่า ขอเพียงให้เกิดความเจริญ ความสำเร็จทางเศรษฐกิจก่อนแล้วผลพวงจะค่อย ๆ ตกสู่ภาคประชาชนโดยอัตโนมัติ นั้น เป็นข้ออ้างที่ยังไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าเป็นความจริง ในทางตรงกันข้าม การสยบยอมของภาคธุรกิจเอกชนต่อเผด็จการละมุนนำมาซึ่งประโยชน์ โภคผลมหาศาลที่เป็นกอบเป็นกำทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ดังที่รัฐบาลเซียของนายอานันท์ฯ แสดงให้ปรากฏแล้ว แต่การสยบยอมเป็นราษฎรผู้ว่าง่ายของไพร่ไทยที่อยู่ในป่าสงวนกลับทำให้เขาต้องมีสถานภาพแย่งลงไปอีก

ข้อคัดค้านที่ดีจึงอยู่ที่ผลตอบแทน อันพึงมีจากการยอมสละเสรีภาพ และการมีส่วนร่วมว่าจะเป็นอย่างไรร สำหรับภาคธุรกิจเอกชนนั้น การยอมสยบเป็นปัจจัยด้านบวก เพราะถ้าไม่สยบก็จะต้องถูกยึดทรัพย์ แต่ถ้าสยบก็จะได้รับการดูแล เป็นสมัครพรรคพวกเดียวกัน แบบคนจีน-คนไทยใช้เงินไกลพี่น้องกัน

สำหรับภาคประชาชนนั้น การไม่ยอมสยบโดยถูกกดคั้นจากพรรคคอมมิวนิสต์เอาเป็นพวก ทำให้อีสานมีถนนที่ดีที่สุดในประเทศ แต่การยอมสยบภายหลังสงครามประชาชนยุติลง ก่อให้เกิดอะไรแก่ประชาชนผู้ยากไร้บ้าง

ดังนั้นหัวใจของภาคธุรกิจอุตสาหกรรมคือ หัวใจ ทาสทางการเมือง เพราะความเป็นทาสทางการเมือง ย่อมส่งผลกำไรทางการค้า การเลือกรู้นาจากเบียดเบียนมาเป็นเพื่อน ผู้เยาว์ของนักธุรกิจดี-เสีย นายธนาคารใหญ่ ๆ บางคนทำให้เขาเป็นคนที่น่าเอ็นดูและน่าคบ ในขณะที่ใครไทยด้วยกัน ต่างเอาปืนไล่บี้งันให้ออกจากป่าสงวน หรือไม่ก็กวาดจับยึดร่วมหาเบร่แฝงลอย เพื่อสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้เมืองฟ้าอมรินทร์

เป็นการยุติธรรมหรือไม่ที่จะเรียกร้องให้ผู้ยากจนคนแค่น ยากไร้ที่ทำงาน จนต้องขายแรงงานไกล ๆ และขายตัวข้ามชาติ ต้องก้มหน้าสยบยอมต่อเผด็จการละมุนต่อไป หากการสยบยอมนั้นไม่ได้ทำให้กะหรีสามารถเลิกอาชีพแล้วเป็นช่างตัดผม ช่างตัดเสื้อได้ หรือทำให้กรรมกรชาวอีสานสามารถมีลูกที่ไม่ต้องเป็นกรรมกรสืบตระกูลได้

เมื่อ 100 ปีก่อน กังของคนหลายคนที่มีเงินนับพันนับหมื่นล้านมีเพียงเสื้อผืนหมอนใบมาเผชิญโชคในเมืองสยาม เมื่อ 100 ปีก่อนเช่นกัน โคตรเงาของชาวไร่ชาวนาที่อยู่ในป่าสงวนก็เป็นเกษตรกร แต่ไม่มีใครไปจับไล่

เผด็จการละมุนจึงเป็นเผด็จการที่ยกระดับคนจำนวนน้อย และทำให้คนจำนวนมากสืบตระกูลความเป็นกรรมกร และกะหรีได้ถึงสามชั่วอายุคนแล้ว

การทำ รัฐประหาร เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 โดยเนื้อแท้แล้วเป็น การประหารรัฐ ที่กำลังเคลื่อนโคลงสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตก ในตอนแรกของบทความนี้ได้ชี้ให้เห็นแล้วว่าเหตุใดอำนาจราชการจึงจำต้องหยุดยั้งพัฒนาการนี้มิให้มีความต่อเนื่อง โดยสรุปก็คือการประหารรัฐเป็นการร่วมมือของพลังทางราชการกับพลังทางธุรกิจอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และนักวิชาการบางส่วนในการล้มการขยายฐานอำนาจทางการเมืองของ “กลุ่มธุรกิจการเมืองบ้านนอก” ซึ่งฟักตัวอย่างเงียบ ๆ มานานเป็นเวลา 30 ปี ในยุคสมัยแห่งการพัฒนา ยุคสมัยซึ่งทำให้อาตม์จากจังหวัดสุพรรณบุรีที่มาทำงานทำในกรุงเทพด้วยการรับเหมาก่อสร้าง ในระยะเวลาที่เผด็จการอำนาจดิบ ๆ แลกเปลี่ยนสิทธิเสรีภาพ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนกับกรรม “น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี มีงานทำ” สามารถเพิ่มพูนทรัพย์สินจนกลายเป็นผู้แทนตลอดกาลของจังหวัดได้

การเปิด เสรีทางการเมือง โดยเฉพาะหลัง 14 ตุลาคม 2516 มีผลทำให้คนจีนไร้รากศักดินา ซึ่งหากินกับราชการ

กลายเป็นแนวร่วมที่ดีของรัฐในระบอบที่พรรคคอมมิวนิสต์ ทำลายอำนาจรัฐราชการอย่างหนักหน่วงด้วยการต่อสู้ด้านกำลังอาวุธ นักธุรกิจเชื้อสายจีนรุ่นที่สองนี้แตกต่างกับคนจีนสมัยเมื่อ 100 ปีที่แล้ว ตรงที่ว่าพวกเขาเติบโตทางการค้าภายใต้อำนาจของระบอบเผด็จการดิบ ๆ ในขณะที่ชาวจีนรุ่น 100 ปี ที่แล้ว หรือเมื่อ 70-80 ปีก่อน เติบโตมาในยุคศักดินา

ชาวจีนในยุคศักดินาหลายตระกูล ได้กลายกลืนเข้าไปอยู่ในระบบราชการ ซึ่งเป็นแหล่งกล่อมเกลาค่านิยม และเป็นเครื่องมือกลืนกลายเป็นเงินให้เป็นความเป็นไทย ได้รวดเร็วที่สุด ลูกจีนที่ตัดเบียดเมื่อ 70 ปีก่อน จำนวนมากกลายเป็นเจ้าพระยา พระยา หรือนายพลทหาร และตำรวจ บุตรหลานรุ่นที่ 3 และ 4 ของเขากลายเป็นคนไทยที่คุมกิจการบริษัท หรือธนาคารใหญ่ ๆ ที่มีตราครุฑเป็นสัญลักษณ์ของความภักดีต่อรัฐไทย นายอานันท์ ปันยารชุน พล.ต.อ. เภา สารสินและข้าราชการระดับปลัดกระทรวง-อธิบดีอีกหลายสิบคนรวมทั้งตัวผู้เขียนเองด้วยต่างรวมอยู่ในคนกลุ่มนี้

คนไทยเชื้อสายจีนกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่เป็นกำลังหลักของรัฐบาลหลายคนได้เป็นรัฐมนตรีในรัฐบาลเผด็จการ มีน้อยคนที่หันเหร่วมงานกับพรรคการเมือง

พรรคชาติไทย เป็นพรรคการเมืองซึ่งรวมพันธมิตรระหว่างข้าราชการนักธุรกิจอุตสาหกรรม และนักธุรกิจที่มีรากเหง้าอยู่ในต่างจังหวัดที่เป็นอาณาบริเวณใกล้เคียงกับเมืองหลวง ซึ่งได้รับยานิสงส์จากการพัฒนามากกว่าอาณาบริเวณรอบนอก พรรคชาติไทยจึงยึดกุมจังหวัดภาคกลางไว้ได้หลายจังหวัด ไม่ว่าจะเป็นสุพรรณบุรี เพชรบุรี หรือปราจีนบุรี

ในสมัยที่พรรคคอมมิวนิสต์ ทำลายอำนาจรัฐอยู่นั้น รัฐบาลก็ได้อาศัยพรรคชาติไทย พรรคประชากรไทย และพรรคกิจสังคมเป็นแนวร่วมในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ผู้แทนราษฎรพรรคชาติไทยในระดับนำทั้งหมดมีสายใยกับอำนาจรัฐราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับองค์กรมวลชนกึ่งราชการ อย่างเช่น ลูกเสือชาวบ้านทั้งสามพรรคได้รับเงินทุนสนับสนุนจากนักธุรกิจที่จะ “สู้ตรงนี้ สู้ที่นี่ สู้จนตาย ถึงเป็นคนสุดท้ายก็จะยอม” อีกด้านหนึ่งก็ได้อาศัยกลไกอำนาจรัฐหนุนช่วยในการเลือกตั้งเพราะเขตภาคกลางยังเป็นเขตภายในใกล้ศูนย์อำนาจรัฐที่พรรคคอมมิวนิสต์ยังแทรกซึมไม่ได้มากนัก

อาจกล่าวได้ว่า อำนาจรัฐราชการได้ถือเอาพรรคการเมืองเหล่านี้เป็นหุ้นส่วนสำคัญ และความแข็งแกร่งของพรรคทั้งหมดที่เกิดขึ้นก็เป็นเพราะความสำนึกลึก ๆ ของนักธุรกิจและ

ข้าราชการซึ่งต้องการอาศัยนักการเมือง และพรรคการเมือง เหล่านี้ต่อสู้กับพรรคการเมืองที่มีนโยบายก้าวหน้าออกไปข้าง "ซ้าย" อย่างเช่น พรรคประชาธิปัตย์ พรรคพลังใหม่ พรรคสังคมนิยม การแตกกระจายของพรรคประชาธิปัตย์ การปะทะเปิดพรรคพลังใหม่แล้วแต่เป็นผลพวงของการปะทะระหว่างกลุ่มก้าวหน้ากับกลุ่มขวาดังกล่าวมาแล้ว

พรรคชาติไทย กิจสังคม ประชากรไทย ในอดีตจึงเป็นมิตรที่ดีของกองทัพ และข้าราชการสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคระดับนำทุกคนต่างมีบุญคุณกับกองทัพและราชการในการยื่นหยัดต่อสู้กับพรรคหัวก้าวหน้าและพลังอื่น ๆ นอกสภา

รัฐประหาร 6 ตุลาคม 2519 เป็นเรื่องธรรมดาสำหรับคุณสมัคร สุนทรเวช ซึ่งเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ 6 ตุลา คือ ผีแตก เพราะมีหนองบัวมเป่งมากแล้ว

เมื่อเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 คุณสมัครเป็นนักการเมืองระดับนำขวัญใจของประชาชนระดับพ่อค้าแม่ค้าทาบเร่ และนักธุรกิจหัวก้าวหน้า ในขณะนั้น พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ยังไม่ได้เปิดเผยตัวตนและเชื้อชาติเหมือนดังที่กำลังทำอยู่ในขณะนี้ แต่เป็นนายทหารระดับนายพันที่มีภารกิจหลักในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ คุณสมัครกับคุณจำลองต่างอยู่ในขบวนการพันธมิตรเดียวกัน

การประหารรัฐเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2534 เป็นการประหารรัฐนายทุนใหม่เชื้อสายจีนรุ่นที่ 2 ซึ่งมีผลสะท้อนต่อพรรคที่เคยเป็นพันธมิตรอย่างเป็นทางการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับอำนาจรัฐราชการ ผู้นำพรรคชาติไทย กิจสังคม ประชากรไทย และพรรคอื่น ๆ ต่างมีชื่อรวมอยู่ในบุคคลต้องสงสัยว่าร้ายรอยคิดปกติโดยทั่วถึงกัน และมีผลทำให้คนอย่าง พล.อ.เทียนชัย ศิริสัมพันธ์ พล.ต.อ.ประมาณ อติเรกสาร พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ และนายสมัคร สุนทรเวช มีความรู้สึกเสียใจกับการกระทำของคนที่เคยสนิทชิดชอบร่วมเป็นร่วมตายกันมาในการต่อสู้เมื่อสมัย 10 กว่าปีก่อนอย่างยากที่จะประสานรอยร้าวได้

มาบัดนี้อดีตนายทหารหนุ่มคนไทยแท้ตามจำลอง ศรีเมือง ผู้ที่นักธุรกิจเจ้าของที่ดินหลายพันไร่และพ่อค้าอีกนับไม่ถ้วนร่วมมือช่วยเหลืออย่างไม่เปิดเผยในสมัย 6 ตุลา 2519 กลับกลายเป็นจำลอง แซ่โล้ว ขวัญใจคนจีนในเขต 2 และเป็นคู่แข่งคนสำคัญ ซึ่งกำลังจะแย่งสัดส่วนในตลาดของพรรคประชากรไทย

การยึดทรัพย์กิติ การแย่งคะแนนเสียงระหว่างฝ่ายชาวด้วยกันเองกิติ ล้วนเกิดจากการล้มหลายของลัทธิและพรรคคอมมิวนิสต์ พันธมิตรเดิมเริ่มลับประยุทธ์กัน ความต่อเนื่องของระบอบกึ่งประชาธิปไตยตั้งแต่พ.ศ.2523 ทำให้เสียบรรเทา เสียวัฒนา และอีกหลายเสียกลายเป็น ฆพพฯ รัฐมนตรีว่าการ, ช่วยว่าการกระทรวงหลัก ๆ ของรัฐไทย โดยเฉพาะกระทรวงมหาดไทย

เสนาคดีเสีย เหล่านี้คือ หนามยอกหัวใจรัฐราชการไทย ราชการซึ่งคนไทยเชื้อสายจีนรุ่นที่ 4 และ 5 ได้ยึดกุมอำนาจไว้อย่างแน่นเหนียว ด้วยความร่วมมือของกองทัพ ซึ่งยังคงเป็นองค์กรที่เลือกสรรเอาคนไทยแท้ ๆ เข้ามาไว้สืบทอดการกุมกำลังบังคับ

การต่อสู้อันแหลมคมระหว่างปีน+ทุนเก่า ซึ่งได้กลายกลืนเป็นไทยด้วยการกล่อมเกลาระบบราชการกับพรรค+ทุนใหม่ได้ลงเอยด้วยการประหารรัฐซึ่งอาศัยปืนจัญไรรัฐมนตรีผู้เป็นเลือดเนื้อเชื้อไขทหาร เป็นคนไทยเชื้อสายจีนรุ่นที่ 3 ที่กลายเป็นไทยโดยระบบราชการแต่ออกมาเป็นนักธุรกิจ ด้วยความไม่สมัครใจ

รัฐประชาธิปไตยที่ถูกประหารไปจึงถูกยึดอำนาจชั่วคราว โดยตัวแทนของธุรกิจอุตสาหกรรม ซึ่งมีธาตุหลายตัวประกอบกันขึ้นเป็นคนชื่ออานันท์ ปันยารชุน พื้นฐานทางชาติตระกูล ประสบการณ์ และสายโยงใยของเขาช่วยให้เขาฉายแสงแรงกล้ากว่าใคร ๆ ในสังคมที่วัฒนธรรมดั้งเดิมยังมีแรงอยู่มากพอที่จะทานวัฒนธรรมทุนนิยมแบบไฮโซ-ไฮโซ้อัด

เมื่อมทกรรม และพิธีกรรมเก่า ๆ เริ่มขึ้นอีกครั้งหนึ่งในการเลือกตั้ง 22 มีนาคม 2535 นี้ พลั้งที่ก่อตัวหนักกันภายใต้ระบบประชาธิปไตยได้ถูกตีแตกกระจายไปแล้วโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านขวัญกำลังใจ ผลทางจิตวิทยานี้เป็นเงื่อนไขสำคัญของกำเนิดรัฐใหม่เป็นปฏิสนธิกาลหลังที่ได้เกิดการประหารรัฐ เมื่อหนึ่งปีมาแล้ว

แต่หน่อเนื้อของความขัดแย้งระดับบนระหว่างชนชั้นนำกันเองจะบั่นทอนความมั่นคงของชาติ ในความหมายที่แท้จริงอย่างไรรัฐไทยที่มีความแข็งแกร่งสามารถรอดพ้นการเป็นอาณานิคมมาได้เมื่อ 100 ปีที่แล้ว และผ่านพ้นการทำลายของการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธมานานจะรวมพลังจากทุกภาคส่วนเพื่อต่อสู้กับการทำลายของศตวรรษที่ 21 ซึ่งแม้จะไม่มีสงครามเย็น สงครามประชาชนแล้ว ได้หรือไม่เป็นสิ่งที่ต้องการคำตอบอย่างรีบด่วน

อมาตยาธิปไตย

กับการครอบงำความเชื่อทางการเมืองไทย

ชัยชนะ อิงคะวัต*

บทนำ

เมื่อประมาณ 40 ปีมาแล้ว Dwigth MacDonal ได้เขียนบทความขึ้นมาชุดหนึ่งชื่อว่า "การเมือง" (politics)⁽¹⁾ โดยมีคำถามที่เป็นประเด็นสำคัญทางการเมืองว่าใครคือผู้รับผิดชอบต่อการเช่นฆ่าประชาชนในประเทศเยอรมันสมัยฮิตเลอร์ และใครคือผู้รับผิดชอบต่อการทิ้งระเบิดในเกาะฮิโรชิมา และนางาซากิ ? MacDonal เห็นว่าเป็นเหตุการณ์ประวัติศาสตร์แห่งอาชญากรรมของโลกที่คงจะลืมกันไม่ได้ คำถามเช่นนี้คงจะหาคำตอบจากผู้ใดผู้หนึ่งหรือหมู่คณะใดคณะหนึ่งคงจะไม่ได้ แต่เป็นคำถามที่คนทั่วไป และโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญญาชนจะต้องแสวงหาคำตอบกัน ในช่วงเวลาที่ผ่านมามี 60 ปีของการเมืองไทยนั้น การเช่นฆ่าประชาชนอย่างซัดเซงได้กระทำอย่างน้อย 3 ครั้งด้วยกัน คือเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 เหตุการณ์วันที่ 6 ตุลาคม 2519 และเหตุการณ์ที่ผ่านมามาสด ๆ ร้อน ๆ ในวันที่ 17-20 พฤษภาคม 2535 หรือที่เรียกว่า "พฤษภาทมิฬ" คนไทย และปัญญาชนไทยคงจะต้องตั้งคำถาม และหาคำตอบว่า อะไรคือสาเหตุแห่งความรุนแรงในกระบวนการทางการเมืองไทยที่ผ่านมามาจนกระทั่งปัจจุบัน? และสถาบันทางการเมืองอะไรบ้างที่จะต้องรับผิดชอบต่อชนวนการความรุนแรงเช่นนี้

คงจะไม่ง่ายที่จะหาคำตอบต่อพฤติกรรมทางการเมืองในสังคมไทย แต่อย่างน้อยก็มีข้อคิด 2 ประการที่น่าจะได้นำมาพิจารณาในวาระแห่ง 60 ปีประชาธิปไตย ประการแรกความเชื่อที่ว่าคนไทยมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประนีประนอมประสานประโยชน์ ไม่รุนแรงในการแก้ปัญหา ฯลฯ น่าจะมีข้อสงสัย แม้ว่าความเชื่อดังกล่าว (ถ้ามีการปฏิบัติกันจริงในหมู่คนไทย) จะเป็นระบบที่ไม่น่าจะขัดแย้งกับกระบวนการทางการเมืองในแบบประชาธิปไตยตะวันตก กล่าวคือระบอบประชาธิปไตยเน้นการเจรจาตกลงด้วยเหตุ-ผล ประนีประนอม และมีการลองผิดลองถูก โดยยอมรับการเปลี่ยนแปลงแบบสันติวิธี ประการที่สองการพัฒนาประชาธิปไตยไม่ว่าที่ใดก็ตามต้องอาศัยความรับผิดชอบของประชาชนในการควบคุมมิให้มีการกระทำของอำนาจประชาชนจะไม่ตกลงมอบความไว้วางใจให้กับรัฐบาลที่ใช้อำนาจเกินขอบเขต และที่แน่ ๆ ก็คือไม่จำเป็นที่จะต้องเชื่อฟังรัฐบาลที่ฉ้อฉล เมื่อเป็นดังกล่าวการปฏิเสธอำนาจรัฐของประชาชนหรือ civil disobedience จึงเป็นเสมือนเครื่องมือแห่งความรับผิดชอบอย่างหนึ่งที่ประชาชนจะมอบให้กับรัฐบาลที่ใช้อำนาจเผด็จการ

วัฒนธรรม อำนาจ และความรุนแรง

วัฒนธรรมทางการเมือง หรือระบบความเชื่อทางการเมืองของคนในสังคมใดสังคมหนึ่งคงจะมีรากฐานมาจากระเบียบประเพณีปฏิบัติของสังคมนั้น ๆ และยึดความเชื่อทางการเมืองด้วยแล้วน่าจะกำหนดมาจากฐานคติในเรื่องอำนาจของในแต่ละ

* อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

1) ดู Noam Chomsky, "The Responsibility of Intellectuals" ใน The Chomsky Reader, Pantheon books, New York, 1987. pp. 59-61.

สังคมเป็นสำคัญ นั่นก็หมายความว่าวัฒนธรรมหรือความเชื่อทางการเมืองของคนไทยมีน่าจะลอยอยู่ในสุญญากาศ แต่ระบบความเชื่อ และวัฒนธรรมน่าจะผูกพันกับวิถีความเป็นอยู่ และวิถีความเป็นอยู่ที่สำคัญก็คือ สภาพที่แท้จริงทางเศรษฐกิจการเมืองในสังคมไทยนั่นเอง เสน่ห์ จามริกได้ให้ข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า "วิกฤตรัฐธรรมนูญ และการช่วงชิงอำนาจที่อุบัติขึ้นในอดีต และที่กำลังเป็นไปหลังรัฐประหารกุมภาพันธ์ 2534 ไม่ได้มีความหมายอะไรมากไปกว่าการช่วงชิงฐานะครองในกลุ่มพลังต่าง ๆ ทั้งนอกและในระบบราชการในการจัดสรรทรัพยากร และผลประโยชน์อันเพิ่มพูนขึ้นมาจากระบบการจำเรี่ยเก็บโตทางเศรษฐกิจในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา"⁽²⁾

คำกล่าวเช่นนี้นำไปสู่ความคิดเรื่องอำนาจของอมตยาธิปไตยของไทย ที่ฝังรากและครอบงำวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยมาในอดีตจนถึงปัจจุบัน อำนาจของอมตยาธิปไตยถูกส่งผ่านมาโดยกลไกรัฐในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ระบบการเรียน-การสอน ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงมหาวิทยาลัย อย่างน้อยระบบความเชื่อดังกล่าวก็ได้ฝังรากไปในหมู่ชนชั้นข้าราชการ และระบบคิดที่ครอบงำสังคมไทยมาไม่น้อยกว่า 60 ปีแล้ว ความเชื่อและวัฒนธรรมขุนนางเป็นรากเหง้าแห่งการยอมรับอำนาจ "ราชการ" ซึ่งถ่ายทอดมาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งด้านกฎหมาย การรวมศูนย์ของระบบ การยอมรับในผู้อาวุโสอย่างไรเหตุผล สายใยการบังคับบัญชา และการถ่ายทอดระบบและความเชื่อแบบราชการนี้มีได้จำกัดอยู่แค่เฉพาะผู้ที่อยู่ในแวดวงของราชการเท่านั้น แต่กระจายอยู่ในความเชื่อของคนไทยตัวอย่างเช่น "บารมี" นั้นเกิดจากการที่ต้องเป็นเจ้าพระยา การมียศตำแหน่งในราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระทรวงที่ทำการปกครองโดยตรงเช่นมหาดไทย หรือกระทรวงที่ควบคุมด้านอาวุธ เช่น กลาโหมเป็นต้น ความเชื่อเรื่อง "สิบพ่อค้าไม่เท่าพญาเลี้ยง" เป็นความเชื่อที่ยอมรับกันในหมู่คนไทยมานาน แม้ปัจจุบันจะค่อย ๆ จางหายไปก็ตาม และระบบการศึกษาจะเป็นกระบวนการที่ช่วยทำให้ลูกหลานไทยสามารถเดินทางไปสู่เป้าหมาย การเป็นคนของราชการได้อย่างดี

ระบบความเชื่อเรื่องอำนาจที่ผูกกับระบบราชการไทยนั้นได้ขยายขอบเขตกว้างขึ้นเมื่อการศึกษาขยายตัวขึ้น ในขณะที่เศรษฐกิจโดยส่วนรวมขยายตัวขึ้น ทำให้ผู้ด้อยโอกาสสามารถเข้าสู่ระบบได้มากขึ้น จะเห็นได้ว่าลูกหลานคนไทยมุ่งหวังที่จะเข้าเรียนโรงเรียนนายร้อย หรือมุ่งหวังที่จะเข้าเป็นปลัดอำเภอ นายอำเภอ ฯลฯ เหล่านี้มีได้จางหายไป ตัวอย่างเช่น วิชาทางรัฐศาสตร์ โดยเฉพาะที่รามคำแหงคงไม่มีนักศึกษาเป็นจำนวนหมื่นเพื่อเข้าสู่ระบบดังกล่าวแน่นอน ระบบความเชื่อในเรื่องอำนาจและบารมีของราชการเป็นผลให้เกิดการผลิตเทคโนโลยีเป็นจำนวนมากในระบบราชการไทยภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง และก่อนหน้านั้น กลุ่มคนที่อาจารย์เสน่ห์ จามริก เรียกว่าเป็น "The Best and the brightest" หรือกลุ่มเทคโนโลยีคนนั้นแม้จะได้รับการศึกษาแบบตะวันตก ซึ่งมีความเชื่อแบบเสรีนิยมก็ตาม แต่เมื่อเข้ามามีอำนาจในระบบราชการซึ่งมีค่านิยมอมตยาธิปไตยแบบไทย ก็มีแนวโน้มที่จะปรับแนวคิดเจ้าขุนมูลนายได้ทันทีเนื่องจากบุคคลดังกล่าวได้รับประโยชน์โดยตรงจากระบบการอบรมแบบตะวันตกซึ่งเน้นเสรีภาพ เสมอภาค และลัทธิปัจเจกชนนิยม และการแข่งขันตามกติกา และเสรีนั้นจะจางหายไปกลายมายอมรับระบบอุปถัมภ์ ซึ่งทำให้เทคโนโลยีคนจำนวนมากได้ตีไป เพราะการประจบสอพลอ และขาดหลักการที่ว่าปัญญาชนต้องพูดความจริง ซึ่งเป็นแนวค่านิยมนักวิชาการตะวันตกยุคใหม่ดังที่นักวิชาการเยอรมัน Martin Heidegger ได้เคยกล่าวว่า "ความจริงจะช่วยให้ประชาชนมีความมั่นใจชัดเจน และมีความเข้มแข็งในความรู้และการกระทำ" (3) จะเห็นได้ว่านักวิชาการประเภทเทคโนโลยีคนของไทยจะวางตัวเสมือนมีดที่มีความคมใครจะเอาไปใช้ก็ได้เพื่อ "ประเทศชาติ" เมื่อเป็นดังกล่าวปัญญาชนนักวิชาการแบบเทคโนโลยีคนจึงหันไปปรับใช้เผด็จการได้เท่า ๆ กับรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้ง โดยมิได้เกิดความรู้สึกใด ๆ ทั้งสิ้น ในแง่นี้ปัญญาชนเทคโนโลยีคนอาจจะเชื่อด้วยความบริสุทธิ์ใจก็ได้ว่า เขามีความเป็นกลางทางการเมือง และเป็นนักวิชาการแบบ value-free ก็ว่าได้

ค่านิยมและความเชื่อแบบอมตยาธิปไตยที่ครอบงำสังคมไทยมาโดยตลอดนั้นถูกท้าทายโดยกระแสความคิดของกลุ่มธุรกิจที่เริ่มเติบโตขึ้นเป็นระยะในการพัฒนาของรัฐไทย เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นลางบอกเหตุถึงการขยายตัว

2) คูสมันท์ จามริก, "ทางเลือกการพัฒนาของไทยภายใต้กระแสวัฒนธรรมอำนาจนิยม และอุตสาหกรรมนิยม" ใน ทิศทางไท : จดหมายข่าว สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา ฉบับที่ 2 เมษายน 2535 หน้า 39.

3) คูใน Chomsky หน้า 60.

ของชนชั้นใหม่ที่ไม่มียะไรมาปิดกั้นได้และแม้ว่าการดึงอำนาจรัฐเข้ามาอยู่ในมือขุนนาง โดยมีทหารทำหน้าที่เป็นกลุ่มนำก็ตาม แต่กระแสการยอมรับพลังอำนาจเศรษฐกิจเสรี และกลุ่มทุนใหม่เข้ามามีบทบาทในส่วนต่าง ๆ ของสังคมไทยการประสานประโยชน์ระหว่างทุนเสรีและอมาตยาธิปไตย ซึ่งมีอำนาจรัฐนั้นมีมานานแล้วในระบบการเมืองและเศรษฐกิจไทย อย่างไรก็ตามความล้มเหลวและวิธีคิดของระบบอมาตยาธิปไตยมีผลทำให้การประนีประนอมสามารถกระทำได้ในบางเรื่องที่ผลประโยชน์ไม่ขัดกัน แต่ก็ยอมกันไม่ได้ในบางเรื่องที่ขัดผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน คำถามคืออะไรที่เป็นประโยชน์หลักของความขัดแย้งและอะไรคือประโยชน์ที่ประนีประนอมกันได้ ในที่นี้จะขยายความประโยชน์แห่งการประนีประนอมก่อนแล้วจึงจะวิพากษ์ถึงประโยชน์ที่ไม่สามารถประนีประนอมได้

เสนห์ จามริก ได้กล่าวไว้ใน "ทางเลือกการพัฒนาของไทย : เศรษฐกิจการเมืองไทยในทศวรรษ 1990" ว่า⁴⁾ ในช่วงทศวรรษ 1980 นั้น กลุ่มเทคโนโลยีเริ่มมีการผลิตผ่านถ่ายโอนเข้าสู่ธุรกิจการเงินการธนาคารเอกชนกันอย่างกว้างขวางขึ้นตามลำดับ และที่น่าสนใจคือความเป็นนักธุรกิจและขุนนางนักวิชาการกำลังผสมผสานเข้ากันได้เป็นอย่างดีกับบทบาทในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาของรัฐ ซึ่งกลายเป็นเรื่องที่อยู่นอกเหนือการควบคุมเกือบโดยสิ้นเชิงของระบบรัฐสภาและนักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้ง ไม่ต้องสงสัยเลยว่ากำลังบุคลากรอันเชื่อมโยงภาคธุรกิจกับอำนาจรัฐที่ตัวเองจะเป็นพลังสำคัญอยู่ในการกำหนดวิถีทางของเศรษฐกิจการเมืองต่อไปในคริสต์ทศวรรษ 1990 และนี่ก็คือแกนกำลังที่แท้จริงของการกำหนดแนวนโยบายการพัฒนาประเทศ⁴⁾ อย่างยิ่งตั้งแต่รัฐบาลสุชาติ ธนะรัชต์ เป็นต้นมา กล่าวคือ ฝ่ายอมาตยาธิปไตยทำหน้าที่กุมอำนาจรัฐ วางกฎระเบียบ ควบคุมการรวมตัวของแรงงานสร้าง infrastructure ในขณะที่ฝ่ายธุรกิจทำหน้าที่ทำกำไร และเอาประโยชน์จากทรัพยากร และแบ่งผลกำไรบางส่วนให้กับผู้กุมอำนาจรัฐ การให้สัมปทานที่ดิน การทำสัญญารับเหมางานต่าง ๆ ของรัฐ การซื้ออาวุธ ฯลฯ ต่างก็เป็นการประสานประโยชน์ และเป็นการร่วมมือกันระหว่างธุรกิจกับฝ่ายขุนนางมาโดยตลอด ระบบรัฐสภาเป็นเพียงภาพลวงตาให้กับประชาชนเท่านั้น แม้ว่าในระยะเวลาต่อมา ระบบรัฐสภาเป็นสิ่งจำเป็นเสียแล้ว สำหรับสังคมไทยก็ตาม การใช้เงินสนับสนุนนักการเมืองจากกลุ่มธุรกิจใหญ่ ๆ จึงเป็นเรื่องปกติธรรมดาในสังคมไทย คงจะไม่ประหลาดใจนักเมื่อนายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ นายทุนนักธุรกิจไทยออกมาพูดในรายการ "มองต่างมุม" ในวันอาทิตย์ที่ 28 มิถุนายน 2535 ว่าการให้เงินสนับสนุนนักการเมืองเพื่อเข้าสู่อำนาจนั้นได้ทำมาโดยตลอดและเป็นเรื่องปกติของนักธุรกิจ

กระแสการต่อรองจากฝ่ายธุรกิจเพิ่มมากขึ้นผนวกกับแรงผลักดันจากภายนอกประเทศเกี่ยวกับระบบประชาธิปไตยแบบมีตัวแทนดูจะเป็นสิ่งจำเป็นที่ทำให้การกุมอำนาจของอมาตยาธิปไตยและการพ่นโคลนเริ่มมีมากขึ้น การขึ้นสู่ตำแหน่งของนายกเปรม 8 ปีกับ 5 เดือน ผนวกเข้ากับช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์ชาติชาย ชุณหะวัณ เข้ามาทำหน้าที่บริหารประเทศอีก 2 ปีกว่า ๆ ทำให้นักธุรกิจและคนไทยโดยทั่วไปเข้าใจกันว่าระบบรัฐสภาหรือประชาธิปไตยแบบมีตัวแทนคงจะค่อย ๆ เข้ามาแทนที่อมาตยาธิปไตย แม้ว่าในช่วงเวลา 8 ปีกับ 5 เดือนที่นายกเปรม ตินสุลานนท์บริหารประเทศนั้น ได้มีความพยายามของฝ่ายทหารเพื่อทำการรัฐประหารถึง 3 ครั้ง แต่ไม่สำเร็จ อย่างไรก็ตามกระแสการผลักดันของฝ่ายอมาตยาธิปไตยก็สำเร็จในช่วงสั้น เมื่อมีการรัฐประหารของคณะ รสช. ในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 และด้วยความรีบร้อนสัญญาต่าง ๆ ที่มอบให้กับประชาชนจึงรีบออกมาปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นลางบอกเหตุว่าอมาตยาธิปไตยได้ถูกทำลาย และคงจะต้องยอมสยบจากระบบทุนเสรีเสียแล้ว

ความขัดแย้งที่จะประนีประนอมกันไม่ได้ ก็คือ ความขัดแย้งในเรื่องอำนาจทางการเมือง คงจะไม่มีประเทศเสรีนิยมหรือทุนนิยมก้าวหน้าใด ๆ ที่อาศัยระบบการเมืองแบบเผด็จการอยู่ นอกจากในช่วงวิกฤตการณ์ของทุนดังที่เกิดในเยอรมันปี 1930 ซึ่งเป็นผลให้อิตเลอร์ได้อำนาจในเยอรมัน และเอาใจใส่แต่เฉพาะทุนอุตสาหกรรมใหญ่ ๆ และเพิกเฉยต่อทุนระดับกลางและเล็ก ระบบทุนเสรีต้องการการปกป้องทางการเมืองจากระบบรัฐสภาแบบมีตัวแทน⁵⁾ ผนวกกับกระแสการมีชัยของฝ่ายรัฐบาลประชาธิปไตยในการเมืองโลก เป็นผลผลักดันให้หลังอมาตยาธิปไตยในสังคมไทยอ่อนตัวลงอย่างมาก ชัยอนันต์ สมุทวณิช

4) ดู Noam Chomsky, "The Responsibility of Intellectuals" ใน The Chomsky Reader, Pantheon Books, New York, 1987. pp. 59-61.

5) เรื่องการเติบโตของระบบประชาธิปไตยเสรีนิยม และความสัมพันธ์กับทุนนิยมอุตสาหกรรมดูได้จาก Reinhard Bendix, Nation-Building and Citizenship, Wiley, N.Y. 1964.

เขียนไว้ในหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวันฉบับวันที่ 10 กันยายน 2534 ว่า "ในด้านผู้มีอำนาจรัฐซึ่งได้แก่ทหาร ข้าราชการ และนักธุรกิจบางส่วนที่ได้รับความไว้วางใจจากทหารให้มาเป็นตัวแทนในการปกครองประเทศชั่วคราว การเริ่มต้นใหม่ที่จะ "อนุญาต" ให้กิจกรรมทางการเมืองดำเนินไปตามครรลองของระบอบประชาธิปไตยมิใช่เกิดจากความเต็มใจหรือความเชื่อมั่นในคุณงามความดีของประชาธิปไตย ตรงกันข้ามทหาร ข้าราชการและนักธุรกิจที่ร่วมกันกุมอำนาจรัฐอยู่โดยเป็นพันธมิตรกันด้วยความจำใจ เพราะมีผลประโยชน์ร่วมกันในระดับหนึ่งกำลังจะ "ทดลองให้" ประชาธิปไตยกับนักการเมืองอีกครั้งหนึ่ง เพราะความจำเป็นของสถานการณ์ทั้งทางต่างประเทศและภายในที่กดดันให้ผ่อนคลายนโยบายอย่างน้อยก็ช่วงระยะเวลาหนึ่ง" ⁽⁶⁾ และความ "จำใจ" นั้นก็จะกลายมาเป็นความ "จำเป็น" เสียแล้วเนื่องจากฝ่ายธุรกิจมองว่าพัฒนาการทางเศรษฐกิจต้องการความมั่นคง การต่อเนื่องของระบบการเมืองอย่างแน่นอน กลุ่มธุรกิจที่คิดอย่างนี้ น่าจะเป็นกลุ่มที่นักวิชาการเรียกรวม ๆ กันไปว่า "เป็นพลังของชนชั้นกลาง" กล่าวคือ เป็นประชาชนในเขตเมืองที่มีอาชีพการงานมั่นคง มีรายได้ประจำหรือรายได้มั่นคงจากการประกอบธุรกิจการค้า มีโอกาสเข้าถึงและได้รับบริการจากรัฐด้านการศึกษา เสถียรภาพทางการเมืองมีความสำคัญต่อชีวิตของพวกเขา เพราะเสถียรภาพทางการเมืองก่อให้เกิดความมั่นคงในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี ⁽⁷⁾

ความรับผิดชอบของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย

ระบอบประชาธิปไตยต้องการความเชื่อถือที่ประชาชนจะมอบให้รัฐในระดับหนึ่งถ้าขาดความเชื่อถือต่อระบบการเมืองแล้วสังคมนั้นคงจะอยู่ในความสงบแน่ ในสังคมประชาธิปไตยใด ๆ ก็ตามประชาชนจะต้องยอมรับถึงการแพ้-การชนะ หรือที่เรียกว่า การลงถูก-ลงผิดในระบบที่ประชาชนทำหน้าที่ในการเลือกตั้งตัวแทนในคดีที่มีความเป็นธรรม และเป็นคดีที่ประชาชนมีโอกาสกำหนดด้วย นอกจากนั้นระบบจะต้องประกันได้ด้วยว่าเมื่อมีการแพ้-ชนะเกิดขึ้น ประชาชนจะไม่ถูกฆ่าเมื่อเป็นฝ่ายชนะการคัดเลือก โดยฝ่ายแพ้ย่อมรับการเข้าสู่อำนาจของฝ่ายชนะอย่างสันติ⁽⁸⁾

ที่ผ่านมาสังคมไทยมีลักษณะเหมือนสังคมคู่ขนาน (dual society) กล่าวคือเป็นเหมือนสองแนวทาง ส่วนหนึ่งเป็นส่วนที่เจริญทางด้านเศรษฐกิจ การคมนาคม การสื่อสาร ประชาชน มีความรู้แม้จะอยู่ภายใต้ระบบการเมืองที่ล้าหลังก็ตาม ในอีกส่วนหนึ่งนั้นเป็นส่วนเกษตรกรรมแบบล้าหลัง ประชาชนต้องรับคำสั่งจากส่วนกลางแต่อย่างเดียว อำนาจต่อรองแทบจะไม่มี ยิ่งระบบการเมืองไม่เปิดโอกาสให้เขาเหล่านั้นเข้าร่วมในกระบวนการทางการเมือง หรือมีส่วนรับรู้ตัดสินใจปัญหาในชีวิตประจำวันของเขาแล้ว ประชาชนส่วนใหญ่ที่อยู่ในชนบทนั้นก็แทบจะไม่ได้ส่วนเกี่ยวข้องกับระบบการเมืองที่เรียกว่า "ประชาธิปไตย" เลย นอกเสียจากการหย่อนบัตรเป็นครั้งคราวสภาพอย่างนี้มิได้เห็นกันเป็นประจำภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 มาจนกระทั่งปัจจุบันมีผู้กล่าวว่าภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของระบบการเมืองไทย กล่าวคือคนไทยมีโอกาสเข้าร่วมอย่างจริงจังในระบบการเมือง โดยไม่นับการหย่อนบัตรซึ่งมิให้ดูเป็นครั้งเป็นคราวดังกล่าว และโดยเฉพาะในช่วงที่รัฐบาลนายเปรมเข้าบริหารประเทศต่างก็มีความเชื่อกันว่า ระบอบประชาธิปไตยรัฐสภาคงจะฝังรากลงได้ในสังคมไทย ผลกระทบจากเหตุการณ์ทางการเมืองดังกล่าว และการขยายตัวของธุรกิจของไทยคงจะมีส่วนผลักดันในการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยเป็นแน่ นอกจากนั้นในหมู่นักวิชาการและคนทั่วไปก็เชื่อว่าสังคมไทยมีลักษณะเป็นสังคมพหุนิยม กล่าวคือมีการเปิดโอกาสให้มีการกระจายผลประโยชน์ อำนาจทางการเมืองกระจายไปสู่กลุ่มการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เมื่อเป็นดังกล่าวระบอบการเมืองแบบมาตาธิปไตยก็อาจจะอ่อนตัวลง เนื่องจากพลังทางการเมืองของกลุ่มต่าง ๆ มีอำนาจในการต่อรองมากขึ้น องค์กรต่าง ๆ เช่น ปัญญาชน ทั้งในมหาวิทยาลัยและในองค์กรธุรกิจ องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มสหภาพแรงงาน สมาคมหนังสือพิมพ์ รวมทั้งการขยายตัวของข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ มีผลทำให้ภาพของสังคมไทยมีลักษณะของการเป็นพหุสังคมมากขึ้น ความเชื่อดังกล่าวไม่ผิด และมีเหตุผลสนับสนุนในหลายประการด้วยกัน

6) ดู ชัยอนันต์ สมุทวณิช "มิชิซีรีส์ : ความโปร่งใสเฉพาะเสียของรัฐบาลเขี้ยว" ผู้จัดการรายวัน, 10 กันยายน 2535

7) เพิ่งอ้าง ชัยอนันต์ สมุทวณิช _____

8) ดู Robert Bellah, *The Good Society*, Alfred A. Knopf, New York, 1991, p. 3.

อย่างไรก็ตามถ้าจะพิจารณาถึงกลไกอำนาจรัฐของอมตยาธิปไตยแล้วจะพบว่าแม้ในเชิงคุณภาพ และการถ่ายทอดระบบความเชื่อจะล่าช้ากว่าส่วนเอกชน หรือส่วนที่เรียกว่าพลังสังคมก็ตาม แต่ในเชิงปริมาณแล้วหน่วยงานและองค์กรของรัฐที่ผูกติดกับระบบความเชื่อเดิมขยายตัวออกไปมาก การขยายส่วน "ราชการ" ในเชิงปริมาณเกิดขึ้นจากอำนาจอมตยาธิปไตยโดยผ่านระบบงบประมาณแบบเดิมที่ยอมสยบและได้ประโยชน์จากระบบเดิม งบประมาณราชการส่งของทหารงบประมาณด้าน "การพัฒนาชนบท" การพัฒนาจังหวัด คจก.ต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นการขยายในเชิงปริมาณอย่างกว้างขวาง แต่ในเชิงคุณภาพนั้นคงจะเหมือนเดิมคือ สนองตอบต่อประโยชน์ของข้าราชการประจำ และทำหน้าที่สร้างอำนาจราชการต่อไปยังประเทศพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจมากขึ้นเท่าใด การขยายตัวของอำนาจรัฐแบบอมตยาธิปไตยก็จะขยายไปตามความจำเป็น เช่นว่าอย่างไม่หยุดยั้ง ในสังคมไทยจึงเป็นการแข่งขันกันระหว่างส่วนของรัฐกับส่วนของเอกชน ส่วนของรัฐกับส่วนของประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความเข้าใจระหว่างรัฐกับประชาชนคนไทยไม่มีทางที่จะบรรจบกันได้ครบเท่าที่อำนาจทางการเมืองตกอยู่ในมือของอมตยาธิปไตยแบบเดิม ความขัดแย้งของปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อเดือนพฤษภาคมที่ผ่านมา ประชาชนและพรรคการเมืองแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มอย่างชัดเจน คือ กลุ่มที่ยอมรับในอำนาจเดิม และกลุ่มพลังที่ขอเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเข้าร่วมในทางการเมือง ประชาชนกลุ่มนี้ขาดความเชื่อถือในระบอบอมตยาธิปไตยที่รวมศูนย์อำนาจ การเข้ามีส่วนร่วมในระบบการเมืองเป็นกติกากำหนดพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยดังกล่าวข้างต้นแต่เนื่องจากระบบและวิถีคิดที่ล่าช้าคลอจวนการสอพลอในเรื่องข้อมูล ข่าวสาร จึงเป็นเหตุให้ความเข้าใจในวิถีประชาธิปไตยผิดไป ความเชื่อที่ว่า การเมืองเป็นเรื่องภายในในระบบรัฐสภา ก็ดี ประชาชนเลือกส.ส. เพื่อทำหน้าที่แล้วก็สมควรมายุ่งเกี่ยวกับก็ดี หรือการถือเสียงข้างมากเพียงน้อยนิด โดยมีได้คำนึงถึงความรู้สึกของประชาชนโดยทั่วไปก็ดี ล้วนแล้วแต่เป็นความล่าช้าทางการเมืองในส่วนอมตยาธิปไตยทั้งสิ้น

คงมิใช่ประชาชนที่อยู่ในเมือง กลุ่มธุรกิจรุ่นใหม่ ปัญญาชนในสาขาต่าง ๆ ตลอดจนองค์กรเอกชนที่เข้ามารวมตัวกันในวงวิถีกติการณเดือนพฤษภาคมเท่านั้นที่จะเป็นตัวชี้ถึงการรวมตัวและความรับผิดชอบของชุมชนต่อการใช้อำนาจรัฐ เป็นหน้าที่ของชนชั้นกลางและปัญญาชนด้วยที่จะต้องสร้างพลังชุมชนที่อยู่รอบนอกให้เข้มแข็ง รู้เท่าทันต่อเหตุการณ์ และสามารถที่จะสร้างคุณภาพให้กับระบบอำนาจเดิมในสังคมไทย คงจะไม่มีสูตรสำเร็จในการสร้างพลังดังกล่าว การให้การศึกษาก็แท้จริงกับสภาพการเมืองที่มีใช้การศึกษาในระบบที่อิงอยู่กับโครงสร้างของระบบราชการเดิมก็ดี การสร้างพลังทางเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองตามแนวคิดของนักวิชาการไทยเช่น อาจารย์เสนห์ จามริกหรือหมอประเวศ วะสี ก็ดี น่าจะมีส่วนสร้างพลังอิสระของชุมชนที่จะต้องรองรับอำนาจรัฐได้ การพึ่งระบบรัฐสภาอย่างเดียวคงไม่เป็นทางออกของสังคมไทย แม้ว่าจะเป็นวิถีทางหนึ่งที่ประชาชนจะมอบอำนาจบางส่วนให้แก่พลังอิสระที่เป็นของประชาชนจะเป็นพลังที่แท้จริงของสังคมไทยโดยส่วนรวม เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ได้กล่าวไว้ใน "ความคิดที่ยังไม่ลงตัว" ในหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวันว่า "ในเมื่อเราเลือกที่จะพึ่งระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาแล้วก็ต้องปรับวิถีคิดเสียใหม่... สิ่งที่เราจะต้องปรับทางความคิดนั้น 2 ประการ ประการแรก จะต้องเห็นว่ารัฐสภาไม่ใช่สถาบันเดียวในระบอบประชาธิปไตยและการเคลื่อนไหวแก้ปัญหาบ้านเมืองก็มีใช้กิจกรรมในสภาเท่านั้น หากยังต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกหนทุกแห่งทั้งในด้านการดูแลตัวเอง และยืนยันสิทธิของตัวเอง... เป็นสิทธิที่จะกุมชะตากรรมตัวเอง โดยหลุดพ้นจากการครอบงำของรัฐให้มากที่สุด ประการที่สองจะต้องถือว่าการเลือกตั้ง ส.ส.มิใช่การมอบอำนาจอธิปไตยทั้งหมดให้นักการเมืองมาสร้างระบอบ สมบูรณสิทธิของพรรคที่พวกเข้าสังกัด หากเป็นการทำสัญญาว่าจ้างให้คนจำนวนหนึ่งมารับใช้ประชาชนในเวลาที่ย่ำแย่เท่านั้น (9)"

หลักการพื้นฐานที่คงจะลืมกันไม่ได้ในระบอบประชาธิปไตยคือหลัก "consent of the governed" กล่าวคือการยินยอมมอบอำนาจบางส่วนให้เพื่อทำหน้าที่นั้นมีได้หมายความว่าอะไรก็ตามที่อยู่"นอกสภาแล้วเป็นเรื่องที่ผิด" ความเข้าใจของนักธุรกิจการเมืองเหล่านั้นน่าจะจบสิ้นลงได้แล้ว

9) ดู เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, "ความคิดที่ยังไม่ลงตัว", ผู้จัดการรายวัน (27-28 มิถุนายน 2535) หน้า 13.

การสร้างระบบเผด็จการในรั้วมหาวิทยาลัย *

ธเนศวร์ เจริญเมือง**

เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เป็นเหตุการณ์ทางการเมืองที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมไทย เพียงแค่ความสลับซับซ้อนของเหตุการณ์ จำนวนผู้คนที่เข้าร่วมเหตุการณ์ และความยาวนานของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ก็ได้สร้างมิตินและมุมมองต่าง ๆ อันหลากหลายในการพิจารณาเหตุการณ์นี้จนไม่อาจกล่าวได้อย่างละเอียดในบทความสั้น

กล่าวเฉพาะปรากฏการณ์บางอย่างในเหตุการณ์นี้ เช่น การสนับสนุนนายกฯ คนนอกอย่างแข็งขัน โดยพรรคการเมือง 5 พรรค, การที่พรรคการเมืองทั้ง 5 ไม่สนใจข้อเรียกร้องของประชาชนที่ให้แก่รัฐธรรมนูญก่อนวันที่ 17 พฤษภาคม, ระบบความคิดในการออกคำสั่งให้สลายและทำลายกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงซึ่งมีจำนวนเป็นแสนคน, ระบบความคิดของทหารชั้นผู้น้อยในการใช้อาวุธสงครามสังหารประชาชนที่ไม่มีอาวุธ, และความเยียบงันไร้บทบาทของบางสถาบันในชาติ (เช่น สถาบันศาสนา) ขณะเกิดความรุนแรงในสังคม ฯลฯ ปรากฏการณ์เหล่านี้ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่เพียงชั่วข้ามคืน แต่ยังคงสะท้อนให้เห็นจุดอ่อนและปัญหาระดับโครงสร้าง ซึ่งสิ่งสมมาเป็นเวลานานและน่าจะคอยย้ำเตือนเราว่า ปรากฏการณ์เหล่านี้ยังจะทวนกลับมาอีก หากจุดอ่อนและปัญหาระดับโครงสร้างยังไม่ได้รับการขจัดปิดป่า

เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ โดยเฉพาะบทบาทของพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลทั้ง 5 และบทบาทของนักวิชาการจำนวนหนึ่งซึ่งทำงานรับใช้พวกเผด็จการสะท้อนให้เห็นว่าระบบเผด็จการที่เกิดขึ้นไม่ใช่เรื่องของคนเพียงคนเดียว หรือคนเพียงไม่กี่คน แต่มีบุคคลหลายคนหลายกลุ่ม ปัจจัยทางสังคมและโครงสร้างทางสังคมบางอย่างที่ประกอบกันทำให้ระบบเผด็จการเกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้อย่างยาวนานในสังคมหนึ่ง ๆ

ถ้าหากปราศจากความเข้าใจที่ถูกต้องในปัญหานี้และหมายมุ่งแก้ปัญหาของระบบเผด็จการที่ตัวบุคคลหรือเฉพาะกลุ่มในที่สุดก็จะประสบความผิดหวัง เพราะแม้คนบางคนบางกลุ่มหมดอำนาจไป ก็ยังมีเผด็จการตัวใหม่เกิดขึ้นแทนที่เสมอมา

จุดสำคัญประการหนึ่งของเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ คือ เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยที่คนเป็นจำนวนมากไม่คิดว่ามันจะเกิด คิดว่า การใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาเป็นวิธีการที่หมดสมัยแล้ว ประเทศที่เจริญแล้วเขาไม่ทำกัน และอีกประการหนึ่งก็คือหลายคนคิดว่าสังคมไทยได้พยายามสถาปนาระบอบประชาธิปไตยมาแล้วเป็นเวลา 60 ปี เวลาเกินครึ่งศตวรรษในการรังสรรค์สถาบันหนึ่งให้มั่นคง สถานภาพภายในชาติน่าจะยาวนานเพียงพอแล้ว

มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาระดับสูงสุดของสังคมไทย อาจารย์และนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยได้รับการยกย่องและเชื่อถือจากทั่วทั้งสังคมตลอดมา น้อยครั้งอย่างยิ่งที่มีการพิจารณากันว่ามหาวิทยาลัยผลิตสิ่งใดที่เป็นต้นฉบับให้แก่สังคม

* ปรับปรุงจากบทความเรื่องเดียวกันที่นำเสนอประกอบการสัมมนาเรื่อง "ผลดีผลเสียของการรับน้อง" ของอาจารย์ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่แมริลลาทุน, เชียงใหม่ วันที่ 1 พฤษภาคม 2535.

** อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทความนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่า นอกจากมหาวิทยาลัยจะเป็นแหล่งผลิตด้านบวก คือผู้จบการศึกษาระดับปริญญาที่มีความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ มากมาย มหาวิทยาลัยยังเป็นแหล่งผลิตด้านลบ คือผลิตความคิดแบบเผด็จการ และผลิตบุคคลที่จะจบออกไปสร้างความแข็งแกร่งให้แก่ระบบเผด็จการในสังคมไทย

บทความนี้ต้องการชี้ให้เห็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของโครงสร้างและปัจจัยบางอย่างในสังคม ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนระบบเผด็จการ นั่นคือ ระบบการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย การรณรงค์เพื่อสร้างสรรคระบบประชาธิปไตยและคัดค้านระบบเผด็จการนั้นเป็นงานที่จะต้องทำในทุกๆ ระดับ ไม่ใช่เฉพาะระดับชาติเท่านั้น

กล่าวเฉพาะในรั้วมหาวิทยาลัย ถึงเวลาแล้วที่ผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษาทุกคนจะตระหนักในปัญหาเหล่านี้ ถึงเวลาแล้วที่คนในมหาวิทยาลัยจะช่วยกันหาทางยุติระบบเผด็จการในรั้วมหาวิทยาลัยโดยเร็ว กล่าวในระดับทั่วทั้งสังคมถึงเวลาแล้วที่นายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีโดยเฉพาะอย่างยิ่ง รัฐมนตรี ทบวงมหาวิทยาลัย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ บัณฑิตแต่ละรุ่นซึ่งกำลังมีบทบาทในสังคม และผู้ปกครองของนักศึกษามหาวิทยาลัย ตลอดจนสื่อมวลชนจะให้ความสนใจต่อปัญหานี้อย่างจริงจัง ช่วยกันชี้ให้เห็นผลเสีย และหาทางแก้ไขปัญหานี้ให้ได้โดยเร็ว

ในความเข้าใจทั่วไป ความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษารุ่นเก่ากับนักศึกษารุ่นใหม่ มีเพียง 2 คำที่เราคุ้นเคยคือ รับน้อง และ ว่างน้อง การรับน้องเป็นการจัดพิธีต้อนรับนักศึกษารุ่นใหม่โดยนักศึกษารุ่นเก่า มีการป้อนน้ำ ป้อนของกินที่แปลกประหลาด ใช้สีเขียวหน้าตา ให้น้องก้ม ลอดคอ ลาน วิ่ง ร้องเพลง เต็ม ไร่ ทั่ว ทั่ว สรรพพัดเท่าที่คิดได้ ส่วนการว่างน้องก็คือ การใช้ถ้อยคำไม่สุภาพตะโกนด่าว่าน้อง ทั้ง 2 สิ่งนี้ ทำไปโดยอ้างว่าเพื่อให้เกิดความรัก ความสามัคคีภายในหมู่นักศึกษาที่เข้าใหม่ และระหว่างนักศึกษารุ่นเก่ากับนักศึกษารุ่นใหม่ และเพื่อให้เกิดความมีระเบียบวินัย ความอดทน และถือเป็นการสืบทอดประเพณีของมหาวิทยาลัยแทบทุกแห่ง

แต่ในทางปฏิบัติ การที่รุ่นพี่ "ต้อนรับ" และ "ว่าง" น้องนั้น การกระทำ 2 อย่างนี้ถือเป็นการกระทำชั้นรองเท่านั้น เพื่อให้เป้าหมายข้างต้นบรรลุผล แต่เราไม่เคยพูดถึงอีกคำหนึ่งอันเป็นเครื่องมือหลักที่นักศึกษารุ่นเก่ากระทำกับนักศึกษา รุ่นใหม่ นั่นคือ "การข่มขู่บีบบังคับและลงโทษนักศึกษาใหม่"

พิธีต้อนรับน้องใหม่ และการว่างน้องไม่ได้เกิดขึ้นครั้งแรกที่นักศึกษารุ่นเก่าพบนักศึกษารุ่นใหม่ แต่ได้มีการกระทำที่แยบยลและทำการวางแผนมาแล้วเป็นอย่างดี กล่าวคือนักศึกษารุ่นพี่ได้เตรียมงานต้อนรับนักศึกษารุ่นใหม่มาเป็นเวลานาน ตั้งแต่ก่อนเปิดภาคเรียน เช่นมีการจัดขบวนไปต้อนรับถึงบ้านเกิดของนักศึกษาใหม่ มีการเลี้ยงดูปูเสื่อน้องใหม่อย่างเต็มที่ พาน้องเดินทางมาหาวิทยาลัยโดยรถไฟจัดงานต้อนรับน้องใหม่อีกหลายครั้งหลังจากมาถึงมหาวิทยาลัย พาน้องไปลงทะเบียนแนะนำวิชาที่ควรลงเลือกอาจารย์ที่โหดแค้นดี และให้คำแนะนำสรรพเพื่อสร้างความประทับใจให้แก่รุ่นน้องอย่างถึงที่สุด

ในระหว่างก่อนเปิดภาคเรียน นักศึกษารุ่นเก่าจำนวนหนึ่งก็ได้จัดประชุมกัน แบ่งงานออกเป็นกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มเชียร์ลีดเดอร์ กลุ่มว่างน้อง กลุ่มสมมุติตัวเป็นน้อง จากนั้นก็มีการฝึกซ้อมกันแทบทุกวัน กลุ่มที่สมมุติตัวเป็นน้องก็จะมานั่งสงบนิ่งก้มหน้าให้กลุ่มว่างน้องตะโกนด่าว่ากล่าวสรรพ เพื่อฝึกให้กลุ่มว่างน้องได้ทำหน้าที่ด่าขิงขัง ส่งเสียงตะโกนและฝึกด่าทออย่างสมจริง ไม่ใช่ฝึกซ้อมกับเก้าอี้หรือกำแพง ต่อจากนั้นก็จะมีการสำรวจวิจารณ์ระหว่างกลุ่มว่างกับกลุ่มสมมุติ ทั้งนี้เพื่อให้การว่างในสถานการณ์ที่เป็นจริงประสบความสำเร็จสูงสุด

หลังจากนั้น อีกระยะหนึ่งคือ พอเริ่มเปิดภาคเรียน หลังจากมีการต้อนรับเลี้ยงดูปูเสื่อแล้วหลายครั้ง รุ่นน้องเริ่มยอมรับนับถือและชื่นชมน้ำใจอันงามของรุ่นพี่แล้ว นักศึกษารุ่นพี่ จึงเริ่มข่มขู่ บีบบังคับ และลงโทษน้องใหม่ด้วยวิธีการต่างๆ นานา รูปธรรมของการข่มขู่ บีบบังคับ และลงโทษต่างๆ พอจะยกตัวอย่างได้ดังต่อไปนี้

1. สั่งให้น้องเข้าแถว ยืนตรง นิ่ง และนับจำนวนคนที่มา คนที่ขาดและคนที่มาสาย
2. สั่งให้น้องยืนนิ่งๆ หรือนิ่งเป็นเวลานาน หรือสั่งให้วิ่งเสียวซ้ายขวาอย่างพร้อมเพรียงกัน
3. สั่งให้ทุกคนนั่งนิ่งในท้องประชุม ตัวตรงมองไปข้างหน้า ห้ามคุยกัน ห้ามเกา ห้ามยิ้ม ห้ามถ่มน้ำลาย ห้ามมองหน้ารุ่นพี่ ห้ามโต้แย้งใดๆ ทั้งสิ้น

4. สั่งให้ทุกคนร้องเพลงเชียร์ให้ดังที่สุด ตบมือให้ดังที่สุด ให้ร้องเพลงหลายๆ ครั้ง ให้ร้องพร้อมๆ กัน และตบมือพร้อมๆ กัน ถ้าเพียงเห็นว่ามีพร้อม ไม่ดังให้เอาใหม่ หรือถ้าอยากจะบังคับให้น้องร้องเพลงอีกแม้ว่าจะร้องได้ดีแล้ว ก็ให้ทำหลายๆ ครั้ง นอกจากนี้ยังบังคับให้นักศึกษาใหม่ทุกคนต้องจำเนื้อเพลงให้ได้ทั้งหมด ต้องจำชื่อเพื่อนใหม่ทุกคนให้ได้ในเวลาอันสั้น

5. ในห้องประชุมจะมีการปิดประตูและหน้าต่างทั้งหมด เพื่อไม่ให้คนภายนอกรับรู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นภายในห้อง (บางคณะมีคนภายนอกสนใจจะเข้าไปดูก็ถูกตำหนิและขับไล่ออกมา) สลับกับการใช้ถ้อยคำตำ ทอ ตะโกนใส่ห้องๆ เช่น "มึงแน่นมาจากไหน" "มองหน้าทำไม" "ยิ้มทำไม" "นั่งนิ่งๆ" "ร้องเพลงดังๆ อย่ากินแรงเพื่อน" "น้องใหม่รุ่นนี้ร้องเพลงแย่มากที่สุด" "น้องใหม่รุ่นนี้ไม่รักใคร่กันเลย" สำหรับคนที่ตกใจ คนที่เป็นลม คนที่ร้องไห้ คนที่ไม่ยอมปฏิบัติตาม หรือคนที่ปฏิบัติตามแล้วแต่ทำไม่ถูกใจรุ่นพี่ ก็จะถูกว่ากล่าว ประณาม เยาะเย้ยถากถางด้วยถ้อยคำส่าสพัต เช่นกล่าวหาว่า "ใจเสาะ" "ลูกผู้ดี" "ไม่รู้จักอดทน" เป็นโรคประสาทอ่อนๆ "ไม่รักเพื่อน" "เรื่องแค่นี้ก็ทนไม่ได้" ฯลฯ

6. มาตรการในการลงโทษมีมากมายสำหรับคนขาดประชุม คนมาสาย คนร้องเพลงเสียงไม่ดัง คนนั่งนิ่งๆ ไม่เป็นคนยิ้ม และคนที่ไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่งต่างๆ ของรุ่นพี่ เช่น

ปิดไฟ ปิดพัดลม ให้ร้องเพลงซ้ำหลายครั้ง ให้ตบมือซ้ำหลายๆ ครั้ง ให้ออกไปวิ่งรอบสนาม ให้ออกไปตะโกนหน้าตึก 20 ครั้ง ว่า "ผมจะไม่ทำอีกแล้วครับ" ยึดเวลาประชุมเชียร์ออกไปอีกครั้งชั่วโมง หรือ 1 ชั่วโมง หรืออยู่จนถึงตี 1 - ตี 2

การประชุมเชียร์เหล่านี้ ถือเป็นภาระบังคับให้ทุกคนต้องทำ ถ้าจะไม่มาต้องขออนุญาต ถ้าไม่สบายต้องไปหาหมอที่รุ่นพี่รับรอง เพราะกลัวว่าน้องจะแสร้งทำเป็นป่วย หรือไปหาหมอที่เห็นใจรุ่นน้อง ไม่ใช่หมอซึ่งเป็นพวกเดียวกับรุ่นพี่ ถ้าใครขาดประชุมเพื่อนๆ ในกลุ่มย่อยจะต้องถูกลงโทษทั้งหมด ฯลฯ การประชุมเหล่านี้จะดำเนินตั้งแต่บ่าย 4 โมง หรือบ่าย 4 โมงครึ่งไป แล้วเสร็จใน เวลา 2 ทุ่ม 3 ทุ่ม 4 ทุ่ม กระทั่งเที่ยงคืนหรือตีหนึ่ง บางหอพักปลุกขึ้นมาตอนตีหนึ่ง บางหอพักปลุกขึ้นมาตอนตี 2 ตี 3 ตี 4 บางแห่งอยู่กันจนสว่าง หลายแห่งยังมีประชุมเชียร์วันเสาร์และอาทิตย์ด้วย

การลงโทษในบางกรณี ถือเป็น "การช่อม" เหมือนกับว่าจะให้มีการช่อมแซมส่วนที่สึกหรอ ส่วนที่ยังไม่ตี ทั้งหมดนี้ก็คือคำตัดสินของนักศึกษารุ่นเก่าที่มอบให้รุ่นใหม่ มาตรการ "ช่อม" และการลงโทษได้พัฒนาไปถึงการให้น้องลงไปคลุกโคลนน้ำตื้น คลุกโคลน (บางแห่งรุ่นพี่ช่วยกันฉีกลงไปคลุกกับน้ำ) หรือลงไปแช่น้ำเป็นเวลานาน หรือให้ถอดเสื้อผ้าทั้งๆ ที่เปียก ในตอนดึกๆ อากาศเย็นให้นั่งนิ่งอยู่ เช่นนี้เป็นเวลาาน หรืออาจมีการให้ถอดเสื้อผ้าทั้งหมด (แยกกันเป็นกลุ่มชาย กลุ่มหญิง)

7. ในพิธีรับน้องหรือการรับน้องที่อ้างว่า เพื่อให้เกิดความรักความสามัคคีน้องใหม่จะถูกบีบบังคับให้ทำส่าสพัตอย่างเช่น ปิดตาน้องใหม่ ให้น้องใหม่ชายหญิงจับมือกัน ให้แสดงท่าทางจับกัน หรือให้น้องใหม่ชายแสดงท่าขอความรักจากน้องใหม่หญิงหรือรุ่นพี่ ให้กินน้ำส้มผสมเกลือผสมซีอิ้ว หรือกินอะไรประหลาดที่คนทั่วไปไม่กิน พยายามให้น้องใหม่เปียก เพื่อพี่ๆ ผู้ชายจะได้สำรวจได้ว่าน้องใหม่คนไหนที่ทรุดทรองสัดส่วนตัวเป็นอาหารตา บางคณะมีการบังคับให้น้องผู้หญิงเอาลูกเงาะสอดเข้าไปในปลายกางเกงข้างหนึ่งของน้องผู้ชายแล้วดันลูกเงาะขึ้นไปผ่านเป้ากางเกงไปจนถึงปลายกางเกงอีกข้างหนึ่งเป็นต้น

ในการข่มขู่ให้ทุกคนต้องเข้าประชุมเชียร์ ต้องร้องเพลงเชียร์ ต้องฝึกปรบมือให้พร้อมกันเหล่านี้ นอกจากมาตรการการลงโทษที่กล่าวมา โทษสำหรับการที่ไม่ยอมปฏิบัติตามหลายๆ ครั้ง ที่รุ่นพี่พร่ำบอกรุ่นน้องบ่อยๆ ก็คือ การตัดน้องออกจากรุ่นโดยถือว่าเป็นคนหัวแข็ง ดื้ออั้น รุ่นพี่จะไม่คบค้าสมาคม ไม่ให้ความช่วยเหลือใดๆ ทั้งสิ้น เท่ากับว่านักศึกษาทุกคนที่เข้าประชุมพร้อมใจกันลงโทษทางสังคมต่อคนที่ไม่เห็นด้วยกับกิจกรรมเหล่านี้ อนึ่ง ก่อนหน้าและหลังการลงโทษเช่นนี้ คนที่คัดค้านจะได้รับการโจมตีว่า เป็นแกะดำ เป็นคนถ่วงความเจริญของรุ่นของภาควิชาของคณะ และของมหาวิทยาลัย ฯลฯ

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ สะท้อนให้เห็นปมเงื่อนสำคัญ 2 ประการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษารุ่นเก่ากับนักศึกษาที่เข้าใหม่

ประการแรก ในการข่มขู่ บีบบังคับ และว่าก่น้อง ตลอดจนการลงโทษน้องด้วยวิธีการต่างๆ นั้น สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้ก็โดยอาศัยเงื่อนไขสำคัญที่สุดนั่นคือ การที่นักศึกษารุ่นพี่ลดทอนสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ของนักศึกษาน้องใหม่ ใช้อำนาจที่แต่งตั้งกันเอง ถือว่าตัวเองอยู่ก่อน ถือว่าเป็นรุ่นพี่ คนเข้ามาใหม่จะต้องเป็นน้อง เป็นรุ่นน้อง แล้วก็ใช้อำนาจที่แต่งตั้งตัวเอง นั้นไปลดทอนทำลายสิทธิเสรีภาพของคนอื่นด้วยการบังคับให้น้องใหม่ทำสิ่งต่างๆ มากมาย ผสมกับการบีบบังคับดังกล่าว ยังมีการข่มขู่ คำทอ ว่าก เยาะเย้ย ถากถาง และเมื่อยังไม่ยอมปฏิบัติตามก็มีการลงโทษด้วยมาตรการต่างๆ ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ถ้อยคำ 2 ประโยคที่รุ่นพี่พูดบ่อยมากให้น้องรับรู้ก็คือ “น้องใหม่มีสิทธิเป็นศูนย์” และ “ขาดเรียนขาดได้ ขาดเขียร์ขาดไม่ได้” ซึ่งสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่ากิจกรรมเหล่านี้ทำลายสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลอย่างแจ้งชัดสวนทางกับการพัฒนาระบบการศึกษาอย่างสิ้นเชิง.

ทั้งหมดนี้ก็คือการใช้อำนาจเผด็จการลดทอนสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ไม่เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ซึ่งขัดกับทั้งกฎหมายรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ และขัดกับกฎหมายอาญา ผู้เสียหายสามารถฟ้องร้องตำรวจให้พิจารณาดำเนินคดีกับกลุ่มผู้กระทำผิดได้ทันที

ประการที่สอง เมื่อนักศึกษารุ่นพี่สถาปนาตัวเองเป็นรุ่นพี่ เป็นผู้อยู่ก่อน มีอำนาจทุกอย่างในการกำหนดรูปแบบการทำกิจกรรม การประชุม การร้องเพลง การปรบมือ การเข้าห้องประชุม การข่มขู่ การบีบบังคับ การลงโทษ การกำหนดเวลาประชุม เลิกประชุม ยืดเวลาประชุม กำหนดเวลาพัก เวลาปลุกขึ้นมาวิ่งหรือทำอย่างอื่นในยามดึกและวันเสาร์อาทิตย์ ฯลฯ โดยที่รุ่นน้องไม่มีส่วนกำหนดเลย รุ่นน้องไม่มีสิทธิเสียงในการจัดการดำเนินกิจกรรมเหล่านี้แม้แต่น้อย อำนาจเผด็จการของรุ่นพี่จึงเป็นอำนาจ เผด็จการอันสมบูรณ์ สมดังที่ Lord Acton กล่าวไว้

"Power corrupts, absolute power corrupts absolutely"

หมายความว่า "อำนาจก่อให้เกิดการฉ้อฉล อำนาจอันมากมายไร้ขอบเขต ก็ย่อมก่อให้เกิดการฉ้อฉลที่ไร้ขอบเขต" เช่น เมื่อรุ่นพี่มีอำนาจอย่างสมบูรณ์ โดยไม่ยอมให้รุ่นน้องมีสิทธิและอำนาจใดๆ ทั้งสิ้น รุ่นน้องมีแต่รับคำสั่งรุ่นพี่เท่านั้น เมื่อความคิดและจินตนาการของนักศึกษารุ่นพี่บางกลุ่มพัฒนาไปในทิศทางลามก รุ่นพี่ก็จะคิดรูปแบบกิจกรรมโดยสั่งให้รุ่นน้องทำสิ่งต่างๆ ที่ส่อไปในทางลามก โดยรุ่นน้องอาจรู้ตัวหรือไม่รู้ตัว เช่น การที่รุ่นพี่ฉายหนังโป๊ให้นักศึกษาชายรุ่นใหม่ดู แล้วก็จัดการวัดขนาดเพศของรุ่นน้องทุกคน มีการมอบรางวัลให้แก่แชมป์ประจำรุ่น หรือนักศึกษาหญิงของคณะพยาบาลปิดประตูบังคับให้นักศึกษาหญิงน้องใหม่ถอดเสื้อผ้าออกทั้งหมด หรือให้น้องใหม่เป็ยกปอนทั้งหมดเพื่อรุ่นพี่ชายจะได้ดูทรวงของน้องใหม่หญิงให้ถนัดถนี่ หรือการพาน้องใหม่ชายไปเที่ยวโสเภณีหรือบังคับให้น้องใหม่หญิงต้นลูกเงาะในกางเกงของน้องใหม่ชาย ซึ่งย่อมจะทำให้เกิดอาการลามกสารพัด และยังมีกรกระทำอย่างอื่น ๆ มากมาย จนกระทั่งใครๆ อาจจะไม่เชื่อ แต่สิ่งเหล่านี้ก็ได้เกิดขึ้นและมีสิ่งพิเรนต่างๆ ได้เกิดขึ้น โดยที่เราไม่อาจทราบทั้งหมด ในเมื่ออำนาจเผด็จการเกิดขึ้นอย่างไร้ขีดจำกัด การใช้อำนาจที่ไร้ขีดจำกัดก็ย่อมเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อและทุกรูปแบบ.

คำถามข้อแรกมีอยู่ว่า การรับน้อง การว่าก่น้อง การข่มขู่บีบบังคับและลงโทษน้องเหล่านี้เสียหายตรงไหน ในเมื่อหลายเดือนผ่านไปนับแต่วันเปิดภาคการศึกษา น้องใหม่ก็รู้จักกันรักใคร่กัน ช่วยกันทำกิจกรรม และมีความรักความสามัคคีกันระหว่างนักศึกษาน้องใหม่กับนักศึกษารุ่นพี่ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ดีทั้งสิ้น คนที่เห็นด้วยกับการรับน้อง กับการว่าก่น้องจะพูดเช่นนี้ทุกคน

คำตอบมีอยู่ว่า ผลของการใช้อำนาจเผด็จการที่ไร้ขอบเขตที่รุ่นพี่ใช้กับรุ่นน้อง ก็คือ นักศึกษาน้องใหม่รุ่นแล้วรุ่นเล่าได้รับเอาความคิดเผด็จการ การใช้อำนาจแบบเผด็จการไว้ในความคิด และนำติดตัวไปจนตลอดชีวิต และพร้อมที่จะใช้อำนาจแบบนั้น และถ่ายทอดความคิดแบบนั้นให้กับรุ่นต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด นั่นคือ ผลเสียหายการเมืองอันเป็นผลเสียที่ร้ายแรงที่สุด

ยังมีผลเสียทางเศรษฐกิจและสังคมอีกหลายข้อ ที่ใครจะนำมากล่าว ณ ที่นี้

ข้อแรก การใช้เวลาของนักศึกษามหาวิทยาลัยไปในทางไร้สาระ และไม่เป็นผลดีต่อการพัฒนาประเทศ นักศึกษาปี 1 เพิ่งเข้ามหาวิทยาลัยใหม่กำลังเรียนรู้สิ่งแวดล้อมใหม่ๆ ปรากฏว่าต้องเกาะกันเหนียวแน่นเป็นกลุ่ม แทบจะไม่ได้ทำอะไรที่เป็นประโยชน์ต่อตัวเองและส่วนรวม เพราะรุ่นพี่บังคับให้ทำเช่นนั้น ทุกคนตกอยู่ในชะตากรรมอันมีดมนทุกโหดเหมือนกันเห็นใจกัน ทุกคนต้องจำชื่อกันให้ได้ ทุกคนต้องจำเนื้อเพลงทุกเพลงให้ได้ น้องใหม่ทุกคนต้องรักษาสมุดเนื้อเพลงที่รุ่นพี่มอบให้ยิ่งชีวิต เพราะถ้าทำหายหรือลืมเอาติดตัวมาจะถูกรุ่นพี่ทำโทษ

แต่ละวัน นักศึกษารุ่นใหม่ทุกคนและนักศึกษารุ่นพี่ที่ทำงานด้านนี้ต้องเสียเวลาทุกวัน วันละหลายชั่วโมงให้กับ การร้องเพลง การปรบมือ การวิ่ง การคลาน การนั่งนิ่งยืนนิ่งให้รุ่นพี่ตำหนิเป็นชั่วโมงๆ บางคณะการประชุมเชียร์ล่องเลยไปจนถึง ตี 1 - ตี 2 ทุกคืน ถ้านักศึกษาเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นรุ่นพี่หรือรุ่นน้องใช้เวลาในการอ่านหนังสือ ทำการบ้าน ค้นคว้าเพิ่มเติม ฟักฝนภาษาต่างประเทศ เรียนคอมพิวเตอร์ ฟักซ้อมดนตรี บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม อ่านหนังสือพิมพ์ จัดรายการวิทยุ ทำงานหารายได้พิเศษ ตามร้านค้า ร้านอาหาร โรงแรม ฟักซ้อมรถยนต์ ทำความสะอาดห้องฟัก เขียนจดหมาย ฟังเพลง ฟักผ่อน ฯลฯ คิดดูว่าคนเหล่านี้จะทำอะไรให้เป็นประโยชน์ต่อตัวเองและส่วนรวมได้มากแค่ไหนในแต่ละวัน

ข้อสอง ระบบการรับน้อง วักน้อง บิบบังคับและลงโทษน้องหลายวันติดต่อกัน ส่งผลเสียร้ายแรงต่อผลการเรียนของนักศึกษา โดยเฉพาะนักศึกษาปี 1 เพราะนักศึกษาเหล่านี้กำลังปรับตัวกับสิ่งใหม่ เหน็ดเหนื่อยจากกิจกรรมต่างๆ ที่กล่าวมา นอนดึก ต้องท่องจำชื่อเพื่อนเป็นร้อยคน ต้องจำเนื้อเพลงให้ได้ โทนจะเคร่งเครียด ครุ่นคิด สับสนงุนงงกับสภาพการณ์ที่ไม่เคยเกิดขึ้นกับชีวิตของตน ไม่มีจิตใจหรือสมาธิที่จะอ่านหนังสือเรียน และทำการบ้าน

"ขาดเรียนขาดได้ ขาดเชียร์ขาดไม่ได้" นี่หรือสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งสั่งสอนคนที่ฉลาดหลักแหลมที่สุดของประเทศ จนสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ ใครๆ ก็อิจฉา ญาติพี่น้องชื่นชมโอ้อวดกัน เลี้ยงฉลองกัน นี่หรือคือคนที่กำลังจะเป็นบัณฑิต จะได้รับพระราชทานปริญญาบัตรจากพระหัตถ์ นี่หรือที่เขาเรียกว่า "ปัญญาชน" คือผู้นำของสังคม ฯลฯ สภาพความวุ่นวายเหล่านี้ส่งผลให้นักศึกษาปี 1 แทบทุกคน สอบตกบ้าง ทำคะแนนไม่ได้ถึงขั้นบ้าง ถูกไล่ออกบ้าง ลาออกบ้าง ปัญหาเหล่านี้จะเกิดมากเป็นพิเศษในคณะที่การเรียน การสอนเข้มข้น และการข่มขู่บิบบังคับลงโทษน้องก็เข้มข้นเช่นกัน เช่น คณะวิศวกรรมศาสตร์และคณะเกษตรศาสตร์ในหลายมหาวิทยาลัย

เอกสารชิ้นหนึ่งของคณะเกษตรศาสตร์มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ในปี 2534 ระบุว่าคะแนนการเรียนโดยเฉลี่ยของนักศึกษาปี 1 ต่ำมาก และส่งผลต่อการเรียนในอนาคตของนักศึกษาเหล่านั้น เอกสารดังกล่าวยังได้ระบุว่า สาเหตุเกิดจากกิจกรรมเชียร์มีมากเกินไป และมักจะสิ้นสุดตอนตี 1-2 ทุกคืน

เอกสารของกลุ่ม "คณาจารย์ฝ่ายวิชาการมหาวิทยาลัยเชียงใหม่" ระบุว่า ในปีการศึกษา 2534 ที่ผ่านมานักศึกษาปีที่ 1 ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 3,142 คน ปรากฏว่าได้รับผลกระทบจากกิจกรรมเชียร์ ทำให้ไม่มีเวลาพักผ่อน ไม่มีเวลาอ่านหนังสือและทำการบ้าน ขาดสมาธิ และ เกิดความสับสนวุ่นวาย ฯลฯ สอบปลายปีทำคะแนนได้ไม่ถึง 1.50 รวม 78 คน ต้องถูกไล่ออกจากมหาวิทยาลัย ทำคะแนนได้ไม่ถึง 1.75 รวมทั้งสิ้น 566 คน และทำคะแนนได้ไม่ถึง 2.00 รวม 911 คน รวมนักศึกษาที่ได้คะแนนต่ำถึง 1555 คน คิดเป็น 49.5 % หรือครึ่งหนึ่งของจำนวนนักศึกษาปีที่ 1 ทั้งหมด สถิติดังกล่าวจะทำให้เรามองเห็นผลเสียของระบบข่มขู่บิบบังคับน้องใหม่ได้เด่นชัดมากขึ้น

ข้อสาม การบิบบังคับข่มขู่และลงโทษน้องใหม่ ก่อให้เกิดอารมณ์และความรู้สึกที่แหลกสลาย ขาดความมั่นใจในตัวเอง ชิงชังตัวเองและสังคมรอบข้าง และอาจเกิดผลเสียต่อร่างกาย ดังกรณี นักศึกษาหลายคนของสถาบันเทคโนโลยีการเกษตร แม่โจ้ เชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน ถูกนักศึกษารุ่นพี่กลุ่มรุมทำร้ายบาดเจ็บต้องเข้าโรงพยาบาล ในปี 2534 นักศึกษาคนหนึ่งของคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถูกรุ่นพี่ลงโทษ ในปี 2535 ทำให้กล้ามเนื้อฉีกเดินไม่ได้หลายสัปดาห์ และนักศึกษาคณะหนึ่งคณะเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จบชีวิตตัวเอง ในปี 2534 เพราะเครียดหนักกับการถูกวัก จำชื่อเพื่อนได้ไม่ครบ เรียนหนังสือไม่ทัน ทางบ้านก็ขาดความอบอุ่นเพราะพ่อแม่แยกทางกัน แต่กลับมี

การปล่อยข่าวว่า นักศึกษาคนนั้นฆ่าตัวตายเพราะอกหัก ผิดหวังในความรัก

นักศึกษาคนหนึ่งของคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในปี 2534 เปิดเผยว่า ตนเองมีรถยนต์ส่วนตัว จะกลับบ้านในตอนกลางวันช่วงไม่มีเรียน วันรุ่งขึ้นถูกรุ่นพี่เรียกไปดูตำหนักห้องเชียร์ว่าไม่รักเพื่อน ขับรถผ่านเพื่อน ๆ ก็ไม่มีจิตใจเอื้อเฟื้อ ผลก็คือวันต่อมา นักศึกษาคนนี้ต้องขับรถวนไปมาในมหาวิทยาลัยเป็นเวลาหลายชั่วโมง เพื่อรับส่งเพื่อนนับร้อยที่เดินไปเดินมาตามอาคารต่าง ๆ

บางคนอาจตำหนิว่านักศึกษาคนนั้นบ้าหรือเถรตรงแต่ทำไมเราไม่คิดถึงความโหดร้ายของระบบการวัดและบับบั้งคับข้องที่ทำให้นักศึกษาหมั่นหมองดีและความประพฤติเรียบร้อยคนหนึ่งต้องหวาดกลัวตกอยู่ใต้ระบบนี้อย่างสุดจิตสุดใจ เพื่อที่จะแสดงความรักต่อเพื่อน ตามที่รุ่นพี่เรียกร้องต้องการ นักศึกษาคนนี้เครียดเป็นเวลาหลายสัปดาห์ ร่ำร้องจะขอลาออก ไม่ยอมเรียนวิชา ต่อไปอีก เขารู้สึกว่าตัวเขาไร้ค่า ไม่อาจทนให้คนกลุ่มหนึ่งโขกสับ ช่มชู้บับคั้นจิตใจด้วยวิธีการต่าง ๆ นานาอีกต่อไป

บางคนอาจแย้งว่า การรับน้อง การวัดก้นน้อง และการลงโทษ ก็มีข้อดีคือ ก่อให้เกิดความรัก ความอบอุ่น ความสามัคคีและความทรหดอดทน ทำไมไม่รู้จักมองข้อดีเหล่านี้

วิธีคิดดังกล่าวมีจุดอ่อนที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1. ให้ความสำคัญต่อสิทธิเสรีภาพของนักศึกษารุ่นพี่ แต่ไม่สนใจสิทธิเสรีภาพของนักศึกษารุ่นใหม่ 2. ไม่พิจารณาผลด้านลบของการใช้อำนาจเผด็จการที่มีต่อนักศึกษารุ่นใหม่อย่างจริงจัง และ 3. ผลดีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหรือที่ยกมาอ้างนั้นฟังดูเหมือนกับว่า ถ้าหากรุ่นพี่ไม่บับบั้งคับข้อง ความรักความอบอุ่นและความสามัคคีเหล่านั้นจะไม่เกิดขึ้น ลืมไปว่าในสังคมที่ไม่มีการบับบั้งคับ ความรักความอบอุ่นและความสามัคคีก็เกิดขึ้นได้เหมือนกัน และเป็นความรัก ความอบอุ่นความสามัคคีที่จริงใจ เต็มใจและยั่งยืน เพราะไม่มีการบับบั้งคับใด ๆ

ประเด็นสำคัญที่สุดคือ เราไม่ค่อยสนใจผลเสียด้านความคิดของการที่รุ่นพี่ใช้อำนาจเผด็จการกับรุ่นน้อง

ผลด้านลบที่รุนแรงที่สุดและติดตรึงนักศึกษาแต่ละรุ่นไปตลอด ก็คือ ความคิดทางการเมืองแบบอนุรักษ ซึ่งมีลักษณะศักดิ์นา กล่าวคือ ความคิดที่ว่าเมื่อเราเป็นรุ่นน้อง เป็นผู้ย่อย เป็นคนมาใหม่ เราไม่มีสิทธิ ไม่มีเสรีภาพใดๆ ทั้งสิ้น เราต้องเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคนรุ่นเก่า คนที่เป็นผู้ใหญ่กว่า อย่าโต้แย้ง อย่าถาม อย่าใช้เหตุผลใดๆ ทั้งสิ้น ถ้าเราไม่ชอบใจส่วนไหนก็นิ่งเสีย ทำเป็นไม่ได้ยิน ทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ เขาจะว่าอะไรก็ช่างเขา เขาจะให้ทำอะไร ก็ทำไปเถิด ยอมเขาไปเถิด อย่าคิดต่อสู้ อย่าคิดเปลี่ยนแปลง

มีพ่อแม่บางรายซึ่งเป็นอาจารย์สอนมหาวิทยาลัยสอนลูกว่า “ขอให้ลูกอดทน เราเข้ามหาวิทยาลัย เพื่อเรียนเอาความรู้เพื่อเอาปริญญา และเพื่อสร้างอนาคต รุ่นพี่จะให้ทำอะไรก็ทำตามเขาไป ปีเดียวเท่านั้น อีกไม่นานลูกก็ขึ้นปี 2 แล้ว”

นี่คือ การสร้างระบบเผด็จการอันสมบูรณ์แบบ และเมื่อนักศึกษารุ่นใหม่คิดเช่นนั้นได้ ระบบเผด็จการอันสมบูรณ์แบบก็เกิดขึ้นกับคนเหล่านั้น ซึ่งจบออกไปเป็นบัณฑิต และเป็นชนชั้นนำของสังคมไทยในที่สุด

ความคิดแบบเผด็จการดังกล่าวยากที่จะคลอนแคลนได้ในช่วงเวลาหลังจากที่มันได้สถาปนาแล้วในหัวสมองของนักศึกษา ด้วยเหตุผลสำคัญอย่างน้อย 2 ประการ คือ

เหตุผลข้อแรก สังคมไทยเป็นสังคมที่เน้นฐานะตำแหน่งทางสังคม (Status - conscious society) เช่นคนไทยถูกสั่งสอนอบรมให้สนใจฐานะและตำแหน่งทางสังคมของคนแต่ละคนเพื่อจะได้แสดงความเคารพและจัดรูปแบบความสัมพันธ์อย่างถูกต้อง เช่น ถ้าเราพบคนที่มีฐานะตำแหน่งสูง เป็นผู้ว่า เป็นรัฐมนตรี เป็นนายพล เป็นคุณหญิง เราต้องแสดงความเคารพอย่างนอบน้อม ต้องให้การต้อนรับดูแลเอาใจใส่ปรนนิบัติอย่างเต็มที่สมฐานะ ต้องเรียกบุคคลเหล่านั้นว่าท่าน เราต้องแสดงกิริยามารยาทที่สำรวมที่สุดแต่ถ้าเราพบลูกแก่คนหนึ่งเป็นคนสวนหรือขานาหรือเป็นพ่อค้าหาบเร่ขายใช้บังคนเหล่านี้ไม่มีฐานะตำแหน่งอะไร เราก็ไม่จำเป็นต้องให้ความเคารพหรือความสนใจ จะเรียกชายคนนี้อะไรก็ได้ ไม่ค่อยมีใครถือสา ฯลฯ

การแสดงความเคารพนอบน้อมมีสัมมาคารวะนี้ ก็คือ รู้จักที่ต่ำที่สูง รู้จักอาวุโส ไม่ได้แย้ง ไม่ซักถาม ไม่แสดงความคิดเห็นของตนเอง ไม่ควรพูดอะไรที่คนอื่นไม่ชอบฟัง หากหลีกเลี่ยงสิ่งเหล่านี้ได้ก็จะเกิดความใกล้ชิดสนิทสนมกับ

ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ให้ความรักความเอ็นดู นำไปสู่การให้ความช่วยเหลือและสิทธิพิเศษต่างๆ เมื่อตำแหน่งมีความสำคัญมากเช่นนี้บัณฑิตที่ผ่านการยอมรับอำนาจเผด็จการเต็มทีจากรัฐมหาวิทยาลัยก็ย่อมต้องคำนึงตลอดเวลาว่าเรายังเป็นชั้นผู้น้อย เรายังเป็นน้อง เราต้องเคารพเชื่อฟังคนที่ใหญ่กว่า จะได้แย้งไม่ได้ กามหาเหตุผลไม่ได้ ต้องเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่ง คำแนะนำทุกอย่าง

วิธีการที่รุ่นพี่สั่งสอนก็สอดคล้องกับระบบสังคมเช่นนี้ คือ เมื่อเชื่อฟังรุ่นพี่ ยอมทำตามทุกสิ่งทีรุ่นพี่สั่ง ความสัมพันธ์อันดีก็จะเกิดขึ้น ต่อไปจบออกไปก็ง่ายหางานง่าย ได้รับสิทธิและความช่วยเหลือพิเศษจากรุ่นพี่ ส่วนผลของการกบฏ ก็คือ ไม่มีใครคบค้า ไม่มีใครช่วยเหลือ ไม่มีสิทธิพิเศษที่รุ่นพี่เตรียมไว้ให้

ในสังคมที่เน้นฐานะตำแหน่งทางสังคมเช่นนี้เราพบว่าแต่ละคนในสังคม จะต้องพบคนอื่นที่เหนือกว่าในด้านฐานะตำแหน่ง ซึ่งรวมไปถึงการเป็นพวกเดียวกัน สถาบันเดียวกัน คนจังหวัดเดียวกัน ฯลฯ เมื่อเป็นเช่นนี้ ทุกคนก็ต้องเคารพเชื่อฟังและยอมตามคนอื่นไปตลอด แม้เมื่อคนนั้นก้าวสู่ฐานะสูงสุดก็ต้องรักษาระบบความเหลื่อมล้ำนี้เอาไว้ ที่สำคัญกว่านั้นก็เพื่อให้ทุกคนเคารพยำเกรงตัวเขา เชื่อฟังตัวเขา เพราะถ้าหากไม่มีคนเคารพเชื่อฟังตัวเขา เขาก็จะหมดอำนาจ หมดอิทธิพล และสูญเสียผลประโยชน์ทุกอย่างในที่สุด ฉะนั้น แต่ละคนก็จะช่วยกันรักษาระบบนี้ไว้ และพำพรณมาถึงคุณความดีของระบบดังกล่าว

เหตุผลข้อที่สอง ระบบการศึกษาของสังคมไทยประสบปัญหาสำคัญอย่างน้อย 3 ข้อ ซึ่งเปิดโอกาสให้ระบบเผด็จการดำรงอยู่ หรือฟื้นตัวได้เสมอ นั่นคือ

ข้อแรก เป็นระบบที่เน้นแยกวิชาเฉพาะ และวิชาเอกสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยแต่ละคนมากเกินไป จนกระทั่งนักศึกษาที่เรียนวิชาเอกคนละอย่างโดยเฉพาะนักศึกษาที่อยู่คนละคณะจะไม่ได้เรียนความรู้ต่างๆ ในสังคมอย่างรอบด้าน เช่น คนที่เรียนแพทย์ เกษตร วิชา ภาษ จะไม่มีโอกาสเรียนรู้วิชาการเมือง เศรษฐกิจและสังคม นอกจากมีบางคน que เลือกเรียนคนที่เรียนวรรณคดีก็จะมีเรื่องเศรษฐกิจ และสังคม คนที่เรียนวิจิตรศิลป์จะไม่รู้เรื่องสังคมศาสตร์ ที่ยิ่งไปกว่านั้นก็คือ เนื่องจากการแยกวิชาการเมืองออกจากเศรษฐกิจและสังคม แม้แต่คนที่เรียนในสายสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ด้วยกันก็ยังไม่เข้าใจ ปัญหาของสังคมในด้านอื่นๆ ที่ใกล้เคียงกัน

อาจจะมีคนคัดค้านสิ่งที่กล่าวมาข้างต้น โดยแย้งว่านักศึกษาแพทย์ นักศึกษาวิชา และนักศึกษาเกษตรที่สนใจการเมืองก็มี สนใจภาพลักษณ์ก็มี สนใจปัญหาสังคมก็มี คำตอบคร่าวๆ มีอยู่ว่า คนที่สนใจข้ามสาขาวิชาเช่นนั้นในความเป็นจริงเป็นคนส่วนน้อย เขาไม่ใช่ผลผลิตของระบบแต่เป็นข้อยกเว้นของระบบ การรับรู้ดังกล่าวโดยทั่วไปเป็นเพียงการรับรู้ประเภทข้อมูลข่าวสารทั่วไปมากกว่าจะเป็นความรู้ตามหลักวิชา และถึงแม้จะมีคนเข้าใจหลักวิชาเป็นอย่างดี ก็เป็นคนจำนวนน้อยมาก

ข้อสอง มหาวิทยาลัยไม่มีวิชาบังคับเกี่ยวกับปรัชญาและระบบทัศนะต่างๆ ต่อชีวิต มนุษย์ และสังคม โดยเฉพาะปรัชญาพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งสังคมไทยก็ขาดองค์ความรู้ส่งเสริมการปกครองระบอบนี้ ผลก็คือ นักศึกษาส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับระบบปรัชญาและทัศนะต่างๆ โดยเฉพาะการที่คนเราควรจะมีใจและห่วงหาอาทรสิทธิเสรีภาพของเรา เท่าเทียมกับการที่เราควรเคารพสิทธิ และเสรีภาพของคนอื่นในสังคม อันเป็นหลักการสำคัญอันหนึ่งของระบอบประชาธิปไตย

ข้อสาม วิชาต่างๆ ในมหาวิทยาลัย ไม่ส่งเสริมการอ่าน การศึกษาค้นคว้าและการทำรายงาน แต่เน้นหนักการฟังคำบรรยายและการสอน การสอบแบบท่องจำ ผลก็คือ นักศึกษาไม่สนใจการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ไม่ชอบอ่านหนังสือ จึงไม่สนใจกิจกรรมที่ส่งเสริมสติปัญญา จึงพอใจกับกิจกรรมประเภทสนุกสนาน และไร้สาระค่อนข้างมาก

ข้ออื่น 3 ข้อนี้ สัมพันธ์กับความคิดเผด็จการที่ซึมซาบเข้าไปในสมองของนักศึกษา ในแง่ที่ว่า ระบบการเรียนการสอนตลอด 4 ปี ในมหาวิทยาลัยจะมีผลน้อยมากในการเปลี่ยนแปลงความคิดเผด็จการ ที่ติดอยู่ในสมองของนักศึกษาแต่ละรุ่น เพราะความรู้แทบทั้งหมดที่ถ่ายทอดกันในมหาวิทยาลัยแทบทั้งหมด เป็นความรู้ประเภทเทคนิค เช่น

เรียนให้รู้วิธีการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การเป็นพยาบาล นักเคมี เป็นเกษตรกร เป็นนักเขียนแผนที่ เป็นปลัดอำเภอ เป็นนักกฎหมาย และคนรู้เรื่องวรรณคดีไทยและภาษาตะวันตก ตลอดจนเป็นนักบัญชี ฯลฯ ความรู้ทางเทคนิคเหล่านี้แทบไม่มีผลใดๆ ต่อปรัชญาและความคิดทางการเมืองของนักศึกษาแต่ละคน โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับลัทธิเสรีภาพของมนุษย์ในสังคม

เพราะความคิดเผด็จการจะถูกขจัดให้หมดไปได้ ต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจทางด้านปรัชญา และความคิดทางการเมืองได้แก่ หัศนะต่าง ๆ เกี่ยวกับความสำคัญของลัทธิเสรีภาพของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การยึดมั่นในระบบประชาธิปไตย

ฉะนั้น ความคิดแบบเผด็จการที่ได้รับการสถาปนาในชั้นปีที่ 1 โดยส่วนใหญ่ จึงดำรงอยู่และติดตัวบัณฑิตไปตลอดหลังจบการศึกษาและเรื่อยไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่

นอกจากนี้ การที่ระบบการเรียนการสอนไม่ส่งเสริมการอ่านเพิ่มเติม และการค้นคว้าทำรายงาน แต่เน้นจดคำบรรยายและสอบแบบท่องจำ ผลก็คือนักศึกษาจำนวนไม่น้อยมีปริมาณการเรียนและการค้นคว้าไม่มาก และเนื่องจากมีความสนใจในกิจกรรมอย่างอื่นน้อยมาก บุคคลเหล่านี้จึงมีเวลาให้การทำกิจกรรมเขยิบมากขึ้น จึงได้พัฒนารูปแบบและวิธีการในกิจกรรมเชียร์ และการว่างนอกลงโทษน้อย ให้หลากหลายและมีประสิทธิภาพมากขึ้นทุกปี

ด้วยเหตุนี้ ของจอย่าได้แปลกใจถ้าหากการคัดค้านความไม่เป็นธรรมต่างๆ ในมหาวิทยาลัย และสังคมรอบตัว การคัดค้านระบบเผด็จการในระดับชาติ และการตื่นตัวเพื่อใช้สิทธิเสียงในระบบประชาธิปไตย ฯลฯ จะมีคนให้ความสนใจน้อยในเมื่อความคิดแบบเผด็จการซึมซาบในหัวของคนส่วนใหญ่เสียแล้ว ทุกคนจึงคิดแต่ว่าตัวเราเป็นผู้ต้องหา ต้องเชื่อฟังผู้ใหญ่ ต้องเคารพเชื่อฟังเจ้านาย อย่าโต้แย้ง อย่าถาม อย่าคัดค้าน อย่าคิดทำอะไรที่จะก่อให้เกิดการแตกความสามัคคี ขอให้ปฏิบัติตามคำสั่งทุกอย่าง เห็นไหมว่าระบบเผด็จการที่สถาปนาโดยรุ่นนักศึกษารุ่นก่อน ต่อนักศึกษาปี 1 นั้นส่งผลกระทบที่รุนแรงและ ยาวนาน และมีผลสำคัญต่อสังคมไทยมากเพียงใด

ในประเด็นนี้เคยมีคนแย้งว่าการเดินขบวนต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยได้เคยเกิดขึ้นแล้วหลายครั้งก็แสดงว่าคนที่กล้าแสดงออกไม่กลัวระบบเผด็จการก็มีไม่น้อย ข้อที่ควรคิดก็คือ แม้จะมีคนเดินขบวนในบางกรณีนับแสนคน แต่ก็เห็นว่าเป็นคนจำนวนแสนเปรียบเทียบกับคนไทย 50 กว่าล้านคนก็นับว่าน้อยมาก ลองคิดว่าถ้าหากระบบการศึกษาของไทยส่งเสริมให้คนกล้าคิด กล้าแสดงออก กล้าโต้แย้ง ขบวนการต่อสู้แต่ละครั้งจะมีคนเข้าร่วมมากขึ้นอีกก็เท่า และจะทำให้ผู้ปกครองต้องฟังเสียงของประชาชนมากขึ้นกว่าเดิมอย่างมาก

การใช้อำนาจโดยปกติเป็นเรื่องของบุคคล 2 ฝ่าย นั่นคือ กลุ่มที่ใช้อำนาจบีบบังคับกับกลุ่มที่ถูกบีบบังคับ ฉะนั้นระบบเผด็จการจึงไม่อาจดำรงอยู่ได้ถ้าหากประชาชนไม่ยอมถูกบีบบังคับอีกต่อไป

การที่รุ่นพี่ข่มขู่บีบบังคับและลงโทษนักศึกษาใหม่ก็เช่นเดียวกัน เมื่อเกิดการบีบบังคับนักศึกษาปี 1 ส่วนใหญ่ก็ยินยอมปฏิบัติตามคำสั่งทุกอย่าง การบีบบังคับและการยินยอมจึงทำให้ระบบเผด็จการเกิดขึ้นเป็นผลสำเร็จ อาจารย์บางคนกล่าววาก็สมควรแล้วนี่ เพราะนักศึกษาที่เข้าไปยินยอมเขาเองนี่ ทำให้จึงไม่คิดต่อสู้คัดค้านแล้ว

เพื่อตอบคำถามข้อนี้ ก่อนอื่น เราควรดูกลวิธีของนักศึกษารุ่นพี่ และระบบความคิดส่วนใหญ่ของนักศึกษาที่เข้าใหม่ การข่มขู่บีบบังคับและลงโทษน้องใหม่ กระทำกันหลายวันหลังจากนักศึกษารุ่นก่อนดูแลเลี้ยงดูนักศึกษาที่เข้าใหม่อย่างดี จนมีการยอมรับกันเป็นพี่เป็นน้องแล้ว ต่อจากนั้น จึงมีการพูดถึงความสำคัญของภาควิชาและคณะ การร่วมมือ การรู้จักกัน การที่จะต้องร้องเพลงเชียร์ให้ได้ และร้องให้ดัง เพื่อ "ศักดิ์ศรี" เพื่อ "สถาบัน" และสิ่งเหล่านี้จะต้องทำแบบ "สู้ ลู๊ตตาย" ตามเนื้อเพลงเชียร์ของแทบทุกคณะ

ฉะนั้น เมื่อมีการข่มขู่ ตะโกน การวัก เกิดขึ้น โดยมีรุ่นพี่ขึ้นล้อมเป็นจำนวนมากพอๆ กับรุ่นน้อง ถ้าหากมีรุ่นน้องคนใดขัดคำสั่งของรุ่นพี่ ก็จะใช้ยา ข่มขู่ และลงโทษตรงจุดนั้น การที่รุ่นน้องส่วนใหญ่ไม่มีปฏิกิริยาโต้ตอบ อาจจะเป็นเพราะช็อค เนื่องจากไม่เคยเจอความป่าเถื่อนแบบนี้มาก่อน บวกกับความหวาดกลัว บวกความไม่พอใจเฉยๆ แต่ไม่รู้ทำอย่างไร

หรือบางคนอาจจะสนุก อายากรู้ด้วยซ้ำว่า ชั้นตอนต่อไป รุ่นพี่จะว่าน้องแบบไหน เพราะคิดว่ายังไงๆ รุ่นพี่ก็ไม่ฆ่าเรา เขาสั่งให้ทำอะไร ก็ทำไป นึกเสียว่าเป็นประสบการณ์อีกแบบหนึ่งในชีวิต

ทำที่ที่แตกต่างเช่นนี้เองของรุ่นน้อง บวกกับการชมชู้คุณความและลงโทษอย่างซิงซังของรุ่นพี่ และมาตรการลงโทษที่หลากหลายดังที่กล่าวไปแล้ว จึงทำให้คนที่ไม่เห็นด้วยและคิดจะคัดค้านลดจำนวนลงเป็นลำดับ มีน้อยกรรมมากที่นักศึกษาที่เข้าใหม่จะรวมกลุ่มกัน ร่วมใจกันเข้าพบอาจารย์ หรือประท้วงที่หน้าห้องเชียร์ หรือขอเปิดประชุมกับนักศึกษารุ่นพี่ วิธีการแยกสลายน้องใหม่ ซึ่งหลากหลายรูปแบบ ทำให้ขบวนการต่อต้านคัดค้านการว่าน้องขาดพลัง (แน่นอน ในแต่ละกรณีจะมีอาจารย์สนใจช่วยเหลืออย่างน้อย) จะนั้น คนที่ไม่เห็นด้วยส่วนใหญ่จึงหันไปใช้ชีวิตไม่เข้าห้องประชุมเชียร์เลยและไม่ร่วมกิจกรรมใดๆ ทั้งสิ้น แต่มาเรียนตามปกติ

และถ้าเราย้อนไปพิจารณากระบวนการศึกษาระดับมัธยม และระบบการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวส่วนใหญ่ เราก็จะพบว่ายังมีปัจจัยระดับพื้นฐานที่มีส่วนทำให้นักศึกษาปี 1 ไม่คิดหรือไม่กล้าต่อสู้คัดค้านระบบเผด็จอำนาจอย่างจริงจัง

ระบบการศึกษาขั้นประถมและมัธยมในสังคมไทยนั้น ไม่ได้มีสาระสำคัญอะไรที่แตกต่างไปจากการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย กล่าวคือ เน้นการท่องจำไม่เน้นการใช้ความคิด และการแสวงหาเหตุผล ที่สำคัญมากที่สุด แม้ตำราเรียนจะได้กล่าวถึงความหมายของระบบประชาธิปไตยและลักษณะต่างๆ ของการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่ความรู้ความคิดเหล่านี้ก็แทบจะไม่ได้ซึมซาบในสมองของนักเรียนมัธยมเพราะการวัดความรู้ความสามารถของนักเรียนอยู่ที่การสอบแบบท่องจำเป็นหลัก นักเรียนและแม้กระทั่ง ครูบางคนจึงรู้คุณค่าของสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ในแบบนกแก้วนกขุนทอง จำเอาไว้ไปตอบ ตอบคำถามอะไรก็ได้หมด แล้วก็สอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ กลายเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยที่ไม่ได้มีความตื่นตัวทางการเมือง ไม่เคารพหวงแหนสิทธิเสรีภาพของตนเองแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้ เมื่อเข้าไปถูกชมชู้ลิดรอนสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลนานปีการโดยนักศึกษารุ่นพี่ แทนที่จะรวมตัวกันหวงแหนรักษาสิทธิเสรีภาพของตน กลับยอมจำนน ปล่อยให้ให้นักศึกษารุ่นพี่ใช้อำนาจเผด็จการอย่างเต็มที่

ในระดับครอบครัว พ่อแม่ส่วนใหญ่ไม่ได้สอนให้ลูกยึดมั่นและศรัทธาต่อสิทธิเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น แต่มักจะเน้นให้ลูกมีกิจกรรมร่ายรำเรียบร้อย ต้องเคารพเชื่อฟังผู้ที่มีอายุมากกว่า อย่าเถียงผู้ใหญ่ บางครอบครัวเข้มงวดกับลูกมาก เลี้ยงลูกแบบศักดินา ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของลูก อายากให้ลูกเป็นอย่างที่ตัวเองต้องการให้เป็น แม้ลูกจะไม่ชอบ ลูกจะไปไหนก็ไม่ยอมให้ลูกไป ลูกต้องแต่งตัวแบบนี้ ต้องเลือกเรียนวิชานี้เป็นอันดับแรก ต้องเข้ามหาวิทยาลัยนี้ และต้องแต่งงานกับคนนี้ ฯลฯ พ่อแม่สมัยใหม่ หลายคนมุ่งหาเงินสนับสนุนให้ลูกเป็น "เด็กมหัศจรรย์" คือ ทำคะแนนสอบได้ดี ให้เรียนว่ายน้ำ เล่นกีตาร์ เล่นเปียโน ไวโอลิน เข้าค่ายฝึกภาษาอังกฤษ กวดวิชาทุกเย็น เรียนคอมพิวเตอร์ แต่ไม่ให้ความสำคัญในการอบรมลูกเรื่องปรัชญาชีวิต และระบบความคิดแบบประชาธิปไตยภายในครอบครัวและสังคม ครูจำนวนไม่น้อยในโรงเรียนต่างๆ ก็ไม่ต่างจากพ่อแม่ในประเด็นเหล่านี้ กล่าวคือ เน้นหนักให้นักเรียนเรียนเก่ง แต่ไม่ค่อยสนใจกิจกรรม คุณธรรม มนุษยสัมพันธ์ และค่านิยมแบบประชาธิปไตยของนักเรียน ฯลฯ

ยิ่งการสอบเข้ามหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงยากลำบาก เพราะมีคนสอบแข่งขันกันมาก เด็กที่สอบเข้าได้จึงเป็นเด็กที่สอบได้คะแนนดี ตั้งใจเรียน มีกิจกรรมร่ายรำเรียบร้อย มีความรับผิดชอบสูง ไม่คิดต่อสู้คนและไม่อยากมีเรื่องกับใคร หมายถึงมันจะจบมหาวิทยาลัย เพื่อให้ได้รับปริญญาสมดังที่พ่อแม่ ญาติพี่น้อง และตนเองเฝ้าใฝ่ฝัน หวังจะใช้ปริญญาไปสร้างความก้าวหน้าในชีวิตและการทำงาน แต่ในสมองก็ไม่ค่อยประสีประสารื่องสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล หรือถ้าประสีประสา ก็กลับคิดว่าไม่สร้างปัญหากับใครจะดีกว่า

ในแง่นี้ คำกล่าวที่ว่านักเรียนมัธยม และนักศึกษาปี 1 ไม่หวงแหนสิทธิเสรีภาพของตนเอง จึงเป็นข้อเท็จจริงที่สะท้อนให้เห็นพื้นฐานความเป็นมาของเยาวชนไทย ขณะเดียวกันกรณีนักศึกษามหาวิทยาลัยปี 2 - ปี 4 ทำตัวเป็นจอมเผด็จการผูกขาดอำนาจ สถาปนาตนเองเป็นรุ่นพี่ หึ่งๆ ที่อายุห่างกัน เพียงไม่กี่เดือนหรือเพียง 1-2 ปี และใช้อำนาจเผด็จการเถื่อนกดขี่ข่มเหง ช่มชู้ และบีบบังคับลงโทษ รุ่นน้องที่ด้อยกว่าในทุกๆ ด้าน ก็สามารถอธิบายพื้นฐานความเป็นมาของพฤติกรรมเหล่านั้นได้ในทำนองเดียวกัน

พื้นฐานความเป็นมาดังกล่าวก็คือ

ข้อแรก การดำรงอยู่ของความคิดที่ไม่ให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมกิจกรรมทางสติปัญญา เน้นหนักในเรื่องของความสุขสนาน ฉะนั้น กิจกรรมต่างๆ จึงมุ่งไปที่การร้องเพลง การเชียร์กีฬา การกินเลี้ยง จัดงานรื่นเริง ฯลฯ

ข้อสอง การดำรงอยู่ของความคิดแบบศักดิ์คินา คือ ความรักของรุ่นพี่เป็นความรักที่มีเงื่อนไขหวังผลตอบแทน ไม่ใช่ความรักแบบ “พี่มีแต่ให้” กล่าวคือ พี่ที่รักน้อง อุตส่าห์ไปรับน้องมาโดยรถไฟ อุตส่าห์จัดงานให้น้อง อุตส่าห์สอนน้องให้ร้องเพลงเชียร์ได้ รู้วิธีไปลงทะเบียนวิชาต่างๆ ได้ อุตส่าห์แหกปากตะโกนว่าน้อง คุณาน้อง สิ่งลงโทษน้อง คอนคิกๆ อุตส่าห์จัดประชุมเชียร์จนดึกทุกวัน ฯลฯ ก็เพราะพี่อยาก ให้น้องรักกัน รู้จักกัน สามัคคิกัน ช่วยเหลือกัน โดยที่น้องจะต้องเชื่อฟังพี่ พี่สั่งอะไรน้องต้องทำตาม อย่าคือ อย่าเถียง อย่าคัดค้าน ฯลฯ เพราะความคิดเห็นที่แตกต่างจะไม่ก่อให้เกิดความสามัคคี แต่จะก่อให้เกิดความแตกแยกขัดแย้งในสังคม

นี่เป็นความคิดแบบศักดิ์คินาประเภทคลาสสิก เพราะพี่เห็นว่าน้องยังเด็ก ยังไม่รู้อะไร ต้องให้พี่ช่วยเหลือดูแลทุกสิ่งทุกอย่างพี่จึงไม่ได้มองน้องว่าเป็นคนเท่าเทียมกับมีสิทธิเสรีภาพที่จะเลือกทำอะไรก็ได้ พี่เห็นว่าน้องต้องไม่ได้เถียงพี่ กิจกรรมต่างๆ พี่เท่านั้นเป็นคนกำหนด น้องไม่มีสิทธิเลือก ไม่มีสิทธิออกความเห็น ไม่มีสิทธิปฏิเสธ ถ้าน้องทำผิดหรือทำไม่ถูกใจพี่ พี่มีสิทธิลงโทษน้องได้ทุกอย่าง และถ้าน้องยอมทำตามทุกอย่างที่พี่บอก พี่ก็จะดูแลน้องต่อไป ให้ความรักต่อน้อง ในอนาคตพี่ก็จะไม่ทอดทิ้งน้อง (ช่วยหางานให้ ไข่เส้นสาย ใช้ระบบพรรคพวก) แต่ถ้าน้องคือรุ่น ไม่ยอมเชื่อฟังพี่ พี่ก็จะตัดน้องออกจากกลุ่มจะไม่ดูแลและนับถือกันเป็นพี่เป็นน้องอีกต่อไป

โปรดสังเกตว่าความคิดเหล่านี้มีพื้นฐานมาจากระบบการอบรมเลี้ยงดูและระบบการศึกษาที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยนั่นเอง

สรุปว่า ถ้าเราจะตำหนินักศึกษาปี 1 ซึ่งเป็นน้องใหม่ว่า ทำไมไม่คัดค้าน ทำไมไม่หวงแหนสิทธิเสรีภาพของตัวเอง ทำไมไปยอมให้รุ่นพี่โขกสับจนดึกตื่นทุกวัน เราก็ควรตั้งคำถามต่อนักศึกษาปี 2 -ปี 4 (กระทั่งบัณฑิตหลายคนที่มีแม่จะบไปแล้ว ก็ยังมาช่วยดูแลควบคุมการว่ากันน้อง) ว่า ทำไมจะต้องไปข่มขู่รังแกรุ่นน้องเช่นนั้น ทำไมเรียนหนังสือมากกว่าใครๆ ในสังคม แต่จิตใจยังชอบเผด็จการ ชอบบีบบังคับลงโทษคนอื่น ๆ เช่นนี้

พฤติกรรมที่นักศึกษาปี 2- ปี 4 นิยมใช้อำนาจบีบบังคับ ข่มขู่และลงโทษนักศึกษาที่เข้าใหม่ สะท้อนให้เห็นสภาพที่เป็นจริงทางการเมืองการปกครองในสังคมไทยระดับชาติได้เป็นอย่างดี ระบบการปกครองของไทยที่ผ่านมามีลักษณะค่อนข้างเผด็จการ 60 ปีที่ผ่านมา ระบบประชาธิปไตยพัฒนาอย่างลุ่มๆ ดอนๆ พรรคการเมืองล้มลุกคลุกคลาน ทหารแทรกแซงการเมืองด้วยการก่อรัฐประหารถึง 10 กว่าครั้ง มีการยุบรัฐสภาเกือบ 10 ครั้ง และฉีกรัฐธรรมนูญถึง 10 กว่าฉบับ นายกรัฐมนตรีมาจากทหารครองอำนาจรวมเวลาถึง 44 ปี ในช่วง 60 ปี อำนาจทางการเมืองจึงอยู่ในมือคนส่วนน้อยที่พยายามรวบรวมอำนาจไว้เป็นของตนเอง ระบบราชการใหญ่โตมาก การรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางมีมาก ห้องถิ่นมีอำนาจของตัวเองน้อย มีการใช้สิทธิใช้เสียงแบบประชาธิปไตยที่จำกัดในระดับโรงเรียนครอบครัวและสังคม

ในสภาพเช่นนี้ เมื่อเยาวชนไทยที่เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัย ปี 2- ปี 4 ได้ลิ้มรสเสรีภาพในมหาวิทยาลัย โดยที่อาจารย์แทบจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับตัว พวกเขาหลายคนจึงสะท้อนพฤติกรรมและค่านิยมแบบศักดิ์คินาและเผด็จการออกมาให้เห็น การได้คิดชี้ข่มเหงนักศึกษาที่เข้าใหม่ อายุไล่เลี่ยกับผู้กดขี่ จึงเป็นความสุขสนาน ความบันเทิงอย่างที่สุด พวกเขาหลายคนแต่ตัวไม่เรียบร้อย เช่น สวมกางเกงยีนส์ ชาติๆ ใส่รองเท้าแตะ ไว้ผมยาว แต่ออกคำสั่งเสียงดัง เดินตรวจแถวเพื่อดูว่าน้องใหม่คนไหนแต่งชุดเครื่องแบบนักศึกษาไม่เรียบร้อย พวกเขาร้องไห้ให้น้องใหม่มีระเบียบวินัย แต่ตัวเองและรุ่นพี่ทั้งหลายกลับไม่มีระเบียบวินัย เมื่อมีอาจารย์เข้าไปสอบถามและวิจารณ์กิจกรรมการข่มขู่บังคับ และลงโทษน้องใหม่ พวกเขากลับตอบว่า ขอย่าน่าละเมิดสิทธิเสรีภาพของเขา (แต่เขาไม่เคยคิดว่า เขาใช้สิทธิเสรีภาพของตัวเองไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของนักศึกษาปีที่ 1) บางคนตอบว่า นี่เป็นกิจการภายในของนักศึกษาที่จะปกครองกันเอง อาจารย์ไม่ควรเข้ามายุ่ง หมายความว่า ถ้าเขาจะใช้ระบบเผด็จการกับน้องใหม่ ก็ขอให้ทั้งโลกอย่ามายุ่งอะไรด้วย.

เราต้องยอมรับว่านักศึกษารุ่นพี่ส่วนใหญ่ที่ข่มขู่บังคับและลงโทษน้องใหม่ทำสิ่งเหล่านั้นเพราะคิดว่าเขากำลังทำความดี

มีเจตนาดี หวังจะเห็นความรักความสามัคคีในหมู่นักศึกษา แต่ก็ไม่เห็นความสำคัญของสิทธิเสรีภาพ กล่าวถึงที่สุด คนเหล่านี้ก็คือ เที้ยของระบบเผด็จการนั่นเอง เขาวชนเหล่านี้รอคอยเหยี่ยวจากผู้ใหญ่ในสังคม พวกเขาไม่รู้ว่าตกอยู่ในความมืดบอดทางปัญญาที่ต้องได้รับความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนจากสังคม.

เมื่อเราตั้งคำถามกับนักศึกษาทั้งรุ่นน้องและรุ่นพี่แล้ว เราก็ควรตั้งคำถามต่อไปว่า ถ้าเช่นนั้นผู้บริหารมหาวิทยาลัยและอาจารย์แต่ละคนในรั้วมหาวิทยาลัยไปอยู่กันที่ไหน ทำไมจึงไม่ช่วยกันยุติการกดขี่ข่มเหงนักศึกษาน้องใหม่ ทั้ง ๆ ที่อาจารย์และผู้บริหารเดินผ่านไปมาก็เห็น และหือ ๆ ที่หลายมหาวิทยาลัยมี บ้านพักผู้บริหารมหาวิทยาลัยและอาจารย์ทุกระดับ อยู่ในรั้วมหาวิทยาลัยใกล้ ๆ อาคารเรียน ทำไมจึงปล่อยให้มีการกดขี่ข่มเหงกันเสียดังลั่นกันตั้งแต่ตอนเย็นไปจนถึงเที่ยงคืน ตี 1 ถึงตี 2 และเสาร์อาทิตย์

ผู้บริหารและอาจารย์ในมหาวิทยาลัยจัดได้ว่ามีคุณวุฒิมากมายยิ่งกว่าใคร ๆ ในสังคมไทย เบื้องปราชญ์ด้วยความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ ยิ่งกว่าผู้ใดในสังคม และส่วนใหญ่จบจากสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลก ได้รู้ได้เห็นประชาธิปไตยในสังคมอื่น เหตุใดผู้บริหารระดับอธิการบดี รองอธิการ บติ คณบดี รองคณบดี หัวหน้าภาควิชา อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ธรรมดา ศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ และดร. ซึ่งมีผลงานตำราและงานวิจัยมากมาย เป็นที่ปรึกษาของรัฐบาล องค์การระหว่างประเทศ และบริษัทธุรกิจต่าง ๆ เหตุใดบุคคลเหล่านี้จึงปล่อยให้พฤติกรรมแบบเผด็จการดำรงอยู่ในรั้วมหาวิทยาลัยได้เนิ่นนานถึงเพียงนี้

เนื่องจากที่ผ่านมาไม่เคยมีการวิจัยทัศนคติและระบบความคิดของคณาจารย์และผู้บริหารมหาวิทยาลัยในเรื่องเหล่านี้ ฉะนั้น สิ่งที่จะประมวลต่อไปนี้ จึงเกิดจากการสอบถามอาจารย์จำนวนหนึ่ง

1. ส่วนหนึ่งเห็นว่าการรับน้อง ว่ากันอดีตแล้ว ชอบแล้ว เพื่อความรักความสามัคคีและระเบียบวินัยของนักศึกษาและคณะ เพราะฉะนั้น ขอให้ให้นักศึกษารุ่นพี่ทำต่อไป มีรายงานว่า คณบดีของคณะวิศวะ ในบางมหาวิทยาลัย เข้าไปอำนวยความสะดวก การชมเชยกับนักศึกษารุ่นพี่ 1 ถึงในห้องประชุม ชื่นแยะ และกระตุ้นให้การชมเชยกับนักศึกษารุ่นพี่ และลงโทษน้องใหม่ ต้องทำจริงจังและสืบทอดประเพณีต่อไป บางคนก็เสริมว่านักศึกษาเขาสนุกกันเอง ไม่มีอะไรเป็นปัญหาใหญ่ เรื่องบาดเจ็มน้อยมาก เป็นเรื่องธรรมดา

2. ส่วนหนึ่งเห็นว่า การรับน้อง กิจกรรมเชียร์ เป็นกิจกรรมที่ดี ก่อให้เกิดความรักความสามัคคี แต่การว่ากันน้อง และลงโทษน้องในบางคณะอาจรุนแรงเกินไป วิธีแก้คือ รุ่นพี่ควรเอาใจเขามาใส่ใจเรา ถ้าตัวเองไม่ชอบอะไร ก็ไม่ควรทำแบบนั้นกับคนอื่น และรุ่นพี่ไม่ควรทำอะไรรุนแรงกับรุ่นน้อง

3. ส่วนหนึ่งเห็นว่ารุ่นพี่ อาจารย์มีหน้าที่สอนหนังสือ ส่วนกิจการนักศึกษาควรปล่อยให้นักศึกษาจัดการกันเอง

4. ส่วนหนึ่งไม่เห็นด้วยกับการชมเชยว่ากันน้อง แต่เนื่องจากนักศึกษารุ่นพี่ 1 ไม่ต่อสู้เรียกร้องสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเอาเอง อาจารย์ช่วยอะไรไม่ได้

5. ส่วนหนึ่งไม่เห็นด้วยกับการชมเชยกับนักศึกษารุ่นพี่ และลงโทษน้องใหม่ แต่ไม่รู้จะทำอย่างไร อำนาจหน้าที่ที่ไม่มีพอที่จะทำอะไร แต่ก็พร้อมที่จะให้ความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหานั้น หากมีคนชักชวนทำอะไรสักอย่าง แต่บางส่วนก็เห็นว่า แม้การว่ากันน้องจะมีผลเสีย แต่ก็ยังเป็นปัญหาในระดับล่าง อาจารย์ควรสนใจปัญหาในระดับชาติมากกว่า.

6. ส่วนหนึ่งไม่เห็นด้วยและได้เคยร้องเรียนไปยังอธิการบดี รองอธิการบดี และคณบดี แต่ก็ไม่ได้เกิดผลทางปฏิบัติมากนัก ผู้บริหารบางคนบอกว่าขอเวลาสักนิดแล้วก็รีบหายไป บางคนบอกว่าขอให้ใจเย็น ๆ เรื่องนี้กำลังหาทางแก้ไขอยู่ แต่ก็ไม่ได้ทำอะไรในทางปฏิบัติ บางคนเห็นว่าปัญหาสำคัญคือ นักศึกษารุ่นพี่ 1 จำนวนมากก็ไม่เห็นด้วยกับการชมเชยกับนักศึกษารุ่นพี่ 1 ก็ไม่เคยรู้ว่าตนเองมีสิทธิอะไรบ้าง ผู้บริหารและอาจารย์ก็ไม่เคยบอกกล่าว และไม่เคยสนใจช่วยเหลือน้องใหม่ ผู้บริหารบางคนถึงกับขอร้องให้เห็นแก่ชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย ขอให้รีบเสีย อย่ายอกข่าว แล้วก็ปล่อยให้เรื่องผ่านไป ผู้บริหารบางคนเรียกนักศึกษากำหนดงานฝ่ายเชียร์และว่ากันน้องมา ขอร้องให้เพลา ๆ การบังคับลงโทษน้องใหม่ ซึ่งโดยทั่วไปก็ไม่

ค่อยมีใครให้ความร่วมมือ ผู้บริหารบางคน ไม่อยากแก้ปัญหาอะไร เพราะยุ่งกับงานอื่นหรือกลัวเสียคะแนนนิยมหรือซีเกียจทำ หรือกลัวเรื่องจะบานปลาย ผู้บริหารและอาจารย์บางคนแทนที่จะหาทางแก้ปัญหา กลับมองว่า "โอ๊ย สมัยนี้ดีขึ้นมากแล้ว เทียบกับการรับน้องรุ่นก่อน ๆ ฉะนั้นทุกอย่างจะค่อย ๆ ดีขึ้น"

อาจารย์บางคนเคยลงไปคัดค้านการเผด็จอำนาจของนักศึกษา รุ่นพี่ด้วยตัวเอง แต่เนื่องจากทำเพียงคนเดียวหรือไม่ ก็คน ผลตอบแทนก็คือ รถยนต์โดนเจาะยาง ที่ประตูห้องทำงานถูกมือลึกลับวาดเขียนถ้อยคำสาปแช่ง และแม้จะมีอาจารย์บางคนพูดกับนักศึกษาในบางวิชาบ่อยครั้ง แต่ก็ยากจะเห็นการลดหย่อนของรุ่นพี่และการลุกขึ้นคัดค้านของนักศึกษาที่เข้าใหม่ เพราะเป็นเพียงการพูดของอาจารย์ไม่กี่คน

วิธีการคิดต่อปัญหาที่แตกต่างกันของอาจารย์แต่ละคน แต่ละกลุ่มสะท้อนให้เห็นความซับซ้อนของปัญหา และสะท้อนให้เห็นบทบาทของระบบการศึกษาและระบบการเมืองอันล้าหลัง ที่ส่งผลต่อความคิดของผู้มีการศึกษาสูงแต่ละคน ที่สำคัญมาก 2 ประเด็นก็คือ 1. การที่อาจารย์มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ ไม่เห็นผลเสียของการลิดรอนสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น มองไม่เห็นความมืดบอดทางปัญญาที่กำลังครอบงำมหาวิทยาลัย และไม่คิดว่า การข่มขู่และลงโทษนักศึกษาปี 1 เป็นปัญหาร้ายแรง และ 2. อาจารย์มหาวิทยาลัยไม่ใช่ผู้เสียหาย ไม่ได้ถูกนักศึกษา ปี 2- ปี 4 ข่มเหง จึงไม่รู้สึกเดือดเนื้อร้อนใจกันมากนัก

ถ้าเราต้องการให้ระบอบประชาธิปไตยมั่นคงสถาพรในสังคมไทย ไม่ใช่ปล่อยให้ล้มลุกคลุกคลาน ดังที่ผ่านมา เราจะต้องยอมรับว่าปัญหาการสร้างสรรค์ระบอบประชาธิปไตยในระดับพื้นฐานมีความสำคัญมาก และเป็นงานที่มีความจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการปฏิรูประบบการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย

ที่กล่าวมา การปรับปรุงแก้ไขระบบการศึกษาในรั้วมหาวิทยาลัย เป็นปมเงื่อนหลัก โดยเฉพาะการเร่งยกเลิกระบบเผด็จการที่นักศึกษา รุ่นพี่ทำกับนักศึกษาปี 1 ก็เพราะระบบเผด็จการดังกล่าวเป็นการสร้างระบบเผด็จการเพื่อปลูกฝังให้มันงอกงามในหมู่ผู้มีการศึกษา ซึ่งจะงอกออกไปเป็นผู้นำประเทศโดยตรง

และที่น่าห่วงใยอย่างที่สุด ก็คือ อาจารย์และผู้บริหารของมหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง ซึ่งเป็นผู้มีระดับการศึกษาสูงสุดของประเทศ กลับไม่มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหานี้ จะกล่าวว่าบุคคลเหล่านี้ปล่อยให้ระบบเผด็จการงอกงามในรั้วมหาวิทยาลัย หรือจะกล่าวว่าบุคคลเหล่านี้ช่วยกันสนับสนุนและส่งเสริมให้ระบบดังกล่าวดำรงอยู่ต่อไป ก็สุดแล้วแต่ใครจะมอง แต่ไม่ว่าจะมองจากมุมไหนก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า คณาจารย์และผู้บริหารมหาวิทยาลัยทุก ๆ คนจะต้องรับผิดชอบในประเด็นนี้

เพราะว่า ข้อแรก ผู้บริหารเป็นผู้รับผิดชอบระบบการบริหารและการจัดการต่างๆ ภายในมหาวิทยาลัย และอาจารย์รับผิดชอบด้านการให้ความรู้ความคิดแก่นักศึกษา เมื่อเกิดการแพร่ระบาดของความคิดแบบเผด็จการ และพฤติกรรมแบบเผด็จการในหมู่นักศึกษา อันเป็นความคิดและพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับจุดหมายของมหาวิทยาลัย ผู้บริหารและคณาจารย์ทุกคนก็ต้องช่วยกันรับผิดชอบ

ข้อสอง เมื่อเกิดสภาพที่คนกลุ่มหนึ่ง (ได้แก่นักศึกษาปี 2- ปี 4 หลายคน ร่วมกับนักศึกษาที่เป็นกรรมการระดับภาควิชา คณะ และสโมสรต่างๆ รวมทั้งอาจารย์ฝ่ายกิจการนักศึกษา) สร้างกฎหมายใช้อำนาจบาตรใหญ่ กดขี่ข่มเหงนักศึกษาปี 1 ซึ่งเพิ่งเข้าใหม่ โดยที่ผู้บริหารมหาวิทยาลัยและอาจารย์ส่วนอื่นๆ ไม่เข้าไปหาทางแก้ไข ก็เท่ากับว่าผู้บริหารและอาจารย์เหล่านั้น บกพร่องในหน้าที่ ปล่อยให้การกระทำอันผิดกฎหมายดำเนินต่อไปได้เรื่อยๆ

ถ้าหากจะมีผู้บริหารและอาจารย์คนใดอ้างตนเป็นกลาง ก็ย่อมสะท้อนให้เห็นว่า การอ้างเช่นนั้นเกิดจากความคิดที่ผิดพลาด เพราะคนที่อยู่เฉยๆ ในขณะที่คนๆ หนึ่งกำลังรังแกอีกคนหนึ่ง ก็คือคนที่ยืนอยู่เฉยๆ เข้าข้างฝ่ายที่ได้เปรียบนั่นเอง การยืนอยู่เฉยๆ ก็คือการยอมให้ความผิดดำเนินต่อไป

ที่กล่าวมาทั้งหมดจะพบว่า เมื่อเปรียบเทียบระหว่างสถาบันครอบครัว โรงเรียนระดับประถม-มัธยม และมหาวิทยาลัย การปลูกฝังระบบเผด็จการอย่างสมบูรณ์แบบเกิดขึ้นในรั้วมหาวิทยาลัยนั่นเอง ทั้งนี้เพราะแม้ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูก

และระหว่างครูกับศิษย์ จะมีท่วงทำนองเผด็จอำนาจในหลายแห่งหลายกรณี แต่ความสัมพันธ์เหล่านั้นแตกต่างจากรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาปี 1 กับนักศึกษา ปี 2- ปี 4 อย่างน้อย 2 ประเด็น คือ 1. นักศึกษาปี 2- ปี 4 สถาปนาตนเองเป็นผู้มีอำนาจและเหนือกว่านักศึกษาปี 1 โดยไม่มีการตกลงกันมาก่อนและไม่มีการยอมรับในหมู่นักศึกษาปี 1 ขณะที่พ่อแม่และครูในหลายๆ กรณีไม่ได้สถาปนาตนเองเป็นจอมเผด็จการ และลูกกับศิษย์ โดยทั่วไปก็ให้ความยอมรับ และเคารพนับถือพ่อแม่และครูบาอาจารย์ในระดับหนึ่ง 2. ระบบเผด็จการที่นักศึกษารุ่นก่อนกระทำกับนักศึกษาที่เข้าใหม่ มีลักษณะจืดจางอำนาจแบบทั่วด้าน ได้แก่ ช่มชู้ บังคับ ลงโทษ คุกคาม เยาะเย้ย ผสมกับการปลอบโยน เลี้ยงดูและเอื้ออาทร ฯลฯ ทั้งนี้เนื่องจากนักศึกษารุ่นที่แบ่งงานกันเป็นหลายกลุ่ม และทำคนละหน้าที่ แต่มีจุดประสงค์หลักร่วมกัน คือ การเผด็จอำนาจ

ฉะนั้น ปัญหาในระบบเผด็จการในรั้วมหาวิทยาลัย จึงเป็นปัญหาที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะส่งผลโดยตรงต่อคนจำนวนมากที่มีการศึกษาระดับสูงจนถึงสูงสุดของประเทศ การที่ระบบที่ล้าหลังเช่นนี้เกิดขึ้นและเฟื่องฟูได้ในสถาบันเช่นนั้น และกระทำโดยบุคคลระดับนั้น ปัญหาที่ยังต้องได้รับความสนใจเป็นพิเศษ และยิ่งต้องการการแก้ไขโดยด่วนที่สุด.

วิธีแก้ไขปัญหานี้จึงควรมีดังนี้

ข้อแรก ถึงเวลาแล้วที่ผู้บริหารมหาวิทยาลัยและอาจารย์ทุกคนจะพิจารณาผลเสียของการช่มชู้บับบังคับและลงโทษนักศึกษาปี 1 เสียใหม่โดยเร่งด่วน

ข้อสอง ควรจัดประชุมสัมมนาปัญหานี้ในหมู่อาจารย์ทุกๆ ระดับ ตั้งแต่ภาควิชา คณะ และทั่วทั้งมหาวิทยาลัย เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับผลเสียของระบบเผด็จการ และหาหนทางแก้ไขปัญหานี้ให้กว้างขวางที่สุด

ข้อสรุปที่แต่ละฝ่ายควรมี ก็คือ 1. การจัดพิธีการต้อนรับน้องใหม่ การประชุมเชียร์ และการร้องเพลงเชียร์ ไม่ควรจะเป็นกิจกรรมที่มีฐานะพิเศษเหนือกิจกรรมอื่นๆ แต่ควรมีฐานะเท่าเทียมกับกิจกรรมประเภทอื่นๆ ที่ผ่านมา ในหลายสถาบันผู้บริหารและอาจารย์หลายคนเห็นว่ากิจการรับน้องและกิจกรรมเชียร์ เป็นกิจกรรมที่นักศึกษาใหม่ทุกคนต้องเข้าร่วม ซึ่งเท่ากับผู้บริหารและอาจารย์เหล่านั้นมีส่วนโดยตรง ในการส่งเสริมระบบเผด็จการที่นักศึกษารุ่นพี่รอคอยอยู่แล้ว 2. การเข้าร่วมกิจกรรมทุกประเภทของนักศึกษาปี 1 และปีอื่นๆ เป็นกิจกรรมนอกการเรียนที่จะต้องไม่มีการบีบบังคับ ช่มชู้ และลงโทษใดๆ ทั้งสิ้น แต่จะเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมโดยสมัครใจ โดยผู้บริหารและคณาจารย์เป็นผู้ชี้ให้เห็นเหตุผล ไม่ใช่ปล่อยให้ นักศึกษารุ่นพี่ผูกขาดการประทุพุดจากกับนักศึกษาใหม่ดังที่ผ่านมา แต่ใครจะเข้า ใครไม่เข้า เป็นสิทธิของน้องใหม่ทุกประการ ใครจะเข้าบ้าง ไม่เข้าบ้าง หรือไม่เข้าเลย ก็เป็นสิทธิอันชอบธรรมของนักศึกษาแต่ละคนที่จะเลือก

มหาวิทยาลัยควรเปิดโอกาสให้นักศึกษาปี 1 ได้รับรู้และเลือกเข้าร่วมกับกิจกรรมและกลุ่มใดๆ ก็ได้ นับตั้งแต่วันลงทะเบียนหรือก่อนวันลงทะเบียน โดยใช้เอกสารแจกให้นักศึกษาทุกคนได้ทราบถึงกิจกรรมและกลุ่มเหล่านั้นพร้อมกับการบอกกล่าวให้รับรู้ทั่วกันในวันปฐมนิเทศ

ในโลกนี้ มีกิจกรรมมากมายที่เป็นประโยชน์ต่อนักศึกษาแต่ละปี เช่น ชมรมวรรณศิลป์ ชมรมโต้วาที ชมรมดนตรี ชมรมภาษาต่างประเทศ ชมรมคอมพิวเตอร์ ชมรมศิลปะ ชมรมหมากรุก ชมรมการเมือง ชมรมพัฒนาสังคม ชมรมมัคคุเทศน์ ชมรมหารายได้พิเศษ ฯลฯ

ที่ผ่านมา การที่รุ่นพี่บีบบังคับให้รุ่นน้องทุกคนต้องเข้าร่วมกิจกรรมเชียร์ ส่วนกิจกรรมอื่นๆ ที่กล่าวข้างต้นรุ่นน้องสามารถเข้าร่วมได้ในช่วงเทอมสองหรือชั้นปี 2 และการที่ผู้บริหารมหาวิทยาลัยปล่อยให้เกิดสภาพเช่นนี้ขึ้น ผู้บริหารและอาจารย์หลายคนเข้าใจผิดคิดว่ามีแต่กิจกรรมเชียร์เท่านั้น ที่ทำให้ทุกคน รักใคร่สามัคคีกัน และเห็นว่าดีที่สุดสำหรับการเริ่มต้นชีวิตในมหาวิทยาลัยของน้องใหม่ จุดผิดพลาดจุดนี้เองที่เป็นจุดบกพร่องทางความคิดของผู้บริหารและอาจารย์หลายคน และต่อจากนั้นจึงถึงจุดผิดพลาดถัดไป นั่นคือ ผู้บริหารและอาจารย์ปล่อยให้ให้นักศึกษาที่รุ่นพี่จัดการรับน้องและประชุมเชียร์กันเองเป็นหลัก

อีกประการหนึ่ง การที่รุ่นพี่ใช้ระบบควบคุมและบีบบังคับทางอ้อมที่แนบเนียนมาก เช่น การดูแลเลี้ยงดูและต้อนรับน้องใหม่อย่างดีทุกด้านในชั้นแรก มีการจัดแบ่งกลุ่มเล็กๆ รู้จักชื่อ ชื่อเล่น บ้านเกิด และที่อยู่กันหมด เป็นการสร้างระบบ

เครือข่ายที่ทำให้น้องใหม่เกิดความอบอุ่น เป็นบุญคุณ ซาบซึ้ง สนุก และเกรงใจ การบิบบังคับให้น้องใหม่เข้าร่วมเชียร์ จำเพลงเชียร์ จำชื่อเพื่อน และตอนหลังถ้าใครไม่ชอบ ไม่มาร่วม ก็จะทำให้เพื่อน ๆ ในกลุ่มเดือดร้อน ถูกลงโทษ หรือมาเพราะเกรงใจ หรือเป็นบุญคุณ หรือคิดว่ามาแล้วก็สนุกดี ว่างก็ได้ก็ว่างไป ทนเอาอีกหน่อย เลิกประชุมเชียร์ พี่ก็เลิกว้าก แถมพาไปเลี้ยงข้าวอีก หรือต้องเข้าร่วมกิจกรรมนี้ เพราะกลัวถูกตัดรุ่น ตัดเพื่อน ตัดพี่ตัดน้อง ทั้งหมดนี้ ควรจะมีการขบคิดหาทางแก้ไขหลายๆ ทาง เพราะถ้าปล่อยไว้ไม่มีการแก้ไข ด้วยระบบการจัดตั้งในการทำงานที่เข้มแข็งของนักศึกษารุ่นพี่ และการเลี้ยงดูต้อนรับน้องใหม่อย่างดีผสมผสานกับการชมเชย การปลอบขวัญ และความสนุกที่แฝงอยู่ในหมู่หนุ่มสาวและ ฯลฯ ในที่สุด นักศึกษารุ่นพี่ก็จะอ้างได้อีกว่า การเข้าร่วมกิจกรรมเชียร์ทั้งหลายเป็นความสมัครใจล้วนๆ ของนักศึกษาปี 1

ข้อสรุปที่ทุกฝ่ายควรย่ำให้มากที่สุดก็คือ กิจกรรมใดก็ตามที่บีบบังคับ ชมเชย และลงโทษนักศึกษาด้วยกัน คือ การทำลายสิทธิเสรีภาพของความเป็นมนุษย์ การสถาปนาระบบเผด็จการ การสร้างความคิดแบบเผด็จการ และการผลิตบัณฑิตที่นิยมระบบเผด็จการไปป้อนสังคม

ความรัก ความสามัคคี ความเป็นระเบียบในชุมชนมหาวิทยาลัย ควรจะอยู่บนพื้นฐานของความเคารพสิทธิเสรีภาพของกันและกัน ปรีกษาหารือกัน ถ้าหากนักศึกษาใหม่ไม่ยอมทำกิจกรรมเหล่านี้เลย แต่อยากทำกิจกรรมอื่น ๆ ก็เป็นสิทธิเสรีภาพของเขาโดยสมบูรณ์ รุ่นพี่ไม่ควรทำตัวเป็นพ่อแม่ในสังคมศึกษาที่รักลูกแบบเห็นลูกเป็นหุ่นยนต์ สั่งให้ทำอะไรก็ได้ หรือรักลูกแบบเห็นเป็นดินเหนียว อยากปั้นลูกให้เป็นอะไรก็ได้ คนเราเกิดมามีชีวิต มีวิญญาณ มีอิสระเสรี มีความปรารถนาของตัวเองแต่ละคนไม่เหมือนกัน.

ข้อที่สอง ข้อสรุปที่พูดมานี้ ควรจะเป็นเนื้อหาสาระที่อาจารย์ทุกระดับควรได้พูดกับนักศึกษาปี 2 - ปี 4 ให้เข้าใจให้พวกเขาหยุดการบีบบังคับ ชมเชยและลงโทษคนอื่น เพราะเป็นการกระทำผิดกฎหมายอาญา ผิดกฎหมายรัฐธรรมนูญ และเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดผลเสียอย่างใหญ่หลวงต่อสังคม

ข้อที่สาม ผู้บริหารมหาวิทยาลัยควรจัดประชุมชี้แจงปัญหาเหล่านี้ให้กับนักศึกษาที่เข้าใหม่ ให้ถือเป็นการปฐมนิเทศในหัวข้อพิเศษ ซึ่งผู้บริหารมหาวิทยาลัยสามารถทำได้ (แต่ที่ผ่านมามีไม่ได้ทำ) เพื่อให้ นักศึกษาปี 1 ได้เข้าใจและหวงแหนสิทธิเสรีภาพของเขา เคารพสิทธิเสรีภาพของคนอื่น มองเห็นผลเสียของระบบเผด็จการต่อมนุษย์และสังคม และเลือกกำหนดหนทางในการเรียนและการทำกิจกรรมของเขา

ข้อที่สี่ ถ้าหากเกิดการชมเชย บิบบังคับ ลงโทษน้องใหม่ ผู้บริหารและอาจารย์ทุกระดับจะต้องหามาตรการยุติการกระทำเหล่านั้นทันที เท่าที่ปรากฏในหลายสถาบัน มีคำสั่งระงับห้ามมีการชมเชย บิบบังคับและลงโทษน้องใหม่ แต่ก็ปรากฏเป็นตัวหนังสือเท่านั้น

ข้อที่ห้า มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมให้นักศึกษาทุกชั้นปี โดยเฉพาะปี 1 กล่าวพูด กล่าวแสดงความคิดเห็น กล่าวรายงาน การกระทำต่างๆ ที่เขาไม่เห็นด้วยให้แก่อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้บริหารมหาวิทยาลัย ตลอดจนสื่อมวลชน เพื่อให้การกระทำต่างๆ อันไม่ถูกต้องถูกเปิดเผย.

ข้อที่หก มหาวิทยาลัยควรประสานงานกับพ่อแม่ผู้ปกครองของนักศึกษาทุกชั้น โดยเฉพาะชั้นปีที่ 1 พูดถึงปัญหาเหล่านี้และช่วยกันชี้แจงให้ทุกฝ่ายทราบว่ากิจกรรมทุกอย่างที่เป็นกิจกรรมโดยสมัครใจ ไม่มีการบีบบังคับ ชมเชย และลงโทษแม้แต่นิดเดียว นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยควรติดต่อประสานงานกับโรงเรียน ระดับมัธยมทั่วประเทศ เปิดการสัมมนาในปัญหานี้กับครู อาจารย์ในโรงเรียนต่างๆ และเปิดอภิปราย ปัญหานี้ให้นักเรียนระดับ ม.4 - ม.6 เพื่อให้เขาตระหนักในสิทธิเสรีภาพของตนเอง และเตรียมตัวใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัยอย่างคนที่มีปัญหาและมีเหตุผล ไม่ใช่ปล่อยให้กำหนัดอ่านหนังสือท่องหนังสือทั้งวัน เพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัย แต่ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิตของตนเองดังที่ผ่านมา ซึ่งในที่สุดก็เกิดสภาพของระบบเผด็จการอำนาจในสถาบันการศึกษาชั้นสูงสุดของประเทศ

การชมเชย บิบบังคับและลงโทษน้องใหม่ โดยเนื้อหาของการปฏิบัติในรั้วมหาวิทยาลัยในสังคมไทยเท่าที่ผ่านมา คือระบบเผด็จการ ซึ่งมีการจัดจลอย่างไร้ขอบเขต ไม่ว่าจะเป็นปริมาณ, เวลา, สถานที่ และรูปแบบ

วิธีการปฏิบัติแบบเผด็จการจึงแตกต่างกันในแต่ละภาควิชา แต่ละคณะ แต่ละมหาวิทยาลัย และแต่ละปี คณะเกษตร วิชา และบัญชี ได้รับการกล่าวขวัญในหลายมหาวิทยาลัยว่า กระบวนการจัดอันดับอาจมีความรุนแรงกว่าสาขาวิชาหรือคณะอื่นๆ แต่ก็ไม่แน่เสมอไป บางคณะและบางมหาวิทยาลัย ไม่มีการชมชู้บับบังคับและลงโทษนักศึกษาปี 1 บางสถาบันมีการเรียกนักศึกษาปี 1 ว่า "เพื่อนใหม่" เพราะถือว่าทุกคนเท่าเทียมกัน มีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน ไม่ควรบังคับสถาปนาตนเองเป็นพี่ เรียกคนอื่นเป็นน้อง คณะเช่นนั้นและมหาวิทยาลัยดังกล่าวก็มีความรัก ความสามัคคี และความอบอุ่นระหว่างนักศึกษาทุกชั้นปีเรื่อยมา ในขณะที่คณะและสถาบันที่มีการชมเชงรังแกนักศึกษาปี 1 อย่างรุนแรง กลับมีข่าวความแตกแยก ชัดแจ้ง อาการหลงและคลั่งสถาบันของตน ตลอดจนมีการทะเลาะวิวาทชกต่อยหลายครั้ง

มหาวิทยาลัยที่มีนักศึกษาพักอยู่ในหอพักของมหาวิทยาลัยจำนวนมาก มีแนวโน้มที่จะเกิดการจัดอันดับ การกดขี่ชมเชงนักศึกษาปี 1 มีมากเพราะเกิดได้ทั้งวันทั้งคืนและเสาร์อาทิตย์ ขณะที่มหาวิทยาลัยที่ไม่มีหอพักนักศึกษาหรือมีหอพักจำนวนน้อย อาจจะไม่มีปัญหา

แต่กล่าวโดยรวม การชมชู้บับบังคับและลงโทษนักศึกษาปี 1 ไม่ว่าจะในรูปแบบใดหมักหมม มากน้อยแค่ไหน และไม่ว่าจะเกิดในสถาบันใด จังหวัดอะไร ก็ไม่แตกต่างกันในสาระสำคัญ เพราะประเด็นสำคัญที่สุด ก็คือ ถ้ามีการฉีกรอนสิทธิเสรีภาพของคนอื่น นั่นก็หมายความว่าได้เกิดระบบเผด็จการขึ้นแล้ว

อาจารย์บางคนกล่าวว่า "รุ่นพี่จะว่าน้อง จะบังคับน้องมากน้อยแค่ไหน ควรระลึกไว้เสมอว่า ถ้าเราไม่ชอบ คนอื่นก็ไม่ชอบ เพราะฉะนั้น อย่าทำกับคนอื่นในสิ่งที่ตัวเองไม่ชอบ" ทศนะที่ว่านี้ ก็ว่าผิดพลาด เพราะใช้ตัวเองเป็นบรรทัดฐาน และเพราะว่าเราไม่มีสิทธิไปฉีกรอนสิทธิเสรีภาพของคนอื่น ประเด็นจึงไม่ได้อยู่ที่เอาใจเราวัด แต่อยู่ที่ว่าเราไม่มีสิทธิไปฉีกรอนสิทธิเสรีภาพของคนอื่นเลย ไม่ว่าเขาจะเป็นใครก็ตาม

หลายสิบปีมานี้ ระบบเผด็จการในรั้วมหาวิทยาลัยได้ผ่านร้อน ผ่านหนาว มีพัฒนาการยาวนาน แดกรากและแผ่กิ่งก้าน มีคนเห็นด้วยและชื่นชมเช่นเดียวกับระบบเผด็จการในระดับสังคม

มีตัวอย่าง 2 รายการที่สะท้อนให้ความสามารถของระบบนี้

รายการแรก หลังจากมีการชมชู้บับบังคับและลงโทษน้องไปจนถึงระยะเวลาหนึ่ง จะต้องเสร็จพิธีนี้ รุ่นพี่ในหลายคณะก็จะจัดงานอย่างยิ่งใหญ่ เลี้ยงดูน้องด้วยอาหารอย่างดี ดนตรีไพเราะ มีการปิดไฟ จุดเทียนเพื่อสร้างบรรยากาศซาบซึ้งประทับใจหนุ่มสาว จากนั้นพี่ก็จะออกมาอ่านบทกวี หรือคำประกาศจากใจ เช่น กล่าววาทิตุด้านน้อง ว่ากันน้อง และลงโทษน้องหลายวันหลายเดือนที่ผ่านมา ก็เพราะความรักสูงสุดที่มีต่อน้อง ทุกอย่างเกิดจากหัวใจรักของพี่ที่มอบให้น้องแต่ผู้เดียว พลันน้ำตาของพี่ก็เอ่อตันและก็ต้องแปลกใจว่า น้องจำนวนหนึ่งก็ทำให้ซาบซึ้งเสทือนใจ ภูมิใจในรักที่พี่มอบให้ลิ้มการชมชู้ดคำ การว่าก การลงโทษ และความเจ็บปวดที่ตนเองเคยเผชิญไปสิ้น ขณะเดียวกันน้องใหม่หลายคนก็ปิกใจว่าปีหน้าจะทุ่มเทจัดกิจกรรมเชียร์ จะต้อนรับดูแลควบคุมน้องให้ดียิ่งกว่าที่รุ่นพี่เคยทำไว้ หลังจากนั้น ก็ยังมีรายการรุ่นพี่เลี้ยงรุ่นน้องอีกบ่อยๆ ซึ่งมีผลอย่างดีให้รุ่นน้องจำนวนหนึ่งยอมรับว่าการว่าก การบีบบังคับ และการลงโทษน้องเป็นงานส่วนหนึ่งของประเพณีทั้งหมดที่ควรรักษาไว้

รายการที่สอง ซึ่งอาจจะเป็นงานเดียวกัน หรืองานที่จัดไล่เลี่ยกัน รุ่นพี่ได้จัดพิธีให้น้องใหม่ชายถอดเน็คไท และให้น้องใหม่หญิงถอดถุงเท้า เพราะสองสิ่งนี้เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญที่สุดของความเป็นน้องใหม่ ซึ่งรุ่นพี่และแม้กระทั่งผู้บริหารและอาจารย์หลายคนก็อวยว่าเป็นเพียงผู้เข้ามาใหม่ ในชุมชนมหาวิทยาลัยไม่อาจแต่งกายอะไรก็ได้เหมือนนักศึกษารุ่นพี่ ซึ่งนั่นก็คือ สัญลักษณ์อันแรกของความไม่เท่าเทียมกัน ระหว่างรุ่นน้องกับรุ่นพี่

ในพิธีถอดเน็คไทและถุงเท้าดังกล่าว ตัวแทนของพี่ๆ ได้ออกมากล่าวอย่างประทับใจเช่นกันว่า " ณ บัดนี้ น้องใหม่ได้พิสูจน์ตัวเองให้พี่ๆ เห็นแล้วว่า น้องได้ปฏิบัติตัวสมกับเป็นชาว..... (เช่น สิงห์ เขียว, ช้างเทา, เลือเหลือง ฯลฯ) อย่างเต็มภาคภูมิ ฉะนั้น ต่อไปนี้ พี่ๆ ขอต้อนรับน้องใหม่เข้ามาอยู่ในอาณาจักรของเรา พี่ๆ ขอแสดงความยินดีอย่างยิ่ง"

การถอดเน็คไทและถุงเท้า ก็คือ ต่อไปนี่ น้องๆ กับรุ่นพี่ก็เป็นพวกเดียวกัน ได้เผด็จการเพิ่มขึ้นอีก 1 รุ่น เพื่อร่วมมือกัน ตระเตรียมงานรับน้อง ใหม่-ทาสรุ่นใหม่ ในปีต่อไป

สำหรับคำกล่าวที่ว่า "น้องใหม่ได้ปฏิบัติตนสมกับที่เป็นชาว..... ให้รุ่นพี่ได้ประจักษ์" นั้น ความหมายที่แท้จริง ก็คือ น้องใหม่ประพฤติตัวเป็นทาสได้ดีมาก ยอมสูญเสียสิทธิเสรีภาพของตนเองทุกอย่าง ยอมนั่ง ยอมไม่พูด ไม่ได้แย้ง ไม่ต่อสู้ เมื่อน้องๆ ยอมจำนวนต่อพี่ที่เช่นนี้ พี่ก็จะขอรับน้องไว้ในอาณาจักรของเรา ต่อไปเราก็มาร่วมกันเคารพพี่ ยอมจำนวนต่อรุ่นพี่ๆ ยอมจำนวนต่อผู้ที่เหนือกว่า แล้วอย่าลืมปีหน้า ขอให้เรามาช่วยกันสร้างอาณาจักรเผด็จการของเราให้เกรียงไกร

และนี่ก็คือ อีกบทหนึ่งของการสถาปนาระบอบเผด็จการให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้นในรั้วมหาวิทยาลัย

คำสั่งท้าย

เมื่อ 3 ทศวรรษที่แล้ว ระบบวัฒนธรรมในสังคมไทยยังเป็นแบบศักดินา ซึ่งเน้นความไม่เท่าเทียมกันของแต่ละคน มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ในประเทศไทยเพิ่งก่อตั้ง การได้เข้ามหาวิทยาลัยจึงเท่ากับว่า จะได้เป็นชนชั้นนำในสังคมซึ่งสร้างความภาคภูมิใจอย่างมากแก่บัณฑิตทุกคน จนหลายคนเกิดความหลงและคลั่งไคล้สถาบันของตนเอง แทนที่จะส่งเสริมกิจกรรมทุกประเภทให้นักศึกษาใหม่ได้เลือกตามความสนใจ และความถนัด กลับไปเน้นกิจกรรมเชียร์ เพื่อไปบรรลุความรัก ความสามัคคี คณะนิยม มหาวิทยาลัยนิยม และการสร้างลัทธิพรรคพวกตามอุดมการณ์แบบศักดินา ขณะเดียวกัน เนื่องจากกิจกรรมอื่นๆ ในสังคมไทยยังมีไม่มากในระบอบนั้น คนจำนวนหนึ่งจึงคิดว่ากิจกรรมเชียร์ดีที่สุดในสังคมไทย และให้ตั้งชมรมเชียร์ของมหาวิทยาลัย

ในเวลานั้น ที่สังคมไทยยังล้าหลังในด้านเทคโนโลยี ขาดเครื่องเสียง ลำโพง เครื่องดนตรี เทป และวิดีโอ ฯลฯ การคู่ตะโกนร้อง "บูมบาละกา" "วี๊ด บูม ฮูลู ฮาๆ ฮูล่า เฮๆ" อันเป็นภาษาซึ่งยืมจากเผ่าชนบางเผ่าในแอฟริกา และการปรบมือดัง จึงสะท้อนให้เห็นสังคมด้อยพัฒนา ซึ่งขาดเครื่องไฟฟ้า ต้องใช้ปาก ใช้มือ ใช้เท้า ร้องเพลงเชียร์ปลุกใจพรรคพวกของตน และให้ตั้งชมรมเชียร์ด้วย

การผสมผสานของความคิดศักดินาและระบบเผด็จการทหารในช่วงทศวรรษที่ 2500 และ 2510 ทำให้ระบบการข่มขู่บังคับและลงโทษนักศึกษาปี 1 พัฒนาเติบโตอย่างมากขึ้น แทนที่จะหดเล็กลงตามกาลเวลา และเมื่อเน้นหนักว่าต้องรักษาระบบอาวุโส ระเบียบ ประเพณี และสามัคคี ดังที่เรียกกันว่า ระบบ โชตัส กิจกรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยของไทยจึงมีลักษณะอนุรักษนิยมติดอยู่กับการร้องเพลงเชียร์ การตะโกนสุดเสียง การปรบมือให้ดังที่สุด

แต่สังคมไทยในทศวรรษ 2530 ได้เปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว ความคิดแบบประชาธิปไตยและการปกครองแบบประชาธิปไตยกำลังขยายตัว ระบบเผด็จการและการใช้อำนาจบาตรใหญ่ไร้เหตุผลได้ถูกวิจารณ์ และถูกคัดค้านอย่างหนักหน่วง

ขณะเดียวกันก็ได้เกิด กิจกรรมใหม่ๆ ในสังคมมากมาย สังคมไทยได้ก้าวสู่ยุคข่าวสารและเทคโนโลยีอันทันสมัย มีอุปกรณ์ต่างๆ ที่อำนวยความสะดวกในการทำงานและการดำรงชีวิตที่หลากหลาย เช่น คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ หุ่นเครื่องคิดเลข อุปกรณ์เครื่องไฟฟ้าแสงสี อุปกรณ์เครื่องใช้ในบ้าน ยานพาหนะ หนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ที่เผยแพร่ข่าวรวดเร็ว มีโครงการธุรกิจขนาดใหญ่จำนวนมาก ฯลฯ ระบบธุรกิจและการบริหารสมัยใหม่นี้บังคับต้องการคนทำงานที่มีความรู้ ความสามารถที่แท้จริง ต้องการความเท่าเทียมกัน และความเคารพต่อคุณค่าความเป็นคนเหมือนกัน ไม่สนใจว่าจบจากสถาบันเดียวกันหรือไม่ ไม่สนใจเส้นสาย หรือพรรคพวก

พร้อมกันนั้นสังคมไทยก็กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่ปัญหาที่ยังคงมีมากมาย สังคมกำลังประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ จราจรติดขัด แม่น้ำโคลนเน่า ป่าไม้หดหาย ปัญหาสาธารณสุข ปัญหาสาธารณสุขโรคไม่เพียงพอ ปัญหาเมืองหลวง โดมิคปกติ ปัญหาช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบท และปัญหาคนส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำ ฯลฯ พรรณนา 3 วัน อาจจะไม่หมด ที่สำคัญก็เนื่องจากการดำรงอยู่อย่างยาวนานของระบบเผด็จการ และระบบรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง

แต่กิจกรรมเชียร์ผสมกับการเผด็จอำนาจในรั้วมหาวิทยาลัยก็ยังคงดำเนินต่อไปราวกับไม่รู้เลยว่าโลกนี้เปลี่ยนไปขนาดไหน และไม่รับรู้โลกสมัยใหม่ตลอดจนปัญหาต่างๆ ที่รุมเร้าสังคมปัจจุบัน กิจกรรมที่นักศึกษากลุ่มหนึ่งยึดเย็ดให้นักศึกษาอีกกลุ่มหนึ่งในเวลานี้ สะท้อนให้เห็นระเบียบสังคมแบบเผด็จการอันเป็นอุปสรรคขัดขวางการพัฒนาของสังคมปัจจุบัน ซึ่งนับวันจะก้าวสู่ความเป็นสังคมประชาธิปไตยมากขึ้น

หลายสิบปีมานี้ ท่ามกลางเสียงตะโกนด่า วักน่อง ที่ตั้งอ้ออึงฟังไม่เป็นศัพท์ สลับกับเสียงตะโกนร้องเพลงเชียร์ และเสียงปรบมือที่สองมือบดกันจนมือแทบแตก ผู้บริหารมหาวิทยาลัยและเหล่าอาจารย์ เคยได้ยินเสียงสะท้อนใจของนักศึกษาปี 1 บ้างไหม เคยเห็น รอยฟกช้ำ บาดแผล รอยเลือดและอาการเจ็บร้าวลึกในใจของเยาวชนวัย 16-17 ปี ซึ่งเพิ่งเข้าเรียนในสถาบันของท่านหรือไม่ เคยรู้ไหมว่าคืน แล้วคืนเล่ามีหมอนกัโบริที่เปียกชุ่มด้วยน้ำตาของคนหนุ่มสาวซึ่งเพิ่งจากบ้านจากพ่อแม่พี่น้องหมายจะเรียนเอาปริญญาบัตร แต่กลับเข้ามาอยู่ในแดนนรก ที่คนเพิ่งรู้จักกันกลับด่าทอกัน ชมเชยน้ำใจกันและลงโทษกันราวกับว่านักศึกษาที่เข้าใหม่ไม่ใช่คน เคยรู้ไหมว่ามีพ่อแม่ที่เดินทางจากต่างจังหวัดมาเยี่ยมลูก ในตอนเย็นหรือเสาร์อาทิตย์ แต่ต้องรอหลายชั่วโมงเพราะลูกติดอยู่ในการประชุมเชียร์ รู้ว่าพ่อแม่มาเยี่ยมแต่รุ่นพี่ซึ่งใหญ่กว่าอธิการบดีและนายกฯ ไม่อนุญาตให้ออกมาพบพ่อแม่ และเคยรู้ไหมว่าแต่ละปี มีพ่อแม่ที่เจ็บช้ำ บวดร้าว ไม่เข้าใจบทบาทของมหาวิทยาลัย ไม่เข้าใจว่าทำไมลูกรักต้องถูกบังคับให้ขาดเรียนได้ แต่ขาดเชียร์ไม่ได้ ทั้งๆ ที่เขาส่งลูกมาเรียนหาความรู้ ไม่ใช่เรียนเพื่อจบไปเป็นควาย ให้ใครมาสั่งเลียขี้ขาวโดยขาดเหตุผล และไม่เข้าใจว่า ทำไมลูกรักที่พ่อแม่ส่วนใหญ่เฝ้าพุ่มพูกดูแลแทบไม่เคยด่าว่า และลงโทษให้เจ็บใจเจ็บกาย แต่ต้องมาถูกคนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งอายุไล่เลี่ยกัน กดขี่ชมเชยหัวใจ และร่างกายกันถึงเพียงนี้

นักศึกษารุ่นพี่เห็นว่า ที่ทำสิ่งเหล่านี้ ก็เพื่อให้น้องๆ รู้จักความทรหด อดทน จะได้มีแรงต่อสู้ชีวิตต่อไป ท่านผู้บริหารมหาวิทยาลัยและเหล่าอาจารย์ไม่ทราบจริงๆ หรือว่านักศึกษาปี 1 นั้นทรหดอดทนมา แล้วตั้งแต่กวาดวิชาและสอบแข่งขันหรือเข้าเรียนในชั้นประถมปีที่ 1 แล้ว คนเหล่านี้เรียนมาเกือบ 20 ปี กว่าที่จะสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ ต้องทรหดฟันฝ่าความยากลำบากต่างๆ อันเกิดจากระบบสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองมากมายแล้ว กว่าจะมาเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัย

ที่สำคัญที่สุดก็คือ พวกเขาไม่มีความจำเป็นแม้แต่นาทีเดียวที่จะติดอยู่ได้อำนาจเผด็จการของผู้ใด และพวกเขาก็ไม่มีความจำเป็นต้องสูญเสียสิทธิเสรีภาพแม้แต่นาทีเดียวให้กับนักศึกษารุ่นพี่ หรือใครก็ตาม

แน่นอน ในการคัดค้านระบบเผด็จการนั้น ผู้ที่ควรจะมีบทบาทสำคัญที่สุดก็คือ นักศึกษาปี 1 นั่นเอง เพราะเป็นผู้ที่สูญเสียสิทธิเสรีภาพของตนเองมากที่สุด แต่เนื่องจากระบบเผด็จการดังกล่าวเกิดขึ้น โดยมีปัจจัยสำคัญหลายด้านสนับสนุนได้แก่ระบบความคิดและระบบการทำงานของนักศึกษา ปี 2- ปี 4 ระบบการเรียนการสอน การวางเฉย หรือการไม่แก้ปัญหาอย่างจริงจังของผู้บริหารมหาวิทยาลัยและ อาจารย์ส่วนใหญ่ ระบบการวัก การข่มขู่ การลงโทษ และมาตรการในการควบคุมนักศึกษาที่เข้าใหม่ ตลอดจนระบบความคิดที่ไม่พิทักษ์สิทธิเสรีภาพของตนเองอย่างจริงจังของนักศึกษาใหม่ ฉะนั้น การพยายามแก้ไขโดยใช้ปัจจัยทุกด้านที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะบทบาทของผู้บริหารระดับชาติ และบทบาทของผู้บริหารและอาจารย์มหาวิทยาลัย ที่ควรจะร่วมมือกัน และการให้ความคิดแก่นักศึกษาที่เข้าใหม่ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งยวด.

ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลชั่วคราว หรือรัฐบาลถาวร สังคมไทยกำลังรอคอยนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีทบวงมหาวิทยาลัย และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่มองเห็นผลเสียของการสร้างระบบเผด็จการในรั้วมหาวิทยาลัย

สังคมไทยรอคอยผู้บริหารมหาวิทยาลัยทุกแห่ง และอาจารย์ทุกๆ คน ซึ่งเป็นผู้มีการศึกษาสูงสุดในสังคมไทย ให้ช่วยกันนำแสงสว่างและสติปัญญา มาสู่ชุมชนวิชาการ และสังคมไทยและให้ช่วยกันกวาดล้างระบบเผด็จการภายในรั้วมหาวิทยาลัย. ผู้ปกครองของนักศึกษาและพ่อแม่ทุกคนล้วนมีบทบาทสำคัญในการอบรมบุตรหลานให้มีจิตใจรักประชาธิปไตยผลึกต้นให้มหาวิทยาลัยยุติการสร้างระบบเผด็จการและให้มหาวิทยาลัยพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้อง

มหาวิทยาลัยและสังคมไทยควรจะไปไกลกว่านี้ หากสามารถสลัดโซ่ตรวนความคิดและกิจกรรม ที่ล้าหลังไปได้ และพัฒนาเป็นสังคมประชาธิปไตยที่แท้จริง เพื่อให้คนไทยได้อยู่อย่างมีเสรี เคารพนับถือสิทธิของกันและกัน และมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของและพัฒนาสังคมอย่างเท่าเทียมกัน.

60 ปี ประชาธิปไตยแบบขุนนาง

วิทยากร เชียงกุล *

ปีครบรอบ 60 ปีของการปฏิวัติ 2475 น่าจะมีการเฉลิมฉลองและการวิเคราะห์ทบทวนบทเรียนจากประวัติศาสตร์กันอย่างกว้างขวาง แต่ปีนี้เป็นปีที่การเมืองมีความขัดแย้งผันผวนสูงอันเป็นผลโถมมาจากรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2534 และการปราบปรามประชาชนผู้เรียกร้องประชาธิปไตย 17-20 พฤษภาคม 2535 จึงไม่มีใครสนใจเรื่อง 60 ปีของการปฏิวัติ 2475 มากนัก นอกจากนักวิชาการกลุ่มเล็ก ๆ สภาพการเมืองในปัจจุบันไม่เพียงแต่สะท้อนให้เห็นว่า การปฏิวัติ 2475 ล้มเหลวเท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นความสำเร็จของฝ่ายอำนาจเก่าที่ได้ลดความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของปฏิวัติ 2475 ลงได้เกือบโดยสิ้นเชิง

60 ปีที่ผ่านมา เศรษฐกิจสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างผิดหูผิดตา มาก จะเรียกว่าเจริญขึ้นหรือเจริญลงแล้วแต่มุมมองของแต่ละคน สภาพทั่วไปคือ มีการพัฒนาการผลิต การบริโภคและวิถีชีวิตแบบทุนนิยมสมัยใหม่มากขึ้น แต่ในด้านการเมืองแล้วคนส่วนใหญ่จะเห็นด้วยกันว่าพัฒนาการทางการเมืองเปลี่ยนแปลงช้ากว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจมาก คืออยู่ในระดับการย่ำเท้าอยู่กับที่หรือถ้ามองในบางแง่ก็เป็นถอยหลังเข้าคลองด้วยซ้ำ เนื่องจากอำนาจทางการเมืองยังอยู่ในมือคนกลุ่มน้อย เช่น ทหาร นักการเมือง ข้าราชการ นักธุรกิจ การขัดแย้งช่วงชิงอำนาจกันก็ทำอยู่ในหมู่คนเหล่านี้ โดยที่ประชาชนยังมีอำนาจมีบทบาททางการเมืองน้อยมาก

คณะราษฎรซึ่งประกอบไปด้วยพลเรือน นายทหารบกและทหารเรือ มีคุณูปการที่สำคัญในการปฏิวัติเปลี่ยนระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตยแบบรัฐสภาในปี 2475 การปฏิวัติครั้งนั้น มีส่วนทำให้ประเทศพัฒนาไปสู่ความทันสมัย และเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสังคมมาถึงทุกวันนี้ แต่ความล้มเหลวในด้านไม่สามารถพัฒนาระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาให้มั่นคงและองกามได้เป็นความล้มเหลวที่น่าวิเคราะห์ว่าทำไม

การที่การเมืองพัฒนาช้ากว่าเศรษฐกิจ ทำให้เราต้องไปพิจารณาถึงเรื่องของรูปการจิตสำนึก ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมของคน ซึ่งเป็นสิ่งที่ฝังรากลึกและเปลี่ยนแปลงได้ช้ากว่าการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ การปฏิวัติ 2475 เป็นเพียงการยึดอำนาจรัฐโดยนายทหารและข้าราชการพลเรือน เพื่อนำรูปแบบการปกครองการบริหารประเทศแบบตะวันตกมาใช้แทนระบอบกษัตริย์มีอำนาจสมบูรณ์หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเป็นเรื่องของพวกขุนนางปัญญาชนที่ต้องการมีส่วนร่วมมีเสียงในการปกครองเพิ่มขึ้นการปฏิวัติ 2475 และการดำเนินนโยบายรัฐบาลหลังจากนั้นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันไม่ได้ทำให้ระบบข้าราชการและการบริหารเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น แต่กลับยังสร้างระบบข้าราชการ รวมทั้งทหารให้ใหญ่โตมีอำนาจมากขึ้น และที่สำคัญคือการปฏิวัติ 2475 ไม่ได้ทำหรือทำบ้างแต่ไม่ประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนรูปการจิตสำนึกของคนไทย ที่เป็นแบบเจ้าขุนมูลนาย จารีตนิยม ยอมจำนนเชื่อฟังประจบประแจงผู้มีอำนาจให้มีรูปการจิตสำนึกหรือระบบความคิดแบบเสรีประชาธิปไตยมากขึ้น แต่กลับยังสร้างระบบข้าราชการ รวมทั้งทหารให้ใหญ่โตมีอำนาจมากขึ้น และที่สำคัญคือการปฏิวัติ 2475 ไม่ได้ทำหรือทำบ้างแต่ไม่ประสบความสำเร็จใน

* รองอธิการบดี ฝ่ายวางแผนและพัฒนา มหาวิทยาลัยรังสิต

การเปลี่ยนรูปจิตสำนึกของคนไทยที่เป็นแบบเจ้าขุนมูลนายจารัตินิยมยอมจำนนเชื่อฟังประจบประแจงผู้มีอำนาจให้มีรูปการจิตสำนึกหรือระบบความคิดแบบเสรีประชาธิปไตย ที่มองมนุษย์ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน มีสิทธิเสรีภาพ มีจิตสำนึกในเรื่องส่วนรวม ฯลฯ

การพัฒนาการศึกษา เช่น การขยายการศึกษาขั้นประถม การตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองเป็นมหาวิทยาลัยเปิด และการขยายการศึกษาด้านอื่น ๆ ในเวลาต่อมาเป็นความพยายามที่จะทำให้คนมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดรู้เรื่องสังคม เศรษฐกิจการเมืองอยู่บ้าง แต่โดยส่วนใหญ่แล้ว การจัดการศึกษาตั้งแต่ 2475 จนถึงปัจจุบันทำได้แค่สร้างคนให้มีความรู้สามัญและความรู้ทางวิชาชีพไปช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้ทันสมัยขึ้นเท่านั้น แต่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงรูปการจิตสำนึกความคิดความเชื่อ ค่านิยมของคนให้เป็นเสรีประชาธิปไตยขึ้นมากนัก อุดมการณ์ประชาธิปไตยยังถอยหลังเข้าคลอง นับตั้งแต่ยุคเผด็จการทหารจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (2501-2506) ผู้ฟื้นฟูแนวคิดแบบขุนนาง และแบบจารัตินิยมมาอธิบายความชอบธรรมของการยึดอำนาจของตน การเดินขบวนเรียกร้องประชาธิปไตย 14 ตุลาคม 2516 มีผลต่อการเติบโตทางความคิดประชาธิปไตยของนักศึกษาประชาชน เพียงช่วง 3 ปี ก็ต้องพ่ายแพ้ต่อกระแสจารัตินิยมและอำนาจนิยมโดยฝ่ายอำนาจเก่า

60 ปีที่ผ่านมา เราได้ลงทุนลงแรงทางด้านการศึกษาไปมาก คนไทยในปีพ.ศ. 2535 ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนและสถาบันต่าง ๆ สูงกว่า (ทั้งในแง่ปริมาณและระดับการศึกษา) คนไทยในปีพ.ศ. 2475 มาก แต่ในปี 2535 คนไทยตั้งแต่ขวานาวถึงรัฐมนตรีก็ยังมีรูปจิตสำนึกที่คงไม่ได้พัฒนาก้าวหน้าไปจากช่วง 60 ปีที่ผ่านมามากนัก ความคิดแบบจารัตินิยมและอำนาจนิยมยังเป็นความคิดที่เป็นกระแสหลักในสังคมไทยสะท้อนให้เห็นได้จากการร่างรัฐธรรมนูญปี 2534 ที่ให้อำนาจประธานคณะรัฐประหาร 2534 ในการแต่งตั้งวุฒิสมาชิกที่มีอำนาจพอ ๆ กับส.ส. ที่มาจากการเลือกตั้ง รวมทั้งอำนาจเสนอชื่อผู้สมควรจะเป็นนายกรัฐมนตรีด้วย และเห็นได้จากกระบวนการเลือกตั้งส.ส. ในปี 2535 ซึ่งมีการใช้เงินใช้อำนาจบาตรในการซื้อและดัดแปลง ส.ส. และผู้ลงคะแนนเพื่อการก้าวไปสู่อำนาจและการใช้อำนาจหาประโยชน์แบบเก่า ๆ และการที่รัฐบาลพลเอกสุจินดาได้สั่งตำรวจทหารปราบปรามประชาชนที่ชุมนุมเรียกร้องการแก้ไขรัฐธรรมนูญในเดือนพฤษภาคม 2535 อย่างรุนแรงเกินเหตุ โดยอ้างสาเหตุที่ล้าสมัยไปประมาณ 20 ปีแล้วว่าเพื่อปราบพวกนิยมคอมมิวนิสต์ โดยที่ส.ส. เสียขันธ์มาจาก 5 พรรคร่วมรัฐบาลก็ไม่ได้คัดค้าน และไม่ได้อำนาจคิดว่าพวกตนมีส่วนร่วมในการปล่อยให้เกิดการเช่นฆ่าประชาชนแต่อย่างใด

ระบอบประชาธิปไตยในต้นปี 2535 น่าจะเรียกว่าประชาธิปไตยแบบขุนนาง เพราะเป็นประชาธิปไตยที่ถูกกำหนดกติกาและหยีบยื่นให้โดยทหารและข้าราชการที่มีความคิดแบบขุนนาง กระบวนการตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ และสภานิติบัญญัติก็เป็นกระบวนการแต่งตั้งโดยคณะรัฐประหาร และการเลือกเอาเฉพาะข้าราชการขุนนางและนักธุรกิจ นักการเมือง พรรคพวกของตนร่างรัฐธรรมนูญที่ออกมาจึงมีเนื้อหาแบบขุนนางอยู่มากพอสมควร

คำว่าแบบขุนนางในที่นี้หมายถึง วิธีคิดวิธีทำงานแบบข้าราชการยุคเก่า ที่คิดว่าประชาชนโง่เขลาและอยู่ในสถานะด้อยกว่าตน ต้องปกครองโดยการชี้แนะของคนหรือชนชั้นตน และคิดว่าประชาชนไร้ระเบียบวินัย ต้องปกครองโดยการชี้แนะของตนหรือชนชั้นตน และคิดว่าประชาชนไร้ระเบียบวินัยต้องปกครองโดยการใช้อำนาจกฎหมาย ระเบียบแบบเด็ดขาดเคร่งครัด คือเป็นการปกครองจากเบื้องบนไปสู่เบื้องล่าง ตามโครงสร้างอำนาจแบบลดหลั่นกันไปเป็นชั้น ๆ

ลักษณะแบบขุนนางในร่างรัฐธรรมนูญฉบับปี 2534 คือการมีวุฒิสมาชิกที่มาจากการแต่งตั้งเอาไว้ ส่วนใหญ่ก็จะมาจากนายทหาร ข้าราชการ นักธุรกิจ ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ก่อนการแก้ไขในเดือนพฤษภาคม 2535 ยังให้วุฒิสมาชิกที่มาจากการแต่งตั้ง มีบทบาทมาก รวมทั้งการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ซึ่งต้องอาศัยเสียงกึ่งหนึ่งของสมาชิกทั้ง 2 สภารวมกัน ทำให้รัฐธรรมนูญแก้ยากมาก จนถ้าประชาชนไม่เคลื่อนไหวเรียกร้องจนบาดเจ็บล้มตายกันในช่วงกลางเดือนพฤษภาคม 2535 คงจะแก้ไม่ได้ในหลาย ๆ เรื่อง การกำหนดกติกาแบบนี้สะท้อนวิธีคิดแบบขุนนางที่คิดว่า รัฐธรรมนูญฉบับที่พวกตนร่างนั้นดีที่สุดในขั้นตอนนี้แล้ว ไม่ว่าจะต้องการแก้ไขได้ ลำพังส.ส. ซึ่งเลือกมาโดยประชาชนสามัญนั้นไม่ควรได้รับความไว้วางใจให้เป็นผู้แก้ไขรัฐธรรมนูญ เพราะคงจะรู้อะไรดีวุฒิสมาชิกซึ่งมาจากขุนนางไม่ได้

นอกจากเรื่องรัฐธรรมนูญแล้ว ความคิดแบบประชาธิปไตยขุนนางที่เด่นชัดอีกเรื่องหนึ่งคือ การที่ชนชั้นนำโดยเฉพาะกระทรวงมหาดไทย ไม่ยินยอมให้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อ้างว่าผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เป็นกลไกของราชการ (ขุนนาง) มหาดไทยไม่ใช่ตัวแทนของประชาชนไม่ใช่ฝ่ายนิติบัญญัติ จึงไม่จำเป็นต้องมาจากการเลือกตั้งของประชาชน หากควรมาจาก

การแต่งตั้งของทางราชการมากกว่า นอกจากนี้พวกเขายังคัดค้านแนวความคิดการกระจายอำนาจให้ประชาชนในท้องถิ่นปกครองตนเองได้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นแนวความคิดการให้ท้องถิ่นเก็บภาษีบางอย่างได้เอง และเลือกผู้ว่าราชการจังหวัดให้สภาตำบลเป็นนิติบุคคลบริหารงบประมาณด้วยตนเอง ฯลฯ

การที่การเมืองของไทยได้พัฒนาออกไปในทางประชาธิปไตยแบบขุนนาง มากกว่าประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วมมีสิทธิมีเสียงอย่างเสมอภาคนั้น สะท้อนให้เห็นความจริงอย่างน้อย 2 ประการ คือ 1. ชนชั้นผู้นำไทยไม่ได้มีจิตสำนึก และไม่เข้าใจเรื่องประชาธิปไตยที่แท้จริง 2. ชนชั้นผู้นำต้องการรักษาอำนาจทางการเมืองเป็นประการสำคัญ แม้เราจะได้เปลี่ยนแปลงการปกครองมาแล้ว 59 ปี แต่การรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2534 ก็ยังเกิดขึ้นได้ง่าย ๆ โดยปราศจากการคัดค้านต่อต้าน คณะรัฐประหารปี 2534 เพียงแต่ปรับตัวเองเล่นเกมประชาธิปไตย ตั้งรัฐบาลพลเรือนรักษาการ, ร่างรัฐธรรมนูญใหม่ เพราะเห็นว่าเกมเผด็จการทหารนั้นล้าสมัยแล้ว นานาประเทศและคนชั้นกลางตลอดจนประชาชนทั่วไปไม่ยอมรับ เผด็จการทหารมีผลเสียต่อการลงทุนและเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งพึ่งพาการติดต่อกับต่างประเทศในระดับสูง นักธุรกิจและชนชั้นกลางของไทยก็ไม่ยอมรับเผด็จการทหาร เพราะเป็นระบบล้าสมัยไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และผู้นำของรัฐบาลไทยไม่ว่าจะเป็นกลุ่มไหน ต้องพึ่งพานักธุรกิจและชนชั้นกลางไม่น้อยไปกว่าการต้องพึ่งต่างประเทศ แต่พวกคณะรัฐประหาร 2534 ก็เข้าใจเรื่องนี้ได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้นในเดือนพฤษภาคม 2535 เมื่อเขาแสดงธาตุแท้ของตัวเองปราบปรามประชาชนอย่างป่าเถื่อน พวกเขาทำให้เศรษฐกิจเสียหายยิ่งกว่าคราวรัฐประหาร กุมภาพันธ์ 2534 เสียด้วยซ้ำ

ในสภาพที่เมืองไทยกำลังพัฒนาเศรษฐกิจอย่างขนานใหญ่ เห็นได้ชัดมากขึ้นทุกทีว่า ระบบราชการที่นำโดยผู้นำแบบขุนนางเป็นระบบที่ใหญ่โตเทอะทะ ฉ้อฉล ไร้ประสิทธิภาพและเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ทหารซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการ เป็นส่วนที่ล้าหลังที่สุด และเป็นอันตรายที่สุด เพราะความที่พวกเขาคุมกำลังอาวุธ ซึ่งใช้ในการยึดอำนาจรัฐได้ พวกเขาอ้างถึงทั้งในเรื่องวิถีคิด วิถีการมองปัญหา การวางแผน การฝึกอบรมและการจัดองค์กร ประเทศเรากำลังพัฒนาไปสู่ทุนนิยมเสรี ทุนนิยมที่มีการแข่งขัน ซึ่งต้องเน้นการลดต้นทุน เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพ การมีนโยบายและแผนที่แจ่มชัด เห็นการณ์ไกล มีการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยและมั่นคง แต่ทหารเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจทุนนิยมแค่ระดับทุนนิยมขุนนาง คือการพยายามขอส่วนแบ่งงบประมาณของรัฐ และรัฐวิสาหกิจให้ได้มากที่สุด ส่วนเรื่องธุรกิจจริง ๆ พวกเขา也只รู้จักแค่การหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและธุรกิจประเภทต้องใช้สิทธิพลใช้อภิสิทธิ์ อะไรทำนองนั้นเท่านั้นในเรื่องประชาธิปไตย ทหารก็เข้าใจ

แค่ประชาธิปไตยแบบขุนนาง ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

ปัญหาที่ประเทศไทยคงต้องเผชิญในทศวรรษหน้าคือ 1. จะปฏิรูประบบราชการแบบขุนนางให้ด้อยลงน้อยลง และมีประสิทธิภาพมากขึ้นได้อย่างไร 2. จะปฏิรูประบบการเมืองให้เป็นประชาธิปไตย และมีความมั่นคงต่อเนื่องได้อย่างไร ถ้าแก้ปัญหา 2 ข้อนี้ ไม่ตกโอกาสที่จะพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญก้าวหน้าเพื่อแก้ปัญหาภายในของตนเอง และแข่งขันกับประเทศอื่นให้ได้ในโลกที่การแข่งขันเข้มข้นขึ้นทุกขณะ คงจะเป็นไปได้ยากมากทีเดียว

หลังรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2534 คณะรัฐประหาร รวมทั้งนักวิชาการและสื่อมวลชนต่างพากันกล่าวโทษนักธุรกิจการเมืองที่ด้อยลงว่า เป็นตัวการทำให้ประชาธิปไตยหยุดชะงัก ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของประเทศเป็นพัฒนาการกระจายรายได้เลวลง หลังเหตุการณ์นองเลือด 17 พฤษภาคม 2535 เราได้เห็นชัดมากขึ้นว่าคนที่ปัญหาไม่ได้มีแต่นักธุรกิจการเมืองเท่านั้น พวกขุนนางทั้งทหารและข้าราชการพลเรือน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอำนาจไม่น้อยไปกว่าส.ส. เป็นตัวปัญหาไม่น้อยเหมือนกัน เพราะวิถีชีวิตแสวงหาอำนาจของพวกเขาก็ไม่ต่างจากพวกนักธุรกิจการเมือง กลุ่มที่เขากล่าวโจมตีมาแต่อย่างใด ทหารยังใช้ความรุนแรงที่ล้าหลัง ซึ่งยังความเสียหายให้สังคมมากกว่าพวกนักการเมืองด้วย

การจะแก้ไขเปลี่ยนแปลงการจิตสำนึก ความคิด ความเชื่อของคนให้เป็นแบบเสรีประชาธิปไตยขึ้น คงไม่ได้อยู่ที่การปฏิรูปการศึกษาอย่างเป็นทางการเท่านั้น อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่การเลี้ยงดูของพ่อแม่ อิทธิพลทางศาสนา ความเชื่อ ค่านิยมดั้งเดิม สื่อมวลชน บทบาทของรัฐและเอกชนก็มีบทบาทในการหล่อหลอมธำรงรักษาไว้ ซึ่งความคิดแบบจารีตนิยม อำนาจนิยมมากเช่นกัน การจะทำลายวงจรอุบาทว์ของการเมืองแบบด้อยพัฒนาได้ สิ่งที่สำคัญคือ ต้องเปลี่ยนสิ่งที่อยู่ในหัวของคนให้ได้ด้วยเพราะการเมืองแบบด้อยพัฒนาดำรงอยู่ได้ไม่ใช่เพราะว่าระดับการศึกษาประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในระดับต่ำเท่านั้น ผู้มีการศึกษาสูงระดับอาชีวหรือปริญญาที่เป็นส.ส.เป็นวุฒิสมาชิก เป็นที่ปรึกษา เป็นทหาร ข้าราชการ พ่อค้า นักธุรกิจ ฯลฯ ก็มีส่วนสำคัญในการสร้างการเมืองแบบด้อยพัฒนา ในการประจบประแจงทำตามหรือยอมผู้มีอำนาจเพื่อหวังผลประโยชน์ส่วนตัว เงินทอง วัตถุ อำนาจ ตำแหน่ง โดยไม่มีความคิด ไม่มีหลักการของตนเองที่มีเหตุผล ไม่มีความกล้าที่จะคัดค้าน วิจารณ์ ยืนยันแก้ไข ในสิ่งที่ผิด ๆ แล้วตนอาจจะไม่เห็นด้วย

การจะเปลี่ยนแปลงการจิตสำนึกคนให้เป็นเสรีประชาธิปไตยมากขึ้น คงจะต้องเริ่มตั้งแต่เด็ก เริ่มตั้งแต่การเลี้ยงดูอบรมของพ่อแม่ พี่เลี้ยง ครูโรงเรียนเด็กเล็กเด็กอนุบาล โดยควรจะต้องเปลี่ยนแนวการอบรมเลี้ยงดูเปิดให้เด็กเป็นอิสระ กล้าแสดงออก ฝึกการคิดสร้างสรรค์เป็นตัวของตัวเอง นับถือสิทธิและไม่ดูถูกผู้อื่น มีวินัยแต่ไม่เกรงกลัวอำนาจที่ไม่เป็นธรรมไม่ถูกต้อง ทั้งนี้จะต้องปฏิรูประบบการศึกษา การสอนการเรียนในสถานศึกษาทุกแห่ง รวมทั้งโรงเรียนนายสิบ นายร้อยจปร. นายร้อยตำรวจสามพราน ฯลฯ ซึ่งควรจะเน้นให้คนคิดเป็น คิดแบบมีเหตุผลแบบคนสมัยใหม่และมององค์ความรู้ต่าง ๆ อย่างวิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์มากขึ้น การจะสร้างเยาวชนชนิดใหม่ได้ต้องสร้างครู อาจารย์ และผู้บริหารชนิดใหม่ให้ได้เสียก่อน

นอกจากการปฏิรูปทางการอบรม การศึกษาแล้ว เรายังต้องการการปฏิรูปทางเศรษฐกิจสังคมในหลายด้าน เช่น การปฏิรูปการบริหารท้องถิ่นให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ให้ประชาชนเลือกผู้บริหารและสภาท้องถิ่นที่มีบทบาทมากขึ้น การปฏิรูประบบราชการ กองทัพ ตำรวจ ให้เป็นประชาธิปไตยมีประสิทธิภาพและประหยัดมากขึ้น การปฏิรูปทางเศรษฐกิจให้มีการทำลายการผูกขาด การรวมศูนย์ความมั่งคั่ง และกระจายทรัพย์สินและรายได้ไปสู่ประชาชนส่วนใหญ่อย่างทั่วถึงเป็นธรรมมากขึ้น ต่อเมื่อเราเห็นความจำเป็นของการปฏิรูปทางสังคมและได้พยายามปฏิรูปกันอย่างจริงจังเท่านั้น เราจึงจะมีหนทางพัฒนาไปสู่ประชาธิปไตยได้มากกว่าเส้นทางที่เราเดินเมื่อ 60 ปีที่แล้ว รวมทั้งไม่สะดุดกับรัฐประหารที่ล้าหลังอยู่บ่อยเกินไป

60 ปีการพัฒนาประชาธิปไตย : มุมมองจากท้องถิ่น

ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ *

นับตั้งแต่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประมุขในปี พ.ศ.2475 จนถึงปัจจุบัน นับเป็นระยะเวลา 60 ปี การพัฒนาประชาธิปไตยเท่าที่ผ่านมาเน้นหนักที่การพัฒนากระบวนการและให้ความสำคัญต่อการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเป็นอย่างยิ่ง เมื่อเป็นดังนี้จึงทำให้ประชาชนส่วนใหญ่เข้าใจว่า การเลือกตั้งคือกระบวนการเดียวที่แสดงถึงความเป็นประชาธิปไตยในบ้านเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะหลัง ที่กระทรวงมหาดไทยทุ่มเทงบประมาณให้กับการณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง ถึงกับมีการตั้งรางวัลให้แก่ชุมชนที่มีผู้ไปใช้สิทธิมากที่สุด และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่สามารถรณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิมากที่สุด จนกระทั่งมีการกล่าวว่า ถ้าชุมชนใดมีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนราษฎรมากกว่าชุมชนอื่นมากเท่าใดก็แสดงว่าชุมชนนั้นมีความเป็นประชาธิปไตยมากกว่าชุมชนอื่นเท่านั้น และผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้ทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์แล้ว ความเข้าใจผิดดังกล่าวเป็นปัจจัยหนึ่งในหลาย ๆ ปัจจัยที่ทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยในช่วงที่ผ่านมาล้มลุกคลุกคลาน และปรากฏผลดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

บทความนี้ต้องการนำเสนอมุมมองของนักผังเมือง จากท้องถิ่นเกี่ยวกับการพัฒนาประชาธิปไตยที่ผ่านมาโดยต้องการเน้นสามประเด็นใหญ่คือ ประเด็นที่หนึ่ง จุดอ่อนของการให้การศึกษาเกี่ยวกับประชาธิปไตยที่ผ่านมา ประเด็นที่สอง การขาดการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่น ประเด็นที่สาม การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในกระบวนการกำหนดนโยบาย และ สุดท้ายคือ ข้อคิดเห็นบางประการ

จุดอ่อนของการให้การศึกษาเกี่ยวกับประชาธิปไตย

ในปีพ.ศ. 2475 การผลักดันและดำเนินการให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเกิดจากชนชั้นนำกลุ่มหนึ่งในสังคมเมืองหลวง ในขณะที่คนส่วนใหญ่ไม่เคยมีความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยจึงไม่ได้เกิดจากกระแสดังกล่าวของคนส่วนใหญ่ในประเทศ ประชาธิปไตยจึงได้มาด้วยการหยิบยื่นให้จากชนชั้นนำสู่ประชาชน. เมื่อประชาชนขาดความเข้าใจขั้นพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย จึงทำให้ไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของประชาธิปไตย นอกจากนี้การที่ประชาชนไม่ได้รับรู้เพื่อให้เกิดประชาธิปไตยมาอย่างในหลายประเทศ ทำให้ไม่มีความรู้สึกผูกพันและหวงแหนประชาธิปไตยเท่าที่ควร เมื่อมีการละเมิดกติกาของประชาธิปไตย เช่นการปฏิวัติรัฐประหาร ประชาชนจึงไม่มีปฏิกิริยาโต้ตอบ และบางส่วนยังชื่นชมกลุ่มอำนาจนิยม

* นักวิจัยประจำสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เคยปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งนักผังเมืองที่สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย และที่ City of Chicago สหรัฐอเมริกา

ประการสำคัญก็คือ หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วไม่มีการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างเป็นทางการ การศึกษาของไทยตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถมศึกษาถึงอุดมศึกษา ตลอดจนการศึกษาในระบบ ไม่ได้รณรงค์เผยแพร่ให้ประชาชนทราบถึงสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่ประชาชนพึงมีในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยว่า นอกจากสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทนของประชาชนเพื่อเข้าไปเลือกผู้บริหารในระบบรัฐสภาแล้ว ประชาชนมีสิทธิและหน้าที่ที่จะตรวจสอบการทำงานของผู้แทนที่ตนเลือกเข้าไปและผู้บริหารที่ผู้แทนคัดเลือกอีกต่อหนึ่ง ประชาชนมีอำนาจที่จะถอดถอนคนเหล่านั้น ถ้าเห็นว่าไม่ปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เหมาะสมกับตำแหน่ง ประชาชนมีสิทธิขั้นพื้นฐานในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ และประการสำคัญที่จะกล่าวต่อไปในบทความนี้ คือ การมีสิทธิที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของประชาชน

เมื่อขาดความเข้าใจเบื้องต้นอย่างนี้แล้ว จึงทำให้การแสดงความคิดเห็นของประชาชนที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบาย แผนโครงการ และการทำงานของรัฐบาลถูกมองว่าเป็นการทำลายเสถียรภาพของรัฐบาลบ้าง เป็นพวกก่อกวนบ้าง และที่ร้ายที่สุดการถูกกล่าวหาว่านอกเกมกติกาก กระทบต่อการล้มล้างระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

ถ้าหากในช่วง 60 ปีที่ผ่านมา องค์กรต่างๆ ได้มีการเผยแพร่ประชาธิปไตยอย่างถูกต้อง มิใช่เน้นหนักเพียงแค่การเลือกตั้งและระบบรัฐสภาแล้ว ประชาชนจะมีความเข้าใจ และจะเป็นพลังที่แท้จริงในการหนุนช่วยให้ประชาธิปไตยได้พัฒนาไปมากกว่านี้ กลุ่มผู้เสียผลประโยชน์ก็จะไม่สามารถโจมตีประชาชนที่ใช้สิทธิในการแสดงออกว่าเป็นพวกก่อกวนได้อีก

การขาดการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่น

60 ปีของการเปลี่ยนแปลงการปกครองไม่ได้ทำให้โครงสร้างการปกครอง และบริหารประเทศเปลี่ยนแปลงไปมากนัก อำนาจการตัดสินใจและกำหนดนโยบายยังคงกระจุกตัวอยู่ที่ส่วนกลาง ทำให้ท้องถิ่นซึ่งควรจะเป็นรากแก้วของการพัฒนาประชาธิปไตยไม่ได้รับการเอาใจใส่ เมื่อฐานรากของกระบวนการประชาธิปไตยไม่แข็งแรง ก็ทำให้การพัฒนาเท่าที่ผ่านมามีขีดจำกัด นอกจากนี้การกำหนดนโยบายจากส่วนกลางยังทำให้ท้องถิ่นขาดผลประโยชน์พึงได้รับไปอย่างน่าเสียดาย

ยกตัวอย่างเช่น การวางผังเมืองรวมในแต่ละจังหวัดน่าจะเป็นภาระหน้าที่ของท้องถิ่น แต่ในปัจจุบันขั้นตอนดังกล่าวจะกระทำโดยสำนักผังเมืองซึ่งเป็นหน่วยงานจากส่วนกลาง เจ้าหน้าที่จากส่วนกลางที่เดินทางไปวางผังเมืองในแต่ละจังหวัดขาดความเข้าใจพัฒนาการและเอกลักษณ์ของชุมชนจึงทำให้ผังเมืองรวมของแต่ละเมืองมีเนื้อหาและหน้าตาใกล้เคียงกันหมด ทั้ง ๆ ที่แต่ละเมืองควรมีบทบาทและการพัฒนาที่ต่างกัน แต่ในปัจจุบันสำนักผังเมืองจะวางแผนการจรรजरด้วยการขยายถนน มีถนนเลี้ยวเมือง (by pass) เป็นวงแหวนรอบ ๆ มีการกำหนดลักษณะการใช้ที่ดินทุกประเภทในแนวที่คล้ายกัน

กรณีของเมืองเชียงใหม่ซึ่งเป็นเมืองโบราณเมืองเดียวอายุกว่า 700 ปีที่ยังมีผู้คนอาศัย ลักษณะพิเศษของเมืองโบราณ คือ การมีถนนแคบและคดเคี้ยว ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่พึงได้รับการอนุรักษ์ไว้เหมือนเมืองโบราณหลายแห่งในยุโรป การวางผังเมืองจึงควรจะได้คงลักษณะดังกล่าวไว้ แล้วเสนอวิธีการสัญจรแบบอื่น นอกจากนั้นควรให้มีการขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจออกไปนอกเขตเมืองเก่า เพื่ออนุรักษ์สภาพไว้ แต่เนื่องจากเจ้าหน้าที่ที่ทำกรวางผังเมืองขาดความเข้าใจลักษณะชุมชน จึงมีการเสนอให้พื้นที่เมืองเก่ายังคงมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญมากมาย และเสนอให้ขยายถนนทุกสาย ซึ่งก็อยู่ภายใต้ข้อสรุปที่ว่าคงจะต้องสัญจรด้วยรถยนต์เท่านั้น แสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่เหล่านั้นขาดความเข้าใจชุมชนอย่างแท้จริง หากนักวิชาการและเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นสามารถมีบทบาทในการกำหนดนโยบายและวางแผนและผังได้ ก็จะทำให้รูปแบบของผังเปลี่ยนไปในลักษณะที่น่าอยู่กว่าขณะนี้ และทำให้ชาวเมืองมีชีวิตที่สงบสุขดั้งเดิม

นอกจากนั้นเทศบาลซึ่งเป็นหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นยังคงอยู่ใต้การบังคับบัญชาของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีลักษณะรวมศูนย์ที่ชัดเจนมาก ทำให้ท้องถิ่นขาดความเป็นอิสระอย่างแท้จริง ลักษณะนี้ต่างจากประเทศตะวันตกที่ปกครองในระบบประชาธิปไตย ซึ่งให้ความสำคัญต่อการปกครองท้องถิ่นอย่างมาก เนื่องจากเป็นการบริหารที่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด และกระทบต่อวิถีความเป็นอยู่ของประชาชนมากที่สุด เมื่อประชาชนมีบทบาทในการปกครองตัวเองในระดับท้องถิ่นก็จะเข้าใจแนวทางการปกครองในระบบประชาธิปไตยมากขึ้น และสามารถช่วยพัฒนากระบวนการประชาธิปไตยในระดับชาติให้ดียิ่งขึ้นได้

ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมอีกเหตุการณ์หนึ่งคือ การเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้งและให้มีการแก้ไขบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญในเดือนพฤษภาคมที่ผ่านมา ซึ่งเกือบจะเรียกได้ว่าเกิดขึ้นในกรุงเพอร์เซอร์เซนต์ สะท้อนให้เห็นการตื่นตัวและมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสูงของคนกรุงเทพฯ ซึ่งอยู่ใกล้ศูนย์อำนาจ คนในท้องถิ่นเกือบจะไม่มีบทบาทในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แม้ว่าในหลายจังหวัดจะมีการชุมนุมและประท้วงกัน แต่ไม่ใช่ลักษณะที่เป็นพลังต่อรอง เป็นเพียงการหนุนช่วยกระบวนการในกรุงเทพฯ เท่านั้น ถ้าหากแต่ละท้องถิ่นมีอำนาจมากกว่าปัจจุบัน และมีบทบาทในการปกครองตัวเองมากขึ้น ประชาชนก็คงจะมีความตื่นตัวมากกว่านี้ ท้องถิ่นเองจะสามารถเป็นพลังต่อรองทางการเมืองซึ่งอาจจะทำให้การเรียกร้องที่เกิดขึ้นคงกระจายไปยังทุกจุดของประเทศและไม่เป็นจุดที่ฝ่ายบริหารและนักการเมืองบางกลุ่มกล่าวอ้างว่าเป็นเพียงความเห็นของคนเมืองหลวง ประการสำคัญคืออาจจะมีส่วนช่วยมิให้เกิดเหตุการณ์ปราบผู้ชุมนุมประท้วงในกรุงเทพฯ อย่างรุนแรงดังที่ปรากฏในช่วงวันที่ 18-20 พฤษภาคมที่ผ่านมาก็เป็นได้

การมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation)

ในประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเต็มรูปแบบ เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ฯลฯ การมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) เป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งที่แสดงถึงความเป็นประชาธิปไตยในประเทศนั้น ๆ การมีส่วนร่วมของประชาชนได้รับการให้ความสำคัญทัดเทียมหรืออาจจะมากกว่าการรณรงค์ให้คนไปใช้สิทธิลงคะแนนในการเลือกตั้ง

ทั้งนี้เพราะประเทศเหล่านั้นเห็นว่า ประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นเพื่อนำไปสู่การกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงนโยบายได้ เพราะการปกครองและบริหารประเทศต้องทำ "โดยประชาชนและเพื่อประชาชน"

กรณีของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งประชาธิปไตยของประเทศผ่านกระบวนการพัฒนาที่ยาวนานต่อเนื่อง และประชาชนมีบทบาทเรียกร้องประชาธิปไตยมาตั้งแต่ต้น มีบทบัญญัติชัดเจนที่สิทธิแก่ประชาชนที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายหรือโครงการ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อรัฐบาลท้องถิ่น (Local Government) ขอสนับสนุนงบประมาณไปยังรัฐบาลกลาง (Federal Government) เพื่อดำเนินการในโครงการใดโครงการหนึ่ง รัฐบาลท้องถิ่นจะต้องระบุให้มีขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดโครงการนั้น ๆ ในกระบวนการวางแผน หลังจากขั้นตอนวางแผนดำเนินไปเรียบร้อยแล้วต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนรับรู้โดยผ่านการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน (Public Hearing) ขั้นตอนนี้ฝ่ายบริหารต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกฝ่ายแสดงความคิดเห็นและเหตุผลในการเห็นชอบหรือขัดแย้งกับโครงการ เนื่องจากโครงการเหล่านั้นจะส่งผลกระทบต่อวิถีความเป็นอยู่ของประชาชนโดยตรงหากประชาชนไม่ยอมรับก็ต้องมีการแก้ไขแผนหรือโครงการเหล่านั้นเพื่อให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นอีกครั้ง

เมื่อพิจารณาความเป็นจริงในประเทศไทย การปกครองและการบริหารประเทศรวมศูนย์อำนาจไว้ที่กรุงเทพฯ ตั้งแต่ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนกระทั่งปัจจุบัน อำนาจในการกำหนดนโยบายและตัดสินใจอยู่ที่ส่วนกลาง โดยที่ท้องถิ่นไม่มีบทบาทในการปกครองหรือพัฒนาตัวเอง ที่สำคัญคือไม่มีกระบวนการตามกฎหมายที่เปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงบทบาทในการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายหรือโครงการต่าง ๆ อย่างชอบธรรม ผลที่ตามมาคือโครงการหลายอย่างสร้างความขัดแย้งขึ้นในสังคมและส่งผลกระทบต่อสภาวะแวดล้อมโดยรวม ซึ่งกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนโดยตรง เช่นโครงการก่อสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ โครงการจัดสรรที่ดินทำกินแก่ราษฎรที่ยากไร้ในเขตป่าสงวนเสื่อมโทรม (ค.จ.ก.) หรือการก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมที่มีมลพิษอยู่ริมแหล่งน้ำลำธาร ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมอย่างรุนแรงและสร้างความเดือดร้อนเสียหายแก่สังคมโดยรวม.

ดูเหมือนว่า กฎหมายฉบับเดียวที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในกระบวนการวางแผน คือ พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.2518¹ ที่กำหนดไว้ในหมวด 3 การวางแผนและจัดทำผังเมืองรวม

1 สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 มปป. มปป.

"มาตรา 19 เมื่อสำนักผังเมืองจะวางหรือจัดทำผังเมืองรวมของท้องที่ใด ให้สำนักผังเมืองแจ้งให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นของท้องที่นั้นทราบและให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นนั้นมาแสดงความคิดเห็นต่อสำนักผังเมืองด้วย

ในการวางและจัดทำผังเมืองรวมใด ให้สำนักผังเมืองหรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นแล้วแต่กรณี จัดให้มีการโฆษณาให้ประชาชนทราบ แล้วจัดการประชุมไม่น้อยกว่าสองครั้ง เพื่อรับฟังข้อคิดเห็นของประชาชนในท้องที่ที่จะมีการวางและจัดทำผังเมืองรวมนั้น ในการรับฟังข้อคิดเห็นนี้จะกำหนดเฉพาะให้ผู้แทนของประชาชนเข้าร่วมการประชุมตามความเหมาะสมก็ได้ หลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขในการโฆษณา การประชุมและการแสดงข้อคิดเห็นให้กำหนดโดยกฎกระทรวง

มาตรา 23 เมื่อคณะกรรมการผังเมืองให้ความเห็นชอบแล้ว ให้สำนักผังเมืองหรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นผู้วางและจัดทำผังเมืองรวมนั้น จัดให้มีการปิดประกาศแผนที่แสดงเขตของผังเมืองรวมไว้ในที่เปิดเผย ที่ว่าการเขตหรือที่ทำการแขวงของกรุงเทพมหานครหรือที่ว่าการอำเภอ ที่ทำการขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และสาธารณสถานภายในเขตของผังเมืองรวมนั้นเป็นเวลาไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน¹ โดยให้ลงวันที่ที่ปิดประกาศในใบประกาศนั้นด้วย

ในใบประกาศดังกล่าวให้มีคำประกาศเชิญชวนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียไปตรวจดูแผนผังและข้อกำหนดของผังเมืองรวมได้ ณ สำนักผังเมือง หรือที่ทำการของเจ้าพนักงานท้องถิ่นผู้วางและจัดทำผังเมืองรวมนั้น วิธีการประกาศให้เป็นไปตามระเบียบของกระทรวงมหาดไทย

มาตรา 24 หากภายในกำหนดเก้าสิบวัน² นับตั้งแต่วันปิดประกาศดังกล่าวในมาตรา 23 ผู้มีส่วนได้เสียผู้มีหนังสือถึงสำนักผังเมือง หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นผู้วางและจัดทำผังเมืองรวมนั้น ร้องขอให้แก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกข้อกำหนดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินของผังเมืองรวมนั้น และไม่ว่าสำนักผังเมืองหรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นจะเห็นพ้องด้วยกับคำร้องขอนั้นหรือไม่ก็ตาม ให้สำนักผังเมืองหรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นแล้วแต่กรณีเสนอคำร้องขอนั้นต่อคณะกรรมการผังเมืองพร้อมด้วยความเห็น ในกรณีที่เจ้าพนักงานท้องถิ่นเป็นผู้เสนอให้ดำเนินการผ่านสำนักผังเมือง.

ในกรณีที่คณะกรรมการผังเมืองเห็นชอบด้วยกับคำร้องขอ ให้คณะกรรมการผังเมืองส่งให้สำนักผังเมือง หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่น แล้วแต่กรณี แก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกข้อกำหนดดังกล่าวในผังเมืองรวมนั้น ถ้าไม่เห็นชอบด้วยก็ให้ส่งยกคำร้องขอนั้น

มาตรา 25 หากเมื่อพ้นกำหนดเก้าสิบวัน³ นับตั้งแต่วันปิดประกาศดังกล่าวในมาตรา 23 ไม่มีผู้มีส่วนได้เสียผู้ใดร้องขอให้แก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกข้อกำหนดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินของผังเมืองรวมนั้น หรือมีแต่คณะกรรมการผังเมืองได้ส่งยกคำร้องขอนั้น หรือคณะกรรมการผังเมืองได้สั่งให้แก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกข้อกำหนดดังกล่าว และสำนักผังเมืองหรือเจ้าพนักงานท้องถิ่น แล้วแต่กรณีได้จัดการให้เป็นไปตามนั้นแล้ว ให้สำนักผังเมืองเสนอผังเมืองรวมต่อรัฐมนตรีเพื่อดำเนินการออกกฎกระทรวงให้บังคับผังเมืองรวมต่อไป"

ในหมวด 5 การวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะก็ระบุไว้เช่นเดียวกันดังนี้

"มาตรา 32 ในการประกาศแสดงเขตที่ประมาณว่าจะวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะตามมาตรา 30 และมาตรา 31 ให้มีคำประกาศเชิญชวนให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินหรือผู้มีสิทธิก่อสร้างอาคารเหนือที่ดินของผู้อื่น ให้เสนอความคิดเห็นตลอดจนความประสงค์ในการปรับปรุงที่ดินในเขตที่ได้แสดงไว้ โดยทำเป็นหนังสือเสนอต่อเจ้าพนักงานท้องถิ่นหรือสำนักผังเมืองแล้วแต่กรณีภายในสี่สิบห้าวันนับตั้งแต่วันปิดประกาศ

เจ้าพนักงานท้องถิ่นหรือสำนักผังเมืองอาจแจ้งให้ผู้มีหนังสือแสดงความคิดเห็นและความประสงค์ตามวรรคหนึ่ง มาชี้แจงแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมอีกก็ได้

1. ในพระราชบัญญัติการผังเมืองฉบับที่ 2 พ.ศ. 2525 แก้ไขเป็นระยะเวลาหกสิบวัน
2. ในพระราชบัญญัติการผังเมืองฉบับที่ 2 พ.ศ. 2525 แก้ไขเป็นระยะเวลาหกสิบวัน
3. ในพระราชบัญญัติการผังเมืองฉบับที่ 2 พ.ศ. 2525 แก้ไขเป็นระยะเวลาหกสิบวัน

มาตรา 33 ในการวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะ ให้สำนักผังเมืองหรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นแล้วแต่กรณี จัดให้มีการโฆษณาให้ประชาชนทราบ แล้วจัดการประชุมไม่น้อยกว่าสองครั้ง เพื่อรับฟังข้อคิดเห็นของประชาชนในท้องที่ที่จะมีการวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะนั้นในการรับฟังข้อคิดเห็นนี้ จะกำหนดเฉพาะให้ผู้แทนของประชาชนเข้าร่วมการประชุมตามความเหมาะสมก็ได้ หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการโฆษณา การประชุมและการแสดงข้อคิดเห็นให้กำหนดโดยกฎกระทรวง"

จะเห็นได้ว่าจากกฎหมายหลายร้อยฉบับของไทยมีพระราชบัญญัติการผังเมืองเท่านั้น ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เสนอข้อคิดเห็นตั้งแต่เริ่มกระบวนการวางแผน¹ กระบวนการนี้มีส่วนช่วยทำให้ผังออกมาใกล้เคียงกับความต้องการของประชาชนมากที่สุด โดยไม่ขัดกับหลักวิชาการผังเมือง

ถ้าหากมีการผลักดันให้กฎหมายฉบับอื่นเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เสนอความคิดเห็นในกระบวนการวางแผนหรือโครงการอื่น ๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของประชาชนก็จะเป็นการพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศให้ก้าวหน้าไปอีกขั้นหนึ่ง

ข้อคิดเห็นบางประการ

ในการที่จะปรับปรุงการพัฒนาประชาธิปไตยให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับทิศทางของสังคมไทยในปัจจุบัน ประการแรก จะต้องรณรงค์เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยที่เต็มรูปแบบ มิใช่เน้นเฉพาะการพัฒนาการเลือกตั้งและระบบรัฐสภา แต่ต้องให้ประชาชนได้รับทราบถึงสิทธิและหน้าที่ของประชาชนภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประมุข ประการที่สอง ต้องมีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นให้มากกว่านี้ เพื่อลดความสำคัญของส่วนกลางและเพิ่มบทบาทให้ท้องถิ่นได้พัฒนาตามศักยภาพของตัวเองไม่ใช่ภายใต้กฎระเบียบที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในปัจจุบัน ประการที่สาม ต้องผลักดันให้กฎหมายไทยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แผนและโครงการต่าง ๆ มากขึ้น เพื่อให้นโยบายและโครงการต่าง ๆ เอื้อประโยชน์แก่ประชาชนมากที่สุดและเป็นการป้องกันมิให้เกิดข้อขัดแย้ง เมื่อแผนและโครงการต่าง ๆ ได้รับการนำไปปฏิบัติ

ถ้าหากข้อเสนอสามประการข้างต้นได้รับการนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง การพัฒนาประชาธิปไตยที่มั่นคงและยั่งยืนก็จะเกิดขึ้น และจะเป็นประชาธิปไตยที่เกิดจากประชาชนระดับล่าง ซึ่งเป็นรากแก้วของสังคมมิใช่เกิดเฉพาะในกลุ่มประชาชนระดับสูงและระดับกลางเท่านั้น เมื่อประเทศมีความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริงก็จะนำไปสู่การพัฒนาอย่างแท้จริง มีการกระจายความเจริญไปยังจุดต่าง ๆ นอกจากศูนย์ของประเทศ และมีการจัดสรรทรัพยากรที่เอื้อประโยชน์ให้คนส่วนใหญ่ และคำนึงถึงผลกระทบต่อสภาวะแวดล้อมของประเทศมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

1. การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐจะเป็นไปตามกระบวนการประชาธิปไตยที่กำหนดไว้ในกฎหมายมากน้อยเพียงไรเป็นขั้นตอนของการดำเนินงานให้เป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งเป็นคนละประเด็นกับตัวกฎหมาย

บรรณานุกรม

สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย พระราชบัญญัติ การผังเมือง พ.ศ.2518 มปท., มปป..

Frank J. Poper, et al., *Urban Nongrowth: City Planning for People*. New York: Praeger Publishers, 1976

Susan Holloran, Speech on "An Experience in Local Government Affairs," pp. 49-57 ในธนสาร์ เจริญเมือง, บรรณาธิการ. รายงานการสัมมนาทางวิชาการเรื่องสถานภาพและปัญหาการสอนและการวิจัยเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่น. เชียงใหม่: โครงการศึกษาการปกครองท้องถิ่น, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2535

Richard D. Bingham, *State and Local Government in an Urban Society* New York: Random House, 1986.

Robert S. Lorch, *State and Local Politics: The Great Entanglement* 2nd Ed. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, Inc., 1986

Jay D. Starling, *Municipal Coping Strategies* Beverly Hills, CA: Sage Publications, 1986.

การศึกษาไทยในหนึ่งร้อยปีระบอบราชการไทยและหกสิบปีประชาธิปไตย : หนึ่งศตวรรษของการศึกษาไทยในวัฒนธรรมทางการเมืองสองกระแส

สมโชติ อ๋องสกุล*

ความนำ

เมษายน พ.ศ.2535 ระบอบราชการไทยยุคหลังการปฏิรูปการปกครองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2411 - 2453) ซึ่งได้ประกาศใช้อย่างเป็นทางการตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2435 ก็ครบรอบหนึ่งศตวรรษเต็ม (พ.ศ. 2435 - 2535) ระบอบราชการไทยซึ่งเป็นระบบรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง (Centralization) ก็เติบโตใหญ่เป็นกระแสหลัก (Dominant Weltanschauung หรือ Mainstream) ในสังคมไทย

โครงสร้างหลักของระบบราชการไทย ซึ่งเริ่มต้นจาก 6 กรม¹ เป็น 12 กรม² ใน พ.ศ. 2432 และเป็น 12 กระทรวงใน พ.ศ.2435 ที่รัชกาลที่ 5 ทรงวางรากฐานยังคงเป็นโครงสร้างหลักของระบบราชการไทยตลอดมาจนถึงปัจจุบัน เพียงแต่แตกแขนงเป็นกรมกองต่าง ๆ ไม่น้อยกว่า 120 กรม และ 1,300 กอง ตลอดจนมีหน่วยงานเทียบเท่ากรม เทียบเท่ากองอีกจำนวนมาก เช่น สำนักงานปลัดกระทรวง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ฯลฯ ทุกหน่วยงาน ทั้งในระดับ กระทรวง กรม กอง และเทียบเท่าต่างมีอำนาจหน้าที่ที่แบบเน้นความชำนาญเฉพาะด้าน (Specialization) โดยมีฐานะทางกฎหมายทั้งที่มี และไม่มีกฎหมายรองรับอำนาจหน้าที่³ ปัจจุบันมีสมาชิกไม่น้อยกว่า 2.2 ล้านคน ล้วนทรงอำนาจทำให้วัฒนธรรมราชการแผ่คลุมไปแทบทุกพื้นที่ของประเทศ

ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ความเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของวัฒนธรรมประชาธิปไตยก็ได้รับการก่อกระแสขึ้น เป็นกระแสได้ในสังคมไทยควบคู่ในแนวขนานกับวัฒนธรรมราชการตลอดมา

พัฒนาการของการศึกษาในสังคมไทยช่วงศตวรรษที่ผ่านมาจึงดำรงอยู่ในกระแสวัฒนธรรมทางการเมืองทั้งสองกระแส คือทั้งกระแสวัฒนธรรมราชการและวัฒนธรรมประชาธิปไตย ซึ่งน่าสนใจยิ่งเพราะองค์การทางการศึกษาทุกระดับ ทั้งที่จัดตั้งโดย

* อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ขอขอบพระคุณผู้ที่มีส่วนเร่งรัดให้เกิดบทความนี้ คือ ท่านผู้หญิงวุฒยพลา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา อุปนายกสมาคมประวัติศาสตร์ ดร.สมเกียรติ วันทะนะบรรณอธิการวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ และอาจารย์นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ แห่งสถาบันจักรวาลวิทยา

¹ ประกอบด้วย มหาดไทย กลาโหม กรมท่า กรมวัง กรมเมือง กรมนา

² ประกอบด้วย กรมมหาดไทย กรมพระกลาโหม กรมท่า กรมวัง กรมเมือง กรมนา กรมพระคลัง กรมยุติธรรม กรมยุทธนาธิการ กรมธรรมการ กรมโยธาธิการ และกรมมรุธาธิการ

³ วรเชช จันทรรคร และวินิต ทรงประทุม สํารวจเมื่อ พ.ศ.2530 พบว่าในจำนวน 107 กรมใน 12 กระทรวง (ไม่นับกรมหรือหน่วยงานเทียบเท่ากรมในกระทรวงกลาโหมและทบวงมหาวิทยาลัย) พบว่ามีเพียง 38 กรมหรือร้อยละ 35.51 เท่านั้นที่กฎหมายระบุอำนาจหน้าที่ที่หน่วยงานไว้ ที่เหลือ 69 กรมหรือร้อยละ 64.49 ยังไม่มีกฎหมายรองรับหน้าที่ (อ้างใน วรเชช จันทรรคร "สู่ 100 ปี ของการปฏิรูประบอบราชการไทย : อดีต ปัจจุบัน และอนาคตของการปฏิรูป กระทรวง ทบวง กรม" บทความวิชาการดีเด่นประจำปี 2535 กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ พ.ศ.2535 หน้า 9)

รัฐและเอกชน ล้วนต้องทำหน้าที่เตรียมคนเข้าสู่สังคม (Socialization)⁴ ซึมซับรับวัฒนธรรมราชการอย่างเต็มเปี่ยมและเป็นแหล่งจุดประกายความคิดของวัฒนธรรมประชาธิปไตย

อย่างไรก็ดี เป็นที่น่าสังเกตว่าทั้ง ระบบราชการสมัยใหม่ ระบบการศึกษาแบบโรงเรียนที่รัชกาลที่ 5 ทรงปฏิรูปและระบบประชาธิปไตย ต้นตอของวัฒนธรรมสองกระแสในสังคมไทย ล้วนเป็นของต่างประเทศ ที่สยามรับเข้ามาจากตะวันตกในระยะเวลาที่ระบบทุนนิยมเสรีกำลังเติบโต

ดังนั้น กรอบความคิดใหญ่ในการพิจารณาพัฒนาการของสังคมไทยทุก ๆ ด้านในช่วงศตวรรษที่ผ่านมา จึงต้องเกี่ยวเนื่องกับกระแสอารยธรรมโลก ซึ่งตั้งแต่การปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมา มีระบบทุนนิยมเป็นพลังหลักในการขับเคลื่อนขยายพรมแดน และมีหลักการสำคัญ 6 ประการคือ (1) การวางมาตรฐาน (Standardization) เช่น การวางระบบระเบียบในโรงเรียน การใช้ภาษาไทยมาตรฐานเป็นภาษากลางในการเรียนการสอน (2) ความชำนาญเฉพาะด้าน (Specialization) มีการสร้างมืออาชีพ (Professionalization) เป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชามากขึ้น (3) การสร้างความพร้อมเพรียงกัน (Synohonization) นักเรียนจะได้รับการสอนให้ไปถึงโรงเรียนก่อนระฆังตี และตรงต่อเวลา ภาคเรียนจะเปิดและปิดในเวลาเดียวกันทุกหนแห่ง (4) การรวมหน่วย (Concentration) เด็ก ๆ จะถูกรวมอยู่ในโรงเรียน เช่นเดียวกับคนงานถูกรวมอยู่ในโรงงาน (5) การสร้างคุณค่าสูงสุด (Maximization) ทุกอย่างถูกเน้นความเป็น "ที่สุด" โดยถือเป็นความสำเร็จอย่างยิ่ง (6) การรวมเข้าที่ศูนย์กลาง (Centralization) รัฐบาลกลางจะต้องมีอำนาจสูงสุดในทุกด้าน⁵ หลักการทั้งหมดประการเสริมเติมพลังให้แก่กัน และเพิ่มพลังให้แก่ระบบราชการอย่างมหาศาล

กรณีสังคมไทย แม้โดยทั่วไปยังคงเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ถูกจัดอยู่ในกระแสอารยธรรมคลื่นลูกที่หนึ่ง แต่ในระดับเบื้องต้นผู้นำสยาม โดยเฉพาะตั้งแต่รัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ทรงยอมรับกระแสอารยธรรมยุคอุตสาหกรรมดังกล่าว โดยนัยตลอดมา ยุทธศาสตร์ในการสร้างรัฐประชาชาติ (Nation State) ของพระองค์ และยุคต่อมาจึงมีรากฐานอยู่บนหลักการทั้ง 6 ประการดังกล่าวอย่างชัดเจน ระบบราชการ หรือระบบอำนาจนิยมกับระบบทุนนิยม จึงต่างเป็นพลังหลักในการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยทั้งสองระบบต่างเป็นต้นกำเนิดของวัฒนธรรมราชการ และวัฒนธรรมประชาธิปไตยที่ต่างมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันตลอดศตวรรษที่ผ่านมา

หนึ่งศตวรรษของการศึกษาไทยในวัฒนธรรมราชการ

วัฒนธรรมราชการซึ่งอยู่บนฐานของอำนาจนิยม มีลักษณะสำคัญประการแรกคือ เป็นความสัมพันธ์ที่เน้นโครงสร้างแบบแนวตั้ง ปฏิบัติงานแบบสั่งการจากบนลงสู่ล่าง ไม่ได้ให้คุณค่าแก่ความคิดริเริ่มทั้งหมดต้องปฏิบัติตามความคิดเห็นของผู้นั่งคับบัญชา หรือ นโยบายเบื้องบนเป็นหลัก⁶ ดังเห็นได้ว่าตลอดศตวรรษที่ผ่านมาไม่ว่ายุคก่อนหรือหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง โครงสร้างดังกล่าวไม่เคยเปลี่ยนแปลงยุค "ฟาลิซิด" จึงปรากฏตลอดมา ข้าราชการประจำทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนต่างทรงอำนาจและอิทธิพลลดหลั่นลงมาตามลำดับ พร้อมปฏิบัติตามคำสั่งผู้นั่งคับบัญชาทุกกรณี เสนาบดีซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดในหน่วยราชการระดับกระทรวงก็ต้องปฏิบัติตามพระบรมราชโองการ ตามพระราชประสงค์ เช่นการโยกย้ายตำแหน่งพระเจ้า-

⁴ โจนธาน โคซอล (Dr. Johnethan KoZol) ผู้เขียนเรื่อง Children of the Revolution ใช้คำว่า Socialization ในความหมายเดียวกับคำว่า การมอมเมา (indoctrination) ได้อ้างคำพูดของเฮเรส แมน ชาวอเมริกันผู้รักชาติ ที่พูดเมื่อ ค.ศ. 1844 ว่า "การมอมเมาเป็นวัตถุประสงค์เบื้องต้นของการจัดตั้งโรงเรียนของรัฐ" (ดู โจนธาน โคซอล "ลูกหลานแห่งการปฏิวัติ" แปลโดย จวีวรรณ สุขพันธ์ไพธาม และพีระชาติ สังจาวาทิต ในศึกษาศาสตร์สาร ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 มค. - มีค. 2524 หน้า 26-41)

⁵ อัลวิล ทอฟเฟเลอร์ คลื่นลูกที่สาม แปลโดย รจิตลักษณ์ แสงอุไร บุล บุญจรงค์กิจ วิชา อุตนันท์ สุกัญญา คติระวินช กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อินทวง 2532 หน้า 44-52

⁶ นิธิ เอียวศรีวงศ์ คำอภิปรายเรื่องปัญหาการปรับตัวของมหาวิทยาลัยเป็นอิสระหรือไม่อย่างไร จัดโดยกลุ่มพหุศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตีพิมพ์ในศึกษาศาสตร์สาร ปีที่ 17 ฉบับที่ 1 ตค. 34 - มีค. 35 คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

น้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ (พระยศขณะนั้น) จากกระทรวงธรรมการไปกระทรวงมหาดไทย ในพ.ศ. 2435 โดยพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ไม่ทรงรู้พระองค์ล่วงหน้า⁷ คนระดับเสนาบดี เสนอโครงการบริหาร ในส่วนราชการที่ตนเองรับผิดชอบโดยตรง เช่น เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) เสนอบัติกระทรวงธรรมการคนแรก (พ.ศ. 2435-2445) เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาหลายโครงการ เช่นโครงการขยายการศึกษาชั้นมูลศึกษาเมื่อ พ.ศ. 2435 โครงการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับผู้หญิง โครงการการศึกษาสำหรับชาติ พ.ศ.2441 ซึ่งคิดจะออกพระราชบัญญัติบังคับเด็กตั้งแต่ 7 ขวบถึง 15 ขวบ เข้าโรงเรียน โดยมีการเก็บอากรการเล่าเรียนด้วย ล้วนถูกคัดค้านจากที่ประชุมเสนาบดี และรัชกาลที่ 5 บางโครงการ เช่น การจัดการศึกษาชั้นมูลศึกษา กลับโปรดให้กระทรวงมหาดไทยและคณะสงฆ์เป็นผู้จัดการแทน ตลอดช่วงที่สมเด็จพระปรมหาราชดำรงราชานุภาพทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย (พ.ศ.2435-2458) จนในที่สุดเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ ต้องกราบบังคมทูลลาออกจากตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ใน พ.ศ.2445⁸ ในช่วงดังกล่าวข้าราชการผู้เป็นปัญญาชนของกระทรวงธรรมการ เช่น พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) อธิบดีกรมศึกษาธิการ อดีตอัครราชทูตพิเศษ ประจำราชสำนักอังกฤษ ฮอลันดา เบลเยียม และสหรัฐอเมริกา ซึ่งต่อมาเป็นเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เสนาบดีกระทรวงธรรมการ (พ.ศ.2455-2458) พระยาไพศาลศิลปศาสตร์ (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา : 2419-2485) ผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์รุ่นแรก และวิชาครูจากประเทศอังกฤษ ซึ่งต่อมาได้เป็นเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงธรรมการ (พ.ศ.2459-2468) ต่างเคยเสนอโครงการสำคัญ ๆ เช่น โครงการจัดตั้งโรงเรียนรัฐบาล ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มณฑลละแห่งทั่วประเทศในระยะเวลา 31 ปี ซึ่งต้องเพิ่มเงิน จนถึงวงเงิน 25 ล้านบาท⁹ ก็ไม่ประสบความสำเร็จเพราะเบื้องบนโดยเฉพะกระทรวงพระคลังมหาสมบัติไม่เห็นด้วยในเมื่อบุคคลผู้มีตำแหน่งสูงถึงระดับเสนาบดี และอธิบดีคนสำคัญเสนอความคิดแต่ละโครงการยังต้องประสบปัญหาอย่างหนักตลอดมา บรรดาข้าราชการระดับที่ลดหลั่นลงมา แม้จะมีความคิดที่อาจเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานหรือสังคมเพียงใด ก็นับว่ามีโอกาสน้อยมาก

แม้ในสมัยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แล้ว โครงสร้างแบบแนวตั้งของวัฒนธรรมราชการยังคงเหมือนเดิม กรมการศึกษาดำเนินการได้ถูกบริหารกำกับราชการโดยข้าราชการประจำทั้งสายพลเรือนและทหารอย่างต่อเนื่อง มีเพียงช่วงสั้นก่อนรัฐประหาร 2490 ช่วงหลัง 14 ตุลาคม 2516 ถึง 6 ตุลาคม 2519 และยุค "เปรม 3 จนถึงยุค ชชาติชาย 2" ก่อนรัฐประหาร 23 ก.พ. 2534เท่านั้นที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากการเลือกตั้งได้เข้าบริหารในตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ¹⁰ โดยส่วนใหญ่ต่างจำใจยอมรับเข้าบริหารกระทรวงศึกษาธิการ และต่างพึงพอใจการสั่งการจากบนลงสู่ล่างตามกระแส วัฒนธรรมราชการ

⁷ สมเด็จพระปรมหาราชดำรงราชานุภาพ เทศาภิบาล อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระยาอรุณกรวิสุนทร พ.ศ.2530 หน้า 6 - 8

⁸ แฉงน้อย ดิศดิรานนท์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519 หน้า 65 - 119

⁹ เรื่องเดียวกัน หน้า 175 - 178

¹⁰ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ที่มาจาก สส.ผู้ผ่านการเลือกตั้งช่วงก่อนรัฐประหาร 2490 ได้แก่ นาย ทวี บุญเกิด ดำรงตำแหน่งช่วง 1 สค. 87-17 กค. 88 และ 31 สค. 88 - 17 กย. 88 พระตรีธรมสารวิสุทธรรม ช่วง 17 กย. 88 - 24 มค. 89 และ 31 มค. 89 - 18 มีค. 89 นายเดือน บุนนาค ดำรงตำแหน่ง 4 สมิยช่วง 24 มีค. 89 - 1 มีย. 89, 11 มีย. 89 - 21 สค. 89, 23 สค. 89 - 30 พค. 90, 30 พค. 90 - 8 พย. 90 รัฐประหาร 8 พย. 90 แล้วให้เลือกตั้งใหม่ค. 91 นายควง อภัยวงศ์ ได้เป็นนายกรัฐมนตรี และถูก "จี" ให้ออกเมื่อ 8 เม.ย. 91 ช่วงสั้น ๆ นั้น สส.ที่ได้เป็นรมต.ศธ.สองคน คือ นายเลื่อน ศรวิชัยวานิช และม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ช่วงหลัง 14 ตค. 16 ถึง 6 ตค. 19 สส.ที่ได้เป็น รมต.ศธ. คือ คร นิพนธ์ ศศิธร ช่วง 19 มีค. 18 - 8 มค. 19 จากนั้นไปเป็น รมต.ทบวงมหาวิทยาลัย ช่วง 8 มค. 19 - 5 ตค. 19 ให้ นายประชุม รัตนเพียร สืบต่อช่วง 8 มค. 19 - 20 เม.ย. 19 ม.ร.ว.ศีกฤทธิ นายกรัฐมนตรี (19 มีค. 18 - 20 เม.ย. 19) ยุบสภา ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้รับเลือกตั้งและเป็นนายกรัฐมนตรี ช่วง 20 เม.ย. 19 - 23 กย. 19 และ 25 ก.ย. 19 - 6 ตค. 19 ให้ พลตรีศิริ สิริโยธิน สส.พรรคชาติไทยเป็น รมต.ศธ. จากนั้นข้าราชการประจำครองตำแหน่งจนถึงยุคเปรม(3) ช่วง 19 ตค. 24 - 30 เม.ย. 26 ดร.เกษม ศิริสัมพันธ์ สส.พรรคกิจสังคมได้เป็นรมต.ศธ. ยุคเปรม(4) ช่วง 30 เม.ย. 26 - 5 สค. 29 นายชวน หลีกภัย สส.ตรัง นำทีม สส.พรรคประชาธิปัตย์คุมกระทรวงศึกษาธิการคือ รมช.ศธ. ทั้งสองเป็นสส.พรรคเดียวกัน ช่วงเปรม(5) 5 สค. 29 - 4 สค. 31 นายมารุต บุนนาค. สส.พรรคประชาธิปัตย์ ก่อนรัฐประหาร 23 กพ. 34 รัฐบาลของ พลเอกชาติชาย ให้อส.พรรคราษฎรเป็นรมต.ศธ.คือ ยุชชาติชาย (1) พลเอกมานะ รัตนโกเศศ ยุชชาติชาย (2) พลเอกเทียนชัย ศิริสัมพันธ์

โครงสร้างความสัมพันธ์แบบตั้งของวัฒนธรรมราชการ ดำรงอยู่ได้บนความชอบธรรมของการครอบงำ 3 แบบคือ (1) การครอบงำตามประเพณี (Traditional Domination) (2) การครอบงำแบบอาศัยลักษณะผู้นำ (Charismatic Domination) ผู้นำมีลักษณะเฉพาะคือมีพรสวรรค์แห่งความเป็นสง่า ที่เหนือกว่าคนธรรมดาสามัญ (3) การครอบงำตามกฎหมาย (Legal Domination)¹¹ สถาบันหลักในสังคมไทย โดยเฉพาะสถาบันพระมหากษัตริย์ จึงทรงอำนาจอันชอบธรรมที่ "ศักดิ์" (ลี้ลับ) สิทธิ (ทรงมฤต)¹² บนพื้นฐานของหลักการทั้ง 3 ประการ สถาบันพระพุทธศาสนา สถาบันการศึกษาโดยเฉพาะ "ครู" และผู้บังคับบัญชาในระบบราชการทั้งหลาย ตลอดจนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้มีโอกาสดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีต่างมีอำนาจอันชอบธรรมในการสั่งการในวัฒนธรรมราชการ บนหลักการดังกล่าว อย่างไรก็ตามอย่างหนึ่งนั่นเอง

ตลอดศตวรรษที่ผ่านมาการศึกษาในระบบโรงเรียนในสังคมไทยได้เน้นความสำคัญของผู้ทรงอำนาจอันชอบธรรมดังกล่าว ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โรงเรียนได้ทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่หลุยส์ อัลตุสเซร์ (Louis Althusser) เรียกว่า "เครื่องมือเชิงอุดมการณ์ของรัฐ" (Ideological State Apparatus)¹³ เป็นแหล่งถ่ายทอดทักษะและอุดมการณ์ตามที่รัฐต้องการ¹⁴ โดยมีอุดมคติทางการศึกษาแนวสารัตถนิยม (Essentialism) เป็นกระแสหลัก ถือว่าครูเป็นผู้มีบทบาทมากที่สุดในห้องเรียน ครูดีต้องทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ที่เป็น "สารัตถะ"¹⁵ ให้แก่เด็กอย่างมีประสิทธิภาพ ทำหน้าที่เหมือน "ท่อ" ส่งผ่านความรู้ที่ไม่ว่านักเรียนต้องมีวินัยในการเรียน เพราะความรู้เป็นสิ่งอยู่นอกกาย ต้องตั้งใจพากเพียร จึงจะได้มาทำหน้าที่เป็นผู้รับการถ่ายทอดสิ่งที่คนรุ่นก่อนคิดไว้แล้ว ท่องจำให้ได้ ไม่จำเป็นต้องคิด และแสวงหาความจริงด้วยตนเอง รับแต่สิ่งที่คนรุ่นก่อนค้นพบไว้แล้ว จำเอาไปประยุกต์ใช้ก็พอ¹⁶ ผลผลิตส่วนใหญ่ของการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งส่วนหนึ่งเข้าสู่ระบบราชการ จึงเป็นผู้ปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาที่ดี อีกบางส่วนที่เข้าสู่ระบบโรงงานก็สามารถเป็นลูกจ้างที่ดีเชื่อฟังเจ้าของกิจการ ทำงานตรงต่อเวลา และยินดีทำงานประเภทซ้ำซากอย่างวิริยะ ระบบการศึกษาในช่วงศตวรรษที่ผ่านมาจึงเสริมพลังระบบราชการหรือระบบอำนาจนิยมและระบบทุนนิยม ที่มีประสิทธิภาพยิ่ง

ลักษณะเด่นประการที่สองของวัฒนธรรมราชการ คือ วัฒนธรรมราชการเน้นความสัมพันธ์ระบบอุปถัมภ์ และเน้นความเป็นผู้นำแบบชนชั้น¹⁷

ภายใต้โครงสร้างความสัมพันธ์แบบตั้งหรือในแนวคิด¹⁸ ของวัฒนธรรมราชการ ทำให้เกิดความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ เกิดเป็นชนชั้นอุปถัมภ์ และผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ มีการกระทำที่เป็นสัญลักษณ์ของการ "ให้" กันและกัน ผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ต้องให้ความจงรักภักดี ให้ของกำนัลหรือแรงงานหรือผลประโยชน์อื่น ๆ แลปฏิบัติตามคำสั่งผู้อุปถัมภ์ ขณะที่ผู้อุปถัมภ์ต้องให้ความช่วยเหลือคุ้มครองและควบคุมดูแล¹⁹ ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์จึงก่อให้เกิดกลุ่มอุปถัมภ์ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ

¹¹ นิคอลัส ที. ไมเชลลิส "วิธีการรุ่นเก่าที่ใช้ในการศึกษาชีวโรเครซี่" แปลโดย สมภารก ศิริจันต์ เอกสารวิชาการหมายเลข 2525/5 โครงการผลิตเอกสารวิชาการภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2525 หน้า 10-11

¹² นิธิ เอียวศรีวงศ์ "รัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรมไทย" ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 พฤศจิกายน 2534 หน้า 266-284

¹³ ชันดา รัชชพลเมือง พื้นฐานการศึกษา หลักการและแนวคิดทางสังคม กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี 2534 หน้า 110

¹⁴ นิธิ เอียวศรีวงศ์ "การเมืองของการศึกษาไทย" ศึกษาศาสตร์สาร ปีที่ 13 ฉบับที่ 1-4 กันยายน 2531 หน้า 7-18

¹⁵ สารัตถะ ได้แก่ประสบการณ์ที่ได้ทดสอบไว้เป็นเวลานานโดยคนรุ่นก่อน เป็นมรดกทางวิชาการและวัฒนธรรมที่คนรุ่นก่อนได้ค้นพบ และ ปรับปรุงมาแล้ว และเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ (ดู วิทย์ วิทเศเวทย์ ปรัชญาการศึกษา 2411-2475 กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2526 หน้า 103-104

¹⁶ วิทย์ วิทเศเวทย์ เรื่องเดียวกัน หน้า 103-104

¹⁷ นิธิ เอียวศรีวงศ์ คำอภิปรายเรื่องปัญหาการปรับตัวของมหาวิทยาลัยจะเป็นอิสระหรือไม่อย่างไร 16 กรกฎาคม 2534 เรื่องเดียวกัน

¹⁸ นิธิ เอียวศรีวงศ์ "พื้นที่ในคดีไทย" ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 ธันวาคม 2534 หน้า 185-187

¹⁹ ม.ร.ว.ยศิน รัตพันธ์ สังคมไทยในสมัยคณาธิปไตย พ.ศ.2325-2416 แปลโดย ม.ร.ว.ประกายทอง สิริสุข และพรณี สรุงบุญมี บัณฑิต อ่อนคำ บรรณาธิการกรุงเทพฯ : พิศนาคะ 2521 หน้า 183-196

ในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ชนชั้นที่มีศักยภาพในการเป็นผู้อุปถัมภ์คือชนชั้นนำ และชนชั้นกลาง ทั้งที่เป็นคนในและนอกระบบราชการ ขณะที่ผู้จะเข้าอยู่ใต้อุปถัมภ์ของแต่ละกลุ่มอุปถัมภ์ โดยเฉพาะระบบราชการต้องมีพื้นฐานทางการศึกษาในมาตรฐานที่ทางราชการกำหนด

ตลอดศตวรรษที่ผ่านมา การศึกษาในระบบโรงเรียนทุกระดับ ดูเหมือนเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แข่งขันกันเข้ารับการศึกษ เพื่อได้มีโอกาสก้าวหน้าเข้าสู่กลุ่มอุปถัมภ์ระดับชาติ ทั้งในและนอกระบบราชการ โดยการแข่งขันนั้นเน้นกระบวนการ "ไล่นั่งสือ" เป็นหลัก ซึ่งกระบวนการดังกล่าวส่งผลต่อการแจกแจงฐานะทางเศรษฐกิจสังคม และผลตอบแทนสำหรับกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมอย่างน้อย 3 ประการคือ (1) กระบวนการ "ไล่นั่งสือ" ที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องตลอดศตวรรษนั้นได้กลายเป็นการ "ไล่นั่ง" และลดรอบโอกาสทางการศึกษา อันจะส่งผลในทางลบต่อโอกาสและคุณภาพชีวิตงานอาชีพของคนกลุ่มชนส่วนใหญ่ (2) ก่อให้เกิด "ระบบบันไดตารา" อันเป็นบ่อเกิดส่วนหนึ่งของความเหลื่อมล้ำต่ำสูงในผลตอบแทนและฐานะรายได้ของคนซึ่งต่างระดับโอกาสและความสำเร็จในการแข่งขันใต้นับไดทางการศึกษา (3) เมื่อผลตอบแทนเป็นไปในลักษณะขึ้นอยู่กัสถานการณ์ทางการศึกษาเป็นหลักนั้น แนวโน้มเอียงของค่านิยมและการจัดการศึกษาก็ย่อมมุ่งไปในทางทุ่มเทให้คุณค่าความสำคัญกับการศึกษาในระดับสูงๆ โดยเฉพาะระดับมหาวิทยาลัยมากกว่าการเน้นคุณภาพของการศึกษาระดับรอง ๆ ลงมา²⁰ ระบบการศึกษาในช่วงศตวรรษที่ผ่านมาจึงเป็นการศึกษาของ "ผู้ชนะ"²¹ และมีแนวโน้มหนักในแนวทางเพื่อสร้างเสริมกลุ่มชนชั้นนำเป็นใหญ่ ยิ่งกว่าเพื่อสร้างสรรค์คุณภาพชีวิตของกลุ่มชนส่วนใหญ่²² ทำให้การศึกษาไทยมีลักษณะเป็นแบบชนชั้นนำนิยม ซึ่งมุ่งอยู่ที่แนวเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้เพื่อคัดบุคคลจากกลุ่มสถานภาพหนึ่งเข้าสู่อีกกลุ่มสถานภาพหนึ่งเป็นสำคัญ²³

จากตัวเลขงบประมาณที่รัฐทุ่มให้การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาซึ่งสูงมากเมื่อเทียบกับการศึกษาระดับอื่น ๆ ที่รองลงมาสะท้อนให้เห็นแนวโน้มดังกล่าวอย่างชัดเจน ขณะเดียวกัน เมื่อพิจารณาภูมิหลังของ "ผู้ชนะ" ที่สามารถผ่านการแข่งขันเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยของรัฐพบว่า ส่วนใหญ่มาจากครอบครัวของผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมดี คือ พ่อค้าและข้าราชการ เป็นจำนวนมากกว่าผู้มาจากครอบครัวเกษตรกร กรรมกร เช่นจากข้อมูลสถิติปีการศึกษา 2525 ร้อยละของนักศึกษา มหาวิทยาลัยของรัฐจำแนกตามกลุ่มอาชีพบิดาพบว่า ผู้ประกอบงานอาชีพ ซึ่งรวมข้าราชการด้วยนั้น มีประชากรร้อยละ 3.05 นักศึกษาที่มาจากรอบครัวกลุ่มนี้ร้อยละ 27.37 กลุ่มค้าขายมีประชากร 8.99% มีนักศึกษาที่มาจากรอบครัวกลุ่มนี้ถึง 45.36% ขณะที่ครอบครัวเกษตรกรมีประชากร 68.52 มีนักศึกษามาจากรอบครัวกลุ่มนี้เพียง 11.15% และทั้งหมดเป็นเกษตรกรที่มีที่ดินทำกิน และส่วนหนึ่งเข้าสู่มหาวิทยาลัยได้ด้วยระบบโควตาของแต่ละมหาวิทยาลัย ครอบครัวกรรมกร ซึ่งมีประชากร 10.41% มีบุตรเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยเพียง 1.29% เท่านั้น²⁴

บรรดา "ผู้ชนะ" ที่ผ่านการแข่งขันเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยเหล่านั้น ต่างต้องแข่งขันกันต่อไปทั้งในสายระดับการศึกษา คือ ปริญญาตรี โท เอก เพื่อให้บรรลุถึงคุณค่าสูงสุดที่สังคมต้องการ และต้องแข่งขันกันในสายอาชีพ ซึ่งส่วนหนึ่งเข้าสู่ระบบอุปถัมภ์ของราชการและอีกส่วนหนึ่งเข้าสู่ระบบอุปถัมภ์ของภาคเอกชน การแข่งขันในเวทีอาชีพนั้นนอกจากต้องมมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดแล้ว ฐานะทางเศรษฐกิจสังคมของ "ผู้ชนะ" แต่ละคนก็เป็นปัจจัยชี้ขาดที่สำคัญด้วย จนมีคำกล่าวว่

²⁰ เสน่ห์ จามริก การเมืองกับการศึกษาของไทย กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2525 หน้า 15

²¹ เอกวิทย์ ณ ถลาง ในรายการสนทนา "หาแนวทางอันอาจนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาไทยในอนาคต" ธันวาคม 2529

²² เสน่ห์ จามริก เรื่องเดียวกัน หน้า 15

²³ เรื่องเดียวกัน หน้า 16

²⁴ อุทัย คุณเกษม การจัดการศึกษาของไทยในสามทศวรรษที่ผ่านมา (2503 - 2530) พุทธศาสนากับการศึกษาไทย แนวคิดและประสบการณ์ พระศุภย์ เมธงกูโร บรรณาธิการ กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกลบอลทอง 2531 หน้า 15

²⁵ อุทัย คุณเกษม เรื่องเดียวกัน หน้า 22

²⁶ วิวัฒน์ชัย อัดถการ "ยุทธศาสตร์การพัฒนากับการศึกษาเพื่อการพึ่งตนเอง" แนวคิดและประสบการณ์การจัดการศึกษาเพื่อการพึ่งตนเอง โอภาส สุทธนารักษ์ บรรณาธิการ กรุงเทพฯ : กลุ่มศึกษาปัญหาและทิศทางการศึกษาไทย 2530 หน้า 6-7

"จบอะไรมาไม่สำคัญเท่าคุณเป็นลูกใคร" สะท้อนถึงการเติบโตใหญ่ของระบบทุนนิยมที่ได้เสริมพลังระบบอุปถัมภ์ ทั้งในและนอกระบบราชการอย่างเข้มแข็งยิ่ง

บรรดา "ผู้ชนะ" ที่เข้าสู่กลุ่มอุปถัมภ์ของระบบราชการ ในช่วงศตวรรษที่ผ่านมา แม้บางส่วนมีพื้นฐานจากครอบครัวเกษตรกร กรรมกร และผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจ สังคมระดับล่าง เมื่อเข้าสู่กลุ่มอุปถัมภ์ของระบบราชการ ซึ่งมีความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง จึงมีโอกาสน้อยมาก ที่จะสะท้อนปัญหาพื้นฐานของชนกลุ่มใหญ่ ในสังคมแหล่งกำเนิดของตน แม้มีโอกาสก็ไม่อาจต้านกระแสการพัฒนาที่ค่อนข้างจะเลยปัญหาพื้นฐานของเกษตรกร กรรมกรและกลุ่มคนผู้ด้อยโอกาสในสังคม ตลอดจนคุณภาพชีวิตของประชากรส่วนใหญ่

ประเด็นหลักที่กลุ่มอุปถัมภ์ในระบบราชการดำเนินการตลอดมาจึงมุ่งเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มเป็นหลัก ละเลยปัญหาพื้นฐานของประชากรส่วนใหญ่โดยเฉพาะภาคชนบทตลอดมา สาเหตุสำคัญเพราะในระดับนานาชาติ สังคมไทยก็เป็นเพียงผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ของกลุ่มอุปถัมภ์ระดับโลก ต้องรับยุทธศาสตร์ในการพัฒนา และปัจจัยต่าง ๆ อย่างพึ่งพิงตลอดมา เช่น การมุ่งเน้นความจำเริญทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี เน้นการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการและการส่งออก ในทางสังคมก็มุ่งที่จะพัฒนาสังคมไทยให้มีลักษณะเป็นสังคมเมือง (Urbanization) เป็นสังคมเมืองทันสมัย (Modernization) เป็นสังคมแบบตะวันตก (Westernization)²⁵ ที่ตกอยู่ภายใต้อุดมการณ์บริโภคนิยมทุกรูปแบบ²⁶ ในทางการศึกษาก็พยายามสร้างนักวิชาการที่มีจิตสำนึกแบบตะวันตก²⁷ ทำหน้าที่เป็น "ท่อ" ส่งผ่านความรู้สำเร็จรูปที่สนับสนุนแนวทางพัฒนาของระบบทุนนิยมเข้าสู่ระบบการศึกษาไทยตลอดศตวรรษที่ผ่านมาการศึกษาในระบบโรงเรียนทุกระดับในสังคมไทย ถูกครอบงำด้วยแนวคิดทฤษฎีที่ส่งต่อมาจากประเทศผู้เป็นเจ้าอุปถัมภ์ องค์ความรู้ในท้องถิ่นถูกละเลยจากระบบราชการเกือบตลอดมา และแทบไม่มีสำนักคิด (School of Thought) ในสถาบันการศึกษาทุกระดับอยู่บนรากฐานสังคมไทยโดดเด่นในวงวิชาการระดับสากล

ภายใต้วัฒนธรรมราชการที่เน้นความสัมพันธ์ระบบอุปถัมภ์ และความเป็นผู้นำแบบชนชั้นสถาบันการศึกษาทุกระดับไม่เพียงเป็นเครื่องมือเชิงอุดมการณ์ของรัฐ (Ideological State Apparatus) และส่วนหนึ่งของเครื่องจักรแห่งการสกัดกั้นของรัฐ ตามความคิดของหลุยส์ อัลตัสเซอร์²⁸ แต่เป็นสถาบันที่อ้างความแตกต่างระหว่างชนชั้น เป็นเครื่องมือเบื้องต้นในการจัดแบ่งชนชั้นทางสังคมและเศรษฐกิจแก่บุคคล²⁹ และเป็นสถาบันทางสังคมที่ดึงดูดกำลังคนจากภาคชนบทเข้าสู่เมืองเข้าสู่กลุ่มอุปถัมภ์ของในและนอกระบบราชการเป็นผู้ทำลายศักยภาพของท้องถิ่นทุกด้านด้วยระบบอำนาจนิยมและทุนนิยมที่สำคัญสถาบันการศึกษาได้ก่อให้เกิดการแปลกแยกตัวเอง (Self-Alienation) ผลผลิตออกมาเป็นนักเทคนิคปฏิบัติ (Technocrats) ที่มีฝีมือ แต่ขาดสติและหัวใจขาดด้าน³⁰ ออกมาเป็นแรงงานที่ดีของกลุ่มอุปถัมภ์ทั้งในและนอกระบบราชการ ขณะเดียวกันสามารถกระทำสิ่งชั่วร้ายทางสังคมได้อย่างไม่เคอะเขิน

หนึ่งศตวรรษของการศึกษากับการก่อกระแสวัฒนธรรมประชาธิปไตยในสังคมไทย

ในขณะที่วัฒนธรรมราชการมีโครงสร้างความสัมพันธ์แบบตั้งหรือแนวดิ่ง สั่งการจากบนลงล่างบนพื้นฐานของอำนาจ

²⁷ วิวัฒน์ชัย ยัตถการ "จิตสำนึกตะวันตกกับความยากจนในชนบทไทย" วารสารวงการ ปีที่ 2 ฉบับที่ 6 สิงหาคม 2526 หน้า 32-37

²⁸ หลุยส์ อัลตัสเซอร์ (Louis Althusser) นักปรัชญาวิทยาศาสตร์ ชาวฝรั่งเศส ยืนยันว่า "รัฐเป็นเครื่องจักรแห่งการสกัดกั้น ซึ่งสนับสนุนแต่ชนชั้นผู้ปกครองเพื่อเสริมให้พวกเขามีอิทธิพลเหนือชนชั้นกรรมกร กระบวนการนี้เกิดขึ้นทั้งโดยผ่านทาง "เครื่องมือสกัดกั้น" ของรัฐ เป็นต้นว่า ตำรวจ ทหาร และเครื่องมืออุดมการณ์ เป็นต้นว่า การศึกษารอบครัวและสื่อมวลชน...โรงเรียนรับเด็กจากทุก ชนชั้นตั้งแต่ยังอยู่ในวัยอนุบาลและต่อจากนั้นอีกหลายปี...โรงเรียนโยนวิธีการ(Know-how)สำหรับสิ่งต่างๆให้กับพวกเราโดยวิธีการเหล่านี้ถูกห่อหุ้มด้วยอุดมการณ์ของผู้ปกครอง..." อ้างในชินดา รัชชพลเมือง เรื่องเดียวกัน หน้า 110

²⁹ โจนทาน โคซล "ลูกหลานแห่งการปฏิบัติ" เรื่องเดียวกัน หน้า 28

³⁰ เรื่องเดียวกัน หน้า 29.

นิยม เป็นกระแสหลักในสังคมไทยมาแต่เดิม และได้รับการเสริมพลังจากอารยธรรมอุตสาหกรรมอย่างเข้มแข็ง วัฒนธรรมประชาธิปไตยซึ่งสังคมไทยรับมาจากตะวันตกซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมจากคนส่วนใหญ่ก็เข้ามาก่อตัวพร้อม ๆ กับระบบทุนนิยม และการศึกษาแบบตะวันตก

งานของนิธิ เอียวศรีวงศ์ เช่น เรื่องวัฒนธรรมกรรมพิภพวรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์ และสุนทรภู่ : มหากวีกรรมพิภพชี้ให้เห็นชัดเจนถึงการดำรงอยู่ของเศรษฐกิจการตลาด (market economy) ในสมัยปลายกรุงศรีอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์ที่ปรากฏในวรรณกรรมลายลักษณ์ สะท้อนถึงการก่อตัวของระบบทุนนิยมที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ก่อนหน้าการลงนามในสัญญาเบาริง พ.ศ.2398 โดยมีพ่อค้าจีน และมูลนายชั้นสูงเป็นผู้ประกอบการก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมเป็นแบบกรรมพิภพ (bourgeoisie) มากขึ้นตามลำดับ มูลนายส่วนหนึ่งมีวิถีชีวิตแบบกึ่งมูลนาย - กึ่งกรรมพิภพ ขณะที่ไพร่ผู้ยังมีสามารถประกอบกิจการค้าก็เริ่มวิถีชีวิตแบบกึ่งไพร่-กึ่งกรรมพิภพต่างมีระบบคิดที่เป็นเหตุเป็นผล (rationality) ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมประชาธิปไตยและการพัฒนาสังคมไปสู่ความเป็น modernization และ capitalism สำนึกในความเป็นปัจเจกบุคคล ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบตะวันตกก็ได้ก่อตัวขึ้นตั้งแต่นั้น กลุ่มคนเหล่านี้จึงตื่นตัวพร้อมรับวัฒนธรรมตะวันตกครั้งแรกทั้งมูลนายชั้นสูงและพ่อค้าจีนต่างสนใจศึกษาวิทยาการแบบตะวันตกทุกรูปแบบ ดังนั้นขณะที่มูลนายชั้นสูงสถาปนาระบบราชการแผนใหม่แบบตะวันตก สร้างสำนึกความเป็นพลเมืองของรัฐให้เกิดขึ้นด้วยระบบการศึกษา พ่อค้าจีนและเชื้อสายก็เป็นกลุ่มเริ่มต้นที่สำคัญในการสร้างสถาบันทางเศรษฐกิจนอกระบบราชการขยายระบบเศรษฐกิจแบบตลาดทั้งในระดับท้องถิ่น และนานาชาติอย่างลุ่มลึก ผลผลิตของการศึกษาในระบบโรงเรียนทุกระดับตลอดศตวรรษที่ผ่านมา มิได้สนองตอบเฉพาะการขยายตัวของระบบราชการ แต่ได้สนองตอบความต้องการของภาคเศรษฐกิจนอกระบบราชการ ซึ่งมีกลุ่มคนจีนและเชื้อสายเป็นแกนหลักด้วย

การก่อกระแสวัฒนธรรมประชาธิปไตยในสังคมไทย จึงมีทั้งจากคนในระบบราชการและคนนอกระบบราชการผู้สนใจต่อวิทยาการตะวันตก กล่าวคือในขณะที่คนในระบบราชการดำเนินการก่อกระแสวัฒนธรรมประชาธิปไตย เช่น กลุ่มพระราชวงศ์และขุนนางที่อยู่ยุโรปได้ร่วมกันเข้าชื่อในหนังสือถวายความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดินต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อร.ศ. 103 (พ.ศ.2427) หลังการตั้งโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ 2 ปี และก่อนตั้งโรงเรียนสำหรับราษฎรสำเร็จ 1 ปี ซึ่งมีเนื้อหาสำคัญมุ่งให้พิจารณาเปลี่ยนแปลงแหล่งที่มาของอำนาจจากบุคคลคนเดียวตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเดิมให้มาเป็นการรับผิดชอบร่วมกันระหว่างกลุ่มขุนนางชั้นผู้ใหญ่ โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงมีฐานะเป็นประธานกลุ่ม อยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ เป็นการปกครองแบบ "คอนสติติวชันแนล โมนาเกีย" (constitutional monarchy) เพื่อให้ "กรุงสยามนั้นเป็นเมืองราษฎร"³¹ แม้ยังไม่มีการเสนอเกี่ยวกับสภาผู้แทนราษฎร ก็นับว่ามีธาตุ (elements) ของประชาธิปไตยเป็นอันมาก³² ความพยายามเปลี่ยนแปลงการปกครองของกลุ่มทหารหนุ่มที่นำโดยร.อ. ขุนทวยหาญพิทักษ์ (เหล็ง ศรีจันทร์ : 2425-2502) มีวัตถุประสงค์ส่วนหนึ่งต้องการให้มี "ที่ประชุมปาเลียมেন্টให้ราษฎรมีเสียงพูดในราชการบ้านเมือง"³³ เมื่อร.ศ.130 (พ.ศ.242-54) ซึ่งล้มเหลวก่อนปฏิบัติกลายเป็นกบฏ ร.ศ.130 ความเคลื่อนไหวของกลุ่มนักเรียนนอกในยุโรป ช่วงปลายรัชกาลที่ 6 และต้นรัชกาลที่ 7 และกลับมาสานต่อในสังคมไทยก่อตัวเป็น "คณะราษฎร" เปลี่ยนแปลงการปกครองสำเร็จในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475

ช่วงเวลาเดียวกันนั้น "คนนอกระบบราชการ" ก็มีส่วนสำคัญในการก่อกระแสวัฒนธรรมประชาธิปไตยในสังคมไทย สามัญชนผู้มีบทบาทสำคัญ ได้แก่ ก.ศ.ร.กุหลาบ (นายกุหลาบ ตฤณมานนท์ : 2377-2464) บุตรนายเส็ง ลูกจีนเกิดเมือง

³¹ "เจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูลความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงระเบียบราชการแผ่นดิน ร.ศ.103" ใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชิตติยา วรรณสุทธ ผู้รวบรวมเอกสารการเมืองการปกครองไทย (พ.ศ.2417-2477) กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย 2518 หน้า 61

³² ชัยอนันต์ สมุทวณิช การเมือง-การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย พ.ศ.2411 - 2475 กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย อัดสำเนา หน้า 20

³³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 บ. 5/5 คำให้การของ ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ 4 มิ.ศ. ร.ศ.130 อ้างใน อัจฉราพร กมทิพย์นิมิต กบฏ ร.ศ.130 : ศึกษากรณีการปฏิรูปทางการเมืองการปกครองและกลุ่ม "ทหารใหม่" วิทยานิพนธ์ อ.ม.จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2524 หน้า 175

ไทย³⁴ ผู้ค้นเคยกับเศรษฐกิจการค้ามาโดยตลอด เป็นผู้ออกหนังสือสยามประเภทที่เน้นหนักเรื่องราวในอดีตของคนและประวัติของสายตระกูล ซึ่งมีก่อกำเนิดด้วยสำนึกทางประวัติศาสตร์ที่ว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้กำหนดวิถีแห่งประวัติศาสตร์³⁵

อย่างไรก็ดี ก.ศ.ร.กุหลาบ ก็ได้ย้มาถึงความยุติธรรม ต้องเป็นหลักในการปกครองและเน้นความสำคัญของไพร่ฟ้าประชาชนว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ที่ผู้ปกครองต้องเอาใจใส่ดูแลให้ได้รับความสุขความเจริญ³⁶ สามัญชนคนสำคัญที่มีบทบาทต่อการก่อกระแสประชาธิปไตยในสังคมไทยช่วงสมบูรณาญาสิทธิราชย์อีกคนคือ เทียนวรรณ (ต.ว.ส. วรรณโก : 2385-2458)³⁷ นักปฏิรูปแห่งสยาม ผู้มีปูเป็นขุนนาง ลุงเป็นพระสังฆราช พ่อเป็นทหาร แต่สนใจการค้าตั้งแต่อายุ 18 ปี เดินเรือค้าขายทั้งทางเหนือของไทยและแถบฝั่งทะเลจีน ชั่วเวลา ช่งกง เชียงไฮ้ จนอายุ 20 ปี ได้บวชที่วัดบวรนิเวศ 5 พรรษา ได้เรียนธรรมและภาษาอังกฤษอย่างแตกฉาน ช่วง 25-40 ปีได้ประกอบอาชีพการค้าต่อ เคยเดินทางไปถึงสิงคโปร์ช่วงนั้นได้เรียนกฎหมายเมื่อสำเร็จหันยึดอาชีพทนายความ เริ่มแสดงความคิดเห็นก่อกระแสประชาธิปไตยจนถูกจับ 2 ครั้ง เมื่ออายุ 37 ปี และ 40 ปี ครั้งแรกไม่ถูกจำคุก ครั้งหลังถูกจำคุก 17 ปี หลังออกจากคุกได้เริ่มออกวารสารตุลวิภาคพจนกิจใช้นามปากกา ต.ว.ส.วรรณโก และรวบรวมบทความทั้งที่เขียนในคุกและหลังพ้นโทษเป็นหนังสือเล่มใหญ่ชื่อศิริพจนภาค ทำงานทางความคิดก่อกระแสประชาธิปไตยจนตาบอดและถึงแก่กรรมเมื่ออายุ 73 ปี³⁸

เทียนวรรณ ได้แสดงความคิดเห็นทางการเมือง รื้อฟื้นประเด็นที่กลุ่มเชื้อพระวงศ์และขุนนางเคยกราบบังคมทูลร.5 เมื่อร.ศ.103 เรื่องรัฐธรรมนูญและสภาผู้แทนราษฎร³⁹ โดยเน้นเรื่องสภาผู้แทนราษฎร ว่าจำเป็นต้องมีเพื่อทำหน้าที่เชื่อมช่องว่างระหว่างรัฐบาลกับประชาชน เพื่อให้ประชาชนซึ่งเขาเรียกว่า "ราษฎร"⁴⁰ มีสิทธิ์มีเสียงบรรเทาภาระของรัฐบาล

เทียนวรรณ เน้นมากเรื่องสิทธิเสรีภาพ เขาต้องการให้ประชาชนมีสิทธิเสนอความคิดเห็นมีเสรีภาพในการพูด เสรีภาพในการพิมพ์ และเรียกร้องความยุติธรรมในสังคม⁴¹ อันเป็นการก่อกระแสวัฒนธรรมประชาธิปไตยที่สำคัญยิ่ง

เทียนวรรณได้ชี้ให้เห็นว่า เมืองไทยนั้นมีโรคภัย 2 ชนิด คือ โรคโง่งมของข้าราชการกับโรคความโง่เขลาของราษฎร⁴² เขาได้เรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขในเนื้อหาอย่างแท้จริง ไม่ใช่ปฏิรูปเฉพาะโครงสร้างส่วนราชการ ดังเช่นที่ทรงดำเนินการเมื่อพ.ศ.2435 เป็นต้นมา และเน้นให้ปฏิรูประบบการศึกษาด้วย

เป็นที่น่าสังเกตว่าช่วงชีวิตที่เทียนวรรณวิพากษ์วิจารณ์สังคมก่อกระแสประชาธิปไตยนั้น เป็นช่วงคาบเกี่ยวระหว่างรัชกาล

³⁴ มนัญญา ธนะภูมิ ก.ศ.ร.กุหลาบ กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย 2525 หน้า 5

³⁵ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ "ประวัติศาสตร์สามัญชนก่อน พ.ศ.2475" ในสายธารแห่งความคิด กรุงเทพฯ : คณะกรรมการจัดกิจกรรมทางวิชาการฉลองครบ 60 ปี อาจารย์คุณวรมยุพา สนิทวงศ์ 2532 หน้า 159

³⁶ มนัญญา ธนะภูมิ เรื่องเดียวกัน หน้า 60

³⁷ นับถึงปี พ.ศ.2535 เทียนวรรณก็ครบรอบ 150 ปี

³⁸ วอลเตอร์ เอฟ เวลลา "Thianwan of Siam. A man who Fought Giant" แดมสุช นุ่มนนท์ เก็บความในการปกครองและสังคมไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร อัดสำเนา 2521 หน้า 15-16

³⁹ ชัยอนันต์ สมทวนิช เรื่องเดียวกัน หน้า 41-48 และชัยอนันต์ สมทวนิช สรรพพจน์ของเทียนวรรณ กรุงเทพฯ : องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัย รามคำแหง 2517, 231 หน้า

⁴⁰ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ตั้งข้อสังเกตว่า "ราษฎร" มีความหมายทางการเมืองแอบแฝงอยู่เน้นให้เห็นว่าสังคมมีการแบ่งแยกฐานะต่างกับคำ "พลเมือง" และประชาชน ดู นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ "ความนึกคิดของราษฎรต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจในทศวรรษที่ 2470" วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 3 กันยายน 2528 หน้า 95-96

⁴¹ วอลเตอร์ เอฟ เวลลา เรื่องเดียวกัน หน้า 17

⁴² วอลเตอร์ เอฟ เวลลา เรื่องเดียวกัน หน้า 17

ที่ 5 และ 6 แต่เป็นช่วงที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย (พ.ศ.2435-2458) คุมการศึกษาขั้นพื้นฐานในส่วนภูมิภาคร่วมกับพระสงฆ์มาโดยตลอด ท่ามกลางความพยายามเสนอโครงการปรับปรุงการศึกษาของข้าราชการ ปัญญาชนนักเรียนนอกของกระทรวงธรรมการ หลายโครงการซึ่งไม่ประสบผลสำเร็จ จนกระทั่งหลัง พ.ศ. 2458 เมื่อสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ พูลลาออกจากตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย และเมื่อเทียบวรรณถึงแก่กรรมแล้ว แนวความคิดของข้าราชการปัญญาชนของกระทรวงธรรมการ เช่น เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี(สนั่น เทพหัสดิน : พ.ศ.2419-2485) ผู้สำเร็จการศึกษาจากประเทศอังกฤษที่เห็นด้วยกับคำอมตะของบราวริง กวีอังกฤษที่ว่า "อย่าเพียงสร้างแต่ยักษ์และเทวดาเลยจงพยายามยกคนทั้งชาติให้สูงขึ้นพร้อมกันเถิด" โดยสามารถนำสู่ภาคปฏิบัติได้จริงตั้งแต่พ.ศ.2464 ในช่วงที่ ท่านดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ.2459-2468) โดยออกพระราชบัญญัติประถมศึกษา เริ่มต้นการศึกษาภาคบังคับอย่างเป็นทางการด้วยวัฒนธรรมราชการกำหนดให้เด็กอายุ 7-12 ขวบ ต้องเข้าเรียนหนังสือในโรงเรียนประชาบาล ปีละ 160 วัน เป็นเวลา 5 ปี แบ่งเป็นประถมสามัญ 3 ปี เรียนวิชาจรรยาภาษาไทย ความรู้เรื่องเมืองไทย การรักษาตัว วาดเขียน ลูกเสือ และประณวิสามัญอีก 2 ปี เรียนวิชาชีพได้แก่ วิชากลีกรรม หัตถกรรม และพาณิชยกรรม โดยเรียนร่วมกันทั้งชายหญิง นักเรียนชายต้องเรียนทั้งประถมสามัญและประถมวิสามัญรวม 5 ปี นักเรียนหญิง เรียนเฉพาะประถมสามัญเป็นเวลา 3 ปี ผู้ปกครองต้องจ่ายเงินค่าบำรุงการศึกษาที่เรียกว่า เงินศึกษาพลีคนละ 1-3 บาท แล้วแต่ท้องที่ในระยะแรกที่ประกาศใช้พบ. ฉบับนี้ให้ยกเว้นเขตกรุงเทพ ดังนั้น พบ.ประถมศึกษาฉบับแรกที่มีหลักการ "ยกคนทั้งชาติให้สูงขึ้น" จึงส่งผลกระทบต่อส่วนภูมิภาคโดยตรง โดยเฉพาะภาคชนบทที่ต้องใช้บุตรหลานวัยดังกล่าวเป็นแรงงานในครัวเรือน และไม่มีเงินตราเพียงพอที่จะจ่ายเป็นเงินศึกษาพลี โดยเฉพาะในเขตพื้นที่นับถือศาสนาอิสลาม เช่นมณฑลปัตตานี ประเด็นบังคับเด็กชายหญิงวัยดังกล่าวเรียนร่วมกันได้กลายเป็นประเด็นทางการเมืองที่สำคัญประเด็นหนึ่งในการก่อตัวแสดงปฏิกริยา ใน พ.ศ.2465 เพราะถือว่าขัดแย้งกับข้อปฏิบัติทางศาสนา⁴³

อย่างไรก็ดี "ความพยายามยกคนทั้งชาติให้สูงขึ้นพร้อมกัน" ด้วยการศึกษภาคบังคับ ก่อให้เกิดกระแสวัฒนธรรมประชาธิปไตยหลายประการ ที่สำคัญได้แก่

(1) สามัญชนมีโอกาสรู้หนังสือ ซึ่งในอดีตเคยเป็นสมบัติเฉพาะของมูลนาย แม้ปริมาณไม่มากนักเมื่อเทียบกับจำนวนทั้งหมด และคุณภาพจะไม่ค่อยสูงจนถึงขั้นนำใช้งานระดับเสมียนได้ แต่เมื่อประสานกับความน่าสนใจของข่าวสารที่ผ่านทางหนังสือพิมพ์จำนวนเกือบ 10 ฉบับ⁴⁴ ขณะนั้นได้แก่ การโค่นล้มระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในจีน เมื่อพ.ศ.2455 และในรัสเซีย เมื่อ พ.ศ.2460 ข่าวเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ 1 ตั้งแต่ พ.ศ.2457 และเศรษฐกิจตกต่ำหลังสงคราม ข่าวการเปลี่ยนแปลงรัชกาล ข่าวการคุ้ยข้าราชการออกจากตำแหน่ง ฯลฯ ทั้งโดยฟังจากพ่อค้าชาวจีนและเชื้อสายที่มีจำนวนมากในทุกตลาด จากข่าวไฟร์ของข้าราชการชูปชิบกัน ยั่วให้อ่านข่าวสารเหล่านั้นเองหรือพยายามติดตามด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างสนใจ อันเป็นพื้นฐานสำคัญอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมประชาธิปไตย

ผลพวงส่วนหนึ่งของการได้มีโอกาสรู้หนังสือ และความสนใจต่อข่าวสารในรูปแบบต่าง ๆ คือ การปรากฏของการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ทั้งในรูปแบบสมัยใหม่ในหน้าหนังสือพิมพ์ และในรูปแบบจารีตประเพณี คือ การถวายนฎีกา และคำร้องเรียนต่าง ๆ ซึ่งมีจำนวนมากในทศวรรษที่ 2470 ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง⁴⁵

⁴³ สมโชติ อ๋องสกุล (การปฏิรูปการปกครองมณฑลปัตตานี พ.ศ.2449-2474) วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มศว.ประสานมิตร 2521 หน้า 347-349

⁴⁴ หนังสือพิมพ์ช่วง ร.6 ได้แก่ (1) จีนในสยามวารศัพท์ ของ นายเชียวซุดเล็ง สิบญูเรื่อง ออกเมื่อ 2450-2466 ทั้งภาษาไทย - จีน (2) ผดุงวิทยา ของ นายเชียวซุดเล็ง ออกรายเดือนออก 2455-2458 (3) สยามสาสน์ ออกรายสัปดาห์ ปี 2465 (4) บางกอกการเมือง หนังสือพิมพ์รายวันออกเมื่อ 2466-2475 รายสัปดาห์ออก 2465-2466 (5) เกราะเหล็กกรวยวันออก พ.ศ.2468-2472 รายสัปดาห์ออก พ.ศ.2467-2468 เป็นต้น คู่มือระเบียบใน สุกัญญา ตีรวนิช ประวัติการหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช (พ.ศ.2325-2475) กรุงเทพฯ:ไทยวัฒนาพานิช 2520, 139 หน้า

⁴⁵ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ "ความนึกคิดของราษฎรต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และเศรษฐกิจในทศวรรษที่ 2470" วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 3 กันยายน 2528 หน้า 94-133

(2) แม้โดยทั่วไปรัฐมุ่งจัดการศึกษาเพื่ออบรมการเป็นพลเมืองดี ซึ่งต้องมีคุณลักษณะพื้นฐานคือ การตั้งใจให้ความร่วมมือกับผู้อื่น และชื่นชมในสถานภาพที่เป็นอยู่ของตนเอง⁴⁶ เพื่อสนับสนุนระบบการปกครองของรัฐ พลเมืองที่ได้รับการศึกษาอย่างดีจึงมีแนวโน้มที่จะไร้ความสามารถในการค้นพบสิ่งใหม่ ๆ ต้องเคารพบูชาบุคคลผู้ยิ่งใหญ่ในอดีต และมองคำสอนต่าง ๆ ที่จะมีมาหลังสถาบันสังคมด้วยความหวาดกลัว⁴⁷ แต่ครูบางคนและสิ่งแวดล้อมบางอย่างในโรงเรียน สิ่งแวดล้อมระหว่างทางจากบ้านไปโรงเรียนก็อาจสร้างสำนึกปัจเจกบุคคล ที่ตระหนักในอำนาจของตัวเอง อันเป็นพื้นฐานอีกอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบตะวันตก

(3) ครู ซึ่งเป็นกลไกสำคัญของรัฐในการจัดการศึกษา และเป็นปุชนิยมบุคคล หรือกัลยาณมิตรของสังคม แต่ถูกรัฐไม่เคยให้การสนับสนุนอย่างเป็นทางการ โดยเฉพาะครูประชาบาล ผู้ต้องรับผิดชอบนักเรียนภาคบังคับทั่วประเทศ เพิ่งได้รับการยกฐานะเป็นข้าราชการ เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2491 โดยได้รับการยกฐานะจากลูกจ้างประจำการเป็นข้าราชการพลเรือนสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ แต่ก็ถูกปล่อยตามยถากรรมโดยให้ความสำคัญกับการศึกษาระดับสูงมากกว่า จึงถูกการเมืองในระบบราชการคุกคามตลอดมา เช่น พ.ศ.2497 รัฐบาลโอนโรงเรียนประชาบาลในเขตเทศบาลให้เทศบาลรับไปดำเนินงาน โดยโอนเฉพาะโรงเรียนและทรัพย์สิน ส่วนครุภัณฑ์ให้ยืมไปสอน จน พ.ศ.2502 สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงมีการโอนทั้งโรงเรียน ทรัพย์สิน และครูให้เทศบาล เป็นการตัดกัณฑ์กระทรวงศึกษาธิการขั้นแรก เพราะช่วงนั้นรัฐบาลก็เริ่มจัดตั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัดขึ้นเป็นหน่วยราชการบริหารส่วนท้องถิ่นขึ้น เตรียมการตั้งกำลังของครูประชาบาลเข้าไว้ในสังกัดซึ่งประสบผลสำเร็จในพ.ศ. 2509 ครูประชาบาลก็ถูกโอนไปสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด กระทรวงมหาดไทยถูกวัฒนธรรมราชการแบบมหาดไทยกำกับเข้มแข็งต้องทำงานหนักอย่างเสียสละ แต่หลังรัฐประหาร 6 ตุลาคม 2519 ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 7 ที่ออกเมื่อ 28 ตุลาคม 2520 เพิ่มเงินค่าครองชีพชั่วคราวให้กับข้าราชการและลูกจ้างของทางราชการ กลับไม่ครอบคลุมถึงครูประชาบาล ซึ่งขณะนั้นเป็นข้าราชการส่วนท้องถิ่น กรณีดังกล่าวได้เป็นชนวนนำสู่การประท้วงครั้งใหญ่ทั่วประเทศของครูประชาบาลตั้งแต่ พ.ศ.2521-2523 ทวนกระแสเผด็จการหลัง 6 ตุลาคม 2519 อย่างคึกคัก ยุติลงด้วยการจัดตั้งองค์การบริหารใหม่ เรียกว่าคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ตั้งแต่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2523 เป็นต้นมา⁴⁸ นับเป็นองค์การบริหารที่ได้มาด้วยการต่อสู้ของครูประชาบาลประสบความสำเร็จอันเจ็บปวดยาวนานในฐานะ "กลุ่มผู้ไร้อำนาจ" ของครูประชาบาลได้ทำให้ครูประชาบาลส่วนหนึ่งกลายเป็นพลังหลักของการก่อกระแสประชาธิปไตย และมีวิถีชีวิตอยู่ในวัฒนธรรมประชาธิปไตย

(4) แม้โอกาสในการเป็นผู้ชนะในการแข่งขันป็นบันไดตราในวงการศึกษามีน้อยมาก เพราะข้อจำกัดทางเศรษฐกิจสังคม แต่การเปิดโอกาสขึ้นต้นอย่างเสมอภาคในโอกาสแบบ "ยกคนทั้งชาติให้สูงขึ้นพร้อมกัน" ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมระดับล่างจำนวนหนึ่ง ก็สามารถประสบความสำเร็จในคุณค่าสูงสุดตามศักยภาพของตน ได้ผ่านประสบการณ์ในกิจกรรมนอกห้องเรียนต่าง ๆ โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเมืองที่แปรเปลี่ยนตลอดมา ส่วนหนึ่งก็สามารถเลือกทางทำงานนอกระบบราชการ โดยเฉพาะในองค์กรพัฒนาเอกชนที่ให้ความสนใจแก้ไขปัญหาของภาคประชาชนและภาคชนบทแบบไม่ต้องพึ่งพาทางราชการได้กลายเป็นพลังหลักอีกส่วนหนึ่งของการก่อกระแสวัฒนธรรมประชาธิปไตยที่ลงลึกสู่ระดับรากฐานของสังคม

ตัวอย่างรูปธรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรง คือ การดำเนินงานของมูลนิธิเด็ก ซึ่งก่อตั้งในช่วงหลัง 14 ตุลาคม 2516 และจัดตั้งเป็นมูลนิธิเด็กเมื่อ พ.ศ.2522 ทำงานอย่างอุทิศเพื่อเด็กโดยตรง เช่น โครงการบ้านทานตะวัน บ้านพักพื้นเด็กแรกเกิดถึงอายุ 2 ขวบ ที่เป็นโรคขาดอาหาร ศูนย์เด็กเล็กเคลื่อนที่ ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก โครงการหนังสือเด็กสู่ชุมชน ศูนย์บริการข้อมูลเด็ก โครงการกระเปาะ หนังสือเคลื่อนที่ โครงการอาหารกลางวัน ฯลฯ ที่สำคัญคือโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ที่จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อพ.ศ.2522 เพื่อเป็นชุมชนและโรงเรียนทดลองในอุดมคติของกลุ่มปัญญาชนอิสระกลุ่มหนึ่งที่ตั้ง

⁴⁶ เบอ์ทรันด์ รัสเซลล์ "ปัจเจกบุคคลกับพลเมือง" ในระเบียบสังคม-ระบบการศึกษา บทวิพากษ์ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับรัฐ แปลโดย สุวรรณา วงศ์ไวยวรรณ สถาอาณันท์ กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ 2533 หน้า 5

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน หน้า 14

⁴⁸ มนตรี เจนวิทย์การ ครูประชาบาล : บทบาทการต่อสู้ทางการเมือง กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2528, หน้า 324

การให้ความรักและเสรีภาพแก่เด็ก เป็นกัลยาณมิตรต่อกันเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตแบบพึ่งตนเอง บนพื้นฐานของปัญญาและ
กรุณา⁴⁹

(5) การศึกษาภาคบังคับ ได้กลายเป็นเงื่อนไขทางการเมืองที่สำคัญที่คณะราษฎรกำหนดขึ้นเพื่อสร้างประชาธิปไตย
เต็มรูปแบบ โดยกำหนดที่จะยกเลิกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท 2 หรือวุฒิสมาชิก เมื่อราษฎรทั่วประเทศได้รับการศึกษา
ระดับประถมศึกษาจำนวนเกินกว่าครึ่งหนึ่ง หรืออย่างช้าต้องไม่เกิน 10 ปี นับแต่การประกาศใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญ
การปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 เมื่อ 27 มิถุนายน 2475⁵⁰ ซึ่งเป็นผลให้รัฐบาลหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง
โดยเฉพาะที่มาจากกลุ่มคณะราษฎรพยายามขยายการศึกษาภาคบังคับอย่างเร่งด่วน เช่น การประกาศใช้พระราชบัญญัติประถม
ศึกษาให้ครบทุกตำบลทั่วพระราชอาณาจักรในพ.ศ.2478 การปรับเปลี่ยนจำนวนปีที่บังคับให้เด็กอยู่ในโรงเรียนตามกระแสของ
กลุ่มอุปถัมภ์นานาชาติ เช่น จาก 5 ปี ในพ.ศ.2464 ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ.2475 เมื่อเปลี่ยนแปลงการ
ปกครองแล้วก็เพิ่มเป็น 6 ปีคือประถมสามัญ 4 ปี ประถมวิสามัญ 2 ปี พ.ศ.2479 เหลือเพียง 4 ปี ตัดประถมวิสามัญออกไป
พ.ศ. 2503 สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขยายเพิ่มขึ้นเป็น 7 ปี ประถมต้น ๕ ปี ประถมปลาย 3 ปี พ.ศ.2520 ลดลงอีก
1 ปีเป็น 6 ปี และตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2533 ยุคพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งกระแส
อุตสาหกรรมเติบโตใหญ่เต็มที่ได้เห็นชอบในหลักการให้ขยายการศึกษาภาคบังคับต่ออีก 3 ปี ซึ่งในยุคหลังรัฐประหาร 23
กุมภาพันธ์ 2534 คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2534 ให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการขยายโอกาสทางการ
ศึกษาโดยให้โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสพช.ในท้องที่ที่ไม่มีโรงเรียนมัธยมศึกษาตั้งอยู่เปิดการเรียนการสอนชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยไม่ต้องเก็บค่าเล่าเรียนรัฐเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณเป็นรายหัวให้ครอบคลุมค่าเล่าเรียนและ
แบบเรียนที่ให้ยืมเรียน มติดังกล่าวทำให้สพช.ได้ดำเนินการเปิดเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศ
ในปีการศึกษา 2533-2534 จำนวน 216 โรงเรียน และมีแผนเร่งรัดให้เปิดเพิ่มอีกภายในปีการศึกษา 2534 จำนวน 1,150
โรงเรียน ในขณะที่กรมสามัญศึกษาก็พยายามขยายโอกาสทางการศึกษาโดยเปิดโรงเรียนมัธยมศึกษาในท้องถิ่นชนบท การเปิด
โรงเรียนสาขาในโรงเรียนประถมศึกษา และการจัดการเรียนการสอนแบบกึ่งระบบโรงเรียน ในช่วงเดียวกันกรมการศึกษานอก
โรงเรียนก็ดำเนินการโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาควบคู่ไปด้วย ต่างปฏิบัติตามกระแสวัฒนธรรมราชการเพื่อให้เป็น
ไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (2533-2539) ซึ่งมีนัยยึดเวลาให้เด็กอยู่ในโรงเรียนจนมีอายุและ
ทักษะพื้นฐานสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานที่ไม่ขัดต่อหลักสากลว่าด้วยสิทธิในการใช้แรงงานเด็ก

โดยหลักการจึงกล่าวได้ว่า แนวคิดใน "ยกคนทั้งชาติให้สูงขึ้นพร้อมกัน" ด้วยการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ประชาชน
ทั้งประเทศ เป็นเรื่องสำคัญทั้งในเชิงแนวคิดและผลกระทบต่อเสริมพลังกระแสวัฒนธรรมประชาธิปไตย แต่ในด้านวิถีดำเนินงาน
ตลอดศตวรรษที่ผ่านมาตกอยู่ในกระแสวัฒนธรรมราชการ ทุกอย่างถูกสั่งการจากเบื้องบนไม่สนใจต่อกระแสเสียงของนักวิชาการ
ครูในพื้นที่และประชาชนในท้องถิ่นที่ก่อตัวที่ก่อกำเนิดขึ้นตั้งข้อสังเกตอย่างหลากหลายในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา

การจัดตั้งมหาวิทยาลัยตลาดวิชา เช่น มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองในพ.ศ.2477 มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ในพ.ศ.2514 และมหาวิทยาลัยสอนทางไกล คือ สุโขทัยธรรมราชในพ.ศ.2521 โดยหลักการก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นส่วนหนึ่ง
ของความพยายามขยายโอกาสทางการศึกษาแก่คนส่วนใหญ่ในสังคม โดยเฉพาะกลุ่มผู้แพ้ในกระบวนการสอบแข่งขันคัดเลือก
เข้ามหาวิทยาลัยปิด ซึ่งมหาวิทยาลัยตลาดวิชาทั้งสองแห่งดังกล่าว ก่อกำเนิดขึ้นด้วยกระแสวัฒนธรรมประชาธิปไตย และประสบความสำเร็จในฐานะผู้ก่อกระแสประชาธิปไตยในสังคมไทยตลอดมาแม้ต่อมามหาวิทยาลัยตลาดแห่งแรกได้กลายเป็นมหาวิทยาลัย
ปิดไปแล้วก็ตาม

⁴⁹ พิกพ องไชย บรรณธิการ ชีวิตจริงที่หมู่บ้านเด็ก ชุมชนและโรงเรียนทดลองในอุดมคติ กรุงเทพฯ : มูลนิธิเด็ก 2526, หน้า361 และพิกพ องไชย
รัตน์ องไชย "แนวคิดและประสบการณ์การทำงานของหมู่บ้านเด็ก ชุมชนเพื่อการศึกษาแบบธรรมชาติและการพึ่งตนเอง" ศึกษาสารสาธิต ปีที่ 15 ฉบับที่
1 ตุลาคม 2532 - มีนาคม 2533 หน้า 49-64

⁵⁰ ระลึก ธาณี นโยบายและการจัดการศึกษาภาคบังคับของไทย ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ.2475-2503) วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มศว
ประมาณปี 2522 หน้า 90-91

สิ่งสำคัญอีกประการที่โดดเด่นของการศึกษาในกระแสวัฒนธรรมประชาธิปไตย ที่เกิดขึ้นอย่างเด่นชัดในช่วงสงครามเวียดนามเป็นต้นมา คือ การตั้งคำถามต่อระบบการศึกษาและความเป็นไปในสังคมไทย ตลอดจนการรื้อกรอบหลายกรงทางความคิดแทบทุกเรื่องเกี่ยวกับอดีตให้เกิดข้อถกเถียง และมุมมองที่หลากหลายแทนที่จะเป็นสิ่งที่เพียงหนึ่งเดียวอีกต่อไป กระแสความคิดดังกล่าว กลุ่มเล็ก และค่อย ๆ ขยายวงกว้างมากขึ้นเป็นลำดับตราบถึงปัจจุบัน

การศึกษาไทยในสองกระแสวัฒนธรรม

ตลอดศตวรรษที่ผ่านมาการศึกษาไทยดำรงอยู่ในท่ามกลางสองกระแสวัฒนธรรม โดยมีวัฒนธรรมราชการเป็นกระแสหลักครอบคลุมรูปแบบการดำเนินงานทุกขั้นตอน สั่งการจากบนสู่ล่างตลอดมา และมีวัฒนธรรมประชาธิปไตยเป็นกระแสได้ทำหน้าที่หักท้วง สะท้อนปัญหาในอีกแง่มุมที่หลากหลาย และต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทั้งปวง ทั้งโดยความคิด และการปฏิบัติ

สถาบันการศึกษาทุกระดับจึงต้องทำหน้าที่ทั้งการสร้างพลเมืองที่ดีของรัฐ และปัจเจกบุคคลที่มีศักยภาพ ทั้งตั้งใจและไม่ตั้งใจ ผลผลิตแต่ละรุ่นได้กลายเป็นพลังเสริมวัฒนธรรมทั้งสองสืบทอดเรื่อยมา

ตราบดีที่สองพลังหลักที่อยู่เบื้องหลังวัฒนธรรมทางการเมืองทั้งสอง คือ ระบบอำนาจนิยมและระบบทุนนิยมยังคงประสานประโยชน์ร่วมกัน วัฒนธรรมราชการกับวัฒนธรรมประชาธิปไตยในสังคมไทยก็ยังคงดำรงอยู่อย่างประนีประนอมเช่นนี้อีกต่อไป

วิกฤตการณ์เมืองไทยในปัจจุบัน

ปาริชาติ ไชติยะ*

ในท่ามกลางวิกฤตการณ์เมืองไทยในปัจจุบัน การสนทนาในแทบทุกวงการมักจะนำไปสู่การแสดงความคิดเห็นในประเด็นปัญหาทางการเมืองนับได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่สำคัญในการที่ประชาชนให้ความสนใจถกเถียงปัญหาทางการเมืองอย่างกว้างขวางอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน

ในกระแสความคิดที่หลากหลายอาจสรุปได้ว่าผู้ที่ได้รับทราบข่าวสารรอบด้าน จะมีความคิดเห็นแตกต่างกันไป เป็นสิ่งที่ธรรมดาตามหลักการดังต่อไปนี้

หลักการที่หนึ่ง

หลักการกติการัฐธรรมนูญและกระบวนการรัฐสภา หลักการนี้เป็นพื้นฐานความคิดเห็นของพลเอกสุจินดาและพวก และผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการชุมนุมประท้วง ซึ่งยืนยันว่าการเข้าสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกสุจินดาเป็นไปอย่างถูกต้องตามกติการัฐธรรมนูญ และการเปลี่ยนแปลงตัวผู้นำและกติกาก็จะต้องใช้ช่องทางกระบวนการรัฐสภาเพียงทางเดียว การชุมนุมนอกสภาเพื่อผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องผิดกระบวนการรัฐสภาเป็นการใช้กฎหมายเหนือกฎหมาย

ข้ออ่อนของความคิดเห็นนี้คือ การขาดความสำนึกถึงกระบวนการที่มาของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ กติกาหรือกฎหมายใด ๆ ไม่ได้เกิดจากฟ้าประทานหรือเกิดจากกระบอกไม้ไผ่กฎหมายทุกอย่างในสังคมล้วนเกิดจากการบัญญัติขึ้นโดยคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง กฎเกณฑ์นั้นจะเป็นที่ยอมรับสำหรับคนส่วนใหญ่ในสังคมเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับกระบวนการในการบัญญัติกฎหมายและเนื้อหาสาระของกฎหมายนั้น

ในระบอบประชาธิปไตยกฎหมายควรมีความชอบธรรมก็ต่อเมื่อเป็นไปในแนวทางที่เคารพประชาชนให้อำนาจแก่ประชาชนซึ่งก็ปรากฏว่าทั้งสองสิ่งนี้ได้ขาดหายไป ในรัฐธรรมนูญฉบับปี 2534

ในเรื่องกระบวนการรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ร่างโดยกลุ่มบุคคลที่สภา รสช. แต่งตั้ง และได้รับการประทับตราโดยสภานิติบัญญัติที่สภา รสช. แต่งตั้ง

ในด้านเนื้อหาสาระ รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีข้อบัญญัติในเชิงลิดรอนอำนาจประชาชนที่สำคัญหลายข้อ เช่น ให้มีวุฒิสมาชิก ซึ่งสภา รสช. แต่งตั้งเป็นจำนวนถึงสองในสามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และให้อำนาจวุฒิสมาชิกมากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับปี 2521 ซึ่งยังผลให้เป็นการลดอำนาจผู้แทนราษฎรซึ่งมาจากการเลือกตั้งของประชาชนทั้งประเทศ ให้ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา และที่สำคัญคือเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีได้รับเลือกตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี

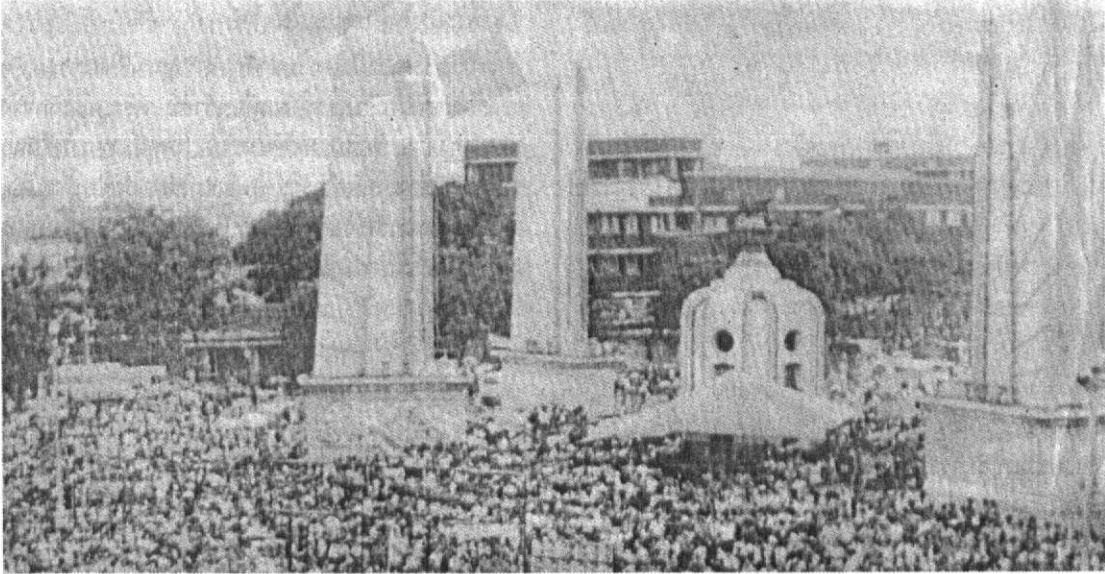
ยิ่งไปกว่านั้น การชุกติการรัฐธรรมนูญและกระบวนการรัฐสภาโดยพลเอกสุจินดาและพวก ยังมีจุดอ่อนสำคัญที่พฤติกรรมของผู้กล่าวอ้าง ผู้ที่ได้ทำการยึดอำนาจล้มรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้ง ล้มกระบวนการรัฐสภาฉีกกฎเกณฑ์กติการัฐธรรมนูญเมื่อปี 2534 จะให้คำอธิบายหรืออ้างเกณฑ์อันใด ในการเรียกร้องให้ผู้อื่นเคารพกระบวนการรัฐสภาและกฎกติกาที่พวกตนสร้างขึ้นในปี 2535? การใช้กำลังทหารยึดอำนาจ ล้มรัฐสภา ฉีกรัฐธรรมนูญกับการชุมนุมโดยสันติ อย่างไรก็ดีเป็นการผิดกติกากติกา ผิดกระบวนการรัฐสภาและทำลายประชาธิปไตย?

อนึ่ง พฤติกรรมในการปิดกั้นเสรีภาพการรับข่าวสาร ข้อมูลที่ถูกต้องเที่ยงธรรมของประชาชน ความพยายามที่จะขัดขวางยับยั้งการชุมนุมโดยสันติด้วยการขู่สลายการชุมนุม การออกคำสั่งสกัดการเดินทางสู่กรุงเทพมหานครของประชาชนต่างจังหวัด เป็นการขัดทบบัญญัติที่ว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตยที่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญนี้หรือไม่?

หลักการที่สองคือ

หลักการเจตนารมณ์ประชาธิปไตย เป็นพื้นฐานความคิดของกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วง ซึ่งใช้หลักการและกติกาสากลของระบอบประชาธิปไตยเป็นเกณฑ์วัดความชอบธรรมขอ

* อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

กติกา และพฤติกรรมของผู้นำทางการเมืองในปัจจุบันผู้ยึดถือหลักการนี้จะไม่ยอมรับผู้นำหรือกฎกติกาที่ได้บัญญัติไว้ในทางส่อเจตนาที่จะบิดพลิ้วไปจากบรรทัดฐานประชาธิปไตย ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในสังคมโลก

หลักการนี้ถือว่าความคิดที่ว่าการผลักดันการเปลี่ยนแปลงใด ๆ จะต้องเกิดจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น เป็นความคิดที่คับแคบ การที่ประชาชนเลือกผู้แทนราษฎรไปทำหน้าที่แทนตนในสภานั้น มิได้หมายความว่าประชาชนได้สูญเสียแล้วซึ่งสิทธิเสรีภาพที่จะแสดงออกซึ่งความคิดเห็นของตน การชุมนุมโดยสงบและสันติเป็นการแสดงออกที่ดีที่สุดวิธีหนึ่ง ที่ประชาชนจะสามารถแสดงเจตนารมณ์ของตนให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รัฐบาลและเพื่อนร่วมชาติได้รับทราบวิธีการชุมนุมประท้วงนี้เป็นที่ยอมรับและใช้กันอย่างสม่ำเสมอในสังคมประชาธิปไตยทั่วไป

ในกรณีของการชุมนุมซึ่งเริ่มตั้งแต่วันที่ 6 พฤษภาคม นั้น ระยะเวลาของการชุมนุมผู้ร่วมชุมนุมมีความลึกซึ้งในเจตนารมณ์ประชาธิปไตยมากขึ้นน้อยแตกต่างกันไป และมีความคิดเห็นแตกต่างกันในเรื่องวิธีการที่จะบรรลุซึ่งเจตนารมณ์ประชาธิปไตย อาจกล่าวได้ว่าผู้ร่วมชุมนุมส่วนใหญ่ประกอบด้วยคนสี่กลุ่ม

หนึ่ง ผู้ที่ต้องการแสดงการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปตามบรรทัดฐานประชาธิปไตยสากล โดยเน้นการเปลี่ยนกติการัฐธรรมนูญเป็นอันดับแรก ซึ่งเมื่อเปลี่ยนกติกาแล้ว ก็จะไปสู่การเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลคือนายกรัฐมนตรีที่มีได้มาจากการเลือกตั้งจะต้องพ้นสภาพไป

จะเร็วหรือช้าก็ขึ้นอยู่กับกำหนัดบทเฉพาะกาล

สอง ผู้ที่มองย้อนอดีต เกิดความไม่พอใจต่อการตรึงบดบังและกระด้างการดำเนินการเพื่อขึ้นสู่อำนาจของพลเอกสุจินดา และพวกรู้สึกที่ถูกหลอกลวงมาตั้งแต่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 และเมื่อมองอนาคตก็รู้สึกหวั่นเกรงการสืบทอดอำนาจโดยกลุ่มสภารสช. คนกลุ่มนี้จะเน้นการเรียกร้องให้พลเอกสุจินดาออกเพื่อขจัดรากเหง้าเผด็จการก่อนที่จะเติบโตอีกยิ่งไปกว่านี้ คนกลุ่มนี้เชื่อว่าการแก้ไขรัฐธรรมนูญจะเกิดขึ้นไม่ได้ตราบโหดที่พลเอกสุจินดาและพวกยังคงดำรงตำแหน่งผู้นำทางการเมือง

สาม ผู้ที่มีความนิยมชมชอบพลตรีจำลองและพรรคพลังธรรม และผู้ที่มีความนิยมชมชอบพลเอกชวลิตและพรรคความหวังใหม่ และพร้อมที่จะสนับสนุนแนวทางต่าง ๆ ตามแต่พรรคจะกำหนด

สี่ ผู้ที่ไม่พอใจต่อการปิดกั้นบิดเบือนข่าวสารและทำที่ย้ายแกมยู่ของฝ่ายรัฐบาล ต้องการมาแสวงหาข้อเท็จจริงด้วยตนเอง

อาจกล่าวได้ว่าเจตนารมณ์ประชาธิปไตยเป็นแรงผลักดันสำคัญให้คนสองกลุ่มแรกเข้าร่วมการชุมนุม ส่วนคนสองกลุ่มหลังนั้นในระยะแรกยังอาจขาดความเข้าใจประเด็นประชาธิปไตย และไม่ ชัดเจนนักในข้อเรียกร้อง

อย่างไรก็ดี ภายในระยะเวลาห้าวันของการชุมนุม คนทั้งสี่กลุ่มก็มีความเข้าใจในประเด็นปัญหาประชาธิปไตย และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 ไปในทางที่

สอดคล้องกัน และอาจเรียกได้ว่าได้กลายเป็นแนวร่วมเดียวกัน เป็นกลุ่มพลังประชาชนที่ได้รับการปลุกและปลุกฝังหลักการเจตนารมณ์ประชาธิปไตยแล้วอย่างมั่นคง

แม้ว่าความคิดเห็นในเรื่องวิธีการในการบรรลุเป้าหมายยังอาจจะแตกต่างกันอยู่บ้าง ซึ่งเป็นที่มาของความขัดแย้งระหว่างผู้นำการชุมนุมเป็นครั้งคราวตามที่ได้ปรากฏเป็นข่าวในช่วงการย้ายการชุมนุมจากสนามหลวงสู่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย และการตัดสินใจยุติการชุมนุมชั่วคราวในวันที่ 10 พฤษภาคม แต่ท่าทีของฝ่ายรัฐบาลที่สื่อแหวดระบัดสัดย ฉ้อฉลและเชิงกร้าว เช่น การที่พรรคร่วมรัฐบาลแสดงอาการ ปิดหลิ้วเรื่องการรัฐธรรมนุญความพยายามสกัดการเดินทาง ของประชาชนมาร่วมชุมนุมในกรุงเทพฯ ความคิดที่จะ ยึดสัปดาห์วิสาขบูชา เพื่อกีดกันการชุมนุมที่สนามหลวงในวันที่ 17 พฤษภาคม การขู่จะปลดผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ก็กลับมีผลเสมือนการโหมกระพือเจตนารมณ์ประชาธิปไตยให้ลุกโชนและรุนแรงยิ่งขึ้น

สิ่งนี้น่าจะมีส่วนในการจำกัดทางเลือกและลดความขัดแย้งในหมู่ผู้นำการชุมนุมและน่าจะนำไปสู่การใช้แนวทางที่มีความเด็ดขาดมากยิ่งขึ้น ฤดูฝนที่กำลังย่างกรายเข้ามา ก็ย่อมจะมีผลผลักดันให้มีการตัดสินใจใช้วิธีการระยะสั้นมากกว่าระยะยาว

ข้ออ่อนของหลักการเจตนารมณ์ประชาธิปไตยก็คือ อาจมีการยึดหลักการอย่างแน่วแน่จนขาดความยืดหยุ่นขาดการคำนึงถึงสภาพความเป็นจริงในทางการเมือง อาจขาดการคำนึงถึงการรักษาหน้าและการเปิดช่องทางออกให้อีกฝ่ายหนึ่งทำให้อีกฝ่ายหนึ่งจนตรอก และทำให้โอกาสในการยุติวิกฤตการณ์อย่างสันติวิธีเป็นไปได้ยาก ในกรณีที่กระบวนการรัฐสภาไม่สามารถตอบสนองเจตนารมณ์ประชาธิปไตยได้จะด้วยเหตุผลผลใดก็ตาม การยึดถือหลักการเจตนารมณ์ประชาธิปไตย ก็อาจนำมาซึ่งการบั่นทอนศรัทธาในกระบวนการรัฐสภา ซึ่งควรจะเป็นกลไกที่สำคัญที่สุดของระบอบประชาธิปไตย

หลักการที่สามคือ

หลักการการเมืองเรื่องอำนาจ มีบางคนที่ต้องการสนับสนุนการเปลี่ยนตัวผู้นำและกติกามีมีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น แต่สิ่งที่จะเข้าร่วมการชุมนุมประท้วง เพราะเกรงว่าจะเป็นการส่งเสริมพรรคการเมืองบางพรรค โดยเฉพาะพรรคพลังธรรมและพรรคความหวังใหม่ ซึ่งแสดงบพระเอก

และพระรองในการชุมนุมในครั้งนี้

พรรคคณะนี้ให้ความสำคัญกับปัญหาเรื่องการแย่งชิงอำนาจทางการเมือง การลั่นเลที่จะเข้าร่วมการชุมนุมเกิดจากความหวั่นเกรงว่าจะเป็นกระเทมเข้าปากหมา อย่างไรก็ตามกลุ่มนี้ก็มีความไม่พอใจรัฐบาลพลเอกสุจินดาอยู่มาก ดังนั้นคนกลุ่มนี้ก็จะเข้าร่วมการชุมนุมบ้าง แต่ไม่เหนียวแน่นเท่าผู้ที่ยึดหลักการเจตนารมณ์ประชาธิปไตย คนกลุ่มนี้ออกมาร่วมชุมนุมมากหรือน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายชุมนุมประท้วง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของพรรคต่าง ๆ ในวิกฤตการณ์ครั้งนี้เป็นสิ่งสำคัญ

ข้ออ่อนของหลักการนี้ก็คือ การให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ในการเปลี่ยนแปลงคุณภาพแห่งอำนาจจนขาดการใส่ใจกับปัญหาเรื่องหลักการความถูกต้องชอบธรรมของกติกาและระบบการเมือง

หลักการที่สี่ คือ

หลักการเป็นกลาง ผู้ที่ยึดถือหลักการเป็นกลางนั้น แม้จะได้รับข่าวสารข้อมูลทั้งสองด้าน ก็ยังไม่ต้องการที่จะสนับสนุนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และต้องการดำรงตนเหนือความขัดแย้ง ผู้ที่ยึดถือหลักการเป็นกลางมักเลือกที่จะไม่เข้าร่วมการชุมนุม เพราะคิดว่าจะทำให้เสียความเป็นกลางมักเลือกที่จะไม่เข้าร่วมการชุมนุม เพราะคิดว่าจะทำให้เสียความเป็นกลาง เป็นการสนับสนุนฝ่ายคัดค้านรัฐบาลอย่างเปิดเผย

ข้ออ่อนของหลักการนี้ก็คือ การวางตัวเป็นกลางหรือการวางเฉยในกรณีนี้ย่อมเปรียบได้กับการยอมรับโดยดูชฎี ซึ่งโครงสร้างอำนาจทางการเมืองในปัจจุบัน (the power that be) หรือเท่ากับเป็นแนวร่วมฝ่ายพลเอกสุจินดาไปโดยปริยาย

ถ้าผู้อ่านได้เคยอ่านบทความอื่น ๆ ของผู้เขียน ก็จะทราบพรรคคณะและจุดยืนของผู้เขียนเป็นอย่างดีว่าผู้เขียนให้ความสำคัญกับหลักการเจตนารมณ์ประชาธิปไตยมากที่สุด สำหรับข้อเขียนชิ้นนี้ ผู้เขียนไม่ประสงค์จะขังใจความคิดเห็นผู้อ่านไปในทางใดทางหนึ่งแม้ว่าอาจจะได้แสดงอคติส่วนบุคคลไปบ้างตามที่ได้ระบุไว้แล้ว

ในการเขียนบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนมีแนวทางสองประการคือ

หนึ่ง ผู้เขียนไม่มีความประสงค์จะหักเหความคิดเห็นของผู้ที่ได้รับทราบข่าวสารข้อมูลจากทั้งสองด้านแล้ว

และได้ตัดสินใจยึดหลักการที่แตกต่างไปจากผู้เขียน แต่มีความประสงค์จะหาความเข้าใจกับพรรคคนต่าง ๆ ต่อปัญหาทางการเมืองปัจจุบัน ความเข้าใจเช่นนี้เป็นสิ่งจำเป็นในวิกฤติภาวะเช่นนี้และในสังคมพหุวิถีเช่นสังคมไทยในปัจจุบัน ผู้เขียนขอเสนอให้ทุกคนเปิดใจให้กว้างเพื่อเข้าใจจุดยืนและหลักการที่แตกต่างกัน ชันติธรรมหรือความอดกลั้นต่อความหลากหลายแห่งความคิดเป็นจิตวิญญาณที่สำคัญยิ่งของระบอบประชาธิปไตย

สอง ผู้เขียนมีความประสงค์ที่จะขอร้องให้ผู้ที่ได้รับข่าวสารข้อมูลด้านเดียว อาจเป็นผู้ที่ดูแต่โทรทัศน์ฟังแต่วิทยุอ่านหนังสือพิมพ์เพียงฉบับเดียวไม่ได้ติดตามและเปรียบเทียบข่าวจากหนังสือพิมพ์หลายฉบับอย่างใกล้ชิดและผู้ที่ไม่มีความสนใจในประเด็นปัญหานี้ให้พยายามทำความเข้าใจกับสิ่งที่เกิดขึ้น และเปิดรับข่าวสารข้อมูลทั้งสองด้าน เพราะวิกฤติการณ์ ครั้งนี้เป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งต่อประชาชนชาวไทยทุกคน

ผู้เขียนใคร่จะเห็นสมาชิกร่วมสังคมเดียวกันทุกท่านกระทำหรือไม่กระทำการใด ๆ โดยมีสิ่งต่อไปนี้ประกอบ หหนึ่ง ความแจ่มแจ้งแล้วซึ่งข้อเท็จจริง สอง ความเข้าใจในหลักการ สาม การใช้ดุลยพินิจของตัวเอง สี่ความกล้าหาญในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นของท่าน โดยสุจริตใจ และห้า ชันติธรรมต่อความคิดและการกระทำที่ผิดแผกแตกต่าง

ทางออกของสุจินดา...และวิถีของแคะ

ขอให้พี่น้องร่วมชาติทุกคนตระหนักซึ่งความสำคัญของบทบาทของท่านในการแสวงหาทางออกจากวิกฤติการณ์ครั้งนี้ร่วมกันอย่างสันติ

ขณะนี้การเมืองไทยได้ก้าวเข้าสู่สภาพการณ์ที่น่าวิตกเป็นอย่างยิ่ง และจะเห็นได้ว่าประเทศชาติจะต้องพบกับวิกฤติภาวะต่าง ๆ ต่อไปอย่างต่อเนื่อง

วิกฤติภาวะเหล่านี้มีอะไรบ้าง?

วิกฤติแรก ได้แก่วิกฤติความชอบธรรม

ตั้งเป็นที่ทราบกันทั่วไปว่าปัญหาการเมืองที่หนักหน่วงยิ่งในปัจจุบันเกิดจากการที่ประชาชนไม่ยอมรับความชอบธรรมของรัฐบางชุดนี้นับตั้งแต่การขึ้นสู่อำนาจนายกรัฐมนตรีของพลเอกสุจินดา คราประยูร ไปจนถึงการแต่งตั้งรัฐมนตรีร่วมรัฐบาล

วิกฤติความชอบธรรมครั้งนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเข้าดำรงตำแหน่ง มิใช่เป็นเรื่องนโยบายหรือความสามารถในการบริหารประเทศ ฉะนั้นคำกล่าวที่ว่าควรให้โอกาสรัฐบาลทำงานสักสองสามเดือนก่อนค่อยวิพากษ์วิจารณ์ จึงเป็นข้อโต้แย้งที่ผิดประเด็น

ความไม่ชอบธรรมในส่วนของพลเอกสุจินดา เกิดจากการที่หัวหน้ารัฐบาลเป็นผู้ที่ได้ทำการรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ดำเนินการเคลื่อนไหวทางการเมืองโกหกประชาชนว่าจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับการจัดตั้งรัฐบาล แต่ทำการสืบทอดอำนาจเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอย่างมีเงื่อนไข

ความไม่ชอบธรรมในส่วนของรัฐมนตรีร่วมรัฐบาล เกิดจากการที่มีบุคคลผู้ที่หัวหน้ารัฐบาลชุดนี้ระบุให้คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินตรวจสอบอยู่เป็นจำนวนมาก รวมทั้งสามคนที่ถูกตัดสินให้ยึดทรัพย์สินการผสมผสานกันระหว่างผู้อำนวยการตรวจสอบทรัพย์สินและผู้ถูกตรวจสอบทรัพย์สินเป็นลึกลับน่าละอายและหาความชอบธรรมไม่ได้ในสายตาประชาชน

การเข้าดำรงตำแหน่งของบุคคลต่าง ๆ ในรัฐบาลชุดนี้ดูจะมีปัญหาไปทั้งสิ้นแม้แต่ตำแหน่งโฆษกรัฐบาล ขณะที่พลเอกสุจินดา คิดว่ารัฐบาลตนมีโฆษกเรียบร้อยแล้ว ดร. วิษณุ เครืองาม ผู้ได้รับการแต่งตั้งก็ยังไม่ยอมลาออกจากตำแหน่งข้าราชการประจำ และยืนยันว่าจะเป็นเพียงผู้แถลงข่าวเท่านั้น ยังรอการแต่งตั้งโฆษกตัวจริงอยู่

ปัญหาในขณะนี้คือ นักวิชาการและประชาชนไม่ให้การยอมรับนับถือว่ารัฐบาลนี้เป็นรัฐบาลที่ถูกต้องชอบธรรมของประเทศตราบใดที่วิกฤติความชอบธรรมนี้ไม่คลี่คลายไป

ประเทศไทยก็จะมีปัญหาด้านการค้า การลงทุน การติดต่อเจรจากับต่างประเทศ เพราะแม้ว่ารัฐบาลนี้จะได้รับการยอมรับในทางกฎหมายและการทูต แต่ไม่มีประเทศใดที่ยอมรับในความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรัฐบาลที่ไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชนในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อหัวหน้ารัฐบาลมีประวัติในการทำรัฐประหารล้มล้างระบอบประชาธิปไตย ฉะนั้นโอกาสที่รัฐบาลนี้จะสามารถทำการเจรจาต่อรองกับต่างชาติอย่างเป็นทางการจะเป็นผลจึงมีน้อยมาก

เมื่อสิบปียี่สิบปีก่อน นักลงทุนต่างประเทศอาจจะนิยมชมชอบรัฐบาลเผด็จการ เพราะมีเสถียรภาพมากกว่ารัฐบาลพลเรือน แต่ในปัจจุบันนี่เป็นเรื่องไม่จริงอีกต่อไป รัฐบาลเผด็จการกลับกลายเป็นสิ่งล้าสมัยและแปรปรวนอย่างยิ่งภายใต้กระแสประชาธิปไตยซึ่งพัดถล่มบอบอวลในทุกแห่งหนของโลกปัจจุบัน

วิกฤติที่สอง ได้แก่วิกฤติรัฐธรรมนูญ

วิกฤติรัฐธรรมนูญเกิดจากการที่ประชาชนมีความรู้สึกวากฎเกณฑ์กติกาที่สำคัญที่สุดของประเทศยังขาดความชอบธรรม

ความไม่ถูกต้องชอบธรรมนี้นับเนื่องไปถึงที่มาโดยเหตุที่รัฐธรรมนูญฉบับปี 2534 นี้เกิดจากการที่กลุ่มผู้ยึดอำนาจฉีกรัฐธรรมนูญฉบับปี 2521 ซึ่งได้บังคับใช้และได้พัฒนามาจนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปเป็นเวลา 13 ปี และได้ดำเนินการกำกับควบคุมให้มีการร่างรัฐธรรมนูญที่ถูกคัดค้านอย่างมากในหลายประเด็น

คงจะจำกันได้ว่าในเดือนธันวาคม 2534 กลุ่มผู้ยึดอำนาจได้ใช้กลอุบายต่าง ๆ ให้มีการยอมรับรัฐธรรมนูญฉบับนี้ นับตั้งแต่การที่พลเอกสุจินดา และพวกได้ประกาศผ่านสื่อมวลชนว่าตนจะไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และการให้เหตุผลว่าควรจะยอมรับรัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นการชั่วคราว เพื่อจะได้มีการเลือกตั้งโดยเร็วแล้วค่อยดำเนินการแก้ไข ฉะนั้นเรียกได้ว่ารัฐธรรมนูญนี้ผ่านมามีเงื่อนไข...เงื่อนไขว่าจะต้องมีการดำเนินการแก้ไขหลังการเลือกตั้ง

กาลเวลาก็ได้พิสูจน์แล้วว่าร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้หมกมุ่นเม็ดเด็ดพรายไว้มากมายจนไม่น่าจะเชื่อว่าจะมีกลุ่มบุคคลใดกล้าจะคิดกระทำการฉ้อฉลกับกฎหมายสูงสุดของประเทศได้ถึงขนาดนี้ สิ่งต่าง ๆ ที่ฝ่ายค้านร่างรัฐธรรมนูญเกรงว่าจะเกิดก็เกิดขึ้นทุกอย่าง แคมป์จะเลวร้ายกว่าที่เกรงกันไว้เสียอีกด้วยซ้ำไป

บัดนี้ วิกฤติรัฐธรรมนูญใกล้จะระเบิดแล้ว ภายหลังจากรัฐบาลแถลงนโยบายในวันที่ 6 พฤษภาคมนี้ รัฐบาลก็ต้องพบกับปฏิบัติการขอแก้ไขรัฐธรรมนูญในสี่ประเด็น คือ ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภาให้นายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้ง ให้วุฒิสภามีอำนาจหน้าที่เพียงการกลั่นกรองกฎหมาย และให้มีการพิจารณาเรื่องอื่น ๆ นอกจากพระราชบัญญัติได้ในการประชุมสมัยที่สอง ญัตติเหล่านี้พรรคฝ่ายค้านทั้งสี่ได้ยื่นให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรแล้วและจะต้องได้รับการบรรจุเข้าวาระในเร็ววันนี้

วิกฤติที่สาม ได้แก่วิกฤติศรัทธา

แม้ว่ารัฐบาลเพิ่งจะได้เข้าบริหารประเทศและยังไม่ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภา รัฐบาลนี้ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางจากประชาชนทุกวงการ สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นถึงกรชาตความศรัทธาในรัฐบาลชุดปัจจุบัน และเป็นที่คาดหมายว่าวิกฤติศรัทธาจะค่อย ๆ พิกตัวขึ้นจนกลายเป็นชนวนระเบิดที่สำคัญได้ในเวลาไม่นานนัก

ในบางส่วน วิกฤติศรัทธาเกิดจากภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นถึงการขาดคุณธรรมและคุณพินิจของนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีร่วมรัฐบาล อาทิเช่น คำให้สัมภาษณ์ในกรณีนายฉลาด วรฉัตร และการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งล้วนแต่แสดงให้เห็นถึงทัศนคติอันเป็นปฏิปักษ์ต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

คำให้สัมภาษณ์ของพลอากาศเอกอนันต์ กลินทะ ได้สร้างความขมขื่นรายวันแก่ผู้มีจิตสำนึกประชาธิปไตย และขณะนี้ก็ไม่แน่ว่าการแต่งตั้งนายณรงค์ วงศ์วรรณ ซึ่งมีปัญหาในการติดต่อกับต่างประเทศให้เป็นประธานคณะกรรมการนโยบายความสัมพันธ์เศรษฐกิจระหว่างประเทศเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความจนตรอกของการจัดสรรตำแหน่งในรัฐบาลชุดนี้ หรือเป็นความจงใจจะคบหน้าทั้งฝรั่งทั้งไทยให้เป็นที่รู้จักว่า ช่างมัน...ฉันไม่แคร์

ในอีกส่วนหนึ่ง วิกฤติศรัทธาเกิดจากความเชื่อว่ารัฐมนตรีหลายคนขาดคุณสมบัติและเป็นจำนวนมากที่จะมีการโก่งกินถนอมกันอย่างมหาศาล ปัญหาการแบ่งงานในกระทรวงคมนาคมเป็นเรื่องที่คนไทยทั้งประเทศเฝ้ามองด้วยความตื่นตัว อัจฉริยะใจแถมสะใจลึก ๆ แต่แล้วก็ต้องพวาสุดตัวเมื่อนายบรรหาร ศิลปอาชาประกาศจะให้การเมืองพรรคชาติไทยที่"มีคุณสมบัติเหมาะสมเป็นรัฐมนตรี ประมาณ 40-50 คน" ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเป็นรัฐมนตรีคำว่า "พาสต์ฟูด

คาบิเนต" หรือรัฐบาลแตกตัว (ตามศัพท์บัญญัติของอาจารย์ สุลักษณ์ ศิวรักษ์) จึงมากระแทกใจอย่างจัง

วิกฤติที่สี่ ได้แก่วิกฤติการแย่งอำนาจและการสืบทอดอำนาจ

เป็นที่ทราบกันทั่วไปการผสมผสานระหว่างกลุ่มทหาร ผู้ยึดอำนาจ และพรรคการเมืองทั้งห้าตั้งอยู่บนหลักการการ แสวงหาอำนาจและการสืบทอดอำนาจ โดยมีความแค่นระหว่างกันและกันเป็นยาคำสวดแทรกอยู่ในทุกหมู่เหล่า ดังนั้นแม้ว่าจะมีความพยายามที่จะวางตัวผู้สืบทอดอำนาจจาก กองทัพไปอีกนานนับสิบปี ก็เป็นที่เชื่อมั่นได้ว่าจะต้องเกิด อุบัติเหตุทางการเมืองต่าง ๆ ทำให้จะต้องมีการบริหาร พลิก โศกหลังเปลี่ยนกลุ่มพันธมิตร ฯลฯ ซึ่งจะส่งผลให้การเมืองไทย เข้าสู่วิกฤติภาวะและวงจรอุบาทว์อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ส่วนที่สอง : ทางออกของสุจินดา

พลเอกสุจินดาจะมีทางออกอย่างไรจากวิกฤติภาวะต่าง ๆ เหล่านี้

ทางออกแรก คือลาออก ให้ผู้ที่มาจากการเลือกตั้ง เป็นนายกรัฐมนตรี ดูจะเป็นทางที่เสี่ยงเกินไปสำหรับการ สืบทอดอำนาจของกลุ่มทหาร และเป็นทางเลือกที่พลเอก สุจินดาปิดประตูตายไว้ในขณะนี้

อย่างไรก็ดี ถ้าพลเอกสุจินดาเลือกที่จะลาออก และ กลุ่มทหารถอนตัวจากการเมืองประเทศไทยจะกลับเข้าสู่เส้น ทางการพัฒนาประชาธิปไตยอีกครั้งหนึ่ง เป็นที่แน่นอนว่าจะ ต้องล้ม ๆ ดอน ๆ ไปสักระยะหนึ่ง แต่ความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในปัจจุบันน่าจะเป็นนิมิตหมายที่ดีสำหรับ อนาคตประชาธิปไตยไทย

ส่วนพลเอกสุจินดาและพวกก็จะได้รับการจารึกใน ประวัติศาสตร์ในฐานะ "ผู้ยอมเสียอำนาจเพื่อชาติ" ซึ่ง ย่อมจะดีกว่า "ผู้เสียสัจย์เพื่อชาติ" อย่างไม่ต้องสงสัย

ทางออกที่สอง คือยุบสภา ให้มีการเลือกตั้งใหม่ เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่รัฐบาลมักจะนำมาชู้พรรคฝ่ายค้านได้ ผลดี แต่ในสภากาการณ์ปัจจุบันกลับกลายเป็นว่าฝ่ายรัฐบาล จะกลัวทางออกนี้มากกว่าฝ่ายค้าน จึงดูจะเป็นทางออกที่พูด ปิดประตูตายอีกเช่นกัน

อย่างไรก็ดี ถ้าพลเอกสุจินดาเลือกที่จะยุบสภา ก็ น่าเสียดายงบประมาณนับพันล้านในการจัดการเลือกตั้งครั้ง ก่อน แต่หลังจากที่ได้เห็นรูปเห็นรอยนักรบการเมืองบางคนและ พรรคการเมืองบางพรรคอย่างชัดเจนตั้งแต่วันที่ 22 มีนาคม จนถึงวันนี้ ก็หวังว่าในการเลือกตั้งครั้งใหม่ นักรบการเมือง น่าจะถูกกำจัดไปจากวงจรการเมืองได้จำนวนหนึ่ง คิดไป แล้วก็อาจจะคุ้มกับเงินที่เสียไปก็ได้

ทางออกที่สาม คือพลเอกสุจินดาลงสมัครรับเลือก ตั้งซ่อม เป็นทางออกที่น่าจะสวยงามที่สุดสำหรับพลเอก สุจินดา แม้ว่าจะไม่รับกับอุปนิสัย โอกาสที่พลเอกสุจินดาได้ รับเลือกตั้งมีสูงมากถ้าลงสมัครในพื้นที่ที่เหมาะสม... เชื่อ ฝีมือมหาดไทยได้ ขอเพียงแต่อย่าไปรับค่าทำพลตรีจำลอง ลงสมัครในพื้นที่กรุงเทพมหานครแข่งกับลูกน้องพลตรีจำลอง ก็แล้วกัน ชาวเขตนั่นจะพากันมาออกมาเสี่ยงเลือกตั้งให้เป็น สถิติสูงสุดของประเทศอย่างแน่นอน

สำหรับชาติบ้านเมือง ถ้าพลเอกสุจินดาเลือกที่จะลง สมัครรับเลือกตั้งก็จะเป็นการคลี่คลายปัญหาที่หนักหน่วง ใน ปัจจุบัน แต่ก็ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ดีต่อการพัฒนาประชาธิปไตยใน ระยะยาวเพราะนั่นหมายความว่าประชาธิปไตยได้หวนกลับ ไปสู่สภาพสวยแต่รูปจวบไม่หอมอีกครั้งหนึ่ง ประชาธิปไตย จะมีแต่รูปแบบ มีเนื้อหาภายในเป็นเผด็จการ การเลือกตั้งก็ จะเป็นเพียงการชักฟอกสีเขียวลิเทาให้กลายเป็นสีกระดาษ กระดาษที่เรียกไม่ถูก ถ้าในเชิงหุ้นก็ต้องเปรียบกับการแต่งหุ้น เข้าตลาดเท่านั้นเอง

ทางออกที่สี่ คือการประนีประนอมให้มีการแก้ไขรัฐ- ธรรมนูญในบางประเด็น ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ทรรศนะว่าประเด็น ที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด คือให้ประธานสภาผู้แทนราษฎร เป็นประธานรัฐสภา แต่นั่นย่อมไม่เป็นที่พอใจของฝ่ายค้าน เพราะประเด็นที่สำคัญคือให้นายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้ง

อย่างไรก็ดี ในเรื่องนี้พลเอกสุจินดา และพวกอาจ จะมีความคิดที่จะให้แก้ไขได้เพื่อลดแรงต้านในปัจจุบัน แต่ ให้มีส่วนเพิ่มในบทเฉพาะกาลว่าในช่วงเวลาสี่ปีของบท เฉพาะกาลให้นายกามาจากคนนอกได้เรียกว่าเป็นการซื้อเวลา ไปพลาญ ๆ ก่อน อย่างไรก็ดีเชื่อว่าหลังจากถูกหลอกกลับมา หลายต่อหลายครั้งแล้ว คงไม่มีใครจะไว้วางใจพลเอกสุจินดา และพวกพอที่จะจํานำประชาธิปไตยไว้กับกลุ่มนี้เป็นเวลาถึง สี่ปีเป็นแน่

ทางออกที่ห้า คือการรัฐประหารยึดอำนาจตนเอง

เหมือนสมัยจอมพลถนอมในเดือนพฤศจิกายน 2514 และในครั้งนี้อาจจะมีการนองเลือดเกิดขึ้นเพราะความไม่พอใจ กระบวนการสืบทอดอำนาจของพลเอกสุจินดาและพวกนั้นมี ทั้งในและนอกวงการทหาร

ส่วนสุดท้าย : วิถีของแกะ

ก่อนอำลาตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นายอานันท์ ปันยารชุน ได้ให้ข้อคิดว่าคนไทยเหมือนแกะมีคนถือไม้เลี้ยง คนเดียวก็พอ ความหมายก็คือ คนไทยเป็นพวกไม่มีปากมีเสียง ใครเขาต้อนรับไปทางไหนก็ยอมเขาง่าย ๆ ถ้าจะให้เจ็บกว่านั้นก็ต้องบอกว่า ไม่ต้องถึงขนาดใช้คนใช้ไม้หรือคอกฝรั่งเขาใช้หมาตัวสองตัวก็ต้อนรับแกะได้เป็นฝูงแล้ว เพราะแกะไม่เหมือนช้างม้าวัวควายที่อาจออกอาการไม่พอใจเตะตืบเอาได้ง่าย ๆ นับว่าเป็นการให้ภาพสะท้อนสังคมไทยที่มีคุณค่ามาก ถ้าไม่นึกสะกิดใจเล็ก ๆ ว่าครั้งหนึ่งผู้ให้ข้อคิดนี้ก็มีส่วนในการช่วยระล่อมแกะกับเขาอยู่เหมือนกัน

แกะไทยจะเลือกทางเดินอย่างไรในวิกฤติภาวะปัจจุบัน? และแกะไทยจำเป็นต้องเลือกทางเดินหรือไม่?

ขณะนี้ประเทศไทยได้เข้าสู่จุดหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญ ประชาชนจะต้องแสดงจุดยืนต่อทางเลือกต่าง ๆ ถึงเวลาแล้วที่แกะไทยจะต้องเลือกวิถีของตนเองแทนที่ปล่อยจะให้คนเลี้ยงควบคุมกำกับเอาตามอำเภอใจเหมือนที่ผ่านมานในอดีต

ถึงเวลาแล้วที่คนไทยจะต้องแสดงให้เห็นให้ประชาคมโลกนี้ ได้ทราบว่าคนไทยเป็นคนที่มีเกียรติภูมิ มีศักดิ์ศรี เคารพหลักการ และมีความกล้าที่จะปกป้องหลักการ

ภาพที่ชาวต่างประเทศได้รู้จักประเทศไทย ปัญหาโสเภณีทั้งหญิงชายและเด็ก การเป็นประเทศทางผ่านยาเสพติด การปล้นทรัพย์ผู้ตายในกรณีเสาดาร์ การคบหาสมาคมกับระบอบ SORC ของซอหม่องอย่างสนิทสนม การส่งนักศึกษาพม่ากลับไปสู่การสังหารหมู่เพื่อผลประโยชน์การค้าไม้ ล้วนแล้วแต่สร้างภาพลักษณ์ต่อสายตาชาวโลกว่าคนไทยไร้ศักดิ์ศรีไม่มีหลักการ

ถึงเวลาแล้วหรือยังที่ชาวไทยจะสร้างภาพลักษณ์ว่าคนไทยนั้นนอกจากจะมีดีที่การท่องเที่ยวและการประกวดนางงามจักรวาลแล้ว ก็ยังเป็นประชาชาติที่มีศักดิ์ศรีทัดเทียมประเทศอื่น ๆ

ถ้าประชาชนไม่สามารถจะพึงผู้นำให้สร้างภาพลักษณ์นั้นได้ประชาชนก็ต้องเป็นผู้สร้างเองเพื่อที่เราจะได้ไม่ต้องนอนฝันร้ายกับวาทะของนายอานันท์ ปันยารชุนที่กล่าวต้อนรับตำแหน่งใหม่ ๆ ว่า "ประชาชนเป็นอย่างไร ผู้ปกครองก็เป็นอย่างนั้น" หรือ "ผู้นำเป็นกระจกสะท้อนคุณภาพประชาชน"

และอีกครั้งหนึ่งขออย่าเตือนแก่ผู้มีอำนาจในแผ่นดินว่าไม่เป็นการเพียงพอที่จะอ้างว่ารัฐบาลไม่ได้มีนโยบายปิดกั้นการเสนอข่าวทางสื่อมวลชนต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโทรทัศน์และวิทยุซึ่งเป็นสื่อมวลชนที่อยู่ภายใต้การควบคุมกำกับอย่างเข้มข้นของรัฐบาล แท้ที่จริงแล้วในฐานะผู้กำกับควบคุมสื่อมวลชนเหล่านี้รัฐบาลยังมีหน้าที่ที่จะต้องดำเนินการให้สื่อมวลชนเหล่านี้เสนอข่าวที่ถูกต้องเป็นจริงและเที่ยงธรรมมิฉะนั้นก็คือเป็นความผิดพลาดทางการบริหารของรัฐบาล

ขอได้โปรดดำเนินการให้เป็นไปตามสังคมนานาอารยประเทศด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

การขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ของพลเอกสุจินดาถูกต้อง ชอบธรรมจริงหรือ ?

นับตั้งแต่พลเอกสุจินดา คราประยูร ได้ตกลงรับตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีคนที่สิบเก้าของประเทศไทย ประชาชนทั้งประเทศก็ถูกโจมตีทางอากาศจากสถานีโทรทัศน์ทุกช่อง ซึ่งถ่ายทอดภาพการจัดขบวนมวลชนไปแสดงความยินดีมอบดอกไม้แด่นายกรัฐมนตรีคนใหม่พร้อมกับมีการให้สัมภาษณ์ แสดงความคิดเห็นสนับสนุนว่าการขึ้นสู่ตำแหน่งของพลเอกสุจินดาเป็นไปโดยถูกต้องชอบธรรมตามวิถีทางประชาธิปไตย

ข้อเขียนนี้จะเป็นการวิพากษ์เหตุและผลต่าง ๆ ที่ผู้สนับสนุนพลเอกสุจินดาพยายามอ้าง มูลเหตุจูงใจในการเขียนเกิดจากความวิตกว่าการที่สื่อมวลชนต่าง ๆ ในการควบคุมของรัฐทำการเผยแพร่ภาพและข่าวที่ผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านเมืองได้แสดงความคิดเห็นสนับสนุนพลเอกสุจินดาเป็นนายกรัฐมนตรี แต่เพียงด้านเดียวนั้นนอกจากจะเกิดผลเสียหายต่อการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแล้ว ก็ยังทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมและความสับสนในด้านความคิด ความเชื่อในสังคม

ไทยเป็นอย่างยิ่ง

ข้อเขียนนี้เสนอว่าเหตุผลหรือข้ออ้างต่างๆที่สนับสนุนว่าพลเอกสุจินดาขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยถูกต้องชอบธรรมนั้นมีข้ออ่อนด้อยในทางวิชาการอย่างน้อยสามประการ

ประการที่หนึ่ง ได้แก่ความอ่อนด้อย ซึ่งเกิดจากความขัดแย้งระหว่างข้ออ้างกับบริบทความเป็นจริงในสังคมหรือในทางวิชาการเรียกว่าขาด empirical validity

ประการที่สอง ได้แก่ความอ่อนด้อย ซึ่งเกิดจากการวิเคราะห์โดยขาดมิติทางประวัติศาสตร์ เรียกว่าเป็นการวิเคราะห์แบบ ahistorical analysis

ประการที่สาม ได้แก่ความอ่อนด้อย ซึ่งเกิดจากการวิเคราะห์โดยขาดแพลตฟอร์มทางคุณธรรมจริยธรรม หรือขาด normative analysis

ในส่วนต่อไปนี้ เราจะได้เห็นความอ่อนด้อยทั้งสามประการปรากฏอยู่ทั่วไปในข้ออ้างที่ว่าพลเอกสุจินดา ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอย่างถูกต้องชอบธรรม

ข้ออ้างประการแรกกล่าวว่า พลเอกสุจินดาได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมืองห้าพรรคซึ่งมีเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร และการที่พรรคเหล่านั้นได้เคยแสดงจุดยืน (เฉพาะกาลเวลาที่ถูกชักถาม) ว่าไม่รังเกียจคนนอกเป็นนายกรัฐมนตรี แสดงว่าการที่พลเอกสุจินดาเป็นนายกรัฐมนตรีเป็นการสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศ

* ข้ออ้างนี้ไม่สอดคล้องกับบริบทความเป็นจริงในสังคม ไม่ได้คำนึงถึงความเป็นจริงในเรื่องพฤติกรรมการออกเสียงเลือกตั้งของประชาชนชาวไทยในระบบรัฐสภา ประชาชนเลือกผู้แทน ไม่ได้เลือกนายกรัฐมนตรี และในสภาพการณ์ทางการเมืองของไทยซึ่งรัฐบาลส่วนใหญ่มาจากรัฐบาลผสม ประเด็นปัญหาว่าใครจะเป็นนายกรัฐมนตรีจึงไม่ใช่ประเด็นชี้ขาดในการที่ประชาชนจะเลือกผู้สมัครพรรคใด เรื่องนี้เป็นจริงอย่างมากในกรณีการเลือกผู้แทนราษฎรในต่างจังหวัดซึ่งเป็นฐานคะแนนของพรรคพันธมิตรร่วมรัฐบาลพลเอกสุจินดา ดังเป็นที่ทราบทั่วไปทั้งในและนอกวงวิชาการว่าประชาชนในต่างจังหวัดจะให้ความสำคัญกับพรรคน้อยกว่าตัวผู้สมัครรับเลือกตั้ง การที่หัวหน้าพรรคจะเคยกล่าวว่าจะไม่รังเกียจ

คนนอกเป็นนายกรัฐมนตรี จึงไม่ใช่ประเด็นสำคัญที่ผู้สมัครของพรรคนั้นได้รับเลือกตั้ง โดยข้อเท็จจริงแล้วผู้สมัครที่สังกัดพรรคเหล่านี้กลับจะหลีกเลี่ยงไม่พูดถึงเรื่องนี้ถ้าไม่จำเป็นและไม่เคยใช้เรื่องนี้เป็นประเด็นในการหาเสียง การที่ผู้สมัครพรรคดังกล่าวได้รับเลือกตั้งก็เพราะความผูกพันคุ้นเคยกับประชาชนในท้องถิ่น และการที่พรรคดังกล่าวมีเสียงข้างมากในสภาผู้แทนฯก็เพราะมี "กำลังภายใน" ในการรวบรวมอดีตผู้แทนและผู้กว้างขวางในท้องถิ่นเข้าพรรคตนได้มาก (หาได้เกิดจากการประกาศไม่รังเกียจคนนอกเป็นนายกรัฐมนตรีแต่อย่างไร

ในประเด็นนี้ขอให้เป็นที่เข้าใจว่าข้อเขียนนี้ไม่มีเจตนาจะตำหนิประชาชนต่างจังหวัดที่เลือกตัวบุคคลมากกว่าเลือกพรรค พฤติกรรมเช่นนี้ไม่มีที่ทำหรือเหตุผลที่จะเปลี่ยนไปตราบไต่ระบบการเมืองการบริหารของประเทศยังคงเป็นการรวมศูนย์และไม่มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง ประชาชนต่างจังหวัดโดยเฉพาะในพื้นที่ที่ขาดแคลนไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ ก็ย่อมจะต้องเลือกผู้ที่ตนเชื่อว่าจะสามารถเข้าไปต่อสู้แย่งชิงทรัพยากรจากส่วนกลางมาพัฒนาแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นได้ดีที่สุดเรื่องการเมืองระดับชาติว่าใครจะเป็นนายกฯ นั้นไม่ใช่ประเด็นสำคัญในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรของประชาชนเหล่านี้

อย่างไรก็ตาม ถ้าจะลองอนุโลมตามข้ออ้างว่าประชาชนเลือกพรรคเหล่านี้ เพราะประชาชนไม่รังเกียจคนนอกเป็นนายกรัฐมนตรี ก็ยังแปลไม่ได้โดยผู้ว่าประชาชนไม่รังเกียจคนนอกเป็นนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้เพราะพลเอกสุจินดาได้เคยประกาศก่อนการเลือกตั้งว่าตนเองพร้อมทั้งพลอากาศเอกเกษร โรจนนิล จะไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีหรือเกี่ยวข้องกับการจัดตั้งรัฐบาล เป็นการประกาศต่อหน้าสื่อมวลชนทั้งวิทยุโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ เป็นข่าวใหญ่เมื่อครั้งที่กระแสการคัดค้านรัฐธรรมนูญฉบับหมกเม็ดพุ่งสูงสุด ฉะนั้น ประชาชนที่ไปเลือกผู้สมัครของพรรคแนวร่วมรัฐบาลในปัจจุบัน และประชาชนทั่วไปก็ย่อมจะไปลงคะแนนเสียงด้วยความมั่นใจว่าตนเองจะลงคะแนนให้ผู้สมัครพรรคใด ประเทศไทยก็ย่อมจะปลอดจากนายกรัฐมนตรีชื่อพลเอกสุจินดาและพลอากาศเอกเกษรอย่างแน่นอน

ในทางตรงข้าม เหตุผลข้อหนึ่งที่สนับสนุนว่าประชาชนส่วนใหญ่ไม่ต้องการพลเอกสุจินดาเป็นนายกรัฐมนตรีนั้นก็ได้แก่ผลการหยั่งเสียงก่อนการเลือกตั้ง ซึ่งไม่ว่าสถาบัน

ศึกษาใด ๆ ทำการหยั่งเสียงใช้วิธีการและสุ่มตัวอย่างอย่างไรก็ไม่ปรากฏว่ามี poll ใดมีชื่อพลเอกสุจินดาในลำดับต้น ๆ ของผู้ที่ประชาชนต้องการให้เป็นนายกรัฐมนตรี จะมีก็แต่พลตรีจำลอง คุณอนันท์ คุณชวน พลเอกชวลิตตามลำดับ

ข้ออ้างที่สองที่มี "นักวิชาการ" ท่านหนึ่งเขียนสนับสนุนว่าพลเอกสุจินดาเหมาะสมที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี เพราะท่านมีคุณธรรมขั้นสูง การเสียสละเพื่อประเทศชาติ การเสียสละที่ว่านี้คงไม่มีการเสียสละใดจะเกินไปกว่าการเสียสละที่เคยให้ไว้กับประชาชนว่าจะไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งในเรื่องนี้พลเอกสุจินดาเองก็ได้หลั่งน้ำตาแกลงออกทีวี ให้ประชาชนทั้งประเทศเห็นเป็นที่ประจักษ์กันทั่วไปแล้ว

ข้ออ้างนี้มีข้ออ่อนตรงที่ขาดหลักฐานทางจริยธรรม โดยสิ้นเชิงในเรื่องนี้จะขออ้างถึงนักปรัชญาการเมืองและสังคมท่านหนึ่งชื่อ John Rawls เป็นนักคิดนักเขียนยุคปัจจุบันที่เสนอแนวคิดทางปรัชญาต่อปัญหาที่ว่ามนุษย์เราควรยึดถือหลักสัมฤทธิ์ผล (การบรรลุเป้าหมาย) หรือควรยึดถือการกระทำอย่างมีหลักการในหนังสือ The Theory of Justice ต่อปัญหานี้ Rawls ได้ให้ความเห็นว่าเราไม่ควรใช้หลักสัมฤทธิ์ผล เพราะจะนำมาซึ่งปัญหาในการตีความว่าอะไรคือเป้าหมายที่ดีและการกระทำเช่นนี้จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายได้จริงหรือไม่ ยิ่งในกรณีที่เป้าหมายเป็นเรื่องกว้างขวางเช่นผลประโยชน์ของชาติความมั่นคงของชาติแล้วไซ้ทุกคนก็สามารถจะกล่าวอ้างได้ว่าสิ่งที่ตนทำนั้นจะนำมาซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติในสังคมเช่นนี้ เราไม่สามารถตัดสินได้เลยว่าอะไรคือถูกคือผิดมีคุณธรรมหรือไม่ ในทางตรงกันข้าม หากเราทุกคนใช้หลักการเป็นมาตรฐานวัดการกระทำทุกอย่างก็จะเห็นได้ชัดว่าถูกผิด ชอบธรรม หรือไม่

เมื่อนำความคิดนี้มาใช้กับกรณีการเสียสละเพื่อชาติจนเสียสัจจะนั้น เราจะเห็นได้ชัดว่าผลประโยชน์ของชาติตามที่พลเอกสุจินดาอ้างว่าเป็นเรื่องของการใช้หลักสัมฤทธิ์ผล และเป็นสิ่งที่ทุกคนกล่าวอ้างได้เสมอไม่มีใครสามารถพิสูจน์ได้ว่า พลเอกสุจินดาเสียสละเพื่อชาติจริงหรือและการที่พลเอกสุจินดา "เสียสละ" นั้น จะเกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติจริง หรือในทางตรงกันข้าม การเสียสัจจะของพลเอกสุจินดาเป็นเรื่องของการกระทำที่ผิดหลักการเป็นสิ่งที่ทุกคนเห็นได้ พิสูจน์ได้ ความพยายามจะทำให้ประชาชนยอมรับในหลักการและเหตุผลของการเสียสละจนเสียสัจจะจึงเป็นเรื่องที่น่าวิตกอย่างยิ่งว่าจะทำให้จริยธรรมของสังคมไทยปิดเปิดไปอย่างไร้ทิศทาง ในขณะที่ทางเลขาธิการของ

พรรคแกนนำรัฐบาลก็ได้กล่าวอ้างเหตุผลเดียวกันเพื่อเปิดทางให้ตนเองดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ทั้งที่ได้เคยให้สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวว่าจะไม่ลงสมัครรับเลือกตั้งและจะไม่รับตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ แต่พอมาถึงจุดนี้ลงเลือกตั้งก็ไม่ได้ลง แต่อยากได้ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และก็ยังติดคำพูดของตัวเองที่ได้เคยลั่นวาจาไว้ก็เลยอ้างกรณีพลเอกสุจินดา และยังบิดเบือนการเสียสัจจะของตนเองว่าเป็นการที่ตนอาจจะต้องเลือกเสียสัจจะเพื่อทำงานให้ประชาชนเป็นการเลือกกระหว่างประชาชนกับผู้สื่อข่าว นับว่าเป็นการใช้เหตุใช้ผลที่พิสดารหาที่เปรียบได้ยาก

ปัญหาการเสียสละจนเสียสัจจะนี้ ทำให้คิดถึงอาจารย์นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ซึ่งได้เคยศึกษาผลกระทบจากความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองต่อการเมืองไทย และนำเสนอความคิดว่า การที่ผู้นำทางการเมืองไทยจำต้องพลิกแพลงกะล่อนหลอกล่อฝ่ายญี่ปุ่นเพื่อความอยู่รอดของประเทศในยุคนั้น

ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมและค่านิยมทางการเมืองทั้งในหมู่ผู้นำและประชาชนว่าการพลิกแพลงปลี่ยนปล้อนเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ในทางการเมือง และอาจเป็นพฤติกรรมที่ดีได้ในบางกรณี ขณะนี้ไม่ทราบว่าอาจารย์นครินทร์จะได้กำหนดให้เหตุการณ์ในช่วงปี 2534-2535 ของไทยว่าเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญอีกครั้งหรือไม่ เพราะเป็นครั้งแรกที่ผู้นำทางการเมืองกลืนน้ำลายตนเองในเรื่องสำคัญที่ได้ให้สัญญาประชาคมไว้ถึงเพียงนี้ ทั้งนี้โดยมีความอยู่รอดและความมั่นคงของชาติเป็นพยานจำเลยอีกเช่นเคย _ ก่อนหน้านี้แม้จะเป็นค่านิยมของนักการเมืองไทยว่าจะต้องอึดเอื้อน และพูดว่าไม่เคยคิดจะเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ก็ไม่มีใครที่เคยพูดไว้ว่าจะไม่เป็นนายกรัฐมนตรีแล้วกลับมาดำรงตำแหน่งเช่นพลเอกสุจินดา ถ้าพฤติกรรมของผู้นำเป็นเครื่องชี้ว่าพฤติกรรมของประชาชนในชาติแล้วไซ้ ก็น่าเป็นห่วงมาตรฐานจริยธรรมทั้งในทางการเมืองและจริยธรรมแห่งความเป็นมนุษย์ของประชาชนชาวไทยเป็นอย่างยิ่ง

ข้ออ้างที่สามที่ควรพิจารณาคือ การที่ฝ่ายสนับสนุนอ้างว่าพลเอกสุจินดาเข้าสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอย่างถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ ฉะนั้นเรียกว่ามีความเป็นประชาธิปไตยและมีความชอบธรรม

ข้ออ้างนี้มีข้อขัดแย้งในมิติทางประวัติศาสตร์ การอ้างอิงถึงรัฐธรรมนูญที่เปิดช่องให้คนนอกเป็นนายกรัฐมนตรีโดยไม่คำนึงว่ารัฐธรรมนูญนี้เกิดจากสภานิติบัญญัติ ซึ่งเต็มไปด้วยสมาชิกที่แต่งตั้งโดยพลเอกสุจินดาและพวก เป็นการปิดหูปิดตาไม่ยอมรับความเป็นจริงในทางประวัติศาสตร์ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ถูกครอบงำกำหนดในทุกชั้นตอนโดยพลเอกสุจินดาและพวก ในเมื่อรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกรอบกฎหมายกติกากฎของการเมืองไทยในปัจจุบันไม่ได้เกิดจากประชาชน แต่เกิดจากการกำหนดของผู้ยึดอำนาจจะเรียกว่าทั้งกติกากฎและผลที่เกิดจากกติกานี้มีความชอบธรรมและเป็นประชาธิปไตยได้อย่างไร

โดยเฉพาะในส่วนของความชอบธรรมนั้นเป็นการยากที่จะให้ผู้มีวิจรรณญาณเชื่อว่า การที่พลเอกสุจินดาและพวกทำรัฐประหารแต่งตั้งสภานิติบัญญัติร่างรัฐธรรมนูญที่เปิดทางให้คนนอกดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ ทำการเคลื่อนไหวจัดตั้งพรรคและแกนร่วมพรรคพันธมิตรมิใช่เป็นการสืบทอดอำนาจทางการเมืองการทหาร การสืบทอดอำนาจแบบเพื่อนพ้องตัวกูและโคตรกูนี่เป็นการกระทำที่ทำความชอบธรรมไม่

ได้ถ้าคนนอกอย่างคุณอนันท์ซึ่งมิได้มีการเตรียมการสืบทอดอำนาจเป็นนายกรัฐมนตรีหลังการเลือกตั้งในครั้งนี้ ก็ยังเรียกได้ว่า ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ มิฉะนั้นการประชาธิปไตย แต่ก็ยังมีความชอบธรรมอยู่บ้าง ฉะนั้นเมื่อคำนึงถึงมิติทางประวัติศาสตร์ดังกล่าว เราก็ควรตระหนักกว่าภายใต้บริบทแห่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ความถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ ความเป็นประชาธิปไตย และความชอบธรรม อาจเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกันเสมอไป

ประเด็นที่สี่ ไม่เกี่ยวกับการเข้าสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกสุจินดาแต่เกี่ยวกับการที่พลเอกสุจินดาได้พูดเปิดทางยอมรับนักการเมืองที่ถูกกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินตัดสินให้ยึดทรัพย์ให้เป็นรัฐมนตรีร่วมรัฐบาล สิ่งนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงจุดยืนที่คลอนแคลนของพลเอกสุจินดา และการที่พลเอกสุจินดาอ้างว่าคดียังไม่ถึงที่สุดแห่งศาล นั้นเป็นเรื่องที่ควรนำมาพิจารณาที่กันว่าพลเอกสุจินดาควรมีมาตรฐานจริยธรรมในเรื่องนี้อย่างไรในฐานะที่ได้ใช้กำลังทหารยึดอำนาจโดยอ้างว่านักการเมืองโกงกินกันอย่างมหาศาล ได้แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินและยังระบุรายชื่อนักการเมืองเป็นรายบุคคลให้คณะกรรมการตรวจสอบสมควรหรือไม่ที่พลเอกสุจินดาจะกล่าวอ้างเช่นนี้ ข้อเขียนนี้มิได้เจตนาจะระบุว่านักการเมืองเหล่านั้นมีมัลลทินหรือไม่สมควรจะเป็นรัฐมนตรี แต่ประสงค์จะตั้งคำถามว่าพลเอกสุจินดาเป็นผู้มีปัญญาในการใช้ดุลยพินิจหรือไม่ และพลเอกสุจินดาเป็นผู้มีปัญหาคือในด้านจริยธรรมหรือไม่ บุคคลเช่นนี้มีความเหมาะสมในฐานะนายกรัฐมนตรีเพียงไร

ในลำดับสุดท้าย ข้อเขียนนี้ใคร่ขอวิงวอนไม่ให้ผู้มีอำนาจในแผ่นดินทำการปิดหูปิดตาประชาชนอีกต่อไป ขอให้มีการเสนอข่าวและความคิดเห็นที่แตกต่างหลากหลาย เพื่อให้ประชาชนชาวไทยได้มีโอกาสได้ใช้ปัญญาวิเคราะห์เหตุและผลของทั้งฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายคัดค้านเขาเหล่านั้น มีสิทธิ์ที่จะได้รับรู้และได้เห็นภาพข่าวคุณฉลาด วรฉัตรที่อดอาหารที่หน้ารัฐสภาเท่า ๆ กับเห็นคุณหญิงสมศรี กันธมาลา และนายไพบูลย์ ลิมปพยอม ยกกระเช้าแสดงความยินดี แต่พลเอกสุจินดา

การปิดหูปิดตาประชาชนนั้นในที่สุดแล้วก็จะกลายเป็นการปิดหูปิดตาตนเอง ซึ่งจะทำให้ผู้ที่ได้รับการปกป้องให้ครองอำนาจในลักษณะการดังกล่าวหลุดพ้นจาก บริบทความเป็นจริงของสังคมไปโดยสิ้นเชิง

จะต้องการอย่างนั้นหรือ ?

ความเคลื่อนไหวเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย

คณาจารย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เพื่อประชาธิปไตย

ศีลธรรมและประสิทธิภาพในการปกครอง

การกลับคำของท่านนายกฯ อย่างเปิดเผย โดยไม่หวั่นต่อความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของสาธารณชน เป็นการตบหน้าระบบศีลธรรมและจริยธรรมของสังคมอย่างรุนแรง อันที่จริงคงต้องยอมรับว่าเราทุกคนเคยกล่าวเท็จ เราทุกคนเคยไม่รักษาคำพูด แต่เมื่อเป็นที่รู้ทั่วกันว่าเรากระทำเช่นนั้น เราทุกคนรู้สึกอับอายและไม่เคยได้รับผลดีจากการกระทำดังกล่าว แต่ท่านนายกฯ พูดอย่างหนึ่งและทำอีกอย่างหนึ่งโดยไม่ต้องปิดบังอำพรางอย่างไร ช้ำเพราะการไม่รักษาคำพูดของตัวเองที่ทำให้ได้ดำรงตำแหน่งผู้นำของประเทศ จึงดูเหมือนว่าสิ่งที่คนไทยเชื่อกันมาว่า การทำผิดจะไม่ให้ผลดีแก่ใครนั้นไม่จริง มีตัวอย่างที่ได้ดิบได้ดีเพราะกล่าวเท็จให้เห็นอยู่หนัโ้

การไม่รักษาคำพูดของผู้นำประเทศในครั้งนี่ จึงไม่ใช่เรื่องของบุคคลคนหนึ่งเลือกจะไม่เคารพในกฎศีลธรรมข้อใดข้อหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นปรากฏการณ์ที่นำไปสู่สิ่งทีปัญหาคนไทยท่านหนึ่งเรียกว่า "การล่มสลายทางศีลธรรม" ของสังคมโดยแท้

นอกจากประเด็นปัญหาเรื่องศีลธรรมแล้ว หากพิจารณาในเชิงปฏิบัติจะเห็นได้ว่า แท้ที่จริงแล้วพื้นฐานของการปกครองไม่ว่าในระบบใดก็ตามนั้น ไม่ได้อยู่ที่ตัวบทกฎหมายเท่ากับอยู่ที่ความไว้นื้อเชื่อใจกันระหว่างผู้ปกครองและผู้ได้ปกครอง ผู้ได้ปกครองอาจไม่นิยมชมชอบผู้ปกครองบางคนก็ได้ แต่ผู้ได้ปกครองต้องเชื่อใจว่าผู้ปกครองมีเกียรติพอจะไม่กลับคำพูดไปตามใจชอบ และตามสถานการณ์เพียงเพื่อเอาตัวรอด ฉะนั้นความศรัทธาหรือความไว้นื้อเชื่อใจจึงเป็นวิถีทางที่สำคัญที่สุด ในอนที่ผู้ปกครองจะอำนวยความสะดวกในสังคมได้ หากขาดความศรัทธาโดยขั้นพื้นฐานเสียแล้ว ความสงบสุขก็เกิดขึ้นได้ยาก เพราะจำเป็นต้องนำความขัดแย้งต่าง ๆ ไปสู่จุดสรุปสุดท้ายทุกครั้งไป แทนที่จะไว้นื้อเชื่อใจในคำสัญญาหรือคำอธิบายของผู้ปกครองแต่โดยดี

การประท้วงคัดค้านอย่างขนานใหญ่ในครั้งนี้นั้น ที่จริงแล้วก็มีพื้นฐานมาจากการที่ประชาชนขาดศรัทธาคอคำพูดของผู้นำมาตั้งแต่ต้น ฉะนั้นหากใครเห็นว่าการประท้วงครั้งนี้เป็นความวุ่นวายปั่นป่วน ก็ควรเข้าใจด้วยว่าผู้ที่ทำให้เกิดความวุ่นวายปั่นป่วนก็คือตัวผู้นำเอง ซึ่งได้ทำลายรากฐานของการปกครองคือความไว้นื้อเชื่อใจของประชาชนไปเสียแต่แรกแล้ว การให้คำสัญญาว่าจะไม่แทรกแซงในการแก้ไขรัฐธรรมนูญก็ตาม การกล่าวว่าจะพร้อมจะลาออกไปเมื่อ "กตึกา" เปลี่ยนไปแล้วก็ตาม การยืนยันว่าจะไม่ใช้กำลังสลายฝูงชนก็ตาม ฯลฯ จึงไม่ทำให้ใครเชื่อถือ กลับก่อให้เกิดความตึงเครียดมากขึ้น เพราะประชาชนต้องการเห็นผลสุดท้ายคือการลาออกไปของท่านนายกฯ ให้ประจักษ์เสียก่อน เนื่องจากประชาชนไม่สามารถวางใจในคำพูดของท่านนายกฯ ได้เสียแล้ว

คำกล่าวใด ๆ เกี่ยวกับนโยบายเศรษฐกิจ หรือนโยบายทางการเมืองของรัฐบาลนี้ ซึ่งที่จริงแล้วก็มิต่างไปจากรัฐบาลอื่น นอกเสียจากว่ารัฐบาลนี้กล่าวโดยไม่มีพื้นฐานความศรัทธาของประชาชนอยู่เลย จึงทำให้คำประกาศเหล่านั้นไร้ความหมาย

ไม่มีรัฐบาลใดจะสามารถ “ปกครอง” ได้จริง ถ้ารัฐบาลนั้นได้ทำลายรากฐานการปกครองคือ ความไว้วางใจของประชาชนไปเสียแล้ว ภูมิปัญญาไทยโบราณอธิบายหลักรัฐศาสตร์เบื้องต้นไว้เป็นภาษิตว่า “เป็นกษัตริย์ตรัสแล้วไม่คิดคำ” เพราะต้องการเน้น “กษัตริย์” ในฐานะผู้ปกครองว่าอย่างน้อยต้องรักษาคำพูด มิฉะนั้นการปกครองก็เป็นไปไม่ได้

จนถึงทุกวันนี้ รัฐบาลก็ยังไม่ได้เร่งสร้างความศรัทธาขึ้นพื้นฐานนี้กลับคืนมา กลับย่ำความอ่อนแอของตัวเองในแง่ที่อยู่ตลอดเวลา เช่น การปิดกั้นบิดเบือนข่าวสารอย่างเปิดเผยในสื่อมวลชนของรัฐ ซึ่งก็คือการแสดงว่ารัฐบาลไม่เคารพความจริง การป้ายสีผู้ชุมนุมคัดค้านว่าเป็นผู้ไม่หวังดีต่อประเทศชาติ หรือการที่พรรคการเมืองรัฐบาลกำลังกลับคำพูดของตัวเองต่อสาธารณชนในเรื่องประเด็นที่ต้องการแก้ไขในรัฐธรรมนูญ เป็นต้น

ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้ปกครองไม่ได้เข้าใจเลยว่าตนได้ทำผิดอย่างหนักต่อสังคมอย่างไร ยิ่งพิจารณาถึงท่าทีที่โอหังก้าวร้าวและข่มขู่ของผู้นำรัฐบาลในโอกาสต่าง ๆ ด้วยแล้ว ก็ยิ่งจะเห็นถึงความไม่เหมาะสมของพลเอกสุจินดา คราประยูรในฐานะนายกรัฐมนตรี เพราะขาดความเข้าใจพื้นฐานเบื้องต้นในการปกครอง ซ้ำยังแสดงลักษณะที่ขัดกับภาพของผู้นำที่ตามวัฒนธรรมไทยอีกด้วย

ประชาธิปไตยไทยชะงักงันเพราะใคร

ในแง่การพัฒนาประชาธิปไตย การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกสุจินดา คราประยูร ในครั้งนี้ได้ขวางกั้นความงอกงามเติบโตของประชาธิปไตยในประเทศไปเสียยิ่งกว่าการรัฐประหารในปีที่แล้วเสียอีก จะเห็นได้ว่า นับตั้งแต่เมื่อการเลือกตั้งยังไม่เริ่มขึ้น ประธานรศช. หรือกลุ่มบุคคลที่ใช้อำนาจเป็นเครื่องมือในการแสวงหาอำนาจทางการเมืองของตน ได้กล่าวไว้ก่อนแล้วว่า จะยกตำแหน่งนายกรัฐมนตรีให้แก่พลเอกสุจินดา คราประยูร หลังการเลือกตั้งกระบวนการสรรหาตัวนายกรัฐมนตรีก็ไม่ได้ปฏิบัติกันตามประเพณีการปกครองในระบบรัฐธรรมนูญอย่างที่เคยทำมาในประเทศไทย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรครัฐบาลเองบางท่านได้กล่าวว่า ตนไม่ได้ลงนามสนับสนุนพลเอกสุจินดาเป็นนายกฯ เลย แต่การสนับสนุนของเขา เหล่านั้นถูกบิดเบือนไปได้ เพราะมีการเจรจากันนอกกรอบของรัฐสภามาตั้งแต่ต้น

ฉะนั้นอำนาจที่แท้จริงซึ่งหนุนหลังพลเอกสุจินดาขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีจึงไม่ได้อยู่ที่สภา แต่อยู่ที่แรงกดดันของกลุ่มผู้นำรศช. ซึ่งใช้อำนาจเป็นเครื่องมือทางการเมืองของตน

รัฐบาลสุจินดาจึงเป็นรัฐบาลที่ไม่ได้ถูกควบคุมจากสภา เท่ากับกลุ่มอำนาจมืดที่อยู่นอกสภา ฉะนั้นการที่ประชาชนจะควบคุมรัฐบาลนี้โดยผ่านกลไกของสภาผู้แทนราษฎรจึงเป็นไปไม่ได้ นอกจากในสภามีวุฒิสมาชิกซึ่งกลุ่มผู้นำรศช. เป็นผู้แต่งตั้งขึ้นสำหรับขวางกั้นการควบคุมจากประชาชนแล้ว ยังมีอำนาจมืดที่คุกคามการควบคุมรัฐบาลของประชาชนอยู่ตลอดเวลา ไม่มีความจำเป็นที่รัฐบาลจะต้องฟังเสียงของประชาชนอีกต่อไป ดังกรณีที ส.ส. เรียกร้องให้มีการทบทวนหรือระงับใช้โครงการที่เรียกกันว่า คจก. ก็ไม่ได้รับความเอาใจใส่จากรัฐมนตรีซึ่งเป็นพรรคพวกของท่านนายกฯ เลย

หัวใจสำคัญของระบอบประชาธิปไตยก็คือ ประชาชนสามารถควบคุมการปฏิบัติงานของรัฐบาลได้ตลอดเวลา โดยผ่านกลไกสภาและสิทธิประชาธิปไตยอื่น ๆ ซึ่งรัฐธรรมนูญให้การรับรองไว้ (เช่น การชุมนุมโดยสงบ เสรีภาพในการพูด เขียน และโฆษณา ฯลฯ เป็นต้น) แต่ท่านนายกฯ และพรรคพวกของท่านในกลุ่มอำนาจมืดได้ทำให้กลไกเหล่านี้เป็นหมันไปหมด สภาไม่ใช่ตัวตัดสินที่แท้จริงในทุกประเด็นนับตั้งแต่การเลือกนายกรัฐมนตรีเป็นต้นมา ส่วนสิทธิประชาธิปไตยของประชาชนก็ถูกผู้นำรัฐบาลตีความให้ไร้ความหมายไปโดยสิ้นเชิง

ใครจะเป็นผู้ควบคุมรัฐบาลนี้ได้ ศีลธรรมก็ถูกตบหน้า สภาก็ถูกรอนอำนาจ ห้องถนนก็กำลังถูกริบไปจากประชาชน

สภาวะที่มีอำนาจมืดซึ่งไม่มีใครควบคุมได้เป็นผู้ค้ำจุนรัฐบาลอยู่เช่นนี้ ก็เท่ากับว่าประชาธิปไตยได้ยุติลงแล้วเช่นกัน ผลกระทบต่อกองทัพยังเป็นที่น่าเสียใจ ทหารไทยมีเกียรติยศ มีความรักชาติ ศาสน์กษัตริย์อย่างแท้จริง แต่กองทัพกลับถูกอำนาจมืดครอบงำอย่างเข้มข้นเสียยิ่งกว่าประชาชนทั่วไป อำนาจมืดใช้กองทัพออกมาเผชิญหน้ากับประชาชนซึ่งก็คือญาติมิตรของทหารทั้งหลายนั่นเอง อำนาจมืดกำลังทำให้กองทัพซึ่งเป็นสถาบันสำคัญของชาติ ก็กลายเป็นอริกับประชาชน ทั้งๆที่กองทัพได้รับความสนับสนุนนิยมจากประชาชนตลอดมา

แม้ว่าท่านนายกฯ ขึ้นดำรงตำแหน่งด้วยอำนาจนอกสภา ท่านกลับเรียกร้องให้เล่นการเมืองกัน "ในสภา" เท่านั้น มิฉะนั้น ท่านก็ถือว่าไม่เป็นประชาธิปไตยจริง การพูดเช่นนั้นนอกจากเป็นการพูดเอาแต่ได้ดังที่หัวหน้าพรรคฝ่ายค้านพรรคหนึ่งได้อภิปรายไว้ในสภาแล้ว ยังเป็นคำพูดที่ผิดหลักการของประชาธิปไตยอีกด้วย เพราะหากการเมืองในระบบประชาธิปไตยถูกจำกัดไว้แต่เฉพาะในสภาแล้ว ก็จะมีคนเพียงหยิบมือเดียวที่สามารถลงสมัครรับเลือกตั้ง คนที่มีสายสัมพันธ์กับอำนาจมืดจนได้รับแต่งตั้งเป็นวุฒิสมาชิกและกลุ่มพรรคพวกของอำนาจมืดเท่านั้นที่มีอภิสิทธิ์จะใช้การเมืองเป็นเครื่องมือในการต่อรองผลประโยชน์ของตนได้ แท้ที่จริงแล้วประชาธิปไตยต้องขยายตัวอยู่ทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นในห้องเรียน ในทีวีและในหนังสือพิมพ์ ในการบริหารบริษัท ในการติดต่อสัมพันธ์กันทุกระดับและทุกประเภท รวมทั้งในท้องถนนด้วย ประชาธิปไตยที่มีลักษณะเปิดกว้างเช่นนี้ต่างหาก ที่จะทำให้ประชาชนคนเล็ก ๆ ทั่วไปมีโอกาสใช้การเมืองเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตของตนอย่างเท่าเทียมกับคนอื่น ๆ ซึ่งมีโอกาสเข้าไปนั่งในสภา

ความอับจนทางเศรษฐกิจ

ในทางเศรษฐกิจ การดำรงอยู่ของรัฐบาลสุจินตาค่าก่อให้เกิดผลเสียแก่เศรษฐกิจของประเทศเสียยิ่งกว่าการชุมนุมคัดค้านที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ขณะนี้

รัฐบาลที่ขาดความชอบธรรมทางการเมือง และไม่ได้รับการสนับสนุนจากมหาชน จะมีสถานะที่อ่อนแออย่างยิ่งในการเจรจาการค้าระหว่างประเทศ ในระยะปีข้างหน้าประเทศไทยจำเป็นต้องเข้าสู่การเจรจาทางการค้าที่สำคัญกับคู่ค้าใหญ่ ๆ ของตน ไม่ว่าจะเป็นสหรัฐฯ หรืออีซี รวมทั้งการเจรจาหลายฝ่ายระดับโลกเช่นมาตรการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมซึ่งไทยจะต้องถูกบังคับให้รับในการคุมที่จะมีขึ้นที่ราซซิลในเร็ว ๆ นี้ การประชุมซึ่งจะมีผลต่อเศรษฐกิจของประเทศอย่างยิ่งเหล่านี้ จะถูกเจรจาโดยรัฐบาลที่มีสถานะอ่อนแอที่สุดจนไม่สามารถสร้างพลังต่อรองอะไรที่เป็นขึ้นเป็นอันได้ นับว่าไทยภายใต้รัฐบาลสุจินตาค่ากำลังอยู่ในภาวะที่น่าวิตกทางเศรษฐกิจอย่างยิ่ง

แม้แต่การที่หุ้นตกอย่างต่อเนื่องมานับตั้งแต่การเถลิงอำนาจของกลุ่มอำนาจมืด นับตั้งแต่การรัฐประหารในปีที่แล้วมาก็เป็นสัญญาณชี้ให้เห็นความไม่เชื่อมั่นของนักลงทุนต่อประเทศไทยเสียแล้ว แทนที่สภาวะอันไม่แน่นอนนี้จะสิ้นสุดลงเมื่อมีการเลือกตั้ง การสืบทอดอำนาจของอำนาจมืดในนามของพลเอกสุจินดา คราประยูร กลับทำให้ภาวะไม่น่าวางใจของนักลงทุนดำเนินต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด เพราะหุ้นก็ยังคงพุ่งหัวดิ่งลงตลอดมา

ภาวะอึมครึมทางการเมืองที่เกิดขึ้นจนนักลงทุนขาดนั้น ไม่ใช่การชุมนุมประท้วงแต่เป็นการสอดแทรกเข้ามาสู่วงการรัฐบาลของอำนาจมืดต่างหาก เนื่องจากอำนาจมืดตัดโอกาสการแข่งขันโดยเสรีและโอกาสทางเศรษฐกิจไทยที่เริ่มเปิดกว้างแก่คนหลากหลายกลุ่มอย่างเสมอภาคมากขึ้น จะมีหรือไม่มีการชุมนุมประท้วง บรรยากาศทางเศรษฐกิจของไทยภายใต้อำนาจมืดซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นตัวแทนนั้น ก็เป็นบรรยากาศที่ไม่โปร่งใส และไม่สะดวกแก่การประกอบการที่มีการแข่งขันอย่างเสรีและเท่าเทียมกันจริง ฉะนั้นนักลงทุนไทยและต่างประเทศย่อมเลือกที่จะถ่วงการลงทุนของตัวเองไว้ หรือโอนการลงทุนไปสู่ประเทศอื่นที่มีบรรยากาศการลงทุนดีกว่านี้

การประกาศของท่านนายกฯ ในการมุ่งเน้นการพัฒนาการเกษตร จะเป็นไปได้จริงหรือไม่ก็อาจเห็นได้จากท่าทีของรัฐบาลต่อโครงการคจก. โครงการนี้เข้าไปจัดการทรัพยากรที่ดินแทนชาวบ้านผู้ยากไร้ โดยไม่ให้สิทธิประชาชนในการเลือกตั้งสินใจร่วมด้วยเลย ทรัพยากรจึงจะถูกใช้ในทิศทางที่ผู้จัดเห็นว่าดี แทนที่จะเป็นเรื่องของประชาชนตัดสินใจตามเงื่อนไขเฉพาะของตนว่า จะจัดการใช้ทรัพยากรอย่างไรจึงจะเป็นผลดีที่สุดต่อตนเอง จนถึงปัจจุบันนี้รัฐบาลก็ยังยืนยันจะขยายโครงการนี้ทั้งในภาคอีสานและภาคเหนือ โดยไม่ยอมทบทวนหรือระงับลงตามคำเรียกร้องของส.ส. ที่รับเลือกตั้งจากประชาชน

การพัฒนาชนบทที่มุ่งจะพรากทรัพยากรท้องถิ่นไปจากมือประชาชน จะเป็นการพัฒนาชนบทที่สัมฤทธิ์ผลได้อย่างไร

เมื่อมองเศรษฐกิจไทยทั้งในระดับการส่งออก การลงทุน ฯลฯ หรือระดับล่างคือการเกษตรกรรมของชาวบ้านแล้ว การดำรงอยู่ของรัฐบาลสุจินตาค่ามีแต่จะทำให้เกิดความเสียหายแก่เศรษฐกิจไทยโดยรวมยิ่งขึ้น หลังจากได้รับการกระหนาบกระเทือน

จากการรัฐประหารในปีก่อนมกอย่างหนักแล้ว

เปลือกประชาธิปไตยภายใต้อำนาจนอกระบบ : การขึ้นสู่อำนาจของพลเอกสุจินดา คราประยูร

พลเอกสุจินดา คราประยูร (จปร.5) ได้รับการสนับสนุนจากนายทหาร-ตำรวจรุ่น 0143 ซึ่งมีรหัส 0143 สามัคคีเพื่อชาติและราชบัลลังก์ ให้ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกเมื่อ 29 มีนาคม 2533 สืบแทนพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ (จปร.1) ซึ่งถูกกลุ่มดังกล่าวผลักดันให้ลาออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกและราชการก่อนเกษียณ ท่ามกลางความหวั่นเกรงของคนบางส่วนในกองทัพว่า พลเอกสุจินดาจะนำประเทศไปสู่ระบบเผด็จการ และการเล่นพรรคเล่นพวกเล่นรุ่นในกองทัพ

ช่วงก่อนรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2535 พลเอกสุจินดา คราประยูร ก็ได้รับการทาบทามจากพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ แห่งรัฐบาลชาติชาย 2 ให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดแทนพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ (จปร.1) ซึ่งจะเกษียณ 30 กันยายน 2534 อีกตำแหน่งหนึ่ง (มติชนสุดสัปดาห์ มิถุนายน 2534 หน้า 10) ทั้งที่พลเอกสุนทรเองเคยเตือนพลเอกชาติชายครั้งหนึ่งว่า “ถ้าสุจินดาขึ้นมาเป็นใหญ่จะมีปัญหา กองทัพจะมีปัญหา” อย่างไรก็ตาม ชั่วคราวจะปลดพลเอกสุนทรเพื่อให้พลเอกสุจินดาดำรงตำแหน่ง ผบ.สูงสุดแทนได้กลายเป็นขบวนการหนึ่งนำสู่การรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2534 ซึ่งมีพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ เป็นประธาน รสช. และพลเอกสุจินดา คราประยูร เป็นรองประธาน รสช. คนที่หนึ่ง

ในการทำรัฐประหารเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2534 พลเอกสุจินดาและผู้นำ รสช. ได้ให้เหตุผลว่า ต้องการพัฒนาระบบประชาธิปไตยให้ก้าวไปข้างหน้า และต้องการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันในการบริหารประเทศ แต่การกระทำของกลุ่มรสช. หลังจากนั้นกลับขัดแย้งกับคำกล่าวอ้างเหล่านั้นอย่างสิ้นเชิง

หลังรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2534 กลุ่มนายทหาร-ตำรวจ รหัส 0143 สามัคคีเพื่อชาติและราชบัลลังก์ ชุมนุมกันที่ฐานทัพเรือสัตหีบ ชลบุรี เมื่อวันที่ 24-25 พ.ค. 2534 สนับสนุนให้พลเอกสุจินดา คราประยูร ประธาน จปร.5 ผบ.ทบ. ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดสืบแทนพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ผบ.สูงสุด ควบอีกตำแหน่งหนึ่งอย่างมั่นคงตั้งแต่ตุลาคม 2534 พลเอกสุจินดา คราประยูร จึงได้ดำรงตำแหน่งทางทหารควบ 2 ตำแหน่ง ทั้ง ผบ.ทบ. และผบ.สูงสุด สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มผู้นำ จปร.5 ต้องการกุมอำนาจทางทหารอย่างเด็ดขาด

ตลอดเวลาของการขึ้นสู่อำนาจในกองทัพของพลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้นำ รสช. โทรการเมืองค่าย รสช. มักพยากรณ์ว่าพลเอกสุจินดา คราประยูร ต้องเป็นนายกรัฐมนตรี เช่น เก่งกาจ จงในพระ (ศรีไพร ใจพระ) ได้ให้สัมภาษณ์ตั้งแต่พลเอกสุจินดา คราประยูร เป็นรองผู้บัญชาการทหารบกว่า “รองผู้บัญชาการทหารบกคนนี้มีแววเป็นนายก” มีการโหมโรงประชาสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง ประสานเข้ากับความพยายามตั้งพรรคการเมืองพรรคใหม่คือพรรคสามัคคีธรรม เพื่อรองรับการขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของผู้นำรสช.

แต่ทุกครั้งที่ถูกนักข่าวถามถึงการขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พลเอกสุจินดา คราประยูร ตอบปฏิเสธที่จะไม่ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี หรือตำแหน่งใด ๆ ในรัฐบาลตลอดมา โดยอ้างว่าไม่ต้องเล่นการเมือง ฯลฯ เช่น เมื่อครั้งรัฐประหาร

23 กุมภาพันธ์ 2534 สำเร็จและมีการจัดตั้งรัฐบาลให้นายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น พลเอกสุจินดา คราประยูร ได้ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2534 ว่า "ไม่ขอรับตำแหน่งใด ๆ ในรัฐบาลเพื่อแสดงความจริงใจในการปฏิบัติครั้งนี้"

ครั้นในช่วงรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับสภารัดดาของรสช. เพื่อการสืบทอดอำนาจของ รสช. ได้มีการต่อต้านจากนักศึกษา ประชาชนอย่างกว้างขวาง ในวันที่ 18 พฤศจิกายน 2534 พลเอกสุจินดา คราประยูร พร้อมพลอากาศเอกเกษร โจนินิล ผบ.ทอ. และแกนนำ รสช. ได้แถลงข่าวอย่างเป็นทางการ ณ หอประชุมกองทัพบก" อันเป็นคำโกหกครั้งสำคัญ เพื่อผ่อนคลายการณรงคให้มีการแก้ไขร่างรัฐธรรมนูญ ตอนหนึ่งว่า "เพื่อให้รัฐธรรมนูญเกิดความบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีอะไรมาเกี่ยวข้องกับสภา รสช. สมาชิกสภา รสช. จะไม่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องการจัดตั้งรัฐบาลหลังจากมีกฎหมายเลือกตั้งออกมาแล้ว ขอยืนยันในที่นี้ว่าทั้งพลเอกสุจินดา และพลอากาศเอกเกษร โจนินิลนั้น จะไม่เป็นนายกรัฐมนตรี หลังจากรัฐธรรมนูญนี้ได้กำหนดออกมาแล้วและหลังการเลือกตั้งครั้งนี้"

ผลการเลือกตั้งในวันที่ 22 มีนาคม 2534 เผยออกมาว่า พรรคสามัคคีธรรมได้คะแนนเสียงมาเป็นอันดับหนึ่ง พลเอกสุจินดา ผู้นำคนอื่น ๆ ของ รสช. และผู้นำพรรคการเมือง 5 พรรค ที่ได้ตกลงกันว่า จะร่วมกันจัดตั้งรัฐบาล ได้ร่วมประชุมกันเพื่อหาทางสืบทอดอำนาจต่อไป แต่เนื่องจากกระแสการเรียกร้องของประชาชนให้นายกา มาจากการเลือกตั้งรุนแรงมาก พลเอกสุจินดาจึงไม่ยอมรับเป็นนายกา พรรคการเมืองทั้ง 5 จึงมีมติเสนอนายณรงค์ วงศ์วรรณ หัวหน้าพรรคสามัคคีธรรม เป็นนายกา ซึ่งเป็นที่รู้จักว่า นายณรงค์ไม่มีคุณสมบัติผู้นำที่ดี และรำลึกกันว่าม็อบกิจจการโค่นป่าจำนวนมากในภาคเหนือ ซึ่งแยกไม่ออกจากสมัยนายณรงค์เป็น รว. เกษตร และคาดกันว่านายณรงค์จะเป็นนายกา ได้ไม่นาน เพราะจะมีปัญหามากมาย จนในที่สุดก็เปลี่ยนถ่ายอำนาจนายกา ให้แก่ พลเอกสุจินดา คราประยูร

หลังจากพรรคการเมืองทั้ง 5 และกลุ่ม รสช. ทราบว่าประชาชนคัดค้านนายกาจากคนกลาง จึงได้วางแผนกันอย่างลับซับซ้อนโดยให้นายอาทิตย์ อุไรรัตน์ ประธานสภาผู้แทนราษฎร และหัวหน้าพรรคการเมืองทั้ง 5 หุดเหมื่อนกันว่า จะเสนอให้นายณรงค์เป็นนายกรัฐมนตรี แต่แล้วในตอนบ่ายวันที่ 6 เมษายน ก็ได้มีการแต่งตั้งพลเอกสุจินดา เป็นนายกาอย่างรวดเร็ว ให้กระทรวงมหาดไทยระดมประชาชนจำนวนหนึ่งในทุกจังหวัดทั่วประเทศ ออกมาชุมนุมกันที่หน้าศาลากลางจังหวัดแต่ละแห่งเพื่อสนับสนุนพลเอกสุจินดา เป็นนายกา ส่วนที่กรุงเทพฯ ก็มีกระดุมกลุ่มมวลชนต่าง ๆ ไปมอบดอกไม้ให้นายกา คนใหม่ มีการจัดทหารเข้าร่วมพิธีสวนสนามขึ้นชมนายกาคนใหม่

พลเอกสุจินดา คราประยูร ได้กล่าวคำปราศรัยปณั้ตว่า การเข้ารับตำแหน่งนายกา ของตนเป็นการเสียสละเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริง พลเอกสุจินดาเป็นผู้นำคนสำคัญที่สุดของกลุ่มรสช. ได้โค่นล้มรัฐบาลพลเอกชาติชาย ล้มระบอบประชาธิปไตยและร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เพื่อตัวเองจะได้เป็นนายกา เพื่อสืบทอดอำนาจของกลุ่มรสช. และเพื่อขัดขวางการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยมิให้ก้าวไปข้างหน้า นอกจากนี้รัฐมนตรีจำนวนไม่น้อยในรัฐบาลพลเอกสุจินดาก็คือรัฐมนตรีในรัฐบาลพลเอกชาติชาย ซึ่งถูกคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินตัดสินว่าร้ายผิดปกติ และถูกกล่าวหาว่าได้คอร์รัปชันในการบริหารประเทศนั่นเอง ซึ่งก็หมายความว่า พลเอกสุจินดา และกลุ่มผู้นำ รสช. ได้โกหกหลอกลวงประชาชนมาโดยตลอด พวกเขาไม่เคยต้องการให้นายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้ง ไม่เคยต้องการพัฒนาประชาธิปไตยและไม่เคยคิดแก้ไขปัญหาคอร์รัปชัน แต่ต้องการยึดอำนาจและสืบทอดอำนาจของรสช. ให้นานที่สุดเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มตัวเองเป็นสำคัญ

ทิศทางของพลังประชาชน

การขยายตัวและคุณภาพของการเคลื่อนไหวต่อต้านคัดค้าน "สุจินดา" เป็นไปอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งอย่างไม่เคยมีมาก่อน ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ดำเนินมาในช่วงสองทศวรรษก่อน ทำให้เกิดความสำนึกในความเท่าเทียมกัน ทั้งด้านเศรษฐกิจและการเมืองในกลุ่มคน จำนวนมากมายมหาศาล ประกอบกับการดำรงอยู่ในระบอบเศรษฐกิจโลกที่แคบเข้าทุกขณะ มีผลให้การเคลื่อนไหวคัดค้านดำเนินระดับสากลด้วย

การเคลื่อนไหวในประเทศที่สำคัญได้แก่ การชุมนุมคัดค้านในกรุงเทพฯ ที่ดำเนินมาตั้งแต่มีการร่างรัฐธรรมนูญ ที่สื่อนัยยะสืบทอดอำนาจของ รสช. แต่กระแสคัดค้านระยะแรกนั้นสงบลงด้วยการประกาศไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกสุจินดา จนกระทั่งเมื่อพลเอกสุจินดา "เสียสัจย์เพื่อชาติ" ก็ได้ส่งผลให้เกิดการชุมนุมคัดค้านมาตั้งแต่วันที่ 7 เมษายน 2535 โดยมีการประกาศอดอาหารของเรือตรีฉลาด วรฉัตร เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการ การเคลื่อนไหวของประชาชนที่กรุงเทพฯ มีความหลากหลายเมื่อองค์กรต่าง ๆ เข้าร่วมด้วยอย่างมากมายทีเดียว อาทิเช่น องค์กรพัฒนาเอกชน (ที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า เอ็น จี โอ) ครป สนนท นักวิชาการจากมหาวิทยาลัย และพรรคการเมืองฝ่ายค้าน

การเคลื่อนไหวที่กรุงเทพฯ มีจำนวนประชาชนเข้าร่วมมากมาย จำนวนที่สูงที่สุดที่ประเมินโดยสื่อมวลชน (หนังสือพิมพ์) ประมาณกว่าห้าแสนคน ที่สำคัญคือกลุ่มผู้เข้าร่วมชุมนุมในครั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดี สื่อมวลชนขนานนามการร่วมกลุ่มว่า "มือบรตเก้ง" บ้าง "มือบมือถือ" บ้าง ซึ่งเป็นคำที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะพิเศษของกลุ่มคนที่เข้าร่วมร่วมกันคัดค้านว่า เป็นชนชั้นกลางเป็นส่วนใหญ่

นอกเหนือการเคลื่อนไหวที่กรุงเทพฯ แล้ว ตามหัวเมืองใหญ่ ๆ ก็ล้วนแต่มีการเคลื่อนไหวในลักษณะเดียวกันที่ขอนแก่น เชียงใหม่ สงขลา นครศรีธรรมราช มีการชุมนุมคัดค้านตามจุดสำคัญในเมืองแต่ละเมือง โดยส่วนใหญ่แล้วมีองค์กรเข้าร่วมคือนักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน นักศึกษาและประชาชนที่อยู่ในเมือง จังหวัดที่ไม่ได้มีการชุมนุมก็มิได้หมายความว่าไม่มีกระแสการเคลื่อนไหวคัดค้านเพราะในหลายจังหวัดมีการแจกแถลงการณ์คัดค้านตามที่ชุมนุมต่าง ๆ เช่น เชียงราย พะเยา ภูเก็ต เป็นต้น

การแสดงการคัดค้านจากนักศึกษาไทยและคนไทยในต่างประเทศก็เป็นอีกกระแสหนึ่ง คนไทยและนักศึกษาไทยในสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ออสเตรเลีย ได้ส่งแถลงการณ์คัดค้านพร้อมทั้งลายเซ็นของคนไทยด้วย นักเรียนไทยในอังกฤษได้มีหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีอังกฤษ และประธานอีซี (European Community) ขอร้องให้รัฐบาลไทยงดเว้นการใช้มาตรการรุนแรงกับผู้ชุมนุมเพื่อประชาธิปไตย

กระแสความไม่พึงพอใจกับการที่พลเอกสุจินดาเป็นนายกรัฐมนตรี มิได้แสดงออกเพียงด้านที่เป็นการชุมนุมหรือแจกแถลงการณ์เท่านั้น อารมณ์ความรู้สึกของคนอีกจำนวนมากและหลายอาชีพที่แม้ว่าจะไม่ได้มีส่วนร่วมในการชุมนุมก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากการสำรวจประชามติธุรกิจชั้นนำที่จัดทำโดยหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจพบว่า จำนวนร้อยละของนักธุรกิจที่ต้องการให้พลเอกสุจินดาลาออกเป็น 42.5 และที่ต้องการให้ยุบสภาเป็นจำนวนร้อยละ 45 นอกจากการสำรวจนี้แล้วจะพบว่าหนังสือพิมพ์ธุรกิจเป็นที่นิยมอ่านกันในหมู่นักธุรกิจระดับต่าง ๆ ก็ได้แสดงความต้องการออกมาเป็นแนว

ทางเดียวกันคือไม่ต้องการให้สุจินดาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกต่อไปนักธุรกิจบางท่านก็ได้แสดงความเห็นอย่างเปิดเผยต่อสาธารณะชนว่าควรแก้ไขสถานการณ์วิกฤตนี้ด้วยการที่นายกลาออกหรือยุบสภาเช่น นายปกรณ์ ทวีสิน

สาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งของความไม่พอใจดังกล่าว คือการที่รัฐบาลนี้ได้ใช้อำนาจบีบบังคับให้สื่อมวลชนปิดบังและบิดเบือนข่าวสาร ได้ก่อให้เกิดกระแสความไม่พอใจไปทั่ว ดังเช่น นายชาติร์ โสภณพานิชที่ได้แสดงความคิดเห็นต่อกรณีนี้โดยตรงไปตรงมา หรือการที่ผู้สื่อข่าวต่างประเทศได้รวมตัวกันประท้วงรัฐบาลในกรณีนี้ นำโดยสำนักข่าว ซีเอ็นเอ็น วิลล์นิวส์ เอ็นเอชเค ซึ่งความไม่พอใจนี้เป็นกระแสหนึ่งที่ร่วมอยู่กับการคัดค้านภาพลักษณ์และเนื้อหาของเผด็จการในรูปแบบรัฐสภา

ขณะเดียวกันวุฒิสมาชิกอเมริกันคนสำคัญคือ นายอลัน แครนสตัน แห่งพรรคเดโมแครตและประธานคณะกรรมการอิทธิพลความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้านกิจการเอเชียตะวันออกเฉียงและแปซิฟิก ก็เรียกร้องให้มีการทบทวนผู้ที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไทยใหม่ โดยกล่าวกับรอยเตอร์ว่า "การประท้วงครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงการแพร่กระจายความเชื่อว่ารัฐบาลสุจินดาไม่มีทั้งความชอบธรรมและประชาธิปไตย รัฐบาลควรสนองตอบต่อการประท้วงอย่างสันติและในทางบวกโดยการทบทวนการแต่งตั้งพลเอกสุจินดาใหม่"

กระแสกดดันระดับโลกปรากฏอย่างชัดเจน มีข่าวที่นำเชื่อถือได้ว่า ประธานาธิบดี จอร์จ บุช แห่งสหรัฐอเมริกาให้สัมภาษณ์สำนักข่าวรอยเตอร์โดยสรุปว่า "สุจินดาควรลาออก" และสมาคมตลาดร่วมแห่งยุโรป ประกาศว่า "ถ้ารัฐบาลไทยใช้ความรุนแรงต่อประชาชนจะงดความช่วยเหลือทั้งหมดทันที"

ความเคลื่อนไหวทั้งหมดที่เกิดขึ้นทั้งในประเทศและระดับสากล เป็นเครื่องชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า หากพลเอกสุจินดา ยังยึดมั่นไม่แยแสพลังประชาธิปไตยต่อไป ภาวะทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองจะยิ่งพลเสียแก่สังคมไทยโดยรวม วิกฤตการณ์ภาวะเช่นนี้มีได้เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวของพลังประชาธิปไตยเป็นปฐม หากแต่เกิดจากพลเอกสุจินดา และคณะเป็นต้นเหตุ

ข้อเสนอ

กลุ่มอาจารย์ ข้าราชการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ขอเรียกร้องให้ครูและอาจารย์ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และประชาชนทุกสาขาอาชีพได้ช่วยกันติดตามสถานการณ์บ้านเมืองอย่างใกล้ชิด ไม่ควรหลงเชื่อข่าวของวิทยุและโทรทัศน์อย่างง่าย ๆ เพราะได้มีการปิดกั้นและบิดเบือนข่าวสารมาโดยตลอด แม้จะมีการปรับปรุงบ้างในระยะวัน 2 วันนี้ หลังจากที่ประชาชนได้ไปวางหรือหน้าสถานีวิทยุและโทรทัศน์หลายแห่ง แต่ก็ไม่อาจวางใจได้ ทางที่ดีที่สุด ขอท่านได้ติดตามข่าวจากหนังสือพิมพ์หลายฉบับที่รายงานการเคลื่อนไหวของประชาชนที่ใกล้เคียงความเป็นจริง เช่น มติชน แนวหน้า ผู้จัดการ The Nation, The Bangkok Post ข่าวสด และ กรุงเทพฯธุรกิจ

กลุ่มอาจารย์ ข้าราชการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หวังที่จะได้ร่วมมือกับกลุ่มครู อาจารย์และกลุ่มประชาชนสาขาอาชีพต่าง ๆ ในภาคเหนือ หวังที่จะเห็นการจัดอภิปรายเกี่ยวกับสถานการณ์ในปัจจุบันตามสถาบันและกลุ่มต่าง ๆ และการช่วยกันสนับสนุนการชุมนุมประท้วงของประชาชนทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด เพื่อเรียกร้องให้พลเอกสุจินดาลาออกโดยเร็ว

อนึ่ง การช่วยกันเรียกร้องให้ ส.ส. ของพรรคการเมือง 5 พรรคที่ร่วมรัฐบาลเร่งแก้ไขรัฐธรรมนูญ ตามข้อเรียกร้องของประชาชนทั่วประเทศ เพื่อให้นายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้งเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญมาก ประชาชนสาขาอาชีพต่าง ๆ สามารถติดต่อและเรียกร้องให้ ส.ส. เหล่านั้นสนใจรับฟังข้อเสนอของประชาชน และปฏิบัติตามข้อเสนอดังกล่าว เพราะการเป็นผู้แทนราษฎรหมายความว่า จะต้องคิดถึงผลประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติอย่างจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานการณ์ปัจจุบันซึ่งกำลังอยู่ในขั้นวิกฤต เสี่ยงต่อความหายนะของประเทศชาติทุกเวลา

นักศึกษากับการมีส่วนร่วมทางการเมือง กรณี“พฤษภาคมีฟ”

ธัญญา สังขพันธานนท์*

ความแตกต่างที่เห็นได้อย่างชัดเจนระหว่างเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 กับเหตุการณ์ระหว่างวันที่ 17-20 พฤษภาคม 2535 คือกลุ่มพลังที่เป็นหัวหอกในการประท้วงและเคลื่อนไหวทางการเมืองในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นั้น แม้โดยภาพรวมแล้วจะเป็นผลมาจากการร่วมต่อสู้ของคนหลายกลุ่ม แต่ในข้อสรุปของคนทั่วไปก็ถือว่านักศึกษาเป็นผู้นำของการสร้างกระแสชุมนุมต่อต้าน และเหตุการณ์ครั้งนั้นก็ถือว่าเป็นชัยชนะของนักศึกษา⁽¹⁾ ซึ่งส่งผลให้ขบวนการนักศึกษามีบทบาทและมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างโดดเด่นที่สุดเท่าที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์การเมืองสมัยใหม่ของไทย

แต่สำหรับการชุมนุมประท้วงระหว่างวันที่ 17-20 พฤษภาคม ที่ผ่านมาก ภาพของนักศึกษาในฐานะผู้ก่อกระแสและเป็นแกนนำในการต่อสู้กลับถูกแทนที่ด้วยกลุ่มพลังกลุ่มใหม่ที่ไม่ค่อยมีบทบาทเด่นชัดมาก่อน กล่าวคือโครงสร้างของผู้ชุมนุมประท้วงได้เปลี่ยนจากนักศึกษาและประชาชนระดับอื่น ๆ มาเป็นโครงสร้างที่ประกอบด้วยชนชั้นกลางเป็นหลัก ดังที่เรียกว่า “มือมือถือ” หรือ “มือบรกดเก่ง” นั่นเอง

พฤติกรรมและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มชนในเหตุการณ์ประท้วง พลเอกสุจินดา คราประยูร ได้รับความสนใจจากนักวิเคราะห์สถานการณ์เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามาเป็นตัวหลักในการต่อสู้ทางการเมืองของชนชั้นกลางอันประกอบด้วยกลุ่มนักธุรกิจและข้าราชการบางส่วนนั้นเป็นปรากฏการณ์ที่ถูกมองว่าเป็นเสมือนดัชนีบ่งชี้ถึงพัฒนาการทางการเมืองของไทยในอนาคตว่ามีแนวโน้มพัฒนาไปสู่คุณภาพในระดับสากลมากขึ้น กล่าวคือ ชนชั้นกลางจะกลายเป็นกระดุกสันหลังของประชาธิปไตย⁽²⁾

มุมมองที่น่าสนใจต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าว ได้รับการพิจารณาในประเด็นของการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของสังคมไทย อันเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านภววิสัย นั่นคือในช่วง 30-40 ปีที่ผ่านมา การขยายตัวของเศรษฐกิจมีสูงขึ้น เป็นผลให้ชนชั้นกลางและนักธุรกิจแผ่ขยายไปอย่างรวดเร็ว และกลายเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการควบคุมและกำหนดทิศทางของสังคมไทยมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากชนชั้นกลางมีอำนาจในการควบคุมระบบเศรษฐกิจ ประกอบกับมีวิถีคิดและโลกทรรศน์ที่เปิดกว้างและทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก แต่ในขณะเดียวกันชนชั้นกลางก็ไม่มีโอกาสยึดกุมหรือมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริง อำนาจทางการเมืองส่วนใหญ่ยังอยู่ในการครอบงำของกลุ่มทหาร ซึ่งเป็นกลุ่มที่ถูกมองว่ามีความคิดล้าหลังและยึดมั่นในแนวทางอนุรักษนิยมอย่างเคร่งครัด วิถีทางการเมืองที่ผูกติดอยู่กับอำนาจเผด็จการทางทหารย่อมไม่เปิดโอกาสให้การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของชนชั้นกลางได้เติบโตและขยายตัวอย่างเต็มที่ การยึดอำนาจของคณะร.ส.ช. ทำให้กลุ่มนักธุรกิจเห็นว่าผลกระทบต่อการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจในระยะยาวดังนั้นความพยายามและแรงกระตุ้นของนักธุรกิจก็คือการเข้าไปมีบทบาททางการเมืองเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเอง โดยการผลักดันให้การเมืองไทยพัฒนาไปสู่ระบอบประชาธิปไตยสมบูรณ์แบบและมีเสถียรภาพที่มั่นคง ซึ่งแนวคิดดังกล่าวเป็นสิ่งที่กลุ่มอำนาจนิยมไม่อาจรับได้ ดังนั้นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การชุมนุมต่อต้านเป็นไปอย่างกว้างขวางก็เป็นไปตามที่ ธีรยุทธ บุญมี ได้ตั้งข้อสังเกตว่า เป็นความ

* อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม

¹ วิโรจน์ ณ ระนอง “นักศึกษากับการสร้างสรรค์สังคมไทย : บทบาทที่พึงปรารถนา” *ธรรมศาสตร์* 12 (4) : 138 ธันวาคม 2526

² “พัฒนาการสังคมไทย : ชนชั้นกลางคือกระดุกสันหลังของประชาธิปไตย” *ผู้จัดการรายสัปดาห์* 25-31 พฤษภาคม 2535 หน้า 1

ขัดแย้งระหว่างกลุ่มพลังที่ทันสมัย (Modernization Force) กับกลุ่มพลังที่ล้าหลัง (Conservative force)⁽³⁾ นั่นเอง

นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของสังคมซึ่งเป็นปัจจัยหลักแล้วแรงกระตุ้นที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ชักนำให้ชนชั้นกลางเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองค่อนข้างมากก็คือ "จิตสำนึกคดค่างทางประวัติศาสตร์" หากเชื่อตามทฤษฎีที่ว่าบุคคลที่เคยมีส่วนร่วมทางการเมืองในอดีตมักมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในปัจจุบันและอนาคตแล้ว⁽⁴⁾ เราจะได้ข้อสนับสนุนอีกทางการที่กลุ่มนักธุรกิจและคนชั้นกลางที่มีอายุระหว่าง 30-39 ปีขึ้นไป มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ "พฤษภาทมิฬ" อย่างมาก เพราะพวกเขาเคยมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 16 และ 6 ตุลา 19 มาก่อน⁽⁵⁾ สำหรับบุคคลที่เคยผ่านเหตุการณ์ดังกล่าวมาแล้ว สิ่งที่ยังคงคดค่างอยู่ในใจของพวกเขาคือจิตสำนึกทางการเมืองและเจตนาารมณ์แห่งอุดมการณ์ประชาธิปไตย การยึดอำนาจของคณะ ร.ส.ช. ในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 กิติ การพยายามเข้าสืบทอดอำนาจภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนมีนาคม 2534 กิติ เป็นสิ่งที่ขัดกับคตินิยมและไม่มี ความชอบธรรมโดยสิ้นเชิง นอกจากนี้แล้วพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความไร้เหตุผลและจริยธรรมของพลเอกสุจินดาภคินยังเป็นเครื่องตอกย้ำให้เกิดความไม่พอใจมากขึ้น ความเจ็บปวดและบทเรียนจากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาถึงสองครั้ง ทำให้พวกเขาไม่อาจยอมรับบทบาททางการเมืองของกลุ่มอำนาจนิยมได้อีกต่อไป และทั้งหมดนี้ก็เป็นผลให้การต่อต้านของคนชั้นกลางเป็นไปอย่างกว้างขวาง

จากการสำรวจเบื้องต้นของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยเกี่ยวกับผู้เข้าร่วมชุมนุมประท้วงในเหตุการณ์ระหว่างวันที่ 17-20 พฤษภาคม 2535 พบว่า กลุ่มอาชีพที่เข้าร่วมมากที่สุดคือนักธุรกิจภาคเอกชนซึ่งมีจำนวนถึง 45.7% รองลงมาคือกลุ่มข้าราชการ จำนวน 14.8% เจ้าของกิจการ 13.7% ส่วนนักเรียนนักศึกษาเพียง 8.4% ของผู้เข้าร่วมชุมนุมทั้งหมดข้อมูลนี้สัมพันธ์กับกลุ่มอายุของผู้เข้าร่วมชุมนุม คือ อายุต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 2.0% อายุ 20-29 ปี มี 39.4% อายุ 30-39 ปี มีจำนวน 36.5% อายุ 40-49 ปี จำนวน 14.2% และ 50 ปีขึ้นไป มีจำนวน 6.7%⁽⁶⁾

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มนักเรียนนักศึกษาไม่น้อยมากและนับเป็นปรากฏการณ์ที่ค่อนข้างผิดความคาดหมายเมื่อเปรียบเทียบกับ การมีส่วนร่วมของนักศึกษาในอดีต กระทั่งทำให้เกิดข้อสรุปว่า พลังนักศึกษาอาจมิได้เป็นแกนนำในการผลักดันสังคมอีกต่อไป⁽⁷⁾ พร้อมกันนั้นก็เกิดคำถามขึ้นมาว่า "ทำไมคนรุ่นใหม่จึงไม่สนใจการเมือง"⁽⁸⁾

มีความเห็นบางประการที่คล้ายจะเป็นการตอบคำถามดังกล่าวให้เหตุผลว่า การที่นักศึกษาเข้าร่วมทางการเมืองน้อย เพราะอยู่ในระหว่างช่วงปิดภาคเรียน ซึ่งส่งผลให้การรวมพลังและการจัดองค์การของนักศึกษาเป็นไปอย่างกระจัดกระจายหรือไม่ก็อยู่ในลักษณะของการเข้าร่วมแบบปัจเจกชนในฐานะประชาชนทั่วไป จนไม่อาจแสดงให้เห็นภาพของการขับเคลื่อนอย่างมีพลังและเป็นขบวนการเหมือนดังในอดีต นักวิเคราะห์สถานการณ์บางท่านกล่าวว่า ในการชุมนุมประท้วงครั้งนี้ นักศึกษามีฐานะเพียง "กำลังสำรองของการชุมนุมเท่านั้น"⁽⁹⁾

ความเห็นเกี่ยวกับพลังนักศึกษาข้างต้น แม้จะดูเหมือนว่าเป็นการ "แก้ต่าง"⁽¹⁰⁾ อยู่ในทีแต่ก็นับว่ามีส่วนถูกอยู่บ้าง

³ ธีรยุทธ บุญมี "วิกฤตพฤษภา ความขัดแย้งระหว่างพลังสมัยใหม่กับพลังที่ล้าหลังในสังคมไทย" มติชน 13 มิถุนายน 2535 หน้า 9

⁴ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว "กรอบการเมืองพฤติกรรมการเมือง" สังคมศาสตร์ 77(1) : 91 มกราคม-มีนาคม /ก/ค

⁵ ในกรณีนี้เห็นได้จากแกนนำทั้งด้านความคิดและการเคลื่อนไหวในเหตุการณ์ "พฤษภาทมิฬ" หลายคนเคยเป็นอดีตผู้นำนักศึกษาในเหตุการณ์ 14 ตุลา 16 มาก่อน เช่น ธีรยุทธ บุญมี, เกรียงกมล เลหาไพโรจน์, นายแพทย์เวง ไตรจักรการ เป็นต้น

⁶ ดูรายละเอียดใน ผู้จัดการรายสัปดาห์ 25-31 พฤษภาคม 2531 หน้า 1

⁷ แหล่งเดิม หน้า 2

⁸ แหล่งเดิม

⁹ ธีรยุทธ บุญมี หน้าเดิม

¹⁰ ในความเป็นจริงแล้ว เรามักคาดหวังในพลังนักศึกษาไว้ค่อนข้างสูง และไม่กล้าด่วนตัดสินถึงบทบาทของนักศึกษามากนัก แม้ว่านักศึกษาส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในต่างจังหวัดมีส่วนร่วมทางการเมืองในเหตุการณ์ "พฤษภาทมิฬ" น้อยมาก

เพราะในตอนท้าย ๆ ของเหตุการณ์จะเห็นได้ว่า นักศึกษาพยายามรวมตัวกันมากขึ้น ดังเช่นการประชุมส่วนใหญ่ที่ย้ายไปอยู่ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหงในวันที่ 20 พฤษภาคมมีนักศึกษาเข้าร่วมมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ข้อสังเกตนี้ก็นำไปสู่ภาพมืองอย่างน้อยสองด้านด้วยกัน กล่าวคือประการแรกดูเหมือนว่าพลังของนักศึกษาในปัจจุบันเป็นพลังที่อ่อนแอมาก ประการที่สองก็คือ การรวมตัวของนักศึกษาค่อนข้างเชื่องช้า เหมือนกับไม่มีการเตรียมพร้อมหรือมีความพร้อมมาก่อน ภาพมืองทั้งสองประการนี้เอง ทำให้ลักษณะการเข้าร่วมทางการเมืองของนักศึกษาในกรณีเหตุการณ์"พฤษภาทมิฬ"เป็นเรื่องที่น่าพิจารณาเป็นอย่างยิ่ง

นักศึกษาหายไปไหน

โดยปกติแล้ว การมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ มักจะมีเรื่องของผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มทหาร นักการเมืองหรือกลุ่มนักธุรกิจการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักศึกษาส่วนใหญ่ก็เนื่องมาจากผลประโยชน์ของนักศึกษาเช่นเดียวกัน⁽¹¹⁾ แต่สำหรับประเทศไทยแล้ว ผลประโยชน์ของนักศึกษามีใช่สาเหตุสำคัญที่จูงใจให้นักศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง แต่อุดมการณ์และจิตสำนึกทางการเมืองดูเหมือนจะสำคัญว่า⁽¹²⁾ ดังจะเห็นได้จากการเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษาในเหตุการณ์ 14 ตุลา 16 ซึ่งมีแนวคิดสำคัญคือการต่อต้านเผด็จการและเชิดชูประชาธิปไตย⁽¹³⁾ ซึ่งทำให้นักศึกษาถูกมองว่าเป็นกลุ่มพลังที่ค่อนข้างบริสุทธิ์มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ

คำถามที่มักเกิดขึ้นเสมอเมื่อมีการกล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาในอดีต คือ ทำไมขบวนการนักศึกษาจึงก่อให้เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลา ขึ้นมาได้ และในขณะนั้นขบวนการนักศึกษายู่ในสถานการณ์เช่นไร⁽¹⁴⁾ คำถามทั้งสองข้อนี้ดูจะมุ่งไปที่กระบวนการพัฒนาทางความคิดของนักศึกษาในอดีตจะเข้าสู่เหตุการณ์ 14 ตุลา 16 รวมถึงสถานการณ์ทางสังคมและการเมืองที่มีส่วนผลักดันให้นักศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง และทั้งสองประเด็นนี้อาจนำมาพิจารณากับนักศึกษาในปัจจุบันได้อีกด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อตอบคำถามที่ว่า ทำไมนักศึกษาในปัจจุบันจึงเป็นพลังที่อ่อนแอและมีส่วนร่วมในทางการเมืองน้อยมาก

ดังนั้นเพื่อให้การพิจารณาถึงสาเหตุเกี่ยวกับขบวนการนักศึกษาในปัจจุบันมีความชัดเจนมากขึ้น ผู้เขียนเห็นว่าการย้อนกลับไปศึกษากระบวนการพัฒนาความคิดของนักศึกษาในอดีตจะช่วยให้เป็นตัวเปรียบเทียบที่ดีและช่วยตอบคำถามหรือข้อสังเกตข้างต้นได้ ทั้งนี้ก็โดยพิจารณาควบคู่ไปกับเงื่อนไขและสภาวะแวดล้อมทางการเมืองและสังคม เพราะเงื่อนไขทางสังคมมีส่วนอย่างยิ่งในการหล่อหลอมจิตสำนึกและพฤติกรรมของบุคคล

ขบวนการนักศึกษาในอดีต : พัฒนาและสั่งสมประสบการณ์

สำหรับขบวนการนักศึกษาช่วงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลา 16 เราอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาจิตสำนึกทางการเมืองของพวกเขาเริ่มแรกมาจากระบบเผด็จการเบ็ดเสร็จของทหาร ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ สืบทอดมาจนถึงยุคถนอม-ประภาส ตลอดระยะเวลาอันยาวนานนี้เป็นช่วงที่มีการสร้างสมและฝึกตัวทางความคิด และพัฒนาจนสูงงอมอย่างเต็มที่เมื่อเหตุการณ์ 14 ตุลา 16 อุบัติขึ้น

"จิตสำนึกขบถ" ดูเหมือนจะเป็นจุดเริ่มต้นความคิดทางการเมืองของนักศึกษาในช่วงปี พ.ศ.2506-2516 ความไม่พอใจต่อสถาบันการศึกษาที่ถูกครอบงำโดยรัฐเผด็จการ ความอึดอัดสิ้นหวังต่อการจำกัดเสรีภาพและการแสดงออก รวมทั้งความ

¹¹ บรรพต วีระชัย สังคมวิทยาการเมือง 2519 หน้า 91

¹² วิโรจน์ ณ ระนอง เล่มเดิม หน้า 148

¹³ แหล่งเดิม หน้า 146

¹⁴ พรรคสังคมนิยม อนาคตขบวนการประชาธิปไตย 2524 หน้า 263

เบื้องหน้าต่อบรรยากาศฟุ่มเฟือยไร้สาระของการจัดกิจกรรมในรั้วมหาวิทยาลัยในช่วงเวลาที่เราเรียกว่า “ยุคมืดทางปัญญา”⁽¹⁵⁾ ทำให้นักศึกษาบางส่วนเริ่มมีความคิดแปลกแยกและตั้งคำถามถึงคุณค่าที่แท้จริงของการศึกษาพวกเขาเริ่มสังเกตเห็นว่ามหาวิทยาลัยมิแต่ทำลายและปิดกั้นไม่ให้เห็นความเป็นจริงพวกเขาในฐานะอภิสิทธิ์ชนเริ่มเห็นความแตกต่างของมหาวิทยาลัยกับสังคมภายนอก ระหว่างเมืองกับชนบท และมองดูปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมที่ไม่มีทางออก นอกจากนี้แล้วพวกเขายังได้รับแรงกระตุ้นจากขบวนการนักศึกษาสากลในทศวรรษที่ 60 ซึ่งมีการเคลื่อนไหวคัดค้านสงครามเวียดนาม และการแสดงออกถึงวัฒนธรรม-ชนกของขบวนการบุปผาชนในต่างประเทศ สภาพการณ์เหล่านี้ทำให้นักศึกษาส่วนหนึ่งเริ่มมี “จิตสำนึกขบถต่อสถาบัน” มีความคิดหลักหนีมหาวิทยาลัย และอาจกล่าวได้ว่า นี่คือการเริ่มต้นของความคิดที่โน้มเอียงไปทางประชาชนและต่อต้านรูปแบบการใช้ชีวิตของชนชั้นสูง⁽¹⁶⁾ แนวคิดเหล่านี้เราจะมองเห็นได้ในงานวรรณกรรมของคนหนุ่มสาวที่เขียนขึ้นในระยะที่เรียกกันว่า “วรรณกรรมในยุคแสวงหา” (2506-2515)

การเกิดขึ้นของจิตสำนึกขบถ ทำให้คนหนุ่มสาวในเวลานั้นเริ่มแสวงหาทางออก รูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจนด้านหนึ่งก็คือ การรวมกลุ่มศึกษาพูดคุยและเคลื่อนไหวกิจกรรมทางสังคมในลักษณะของ “กลุ่มอิสระ” ขึ้น ทั้งในและนอกมหาวิทยาลัย เช่น กลุ่มปริทัศน์เสวนา ของวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์กลุ่มไซดัสใหม่ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กลุ่มสุภาพหน้าโดม จากธรรมศาสตร์ (ซึ่งแถลงจุดประสงค์ของกลุ่มว่าเป็นกลุ่มที่เปิดกว้างให้นักศึกษาจากทุกคณะเข้าร่วมศึกษาและทำกิจกรรมทางการเมืองด้วยกัน⁽¹⁷⁾) การเกิดขึ้นของ “กลุ่มอิสระ” ได้ขยายตัวไปเกือบทุกสถาบันในเวลานั้น ถึงแม้ว่า “กลุ่มอิสระ” เหล่านี้จะมีลักษณะของ “ชนกลุ่มน้อย” ไม่เป็นที่ยอมรับของนักศึกษาส่วนใหญ่ แต่การรวมกลุ่มของพวกเขาก็แสดงให้เห็นการเคลื่อนไหวและการสร้างสมทางความคิดที่ค่อย ๆ พัฒนาจากลักษณะของ “ปัจเจกชน” ไปสู่จิตสำนึกเชิงสังคมในวงกว้างมากขึ้น

พัฒนาการครั้งสำคัญของขบวนการนักศึกษาก็คือการจัดตั้งองค์กรสำหรับปฏิบัติการทางการเมืองขึ้น ซึ่งได้แก่ “ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย” จากนั้นบทบาทของนักศึกษาก็กลายเป็นขบวนการที่ขยายตัวเติบโตขึ้น และมีบทบาทจนเป็นที่ยอมรับของประชาชน เพราะได้เป็นผู้นำในการทำกิจกรรมเพื่อสังคมอยู่เป็นระยะ ๆ การรณรงค์เพื่อหวังผลทางการเมืองและมุ่งประโยชน์ของมวลชนเป็นหลักในหลาย ๆ ครั้งทำให้พวกเขาเริ่มมีความคิดเป็นระบบและได้รับประสบการณ์เพิ่มขึ้นทุกขณะ จึงกล่าวได้ว่า กลุ่มอิสระก็คือนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยก็ต่างก็มีบทบาทร่วมกันในฐานะเป็นผู้ผลักดันให้พลังนักศึกษาเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกว้างขวางทั้งในฐานะของนักคิดและนักปฏิบัติการด้านมวลชนซึ่งทั้งหมดก็ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองหลาย ๆ ครั้งในช่วง พ.ศ. 2515-2516⁽¹⁸⁾ จนกระทั่งถึงความเคลื่อนไหวครั้งสำคัญคือการเรียกร้องรัฐธรรมนูญในเดือนตุลา 2516 อันเป็นต้นเหตุนำไปสู่เหตุการณ์ในวันที่ 14 ตุลาคมในที่สด

พร้อม ๆ กับการศึกษาพูดคุยและปฏิบัติการทางด้านการเมือง กิจกรรมหลักอีกอย่างหนึ่งของกลุ่มนักศึกษาก็คือการจัดทำหนังสือของกลุ่มออกเผยแพร่ในชื่อต่าง ๆ กัน เช่น เจ็ดสถาบัน, ฐานันดร, อุลี ฯลฯ หรือที่สุชาติ สวัสดิ์ศรี เรียกว่า “วัฒนธรรมเล่มละบาท” หรือ “หนังสือเล่มละบาท”⁽¹⁹⁾ ซึ่งนับว่าเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นในเวลานั้น ความน่าสนใจของหนังสือเล่มละบาทไม่ใช่อยู่ที่การแสวงหารูปแบบใหม่ ๆ ให้กับวรรณกรรมเท่านั้น แต่อยู่ที่การแสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะสร้างวัฒนธรรมของตัวเองขึ้นมาเพื่อต้านกระแสวัฒนธรรมที่ครอบงำสังคมอยู่ในเวลานั้น ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมแห่ง

¹⁵ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ได้เขียนถึงสภาพและบรรยากาศการจัดกิจกรรมนหุระหาฟุ้งเฟ้อของนักศึกษาในช่วงนี้ไว้อย่างน่าสนใจ ดูรายละเอียดใน เสกสรรค์ ประเสริฐกุล “พัฒนาองค์กรนักเรียนนักศึกษา” ใน สองไทย 2518 หน้า 206-216

¹⁶ แหล่งเดิม

¹⁷ แสงสามัคคี (นามแฝง) “สภาพหน้าโดมของหน้าขบวนการนักศึกษา ก่อนยุค 14 ตุลาฯ” ปรากฏสาร 12 (2) : 30 มีนาคม-เมษายน 2528

¹⁸ ตัวอย่างการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เด่น ๆ เช่น การคัดค้านกรณีทุ่งใหญ่, การรณรงค์เรียกร้องให้ทักษิณใช้ผ้าดิบ, การต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น, การเคลื่อนไหวเรื่องคำสั่งคณะปฏิวัติ 299, การเคลื่อนไหวคัดค้าน คร. ศักดิ์ ในการกระทำที่ไม่เป็นธรรมต่อนักศึกษา, การเรียกร้องรัฐธรรมนูญอันเป็นต้นเหตุของการชุมนุมในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้น

¹⁹ ดูรายละเอียดใน สิงห์สนามหลวง “เปิดกรววรรณกรรมเล่มละบาท” ถนนหนังสือ 4 (11) : 29-33 พฤศจิกายน 2530

การสร้างสรรคัวรรณกรรมแนวก้าวหน้า หรือวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์สังคมและการเมือง ซึ่งหากจะกล่าวไปแล้ว "หนังสือเล่มละบาท" เหล่านี้ยังเปรียบเสมือน "กระบอกเสียง" และเป็นสนามบ่มเพาะความคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองของบรรดานักศึกษานั้นเอง สุชาติ สวัสดิ์ศรี ซึ่งเคยเป็นนักเขียนคนหนึ่งในกลุ่มอิสระกล่าวว่า หนังสือเหล่านี้เป็นหัวทอกสำคัญในการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ว่าด้วยศิลปะ วรรณกรรม การเมือง เศรษฐกิจและสังคมและการจัดตั้ง "ขบวนการ" นักศึกษา⁽²⁰⁾ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวคิดทางการเมืองที่ปรากฏในหนังสือ "วรรณกรรมเพื่อชีวิต" ซึ่งได้รับอิทธิพลจากงานเขียนของปัญญาชนหัวก้าวหน้าในช่วงทศวรรษ 2490 มีการนำผลงานวรรณกรรมก้าวหน้าในอดีตมาเผยแพร่ พร้อม ๆ กับวรรณกรรมของนักเขียนในแนวสังคมนิยม (Socialist-Realism) จากต่างประเทศ และแนวคิดดังกล่าวก็เติบโตและขยายตัวเต็มที่ภายหลังชัยชนะของนักศึกษาในเหตุการณ์ 14 ตุลา 16

ข้อสังเกตบางประการต่อการศึกษาดังกล่าวถึงการพัฒนาทางความคิดของนักศึกษาในอดีตก็คือจากเงื่อนไขและความกดดันของสังคมภายในประเทศ รวมทั้งการรับรู้กระแสความเคลื่อนไหวและแนวคิดของนักศึกษาสากล ได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการกระตุ้นให้นักศึกษาเกิดจิตสำนึกทางการเมืองอย่างรวดเร็ว การศึกษาและพูดคุยกันอย่างหนักทำให้พวกเขาเริ่มมีบุคลิกของ "นักคิด" และเป็นผู้นำในทางปัญญาที่สามารถขูความคิดต่อต้าน โดยไม่ปล่อยตัวให้ไหลไปตามกระแสสังคม นอกจากนี้แล้วพวกเขายังสร้าง "วัฒนธรรมและกิจกรรมทางปัญญา" ที่มีส่วนอย่างยิ่งในการหล่อหลอม บ่มเพาะจิตสำนึกเชิงการเมืองให้เกิดขึ้นในหมู่นักศึกษาด้วยกันและขยายแนวคิดเหล่านั้นมาสู่การปฏิบัติ บทบาทที่เด่นชัดของนักศึกษาในอดีตก็คือ ไม่เพียงแต่ชักนำขบวนการของตนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังกระตุ้นและปลุกเร้าให้เกิดความตื่นตัวทางการเมืองแก่ประชาชนในวงกว้างพร้อมกันนั้นก็ใช้โอกาสที่มีอยู่ปฏิบัติการทางการเมืองจนประสบผลสำเร็จในระดับที่น่าใจ

เมื่อกลับมาพิจารณาบทบาทของนักศึกษาในปัจจุบันโดยใช้กรอบของการมองกระบวนการพัฒนาทางความคิดและเงื่อนไขทางสังคมเป็นแนวในการวิเคราะห์ ก็จะเห็นถึงความแตกต่างทั้งในแง่ของการพัฒนาทางความคิดและการแสดงปฏิกิริยาตอบโต้สถานการณ์ทางสังคม

นักศึกษาในปัจจุบัน : พลังที่อ่อนแอท่ามกลางกระแสสังคมอันเชี่ยวกราก

ภายหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ผ่านไปแล้ว ภาพพจน์และบทบาทของนักศึกษาเริ่มเปลี่ยนไป เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 19 มีผลกระทบต่อขบวนการของนักศึกษาเป็นอย่างยิ่งสถานการณ์ทางการเมืองที่ตึงเครียดได้ดึงขบวนการนักศึกษาเข้าสู่มุมอับและแม้ว่าจะมีความพยายามปรับเปลี่ยนบทบาทและยุทธวิธีในช่วงปี พ.ศ.2521-2523 บทบาทของนักศึกษาก็ยังไม่อาจพลิกฟื้นสู่สภาพเดิมได้ช่วงเวลาต่อจากนั้นขบวนการนักศึกษาก็เสื่อมทรุดลงเรื่อย ๆ

วิกฤตการณ์ของขบวนการนักศึกษามีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ทางการเมืองและสังคมอย่างแยกไม่ออก ภายหลังการปราบปรามในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 นักศึกษาส่วนหนึ่งได้เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย แต่ก็เพียงชั่วระยะสั้น ๆ เพราะนอกจากมีปัญหาความแตกต่างทางด้านความคิดระหว่างนักศึกษากับพรรคแล้ว สถานการณ์ของคอมมิวนิสต์สากลก็มีส่วนอย่างมากที่ทำให้การดำเนินงานของพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศไทยมีปัญหา แรงกดดันดังกล่าวส่งผลมาถึงขบวนการนักศึกษาด้วย

วิโรจน์ ณ ระนอง ได้วิเคราะห์สาเหตุของความล้มเหลวของขบวนการนักศึกษาไว้ว่าเกิดจากจุดอ่อนภายในขบวนการนักศึกษามากกว่าจากปัจจัยภายนอก⁽²¹⁾ ในบทความชื่อ "นักศึกษากับการสร้างสรรคัสังคมไทย : บทบาทที่พึงปรารถนา" (2526) วิโรจน์ได้ชี้ให้เห็นว่า การขาดความรู้ที่แท้จริง การขาดความเป็นนักคิดและผู้ใฝ่ศึกษาทำให้นักศึกษามีแนวโน้มที่จะยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างขาดการวิพากษ์ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือการเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยของนักศึกษานั้น นอกเหนือจากถูกแรงกดดันจากเหตุการณ์ 6 ตุลา 19 แล้ว ส่วนหนึ่งมาจากกรมองพรรคฯ อย่างเพื่อฝัน ซึ่งเมื่อไปประสบ

²⁰ สุชาติ สวัสดิ์ศรี "จิตสำนึกขบถในวรรณกรรมไทยสมัยใหม่" ภาษาและหนังสือ 16(2) : 59 ตุลาคม 2526-มีนาคม 2527

²¹ วิโรจน์ ณ ระนอง เล่มเดิม หน้า 146-147

ด้วยตัวเองก็พบว่า ภาพต่าง ๆ ที่วาดไว้นั้นไม่ได้ตรงกับความเป็นจริงและเป็นสาเหตุที่ทำให้นักศึกษาต้องถอนตัวออกมา สาเหตุอีกประการที่วิจารณ์ชี้ให้เห็นคือ การเข้าสู่ขบวนการนักศึกษาในฐานะ "อภิสิทธิ์ชนผู้เสียสละ" มีส่วนทำให้การเคลื่อนไหวของนักศึกษาไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรกล่าวคือการออกไปพัฒนาชนบทของนักศึกษาระหว่างปี 2518-2519 นักศึกษามีแนวโน้มจะไข้ทำหัตถ์ของผู้รู้และผู้พิทักษ์ทางศีลธรรมเข้าแก้ไขปัญหาของประชาชนซึ่งถูกมองว่าเป็นการปลุกระดมมวลชน และถูกต่อต้านอย่างหนักในเวลาต่อมา และทั้งสองประการนี้ก็เป็นที่เหตุให้ขบวนการนักศึกษาอ่อนแอลงเป็นลำดับ⁽²²⁾

อย่างไรก็ตาม บทบาทของนักศึกษาในช่วงนี้ก็ไม่ได้ยุติลงเสียทีเดียว เพียงแต่ลักษณะของการเคลื่อนไหวทางการเมืองและวิธีการดูจะระมัดระวังมากขึ้น การเคลื่อนไหวถูกจำกัดขอบเขตภายในรั้วมหาวิทยาลัย และเลือกทำเฉพาะประเด็นสำคัญ ๆ เท่านั้น เป็นที่น่าสังเกตว่า การเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักศึกษาในช่วงนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นการคัดค้านการดำเนินงานของรัฐบาลหรือผู้นำทางการเมืองมากกว่าการมุ่งสร้างให้เกิดขบวนการเพื่อเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองดังเช่นในอดีต หากเปรียบเทียบกับยุค 2516-2519 แล้ว จะเห็นได้ว่าบทบาทของนักศึกษาได้เปลี่ยนไปค่อนข้างมาก

นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2525 เป็นต้นมา สภาพเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก การขยายตัวของเศรษฐกิจแบบส่งออกส่งผลให้การลงทุนภายในประเทศเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว การเติบโตของชนชั้นกลางขยายตัวมากขึ้นพร้อมกับเริ่มเข้าไปมีบทบาททางการเมืองเพิ่มขึ้นเป็นลำดับส่วนในด้านการเมืองแม้ว่าจะมีบรรยากาศประชาธิปไตยสูงกว่าในช่วงที่ผ่านมา แต่ก็ยังอยู่ในลักษณะของการแทรกแซงจากกลุ่มอำนาจนิยมอยู่เช่นเดิม อย่างไรก็ตามก็ถือว่าไม่มีความขัดแย้งที่รุนแรงพอจะสร้างเงื่อนไขให้เกิดวิกฤตการณ์และการต่อต้านดังที่ผ่านมา ภายใต้การจัดสรรผลประโยชน์อย่างลงตัวระหว่างกลุ่มทหาร นักการเมืองและนักธุรกิจ ทำให้การเมืองไทยคงเสถียรภาพได้ชั่วระยะหนึ่ง ปัญหาใหญ่ของประเทศกลายเป็นปัญหาที่เกิดจากวิกฤตการณ์ของสิ่งแวดล้อมมากกว่าปัญหาที่เกิดจากความขัดแย้งทางการเมืองในด้านสังคมก็มีความเจริญทางด้านวัตถุอย่างรวดเร็ว วัฒนธรรมแบบบริโภคนิยมมีส่วนกำหนดรูปแบบการใช้ชีวิตประจำวันและค่านิยมของคนไทยอย่างกว้างขวาง การแพร่ระบาดของวัฒนธรรมตะวันตกยังคงเป็นกระแสที่เข้มแข็ง ชนชั้นวัฒนธรรมดั้งเดิมถูกทำลายและอ่อนแอลงทุกขณะ

ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงอันเชี่ยวกรากนี้ ขบวนการนักศึกษาก็ดูเหมือนจะถูกกวาดพัดไปด้วย หากเปรียบกับนักศึกษาในยุคก่อน จะเห็นได้ว่านักศึกษาในปัจจุบันพร้อมที่ไหลไปตามกระแสสังคมมากกว่าจะคัดค้านต่อต้านระหว่างที่ยอมตามกับการ "ขบถ" ดูเหมือนพวกเขาจะเลือกเอาอย่างแรกมากกว่า นักศึกษาในปัจจุบันเป็นกลุ่มเป้าหมายกลุ่มใหญ่และเป็นลูกค้าที่ดีของวัฒนธรรมทุนนิยม การอยู่ในฐานะอภิสิทธิ์ชนทางปัญญา ทำให้โอกาสของพวกเขามีมากกว่าคนกลุ่มอื่นขณะเดียวกันก็พัฒนาธรรมเนียมในการบริโภคได้อย่างทันสมัยและล้ำหน้า พวกเขาพร้อมที่จะรับกระแสวัฒนธรรมใหม่ ๆ ได้เร็วกว่าประชาชนทั่วไป แต่ก็ยังเป็นไปในลักษณะของการ "รับ" โดยไม่คัดเลือกรือวิพากษ์ และมักจะติดอยู่ในเรื่องของ "รูปแบบ" มากกว่า "เนื้อหา" ดังเช่นแม้แต่การเสพงานศิลปะไม่ว่าจะเป็นงานวรรณกรรมหรือดนตรี และรวมไปถึงการจัดกิจกรรมในมหาวิทยาลัยก็มักจะติดอยู่ในตัว "พิธีกรรม" มากกว่าเน้นเนื้อหา และมีแนวโน้มว่าจะหวนกลับไปสู่ยุคของการจัดกิจกรรมฟุ้งเฟ้อหรือหุนหันครั้งหนึ่ง

โดยความจริงแล้ว ปัญหาเหล่านี้มิได้เกิดขึ้นกับกลุ่มนักศึกษาเท่านั้น แต่เกิดขึ้นกับประชาชนทั้งประเทศ ไม่ว่าจะเป็นเมืองหรือชนบท แต่ในส่วนของนักศึกษาในฐานะ "อนาคตของประเทศ" เราจำเป็นต้องใส่ใจและพึงเล็งกับเขาเป็นพิเศษ อย่างไรก็ตาม เราเห็นจะต้องยอมรับความจริงว่าระบบการศึกษาในปัจจุบันไม่สามารถหล่อหลอมให้คนมีความเข้มแข็งพอที่จะต้านทานกระแสความเจริญของวัฒนธรรมทางวัตถุได้ การศึกษายาได้ระบบทุนนิยมเสรีกลายเป็นสถาบันที่ยอมรับและปรับตัวตามกระแสเศรษฐกิจและสังคมมาโดยตลอด การศึกษาไม่ได้เตรียมคนไว้พร้อมกับโลกในอนาคต หากแต่เตรียมไว้สำหรับให้ไล่ตามกระแสความเปลี่ยนแปลงเฉพาะหน้าและระยะสั้น นับตั้งแต่มีการประกาศนโยบายพัฒนาประเทศไปสู่ความเป็นนิคม โดยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในสองสามปีที่ผ่านมาส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาในระดับสูงเป็นอย่างมาก การขาดแคลนบุคลากรในภาคธุรกิจอุตสาหกรรม ทำให้การศึกษาต้องปรับเปลี่ยนนโยบายและมุ่งผลิตคนเพื่อรองรับการลงทุนของ

²² แหล่งเดิม

อุตสาหกรรมใหม่ ๆ การผลิตบัณฑิตในสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ถูกลดจำนวนลง แต่ไปเพิ่มปริมาณทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สภาพการณ์ที่ว่า แม้จะเป็นเรื่องจำเป็นอันริบด่วนและเป็นการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมก็ตาม แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพของคนด้วย เพราะเป็นการจัดการศึกษาเพื่อผลิตคนรับใช้ระบบอุตสาหกรรมในฐานะนักประกอบการมากกว่าผลิตคนให้เป็นนักคิด⁽²³⁾ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องธรรมดาที่นักศึกษาในปัจจุบันไม่ค่อยมีลักษณะของ "นักคิด" หรือ "ผู้นำทางความคิด" ดังที่เคยเป็นมาในอดีต

หากมองว่ากระบวนการพัฒนาความคิดของปัจเจกชนต้องอาศัยกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม (Socialization) ซึ่งต้องพึ่งพากันทั้งการศึกษาในระบบ (Formal Education) และการศึกษาอกระบบ (Informal Education) ไปพร้อม ๆ กัน ก็จะได้เห็นว่า การศึกษาในระบบที่เป็นอยู่ไม่สามารถพัฒนาให้คนมีจิตสำนึกทางสังคมได้มากนัก และเมื่อหันไปมองการศึกษานอกระบบบ้าง ก็จะเห็นว่า สังคมไทยในปัจจุบันขาดแคลนสถาบันหรือองค์กรที่จะช่วยส่งเสริมและชี้้นำให้เกิดจิตสำนึกทางสังคมเป็นอย่างมาก ต่างจากในช่วง พ.ศ.2510-2516 ที่มีวารสารและหนังสือจำนวนหนึ่งทำหน้าที่ให้การศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ "หลักความคิด" หรือการแนะแนวในด้านชีวิตศรัทธา โลกทรรศน์แก่เยาวชน นอกเหนือไปจากการให้สาระความรู้และความบันเทิง ในขณะที่วัยเดียวกันก็มีงานเขียนในเชิงวิพากษ์วิจารณ์สังคมออกมาเป็นตัวแทนและชี้แนะให้เห็นสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่สังคมเผชิญอยู่⁽²⁴⁾ งานเขียนเหล่านี้ แม้ว่าในบางครั้งจะมีลักษณะของการยึดมั่นอยู่กับทฤษฎีของสำนักคิดสำนักใดสำนักใดสำนักหนึ่งก็ตาม แต่โดยรวมแล้วจะทำให้ผู้อ่านเกิดพหุปัญญาและมีความคิดในเชิงสร้างสรรค์มากกว่าการมอมเมา ดังจะเห็นได้จากวารสาร สังคมศาสตร์ปริทัศน์, ภาจรายสาร, ชัยพฤกษ์ฉบับนักศึกษาประชาชน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหนังสือเล่มที่มุ่งเสนอหลักความคิดในลักษณะเดียวกันออกจำหน่ายอย่างต่อเนื่อง

ปัจจุบันเรามีสื่อมวลชนจำนวนมากที่สมควรทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพไม่ว่าจะเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือเอกสารสิ่งพิมพ์ แต่เมื่อลองสำรวจถึงเนื้อหาสาระของสื่อดังกล่าว จะเห็นความแตกต่างอย่างมากเมื่อเทียบกับสื่อในอดีต บทบาทที่ชัดเจนของสื่อมวลชนในปัจจุบันคือการมุ่งให้ความบันเทิงมากกว่าปัญญาและถ้าจะมีเนื้อหาสาระอยู่บ้างก็เป็นในลักษณะของการให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวันในสังคมทุนนิยม ในจำนวนวารสารและนิตยสารที่ตีพิมพ์เผยแพร่จำนวนมาก หากเว้นวารสารทางวิชาการของหน่วยงานหรือสถาบันต่าง ๆ แล้ว จะเห็นหนังสือที่มีคุณค่าสาระและการเสนอแนวคิดอย่างสังคมศาสตร์ปริทัศน์หรือภาจรายสารได้น้อยมาก หากมีบ้างก็ต้องยุติบทบาทในเวลาอันสั้นเนื่องจากไม่ประสบผลสำเร็จในเชิงพาณิชย์

ในรอบสิบปีที่ผ่านมา เป็นที่น่าสังเกตว่ามีหนังสือเล่มในแนวที่เรียกว่า "ฮาวทู" (How to) ออกจำหน่ายมากมายและนับเป็นปรากฏการณ์ใหม่ของสังคม แต่หนังสือที่ว่าไม่ได้ให้หลักความคิดที่มุ่งให้เกิดจิตสำนึกทางสังคมแก่ผู้อ่านแต่อย่างใด เนื้อหาของหนังสือกลุ่มนี้ถ้าจะแบ่งก็ได้เป็นสองหมวดใหญ่ ๆ คือ การให้คำแนะนำวิถีปฏิบัติเพื่อให้อยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างประสบความสำเร็จทั้งในด้านส่วนตัวและอาชีพการงาน (โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสำเร็จในเชิงธุรกิจหรือการแข่งขัน⁽²⁵⁾) ส่วนอีกหมวดเป็นการให้คำแนะนำที่หวังผลทางด้านจิตใจซึ่งตอบสนองผู้อ่านที่อยู่ในภาวะสับสน ว้าวุ่น และป่วยไข้ทางจิตใจ เนื่องจากความกดดันของสังคมเมืองกล่าวถึงที่สุดแล้ว หนังสือแนว "ฮาวทู" จะทำให้ผู้อ่านเป็นนักปฏิบัติเพื่อให้ตนเองมีความสุขและประสบความสำเร็จในอาชีพการงานมากกว่าจะทำให้ผู้อ่านเป็น "นักคิด" หรือ "นักปฏิรูปสังคม"

²³ เสน่ห์ จามริก "อดีต ปัจจุบัน และอนาคตของคนไทย" สยามรัฐฉบับ "สังคมไทย(ก)ของเรา" 24 มิถุนายน 2533 หน้า 40-42

²⁴ ดังเช่นหน้าของวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ทุกฉบับ ที่มีสุชาติ สวัสดิ์ศรีเป็นบรรณาธิการ ซึ่งสุชาติกล่าวว่า มีการเขียนโดยนักคิดนักเขียนหลายคน เช่น วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์, สุรพงศ์ ชัยนาม, พิกพ ธงไชย, จรัส ดิษฐากิจชัย, ธารมณ พงศ์พจน์, พันศักดิ์ วิทยุรัตน์, ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, รั้งสรรค์ ณะพรพันธ์ ฯลฯ คุรายละเอียดยุคใหม่ คำประกาศของคุนรุ่นใหม่ โรงพิมพ์พิมพ์แอนด์ 2518, 415 หน้า

²⁵ ตัวอย่างชื่อหนังสือในแนวนี้เช่น "ทำให้ได้ตามใจปรารถนา", "ก้าวขึ้นบรรทัดศรย์แห่งชีวิต" "ฉันทคือสารธุรกิจ", "สุดยอดนักบริหาร", "ข้อผิดพลาดที่ควรปรับปรุงของพนักงานขาย", "ศิลปะสำหรับการมีชีวิตรอบโลก" ฯลฯ (ข้อมูลจาก คอลัมน์ "ลายแทนหนังสือ" ในนิตยสารถนนหนังสือ)

อย่างไรก็ตามความหลากหลายของสื่อเหล่านี้ ช่วยให้นักศึกษาในปัจจุบันมีโอกาสเลือกตามที่ตนถนัด และไม่จำกัดอยู่กับแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งอย่างชัดเจน แต่ก็ส่งผลให้นักศึกษาปัจจุบันมีลักษณะของ "ปัจเจกชนนิยม" (Individualism) สูงขึ้น

การขาดการปะทะและหล่อหลอมทางความคิด และความเป็นปัจเจกชน จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้กระบวนการพัฒนาทางความคิดของนักศึกษาในปัจจุบันไม่ค่อยเด่นชัดนัก ความสามารถในการมองประเด็นหรือวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ จึงเป็นเรื่องที่ยุ่ยากซับซ้อน ส่งผลให้การเคลื่อนไหวและบทบาททางการเมืองมีน้อยมาก ถ้าจะมีก็มักปรากฏในลักษณะของ "คนกลุ่มน้อย" ที่ไม่สามารถส่งผลกระทบต่อสาธารณชนได้ กรณีนี้เห็นได้จาก การชุมนุมประท้วงนายกรัฐมนตรีนายชัชชาติ ชูชนะวันของนักศึกษารวมค่าแห่งในปี 2533 แม้ว่าในครั้งนั้นจะมีการกระทำที่รุนแรงโดยการฆ่าตัวตายของนายชัชชาติ คลั่งเชื้อ แต่ก็ไม่มีผลในทางเรียกร้องหรือปลุกจิตสำนึกทางการเมืองให้เกิดขึ้นในวงกว้าง ในแง่มนุษยธรรม เขาอาจได้รับความเห็นใจแต่ในทางการเมืองแล้ว กลับถูกมองว่าเป็นเครื่องมือของนักการเมืองฝ่ายตรงกันข้ามกับรัฐบาล แม้แต่ในบรรดานักศึกษาด้วยกันก็ยิ่งเห็นว่า นักศึกษาที่ก่อการชุมนุมประท้วงไม่มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่ชัดเจนและได้รับผลประโยชน์จากการร่วมชุมนุม⁽²⁶⁾

กรณีของนายชัชชาติ ไม่เพียงแต่สะท้อนให้เห็นการต่อสู้ในลักษณะปัจเจกชนเท่านั้นแต่ยังแสดงให้เห็นถึงการขาดความเป็นเอกภาพของขบวนการนักศึกษา ลักษณะของการเคลื่อนไหวในแบบต่างคนต่างทำจึงมีให้เห็นอยู่เสมอ สิ่งที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ การเคลื่อนไหวของสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) ซึ่งมีฐานะเป็นองค์กรกลางของนักศึกษาทั่วประเทศแม้ว่าสนนท. จะได้รับการยอมรับว่าเป็นกลุ่มพลังหนึ่งที่มีบทบาทอย่างสูงในการต่อต้านรัฐบาลก่อนเกิดเหตุการณ์ "พฤษภาทมิฬ"⁽²⁷⁾ แต่ภาพที่ออกมาดูเหมือนว่าน้ำหนักรของการเคลื่อนไหวจะตกอยู่ที่ตัวของเลขาธิการ ซึ่งเป็นเรื่องตัวบุคคลมากกว่าจะแสดงให้เห็นการขับเคลื่อนโดยองค์กรซึ่งเป็นภาพรวมของกลุ่มพลังของนักศึกษาส่วนใหญ่ เมื่อประกอบกับการที่แกนนำประท้วงเปลี่ยนไปอยู่ที่กลุ่มพลังของชนชั้นกลางด้วยแล้ว บทบาทของนักศึกษาจึงดูเหมือนเป็นกองกำลังสำรองดังกล่าว

เจตนารมณ์ขบวนการ 14 ตุลา หรือจะเป็น "สะพานขาด"

เรามักจะคาดหวังกันว่า เจตนารมณ์และบทบาทของนักศึกษาในขบวนการ 14 ตุลา 16 น่าจะมีอิทธิพลต่อความคิดและอุดมการณ์ของนักศึกษาในปัจจุบันอยู่มาก เพราะชัยชนะของนักศึกษาในครั้งนั้นเป็นบทสรุปให้เห็นความเข้มแข็งของพลังนักศึกษา และเป็นแบบอย่างของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ควรยกย่องเชิดชู ความคาดหวังนี้ยังกินความมาถึงเหตุการณ์ในระหว่างวันที่ 17-18 พฤษภาคม 2535 ด้วย นั่นคือคนส่วนใหญ่ยังคงมองว่า แบบอย่างแห่งขบวนการ 14 ตุลา 16 จะต้องปรากฏอีกครั้งในวิกฤตการณ์ครั้งใหม่ แต่ถึงที่สุดแล้วความคาดหวังดังกล่าวก็ไม่เป็นจริงนัก

ในความเป็นจริงแล้ว บทบาทของขบวนการนักศึกษาในเหตุการณ์ 14 ตุลา อยู่ในกรับรู้ของนักศึกษารุ่นหลังมาโดยตลอด แต่การรับรู้ของพวกเขาอยู่ในรูปของความศรัทธามากกว่าการเข้าใจเนื้อหาในเจตนารมณ์และความคิดของขบวนการดังกล่าว ประวัติศาสตร์ 14 ตุลา ในการรับรู้ของคนรุ่นใหม่ จึงมีลักษณะไม่ผิดกับการรับรู้ประวัติศาสตร์การทำสงครามยุทธหัตถีของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

ความห่างไกลในมิติของเวลา เป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่งที่ทำให้การรับรู้เกี่ยวกับบทบาทของนักศึกษาในอดีตเจือจางลงไปสำหรับนักศึกษารุ่นใหม่ที่ดำรงสภาพของนักศึกษาอยู่ในเวลานี้ พวกเขาคือคนที่เกิดพร้อม ๆ กับเหตุการณ์นั้น เรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นเพียงคำบอกเล่าของคนรุ่นก่อนหรือไม่ก็ศึกษาจากเอกสารประวัติศาสตร์จินตนาการเกี่ยวกับเหตุการณ์ 14 ตุลา ของนักศึกษาในปัจจุบันไม่แจ่มชัดนัก และถึงแม้ว่านักศึกษาส่วนหนึ่งยังคงจัดกิจกรรมเพื่อระลึกถึงเหตุการณ์ 14 ตุลา และ 6 ตุลา มาโดยตลอด แต่ก็เป็นกิจกรรมที่ทำในลักษณะ "ประเพณีนิยม" และติดอยู่ที่รูปแบบมากกว่าเนื้อหา ความห่างไกล

²⁶ เคยมีผู้นำนักศึกษาหญิงคนหนึ่งให้สัมภาษณ์กับชาวโทรทัศน์บางช่องว่าไม่เห็นด้วยกับการฆ่าตัวตายของนายชัชชาติ คลั่งเชื้อ และเธอก็คิดว่าผู้ตายได้รับการว่าจ้างให้ฆ่าตัวตายประท้วง

²⁷ นิกร จันทรม "การปรับตัวของพลังนอกสภาเป้าหมายเดียวกันแต่แยกขั้วกันเดิน" เนชั่นสุดสัปดาห์ 1 (3) 59-26 มิถุนายน-2 กรกฎาคม 2535

ในมิติของเวลานี้เอง ที่ทำให้ความเข้มข้นของจิตสำนึกทางการเมืองและมโนทัศน์ (concept) เกี่ยวกับเหตุการณ์ 14 ตุลา 16 จึงอ่อนแรงลงเป็นลำดับ

ดังนั้นเราอาจกล่าวได้ว่า ก่อนเหตุการณ์ "พฤษภาทมิฬ" เกิดขึ้น สะพานเชื่อมต่อระหว่างนักศึกษาในอดีตกับปัจจุบัน เป็นสะพานที่ใกล้ขาดเต็มที อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ "พฤษภาทมิฬ" ที่เกิดขึ้นด้วยสาเหตุคล้าย ๆ กับเหตุการณ์ 14 ตุลา 16 คงทำให้จินตนาการและการรับรู้ของนักศึกษาปัจจุบันแจ่มชัดมากขึ้น

บทสรุป

การเปรียบเทียบบทบาทของนักศึกษาในอดีตกับปัจจุบันโดยใช้กรอบการมองพัฒนาการทางความคิดและเงื่อนไขทางสังคมและการเมืองเป็นแนววิเคราะห์ แม้ว่าจะเป็นวิธีการที่อาจจะไม่เหมาะสมนัก ทั้งยังไม่เป็นธรรมกับนักศึกษาในปัจจุบันเท่าที่ควรเพราะเงื่อนไขของเวลาและสถานการณ์เป็นตัวกำหนดที่สำคัญ กระนั้นก็ตาม เราก็คงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า บทบาทของนักศึกษาในปัจจุบันมีความแตกต่างกับนักศึกษาในอดีตอยู่มาก ไม่ว่าจะเป็นการสร้างสมหรือพัฒนาความคิดทางการเมือง ตลอดจนการกำหนดบทบาทของตัวเองต่อสถานการณ์ที่เร่ร่อน เหตุการณ์ "พฤษภาทมิฬ" ไม่ได้เกิดขึ้นแบบอุบัติเหตุ แต่โดยตัวของมันเองแล้วได้สร้างสมเงื่อนไขที่เป็นปัญหาโดยตลอด เหตุการณ์หลาย ๆ ครั้งก่อนจะพัฒนากลายเป็นความรุนแรงในตอนท้ายนั้น แหลวมคมและมีน้ำหนักพอที่จะกระตุ้นให้นักศึกษาได้มาใส่ใจพร้อมกับวิเคราะห์ปัญหาเพื่อเตรียมรับมือได้ แต่ในความเป็นจริง การแสดงปฏิกิริยาตอบโต้สถานการณ์ดังกล่าวเป็นไปอย่างเชื่องช้า และเหมือนกับว่าไม่ได้เตรียมพร้อมที่จะเผชิญหน้ากับเหตุการณ์ที่กำลังจะเกิดขึ้น

เหตุการณ์ "พฤษภาทมิฬ" ได้เกิดขึ้นและผ่านไปแล้ว แต่บทเรียนจากเหตุการณ์นี้ก็มีค่าพอที่จะทำให้นักศึกษาในปัจจุบันได้ทบทวนถึงท่าทีและบทบาทของตัวเอง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามีได้จำกัดอยู่เพียงแค่การรวมพลังชุมนุมประท้วงและการใช้ความรุนแรงเท่านั้นแต่นักศึกษาในฐานะ "ปัญญาชน" สามารถกำหนดท่าทีและทิศทางของการมีส่วนร่วมได้หลายลักษณะ การตื่นตัวขึ้นมาสนใจปัญหาสังคมและการเมือง ยังคงมีความจำเป็นสำหรับนักศึกษา และสังคมก็ยังคงคาดหวังบทบาทด้านนี้จากตัวเขา เพราะนักศึกษาคืออนาคตของประเทศชาติ เหตุการณ์ 14 ตุลา 16 ได้สร้างจิตสำนึกทางการเมืองให้กับนักศึกษาในขณะนั้นเป็นอย่างมาก และสำหรับนักศึกษาในปัจจุบัน เหตุการณ์ในเดือนพฤษภาคมที่ผ่านมา ก็น่าจะกระตุ้นเตือนและสร้างจิตสำนึกทางการเมืองให้เกิดขึ้นกับนักศึกษาในปัจจุบันได้มากขึ้นกว่าที่ผ่านมา.../

เหตุการณ์พฤษภาทมิฬกับ การแสวงออกทางการเมืองของนักธุรกิจไทย

อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์*

บทนำ

ในความเป็นจริงความสัมพันธ์ระหว่างกันและกันระหว่างสังคมนการเมืองกับกลุ่มหรือองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจนั้นมีมานานแล้วในทุกสมัยและทุกสังคมในหลาย ๆ รูปแบบ เราจะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างสังคมนการเมืองกับกลุ่มเจ้าที่ดินในยุคฟิวทัล ในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจยุโรป สมาคมการค้า บริษัทที่ดำเนินการทางธุรกิจในปัจจุบันหรือองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในรูปแบบอื่น ๆ ล้วนแต่เป็นตัวอย่างที่แสดงถึงความเป็นมาของความสัมพันธ์ระหว่างกันของสองสิ่งนี้ทั้งสิ้น

ในกรณีของสังคมไทยปรากฏการณ์แห่งความสัมพันธ์ระหว่างกันและกันระหว่างสังคม การเมืองกับกลุ่มหรือองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจก็มีปรากฏให้เห็นอยู่เป็นปกติ เช่นประการแรก เราจะเห็นจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นขององค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น หอการค้าจังหวัด ซึ่งปัจจุบัน (ปี 2529) มีจำนวน 72 แห่ง¹

---

* นักวิจัยประจำสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. จำนวนหอการค้าจังหวัด	ปี 2510	2 แห่ง
	ปี 2522	4 แห่ง
	ปี 2524	6 แห่ง
	ปี 2525	10 แห่ง
	ปี 2526	15 แห่ง
	ปี 2527	39 แห่ง
	ปี 2528	59 แห่ง
	ปี 2529	72 แห่ง

และสมาคมการค้าซึ่งปัจจุบัน (ปี 2530) มีจำนวน 233 แห่ง² จำนวนที่เพิ่มมากขึ้นของหอการค้าจังหวัดและสมาคมการค้าผ่านแปรตามอิทธิพล โดยเฉพาะอิทธิพลในการผลักดันรัฐบาลเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของกลุ่มตน อันเป็นเรื่องปกติและเปิดเผยกล่าวคือ เมื่อสมาคมเหล่านี้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นบทบาทและอิทธิพลก็มากขึ้นตามไปด้วย เช่น มีการยกตัวอย่าง³ การที่สมาคมโรงสีข้าวไทยประสบความสำเร็จในการผลักดันให้รัฐบาลจัดสรรสินเชื่ออัตราดอกเบี้ยต่ำเพื่อซื้อข้าวเปลือกในฤดูกาลผลิต 2529/2530 - 2531/2532 การที่สมาคมธนาคารไทยได้ว่าจ้างนักวิชาการในมหาวิทยาลัยให้ศึกษาผลเสียของการเก็บดอกเบี้ยเงินฝากธนาคาร และใช้ผลการวิจัยดังกล่าวนี้ผลักดันให้รัฐบาลเลิกจัดเก็บภาษีดังกล่าว การที่สมาคมอุตสาหกรรมไทยว่าจ้างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยศึกษาโครงการภาษีที่จัดเก็บจากเครื่องไฟฟ้าและยื่นข้อเสนอให้รัฐบาลปรับนโยบายหรือมีการยกตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นว่าบรรดาสมาคมการค้าเหล่านี้รักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตนได้ โดยการมีการติดต่อและ สัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับอธิบดี ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐในฝ่ายบริหารมากกว่าจะติดต่อและสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ที่สังกัดฝ่ายนิติบัญญัติ⁴ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม บทบาทหลักที่โดดเด่นของกลุ่มและองค์กรเหล่านี้คือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (Economic interest) ล้วน ๆ และส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคมการเมือง คือ กระบวนการกำหนดนโยบาย (policy making process) แต่ไม่ใช่การแสดงออกทางการเมือง (political expression) หรือการมีกิจกรรมทางการเมือง (political activity)

ประการที่สอง แทนที่จะเป็นการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การมีกิจกรรมทางการเมืองของนักธุรกิจก็มีให้เห็นได้ดังเช่น ในลักษณะของการเข้าไปดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและคณะรัฐมนตรีโดยตรง ก็ปรากฏว่าในระยะหลังคือตั้งแต่ปี 2522 เป็นต้นมา บุคคลที่ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ดี ที่ดำรงตำแหน่งคณะรัฐมนตรีที่ดี มีภูมิหลังทางอาชีพที่เป็นนักธุรกิจมากขึ้น⁵

อย่างไรก็ตาม นักธุรกิจที่ไม่มีบทบาทโดยตรงในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและคณะรัฐมนตรีเป็นกลุ่มนักธุรกิจที่มีบทบาทสำคัญและสำคัญมากขึ้นในปัจจุบัน แต่นักธุรกิจเหล่านี้มีกิจกรรมทางการเมืองอย่างไร เป็นเรื่องที่มีข้อถกเถียงกันมากและไม่มีที่สิ้นสุด โดยมีการตั้งข้อสังเกตว่าแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ในกรณีแรกเป็นพวกที่ปกปิดกิจกรรมทางการเมืองของตน และพวกที่สอง เนื่องจากคุณลักษณะพิเศษของการประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการเมืองน้อย ซึ่งขอขยายความดังนี้

2. จำนวนสมาคมการค้า	ปี 2510	48 แห่ง
	ปี 2525	161 แห่ง
	ปี 2530	233 แห่ง

อ้างใน รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย : บทวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมือง พ.ศ. 2475-2530 (สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2532) หน้า 118.

3. ตัวอย่างเหล่านี้ อ้างใน รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย : บทวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมือง พ.ศ. 2475-2530...หน้า 124.

4. Anek Laothamatas, 'Business and Politics in Thailand : New patterns of Influence', Asian Survey Vol. XXVIII No. 4 (April 1988) p. 458.

5. กรณีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีอัตราร้อยละ 38.6 ในปี 2529 อ้างจาก นิยม รัฐมฤต 'กลุ่มผลประโยชน์นอกระบบราชการกับการเมืองในประเทศไทย' รัฐสภาสาร ปีที่ 35 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2530) หน้า 1-34.

กรณีคณะรัฐมนตรี ชุดที่ 46 ปี 2526 ร้อยละ 41.8 ปีที่ 47 ปี 2529 ร้อยละ 51.1 ชุดที่ 48 ปี 2531 ร้อยละ 60.0 อ้างจาก ภาคผนวกที่ 1 จำนวนรัฐมนตรีในรัฐบาล ชุดที่ 1-48 จำนวนตามภูมิหลังทางอาชีพ พ.ศ. 2475-2531 รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, กระบวนการ กำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย : บทวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมือง พ.ศ. 2475-2530...หน้า 170.

ในกรณีหนึ่ง กรณีนักธุรกิจชาวจีนโพ้นทะเล เช่น คุณเกียรติ ศรีเฟื่องฟุ้ง ซึ่งเป็นนักธุรกิจชาวจีนโพ้นทะเลที่ประสบความสำเร็จในการประกอบการทางธุรกิจ เช่น เป็นผู้ก่อตั้งบริษัทกระจก ไทย-อาซาฮี บริษัทคาเธ่ย์ทรัสต์ บริษัทสนามกอล์ฟเกียรติธานี และธุรกิจการค้าต่าง ๆ อีกมากมาย เป็นต้น คุณเกียรติ ศรีเฟื่องฟุ้ง เพียรพยายามจะไม่แสดงตนว่าตนเองมีกิจกรรมทางการเมือง เช่น โดยการสั่งสอนลูกหลานของตนอย่างเป็นกิจลักษณะว่า อย่าได้เข้าข้างหนึ่งข้างใดในทางการเมือง และห้ามไม่ให้เข้าสู่การเมือง⁶ แต่ในทางปฏิบัติคุณเกียรติ ศรีเฟื่องฟุ้ง มีกิจกรรมทางการเมืองมาตั้งเริ่มต้น คือ นิยมฝายก๊กมินตั๋งในการเมืองจีน มีธุรกิจที่สัมพันธ์กับกิจการเมืองที่สังกัดพรรคชาติไทยในฐานะผู้ร่วมก่อตั้งบริษัทกระจกไทย-อาซาฮี

การปฏิเสธโดยเปิดเผยที่จะยุ่งเกี่ยวกับการเมือง เป็นลักษณะหนึ่งของนักธุรกิจชาวจีนโพ้นทะเลทำให้เราหาแบบแผนจริง ๆ ไม่ได้ว่านักธุรกิจเหล่านี้มีกิจกรรมทางการเมืองอย่างไร

ในกรณีที่สองนักธุรกิจที่พยายามแสดงตนว่าไม่มีกิจกรรมทางการเมืองเป็นเพราะลักษณะการประกอบการของธุรกิจนั้น (entrepreneurial pattern) เช่น กรณีผู้ผลิตสินค้า อุปโภคบริโภค คือ สบู่ ผงซักฟอก ยาสีฟัน ชุดชั้นใน ดังเช่น บริษัทสหพัฒน์ กรุ๊ปกล่าวคือ การผลิตสบู่ ผงซักฟอก ยาสีฟัน ชุดชั้นใน การผลิตรองเท้า หรืออาหารสำเร็จรูป เช่น บะหมี่มกมาของบริษัททำให้แก่นักธุรกิจเป็นเจ้าของกิจการนี้ไม่ต้องมีกิจกรรมทางการเมืองเลย โดยเฉพาะการแอบอิงกับรัฐหรือผู้มีอำนาจทางการเมืองในแต่ละยุคแต่ละสมัย แต่ต้องสนใจสิ่งที่เป็น "ธุรกิจ" ล้วน ๆ เช่น การต้องพินฉึกกับการขายสินค้าที่ต้องไปต่อสู้กับพฤติกรรมกรรมการบริโภคของลูกค้า เพราะสหพัฒน์ฯ กรุ๊ป ขายสินค้าอุปโภคบริโภคที่มีราคาถูกกว่าบริษัท ที่เป็นชาติตะวันตก คือ บริษัท ลิเวอร์ บราเธอร์ (ประเทศไทย) จำกัด และบริษัท คอลเกต-ปาล์ม โอลิฟ จำกัดแทนที่ สหพัฒน์ฯ กรุ๊ป ต้องหันมาให้ความสนใจกับกิจกรรมการเมืองแบบผู้ประกอบการเก่า ๆ สหพัฒน์ฯ กรุ๊ป ต้องหันมาให้ความสนใจกับพฤติกรรมผู้บริโภคที่ไม่คุ้นเคยกับสินค้าและการขายสินค้าบางตัว เช่น ชุดชั้นในที่มีค่านิยมว่าเป็น "ของชาย"

ในปัจจุบันมีการประกอบธุรกิจที่มีลักษณะเฉพาะคือไม่ต้องทำให้เจ้าของกิจการต้องมีกิจกรรมทางการเมืองเริ่มมีมากขึ้น เช่น การประกอบการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์พลาสติกและผลิตภัณฑ์แมลามีน อันได้แก่ เครื่องใช้ในบ้าน เครื่องใช้ในครัว เรือยนต์ ลังน้ำอัดลม ลังปลา เปลือกหม้อแบดเตอร์ ชิ้นส่วนรถยนต์ จักรยานยนต์ งานขาม ฯลฯ ของบริษัทศรีไทย ซุปเปอร์แวร์ จำกัด ซึ่งก็เป็นการประกอบธุรกิจอีกประเภทหนึ่งที่ไม่มีความจำเป็นจะต้องแสดงออกทางการเมือง⁷

ถึงกระนั้นก็ตาม เหตุการณ์ทางการเมืองปัจจุบัน คือ เหตุการณ์นองเลือดเมื่อวันที่ 17-21 พฤษภาคม 2535 ที่ผ่านมามีได้เกิดปรากฏการณ์เกี่ยวกับนักธุรกิจไทยได้มีการแสดงออกทางการเมือง โดยคนกลุ่มนี้เป็นคนละกลุ่มกับนักธุรกิจที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในระบบพรรคการเมือง ระบบรัฐสภา และคณะรัฐมนตรีด้วย

วัตถุประสงค์ของบทความ คือ พยายามจะศึกษาถึงลักษณะการแสดงออกทางการเมือง (political expression) ของนักธุรกิจไทยที่เกิดขึ้นในช่วงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬว่ามีลักษณะอย่างไรบ้าง ทั้งนี้มีลักษณะแตกต่างจากอดีตอย่างไรบ้าง

6. In politics, have friends in high places, but do not enter politics, Nor side with one party against another. I tell you this so that you will have no enemies. All the parties are working for the good of the country; that is all that is important ... อ้างจาก

'An open letter to the descendants of Kiarti Srifuengfung' in Arunee Sopitpongstorn, Kiarti Srifuengfung : The Boy from Suphanburi (Sri Yarnie Corporation Co., Ltd., 1991)

7. คุณสนั่น อังอุบลกุล กรรมการผู้จัดการบริษัท ศรีไทย ซุปเปอร์แวร์ จำกัด เคยให้สัมภาษณ์ว่า 'ผมไม่อิงการเมือง ไม่อิงทหาร อิงแต่งาน งาน ขามที่ต้องอิงประชาชน อิงการเมืองไม่ช่วยธุรกิจที่ทำอยู่ จะอิงประชาชนเป็นหลักเพื่อผลกำไรของบริษัทและรับผิดชอบต่อ ตัวแทนจำหน่ายกว่า 2 หมื่น คนที่ดูแลอยู่...' อ้างใน 'ถอดมรดกนักธุรกิจ สนั่น อังอุบลกุล กรรมการผู้จัดการบริษัท ศรีไทย ซุปเปอร์แวร์' มติชน (19 มกราคม 2535) หน้า 5.

“ลักษณะพิเศษบางประการของเหตุการณ์พฤษภาทมิฬกับบทบาทของนักธุรกิจไทย”

เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ถูกมองว่าเป็นเหตุการณ์ที่ไม่ใช่ความขัดแย้งระหว่างบุคคล เช่น ของพล.อ. สุจินดา คราประยูร กับพล.ต. จำลอง ศรีเมือง หรือ จปร. รุ่น 5 กับ จปร. รุ่น 7 หรือพรรคฝ่ายค้านกับพรรคฝ่ายรัฐบาล⁸ แต่เป็นความขัดแย้งในเชิงโครงสร้างระหว่างพลังเก่า (Traditional Force) อันหมายถึง กองทัพกับพลังสมัยใหม่ (Modernization Force) ซึ่งมีกลุ่มคนที่อยู่ในสถาบันวิชาชีพ เช่น หมอ นักกฎหมาย ทนายความ และกลุ่มคนที่อยู่ในสถาบันทางเศรษฐกิจ คือ นักธุรกิจ และคนชั้นกลาง⁹

จริงอยู่ ได้มีการค้นพบโดยแน่ชัดแล้วว่า มีคนชั้นกลางและนักธุรกิจเข้าร่วมกับเหตุการณ์พฤษภาทมิฬจริง เช่น มีการสำรวจโดยสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม โดยแบ่งได้เป็นคนสองกลุ่มใหญ่ กลุ่มหนึ่งอายุระหว่าง 20-29 ปี คนกลุ่มนี้ได้รับเงินเดือน 10,000-20,000 บาท คนอีกกลุ่มหนึ่งอายุระหว่าง 30-39 ปี นอกจากนี้อาชีพของคนเหล่านี้ คือ แบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ อยู่บริษัทเอกชน 45.7% และเป็นเจ้าของกิจการ 13.7%¹⁰ หรือ เช่นมีชื่อเรียกต่าง ๆ นานาอันมีนัยเดียวกันว่าเป็นชนชั้นกลางและนักธุรกิจ เช่น มือบรกดเก่ง มือบมือถือ มือบปีกนก professional class, neo-bourgeoisie ฯลฯ”

อย่างไรก็ตาม การเข้าร่วมของคนชั้นกลางและนักธุรกิจในเหตุการณ์สำคัญที่ไม่ใช่เป็นปัญหาความขัดแย้งส่วนบุคคลดังได้กล่าวแล้วข้างต้น น่าจะต้องพิจารณาลักษณะพิเศษบางประการของเหตุการณ์พฤษภาทมิฬประกอบไปด้วยอันจะชี้ให้เห็นว่าด้วยลักษณะพิเศษนี้เองที่เป็นตัวผลักดันให้นักธุรกิจและคนชั้นกลางเข้าไปมีส่วนร่วมด้วย

ประการแรก เหตุการณ์พฤษภาทมิฬเป็นเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองครั้งแรก ในประวัติศาสตร์ชาติไทยที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจไทยทั้งระบบ โดยที่ก่อนหน้านี้เหตุการณ์ทางการเมืองประเภทต่าง ๆ เช่น 14 ตุลาคม 2516, 6 ตุลาคม 2519, 23 กุมภาพันธ์ 2534 หรือการปฏิวัติรัฐประหารครั้งใดก็ตามในประวัติศาสตร์การเมืองไทยล้วนแต่ไม่เคยก่อผลกระทบต่อเศรษฐกิจมากเท่าครั้งนี้ เพราะเท่าที่มีการประมาณการกันเอาไว้¹¹ อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจจะลดลงประมาณ 1.0% ต่อปี ในช่วง 3 ปี นับตั้งแต่ปี 2535 จากอัตราการเติบโตที่เคย คาดว่าเฉลี่ยประมาณ ประมาณปีละ 8.5% ในช่วงระยะเวลาเดียวกัน ซึ่งเมื่อคิดเป็นรูปตัวเงินแล้ว จะตกประมาณ 80,000 ล้านบาท

เมื่อเป็นดังนี้ เหตุการณ์พฤษภาทมิฬจะก่อผลกระทบต่อเศรษฐกิจระยะยาวที่อาจส่งผล ตลอดช่วงเวลา 4-5 ปีข้างหน้า นั่นเท่ากับว่า เศรษฐกิจไทยที่กำลังดำเนินมาได้ดีพอประมาณจะเกิดปัญหา ฐานะการแข่งขันทันระหว่างประเทศ และความ เป็นศูนย์กลางด้านการผลิตและการลงทุนจะลดลงไปอย่างมาก นั่นหมายความว่า เหตุการณ์ทางการเมืองครั้งแรกที่กระทบต่อเศรษฐกิจครั้งนี้ น่าจะส่งผลโดยตรงต่อกลุ่มบุคคลที่เป็นนักธุรกิจ

ประการที่สอง คือ บทบาทและการเติบโตของคนชั้นกลางและนักธุรกิจ ซึ่งได้ก้าวเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมือง บางระดับตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 หรือเมื่อ 19 ปีที่ผ่านมา และเป็นการก้าวออกมาอย่างไม่มียั้งอะไรจะหยุดยั้งได้ด้วย

เมื่อ 14 ตุลาคม 2516 สิ่งก็ตามมาคือ การผลักดันระบบชีวิตการเมืองไทยให้เข้าสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ นั่นคือการเปลี่ยนรูปการเมืองของอภิสิทธิ์ชนมาสู่ยุคของการเมืองของมวลชน¹² ซึ่งประกอบด้วยพรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เช่น กรรมกร ชาวนา นิสิตนักศึกษา และรวมทั้งคนชั้นกลางและนักธุรกิจด้วย

8. บุญเลิศ ช่างใหญ่, 'สัมภาษณ์ ธีรยุทธ บุญมี วิเคราะห์พฤษภาทมิฬ', มติชน สดุดีปัทมา (5 มิถุนายน 2535) หน้า 14.

9. บุญเลิศ ช่างใหญ่, 'สัมภาษณ์ ธีรยุทธ บุญมี วิเคราะห์พฤษภาทมิฬ ...' หน้า 15.

10. ผู้จัดการรายวัน (19 พฤษภาคม 2535) หน้า 1 และ 15.

11. คำบุญ สิทธิสมาน, 'มือบรกดเก่ง', ผู้จัดการรายวัน (22 เมษายน 2535) หน้า 8.

12. ตีรณ พงศ์มณฑลมัน, 'พฤษภาทมิฬกับผลกระทบต่อนักธุรกิจไทยในอนาคต', กรุงเทพธุรกิจ (1 มิถุนายน 2535) หน้า 6.

13. เสน่ห์ จามริก, 'การเมืองไทยกับปฏิวัติตุลาคม' วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 (พฤษภาคม 2517) หน้า 160-180.

จริงอยู่ภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 คนชั้นกลางและนักธุรกิจจะยังคงแสดงลักษณะเฉพาะตัวของตนคือกลับไปประกอบอาชีพทำมาหากิจตามเดิม นอกจากนี้ยังย้อนกลับมาเป็นปฏิปักษ์กับการเมืองมวลชนที่นำโดยขบวนการนักศึกษาและเข้าข้างโดยไม่ตั้งใจกับขบวนการฝ่ายขวา (entreme rightist) ในกรณี 6 ตุลาคม 2519¹⁴ ถึงกระนั้นก็ตาม การเมืองมวลชนที่มีคนชั้นกลางและนักธุรกิจก็เป็นรูปแบบการเมืองไทยต่อไป และสัมฤทธิ์ผลอีกครั้งหนึ่งเมื่อถูกกระตุ้นด้วยเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ หรืออีก 19 ปีต่อมา

ทั้งนี้เพราะคนชั้นกลางและนักธุรกิจได้เห็นเค้าเงื่อนของการกลับไปสู่การเมืองอภิสิทธิ์ชนในยุคก่อน 14 ตุลาคม 2516 ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2534 แล้วแม้ภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งนั้นจะมีรัฐบาลพลเรือนที่นำโดยนายอานันท์ ปันยารชุน เข้ามาบริหารประเทศและมีนโยบายทางเศรษฐกิจที่ตอบสนองอย่างดีต่อคนชั้นกลางและนักธุรกิจ แต่ทว่า การดำเนินการทางการเมืองต่าง ๆ ในช่วงเวลาพิเศษที่ควบคู่กันนั้น เช่น การร่างรัฐธรรมนูญที่มีกลไกเปิดโอกาสให้คนกลางหรือคนที่ไม่ได้สังกัดพรรคการเมืองเป็นนายกรัฐมนตรีได้¹⁵ การดำเนินการทางกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ให้มีฐานเสียงสนับสนุนรัฐบาลจากวุฒิสมาชิก¹⁶ การมีความสัมพันธ์กับพรรคการเมืองใหญ่บางพรรค เช่น พรรคสามัคคีธรรม พรรคชาติไทย ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงภายในกองทัพที่มีการคุมกำลังสำคัญ ๆ โดยรุ่นพวกพ้อง และญาติพี่น้อง ล้วนแต่เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงการย้อนกลับไปสู่การเมืองในระบบอภิสิทธิ์ชนดังเช่นในอดีต และกระตุ้นให้คนชั้นกลางและนักธุรกิจออกมาคัดค้านซึ่งในที่สุดมีการก้าวสู่ "มิติใหม่" ของการแสดงออกทางการเมือง

กล่าวโดยสรุป การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2534 ไม่ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ดังที่นักธุรกิจและคนชั้นกลางคาดหวัง¹⁷ แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงในทางตรงกันข้าม และกลับไป ณ ที่เดิมก่อน 14 ตุลาคม 2516 นั่นคือ การเมืองของอภิสิทธิ์ชน ดังนั้นการแสดงออกทางการเมืองแบบวางเฉยและไม่สนใจการเมืองภายหลังเคยแสดงออกมาแล้วเมื่อเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 จึงเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะการก้าวเข้ามามีส่วนร่วมในการต่อสู้ทางการเมืองในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ

มิติใหม่ของการแสดงออกทางการเมืองของนักธุรกิจไทย

มิติใหม่ของการแสดงออกทางการเมืองของนักธุรกิจไทย มีอยู่ 3 ลักษณะด้วยกันคือ

1. การแสดงทัศนคติต่อการเมือง ในแง่ของการแสดงความคิดเห็นต่อผู้ที่จะมีตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
2. การเสนอทางออกทางการเมืองให้กับสังคมในขณะนั้นพร้อมทั้งการเสนอแนวทางการเมืองที่ดีให้กับสังคมในระยะยาว
3. การรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เพื่อสนับสนุนนักการเมืองที่ตนคิดว่าดีโดยเปิดเผย

14. Benedict Anderson, 'Withdrawal Symptoms : Social and Cultural Aspects of the October 6 coup', Bulletin of Concerned Asian Scholars Vol. 9 No. 3 (July-September 1977) pp. 13-30.

15. อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, 'ลักษณะพิเศษบางประการของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534', วิจารณ์การศึกษารัฐธรรมนูญ 2534 (จุลสารไทยคดีศึกษา : ฉบับพิเศษ ธันวาคม 2534) หน้า 19-26.

16. ดร. สมคิด เลิศไพฑูริย์, 'การสืบทอดอำนาจของคณะรัฐประหารด้วยการบัญญัติเรื่องวุฒิสภาไว้ในบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ', วิจารณ์การศึกษารัฐธรรมนูญ 2534 (จุลสารไทยคดีศึกษา : ฉบับพิเศษ ธันวาคม 2534) หน้า 19-26.

17. นิธิ เอียวศรีวงศ์, 'คนหน้าใหม่ในชนชั้นนำทางอำนาจ', มติชน (6 มิถุนายน 2535) หน้า 8.

การแสดงออกทางการเมืองทั้ง 3 ลักษณะมีความเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิด โดยเป็นความสัมพันธ์ที่แสดงระดับของการแสดงออกทางการเมืองจากน้อยไปหามาก คือ จากการแสดงอารมณ์ ความรู้สึกต่อเหตุการณ์ทางการเมืองไปสู่การเสนอทางออกทางการเมืองที่ตนคิดว่าเหมาะสม และแนวทางปฏิบัติ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน

ผู้เขียนได้เก็บรายละเอียดในด้านการแสดงความคิดเห็นต่อผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจากนักธุรกิจ 4 ครั้ง คือ

ก. จากกรณีการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนายณรงค์ วงศ์วรรณ ระหว่างวันที่ 26-27 มีนาคม 2535 จากนักธุรกิจทั้งหมด 21 ราย มาจากสถาบันการเงินและธนาคาร 9 ราย ผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์และกิจการโรงแรม 6 ราย กลุ่มบริษัทผู้ค้าปลีก 3 ราย ที่เหลือเป็นบริษัทรับทำวิจัยและขายเครื่องคอมพิวเตอร์

ข. จากกรณีการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ พล.อ. สุจินดา คราประยูร ระหว่างวันที่ 8-9 เมษายน 2535 จากนักธุรกิจ 25 ราย โดยมีนักธุรกิจชาวต่างประเทศด้วย 2 ราย มาจากสถาบันการเงินและธนาคาร 11 ราย นักลงทุนในตลาดหลักทรัพย์และที่ปรึกษาการเล่นหุ้น 2 ราย ผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์และกิจการโรงแรม 2 ราย ผู้บริหารสมาคมการค้า ประเภทหอการค้า ทั้งจากส่วนกลางและภูมิภาค 7 ราย ที่เหลือเป็นบริษัทค้าปลีก ผู้ผลิตน้ำมันพืช และบริษัทที่ปรึกษาและรับจ้างทำวิจัย

ค. จากการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองของนักธุรกิจภายหลังการลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และยังไม่มีการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่ เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2535 มี นักธุรกิจทั้งสิ้น 20 ราย มาจากสถาบันการเงินและธนาคาร 7 ราย ผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์ 6 ราย ผู้ผลิตสินค้าอุปโภคบริโภค 2 ราย บริษัทโฆษณา 1 ราย สิ่งทอ 1 ราย ผู้บริหารสมาคมการค้า 3 ราย

ง. จากการแสดงความคิดเห็นของนักธุรกิจต่อการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ นายอานันท์ ปันยารชุน เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2535 มีนักธุรกิจทั้งสิ้น 13 ราย มาจากสถาบันการเงินและธนาคาร 2 ราย ผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์ 2 ราย บริษัทผู้ส่งออกผักและผลไม้ 1 ราย สิ่งทอ 2 ราย บริษัทผู้ผลิตเครื่องถมและเครื่องเงิน 1 ราย บริษัทเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์ 1 ราย ผู้ผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้า 1 ราย ผู้บริหารสมาคมการค้า 2 ราย

การแสดงความคิดเห็นต่อผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ช่วยชี้ให้เห็นถึงความกล้าแสดงออกซึ่งความคิดเห็นส่วนบุคคลต่อการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ระหว่างคนที่มาจากพลเรือนคนที่มาจากการเลือกตั้ง คนที่มาจากการเป็นหัวหน้าพรรคการเมืองกับคนที่เป็นทหาร นอกจากนี้ยังเพิ่มระดับความกล้าในการวิพากษ์วิจารณ์การเมืองภายหลังจากที่เกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬแล้วและได้นายกรัฐมนตรีคนใหม่คือ นายอานันท์ ปันยารชุน

เราจะเห็นได้ว่า เมื่อครั้งที่นายณรงค์ วงศ์วรรณได้รับการเสนอชื่อให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี¹⁸ แม้จะนักธุรกิจหลาย ๆ คนยังคงออกความเห็นถึงการดำรงตำแหน่งครั้งนั้นในเชิงหลักการ เช่น ต้องรอดูผลงานและทีมงานของผู้ร่วมรัฐบาลฝ่ายต่าง ๆ ที่มาดำรงตำแหน่ง สำคัญ ๆ โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจก่อนจะวิพากษ์วิจารณ์¹⁹ หรือไม่ก็อาจจะสนใจว่า

18. ดูรายละเอียดได้ใน ไทรัฐ (26 มีนาคม 2535) หน้า 17 ไทรัฐ (27 มีนาคม 2535) หน้า 7 ผู้จัดการรายวัน (26 มีนาคม 2535) หน้า 2 แนวหน้า (26 มีนาคม 2535) หน้า 14

19. ชญา วัฒนศิริธรรม รองกรรมการผู้จัดการธนาคารไทยพาณิชย์ กล่าวว่า "...วัดไม่ได้ว่ารัฐบาลชุดใหม่จะเป็นอย่างไร โดยที่ยังไม่เห็นผลงานเขา ต้องรอดูทีมงานด้วย กรณีของนายณรงค์ วงศ์วรรณ ไม่น่าจะมีปัญหาที่ไม่มีประสบการณ์ เพราะประเด็นสำคัญอยู่ที่ผู้จะมาร่วมทีม..."

อนันต์ กาญจนพาสน์ ประธานกรรมการบริหาร บริษัท บางกอกแลนด์ จำกัด กล่าวว่า "...นายกร มาจากไหน เป็นใครก็ได้ขอให้เป็นคนดีไว้ใจได้ และเชื่อใจได้ จะเป็นคนกลางหรือมาจากการเลือกตั้งเศรษฐกิจก็บูมได้อยู่ดี..."

นายกรัฐมนตรีจะเป็นคนกลางหรือมาจากการเลือกตั้งก็ได้ ขอให้เศรษฐกิจดี²⁰ แต่ก็ปรากฏว่ามีนักธุรกิจที่กล้าแสดงความคิดเห็นแรง ๆ กับนายกรัฐมนตรีที่เป็นพลเรือนเช่น นายพงศกร ญาณบุญรงค์ กรรมการผู้จัดการบริษัทปลาทองกะรัต กล่าวว่า "...ถ้าคุณณรงค์ วงศ์วรรณ เป็นนายกรัฐมนตรีได้ ผมก็เป็นได้..." มีหน้าซ้ำ เมื่อมีการเสนอชื่อคุณณรงค์ วงศ์วรรณเป็นนายกรัฐมนตรีไปเรียบร้อยแล้วกลับปรากฏว่ามีนักธุรกิจบางรายกลับให้สัมภาษณ์ว่า นายณรงค์ วงศ์วรรณ ไม่เหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เสียอีก²⁰

การแสดงออกทางการเมือง ด้วยการวิพากษ์วิจารณ์ผู้ที่เข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเปลี่ยนแปลงไปเมื่อพลเอกสุจินดา คราประยูร ก้าวเข้าสู่ตำแหน่งนี้ ทั้ง ๆ ที่ปฏิเสธการเมืองในทุกรูปแบบมาแล้วก่อนหน้านี้ เช่น ทหารไม่เกี่ยวกับการเมือง จะไม่เล่นการเมือง จะไม่เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นต้น นักธุรกิจบางคนถึงกับไม่กล้าพูดเรื่องตำแหน่งนายกรัฐมนตรี²²

อย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬขึ้น เมื่อมีการปราบปรามประชาชนล้มตายไปเป็นจำนวนมาก ตลอดจนภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ย่ำแย่ลงซึ่งพร้อมกันนั้นการเมืองก็ถึงทางตัน เพราะแม้ว่า พล.อ.สุจินดา คราประยูร จะประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โครงสร้างทางการเมืองในลักษณะที่แบ่งเป็นฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาล ตลอดจนโครงสร้างทางการเมืองที่เป็นฝ่ายสนับสนุนพลเอกสุจินดา คราประยูรทั้งจากกองทัพและพรรคการเมืองก็ยังคงดำรงอยู่โดยไม่เปลี่ยนแปลง ซึ่งหมายความว่า แนวโน้มความรุนแรงทางการเมือง ตลอดจนการใช้กำลังหักล้างระหว่างกันมีโอกาสเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ดังนั้นการแสดงออกทางการเมืองที่รุนแรงของนักธุรกิจก็เกิดขึ้นตามมา

ในช่วงระยะเวลาที่การเมืองถึงทางตัน ต่างฝ่ายต่างไม่ยอมซึ่งกันและกันในการเสนอชื่อบุคคลของตนเพื่อดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พร้อมกันนั้นความเปลี่ยนแปลงชนิดรุนแรงตลอดจนการใช้กำลังซึ่งจะมีผลเสียต่อประเทศชาติอาจจะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาเพราะคู่ความขัดแย้งยังคงดำรงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง ชาวสื่อเกี่ยวกับการปฏิวัติรัฐประหารเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ช่วงเวลานี้เองการแสดงออกทางการเมืองด้วยความคิดเห็นรุนแรงจากนักธุรกิจก็เกิดขึ้น เช่น นายสวัสดิ์ หอรุ่งเรือง ประธานบริษัทนครไทยสตีลเวิร์ด แสดงทัศนะว่า²³ "...บอกได้เลยว่าตอนนี้เชิงฉิบหาย ผมคิดว่าครั้งนี้เราลงทุนกันหนักไปหน่อย คอซองของประเทศสูงขึ้นไปอีกเยอะ แต่สิ่งที่จะได้มันคุ้มกันหรือเปล่า ระบบมันดีก็จริงแต่คนมันเลว ถูกโหม มาถึงวันนี้หลายฝ่ายหมดกำลังใจ หมอ อาจารย์สิ้นหวังอย่าต้องให้นักธุรกิจสิ้นหวังบ้างแล้วกัน..." นายไพโรจน์ เปี่ยมพงษ์สานต์ ประธานบริษัทบ้านฉางกรุป กล่าวว่า "...จิตใจมันเชิงบอกไม่ถูก เราต้องหันมาตั้งรัฐบาลเงาของภาคเอกชน คอยตบลูกให้เข้าทางให้หันมาฟังเสียงภาคเอกชนบ้าง..." ส่วนนายวินิจ สุรพงษ์ชัย กรรมการผู้จัดการ บริษัทตามารัก แอดเวอร์ไทซิ่ง ก็กล่าวว่า "...ในสภาวะบ้านเมืองเช่นนี้ ผมไม่มีอารมณ์ที่อยากจะให้ความเห็น หัวหน้าพรรคการเมืองอื่นที่ไม่ผ่านรอบคัดเลือก โดยเฉพาะกลุ่มพรรคร่วม รัฐบาล น่าจะพิจารณาตนเองให้ดีกว่าก่อนที่จะถูกชาวบ้านเขาใส่..."

20. ปิธิ จันทนาโกเมฆ ผู้ช่วยผู้จัดการ บริษัท เจแอลดับบลิว (ประเทศไทย) กล่าวว่า "...นายณรงค์ ไม่เหมาะสมที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี คนที่เหมาะสมต้องมีคุณสมบัติแบบนายอานันท์ ปันยารชุน มีความสามารถทั้งด้านธุรกิจและการบริหารประเทศ..."

21. ข้อมูลทั้งหมดได้จาก 'Business Post reporters, 'Suchinda is given a cautions welcome by business leaders', Bangkok Post (April 8, 1992) p. 17 Sasithorn Ongdee, 'positive SET response to Suchinda for PM', The Nation (April 8, 1992) p. B1 แนวหน้า (8 เมษายน 2535) หน้า 2 กรุงเทพธุรกิจ (8 เมษายน 2535) หน้า 2 กรุงเทพธุรกิจ (9 เมษายน 2535) หน้า 18 มติชน (5 เมษายน 2535) หน้า 21

22. สุนทร เก่งวิบูล ผู้ชำนาญการตลาด บริษัท โอเอสสกา จำกัด กล่าวว่า "...เรื่องทำนองนี้พูดลำบากและอันตราย แต่ผมมีความเห็นเหมือนกับประชาชนทั่วไปคือต้องการ นายกรัฐมนตรีจากการเลือกตั้ง..."

ถรินทร์ นิมนานเหมินทร์ กรรมการผู้จัดการใหญ่ ธนาคารไทยพาณิชย์ กล่าวว่า "...ผมไม่พูดเรื่องการเมือง ไม่ขอออกความเห็น..."

23. ข้อมูลนักธุรกิจส่วนนี้จากไทยรัฐ (1 มิถุนายน 2535) หน้า 7.

การแสดงออกทางการเมืองในลักษณะของอารมณ์ความรู้สึกได้ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปสู่การแสวงหามาตรการที่จะจัดการกับสภาพการณ์ทางการเมืองขณะนั้น กล่าวคือ ประการที่หนึ่งมีนักธุรกิจบางกลุ่มได้ประชุมร่วมกันเพื่อดำเนินมาตรการต่อต้านพรรคการเมืองบางพรรค²⁴ ประการที่สอง การแสดงออกทางการเมืองจากการแสดงอารมณ์ความรู้สึกได้แปรเปลี่ยนไปอีกระดับหนึ่งไปสู่การแสดงทางออกให้กับการเมืองขณะนั้น นั่นคือ มีการเสนอทางออกให้กับการเมืองโดยการยุบสภาจากข้อเสนอที่ผ่านการประชุมร่วมกันของคณะกรรมการร่วมภาคเอกชน (กกร.) ที่ประกอบด้วยสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และสมาคมธนาคารไทย

ทั้งนี้ ข้อเสนอดังกล่าวมีความสำคัญยิ่งกว่าการแสดงออกของตัวแทนนักธุรกิจจำนวนมาก²⁵ และมีความสำคัญยิ่งกว่าความรู้สึกเดือดร้อนของนักธุรกิจจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬในด้านผลประโยชน์ส่วนตัว หรือแม้แต่การมองเห็นประโยชน์ส่วนรวมของชาติ เพราะการเสนอทางออกที่ใช้คำว่า "...3 สถาบันเอกชน มีความเห็นร่วมกันว่า สถานการณ์ปัจจุบันไม่เอื้ออำนวยต่อการที่จะจัดตั้งรัฐบาลถาวร ที่จะมั่งคั่งคุณภาพ เสถียรภาพและเป็นที่ยอมรับของประชาชนโดยทั่วไป ดังนั้น จึงเห็นควรให้มีการคืนอำนาจอธิปไตยแก่ปวงชนชาวไทยด้วยการยุบสภาและจัดให้มีการเลือกตั้งขึ้นภายใต้กติกาของรัฐธรรมนูญตามที่จะได้มีการแก้ไขภายในเร็ววันนี้..."²⁶ เป็นการเสนอทางออกที่สวนทางกับแนวทางของ 5 พรรคการเมืองร่วมรัฐบาลเดิมที่ยังคงเป็นพันธมิตรอย่างแนบแน่นกับทหารในขณะอยู่ซึ่งแสดงถึงความเป็นอิสระและเอกเทศทางความคิดเห็น และแนวทางการเมืองของภาคนักธุรกิจ ซึ่งตรงกันข้ามกับแนวทางในอดีตของนักธุรกิจ

การยุบสภาอาจจะเป็นแนวทางที่ถูกหรือผิดนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่งแต่การเสนอแนวทางที่ไม่เหมือนผู้มีอำนาจทางการเมืองขณะนั้นเป็นเรื่องใหญ่ใหม่ และสำคัญกว่ามาก เพราะเป็นการเสนอทางออกทางการเมืองที่ไม่เคยมีการทำมาก่อนของนักธุรกิจ และภายหลังจากนั้นไม่นาน มีนักธุรกิจบางรายเสนอความคิดเห็นทางการเมืองอีกชุดหนึ่งซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่านักธุรกิจพยายามจะมองว่า "การเมืองที่ดีและไม่ดี" คืออะไร นอกจากนี้เป็นการเสนอภาพการเมืองที่ควรจะเป็นในอนาคตด้วย

ดร. อำนวย วีรวรรณ ประธานกรรมการบริหารธนาคารกรุงเทพ ได้แสดงทัศนะถึง "การเมืองที่ดีและไม่ดี" คืออะไร โดยอธิบายถึง "ปัจจัยที่บั่นทอน" การพัฒนาเศรษฐกิจว่าได้แก่ คอร์รัปชัน-เผด็จการทางการเมือง-การผูกขาดทางเศรษฐกิจ ซึ่งปัจจัยทั้งสาม ดร. อำนวย วีรวรรณ เห็นว่าจะเป็นตัวกระตุ้นซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เผด็จการทางการเมืองจะเอื้อให้เกิดการผูกขาดทางเศรษฐกิจและการคอร์รัปชันที่จะตามมา²⁷

24) นางเสวนีย์ บุญเปี่ยม นายกสมาคมผู้ส่งออกผักและผลไม้ ให้สัมภาษณ์ว่ามีการประชุมของสมาคมที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจผู้ส่งออกผักและผลไม้จำนวน 25 สมาคม เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน โดยได้ข้อสรุปว่าทางสมาคมจะไม่ให้การสนับสนุน 6 พรรคการเมืองที่ถือว่าทำผิดมาแล้ว อ้างในไทยรัฐ (11 มิถุนายน 2535) หน้า 7 ประชาชาติธุรกิจ (14-17 มิถุนายน 2535) หน้า 32.

นอกจากนี้จากการสำรวจความคิดเห็นและทัศนคติของนักธุรกิจ โดยหนังสือ พิมพ์กรุงเทพธุรกิจขณะนั้น โดยผู้มตัวอย่างจำนวน 100 คน และได้รับคำตอบมา 70 คน คำตอบหนึ่งที่ได้ก็คือ ถ้าหาก 5 พรรคการเมืองร่วมรัฐบาลเดิมเป็นผู้จัดตั้งรัฐบาลขึ้นมาใหม่และให้ พล.อ.อ. สมบุญ ระหงษ์ เป็นนายกรัฐมนตรี แล้วนักธุรกิจส่วนใหญ่ ระบุว่าต้องคัดค้านอย่างแน่นอน อ้างในกรุงเทพธุรกิจ (9 มิถุนายน 2535) หน้า 13 และบางรายมีอุปสรรคของการคัดค้าน เช่น นายนิวัฒน์ พุกช่วงคังาน กรรมการผู้จัดการบริษัทไทย-สกายลาร์ค ระบุว่าจะออกมาคัดค้าน 5 พรรคการเมืองร่วมรัฐบาลเดิม โดยการไม่ยอมจ่ายภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา อ้างในกรุงเทพธุรกิจ (9 มิถุนายน 2535) หน้า 3.

25. สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย คือตัวแทนของภาคการค้าทั่วประเทศที่ประกอบด้วย สมาคมการค้า หอการค้าทั่วประเทศ และหอการค้าต่างประเทศ เป็นสถาบันเก่าแก่ที่สุดของภาคเอกชนที่ได้รับการยอมรับจากทุกสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย คือตัวแทนของภาคอุตสาหกรรม 24 แห่ง และสมาคมอุตสาหกรรมต่าง ๆ ทั่วประเทศสมาคมธนาคารไทย คือตัวแทนของธนาคารพาณิชย์ไทยทั้งหมด 15 ธนาคาร

26. ผู้จัดการรายวัน (2 มิถุนายน 2535) หน้า 15 The Nation (June 2, 1992) p. B18.

27. ดร. อำนวย วีรวรรณ ได้แสดงปาฐกถาเรื่อง 'ผลกระทบและแนวทางแก้ไขต่าง ๆ' ในการสัมมนาเรื่อง 'ฟื้นฟูเศรษฐกิจไทยอย่างไร' ณ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2535 จัดโดยสมาคมธนาคารไทยสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย สมาคมเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ และสโมสรผู้สื่อข่าวเศรษฐกิจ อ้างจาก ผู้จัดการรายวัน (19 มิถุนายน 2535) หน้า 2.

"ปัจจัยบั่นทอน" ทั้งสามประการก็คือ การเมืองซึ่งทำลายศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศไทยทั้งระบบ ซึ่งนับวันจะต้องก้าวไปสู่การแข่งขันที่รุนแรงมากขึ้นโดยเฉพาะเมื่อก้าวเข้าสู่ระบบการค้าการลงทุนระหว่างประเทศมากขึ้นทุกที นั้นหมายถึงภาพการเมืองที่ไม่ดีทั้งปัจจุบันและอนาคตอย่างที่มีธุรกิจ เลกเช่น ดร. อำนวย วีรวรรณ มองเห็นคงไม่ใช่ปาฐกถาที่แสดง ถึง "การเมืองไม่ดี" ของดร. อำนวย วีรวรรณ แต่เป็นเหตุผลจากลักษณะพิเศษบางประการของเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น มีนักธุรกิจอีกอย่างน้อย 2 กลุ่ม รวมตัวกันแสวงหากลไกใหม่ ๆ เพื่อทำให้เกิด "ระบบการเมืองดี" อย่างพร้อมเพรียงกันและโดยมิได้นัดหมาย

กลุ่มที่หนึ่ง คือ การรวมตัวกันของนักธุรกิจในรูปแบบของบริษัทที่มีชื่อว่า Business Management Service (BMS)²⁸ บริษัทนี้ก่อตั้งอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2534 ด้วยผู้ร่วมถือหุ้น 8 คน ทุนจดทะเบียน 200,000 บาท กรรมการชุดแรกของบริษัทคือ ทีมงานของธนาคารกรุงเทพ ซึ่งประกอบไปด้วย นายสุรศักดิ์ นานานุกูล, นายพิษณุ สันทรานันท์, นายปัญญา เสนาดิสัย และนายปราโมทย์ องค์กรุศล ซึ่งจนถึงทุกวันนี้กรรมการทั้ง 3 คนแรก ก็ยังเป็นผู้ถือหุ้นของบริษัทอยู่ วัตถุประสงค์เริ่มแรกก็คือเป็นบริษัทให้คำปรึกษาทางธุรกิจต่อมาภายหลังการขยายตัวของบริษัทเป็นไปอย่างรวดเร็วมาก เดือนมีนาคม 2526 บริษัทเพิ่มทุนจาก 200,000 บาท เป็น 1,200,000 บาท มีผู้ถือหุ้นเข้ามาเพิ่มจาก 8 คน เป็น 46 คน และมีคณะกรรมการชุดใหม่จำนวน 9 คน กรรมการที่เพิ่มขึ้น คือ นายบันเทิง ตันติวิท, นายเสรี จินตนาเสรี, นายวิโรพงษ์ งามานุกร, ดร. โอฟาร ไชยประวัติ, นายธนดี โสภณศิริ

ช่วงก่อนเหตุการณ์พฤษภาทมิฬไม่นานคือวันที่ 4 พฤษภาคม 2535 ได้มีการเสนอประเด็นเรื่องความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งแรก โดยในที่ประชุมมีมติว่าสมาชิกของ BMS ต้องการเห็นระบบการเมืองที่ดี นักการเมืองที่มีคุณภาพและซื่อสัตย์พลของเผด็จการ ซึ่งสมาชิกของ BMS เสนอว่าบทบาทที่ BMS แสดงออกได้คือ (1) การเป็น Good Voter (2) สร้างตัวเองเป็น Pressure Group (3) สนับสนุนพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่สมาชิก BMS ยอมรับ ได้ (4) ลงสมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยสังกัดพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์ร่วมกัน²⁹

มาตรการทั้ง 4 มาตรการจะปฏิบัติได้แค่ไหนเป็นอีกเรื่องหนึ่งแต่มาตรการเหล่านั้น ก่อผลใน 2 ด้านต่อการเมืองกับนักธุรกิจด้านหนึ่งเป็นความพยายามจะแสวงหากลไกที่ทำให้การเมืองทั้งระบบดีขึ้น และอีกด้านหนึ่งคือการสร้างบทบาทใหม่ของความสัมพันธ์ระหว่างนักธุรกิจกับการเมือง ซึ่งแต่เดิมเป็นความสัมพันธ์แบบซ่อนเร้น ส่วนตัวและอิงการเมืองทั้งจากผู้มีอำนาจทางการเมืองที่เป็นนักการเมืองจากพรรคการเมืองและทหาร ทั้งนี้ มาตรการ กลไก และแนวความคิดเหล่านี้แสดงให้เห็นว่านักธุรกิจเห็นภาพ "การเมืองที่ดี" ควรเป็นอย่างไร

กลุ่มที่ 2 คือ ชมรมนักธุรกิจเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งประกอบด้วยนักธุรกิจหน้าใหม่และมีภูมิหลังเป็นผู้ว่านักศึกษาในช่วงก่อนและหลัง 14 ตุลาคม 2516³⁰ เพิ่งจะรวมตัวกันได้ไม่นาน คือ เพิ่งจะประกาศตัวและมีแถลงการณ์ของชมรมต่อสถานการณ์ทางการเมือง เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน มานี้เอง

บทบาทของชมรมนักธุรกิจเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งอธิบายตัวเองว่าเป็นนักธุรกิจรุ่นเล็กไม่เหมือนกับนักธุรกิจที่เป็นสมาชิกของ BMS เสียทีเดียว กล่าวคือ ชมรมของงานจะคงทำตามแบบนักธุรกิจรุ่นใหญ่ในหลักการใหญ่ ๆ คือ การเป็น Good Voter สนับสนุนพรรคการเมืองและลงสมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กล่าวคือ ได้วางมาตรการเพื่อทำให้การเมืองดีขึ้น โดยอาศัยแนวความคิด Business for Society คือไม่ปฏิเสธการให้และใช้เงินสนับสนุนพรรคการเมือง โดยมีการ

28. ผู้จัดการรายวัน (22 มิถุนายน 2535) หน้า 1.

29. ผู้จัดการรายวัน (22 มิถุนายน 2535) หน้า 15 กรุงเทพธุรกิจ (22 มิถุนายน 2535) หน้า 1-2.

30. นายประธาน มุกตพิทักษ์ ผู้จัดการรายวันชีวิตธุรกิจ เคยดำรงตำแหน่งนายก สจม. (เป็นประธาน) นางธิดา กาวเรเศรษฐ จากบริษัทมีชัยนิรมมา คอมพิวเตอร์ คือ ภรรยาของ นพ. เหวง โตจิราการ อดีตผู้นำนักศึกษา เป็นรองประธาน นายพิเชียร อำนวยเจริญ จากบริษัทบางกอกกอล์ฟ เซอร์วิส ออคิด นายภมร. ปี 2519 เป็นรองประธาน นายวิระศักดิ์ วานิชวัฒน์ จากบริษัทที่กำบัสสินเนส เป็นเลขานุการ ผู้จัดการรายวัน (2 มิถุนายน 2535) หน้า 15.

เสนอให้บริษัทต่าง ๆ มีการตั้งงบประมาณเอาไว้ส่วนหนึ่งเพื่อสนับสนุนพรรคการเมือง และนักการเมืองที่ดี³¹ นอกจากนั้นยังรณรงค์ให้เกิดการตั้งชมรมนักธุรกิจเพื่อประชาธิปไตยในระดับภูมิภาคให้เกิดขึ้นโดยทั่วไปเกิดขึ้นในทุกภาคด้วย

ข้อเด่นขององค์กรทั้งสอง คือ การแสดงออกทางการเมือง และการมีกิจกรรมทางการเมืองที่เปิดเผยโดยนักธุรกิจ ซึ่งจุดอ่อนอาจจะยังมีอยู่บ้าง เช่น ความจริงจังของนักธุรกิจเหล่านี้ การโต้แย้งทางกฎหมายเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมืองขององค์กรธุรกิจที่ยังเป็นข้อห้ามอยู่ ความหมิ่นเหม่ของการใช้เงินสนับสนุนนักการเมืองและพรรคการเมือง แต่หากย้อนกลับไปดูกิจกรรมทางการเมืองและการแสดงออกทางการเมืองเหล่านี้ตั้งแต่ต้น น่าจะทำให้คิดถึงความน่าสนใจในกิจกรรมทางการเมืองเหล่านี้ว่าเป็นสิ่งที่จะเรียกได้ว่า "มิติใหม่" ก็ได้

สรุป

ความสัมพันธ์ระหว่างนักธุรกิจกับสังคมการเมืองโดยเฉพาะภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ อาจจะยังไม่ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนว่าจะเป็นอย่างไรอย่างแน่นอน อาทิเช่น นักธุรกิจได้สละพันธนาการจากผู้มีอำนาจทางการเมืองทั้งที่มาจากพรรคการเมืองและทหารไปเรียบร้อยแล้ว ในทางตรงกันข้ามอาจจะมีการวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีเป็นปรากฏการณ์ระยะสั้น เป็นเรื่องของแฟชั่นของนักธุรกิจที่มีธาตุแท้อยู่ที่ผลประโยชน์ทางธุรกิจเป็นสาระ ทุกอย่างจะกลับไปสู่ที่เดิมคือนักธุรกิจ คนชั้นกลางจะกลับไปทำมาหากินของตน โดยไม่แสดงออกทางการเมืองอีก มีหน้าซ้ากลไกต่าง ๆ เช่น ความไม่ชัดเจนในการเลือกข่าว การกระทำที่ซ่อนเร้น ความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้มีอำนาจทางการเมืองจะกลับมาเป็นลักษณะเด่นอีกครั้งหนึ่งของความสัมพันธ์ระหว่างนักธุรกิจคนชั้นกลางและสังคมการเมือง

ถึงกระนั้นก็ดี ประเด็นต่าง ๆ ที่บทความนี้เสนอไว้ เช่น คุณลักษณะพิเศษบางประการ ของเหตุการณ์พฤษภาทมิฬก็ตีปฏิบัติการและการแสดงออกทางการเมืองทั้งในแง่ความรู้สึก การจัดองค์กร การเสนอปรัชญาการเมืองถึง "การเมืองที่ดี" ของนักธุรกิจใหญ่บางท่าน คงช่วยสะท้อนภาพได้ว่ายังไม่สมควรเรียกสิ่งเหล่านี้ว่า "มิติใหม่ของการแสดงออกทางการเมืองของนักธุรกิจไทย" อีกแล้วหรือ

31. ผู้จัดการรายสัปดาห์ (22-28 มิถุนายน 2535) หน้า 2.

การรับรู้เรื่อง “ลาว” ในพงศาวดารและแบบเรียนไทย*

ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ**

ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย-ลาวที่ปรากฏในพงศาวดารและแบบเรียนมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับสงคราม ผลของสงครามที่ปรากฏในพงศาวดารและในแบบเรียนของทั้งสองชาติทำให้เกิดทัศนคติและแนวคิดของความ “เหนือกว่า” และความ “ชิงชัง” ของผู้คนในแต่ละฝ่าย โดยเฉพาะจากพงศาวดารและตำราเรียนฝ่ายไทยในช่วงก่อนมีการปฏิรูปประเทศรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ในปี พ.ศ. 2435 สงครามยิ่งใหญ่ระหว่างไทยและลาวในสมัยธนบุรีรัตนโกสินทร์จะปรากฏเพียงสองครั้ง คือ สงครามตีเมืองเวียงจันทน์ รัชสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีในปี พ.ศ. 2321 และสงครามกรณีเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ พ.ศ.2369-2371 ถึงแม้คำว่า “ลาว” จะรวมหมายถึงดินแดนล้านนาแต่สงครามระหว่างไทยกับล้านนาจะขาดความสำคัญเพราะพม่ามักอยู่เบื้องหลังของสงครามดังกล่าว และล้านนาจะช่วยเหลือรบพม่ามากกว่าที่จะรบกับไทยเองซึ่งต่างไปจากกรณีของลาวล้านช้าง สงครามไทยกับล้านช้างทั้งสองครั้งดังกล่าวปรากฏทั้งในพงศาวดารตำราเรียนของทั้งฝ่ายไทยและลาว

สงครามระหว่างไทยและลาวล้านช้างในปีพ.ศ. 2319 และปีพ.ศ. 2321 เป็นการขยายอำนาจของไทยเหนืออาณาจักรลาวในปี พ.ศ. 2319 กองทัพไทยเดินทางไปตีเมืองจำปาศักดิ์และเมืองใกล้เคียงเนื่องจากหัวเมืองลาวตอนใต้เป็นกบฏ ตั้งที่ว่า “พระยา นางรอง เจ้าโอ เจ้าอิน และอุปฮาดเมืองจำปาศักดิ์คบคิดกันเป็นขบถ” หลังจากตีเมืองจำปาศักดิ์และเมืองใกล้เคียงได้แล้ว ฝ่ายไทยได้ “จับเจ้าโอ เจ้าอิน และอุปฮาดประหารชีวิตเสีย แล้วตั้งเกลี้ยกล่อมได้เขมรป่าดงเมืองตลุง เมืองสุรินทร์ เมืองสังขะ เมืองกุยชน มาเข้าสวามิภักดิ์เป็นข้าขอบขัณฑสีมาทั้งสี่เมือง” จากศึกครั้งนี้พระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดให้ตั้งเจ้าพระยาจักรีเป็นสมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก และไทยมีอำนาจเหนือบริเวณลาวตอนใต้

สงครามระหว่างไทยและลาวในปี พ.ศ.2321 ทำให้ไทยมีอำนาจบริเวณตอนเหนือของลาว สาเหตุของสงครามครั้งนี้ อาจสรุปได้ในหลายทัศนะ ในทัศนะของพงศาวดารและแบบเรียนไทยอธิบายสาเหตุสงครามครั้งนี้เนื่องจากความขัดแย้งกันเองในหมู่ผู้ปกครองลาวที่เวียงจันทน์ระหว่าง เจ้าศิริบุญสาร พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุต กับพระวอ พระตา พระวอ พระตา พาผู้คนอพยพจากเวียงจันทน์มายังบริเวณเมืองหนองบัวลุ่มภู เขตจังหวัดอุดรธานีในปัจจุบัน กองทัพเวียงจันทน์ได้ยกมาตีและฆ่าพระตา พระวอได้อพยพผู้คนมาฝั่งเขต เมืองอุบลราชธานีและนครจำปาศักดิ์ และขอสวามิภักดิ์ต่อกรุงธนบุรี เมื่อกองทัพเวียงจันทน์ยกลงมาตีและฆ่าพระวอ พระเจ้ากรุงธนบุรีจึงทรงอ้างเหตุผลของ “การหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ” ในการยกกองทัพไปตีเวียงจันทน์

พงศาวดารบางฉบับและแบบเรียนหลายเล่มต่างให้เหตุผลการยกทัพไปตีเวียงจันทน์เมื่อคราว พ.ศ.2321 เนื่องจากเหตุผลของการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพดังกล่าว พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาจะบรรยายเหตุการณ์ ซึ่งมี

* บทความนี้เป็นเรื่องต่อเนื่องจากบทความเดิมคือ “ลาวในทัศนะผู้ปกครองไทยสมัยรัตนโกสินทร์” ในปี พ.ศ. 2532 สำหรับปี พ.ศ. 2535 ของก้านลครุพี เพื่อน น้อย และศิษย์ในวันปีใหม่ ขอฝากความระลึกถึงคุณเฉลิมเกียรติ ชุนทองเพชร และครอบครัว ผู้มีพระคุณต่อการค้นข้อมูลในการเขียนวิทยานิพนธ์หลายปีก่อน

** อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม

¹ กระทรวงศึกษาธิการ หนังสือแบบเรียนหลวง พงศาวดารสยาม บริเจทที่ 2. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภาฯ รศ. 116 (พ.ศ. 2440), หน้า 46-47.

อิทธิพลต่อแบบเรียนของไทยต่อมาตั้งที่ว่า "พระวอเป็นข้าขอบขัณฑสีมาของเรา และพระยาล้านช้าง (เวียงจันทน์) มิได้ยำเกรง กระทำนงอาจตีบ้านเมืองและฆ่าพระวอเสีย ควรเราจะยกทัพไปตีล้านช้างให้ยับเยิน ตอบแทนแก่แผ่นดินให้จงได้"² ความคิดดังกล่าว จะมีอิทธิพลต่อแบบเรียนไทยชั้นต่าง ๆ ดังปรากฏในแบบเรียนของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และแบบเรียนของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ดังที่ว่า "...แต่ต่อมาเจ้าบุญสารไม่พอใจ เพราะสืบทราบว่ามาอาศัยอยู่กับไทย จึงให้พระยาสุโพลงมาปราบจับพระวอฆ่าเสีย สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงเห็นเป็นการละเมิดอำนาจ ไทยจึงมีรับสั่งให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกยกไปทางบก..."³ แบบเรียนที่สูงกว่าชั้นมัธยมศึกษา อาทิ ตำราของ ม.ร.ว.แสงโสม เกษมศรี และ วิมล พงศ์พิพัฒน์ ได้ให้เหตุผลเดียวกันโดยกล่าวว่า "สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงเห็นว่า เป็นการลบหลู่พระบรมเดชานุภาพ"⁴ อย่างไรก็ตามสงครามขยายพระราชอาณาเขตครั้งนี้ ได้มีนักประวัติศาสตร์บางท่านยอมรับว่าสาเหตุดังกล่าวมาจากทั้งพงศาวดารและแบบเรียนล้วนแต่เป็น "ข้ออ้าง" ของสงคราม อาจารย์ชาญวิทย์ เกษตรสิริ จะปฏิเสธ "ข้ออ้าง" ของสงครามโดยกล่าวแต่เพียงสั้น ๆ ว่า "พ.ศ. 2321-22 พระเจ้าตากสินโปรดฯให้เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกไปตีเมืองลาวเพื่อขยายพระราชอาณาเขต"⁵ ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุผลใด กองทัพไทยได้ตีเวียงจันทน์ และมีอำนาจเหนือนครหลวงพระบาง กองทัพไทย "ก็เข้าเมืองได้ จับเจ้านันทเสน ราชบุตร แลอุปฮาด ราชวงศ์ขุนนางใหญ่น้อย ครอบครองราชภูมิตั้งปวงได้เป็นอันมาก แล้วให้เชิญพระพุทธรูปวิเศษ 2 พระองค์ คือ พระแก้วมรกตพระองค์ 1 พระบางพระองค์ 1...เชิญพระพุทธรูปทั้งสองพระองค์ขึ้นประดิษฐาน ณ โรงสมโภชริมพระอุโบสถ วัดแจ้งภายในพระราชวัง"⁶ การกวาดต้อนผู้คนจากดินแดนลาวดังกล่าวและการอัญเชิญพระพุทธรูปสำคัญ ๆ ของลาวได้รับการต่อต้านจากดินแดนลาวดังกล่าวและการอัญเชิญพระพุทธรูปสำคัญ ๆ ของลาวได้รับการต่อต้านและชิงชิงจากพงศาวดารและแบบเรียนของลาว

พงศาวดาร และแบบเรียนลาวในปัจจุบันอธิบายถึงสาเหตุการรุกรานของไทยจากเหตุผลที่แตกต่างไป พงศาวดารลาวอธิบายถึงเหตุผลการไปตีเวียงจันทน์ ในปี พ.ศ.2321 เนื่องจากกษัตริย์ลาวเวียงจันทน์ทรงปฏิเสธพระราชทานพระธิดาแก่พระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งพงศาวดารลาวมิได้อธิบายเรื่องของพระวอพระตาตั้งปรากฏในพงศาวดารไทย และกรณีพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงขอราชธิดาพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคณหุต* เวียงจันทน์ก็ไม่ปรากฏในพงศาวดารไทยเช่นกัน ความดังกล่าวปรากฏในพงศาวดารเวียงจันทน์ความว่า

...ไทยก็ชอกโศกสอยยากับเอาดินเวียงจันทน์และหลวงพระบางซึ่งการนั้นเพ็งบุญรัฐบาลขอแล
แกวกกลางแคว...เจ้าอยู่หัวกรุงศรีอยุธยาให้มาขอเอานางเขียวค่อมบุตรเจ้าชีวิตเวียงจันทน์ไปเปนเมีย
เจ้าชีวิตเวียงจันทน์ก็บ่ยอมให้ สยามก็เลยเอาจันทนบุรีโดยเอานางเขียวค่อมไป ข้าเอาพระแก้วมรกต
ซึ่งเป็นที่มีสการ อันหนึ่งของเวียงจันทน์ไปกรุงเทพพร้อมแลพระพุทธรูปนั้นยังอยู่ที่นั่นจนเดี๋ยวนี้

² กรมศิลปากร. พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2. กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์ 2516, หน้า 440-443. ข้อความดังกล่าวแตกต่างไปจากที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารอื่น เช่น พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรีมิได้อธิบายเหตุผลเพียงแต่บรรยายว่า "ดำรัสให้พระเจ้ากษัตริย์ศึกเป็นจอมทัพไปกระทำแก่กรุงศรีสัตนาคณหุตได้" จากประชุมพงศาวดารภาคที่ 65 พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) พิมพ์เป็นอนุสรณ์งานงานปกิจศพนางสงวน นพวงศ์ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ 22 พฤศจิกายน 2503, หน้า 87

³ กระทรวงศึกษาธิการ. แบบเรียนสังคมศึกษา วิชาประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา 2513, หน้า 12-13 ; นอกจากนี้แบบเรียนอื่น ๆ ที่กล่าวเช่นเดียวกัน อาทิ กระทรวงศึกษาธิการ. แบบเรียนสังคมศึกษา วิชาประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา 2516, หน้า 76 ; ประสาท หลีกศิลา. แบบเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. ธนบุรี : สำนักพิมพ์สื่อการค้า 2504, หน้า 72.

⁴ ม.ร.ว.แสงโสม เกษมศรี และวิมล พงศ์พิพัฒน์. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ถึง รัชกาลที่ 3 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี 2523, หน้า 107

⁵ ชาญวิทย์ เกษตรสิริ. ลาว 10 ปีหลังปฏิวัติ. "9 วันในลาว" กรุงเทพมหานคร : บริษัทสารมวลชน 2530 หน้า 97

⁶ กระทรวงศึกษาธิการ. หนังสือแบบเรียนหลวง พงศาวดารสยาม บริเวณที่ 2. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภาบาง ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440), หน้า 48.

* พระยอคแก้วกัลยาณิศรียกษัตริย์ (เจ้าบุตรแก้ว)

เพื่อนั้นไทยปละเวียงจันทหลายตั้งแต่นั้นมากษัตริย์จันทบุรีก็ต้องเอาต้นดอกไม้เงินค่าไปถวาย
พระเจ้าอยู่หัวกรุงศรีอยุธยาทุกปี เพื่อเป็นพยานว่าตนอยู่ก้องอำนาจ...⁷

ส่วนพงศาวดารเมืองพวนได้อธิบายเหตุการณ์สั้น ๆ เพียงคำว่า "ปีเกิดเคื้อ จ.ส. 1141 เจ้าองค์สิพรหมพระอนุชา ได้ขึ้น
ครองราชสมบัติร่วมปี ในปีนี้กองทัพไทยตีเวียงจันทแตกแล้วก็เลยมาตีเชียงขวาง จุดบ้านเผาเมืองเสียหลายหลาย..."²⁸ พงศาวดาร
เมืองพวนมิได้ให้รายละเอียดกรณีดังกล่าวแต่บรรยายถึงความพินาศของเมืองในอำนาจเวียงจันทน์

แบบเรียนลาวอธิบายเหตุผลของสงครามต่างจากพงศาวดาร แบบเรียนลาวให้เหตุผลว่าขณะคู่แข่งสำคัญของไทยคือ
พม่ากำลังประสบปัญหา ไทยฉวยโอกาสยกกองทัพโจมตีเวียงจันทน์ ดังที่ปรากฏว่า

...ส่วนเจ้ากิงกษัตริย์และเจ้าอินทโสม ผู้เป็นหลานที่ไปลี้ภัยอยู่เมืองหล้า เมืองพงเขต
สิบสองปันนา ก็ได้ยกทัพมาตีเอา หลวงพระบาง เจ้าองค์รองป้องกันไว้ไม่ได้จึงแตกทัพลงมาเวียง
จันทน์ เมื่อเจ้ากิงกษัตริย์ได้ขึ้นเป็นเจ้าชีวิตหลวงพระบางแล้วก็ได้เต้าโสม (รวบรวม) กำลังมุ่งหน้า
ไปตีเอาเวียงจันทน์ ทางฝ่ายศึกดินสยามเห็นว่าพม่าซึ่งเป็นศัตรูกับตน พวม (กำลัง) มีความยุ่งยาก
อยู่นั้น ก็ฉวยโอกาสปรับปรุงกำลังของตนเพียงพอแล้ว ศักดินสยามก็ยกทัพไปตีเอากำปาศศักดิ์ แล้ว
ขึ้นมาตีเอาเวียงจันทน์ ในขณะที่กองทัพสยามปิดล้อมเมืองเวียงจันทน์อยู่นั้น เจ้าศิริบุญสาร (เจ้า
องค์บุญ) ก็ได้เอาตัวหลบหนีไปลี้ภัยอยู่เมืองมหาไชย ปล่อยให้ประชาชน และเจ้านันทะเสนผู้เป็น
ลูกชายต่อสู้อยู่เวียงจันทน์เป็นเวลา 4 เดือน ในที่สุดกองทัพสยามก็เข้ายึดเอาเมืองเวียงจันทน์ได้ในปี
ค.ศ. 1778 และบังคับให้อาณาจักรหลวงพระบางเป็นเมืองส่วย เป็นอันว่าอาณาจักรลาวล้านช้างทั้ง
สามได้กลายเป็นเมืองขึ้นของสยาม...⁹

จากเหตุผลต่าง ๆ ของฝ่ายลาวเกี่ยวกับสงครามในปี พ.ศ. 2321 แสดงให้เห็นว่าไทยเป็นฝ่าย "รุกราน" โดยทำ
ลายเมือง กวาดต้อนผู้คนและอัญเชิญพระพุทธรูปสำคัญลงไปยังกรุงธนบุรี ข้อเขียนจากฝ่ายลาวดูจะปรากฏในลักษณะเชิง
โกรธแค้นในขณะที่ข้อเขียนจากฝ่ายไทยให้ความรู้สึกที่ว่าฝ่ายลาวแสดงการ "หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ" เหตุผลต่าง ๆ
ของสงครามครั้งนี้ดูจะเกิดจากมุมมองที่แตกต่างกันของทั้งสองฝ่าย "ข้ออ้าง" ของทั้งสองฝ่ายได้มีบทบาทต่อการบันทึก
ประวัติศาสตร์ของทั้งสองอาณาจักร และมีผลต่อความรู้สึกนึกคิดของประชากรทั้งสองอาณาจักรที่เป็นความรู้สึก "เหนือกว่า"
และความรู้สึก "ชิงชัง" โดยผ่านพงศาวดารและแบบเรียน

เหตุการณ์สำคัญซึ่งมีผลต่อความรู้สึกต่อคนไทยและคนลาวดูจะเป็นสงครามเจ้าอนุเวียงจันทน์(พ.ศ. 2369-2371)
สงครามครั้งนี้ดูจะเป็นภาพของการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสองอาณาจักรและเป็นสงครามครั้งสำคัญที่แบบเรียนไทย
ให้ความสนใจมากที่สุด เช่นเดียวกับกับเหตุการณ์ที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายลาวต่างมีมุมมองและอธิบายสาเหตุ
สงครามครั้งนี้แตกต่างกัน และจากคำอธิบายดังกล่าวยังทำให้ความคิด "เหนือกว่า" และความรู้สึก "ชิงชัง" จากแต่ละฝ่ายเพิ่ม
น้ำหนักมากขึ้น

⁷ พงศาวดารลาว ฉบับกระทรวงศึกษาธิการ "พงศาวดารเมืองเวียงจันทน์" ปรวรรค โดย จารุวรรณ ธรรมวัตร และตลอดพงศาวดารลาว, หน้า 21 (เอกสารโรเนียว)
ปัญหาเรื่องพระแก้วมรกต อุทัย เทพสิทธิ์ให้ข้อคิดว่า "พระแก้วมรกตนั้น ไม่เป็นสมบัติของผู้นึงผู้ใด แต่เป็นสมบัติของชาวพุทธทุกคน ถิ่นใดสงบมี
ความสันติแล้ว พระแก้วมรกตก็มักไปประดิษฐานอยู่ที่นั่น" จากข้อความดังกล่าว อุทัย เทพสิทธิ์จึงสรุปว่า "การที่มีคนลาวบางกลุ่มหรือบางคนกล่าวว่า
พระแก้วมรกตเป็นสมบัติของลาวนั้น จึงเป็นคำกล่าวที่ผู้กล่าวมีความคิดแคบเกินไป...สาเหตุที่พระแก้วมรกตต้องเสด็จมาสถิตย์ที่กรุงเทพมหานครก็
เพราะว่าอาณาจักรล้านช้างเกิดการรุกรานเกิดแตกสามัคคีแย่งราชสมบัติกัน...จึงเกิดเดือนร้อน" ที่มา : อุทัย เทพสิทธิ์, เมืองลาวพี่น้องฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง.
กรุงเทพฯ : สหสยามพัฒนา 2511, หน้า 110, 112.

⁸ พงศาวดารเมืองพวน เรียบเรียงโดยเจ้าคำหมั้น วงศ์รัตนะ ปรวรรค โดยจารุวรรณ ธรรมวัตร, และตลอดพงศาวดารลาว, หน้า 41-42 (เอกสารโรเนียว)

⁹ กระทรวงศึกษาธิการ, กีฬาและธรรมการ, ประวัติศาสตร์ชั้นอุดม 3, โรงพิมพ์กระทรวงศึกษาธิการ, กีฬาและธรรมการ ม.ป.ป., หน้า 3 (คำในวงเล็บ
เป็นของผู้เขียน)

พงศาวดารไทยซึ่งมีอิทธิพลต่อแบบเรียนไทยต่อมาอธิบายถึงสาเหตุของสงครามครั้งนี้เนื่องจากเจ้านองศ์เป็นกบฏจากพงศาวดารไทยกล่าวถึงสาเหตุของสงครามครั้งนี้ว่า เจ้านองศ์เวียงจันทน์และเจ้าราชบุตร (โย้) เมืองนครจำปาศักดิ์ยกกองทัพโจมตีหัวเมืองภาคอีสานตลอดจนเมืองนครราชสีมาเป็นเพราะ เจ้านองศ์ "ตริกครองที่คิดประทุษร้ายต่อกรุงเทพมหานคร...ไม่ควรเราจะเป็นเมืองขึ้น..."¹⁰ ความคิด "กบฏ" ยังปรากฏในประชุมพงศาวดารที่ว่า "พอลูกทั้งสองเห็นว่ามิเชตรขวางแลกำลังผู้คนมากขึ้นก็มีใจกำเริบคิดขบถต่อกรุงเทพฯ"¹¹ ความคิดจากพงศาวดารมีอิทธิพลต่อแบบเรียนของไทยในเวลาต่อมา

แบบเรียนไทยบรรยายว่าเจ้านองศ์ก่อการกบฏดังเช่นที่ปรากฏในพงศาวดารแบบเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระบุว่า "พ.ศ.2369 เจ้านองศ์มีความไม่พอใจไทยบางประการ ทั้งคิดว่าตอนนั้นเป็นโอกาสดีที่จะตีกรุงเทพฯ ถ้าตีแล้วยึดไว้ไม่ได้ก็จะขนทรัพย์สิ่งของกลับบ้านเมือง..."¹² ในสมุดแบบฝึกหัดเล่มหนึ่งกล่าวว่า "เจ้านองศ์ผู้ครองเวียงจันทน์ (ประเทศราชของไทย) หันไปฝึกฝืนญวนก่อการกบฏขึ้น"¹³ แบบเรียนบางเล่มได้เพิ่มน้ำหนักของคำมากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับคำว่า "กบฏ" ดังเช่นแบบเรียนของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ว่า "...จึงทำให้เจ้านองศ์ผู้ครองเมืองนั้นจะไปอาศัยเวียดนามแทน ประกอบกับมีชาวเผ่าลื้อกันมากกว่า อังกฤษมาโจมตีไทย ดังนั้นจึงตั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้านองศ์ก่อการกบฏต่อไทย แต่ถูกไทยปราบได้ในที่สุด โดยที่เวียดนามไม่สามารถจะช่วยเจ้านองศ์ได้"¹⁴ อาจกล่าวได้ว่าการบรรยายเรื่องราวเกี่ยวกับเจ้านองศ์ดังกล่าวจากพงศาวดารเกิดจากการมองภาพจากราชสำนักไทยหรือกรุงเทพฯออกไปเพียงด้านเดียว และแบบเรียนบางเล่มยังเพิ่มอารมณ์ด้วยการใช้คำให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ที่ผู้เขียนได้แสดงความรู้สึก

ได้มีแบบเรียนที่ดูจะบรรยายเหตุการณ์โดยพยายามเข้าใจจากเหตุผลทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายลาว ตัวอย่างที่น่าสนใจได้แก่แบบเรียนของศาสตราจารย์ วิลาสวงศ์ พงศบุตร ที่ว่า "เจ้านองศ์ได้ทำการกบฏเพื่ออิสรภาพของลาว เมื่อพ.ศ.2369 แต่ทำการไม่เป็นผลสำเร็จ"¹⁵ งานเขียนดังกล่าวพยายามจะเข้าใจเหตุผลจากทั้งสองฝ่ายคือ ข้อหา "กบฏ" จากฝ่ายไทย แต่เพื่อ "อิสรภาพ" ของฝ่ายลาว และจบลงด้วยคำกล่าวที่ไม่ได้ใช้อารมณ์ว่า "ทำการไม่เป็นผลสำเร็จ" ซึ่งต่างจากงานชิ้นอื่นๆ ที่มองจากสายตาฝ่ายไทยว่า "ปราบ (ลาว) ได้ในที่สุด"ซึ่งน้ำเสียงแสดงทั้งความ "เหนือกว่า" และ "สมใจ" งานเขียนของศาสตราจารย์ ม.ร.ว.แสงโสม เกษมศรี และวิมล พงศ์พิพัฒน์ ดูจะพยายามอธิบายลักษณะเดียวกันกับงานเขียนของศาสตราจารย์ วิลาสวงศ์ พงศบุตร แต่ดูจะลงเอยในความเข้าใจจากฝ่ายลาว โดยบรรยายว่า "ชาวเวียงจันทน์ขนานพระนามว่า พระเจ้าอนุรุธราช และนับถือว่าเป็นผู้กล้าหาญเป็นวีรบุรุษต่อสู้ เพื่ออิสรภาพของเวียงจันทน์ แต่แม้เจ้านองศ์จะเป็นนักรบที่มีน้ำใจกล้าหาญ แต่ก็ไม่ได้เป็นแม่ทัพที่สามารถเท่าใดนัก แผนการณ์ของเจ้านองศ์ล้มเหลวนับตั้งแต่ได้มีความคิดที่จะยกทัพลงมาตีถึงกรุงเทพฯ"¹⁶ อาจกล่าวได้ว่าแบบเรียนไทยยังคงพิจารณาสงครามกรณีเจ้านองศ์จากมุมมองของไทยเป็นสำคัญ โดยเจ้านองศ์ได้ก่อการกบฏและต้องได้รับการลงโทษ

ตำราของนักวิชาการต่างชาติก็ยังอธิบายเหตุการณ์กรณีเจ้านองศ์จากสายตาฝ่ายไทย งานเขียนของศาสตราจารย์ วอลเตอร์ เอฟ เวลลา (Walter F. Vella) ผู้วางชนม์เรื่อง "แผ่นดินพระนั่งเกล้า" เวลาได้อธิบายว่าเจ้านองศ์เป็นกบฏดังที่ว่า "เมื่อใดที่ฝ่ายไทยอ่อนกำลังลง และเมืองขึ้นด้านลาวมีกำลังเข้มแข็งขึ้น ลาวจะต้องก่อการกบฏเข้ากับไทยก่อนเสมอ การที่เจ้า

¹⁰ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (เจ้า บุนนาค). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา 2504, หน้า 39.

¹¹ กรมศิลปากร. ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 70 เล่ม 43 เรื่องเมืองนคร จำปาศักดิ์. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา 2512, หน้า 212

¹² กระทรวงศึกษาธิการ. แบบเรียนสังคมศึกษา วิชาประวัติศาสตร์ มัธยมศึกษา ปีที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา 2516, หน้า 77.

¹³ อัมพา แสนทวีสุข. สมุดแบบฝึกหัดประวัติศาสตร์ไทย ส. 422 ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช 2520, หน้า 99

¹⁴ ประสาท หล้าศิลา และวุฒิชัย มูลศิลป์. ประวัติศาสตร์สำหรับชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 3 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช 2521, หน้า 59.

¹⁵ วิลาสวงศ์ พงศบุตร. แบบเรียนสังคมศึกษา ส. 421 - ส. 422. ประวัติศาสตร์ไทยชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย, หน้า 297.

¹⁶ ม.ร.ว.แสงโสม เกษมศรี และวิมล พงศ์พิพัฒน์. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ถึง รัชกาลที่ 3. หน้า 118.

อนุได้ก่อการกำเริบขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2369 นั้นเนื่องจากได้มีความคิดเห็นทำนองนี้อย่างไม่มีปัญหา..."¹⁷ นอกจากนี้เวลายังให้ความรู้สึกเกี่ยวกับตัวเจ้าอนุวงศ์ว่า "บังเกิดความทะเยอทะยาน บังเกิดความฮึกเหิม คิดการกำเริบ"¹⁸

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่าแบบเรียนของไทยรวมทั้งงานเขียนระดับสูงกว่าแบบเรียนในโรงเรียนล้วนได้รับอิทธิพลจากพงศาวดาร การบรรยายเหตุการณ์กรณีเจ้าอนุวงศ์จึงมองจากสายตาของฝ่ายไทย กล่าวคือ เจ้าอนุวงศ์เป็นกบฏต่อราชสำนักไทย เหตุการณ์การปราบปรามเจ้าอนุวงศ์ หรือปราบกบฏจึงจะสร้างความพอใจให้กับฝ่ายไทย กองทัพไทยตีกองทัพลาวแตกพ่ายไป ทั้งทางเวียงจันทน์ และจำปาศักดิ์ การตามจับเจ้าอนุวงศ์แล้วพันนาคการอย่างแข็งแรงและนำไปใส่กรงเหล็กขังประจานพร้อมทั้งชายา โอรส ธิดา รวมทั้งบุคคลสำคัญอื่น ๆ เพื่อให้คนไทยไปสาปแช่ง นับจากนั้นประมาณเจ็ดวันเจ้าอนุวงศ์ก็ถึงแก่พิราลัย บรรยายกาศการลงโทษเจ้าอนุวงศ์นั้นอาจศึกษาได้จากพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3 ดังที่ว่า

แล้วรับสั่งให้ทำที่ประจานลงที่หน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ ทำเป็นกรงเหล็กใหญ่สำหรับใส่อนุ มีรั้วตารางล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน มีกรงเหล็กน้อย ๆ สำหรับใส่บุตรหลาน ภรรยาอนุถึง 13 กรง... ให้นางคำปล้อง ซึ่งเป็นอัครเทพีถือพัดคาบหมวกเข้าไปนั่งปรนนิบัติอยู่ในกรง ให้นางเม็ยสาว ๆ ซึ่งเจ้าพระยาราชสุภาวดีส่งลงมาอีกครึ่งหลังนั้น แต่งตัวถือระบายใส่ข้าวปลาอาหารไปเลี้ยงกันที่ประจาน ราษฎรชายหญิงทั้งในกรุงนอกกรุงพากันมาดูแน่นอัดไปทุกเวลามีได้ขาด ที่ลูกศว์ญาติพี่น้องต้องเกณฑ์ไปทั้พตายเสียครั้งนั้นก็มานั่งบนพรมมาด่าแข่งทุกวัน ครั้นเวลาบ่ายแดดร้อนก็เอาบุตรหลานที่จับได้มาขึ้นชาหย่างเป็นแถวกันไปร้องประจานโทษ ต่อเวลาจวนพลบก็เอาเข้ามาจำไว้ที่ทิมตั้งเก่าทำดั่งนี้อยู่ได้ประมาณ 7 วัน 8 วัน พออนุป่วยเป็นโรคลงโลหิตตายโปรดให้เอาศพไปเสียบประจานไว้ที่สำเหร่...¹⁹

ส่วนนครเวียงจันทน์บ้านของพวกกบฏถูกเผาและถูกทำลาย พรรคพวกของเจ้าอนุวงศ์ถูกประหารชีวิตและผู้คนของเวียงจันทน์ถูกกวาดต้อนมายังอีกฝั่งของแม่น้ำโขง (ฝั่งไทย) ซึ่งชาวลาวเหล่านี้ได้เป็นบรรพบุรุษของผู้คนในหลายจังหวัดของภาคอีสาน เช่น บริเวณอุดรธานี ชัยภูมิ เป็นต้น ความคิดจากพงศาวดารไทย ดังกล่าวกรณีเจ้าอนุวงศ์จะแตกต่างไปจากความคิดของพงศาวดารลาว

พงศาวดารลาวให้ความสำคัญกับเจ้าอนุวงศ์ในฐานะผู้ก่อกบฏ พงศาวดารเมืองพวนบรรยายว่า "จ.ส. 1188 ปีรายเส็ด พระเจ้าอนุทรราชทรงคิดการจะก่กบฏชิงยกกองทัพไปตีไทยชอดโคราช"²⁰ พงศาวดารเวียงจันทน์กลับกล่าวถึงเหตุการณ์ดังกล่าวว่าเป็นเพราะไทยรุกรานเวียงจันทน์ โดยได้รับความช่วยเหลือจากหลวงพระบาง ดังที่ว่า

เมื่อเจ้าอนุเสวยราชเวียงจันทน์ทรงสั่งให้เจ้าราชวงศ์นำเครื่องบรรณาการไปให้สยามกับให้คุมพวกกล่าวเวียงไปเฮ็ด (ทำ) การที่ปากน้ำ่านไทยมีความดีเจ้าราชวงศ์ว่าเกณฑ์คนมาน้อยโหด (มาก) บ่พอกับเวียง (งาน) เจ้าราชวงศ์ก็ตอบไทยโดยความโมโห ไทยก็ขอให้หลวงพระบางมาช่วยจะรบ

¹⁷ วอลเตอร์ เอฟ. เวลลา (เขียน) แผ่นดินพระนั่งเกล้าฯ แปลโดย นิจ ทองโคกิต กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย 2514, หน้า 163.

¹⁸ วอลเตอร์ เอฟ. เวลลา (เขียน) แผ่นดินพระนั่งเกล้าฯ หน้า 163.

¹⁹ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ฉบับหอสมุดแห่งชาติ รัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4. อนุบุรี : ป.พิศนาคะ 2506, หน้า 90-91. พระราชพงศาวดารให้ความสำคัญแก่เรื่องเจ้าอนุวงศ์มากโดยเริ่มจากหน้า 41-91 เป็นจำนวน 50 หน้า อย่างต่อเนื่อง ในขณะที่เรื่องอื่น ๆ กล่าวเพียงเล็กน้อยและไม่ต่อเนื่องดังเช่นเรื่องของเจ้าอนุวงศ์ เรื่องของญวนก็เป็นเรื่องสำคัญในรัชกาลนี้แต่พงศาวดารมิได้รวมกล่าวครั้งเดียวดังเรื่องของเจ้าอนุวงศ์

²⁰ พงศาวดารเมืองพวน เรียบเรียงโดยเจ้าคำหมั้น วงศ์รัตนะ ปวีรรวดโดยจารุวรรณ ธรรมวัตร. แลลอคพงศาวดารลาว, หน้า 45 (เอกสารโรเนียว)

เวียงจันทน์อีก หลวงพระบางก็คือหมายจะแก้แค้นเวียงจันทน์..ฝ่ายเวียงจันทน์ก็ขอให้หลวงพระบางช่วยเลย
(รบ) ไทย หลวงพระบางเคียด (โกรธ) ให้เวียงจันทน์...²¹

พงศาวดารลาวบรรยายถึงการต่อสู้ระหว่างกองทัพไทย และลาวโดยกล่าวถึงความรุนแรงจากฝ่ายไทย หลังจากกองทัพเจ้าอนุวงศ์ถอยหนีไปยังเวียงจันทน์กองทัพไทยโดยพระราชบัญชาจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ได้ยกติดตามจับเจ้าอนุวงศ์จนถึงฝั่งลาว พงศาวดารเวียงจันทน์บรรยายเหตุการณ์ที่กองทัพไทยที่เวียงจันทน์ว่าได้กระทำการ "ในคราวนั้นไทยสลายท่าจุลาจลใส่เวียงจันทน์ คือว่าไทยชนเอาสรรพสิ่งของจุดเรืออย่างน้อยหกพันอย่างหลายจะรอดเจ็ดพันหลังจุดเจ็ดพันแลบ่อนต่าง ๆ สำหรับพระพุทธศาสนาทั้งจับเอาราษฎรซึ่งรอดตายนั้นซึ่งไว้กรุงเทพฯ..."²² พงศาวดารเมืองพวนอธิบายแต่สภาพเวียงจันทน์หลังถูกทำลายว่า"...กองทัพไทยก็เข้าป้อนมังเพ จุดเผาเวียงจันทน์หมด...พระเจ้าอนุรุทธราชเสด็จจากเมืองพวนไปเถิงเวียงจันทน์ เดือนสิบ รมหนึ่งค่ำ เห็นบ้านเมืองร้างมังเพทั้งหมด ก็เข้าพักอยู่ที่วัดพระแก้ว"²³

พงศาวดารลาวและแบบเรียนลาวต่างบรรยายถึงการสิ้นสุดของเจ้าอนุวงศ์ต่างไปจากพงศาวดารและแบบเรียนไทย ในขณะที่พงศาวดารและแบบเรียนไทยจับเรื่องกรณี เจ้าอนุวงศ์ว่าพ่ายแพ้แก่ฝ่ายไทยเนื่องจากความเข้มแข็งและความ "เหนือกว่า" ของกองทัพไทยต่อมากองทัพไทยได้จับเจ้าอนุวงศ์ใส่กรงเหล็กซึ่งประจานบริเวณท้องสนามหลวง คนไทยได้ไปสาปแช่งจนเจ้าอนุวงศ์ถึงแก่พิราลัยในเวลาต่อมา พงศาวดารลาวให้ข้อมูลที่แตกต่างไปจากความรู้ของฝ่ายไทย พงศาวดารลาวฉบับต่าง ๆ มักบรรยายของความล้มเหลวการกอบกู้อิสรภาพของลาวเนื่องจากความขัดแย้งและการเห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ในหมู่บ้านที่เมืองน้อยคือ หลวงพระบาง จำปาศักดิ์ เชียงขวาง (เมืองพวน)²⁴ ในขณะเดียวกันพงศาวดารลาวกล่าวถึงเจ้าอนุวงศ์หลังจากถูกกองทัพไทยนำตัวไปกรุงเทพฯ ว่า "เจ้าน้อยก็จับเจ้าอนุมาให้ไทย ๆ ก็เอาไปบางกอก เจ้าอนุก็กินยาเบื่อตายที่นั่น"²⁵ แบบเรียนของลาวก็เพียงแต่กล่าวว่าเจ้าอนุวงศ์ได้รับการทรมานจากฝ่ายไทยจนถึงแก่พิราลัย ดังที่ปรากฏว่า "แต่ว่าเมื่อผ่านไปทางเมืองพวนเลยถูกเจ้าน้อยเมืองพวนจับส่งให้สยาม เจ้าสยามแผ่นดินได้สั่งให้คุมขังไว้อย่างทรมาน ทำให้เจ้าอนุได้รับความทุกข์ทรมานจนถึงแก่ความตายในท้องซึ่งพระยาบดินทร์แม่ทัพสยามได้เฝ้านครเวียงจันทน์ แล้วกวาดต้อนเอาประชาชน 6,000 ครอบครัว ช้าง 200 เชือก ม้า 400 ตัว พร้อมด้วยพระบางลงไปบางกอก"²⁶ อาจกล่าวได้ว่าจากทัศนคติของฝ่ายลาวเจ้าอนุวงศ์ทำการกอบกู้อิสรภาพไม่สำเร็จเนื่องจากการขาดความร่วมมือจากลาวแคว้นอื่น ๆ จึงทำให้กองทัพเวียงจันทน์ไม่สามารถต้านทานกำลังของกองทัพไทยได้ และการสิ้นสุดของเจ้าอนุวงศ์จะได้ภาพที่ต่างจากพงศาวดารไทย อาจกล่าวได้ว่าหลังจากเหตุการณ์กรณีเจ้าอนุวงศ์ความคิดความรู้สึกของไทยที่ปรากฏในพงศาวดารและแบบเรียนจะแสดงออกถึงทั้งความ "เหนือกว่า" และความ "ชิงชัง" ในขณะที่พงศาวดารและแบบเรียนลาวหันไปให้ความสนใจกับญวนและฝรั่งเศส

งานวิจัยเรื่อง "เอกสารพื้นเวียง" ของรองศาสตราจารย์อวิช ปุณโกทก ดูจะเป็นเอกสารฝ่ายไทยน้อยชิ้นมากที่อธิบายสาเหตุสงครามเจ้าอนุวงศ์ว่าเป็นความขัดแย้งระหว่างเวียงจันทน์-จำปาศักดิ์ฝ่ายหนึ่ง กับ โคราช อีกฝ่ายหนึ่ง มิใช่ "กบฏ" กับราชสำนักสยามที่กรุงเทพฯ นอกจากนี้งานชิ้นนี้ยังกล่าวต่อไปว่าไม่ปรากฏเรื่อง "คุณหญิงไม้" วีรสตรีจากการรบ²⁷

²¹ พงศาวดารลาว ฉบับกระทรวงศึกษาธิการ "พงศาวดารการเมืองเวียงจันทน์" ปรึวรรตโดย จารุวรรณ ธรรมวัตร. แลลอดพงศาวดารลาว, หน้า 21 นอกจากนี้พงศาวดารพวนบรรยายไว้ในความคิดเดียวกันว่า "กองทัพไทยมาราเวียงจันทน์แลจับเอาเจ้าอนุไปบางกอกในจุลศักราช 1189" (ดูใน จารุวรรณ ธรรมวัตร (ปรึวรรต) แลลอดพงศาวดารลาว, หน้า 29 (คำในวงเล็บเป็นผู้เขียน)

²² พงศาวดารลาว ฉบับกระทรวงศึกษาธิการ "พงศาวดารการเมืองเวียงจันทน์" ปรึวรรตโดย จารุวรรณ ธรรมวัตร. แลลอดพงศาวดารลาว, หน้า 22.

²³ พงศาวดารเมืองพวน เรียบเรียงโดยเจ้าคำหมั้น วงศ์ศรีชนะ ปรึวรรตโดย จารุวรรณ ธรรมวัตร. แลลอดพงศาวดารลาว, หน้า 46-47. จากที่ปรากฏในพงศาวดารปรากฏว่าวัดหรือตักศิลาจากการเผาของกองทัพไทยครั้งนี้ คือ วัดพระแก้ว นอกจากนี้ยังมีวัดศรีเกษ ในนครเวียงจันทน์ที่รอดจากการเผากราวนั้น

²⁴ จารุวรรณ ธรรมวัตร. แลลอดพงศาวดารลาว (เอกสารโรเนียว), หน้า 85.

²⁵ พงศาวดารลาว ฉบับกระทรวงศึกษาธิการ "พงศาวดารการเมืองเวียงจันทน์" ปรึวรรตโดย จารุวรรณ ธรรมวัตร. แลลอดพงศาวดารลาว, หน้า 22.

²⁶ กระทรวงศึกษาธิการ กีฬาและกรรมการ. ประวัติศาสตร์ ชั้นอุดม 3 เวียงจันทน์ : โรงพิมพ์กระทรวงศึกษาธิการ กีฬาและกรรมการ, หน้า 5 (ม.ป.ป)

²⁷ อวิช ปุณโกทก. พื้นเวียง : การศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมอีสาน. เอกสารวิจัย หมายเลข 19 สถาบันไทยคดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กันยายน 2526.

หลังสงครามกรณีเจ้าอนุวงศ์สิ้นสุดลงในปี พ.ศ. 2371 ผู้ปกครองไทยยังแสดงความ "เหนือกว่า" และยัง "ชิงชัง" ลาว รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ความชิงชังในความเป็น "ลาว" ปรากฏในหลายลักษณะ ทั้งพระราชหัตถเลขาที่เป็นประกาศของพระองค์ที่ว่า "ลาวแคนเป็นข้าของไทยๆ ไม่เคยเป็นข้าลาว จะเอาอย่างลาวมาเป็นพื้นเมืองไทย ไม่สมควร"²⁸ หรือในพงศาวดารในรัชกาลเดียวกันที่ระบุว่าพระพุทธรูปลาว อาทิ พระแสน พระเสิม พระไสย ซึ่งนำไว้ในพระราชอาณาจักรไทยนำแต่สิ่ง "วิปริต" มาสู่บ้านเมืองไทย เช่น ฝนไม่ตกตามฤดูกาล สินค้าราคาแพง เป็นต้น²⁹ และที่สำคัญพระพุทธรูปจากลาวด้วยฤทธิ์กว่าพระพุทธรูปของไทย ดังที่ว่า

...ฝนแล้วเข้าคราวใดก็ให้มีผู้ชบชิบจึงเกี่ยวด้วยพระพุทธรูปพระเสิม พระไส 2 พระองค์นี้เนื่อง ๆ หนาหู และกาลบัดนี้เป็นประตู่ที่คนผู้อยากจะหยิบยกโทษต่าง ๆ บ่นว่า จะลอบไปให้โรงพิมพ์อเมริกัน ลงพิมพ์นินทาว่าบ้านไปต่าง ๆ ตามคำราษฎร จะเอาตัวผู้บ่นก็ไม่ได้จะเป็นที่เสื่อมเสียพระเกียรติยศไป เพราะพระพุทธรูปเป็นแต่ของหล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ย่อม ๆ ไม่เป็นที่เห็นเป็นประหลาดอัศจรรย์อะไร นักนั้นก็สมควรแก่พระบารมีเลยพระพุทธรูปอย่างนี้ถึงอยู่ในกรุงเทพมหานครก็ไม่เป็นที่ออกอวดแขกเมือง ได้เหมือนพระแก้วมรกตและพระแก้วผลึก พระฉลองพระองค์ทรงเครื่ององค์ประดับเพชรพลอยต่าง ๆ นั้นเลย พระแก้วมรกต พระแก้วผลึก พระสิหิงค์ และพระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์ใหญ่ ๆ ซึ่งงามดีเป็นศรีพระนครคู่พระบารมี เคยอยู่กับบ้านเมืองมีความสุขมากก็มี อยู่ในกรุงเทพมหานครนี้เป็นอันมากแล้ว ก็พระบาง พระแทรกคำ พระเสิม พระไส พระแสนเป็นของดีที่ลาวเล่าลือออกชื่อเชิดชูว่าศักดิ์สิทธิ์ เชิญมาไว้ก็งามก็ยังไม่ได้เห็นฤทธิ์เดชวิเศษเป็นคุณแก่บ้านเมืองได้อย่างไร มีผู้นับถือมากก็แต่พวกลาว ก็คนในพระนครนี้เป็นลาวสักส่วนหนึ่งเป็นคนมิใช่ลาวหลายสิบส่วน...³⁰

อาจกล่าวได้ว่าความคิดที่ให้ความแตกต่างระหว่างไทย-ลาว ยังคงปรากฏให้เห็นจนถึงก่อนการปฏิรูปประเทศครั้งใหญ่ ในปีพ.ศ. 2435 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แบบเรียนไทยที่ปรากฏในปีพ.ศ. 2430 ยังแสดงภาพดังกล่าวชัดเจน โดยกล่าวว่า

ประเทศสยามนี้แต่โบราณบางคราวก็แบ่งเป็นหลายอาณาเขต มีกษัตริย์ครอบครองต่างกัน เช่นกับ เมืองนครไชยศรี เมืองสุพรรณบุรี เมืองเพชรบุรี เมืองนครศรีธรรมราช เมืองจันทบุรี เมืองลพบุรี เมืองกาญจนบุรี เมืองนครราชสีมา เมืองพิษณุโลก เมืองสุโขทัย เหล่านี้เป็นต้น ก็เคยเป็นเมือง กษัตริย์ครอบครองต่างอาณาเขตรกันบ้าง รวมกันบ้าง...บางคราวกษัตริย์ในประเทศลาวมีอำนาจก็ได้ อาณาเขตตลอดไปในประเทศสยามปรากฏอยู่ในเรื่องราวโบราณ คือ พระราชพงศาวดารเหนือ เป็นต้น...ในสมัยเมื่อก่อนสร้างกรุงทวารวดีนั้น กษัตริย์ในวงษ์เชียงราย ประเทศลาวพุ่งดำ

²⁸ ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ.2405-2408. "ประกาศห้ามมิให้แคว่ลาว" พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา 2504, หน้า 290.

²⁹ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 เล่ม 2. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา 2504, หน้า 147.

³⁰ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 เล่ม 2. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา 2504, หน้า 192. ในการกล่าวถึงพระแก้วผลึกจะหมายถึงพระพุทธบุษยรัตน์ ซึ่งเป็นพระแก้วผลึกที่ช่างเรียกว่า เพชรน้ำค้าง หรือบุษย์น้ำขาว มีความสูงประมาณ 12 นิ้ว 2 กระเบียด หน้าตักกว้าง 9 นิ้ว 4 กระเบียด เดิมพระแก้วผลึกองค์นี้ประดิษฐานอยู่ ณ นครจำปาศักดิ์ ข้าหลวงไทยที่ไปร่วมงานปลงศพเจ้านครจำปาศักดิ์ในปี พ.ศ. 2354 รัชกาลพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ได้พบพระพุทธรูปองค์นี้ จึงบอกแก่พวกท้าวพระยาเมืองนครจำปาศักดิ์ว่า "พระแก้วผลึกนี้เป็นของวิเศษ ไม่ควรจะเอาไว้ที่เมืองนครจำปาศักดิ์ ซึ่งอยู่ชายเขตแดนพระราชอาณาจักร และเคยมีเหตุโจรผู้ร้ายเข้าปล้นเมือง ถ้ามีเหตุเช่นนั้นอีกของวิเศษ อาจจะเป็นอันตรายหายสูญไปเสีย" ซึ่งต่อมาได้มีการเชิญพระพุทธรูปองค์นี้มีประดิษฐานยังกรุงเทพฯ ที่หอพระสุราลัยพิมาน ข้างบูรพทิศพระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระบรมมหาราชวัง พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดให้ตกแต่งองค์พระพุทธรูปด้วยเครื่องเงินและทอง รวมทั้งประดับเพชรพลอยด้วย

ที่มา : เก็บความจาก สมเด็จพระมหาพรตเจ้าคุณนาค. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 เล่ม 1. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา 2505, หน้า 158-164.

ครอบครองตลอดประเทศสยามมีอำนาจมาก ได้อาณาเขตกว้างขวาง ช่างได้ตลอดถึงประเทศมลายู เมืองมอญ และเมืองทวาย ฝ่ายตะวันออกถึงประเทศเขมรฝ่ายเหนือจนถึงประเทศลาว..³¹

แต่หลังจากกรณี ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436)³² รัฐบาลไทยได้เปลี่ยนท่าทีต่อคำว่า "ลาว" ใหม่ กระทรวงมหาดไทยให้ตัดคำว่า "ลาว" ซึ่งนำหน้ามณฑลสามมณฑลในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือรวมทั้งเปลี่ยนชื่อมณฑลเหล่านั้นใหม่คือ มณฑลลาวพวนเปลี่ยนเป็นมณฑล อุตร มณฑลลาวท้าว เปลี่ยนเป็นมณฑลนครราชสีมา และมณฑลลาวเฉียงเปลี่ยนเป็นมณฑลพายัพ นอกจากนี้สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพยังทรงให้ความเห็นว่า ผู้คนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนั้นที่จริงแล้วเป็นไทย มิใช่ลาว ดังที่ว่า

ฉันเดินออกไปจากเมืองนครราชสีมา 5 วัน เข้าเขตมณฑลอุตรที่เมืองชนบท พอถึงเมืองชนบทก็เห็นชาวเมืองผิดกับเมืองนครราชสีมา ทั้งเครื่องแต่งตัวและฟังสำเนียงพูดภาษาไทยแปร่งไปอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งชาวกรุงเทพฯ สำคัญกันมาแต่ก่อนว่าเป็นลาว แต่เดี๋ยวนี้รู้กันมากแล้ว ว่าเป็นไทยมิใช่ลาว...และเรียกชาวเมืองซึ่งอันที่จริงเป็นชนชาติไทยว่าลาว³³

ความพยายามที่จะลดความแตกต่างระหว่างกลุ่มชนในรัฐยังปรากฏให้เห็นในการทำบัญชีสำมะโนครัว โดยรัฐบาลไทยออกประกาศว่าให้พลเมืองไทยที่อาศัยอยู่ในเขตไทยเขียนลงในช่องสัญชาติว่า "ไทย" โดยกำหนดว่า

...แต่นี้สืบไปเจ้าหน้าที่แต่ละแผนกทุกหัวเมืองใหญ่ย่อยในมณฑลตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อจะมีการสำรวจสำมะโนครัว หรือหากมีราษฎรมาติดต่อที่จะต้องใช้แบบพิมพ์ทางราชการให้ปฏิบัติใหม่ โดยกรอกในช่องสัญชาตินั้นว่าชาติไทยบังคับสยามทั้งสิ้นห้ามมิให้ลงหรือเขียนในช่องสัญชาติว่าชาติลาว ชาติเขมร ส่วยผู้ไทย ฯลฯ ดังที่เคยปฏิบัติมาแต่ก่อนเป็นอันขาด..³⁴

สาเหตุที่รัฐบาลไทยเปลี่ยนท่าทีใหม่ต่อคำว่า "ลาว" น่าจะเป็นผลเนื่องมาจากการขยายตัวบริเวณฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงและมีแนวโน้มที่จะขยายมายังฝั่งขวาแม่น้ำโขงอีกด้วยนับจากปี พ.ศ. 2436 รัฐบาลไทยระงับภัยจากการขยายตัวของฝรั่งเศสมายัง "พระราชอาณาเขตของไทย" ด้วยเหตุผลดังกล่าวความเป็น "หนึ่งเดียว" ของราชอาณาจักรไทยเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากต่อการสร้างรัฐชาติ (nation state) และป้องกันภัยจากฝรั่งเศส ดังนั้นคำอธิบายคำว่า "ลาว" จึงหมายถึงกลุ่มชนที่อยู่ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ส่วนผู้คนในล้านนาและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยได้รับการกำหนดว่าเป็นคนไทย (ตามกฎหมาย) ในแบบเรียนต่อ ๆ มาจะยอมรับว่าในอดีตผู้คนจากล้านนา และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยซึ่งเรียกว่า พวก "ลาวเดิม" มีภูมิลำเนาจากพวกลาว ซึ่งอยู่ทางแผ่นดินสูงข้างเหนือ แถวลุ่มแม่น้ำโขง" แต่ปัจจุบัน (พ.ศ. 2473) คนกลุ่มดังกล่าวเป็นไทยดังที่ปรากฏว่า

...ลาวมีภูมิลำเนาอยู่ทางแผ่นดินสูงทางเหนือ แถวลุ่มแม่น้ำโขงตั้งแต่เขาบรรทัดต่อแดนเขมรขึ้นมา และทางมณฑลพายัพก็เป็นลาวเดิม...ส่วนพวกลัวะ ละว้า เป็นพวกลาวเดิม เดียวนี้อยู่ตามป่าตามเขาในมณฑลที่เป็นลาวเดิม ส่วนไทยนั้นมิหลายพวก คือ ไท ไทย ผู้ไทย พวน ฉาน เขียง เจียว ลื้อ

³¹ ม.ร.ว.ปีย์ มาลากุล. หนังสือแบบเรียนหลวง พงศาวดารสยามบริเวณที่ 1. ตั้งแต่จุลศักราช 712-1129 พระนคร : โรงพิมพ์ศึกษาพิมพ์วรรณจุลศักราช 1249 (พ.ศ. 2430), หน้า 1-2

³² คูจิรากรณ์ สถาปนาวรรณ. วิกฤตการณ์สยาม ร.ศ. 112. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์, 2523. กรณี ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436) เป็นเหตุการณ์พิพาทระหว่างไทยและฝรั่งเศสเกิดการสู้รบที่ปากน้ำเจ้าพระยา และคำขาดข้อหนึ่งของฝรั่งเศสคือให้ไทยยกฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง คือ ลาวให้อยู่ภายใต้การดูแลของฝรั่งเศส แม่น้ำโขงจึงกลายเป็นพรมแดนที่ชัดเจนระหว่างไทย-ลาว ลาวจึงได้ผู้ปกครองใหม่คือ ฝรั่งเศสแทนไทยและญวน

³³ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. นิทานโบราณคดี. นนทบุรี : เจริญอักษรการพิมพ์ 2515, หน้า 374-376.

³⁴ เดิม สิงห์ธูต. ฝั่งขวาแม่น้ำโขง เล่ม 2. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์ 2499, หน้า 120.

เขินเหล่านี้ ล้วนแต่พูดภาษาไทยทั้งนั้น จึงนับว่าเป็นพวกไทย ชาวไทยในมณฑลพายัพ อุตร และ นครราชสีมา ก็เป็นพวกไทยที่สืบเนื่องมาแต่ตอนเหนือด้วยกันทั้งนั้น...³⁵

ในปัจจุบันทั้งงานวิจัยและแบบเรียนของไทยได้อธิบายว่า ไทยและลาวเป็นกลุ่มเดียวกัน จากความคิดที่เคยให้ความแตกต่างระหว่างไทยกับลาวในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ได้เปลี่ยนแปลงเป็นคนกลุ่มเดียวกันในปัจจุบัน จากคำอธิบายทั้งงานวิจัยและงานเขียนต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงเป็นคนกลุ่มเดียวกันในปัจจุบัน จากคำอธิบายทั้งงานวิจัยและงานเขียนต่าง ๆ พบว่า ไทย และ ลาว เป็นกลุ่ม "ไทย" ด้วยกันตามลักษณะทางวัฒนธรรม เพียงแต่กระจายไปตามที่ต่าง ๆ ซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างกันบ้าง ภาษาไทย ยังคงเป็นภาษาของกลุ่มชนเหล่านี้ ซึ่งกระจายทางแถบตอนใต้ของจีน ลุ่มแม่น้ำแดง ลุ่มแม่น้ำโขง บริเวณรัฐชานของพม่า รวมทั้งกลุ่มคนไทยในแคว้นอัสสัมของอินเดีย³⁶ ในแบบเรียนไทยได้อธิบายว่า ไทยลาวมีเชื้อชาติเดียวกันคือ เชื้อชาติไทย กล่าวคือ

แต่พอจะอนุมานได้ว่าพวกศรีสัตนาคนหุตมีเชื้อชาติเป็นไทย แต่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับพวกไทยทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ มากกว่าไทยทางกรุงศรีอยุธยา ทั้งนี้เพราะศรีสัตนาคนหุตอยู่ใกล้ชิดกับไทยทางภาคเหนือ...³⁷

อาจกล่าวได้ว่าคนไทยระยะแรก ๆ สมัยธนบุรีและต้นรัตนโกสินทร์มีความรู้สึก "เหนือกว่า" อาณาจักรลาวในหลายประการ ต่อมาจากการเกิดกรณีเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ทำให้ความรู้สึก "ชิงชัง" ลาวเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะลาวล้านช้าง ความเหนือกว่าและความชิงชังดังกล่าวปรากฏในพงศาวดาร และมีอิทธิพลต่อแบบเรียนของไทยอีกด้วย ขณะเดียวกันพงศาวดารลาว และแบบเรียนลาวก็แสดงความรู้สึก ชิงชังไทยอย่างเห็นได้ชัด ในปัจจุบันการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับลาวกว้างขวาง และมองกว้างไกลกว่าที่เคยกระทำมา ได้มีการยอมรับว่าเป็นกลุ่มเชื้อชาติได้ด้วยกัน การเขียนประวัติศาสตร์ทั้งสองชาติจึงควรจะบรรยายและอธิบายเรื่องสัมพันธ์ที่ระหว่งสองชาติ แทนการอธิบายเพียงแต่สงคราม

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาทศวรรษของความสัมพันธ์ของกลุ่มชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและลุ่มแม่น้ำโขง สงครามมิใช่คำอธิบายเพียงประการเดียวสำหรับประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนทั้งสองนี้ ความสัมพันธ์ที่ดีในลักษณะมิตรภาพได้ปรากฏระหว่างสังคมทั้งสองเช่นกัน แต่ด้วยเหตุผลต่าง ๆ จึงทำให้นักวิชาการของทั้งสองกลุ่มให้ความสนใจกับสงครามมากกว่ามิตรภาพในอดีตได้มีความคิดว่าทั้งชาวไทย-ลาวเป็นเสมือน "พี่น้อง" ที่สืบเชื้อสายเดียวกันมาได้เป็นอย่างดี³⁸

ตลอดสมัยอยุธยาไทยและลาวดูจะเป็นมิตรไมตรีกันมากกว่าการทำสงคราม พระเจ้าอยู่ทอง (พ.ศ. 1892-1912) แห่งกรุงศรีอยุธยาได้ตกลงที่จะแบ่งเขตอโยธยากับอาณาจักรล้านช้าง ในรัชกาลพระเจ้าฟ้ารุ่ง แห่งกรุงศรีอยุธยาได้ตกลงที่จะแบ่งเขตอโยธยากับอาณาจักรล้านช้าง ในรัชกาลพระเจ้าฟ้ารุ่ง แห่งกรุงศรีสัตนาคนหุต นอกจากนี้พงศาวดารลาวยังระบุด้วยว่าพระเจ้าฟ้ารุ่ง (พ.ศ. 1896-1916) ได้ขอพระราชธาติจากษัตริย์อยุธยาไปเสกสมรสกับโอรสของพระองค์คือ พระเจ้าสามแสนไทย

³⁵ โสภ ปาลบุตร, แบบเรียนประวัติศาสตร์ของไทย (ประณม 4), พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ พ.ศ. 2473, หน้า 7.

³⁶ ความคิดเกี่ยวกับเรื่องเชื้อชาติและกลุ่มวัฒนธรรมอาจศึกษาได้จาก ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม, แองอารยธรรมอีสาน, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน พ.ศ. 2533, บี.เจ. เทอร์วิล และแอนโธนิ คิลเลอร์ (เขียน) คนไทย(เดิม) ไม่ได้อยู่ที่นี้, แปลโดย ชลธิรา สัตยาวัฒนา กรุงเทพฯ : ด้านสหภาพการพิมพ์, พ.ศ. 2533; เอกสารประกอบการสัมมนา, เรื่องคนไทยนอกประเทศ: พรหมแดนความรู้ โดยสมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี วันที่ 28-29 มกราคม 2532 และเอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง, ชนชาติไทย : คำถามที่ต้องช่วยกันตอบ, วันที่ 18-19 ตุลาคม 2533 ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁷ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, แบบเรียนสังคมศึกษา วิชาภูมิศาสตร์-ประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6, พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา 2512, หน้า 62.

³⁸ ศุ ประสาท หลักศิลา, แบบเรียนประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, ธนบุรี : สำนักพิมพ์สื่อการค้า 2504 หน้า 70 ; เดิม สิงห์ขจรูดี, มิ่งขวัญแม่น้ำโขง, พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยาพระนคร : โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์ 2499 หน้า 74, 78 ; บทความชิ้นล่าสุดของรองศาสตราจารย์ ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม ได้เสนอว่าต้นกำเนิดของสุโขทัยคือ ชาวเวียงจันทน์และคนจากอีสานเหนือ ศุ ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม, "ชาวสยามที่เวียงจันทน์และอีสานเหนือเป็นผู้สร้างแคว้นสุโขทัย" ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 พฤศจิกายน 2534, หน้า 220-228, และอุทัย เทพพิพิธ, เมืองลาวพี่น้องมิ่งขวัญแม่น้ำโขง, กรุงเทพฯ : สหสยามพัฒนา 2511, หน้า 18-19

(1916-1959) ในพระราชสาส์นจากพระเจ้าฟ้าจุ่มล้วนแสดงถึงความเป็นมิตรไมตรีที่ตระหว่งอาณาจักรทั้งสอง ดังที่ว่า

เรานี้เป็นลูกพ่อแม่เดียวกัน มาแต่ขุนบรมโพ้นแล้ว เจ้าอยากได้ดินแดนให้เอาแต่เขตภูสามเส้าไปถึงภูพระยาพ่อ อนึ่งถ้าพระนางแก้วยอดฟ้ามีพระชนม์พรรษามากแล้ว ก็จงส่งมาให้เป็นมเหสี เพื่อราชอาณาจักรทั้งสองของเราจะได้เป็นพี่น้องชั่วนานแล³⁹

ในรัชกาลพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช (พ.ศ. 2091-2114) แห่งกรุงศรีสัตนาคณหุตได้ทรงร่วมมือกับกษัตริย์อยุธยารบพม่า ในปี พ.ศ. 2107 พระเจ้าหงสาวดี (บุเรงนอง) ได้ยกกองทัพตีล้านนาและเวียงจันทน์ กองทัพพม่าจับเอาญาติวงศ์ และมเหสีของพระเจ้าไชยเชษฐาไปยังพม่า เมื่อพระเจ้าไชยเชษฐาได้ราชธานีคืนก็มีพระราชสาส์นถวายสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พ.ศ. 2091-2111) แห่งอยุธยาโดยขอพระราชทานพระเทพกษัตริ์พระราชธิดาจากสมเด็จพระศรีสุริโยทัยไปเป็นพระมเหสี ทางอยุธยาได้จัดส่งพระแก้วฟ้าอันเป็นพระราชธิดาสมเด็จพระมหาจักรพรรดิกับพระสนมไปแทนเนื่องจากพระเทพกษัตริ์ประชวร พระเจ้าไชยเชษฐาได้พระราชทานพระแก้วฟ้ากลับคืนมายังอยุธยา ต่อมาเมื่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิได้พระราชทานพระเทพกษัตริ์ไปยังนครเวียงจันทน์ กองทัพพม่าได้แย่งพระเทพกษัตริ์ไปยังพม่าอันมีผลให้สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงออกผนวช และสมเด็จพระมหินทราธิราชได้สืบราชสมบัติต่อมา นับตั้งแต่ พ.ศ. 2109 เป็นต้นมา กองทัพของพระเจ้าไชยเชษฐาได้ร่วมมือกับอยุธยารบกับพระมหาธรรมราชาเมืองพิษณุโลกและกองทัพพม่า แต่ก็ถูกกองทัพพม่าตีแตกพ่ายกลับนครเวียงจันทน์⁴⁰ ผลของความร่วมมือกันคราวนี้ทำให้เกิด "เจตีย์ศรีสองรัก" เพื่อเป็นอนุสรณ์สักขีพยานของสัมพันธไมตรีที่ดีของทั้งสองอาณาจักรที่อำเภอด่านซ้ายจังหวัดเลย⁴¹

ความสัมพันธ์ที่ตระหว่งนครเวียงจันทน์กับกรุงเทพฯ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 เป็นความสัมพันธ์เกี่ยวกับพระราชวงศ์กล่าวคือพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ทรงสถาปนาพระราชธิดาพระองค์หนึ่งคือ พระองค์เจ้าหญิงจันทบุรีให้เป็น "เจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดี" แล้วมีงานสมโภชสามวันและเมื่อถึงพิธีโสภณัท พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงโปรดให้มีพระราชพิธีอย่างใหญ่โต⁴² เจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดีทรงเป็นพระธิดาจากเจ้าจอมมารดาทองสุกธิดาเจ้าอินทวงศ์ เจ้าผู้ครองนครเวียงจันทน์ (พ.ศ. 2340-2346) ซึ่งต่อมาผู้ที่สืบสายเจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดี คือ เจ้าฟ้ามาลา สมเด็จพระยาบวรราชปรีชาธิราช การยกย่องพระธิดาเชื้อสายเวียงจันทน์นี้แสดงถึงความเป็น "มิตร" ของผู้ปกครองกรุงเทพฯ ที่มีต่อศูนย์อำนาจที่เวียงจันทน์นับตั้งแต่เหตุการณ์ดังกล่าวมาจนลาวเป็นอาณานิคมฝรั่งเศสนับตั้งแต่ พ.ศ. 2436 พงศาวดารทั้งสองชาติต่างกล่าวถึงสงครามระหว่างสองชาติ และไม่ให้ความสำคัญของมิตรภาพในแบบอื่น ๆ

หลังจากที่ลาวได้รับเอกราชอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2497 ความร่วมมือระหว่างลาว-ไทย ก็ยังปรากฏให้เห็นเช่น เรื่องการใช้ไฟฟ้าจากเขื่อนผามอง การใช้แม่น้ำโขงร่วมกันในลักษณะต่าง ๆ รวมทั้งการใช้สะพานข้ามแม่น้ำโขงในอนาคตอีกด้วย ถึงแม้แบบเรียนไทยพยายามจะอธิบายถึงความใกล้ชิดระหว่างไทยและลาวยังไม่สามารถล้มความรู้สึกที่มีในอดีตได้ ซึ่งสังเกตจากเนื้อหาของแบบเรียนของทั้งสองชาติดังได้กล่าวมาข้างต้น

โดยสรุปพงศาวดารและแบบเรียนไทยในอดีตได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ไทย-ลาวในทัศนะที่เน้นถึงเรื่องสงครามพงศาวดารและแบบเรียนของทั้งสองชาติให้ความสำคัญของการร่วมมือ ความเป็นมิตรซึ่งกันและกันน้อยมาก การเน้นเรื่องสงครามถึงผู้แพ้ ผู้ชนะ "ความเหนือกว่า" สิ่งเหล่านี้นำไปสู่ความ "ชิงชัง" ซึ่งกันและกันต่อมา อันมีผลต่อทัศนคติต่อกลุ่มชนนั้น ๆ ดังนั้นถ้าประวัติศาสตร์ของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศตั้งอยู่บนพื้นฐานของความ "เหนือกว่า" มากกว่าการ "เป็นมิตร" เนื้อหา

³⁹ พ.ศ.อ.สุรพล จุลละพราหมณ์. ศักดิ์เจ้าลาว. พระนคร : โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์ 2505 หน้า 452-453

⁴⁰ สมเด็จพระยาบวรราชานุภาพ. ไทยรบพม่า. ธนบุรี : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา 2514, หน้า 45-63.

⁴¹ อุทัย เทพสิทธิ์. เมืองลาวพี่น้องฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง. หน้า 292-299 ; ธวัช ปุณโณทก ศิลจารึกอีสาน กทม : คุณพิมพ์อักษรกิจ ม.ป.ป., หน้า 434.

⁴² เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา 2531, หน้า 96. ความขัดแย้งประการหนึ่งคือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายว่า "เจ้านันทเสนเป็นเจ้าตาเจ้าฟ้ากุณฑล...เจ้านันเป็นตาพระเจ้าราชาองค์เจ้าพระองค์เจ้าจุฬพงษ์" อ้างในประชุมหมายเหตุสังคาศึกษาที่ 1 สมัยกรุงธนบุรี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี 2523, หน้า 56.

เช่นนี้ก็คงมีแนวโน้มทำให้ผู้เรียนเกิดความ "ชิงชัง" มากกว่าเป็นมิตรกันในสภาวะปัจจุบันชาวโลกกำลังประสบกับปัญหาของความ "ชิงชัง" กัน สงครามเป็นคำตอบที่ชัดเจนจากความชิงชัง ชาวโลกน่าจะอยู่ด้วยกันภายใต้มิตรภาพ เพราะปัญหาของชาวโลกมีมากมายนัก และปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกันในการแก้ไข อาทิ เช่น ปัญหาเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ โรคภัยไข้เจ็บ ความสะอาด ปัญหาเรื่องอาหาร ฯลฯ ถ้ามนุษย์ชิงชังกัน ขาดความร่วมมือ การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวคงไม่สัมฤทธิ์ผล และอาจนำความหายนะมาสู่มนุษย์ ประวัติศาสตร์ควรจะมีส่วนสำคัญในการสร้างจิตสำนึกของความร่วมมือและความเข้าใจกัน

สามสิบปีหลังจากการวางแผนครอบครัว ที่จังหวัดเชียงใหม่

เตียง ผาคไธสง*

คำนำ

บทความนี้บันทึกการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและประชากรของจังหวัดเชียงใหม่หลังจากการวางแผนครอบครัวมาแล้วเกือบสามสิบปี ในช่วงเวลาดังกล่าวการเจริญพันธุ์ที่จังหวัดเชียงใหม่ได้ลดลงถึงระดับต่ำกว่าการทดแทนตนเองอย่างรวดเร็ว ดังนั้นจึงส่งผลกระทบต่อโครงสร้างอายุและจำนวนประชากร เป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนานาประการ เป็นต้นว่าพบหมู่บ้านไม่มีเด็กเกิดหรือหากมีก็เพียงจำนวนเล็กน้อยเท่านั้น เกิดการล่มสลายของโรงเรียนในชนบท ชาดแคลนแรงงานและสัดส่วนของผู้สูงอายุในวันจะเพิ่มมากยิ่งขึ้นในขณะที่สัดส่วนของจำนวนเด็กลดลงไป แนวโน้มที่การเจริญพันธุ์ลดต่ำกว่าระดับทดแทนตนเองเช่นนี้ บ่งบอกว่าปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้นจะเพิ่มความรุนแรงมากยิ่งขึ้นตามกาลเวลา ผลการวิจัยเรื่องนี้จึงเป็นเครื่องเตือนให้มีการเปลี่ยนนโยบายชะลอการเพิ่มประชากรของรัฐพร้อมกับต้องมีการวางแผนเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแล้วทั้งทางด้านสาธารณสุข ความมั่นคง เศรษฐกิจและสังคมของชาติอย่างรีบด่วน

ความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญพันธุ์กับ ขนาดและโครงสร้างประชากร

เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ผู้อ่านควรจะต้องทำความเข้าใจกับพื้นฐานของวิชาประชากรศาสตร์สักเล็กน้อย เพราะผลการวิจัยที่กล่าวถึงในบทความนี้ล้วนได้มาจากการวิจัยทางด้านประชากรศาสตร์แทบทั้งสิ้น

วิชาประชากรศาสตร์เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงขนาดและองค์ประกอบประชากรซึ่งแปรเปลี่ยนไปตามปรากฏการณ์ทดแทนตัวมันเอง (Replacement phenomena) ปรากฏการณ์อันนี้เป็นผลรวมของพฤติกรรม 3 อย่าง ได้แก่ พฤติกรรมการเจริญพันธุ์ (Fertility) พฤติกรรมการตาย (Mortality) และพฤติกรรมการย้ายถิ่น (Migration) ทั้งหมดนี้การเจริญพันธุ์เป็นตัวแปรสำคัญที่สุดที่ส่งผลกระทบต่อขนาดและโครงสร้างอายุประชากร ส่วนตัวแปรอื่น ๆ นั้นส่งผลกระทบต่อโครงสร้างประชากรได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

* อาจารย์ประจำภาควิชาวิทยาศาสตร์ชุมชน คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มาตราวัดการเจริญพันธุ์ที่ตีที่สุดได้แก่ "อัตราการเจริญพันธุ์รวม (Total fertility)" หรือเรียกสั้น ๆ ว่า "การเจริญพันธุ์" ซึ่งหมายถึงจำนวนลูกโดยเฉลี่ยที่สตรีคนหนึ่งพึงจะมีได้เมื่อเขาอายุถึงวัยสิ้นสุดการเจริญพันธุ์ การเจริญพันธุ์ของคนไทยก่อนการวางแผนครอบครัวมีค่าประมาณ 6.3 ต่อสตรีหนึ่งคน ได้ลดลงมาเหลือ 2.3 ในราว ค.ศ. 1985⁽²⁾ ในขณะที่การเจริญพันธุ์ของประเทศในกลุ่มอุตสาหกรรมส่วนใหญ่มีค่าอยู่ระหว่าง 1.4 ถึง 2.3 การค้นคว้าวิจัยทางด้านประชากรศาสตร์ได้พิสูจน์ให้เห็นว่าการเจริญพันธุ์มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการเปลี่ยนแปลงขนาดและโครงสร้างอายุของประชากร ดังตัวอย่างที่จะกล่าวถึงต่อไป

ในปี 1983 ประเทศสหรัฐอเมริกา มีอัตราการเจริญพันธุ์รวม 1.79 ต่อสตรีหนึ่งคน ซึ่งค่านี้ใกล้เคียงกับอัตราการเจริญพันธุ์เฉลี่ยของสตรีในประเทศอุตสาหกรรมทั้งหลาย เนื่องจากประเทศอุตสาหกรรมเหล่านี้มีอัตราการตายต่ำมาก จึงทำให้อัตราการเจริญพันธุ์ที่ระดับทดแทนตนเองมีค่าต่ำกว่า 2.1 เพียงเล็กน้อยเท่านั้น หมายความว่ากลุ่มประชากรใด ๆ ที่มีอัตราการเจริญพันธุ์รวมต่ำกว่าค่านี้ตลอดไปในที่สุดจะทำให้จำนวนประชากรของประเทศนั้นลดลงและโครงสร้างอายุประชากรของประเทศนั้นจะแก่ตัวลงเรื่อย ๆ

สำหรับประเทศไทยค่าการเจริญพันธุ์รวมในปี 1960 มีประมาณ 6.3 ต่อสตรีหนึ่งคน⁽⁷⁾ ในขณะที่การเจริญพันธุ์ที่ระดับทดแทนตนเองมีค่าประมาณ 2.3 จึงนับได้ว่าสังคมไทยมีการเจริญพันธุ์สูงมาก ถ้าค่าเจริญพันธุ์ของไทยมีค่า 6.3 ตลอดไปจะทำให้ประเทศไทยมีโครงสร้างอายุคงที่แบบเจดีย์นครปฐม คือมีฐานกว้างมีปลายแหลมเล็ก โดยสัดส่วนของเด็กอายุ 0-4 ปีเท่ากับ 17 เปอร์เซ็นต์ และสัดส่วนผู้สูงอายุ (65 ปีขึ้นไป) เท่ากับ 3.6 เปอร์เซ็นต์ตลอดไปในขณะที่จำนวนประชากรเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ

ถ้าประเทศสหรัฐอเมริกาสามารถทำให้อัตราการเจริญพันธุ์รวมเพิ่มได้ถึง 2.07 ต่อสตรีหนึ่งคน หรือประเทศไทยทำให้อัตราการเจริญพันธุ์รวมลดลงมาได้ถึงประมาณ 2.3 คนต่อสตรีหนึ่งคนแล้ว ประชากรของประเทศทั้งสองจะเปลี่ยนแปลงไปทั้งขนาด และโครงสร้างอายุไปอีกนับศตวรรษ แล้วโครงสร้างประชากรจะเข้าสู่สภาพสมดุลย์ (Stationary population) ซึ่งสภาพดุลย์ทางประชากรดังกล่าวนี้จะทำให้มีอัตราเกิดเท่ากับอัตราตายและดังนั้นอัตราเพิ่มประชากรจึงมีค่าเป็น "ศูนย์" จึงทำให้จำนวนประชากรคงที่ตลอดเวลา ดังนั้นการเข้าสู่สภาพสมดุลย์ทางประชากรจึงเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาอย่างยิ่ง เราเรียกอัตราการเจริญพันธุ์รวมที่ระดับ 2.07 ของอเมริกา และ 2.3 ของไทยว่าเป็นอัตราการเจริญพันธุ์ "ที่ระดับทดแทนตนเอง" แต่ถ้าวหากระดับการตายของสังคมไทยลดต่ำลงไปอีกค่าการเจริญพันธุ์ที่ระดับทดแทนตนเองก็จะลดลงไปอีกเช่นเดียวกัน

แต่สิ่งที่เกิดขึ้นจริงในขณะนี้ก็คือประเทศอุตสาหกรรมเกือบทุกแห่งในโลกกำลังเกิดการลดการเจริญพันธุ์ลงมามากกว่าระดับการเจริญพันธุ์ เพื่อทดแทนตนเองอย่างไม่น่าเชื่อ ส่วนการเปลี่ยนแปลงในกรณีของประเทศไทยนั้น แตกต่างจากประเทศอุตสาหกรรมตรงที่การเจริญพันธุ์ได้ลดต่ำลงเร็วยิ่งกว่าประเทศอุตสาหกรรมทุกประเทศ และได้ลดลงต่ำกว่าระดับทดแทนตนเองตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1980's แล้ว และดังนั้นประเทศไทยจึงต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านประชากร และด้านสังคมรุนแรงยิ่งกว่าประเทศอุตสาหกรรมหลายแห่ง

โครงการวางแผนครอบครัวที่จังหวัดเชียงใหม่

การดำเนินงานวางแผนครอบครัวที่จังหวัดเชียงใหม่ นับว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อนโยบายประชากรของชาติอย่างมาก เพราะได้ริเริ่มดำเนินงานวางแผนครอบครัวอย่างจริงจังก่อนจะมีการรณรงค์การวางแผนครอบครัวในระดับชาติในระยะของแผนพัฒนา ฉบับที่ 3 (1972-1976)^(4,6) คาดว่าประชากรของจังหวัดเชียงใหม่คงจะเริ่มรู้จักและเริ่มใช้วิธีคุมกำเนิดมากกว่า 30 ปีแล้ว เพราะความคิดเกี่ยวกับการควบคุมการเกิดในประเทศไทยได้เริ่มต้นมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1930 และโครงการวางแผนครอบครัวของดร.แมคแคเน็ลได้เริ่มต้นที่จังหวัดเชียงใหม่เมื่อ 29 ปี (ค.ศ. 1963) ที่แล้วมา

ประมาณว่าปี ค.ศ. 1925 ฝูงยางอนามัยถูกนำเข้ามาใช้ในประเทศไทยโดยชาวต่างประเทศ และเจ้าหน้าที่นักการทูตไทยซึ่งใช้กับหญิงบริการ หลังจากนั้นใช้สำหรับควบคุมการเกิด ในปี ค.ศ. 1930 ได้เริ่มแปลหนังสือเกี่ยวกับการควบคุมการเกิด และเริ่มใช้ IUD ในปีนี้โดยผู้สำเร็จการศึกษาจากอังกฤษ ตั้งแต่นั้นมายาคุมกำเนิดทั้งชนิดครีม, ผง เยลลี่, และสารละลาย

และพองน้ำก็ถูกนำมาใช้ สิ่งเหล่านี้นำเข้ามาทางมลายาจากปีนัง และสิงคโปร์ ก่อนปีค.ศ. 1950 ในสมัยนั้นการพูดคุยเรื่องควบคุมการเกิดในที่สาธารณะถือว่าเป็นมารยาทที่เลวมาก ควรพูดคุยกันระหว่างญาติหรือเพื่อนเท่านั้น และมีก็ถือว่าเป็นเรื่องลับมากด้วย⁽⁷⁾

การวางแผนครอบครัวได้เริ่มขยายตัวต่อไปทั้งในเมืองและชนบทของไทย เมื่อแพทย์หญิงเพียร เวชบุล เปิดคลินิกและที่ทำงานวางแผนครอบครัวเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 1955^(7,8) ภายใต้การแนะนำและสนับสนุนทางการเงินจาก Pathfinder Fund ต่อมาได้จดทะเบียนที่กระทรวงศึกษาธิการเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 1958 ก่อตั้ง "สมาคมครอบครัวบริการแห่งประเทศไทย" โดยมีนายแพทย์เอิบ ณ บางช้าง เป็นนายกสมาคมฯ ตั้งแต่นั้นมางานวางแผนครอบครัวก้าวหน้ามาตลอดนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1958 ทางสมาคมฯได้แจกอุปกรณ์การคุมกำเนิดให้แก่ครอบครัวข้าราชการ ตัวแทนของสมาคมรวมทั้งผู้นำท้องถิ่นทั้งในกรุงเทพฯและในชนบท และคาดว่าประชากรบางส่วนในจังหวัดเชียงใหม่ต้องได้รับการบริการนี้อย่างแน่นอน ต่อมา นายแพทย์แมคเคเนล แห่งโรงพยาบาลแมคคอร์มิค จังหวัดเชียงใหม่ได้เริ่มให้บริการใส่ห่วงคุมกำเนิดเมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1963⁽⁴⁾ ในระยะเริ่มต้นของการให้บริการนั้น ปรากฏว่ามีผู้สนใจมารับบริการใส่ห่วงเพื่อป้องกันการตั้งครรภ์เป็นจำนวนมาก ปี ค.ศ. 1965 ทางโรงพยาบาลได้ขยายบริการโดยใช้วิธีฉีดยาคุมกำเนิดทุก ๆ 3 เดือน ผลปรากฏว่าการคุมกำเนิดวิธีนี้ได้รับความนิยมแพร่หลายมากกว่าการใส่ห่วงจนถึงขนาดที่ปริมาณยาฉีดมีไม่เพียงพอที่จะสนองตอบความต้องการของผู้มารับบริการรายใหม่ได้ ในปี ค.ศ. 1967 ทางโรงพยาบาลได้ขยายบริการคุมกำเนิดโดยใช้ยาเม็ด ซึ่งก็ได้รับความนิยมอย่างมากเช่นกันในระยะต่อมาการดำเนินงานวางแผนครอบครัวของโรงพยาบาลแมคคอร์มิคภายใต้การสนับสนุนของทางราชการและองค์การระหว่างประเทศได้ขยายตัวกว้างขวางขึ้น โดยมีหน่วยเคลื่อนที่ให้บริการแก่ประชาชนในชนบทกว่า 40 หน่วย และจนกระทั่งถึงวันปิดการให้บริการของหน่วยวางแผนครอบครัวแห่งนี้ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1987 มีผู้เข้ามาใช้บริการมากกว่า 190,000 คน

มีหลักฐานแสดงว่ากระทรวงสาธารณสุขได้เริ่มให้บริการด้านการวางแผนครอบครัวแก่ประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่ครั้งหลังของทศวรรษ 1960's มาแล้ว โดยให้บริการการใส่ห่วงอนามัย ผ่าตัดทำหมันและยาเม็ดคุมกำเนิดเรื่อยมา และการบริการได้ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางหลังจากที่รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการวางแผนครอบครัวอย่างจริงจัง ตั้งแต่เดือนมีนาคม ค.ศ. 1970 เป็นต้นมา

ในการสำรวจทาง Demographic sample survey ที่จังหวัดเชียงใหม่เมื่อปี 1979-80 พบว่าสตรีในวัยเจริญพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองเชียงใหม่เคยใช้วิธีคุมกำเนิดมากกว่า 85 เปอร์เซ็นต์⁽²⁰⁾ และสตรีในเขตชนบทก็เคยใช้วิธีคุมกำเนิดไม่น้อยไปกว่านี้แต่อย่างใด ต่อมาได้มีการสำรวจการใช้วิธีคุมกำเนิดของสตรีวัยเจริญพันธุ์ทั่วประเทศในปี ค.ศ. 1980⁽⁴⁾ ก็พบว่า สตรีวัยเจริญพันธุ์กำลังใช้วิธีคุมกำเนิด 60 เปอร์เซ็นต์ที่จังหวัดเชียงใหม่ และ 65 เปอร์เซ็นต์ที่จังหวัดลำพูนทำให้ทั้งสองจังหวัดนี้มีเปอร์เซ็นต์การใช้วิธีคุมกำเนิดมากกว่าสตรีในส่วนอื่น ๆ ของประเทศ

การใช้วิธีคุมกำเนิดอย่างทั่วถึงและยาวนานของสตรีในจังหวัดเชียงใหม่ ส่งผลให้การเจริญพันธุ์ของประชาชนลดจากระดับสูงลงสู่ระดับทดแทนตนเอง และจากระดับทดแทนตนเองถึงระดับต่ำกว่านั้นในเวลารวดเร็วมาก จึงก่อให้เกิดผลกระทบทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างรุนแรงและยาวนาน ดังที่จะเสนอต่อไป

การเจริญพันธุ์ของเชียงใหม่ลดสู่ระดับต่ำกว่าการทดแทนตนเองอย่างรวดเร็ว

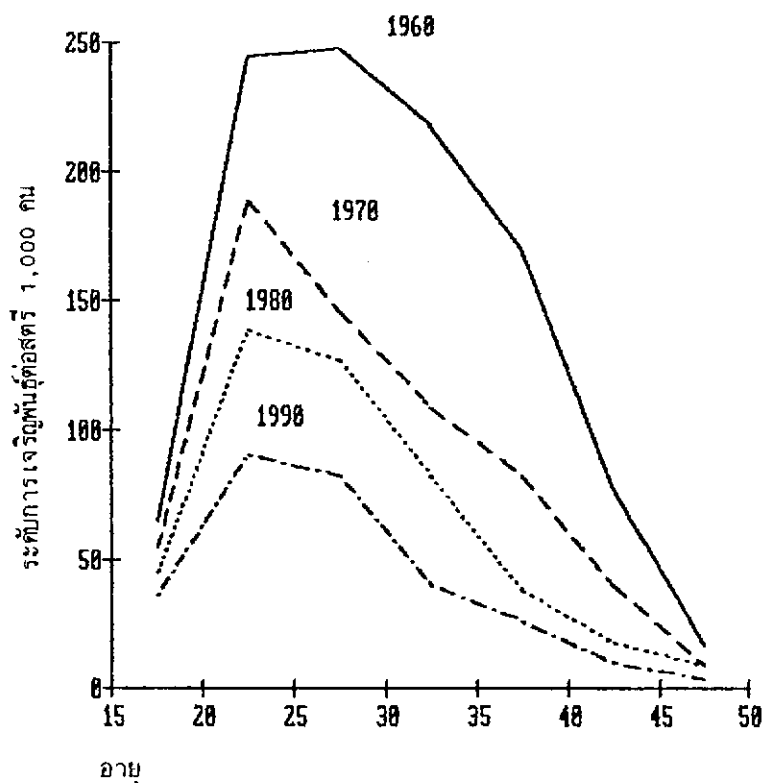
สำหรับการเจริญพันธุ์ของจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเริ่มงานวางแผนครอบครัวก่อนรัฐบาลไทย (ตั้งแต่ปี 1963) ถึง 7 ปี ได้ลดจากระดับสูง (ค่าการเจริญพันธุ์เท่ากับ 5.2) เมื่อก่อนการวางแผนครอบครัวลงสู่ระดับทดแทนตนเองในปี 1975-80 และได้ลดต่ำลงต่อไปอีกในทศวรรษ 1980's ^(4, 5, 19, 20, 21) และมีค่าเพียง 1.47 ในปี 1990⁽²⁾ ซึ่งการเจริญพันธุ์ที่ระดับ 1.47 นี้ เป็นระดับที่ต่ำกว่าระดับทดแทนตนเองมาก รายละเอียดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงระดับการเจริญพันธุ์จำเพาะอายุ แสดงไว้ในรูปที่ 1

เรายังมีความกังวลใจอยู่บ้างเกี่ยวกับค่าการเจริญพันธุ์ที่พบในปี ค.ศ. 1990 นี้ เพราะตัวหารซึ่งเป็นสตรีวัยเจริญพันธุ์แยกตามกลุ่มอายุ 5 ปี จาก 15-19, 20-24,..... นั้นได้มาจากการประมาณการจากจำนวนและจากโครงสร้างอายุประชากรปี ค.ศ. 1980 และค่าการเจริญพันธุ์เท่ากับ 2.3 ซึ่งน่าจะมีความคลาดเคลื่อนจากจำนวนที่ได้จากสำมะโนประชากรปี ค.ศ. 1990 เพราะประชากรมีการอพยพเข้าและออก และการเจริญพันธุ์ได้ลดต่ำกว่าค่าที่เราคาดเอาไว้ แต่ถึงกระนั้นก็ตามค่าการเจริญพันธุ์ที่แท้จริงก็คงจะต่ำกว่าระดับทดแทนตนเองอย่างแน่นอน

การเจริญพันธุ์ของไทยลดลงสู่ระดับทดแทนตนเองแล้ว

นอกจากจังหวัดเชียงใหม่แล้วจังหวัดอื่น ๆ อีกหลายจังหวัดก็มีการเปลี่ยนแปลงการเจริญพันธุ์อย่างรวดเร็วเช่นกัน^(4.5) ดังจะเห็นได้จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการเจริญพันธุ์ของทั้ง 73 จังหวัดทั่วประเทศระหว่าง ค.ศ. 1960-1980 ซึ่งพบว่า การเจริญพันธุ์ของกรุงเทพมหานคร และจังหวัดลำพูนได้ลดถึงระดับทดแทนตนเองก่อนปี 1980 เช่นเดียวกับจังหวัดเชียงใหม่ ในเวลาเดียวกันนี้จังหวัดลำปาง จังหวัดแพร่ จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดนนทบุรี มีการเจริญพันธุ์เข้าใกล้ระดับทดแทนตนเองมากแล้ว (การเจริญพันธุ์ = 2.4) ส่วนการเจริญพันธุ์ของจังหวัดอื่น ๆ ทั้งในภาคเหนือ และภาคกลางได้ลดลงพร้อมกัน ๆ อย่างรวดเร็วตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1960's สำหรับจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ได้เริ่มลดลงอย่างรวดเร็วตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1970's เป็นต้นมา

รูปที่ 1 การเปลี่ยนแปลงระดับภาวะเจริญพันธุ์จำเพาะอายุของจังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่ ค.ศ. 1960-1980

โดยอาศัยแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้จึงคาดได้ว่าพฤติกรรมการเจริญพันธุ์ของประชากรเกือบทุกจังหวัดทั่วประเทศ จะลดถึงระดับทดแทนตนเองภายในปี ค.ศ. 1990 และจะลดต่ำมากกว่ำนั้นอีกต่อเนื่องไป จนกระทั่งถึงศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ด

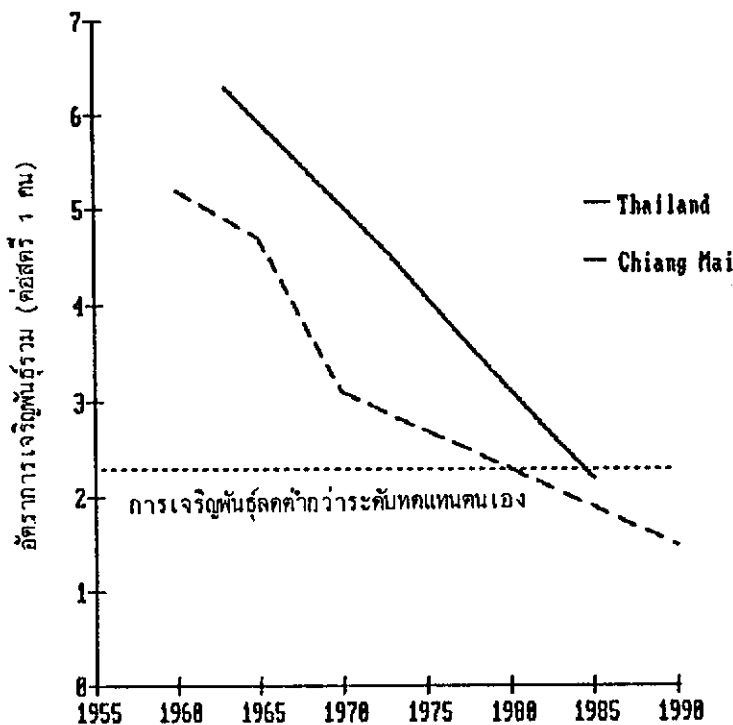
สำหรับการเปลี่ยนแปลงการเจริญพันธุ์ทั้งประเทศและระหว่างภาคต่าง ๆ นั้นได้มีการค้นคว้าวิจัยกันมากเป็นต้นว่า งานวิจัยของนักประชากรศาสตร์จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และจากสถาบัน ประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้นว่า John Knodel นิพนธ์ เทพวัลย์ อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รงค์, พิระสิทธิ์ คำนวน ศิลป^(1,8) และนภาพร ชโยวรรณ⁽¹⁸⁾ เมื่อนำผลการวิจัยเหล่านั้นมาประกอบกันแล้ว สรุปได้ว่าการเจริญพันธุ์ของไทยลด จากระดับสูงอย่างรวดเร็ว เมื่อนำผลการวิจัยของนภาพร ชโยวรรณ มาประกอบกับงานวิจัยของเราก็คพบว่า การเจริญพันธุ์ได้ ลดลงสู่ระดับทดแทนตนเองภายในเวลาสี่สิบปี กล่าวคือ ค่าการเจริญพันธุ์รวมของทั้งประเทศเท่ากับ 6.3 ในปี ค.ศ. 1960-65 (ดูรูปที่ 2 ประกอบ) ได้ลดถึงระดับทดแทนตนเอง (ค่าการเจริญพันธุ์เท่ากับ 2.3) ประมาณปี ค.ศ. 1985 และในระยะเวลา เดียวกันนี้ การเจริญพันธุ์รวมของประชากรในภาคเหนือ ภาคกลาง กรุงเทพมหานครและในเขตเทศบาลทั่วประเทศยังลดลงต่ำกว่าระดับทดแทนตนเองอีกด้วย ส่วนการเจริญพันธุ์ของประชากรที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลก็เข้าใกล้ระดับการทดแทนตนเอง เช่นเดียวกัน คือมีค่าเพียง 2.4 เท่านั้น (รายละเอียดแสดงไว้ในตารางที่ 1 และรูปที่ 2)

ผลกระทบต่อสถาบันหมู่บ้าน

เพราะการเจริญพันธุ์ลดลงมากเช่นนี้จึงทำให้จำนวนคนเกิดต่อปีของจังหวัดเชียงใหม่ลดจำนวนลงเรื่อย ๆ จากที่มีคน เกิดมากกว่า 30,000 คน ต่อปี เมื่อเริ่มทศวรรษ 1960's ลดลงเหลือเพียงประมาณ 18,000 คน ใน ค.ศ. 1988 การ ลดจำนวนคนเกิดมากเช่นนี้ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อขนาดของหมู่บ้านอย่างน่าวิตก

ผลการวิจัยดูจำนวนการเกิดในปี ค.ศ. 1988 แยกตามที่อยู่ของมารดาชัดเจนว่าหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่มีจำนวน เด็กเกิดน้อยกว่าที่คาดหมายไว้มาก กล่าวคือมีหมู่บ้าน 29 แห่งไม่มีเด็กเกิดเลยตลอดทั้งปี มีหมู่บ้านถึง 291 แห่ง (23%) เด็กเกิด 1-4 คน และมีหมู่บ้านมากถึง 767 แห่ง (60%) มีเด็กเกิดไม่ถึง 10 คน

รูปที่ 2 เปรียบเทียบการลดการเจริญพันธุ์ของจังหวัดเชียงใหม่ และของประเทศไทย ตั้งแต่ ค.ศ. 1960-1990

ตารางที่ 1
เปรียบเทียบอัตราการเจริญพันธุ์ของไทย 1960-1980's

ประเทศไทย แยกเป็น รายภาค	อัตราการเจริญพันธุ์รวมต่อสตรี 1 คน		
	1960 -65 ^(a)	1975 -80 ^(a)	1984 -86 ^(b)
ทั่วประเทศ	6.2	3.5	2.21
ภาคเหนือ	6.4	3.0	2.17
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	6.5	4.4	2.46
ภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพฯ)	6.1	3.2	1.88
กรุงเทพฯ	n.a.	2.1	1.65
ภาคใต้	6.5	4.1	3.06
เขตเทศบาล	4.7	2.3	1.65
นอกเขตเทศบาล	6.5	3.8	2.40

แหล่งที่มา (a) : วิเคราะห์จากข้อมูลสำมะโนประชากร ปี 1970 และ 1980 ของทั้งประเทศรายภาค โดยอาศัย Rele's Technique ซึ่งประมาณอายุขัยของสตรีที่ระดับ 60 ปี

(b) : THAILAND, "Demographic and Health, Survey 1987" : Table 3.2, page 38. (Fertility rate for Thailand, 24 months prior to survey)

เมื่อปรับจำนวนการเกิดตามจำนวนประชากรของหมู่บ้านแล้วก็ยังพบว่ามีอัตราการเกิดน้อยมาก ๆ กล่าวคือ มีเด็กเกิดต่ำกว่า 15 คน ใน 133 หมู่บ้าน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 72 ของหมู่บ้านทั้งหมด 186 แห่ง ซึ่งมีประชากรระหว่าง 750-999 คน เมื่อเทียบกับก่อนการวางแผนครอบครัวจะมีเด็กในหมู่บ้านเหล่านี้ตั้งแต่ 30 คนขึ้นไป เมื่อนำไปสมรณบัตรปี 1988 ของแต่ละหมู่บ้านมาลบจากจำนวนคนเกิดในหมู่บ้านเดียวกันหารด้วยจำนวนประชากรของแต่ละหมู่บ้านและคูณด้วยจำนวน 100 จะได้ค่าอัตราการเพิ่มประชากรทางธรรมชาติที่ระดับหมู่บ้าน จากการวิเคราะห์เช่นนี้ทำให้ค้นพบสิ่งน่าสนใจหลายประการกล่าวคือ (i) พบหมู่บ้านในชนบทจำนวน 104 หมู่บ้าน (8%) มีอัตราเกิดเท่ากับอัตราตาย ทำให้อัตราการเพิ่มจำนวนประชากรเป็นศูนย์ (ZPG = Zero population growth) (ii) พบ 132 หมู่บ้าน (10%) มีอัตราตายสูงกว่าอัตราเกิด เป็นผลให้หมู่บ้านเหล่านั้นเริ่มมีจำนวนประชากรลดน้อยลง (Depopulation) (iii) พบอีก 779 หมู่บ้าน (61%) มีอัตราการเพิ่มประชากรอยู่ระหว่าง 0.1-1.45% และ (iv) หมู่บ้านที่เหลือนอกจากนั้น มีอัตราการเพิ่มของจำนวนประชากรสูงกว่า 1.5% ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นหมู่บ้านชาวเขาหรือมีชาวเขาปะปนอยู่เป็นจำนวนมาก

จากหลักฐานของการวิจัยครั้งนี้ชี้ชัดแล้วว่า การลดจำนวนประชากร (ที่เราคาดว่าจะไม่เกิดขึ้นจนกว่าจะถึง ค.ศ. 2035 เป็นต้นไปนั้น) ได้เกิดขึ้นแล้วในหมู่บ้านชนบทจำนวนมากของจังหวัดเชียงใหม่ ยิ่งกว่านั้นการที่ไม่มีเด็กเกิดในบางปี หรือมีเด็กเกิดเพียงปีละไม่กี่คนในหลายหมู่บ้านทำให้ต้องคิดว่า หมู่บ้านเหล่านั้นจะคงสภาพความเป็นหมู่บ้านได้นานอีกสักกี่ชั่วคน ?

ผลกระทบทางด้านการศึกษา

เมื่อเด็กในหมู่บ้านลดจำนวนลงมากตั้งได้กล่าวมาแล้ว จึงส่งผลกระทบต่อการศึกษาประชาบาลอย่างรุนแรงจนต้องปิดโรงเรียนไปแล้ว 106 แห่ง จากโรงเรียนทั้งหมดที่เคยก่อตั้งมา 1,117 แห่ง จากการสืบประวัติของโรงเรียนทุกแห่งของจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้เราทราบว่าโรงเรียนมากถึง 52 แห่งที่มีจำนวนนักเรียนน้อยเกินไปจนต้องปิดตัวเองลงก่อนปี 1986 อีก 3 ปีต่อมา โรงเรียนปิดเพิ่มอีก 54 แห่ง และโรงเรียนที่ปิดไปส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตที่ชนชาวพื้นเมืองอาศัยอยู่

การวางแผนครอบครัวส่งผลกระทบต่อจำนวนนักเรียนชาวเขาและชาวไทยพื้นราบแตกต่างกัน จากการวิจัยของเราพบว่าท้องถิ่นที่อยู่ในเขตชนเมือง (ซึ่งมีชนชาวพื้นเมืองเกือบทั้งหมด) จะมีนักเรียนลดจำนวนลงมากเกือบ 50% ส่วนท้องถิ่นในเขตที่มีชาวเขาปะปนอยู่เป็นจำนวนมากนั้นจำนวนนักเรียนเกือบจะไม่ลดลงเลย ดังนั้นการก่อตั้งโรงเรียนในช่วงหลังจึงเพื่อให้บริการแก่ชนกลุ่มน้อยเท่านั้น

นอกจากนั้นจำนวนนักเรียนในชั้นเรียนมีน้อยเกินไป จึงทำให้การเรียนการสอนเป็นไปด้วยความยากลำบาก จากสถิติจำนวนนักเรียนที่ลดลงมาเรื่อย ๆ นี้ ทำให้โรงเรียนที่ยังเปิดทำการสอนอยู่ มีนักเรียนไม่ครบชั้นเรียน ดังนั้นเพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินต่อไปได้ ผู้บริหารโรงเรียนจึงต้องปรับการบริหารเป็นรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้นว่า 1-3-5 ในปีนี้ และ 2-4-6 ในปีถัดไป ยิ่งไปกว่านั้นเรายังพบรูปแบบต่าง ๆ อีกถึง 29 รูปแบบ

ในปัจจุบันมีโรงเรียนที่เปิดสอนในระบบต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว 110 แห่ง ในอนาคตโรงเรียนทั้ง 110 แห่งนี้จะต้องปิดตัวเองลงอย่างแน่นอน เพราะจำนวนนักเรียนที่เปิดสอนอยู่นั้นมีจำนวนน้อยมาก นอกจากนั้นยังพบว่ายังมีโรงเรียนอีก 127 แห่งมีนักเรียนชั้นประถมปีที่ 1 ไม่ถึง 10 คน ซึ่งต่อมากจะกลายเป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนไม่ครบชั้นเรียน และโรงเรียนที่มีนักเรียนแต่ละ 10-19 คน จำนวน 238 แห่ง ก็จะกลายเป็นโรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนแต่ละน้อยกว่า 10 คน การเปลี่ยนแปลงในลักษณะเช่นนี้จะมีต่อไปอีกนานนับสิบสิบปี ดังนั้นผลการวิจัยครั้งนี้จึงชี้ชัดเจนว่าในอีก 20 ปีข้างหน้าจะมีโรงเรียน 100-200 แห่งต้องปิดลงอีก นอกเหนือจากโรงเรียน 106 แห่งที่ได้ปิดไปแล้วเมื่อก่อนสิ้นปี 1989

ผลกระทบทั้งสามประการที่กล่าวมาแล้วนั้นจะดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ดังจะเห็นได้จากการที่เราได้นำข้อมูลการเกิดทั้งหมดของจังหวัดเชียงใหม่ไปสัมพันธ์กับข้อมูลโรงเรียน ทำให้สามารถคาดการณ์ได้ว่าหากต้องการคงไว้ซึ่งโรงเรียนประชาบาลประจำหมู่บ้านโดยมีเด็กนักเรียนเกิน 30 คน (ต่อชั้นเรียน) ขึ้นไป แล้วจากทั้งหมด 1,297 หมู่บ้าน จะมีเพียง 34 หมู่บ้านเท่านั้น (คิดเป็นร้อยละ 2.7) ที่จะสามารถมีโรงเรียนของตนเองได้ ส่วนที่เหลือต้องยุบโรงเรียนประจำหมู่บ้านปล่อยให้เด็กนักเรียนตัวเล็ก ๆ จากหลายหมู่บ้านต้องเดินทางไปเรียนโรงเรียนเดียวกัน ซึ่งเป็นระยะทางที่ไกลจากบ้านมาก ๆ

การขาดแคลนแรงงานและการอพยพ

การที่จำนวนเด็กเกิดในแต่ละปีน้อยลงนอกจากจะส่งผลกระทบต่อสถาบันทางสังคมระดับหมู่บ้านและส่งผลกระทบต่อสถาบันทางการศึกษาแล้ว จำนวนผู้คนที่เติบโตเข้าสู่วัยแรงงานในแต่ละปีก็จะลดน้อยลงด้วย ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดช่องว่างให้มีการขาดแคลนแรงงาน ดังนั้นจึงดูดแรงงานจากภาคเกษตรกรรมในชนบทเข้ามาในเมือง และเมื่อการขาดแคลนแรงงานยังเพิ่มทวีขึ้นมากเท่าใด ตลาดแรงงานก็จะยิ่งดึงดูดแรงงานจากต่างจังหวัด ต่างภาค และต่างประเทศเข้ามามากขึ้นเท่านั้น

สังคมเชียงใหม่มีการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจมากในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา ดังนั้นจึงต้องประสบกับปัญหาการขาดแคลนแรงงานตามปั้มน้ำมัน ร้านอาหาร ร้านตัดผม และร้านค้าอื่น ๆ ทั่วไปหมด หลายร้านบนถนนเกือบทุกสายมีป้ายปิดประกาศรับสมัครคนงานต่อเนื่องกันเป็นเวลาหลายอาทิตย์และหลายเดือน ร้านอาหารบางร้านถึงกับต้องปิดไปเพราะหาคนทำงานไม่ได้

เมื่อประมาณ 2-3 ปีที่ผ่านมาได้สังเกตเห็นการขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตรกรรมเป็นบางจุดในบางพื้นที่ เช่นที่อำเภอสันกำแพง อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอสันทราย และอำเภอสารภี ค่าจ้างเกี่ยวข้าวต่อวันเพิ่มจาก 50-60 บาท เป็นมากกว่า 100 บาทต่อวัน เกษตรกรบางคนถึงกับปล่อยข้าวในนาโดยไม่เก็บเกี่ยว เพราะสามารถซื้อข้าวได้ถูกกว่าจ้างแรงงานเพื่อเก็บ

เกี่ยวข้องกับตนเอง

โดยปกติแล้วแรงงานในโรงงานและร้านค้าในตัวเมืองเชียงใหม่มาจากอำเภอใกล้เคียงได้แก่ อำเภอสารภี สันกำแพง ดอยสะเก็ด สันทราย แม่ริม ทางดง และสันป่าตอง ส่วนมากมาเข้าเย็นกลับ ส่วนแรงงานจากอำเภอห่างไกลมีไม่มากนัก แต่เนื่องจากเชียงใหม่เกิดการขาดแคลนแรงงานดังนั้นจึงมีการอพยพแรงงานมาจากจังหวัดอื่น ๆ ทั้งในภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง และภาคใต้มากขึ้น

ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ได้สังเกตเห็นแรงงานชาวไทยภูเขา แรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านเช่นพม่า บังคลาเทศ และลาวเข้ามาทำงานก่อสร้าง งานบริการ ร้านอาหาร แม้กระทั่งงานทำสวนและเฝ้าสวน ซึ่งลักษณะงานประเภทหลังนี้มีเข้ามามากในอำเภอรอบนอก และอำเภอที่ติดกับชายแดน

เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงขนาดและโครงสร้างประชากรดังที่จะกล่าวถึงต่อไปด้วยแล้ว จะยิ่งเห็นได้ชัดเจนว่า ความต้องการแรงงานเพื่อให้เพียงพอที่จะรองรับกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจที่กำลังเติบโตอยู่ในขณะนี้และในอนาคตนั้นจะยิ่งรุนแรงขึ้นอีกหลายเท่า

การเปลี่ยนแปลงขนาดและโครงสร้างประชากร : อดีต-ปัจจุบัน-อนาคต

การลดการเจริญพันธุ์ได้ส่งผลกระทบต่อขนาดและโครงสร้างอายุประชากรของจังหวัดเชียงใหม่ที่สังเกตเห็นได้จากรูปที่ 3 ซึ่งเปรียบเทียบโครงสร้างอายุประชากรปี ค.ศ. 1960 กับ ค.ศ. 1980 และเพื่อให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุและองค์ประกอบของประชากรจังหวัดเชียงใหม่ในอนาคตอันเกิดจากการลดระดับการเจริญพันธุ์ระหว่าง ค.ศ. 1960-80 จึงได้ฉายภาพประชากรของจังหวัดนี้ออกไปอีกจนถึงศตวรรษที่ 21⁽³⁾ โดยอาศัยสถิติประชากรปี 1980 เป็นหลัก พร้อมทั้งตั้งข้อสมมุติฐานไว้ 3 ประการดังนี้ (1) ภาวะเจริญพันธุ์ของประชากรจังหวัดเชียงใหม่จะมีค่าที่ระดับทดแทนตนเองดังที่ได้เกิดขึ้นในปี 1980 ตลอดไป (2) ภาวะการตายจะเหมือนกับที่เคยเกิดขึ้นในประเทศไทยเมื่อปี ค.ศ. 1974-75 ตลอดไป และ(3) เพิกเฉยต่อผลกระทบของการย้ายถิ่นฐานเข้าออกในช่วงเวลาดังกล่าวด้วย วิธีการเช่นนี้จะทำให้มองเห็นภาพแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบประชากรที่น่าสนใจหลายประการ ดังรายละเอียดที่กำลังจะกล่าวถึงต่อไป

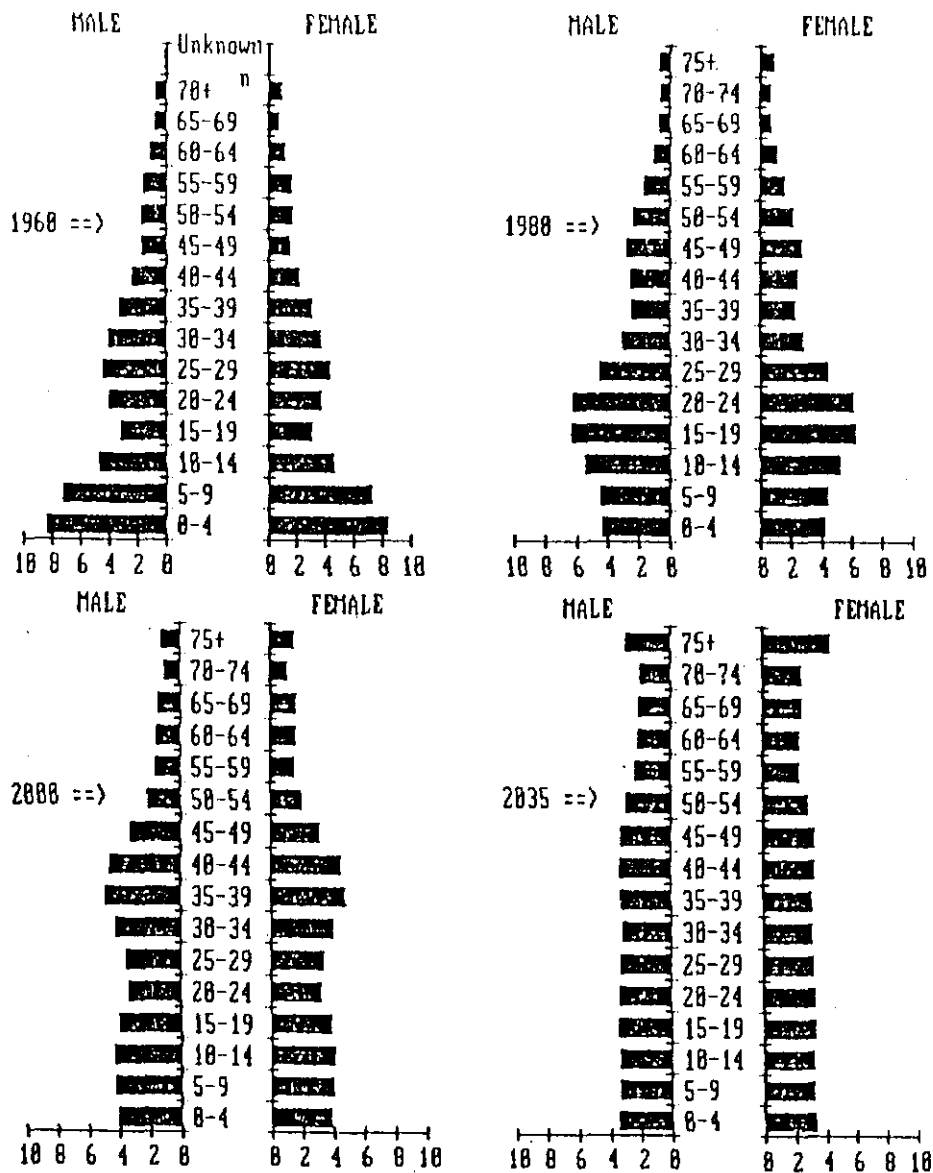
แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร : ในระหว่างที่การเจริญพันธุ์ลดจากค่าสูงลงสู่ระดับต่ำ ด้วยเวลาอันรวดเร็ว จำนวนประชากรของจังหวัดเชียงใหม่ได้เพิ่มขึ้น 45% ในรอบ 20 ปี โดยเพิ่มจาก 798,483 คน ในปี ค.ศ. 1960 เป็น 1,154,850 คน ในปี 1980 หลังจากนั้นจำนวนประชากรของจังหวัดเชียงใหม่จะเพิ่มขึ้นในอัตราที่ค่อย ๆ ลดลง ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 เป็นต้นไป จนกระทั่งปี ค.ศ. 2030 จำนวนประชากรจะมีค่าสูงสุดคือ ประมาณ 1,549,949 คน และหลังจากนั้นจำนวนประชากรจะลดจำนวนลงในอัตราที่ค่อนข้างเร็วเหลือประมาณ 1,342,968 คน ในปี ค.ศ. 2100 และจะลดลงต่อไปอีกจนเข้าสู่ภาวะสมดุลย์ในศตวรรษที่ 22 (รูปที่ 4)

การปรับโครงสร้างอายุ : โครงสร้างประชากรของจังหวัดเชียงใหม่ก่อนการลดระดับการเจริญพันธุ์เป็น Stable population ที่มีรูปร่างลักษณะดังแสดงไว้ในรูปที่ 3 (ปี ค.ศ. 1960) ซึ่งโครงสร้างประชากรแบบนี้จะมีฐานกว้างเป็นเด็กอายุ 0-4 ประมาณ 17% และมีปลายเรียวเหลี่ยม ทำให้กลุ่มผู้สูงอายุ (กลุ่มอายุ 65 หรือมากกว่า) มีเพียง 3.6% เท่านั้นเอง โครงสร้างประชากรในรูปลักษณะดังกล่าวนี้เป็นผลเนื่องมาจากการเจริญพันธุ์ของประชากรเชียงใหม่มีค่าสูง และคงค่านั้นเป็นระยะเวลายาวนานมาแล้ว

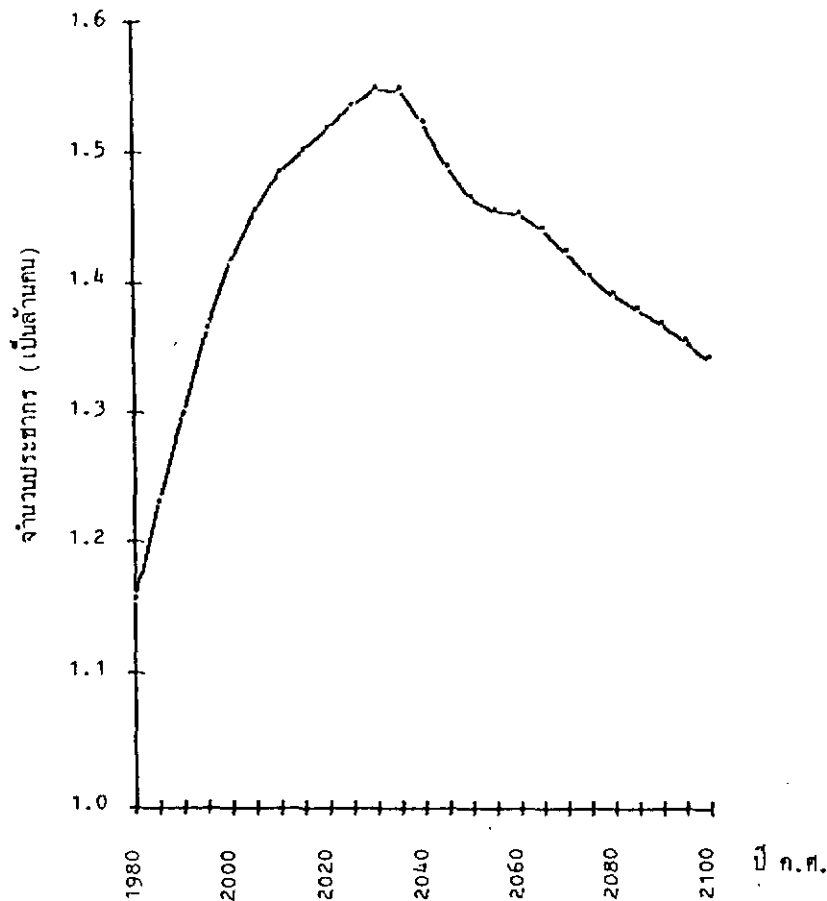
แต่เนื่องจากการวางแผนครอบครัวที่นำเข้าตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1960's ได้ทำให้การเจริญพันธุ์ของประชากรได้ลดลงอย่างรวดเร็วดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น ได้ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างอายุประชากรในปีถัด ๆ มา (ดูโครงสร้างอายุปี 1980 ในรูปที่ 3) โดยที่เมื่อได้เกิดขึ้นแล้วก็จะดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องไปอีกเป็นระยะเวลานาน จนกระทั่งถึงในราวกลางศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ด ประชากรของจังหวัดเชียงใหม่จึงจะเข้าสู่ Stable population อีกครั้งหนึ่ง แต่ลักษณะ Stable population แบบใหม่นี้จะแตกต่างจากเดิมมาก กล่าวคือจะมีรูปลักษณะแคบสูงขึ้นไปเหมือน

คอนโดมิเนียม แทนที่จะเหมือนเจดีย์นครปฐมอย่างที่เคยปรากฏในปี 1960 ลักษณะโครงสร้างประชากรเช่นนี้จะมีสัดส่วนของประชากรตามกลุ่มอายุ คือ 0-14, 15-29, 30-34, 45-49 และ 60+ เกือบเท่ากัน คือประมาณ 20% สัดส่วนที่เป็นเด็กอายุ 0-4 จะมีค่าประมาณ 6-7% และสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุจะเพิ่มเป็น 15-20 เปอร์เซนต์

รูปที่ 3 โครงสร้างช่วงอายุของประชากรจังหวัดเชียงใหม่

รูปที่ 4 จำนวนประชากรจังหวัดเชียงใหม่ในอนาคต

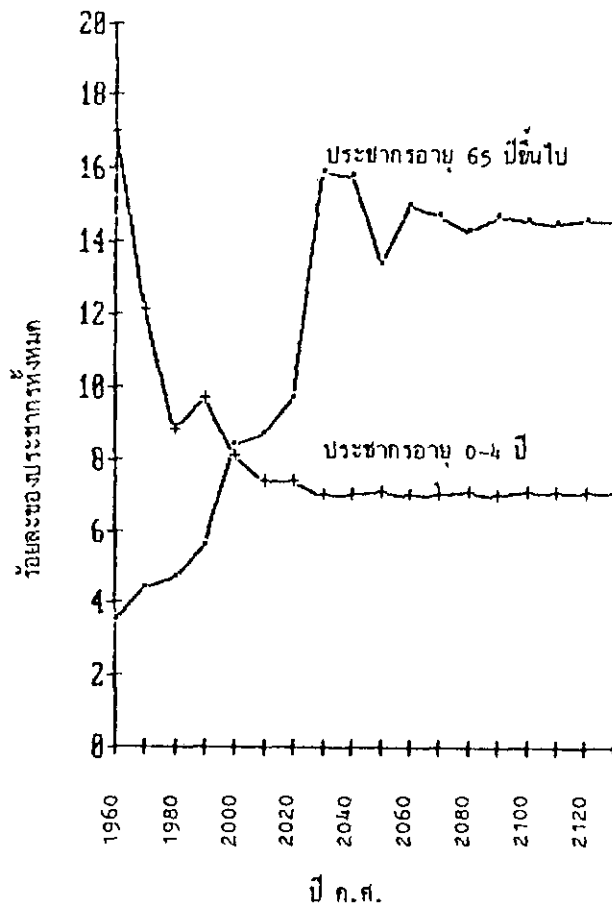
การเพิ่มสัดส่วนผู้สูงอายุ : สัดส่วนผู้สูงอายุที่เคยมีค่าต่ำเพียง 3.6 เปอร์เซ็นต์ใน ค.ศ. 1960 ได้เพิ่มสูงขึ้นที่ 5.5 เปอร์เซ็นต์ ในปี ค.ศ. 2000 จากนั้นจะเพิ่มเร็วขึ้นในทศวรรษหน้า (ในขณะที่สัดส่วนของประชากรในวัยเด็กคงที่แล้ว) จนมีค่าสูงสุดประมาณร้อยละ 17 ของประชากรทั้งหมดในปี ค.ศ. 2030-40 และสัดส่วนของวัยสูงอายุนี้อาจยังคงเปลี่ยนแปลงต่อไปอีก จนกระทั่งครั้งหลังของศตวรรษหน้า ซึ่งประชากรทั้งหมดจะเป็นผู้สูงอายุประมาณร้อยละ 15 และจะมีค่าคงที่ต่อไปดังรายละเอียดในรูปที่ 5

ถึงแม้ว่าสัดส่วนของผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นมากเช่นนี้เป็นเรื่องที่ควรระวังไว้ด้วยแล้วก็ตาม แต่จำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นจาก 28,210 คน ใน ค.ศ. 1960 เป็น 262,714 คน ใน ค.ศ. 2035 ซึ่งเป็นระยะเวลาเดียวกับที่จำนวนคนเจริญเติบโตเข้าสู่แรงงานได้ลดลงจาก 135,905 คน เหลือเพียง 106,570 คนนั้น เป็นเรื่องที่น่าวิตกกังวลยิ่งกว่า

การเพิ่มสัดส่วนของสตรี : เป็นความจริงที่ว่า ในทุกสังคมจะมีเพศชายมากกว่าเพศหญิงในเยาว์วัยและเพศหญิงจะมากกว่าเพศชายเมื่ออายุมากขึ้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะสัดส่วนของการเกิดมีชีวิตของทารกจะเป็นเพศชาย 105 คน ต่อเพศหญิง 100 คน แต่เนื่องจากอัตราการตายของเพศชายสูงกว่าเพศหญิงในทุกกลุ่มอายุ ดังนั้นจึงทำให้สัดส่วนดังกล่าวลดลงเรื่อยๆ เมื่อการปฏิวัติทางด้านประชากรได้เกิดขึ้นแล้วที่จังหวัดเชียงใหม่ เราจึงพบว่าตั้งแต่ปี ค.ศ. 2020 เป็นต้นไป จะเริ่มมีเพศชายน้อยกว่าเพศหญิงที่อายุ 45 ปีขึ้นไป ยิ่งกว่านั้นในศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ดนี้สัดส่วนดังกล่าวจะมีค่าลดน้อยลงเรื่อยๆ ในกลุ่มประชากรที่อายุมากขึ้น ปรากฏการณ์เช่นนี้จะทำให้มีประชากรในวัยสูงอายุเพศหญิงมากกว่าเพศชายและจะมีจำนวนมากกว่าที่เคยพบในศตวรรษที่ยี่สิบด้วย

เนื่องจากสาเหตุของการปฏิวัติทางประชากร (เช่น มีการลดลงของอัตราการตาย และการลดระดับการเจริญพันธุ์) ได้เกิดขึ้นแล้วในทุกส่วนของประเทศ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบประชากร จึงมีได้จำกัดอยู่เฉพาะในจังหวัดเชียงใหม่ เท่านั้น แต่จะเกิดขึ้นในทุกส่วนของประเทศด้วย เพียงแต่ระยะเวลาและสัดส่วนจำนวนการเพิ่มจะแตกต่างกันบ้างเท่านั้น กล่าวคือ เกือบทุกจังหวัดในภาคเหนือและภาคกลาง การเพิ่มสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุจะเกิดขึ้นเช่นเดียวกับจังหวัดเชียงใหม่ เพียงแต่ใช้เวลาช้ากว่าประมาณ 5 ปี ส่วนจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้จะเกิดขึ้นภายหลังภาคกลางและภาคเหนือประมาณ 5-10 ปี ทั้งนี้เพราะการลดระดับการเจริญพันธุ์ในทั้งสองภาคเกิดขึ้นทีหลัง

รูปที่ 5 แสดงร้อยละของประชากรจังหวัดเชียงใหม่ อายุ 65 ปี แยกตามเพศ

ยิ่งกว่านั้นการเปลี่ยนแปลงทางด้านองค์ประกอบประชากรที่เสนอไว้นี้ได้จากการคาดประมาณจากข้อกำหนด 3 ประการดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น แต่ข้อกำหนดที่ตั้งไว้นั้นเป็นไปในลักษณะที่ค่อนข้างจะผิดจากข้อเท็จจริง โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับระดับการเจริญพันธุ์ซึ่งที่ เพราะการค้นคว้าวิจัยต่อมาพบว่าการเจริญพันธุ์ของจังหวัดเชียงใหม่ลดลงต่อไปอีกถึงระดับต่ำกว่าการทดแทนตนเองอย่างมาก ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้มีผลกระทบต่อองค์ประกอบด้านประชากรและสังคมอย่างรุนแรง ในขณะที่เดียวกันประเทศไทยก็อาจจำเป็นต้องรับผู้อพยพจากต่างประเทศเข้ามามากขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อพยุงฐานะทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งการกระทำเช่นนั้นจะส่งผลกระทบต่อสังคมที่รุนแรงมากขึ้นกัน บทเรียนที่ได้จากการค้นคว้าวิจัยของ Ansley Coale⁽¹⁰⁾ และของ Espenshade⁽¹³⁾ ในสังคมอเมริกาที่มีอัตราการเจริญพันธุ์ต่ำกว่าระดับทดแทนตนเองมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไปนี้มีค่าอย่างยิ่งสำหรับการหาทางแก้ไขเพื่อคงไว้ซึ่งสังคมไทย

ผลกระทบด้านประชากรเนื่องจากการเจริญพันธุ์ต่ำ

Ansley J. Coale⁽¹⁰⁾ ได้แสดงให้เห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเจริญพันธุ์ต่ำต่อขนาดและโครงสร้างอายุประชากรของประเทศสหรัฐอเมริกาไว้อย่างชัดเจน โดยเขาใช้วิธีการคาดคะเน (projection) จำนวนประชากรของประเทศสหรัฐอเมริกาปี ค.ศ. 1980 ออกไปถึงปี ค.ศ. 2100 โดยถือเอาการเจริญพันธุ์ต่ำที่ระดับทดแทนตนเอง (คืออัตราการเจริญพันธุ์เท่ากับ 2.07 = ที่ระดับการทดแทนประชากรรุ่นพ่อแม่) เป็นหลัก แล้วนำไปเปรียบเทียบกับประชากรที่เกิดขึ้นจากระดับการเจริญพันธุ์ต่ำกว่านั้นอีก 3 ระดับ คืออัตราการเจริญพันธุ์ 1.8, 1.6 และ 1.4 ต่อสตรีหนึ่งคน การคาดคะเนทั้งหมดยึดถือเอาระดับการตายต่ำ (อายุโดยเฉลี่ยของเด็กแรกเกิดเท่ากับ 80 ปี) เป็นหลัก สำหรับการคาดคะเนประชากรของการเจริญพันธุ์แต่ละระดับได้แบ่งออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนหนึ่งทำการคาดคะเนโดยปราศจากประชากรที่ย้ายถิ่นเข้ามา และอีกส่วนหนึ่งได้รวมเอาจำนวนประชากรที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาปีละ 700,000 คน จำนวนประชากรที่ย้ายถิ่นเข้ามานี้สูงกว่าจำนวน 400,000 คนที่กำหนดไว้ในกฎหมาย แต่ก็น้อยกว่าจำนวนประชากรย้ายถิ่นทั้งหมดที่รวมพวกที่ย้ายเข้ามาโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมายด้วย

ตารางที่ 2 สรุปการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรระหว่างปี ค.ศ. 1980 และปี ค.ศ. 2100 ภายใต้เงื่อนไขของการคาดคะเนแบบต่าง ๆ สำหรับเงื่อนไขการเจริญพันธุ์ที่ระดับทดแทนตนเอง (อัตราการเจริญพันธุ์รวม = 2.07) นั้น จำนวนประชากรจะเพิ่มอีก 25 เปอร์เซ็นต์จากปี 1980 ก่อนถึงครึ่งศตวรรษข้างหน้าแล้วจึงจะมีค่าคงที่ แต่ถ้าภายใต้เงื่อนไขของการอพยพเข้าปีละ 700,000 คนด้วยแล้ว จำนวนประชากรปี ค.ศ. 2100

Table 2 The effect of net immigration on the size of the projected population of the United States in 2100, at various low levels of fertility

Assumed total fertility rate	Population in 2100 relative to 1980		Population in 2100 with migration relative to population without immigration	Required annual migration so that population in 2100 = population in 1980
	No immigration	700,000 annual immigration		
2.07	1.265	1.732	1.370	-396,000
1.80	0.748	1.130	1.511	464,000
1.60	0.492	0.824	1.675	1,017,000
1.40	0.336	0.627	1.870	1,594,000

แหล่งที่มา : From Ansley J. Coale " Demographic Effects of Below-Replacement Fertility and Their Social Implications," in *Below-Replacement Fertility in Industrial Societies* ; Causes, Consequences, Policies. Table. 1, P.205

จะเพิ่มจำนวนขึ้นไปอีก 3 ใน 4 ของประชากรปี 1980 ซึ่งจะมีอัตราการเพิ่มประชากรถึงปีละ 4,000,000 คน อย่างสม่ำเสมอ ส่วนภายใต้เงื่อนไขของการเจริญพันธุ์ต่ำสุด (อัตราการเจริญพันธุ์รวมเท่ากับ 1.4 ต่อสตรี 1 คน) นั้น จำนวนประชากรในปี 2100 จะมีค่าเพียง 1 ใน 3 ของประชากรปี 1980 (ถ้าไม่มีการย้ายเข้า) แต่ถ้ารวมการย้ายเข้าปีละ 700,000 คนด้วยแล้ว จะมีจำนวนทั้งหมดเท่ากับ 5 ใน 8 ของประชากรปี 1980

ในคอลัมน์สุดท้ายของตารางที่ 2 บอกจำนวนประชากรอพยพเข้าต่อปีเพื่อให้จำนวนประชากรในปี ค.ศ. 2100 เท่ากับปี ค.ศ. 1980 ซึ่งภายใต้เงื่อนไขแรกต้องอพยพประชากรออก จึงจะทำให้ประชากรเท่าปี 1980 ทั้งนี้เพราะการเจริญเติบโตของประชากรเกิดจาก Momentum of growth ที่แฝงไว้ในโครงสร้างอายุประชากรปี 1980 นั้นเอง หากการเจริญพันธุ์ของประชากรลดต่ำลงถึง 1.4 แล้ว ประเทศสหรัฐอเมริกาต้องการจำนวนประชากรอพยพเข้าถึงปีละ 1.6 ล้านคน จึงจะทำให้ประชากรปี ค.ศ. 2100 มีค่าเท่ากับปี ค.ศ. 1980

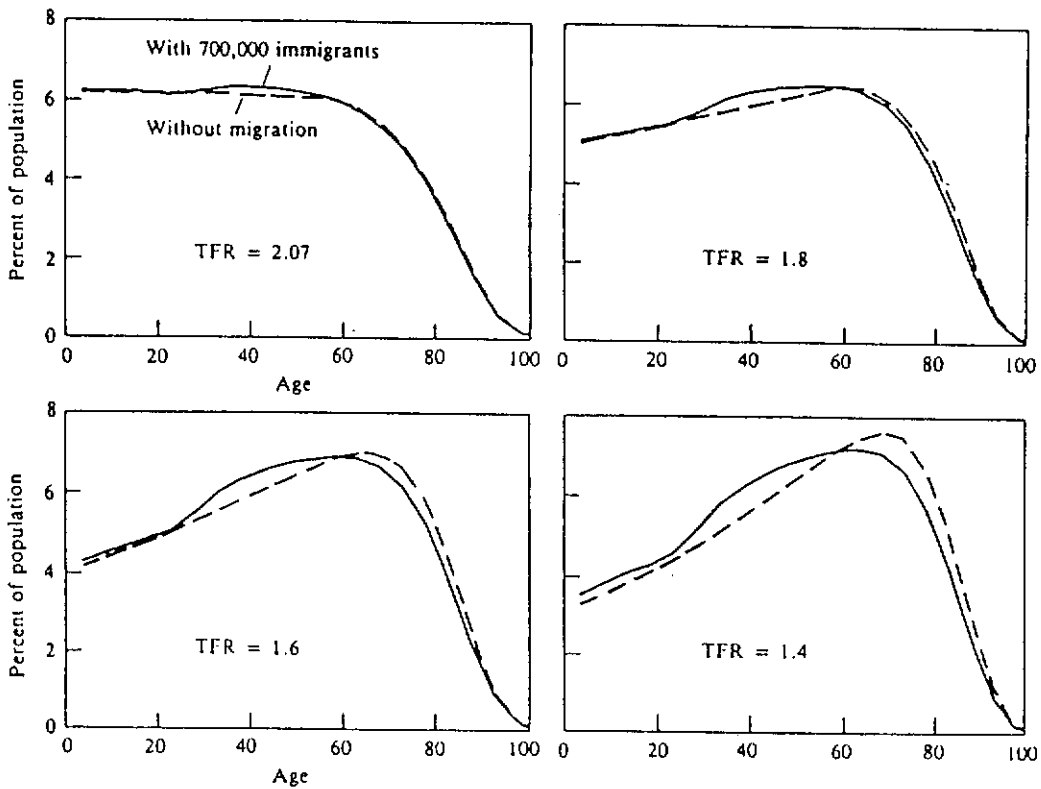
ตารางที่ 3 และรูปที่ 6 ได้เลือกเอาค่าสถิติ (parameters) ต่าง ๆ ของโครงสร้างอายุประชากรปี ค.ศ. 2100 ซึ่งเป็นผลจากเงื่อนไข 4 ประการของการคาดคะเนประชากร โดยได้แยกออกจากกันระหว่างกรณี และการไม่มีการอพยพเข้าสู่สหรัฐอเมริกา นอกจากนั้นยังได้เปรียบเทียบค่าสถิติของปี 2100 กับปี 1980 เอาไว้ด้วย เขาพบว่าสัดส่วนของโครงสร้างอายุไป่ฟองขึ้นที่อายุสูงขึ้น ดังนั้นจึงทำให้ค่ามัธยฐาน

Table 3 Characteristics of age distributions in 2100, at various low levels of fertility

Assumed total fertility rate	median age		Proportion in age intervals				P60-64/ P20-24
	Whole	Persons 20-64	0-19	20-64	65+	80+	
No immigration							
2.07	37.7	39.7	0.249	0.551	0.200	0.054	.95
1.80	42.3	41.0	0.209	0.552	0.240	0.068	1.17
1.60	46.0	42.2	0.178	0.546	0.275	0.081	1.39
1.40	49.9	43.3	0.147	0.536	0.317	0.098	1.70
Including net immigration at 700,000 per year							
2.07	37.5	39.7	0.248	0.558	0.193	0.051	0.95
1.80	41.5	40.9	0.210	0.565	0.226	0.062	1.16
1.60	44.3	41.7	0.182	0.567	0.251	0.070	1.35
1.40	46.9	42.5	0.156	0.569	0.275	0.079	1.59
1980 population	28.8	35.0	0.305	0.565	0.131	0.030	0.51

แหล่งที่มา : From Ansley J. Coale "Demographic Effects of Below-Replacement Fertility and Their Social Implications," in Below-Replacement Fertility in Industrial Societies; Causes, Consequences, Policies. Table 2, P.208

FIGURE 6 The percent age distribution of the projected population of the United States in 2100 at various levels of fertility, with and without net immigration

SOURCE: Calculations by the author.

(median = ค่าอายุของโครงสร้างประชากรที่แบ่ง 50 เปอร์เซนต์ของประชากรอายุน้อยเอาไว้) ของโครงสร้างอายุเพิ่มขึ้นถึง 9 ปี ภายใต้เงื่อนไขการเจริญพันธุ์ที่มีค่าต่ำปานกลาง (คือระดับทดแทนตนเอง) แต่ถ้าภายใต้เงื่อนไขการเจริญพันธุ์ต่ำมาก ๆ ที่ 1.4 แล้ว ค่ามัธยฐานของโครงสร้างอายุประชากรจะเพิ่มขึ้นถึง 20 ปีถ้าไม่มีการย้ายเข้าแม้จะรวมการอพยพย้ายถิ่นเข้าปีละ 700,000 คน เข้าไปแล้วค่ามัธยฐานของโครงสร้างประชากรก็ยิ่งเพิ่มขึ้นถึง 18 ปี นอกจากนั้นสัดส่วนของเด็กอายุต่ำกว่า 20 ปีได้ลดลงอย่างมากในทุกเงื่อนไขของการคาดคะเน (จะลดลงมากถึง 50 เปอร์เซนต์ถ้าการเจริญพันธุ์อยู่ที่ระดับต่ำสุดคือ 1.4) ในขณะที่เดียวกันก็พบว่าสัดส่วนของประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปนั้นเพิ่มขึ้นในทิศทางที่สวนกับที่กล่าวแล้ว เป็นผลให้สัดส่วนทั้งหมดของประชากรรวมกันระหว่างกลุ่มอายุเยาว์วัยแรงงานและก่อนวัยแรงงานแทบจะไม่เปลี่ยนแปลงในทุกเงื่อนไข ส่วนสัดส่วนของประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปจะเพิ่มตั้งแต่ 50 เปอร์เซนต์ไปถึง 100 เปอร์เซนต์ทั้งนี้แล้วแต่เงื่อนไขของการคาดคะเน และสัดส่วนของกลุ่มประชากรที่มีอายุแก่มาาก ๆ (อายุ 80 ปีขึ้นไป) ได้เพิ่มขึ้นถึงเกือบ 3 เท่าตามเงื่อนไขการคาดคะเนที่มีการเจริญพันธุ์ต่ำสุดและปราศจากการอพยพเข้า

คุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งจากตัวเลขที่ปรากฏในตารางที่ 3 คือ ความแตกต่างที่มีค่าเพียงเล็กน้อยระหว่างโครงสร้างอายุปี ค.ศ. 2100 ทั้งที่มีและไม่มี การอพยพเข้าของประชากรตามเงื่อนไขต่าง ๆ (ความแตกต่างเพียงเล็กน้อยจะเห็นได้ชัดเจนเช่นเดียวกันในรูปที่ 2) การอพยพเข้าอย่างสม่ำเสมอในแต่ละปีจะมีผลพอประมาณต่อการลดจำนวนประชากรซึ่งเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขการเจริญพันธุ์ที่ต่ำมาก ๆ แต่จะมีผลทำให้การเพิ่มประชากรเป็นไปอย่างสม่ำเสมอภายใต้เงื่อนไขการ

เจริญพันธุ์ต่ำที่ระดับปานกลาง (คือที่ระดับทดแทนตนเอง) แต่ถ้าประชากรที่อพยพเข้ามามีอัตราการเจริญพันธุ์ต่ำมาก ๆ เช่นเดียวกับประชากรของประเทศสหรัฐอเมริกาแล้ว ก็จะส่งผลน้อยมากต่อการจัดระเบียบโครงสร้างอายุซึ่งได้รับผลกระทบอย่างแรงเนื่องจากการเจริญพันธุ์ที่ระดับต่ำ

สำหรับการเปลี่ยนแปลงอัตราส่วนประชากรในวัยแรงงานนั้น ค่ามัธยฐานของกลุ่มอายุวัยแรงงาน (อายุ 20-64) จะเพิ่มขึ้นอีก 5 ปี ภายใต้เงื่อนไขการเจริญพันธุ์ 2.07 และเพิ่มอีก 7-8 ปี ภายใต้เงื่อนไขการเจริญพันธุ์ต่ำที่ 1.4 และที่แสดงไว้ในคอลัมน์ที่สองของตารางที่ 3 นั้น ได้แสดงให้เห็นสัดส่วนของอัตราส่วนของประชากรวัยที่กำลังจะเกษียณอายุ (อายุ 60-64) ต่อประชากรวัยเข้าสู่การทำงาน (อายุ 20-24) มีค่าเกือบเป็น 2 เท่าในปี ค.ศ. 2100 ภายใต้เงื่อนไขการเจริญพันธุ์ต่ำปานกลาง (อัตราการเจริญพันธุ์เท่ากับ 2.07) และมีค่า 3 เท่าหรือมากกว่าภายใต้เงื่อนไขการเจริญพันธุ์ต่ำมาก ๆ

การอพยพส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะประชากร ของประเทศที่มีการเจริญพันธุ์ต่ำ

ในขณะที่การเจริญพันธุ์ของประเทศอุตสาหกรรมได้ลดลงอย่างรวดเร็ว (ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1965 เป็นต้นมา) จนถึงระดับต่ำกว่าการทดแทนจำนวนประชากรของตัวเองนั้นได้มีการอพยพย้ายถิ่นจากประเทศในโลกลงไปเป็นจำนวนมาก—ไม่ว่าจะนับตามจำนวนหรือสัดส่วนของผู้อพยพต่อจำนวนประชากรของประเทศเหล่านั้นก็ตาม ปรากฏการณ์ดังกล่าวเพิ่งเป็นที่ประจักษ์เมื่อไม่นานมานี้เอง และการอพยพประชากรระหว่างประเทศเช่นนี้ได้กลายเป็นความเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากรครั้งสำคัญที่สุด (Teitelbaum and Winter, 1985)⁽²²⁾

เมื่อผู้อพยพส่วนใหญ่มาจากประเทศในโลกลงที่ 3 จึงทำให้เกิดผลกระทบต่อการเพิ่มประชากรได้ 2 ทาง คือ ประชากรที่มาจากประเทศเหล่านั้นได้เพิ่มจำนวนของตัวเองมากขึ้นเรื่อย ๆ และการเจริญพันธุ์ของเขาก็จะสูงกว่าการเจริญพันธุ์ของประชากรเจ้าของประเทศด้วย ดังตัวอย่างที่เกิดขึ้นแล้วในประเทศเยอรมันตะวันตก เมื่อปี 1965 ซึ่งมีการเพิ่มประชากรตามธรรมชาติ (เกิดมากกว่าตาย) จำนวน 366,300 คน แบ่งเป็น ชาวเยอรมันแท้ 344,000 คน ที่เหลืออีก 32,300 คนเป็นพวกอพยพเข้าประเทศ แต่อีกเพียง 10 ปีต่อมา (ค.ศ. 1975) การเพิ่มประชากรของประเทศนี้ก็กลายเป็นตรงข้ามคือ มีค่าเป็นลบ ซึ่งชาวเยอรมันแท้ ๆ มีจำนวนคนเกิดน้อยกว่าคนตายถึง 235,500 คน ในขณะที่กลุ่มผู้อพยพมีการเพิ่มเป็นบวกมากถึง 99,000 คน ดังนั้นการเพิ่มจำนวนประชากรทั้งหมดของประเทศเยอรมันในปีนั้นจึงกลายเป็นพวกอพยพย้ายถิ่นเข้าไปบวกกับการเพิ่มจำนวนทางธรรมชาติของพวกอพยพเองทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังพบสถิติเช่นเดียวกันในประเทศฝรั่งเศสระหว่างปี 1950 และ 1975 ซึ่งมีประชากรเพิ่มถึง 11 ล้านคน โดยแบ่งเป็นพวกอพยพเข้ามา 7 ล้านคนและอีก 4 ล้านคนเป็นการเพิ่มขึ้นเองทางธรรมชาติ เมื่อนับตั้งแต่ปี 1975 เป็นต้นมาจึงพบว่า การเพิ่มขึ้นของประชากรฝรั่งเศสทั้งหมดเกิดจากอัตราการเกิดสูงของพวกอพยพมาจากประเทศในทวีปอาฟริกาตอนเหนือ (Carlson, 1985)⁽¹⁹⁾

เพื่อแสดงให้เห็นผลกระทบของการอพยพต่อประชากรที่มีการเจริญพันธุ์ต่ำ Espenshade⁽¹³⁾ ได้คาดประมาณประชากรของประเทศสหรัฐอเมริกาออกไปอีกหลายร้อยปี โดยยึดเอาจำนวนประชากร เพศ และอายุ ของประชากรของปี 1980 เป็นหลัก และถือเอาอัตราการเจริญพันธุ์ (อัตราการเจริญพันธุ์รวม = 1.8) และอัตราการตายปี 1980 คงที่ตลอดไป ส่วนการย้ายถิ่นเข้าออกได้ยึดจากสถิติการย้ายเข้าสู่หิมีค่าคงที่และมีการกระจายทางด้านอายุและเพศเช่นเดียวกับที่พบในหมู่ผู้อพยพทุกกฎหมาย ปี 1983 เป็นหลัก

ผลการคาดประมาณประชากรพบว่าจากจำนวนประชากร 226.5 ล้านคนที่นับได้จากสำมะโนประชากรของประเทศสหรัฐอเมริกา ปี 1980 เพิ่มจำนวนมากขึ้นเป็น 280.8 ล้านคนใน ค.ศ. 2025 และแล้วก็เริ่มลดลงอย่างช้า ๆ และใช้เวลานานมากจนกระทั่งเหลือจำนวนประชากรเพียง 169.7 ล้านคน เมื่อถึง Stationary population ที่สมบูรณ์แบบนั้น จำนวนคนเกิดรวมทั้งปี (1.94 ล้านคน) บวกกับจำนวนผู้ย้ายถิ่นเข้ามา (0.56 ล้านคน) จะมีค่าพอทดแทนกับจำนวนคนตายทั้งปี (2.50 ล้านคน) พอดี การวิจัยของเขายังพบอีกว่านอกจากประชากรอเมริกันจะลดจำนวนน้อยลงแล้วยังจะกลายเป็นประชากร

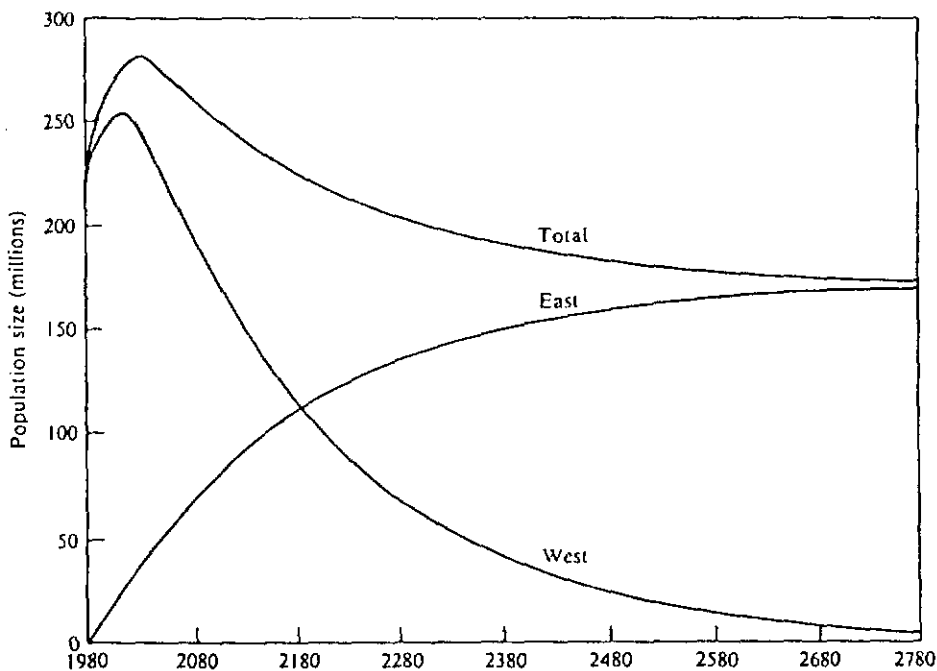
ที่แก่ตัวลงอีกด้วย กล่าวคือค่ามัธยฐานของโครงสร้างอายุประชากรสตรีเปลี่ยนเป็น 42.3 ปี จากที่เคยเป็น 31.3 ปี ในปี ค.ศ. 1980 และสำหรับค่ามัธยฐานโครงสร้างอายุประชากรเพศชายมีค่าเท่ากับ 38.8 ปีจากที่เคยเป็น 28.8 ปีตามลำดับ

นอกจากนี้รูปที่ 7 ยังได้แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงประชากรเดิม (West population) และประชากรอพยพเข้ามาใหม่ (East population) ประชากรเดิม (West population) จะเพิ่มจำนวนก่อน เนื่องจาก Momentum of growth ของโครงสร้างเดิมเพิ่มเป็น 252 ล้านคนใน ค.ศ. 2015 ก่อนที่จะค่อย ๆ ลดจำนวนเข้าสู่ศูนย์ ประชากรเดิมนี้อาจเริ่มลดจำนวนลงด้วยอัตราคงที่เท่ากับ -0.0052 ต่อปี เส้นบ่งบอกจำนวนประชากรที่ติดกับคำว่า "West" นี้ อาจจะตีความได้ว่าเป็นการคาดประมาณหาจำนวนประชากรของสหรัฐอเมริกาเมื่อไม่มีการย้ายเข้า-ออกหลังปี 1980 เป็นต้นไป

ส่วนประชากรอพยพเข้ามาใหม่ (East Population) ที่เริ่มจำนวนที่ "ศูนย์" ในปี 1980 นั้นได้เพิ่มจำนวนเป็น 169.7 ล้านคน ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากรูปที่ 7 ว่า ประชากรผู้อพยพกลายเป็นจำนวนประชากรที่เพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนประชากรเดิมได้ลดลงเหลือ 3 ใน 4 ของประชากรทั้งหมดภายใน 100 ปี และเหลือเพียงครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมดในอีก 200 ปีนับจากเริ่มต้น

ในรูปที่ 7 ได้บ่งบอกขอบเขตด้านเวลาของขบวนการทดแทนประชากรเดิมด้วยประชากรผู้อพยพเข้ามาใหม่ ซึ่งต้องใช้เวลายาวนานนับหลาย ๆ ศตวรรษ จึงจะทำให้ขบวนการอพยพเข้าสู่สังคมที่มีการเจริญพันธุ์ต่ำเข้าสู่ภาวะ Stationary population ได้ ระยะเวลายาวนานเช่นนี้อาจไม่น่าสนใจสำหรับผู้วางนโยบาย เพื่อแก้ปัญหา แต่อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบประชากรที่สำคัญอีกหลาย ๆ ด้าน จะปรากฏให้เห็นได้ชัดเจนในเวลาอีกไม่นานนัก

FIGURE 7 Projections of the total US population and the hypothetical eastern and western populations

SOURCE: Author's projections.

การคาดประมาณประชากรในอนาคตจากกลุ่มประชากรที่กำหนดไว้ในครั้งนี้ (โดยกำหนดตัวแปรของประชากรอเมริกันเป็นหลัก) พบว่าประชากรดั้งเดิม(West Population) จะลดลงเหลือเพียง 75 เปอร์เซ็นต์ ของประชากรทั้งหมดภายในเวลาเพียง 100 ปีเท่านั้น หรืออีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่าภายในระยะเวลาเพียง 100 ปี 25 เปอร์เซ็นต์ของประชากรอเมริกันจะประกอบด้วยผู้อพยพเข้ามาหลังปี 1980 และลูกหลานของพวกเขา หากเราจะยึดถือให้ใกล้ความเป็นจริงเข้าไปอีกก็จะพบว่า พวกอพยพและลูกหลานรุ่นแรก ๆ ของเขามีการเจริญพันธุ์สูงกว่าประชากรอเมริกันอยู่แล้ว และดังนั้นภาวะองค์ประกอบ 25 เปอร์เซ็นต์ดังกล่าวจะต้องเกิดขึ้นก่อน 100 ปีอย่างแน่นอน แต่ที่สำคัญยิ่งกว่านั้นคือจะต้องยอมรับความจริงว่าการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบอย่างอื่นของประชากร เช่น เผ่าพันธุ์และสีผิวนั้นได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องก่อนปี ค.ศ. 1980 แล้ว และข้อเท็จจริงเหล่านี้ได้เกิดขึ้นแล้วในยุโรปและอย่างน้อยก็เป็นอีกชั่วระยะเวลาหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านเผ่าพันธุ์สีผิว ภาษาศาสตร์ และองค์ประกอบอื่น ๆ ของความเป็นชาติจะมีศักยภาพสูงในยุโรปและจะมากยิ่งขึ้นกว่าประเทศสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้เนื่องมาจากขบวนการเด็กเบ่งบาน (Baby boom) ที่เกิดขึ้นในยุโรปหลังสงครามโลกครั้งที่สองนั้นจะเทียบไม่ได้กับประเทศสหรัฐอเมริกา ไม่ว่าจะเป็นขนาดหรือระยะเวลาของเหตุการณ์ ดังนั้นโครงสร้างอายุประชากรในยุโรปจึงขาดพลังภายใน (Built-in momentum) สำหรับการเติบโตที่จะมากกว่าในอนาคต ทำให้ชาดภูมิคุ้มกันในการปกป้องตนเอง ซึ่งจะทำให้แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ของประชากรในยุโรปเบี่ยงเบนไปสู่แนวทางของผู้อพยพได้เร็วยิ่งกว่าประเทศสหรัฐอเมริกาอย่างแน่นอน

บทวิเคราะห์และสรุปผล

หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช : ได้เขียนไว้ในคอลัมน์ "ชอยสวนพลู" เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2534 ความว่า :

- ขณะนี้ (จังหวัดเชียงใหม่) ได้ปิดโรงเรียนแล้ว 106 แห่ง มีนักเรียน แต่ไม่ครบชั้น ก็หมายความว่า บางโรงเรียน ชั้น ป.1, 2, 3, ป.4 ไม่มี ไปมีเอาที่ ป.5 และ ป.6 อย่างนี้เป็นต้น
- จังหวัดเชียงใหม่ไม่มีเด็กเกิดขึ้นเลย 26 หมู่บ้าน
- ใครจะว่าดีก็ว่าไปเกิดครบ แต่ผมฟังแล้ว ผมเกิดวิตก เหตุที่วิตกก็เพราะ ผมเกรงไปว่า ต่อไปคนที่อยู่หมู่บ้านต่าง ๆ ทุกวันนี้ ก็นับวันแต่จะแก่ตายลงไป แต่เด็กที่เกิดมาแทนคนแก่เหล่านั้นจะมีน้อยที่สุด หมายความว่า คนที่จะเติบโตขึ้นมาทำงานแทนตนวัยฉกรรจ์อยู่ทุกวันนี้ได้จะมีน้อย ส่วนคนที่กำลังทำงานได้ประโยชน์ทุกวันนี้ก็นับวันแต่จะแก่ตายลงไป ผมมองข้างหน้าแล้ว ผมนึกไม่ออกว่า เมืองไทยเราจะเป็นอย่างไร แทนที่จะเป็นบ้านเมืองที่มีคนพอใช้สอย เราอาจจะกลายเป็นคนที่มีคนน้อย ทำการงานไม่ได้ผลอย่างแต่ก่อน เพราะเหตุเดียวที่เรากลัวว่าเราจะมีคนมากเกินไป จึงได้เริ่มเผยแพร่ลัทธิว่า "มีลูกมากจะยากจน"
- เกิดครั้งหนึ่งของหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ มีเด็กเกิดในหมู่บ้านไม่ถึง 10 คนต่อปี ซึ่งแต่ก่อนนั้นจะมีเด็กเกิดกว่า 30 คนต่อปี ดังนั้นจึงเป็นสาเหตุทำให้โรงเรียนหลายแห่งต้องปิดลง และหมู่บ้านเองก็ต้องสลายตัวไปในที่สุด
- ลองคิดดูก็แล้วกันครับ เด็กเกิดน้อยทำให้ต้องเลิกโรงเรียน เมื่อเลิกโรงเรียนแล้ว อีกหน่วยสุขภาพก็เลิก เมื่อสุขภาพเลิก อะไร ๆ ก็เลิกตามลงมาจนถึงกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน บ้านนั้นก็ร้างแล้ว จะเป็นบ้านร้าง งานการที่เคยทำกันมาแต่ก่อนเพราะมีคนพอนั้น ก็จะต้องทรุดโทรมไป เพราะหากคนทำไม่ได้ หรือมีคนทำไม่พอ พระก็จะไม่มีใครใส่บาตร เราจะเห็นหมู่บ้านร้างมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ในแต่ละอำเภอ แต่ละจังหวัด

Nathan Keyfitz⁽¹⁵⁾ กล่าวสรุปไว้ในเรื่อง "ครอบครัวที่ปราศจากการสืบเชื้อสาย" ว่า : ประเทศออสเตรีย ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่เป็นโรมันแคทอลิกต้องเผชิญศึกกับประเทศรอบด้านตลอดศตวรรษที่ผ่านมาทั้งพวกเยอรมัน ฝรั่งเศส และเยอรมัน ซึ่งเพียงประเทศเดียวเท่านั้นก็อาจสามารถยึดเอาออสเตรียเป็นเมืองขึ้นได้ แต่ปรากฏว่าออสเตรียยังสามารถรักษาเอกราชของตนได้มาโดยตลอด แต่ในปัจจุบัน (1993) ออสเตรียมีค่าอัตราเจริญพันธุ์สุทธิ (Net reproduction rate) เท่ากับ 0.76 (อัตราการเจริญพันธุ์รวม = 1.57) ดังนั้นเมื่อโครงสร้างอายุประชากรปรับถึงสภาพคงที่แล้ว การเจริญพันธุ์ที่ระดับนั้นจะมีผลทำให้จำนวนประชากรลดน้อยลงไปประมาณ 1 ใน 4 ของทุก ๆ ชั่วอายุคน (generation) ในปัจจุบันประเทศนี้มีอัตราการตายสูงกว่าอัตราการเกิดอยู่แล้ว จึงจะเห็นได้ว่าคนหนุ่มสาวในปัจจุบันกำลังสร้างภัยอันใหญ่หลวงให้เกิดขึ้นกับประเทศของเขาเอง หาใช่ศัตรูจากภายนอกไม่

Bourgeois-Pichat⁽¹⁴⁾ กล่าวสรุปในบทความเรื่อง "The Unprecedented Shortage of Births in Europe" ว่า : จุดมุ่งหมายในบทความของข้าพเจ้ามิได้มีเจตนาจะอธิบายถึงสาเหตุของการเจริญพันธุ์ต่ำกว่าการทดแทนตนเองที่เกิดขึ้นในประเทศอุตสาหกรรมในยุโรปตลอด 20 ปีที่แล้วมา แต่ข้าพเจ้าต้องการให้ข้อมูลพร้อมกับให้ผลการวิเคราะห์จากข้อมูลชุดนี้แก่นักทฤษฎีทั้งหลาย เพื่อท่านเหล่านั้นจะได้นำไปอธิบายประกอบทฤษฎีของท่านได้อย่างถูกต้อง ข้อสรุปใหญ่ ๆ จากข้อมูลชุดนี้พบว่าประเทศต่าง ๆ ในยุโรปหรือประเทศอุตสาหกรรมดูเหมือนว่ากำลังตกอยู่ในภาวะของวิวัฒนาการที่ซับซ้อนอย่างยิ่ง ภาวะการณ์อันใหม่นี้ทำให้หลักการใหญ่ ๆ ที่เคยพบว่าถูกต้องและเป็นที่ยอมรับกันมากแต่อดีตจนกระทั่งทุกวันนี้ต้องตกอยู่ในภาวะสั่นคลอนและกำลังหมดความเชื่อถือไปด้วย ความหายนะทางด้านประชากรศาสตร์กำลังคืบคลานเข้ามาแทนที่ นั่นหมายความว่าความเป็นมนุษย์ชาติ-หรืออย่างน้อยกลุ่มชนในบางประเทศ-อาจคงอยู่ไม่ได้ เราคงจะต้องรื้อรองศึกษาถึงสาเหตุของปรากฏการณ์ "การลดลงของจำนวนคนเกิด" ก่อนสิ้นศตวรรษนี้ แทนการศึกษาปรากฏการณ์ "ประชากรจะล้นโลก" ที่พูดกันมากกว่าครึ่งศตวรรษดังเช่นในปัจจุบัน (1987)

Michael Teitelbaum และ Jay Winter⁽²²⁾ ได้เรียกร้องให้เอาใจใส่กับปัญหาที่เกิดจากการเจริญพันธุ์ต่ำในยุโรป-อเมริกา ในขณะที่เกิดการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาแทนที่ด้วย เขากล่าวไว้ว่า :

"การเข้ามาแทนที่ปรากฏการณ์เด็ก "บางเบา" (Baby Bust) ด้วยการอพยพของประชากรจากประเทศอื่นได้ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ทางประชากรที่สำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งควรจะต้องนำมาศึกษาพิจารณาประกอบการลดจำนวนของประชากรเจ้าของประเทศอย่างจริงจัง ที่เห็นได้ง่ายที่สุดได้แก่การเกิดขึ้นพร้อมกันของการเจริญพันธุ์ต่ำอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนกับการย้ายถิ่นเข้ามาของประชากรจากประเทศอื่น (ซึ่งส่วนมากอพยพมาจากประเทศในโลกที่สาม และมักจะมีอัตราการเจริญพันธุ์สูงกว่าเจ้าของประเทศ) ซึ่งจะส่งผลให้ประชากรผู้อพยพเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ ในที่สุดจะกลายเป็นสัดส่วนที่มากกว่าคนในยุโรปเอง และสัดส่วนนี้จะเพิ่มขึ้นทุกปีด้วย"

ถ้าไม่มีการอพยพเข้ามาประชากรของประเทศที่มีการเจริญพันธุ์ต่ำกว่าการทดแทนตนเองก็จะค่อย ๆ ลดจำนวนลง แต่เมื่อมีประชากรอพยพเข้ามาแทนที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใหม่สู่แนวทางที่เกิดปัญหาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย การเหยียดสีผิว การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและองค์ประกอบทางภาษาด้วย-การเปลี่ยนแปลงที่น่ากลัวเหล่านี้ทำให้คนกลุ่มหนึ่งตั้งข้อสังเกตไว้ว่าอาจมีผลกระทบต่อความมั่นคงปลอดภัยของชาติในอนาคต สำหรับยุโรปแล้ว การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบดังกล่าวได้เกิดขึ้นเร็วกว่าประเทศสหรัฐอเมริกา ดังนั้นความวิตกกังวลในเรื่องนี้จึงขยายตัวเร็วและมากกว่า ทำให้ Teitelbaum และ Winter ตั้งข้อสังเกตไว้อีกว่า :

"สิ่งที่เกิดขึ้นแล้วในประเทศฝรั่งเศส และเยอรมันเป็นตัวอย่างที่จะยืนยันได้ว่า ความวิตกกังวลดังกล่าวได้หยั่งรากลึกเกินกว่าการรับรู้ของนักบริหารเสียแล้ว อีกทั้งประเด็นทางการเมืองได้เริ่มก่อตัวขึ้น และจะทำให้การหาทางที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาที่ถูกวิธียุ่งยากและซับซ้อนมากขึ้นในที่สุด"

Paul Cheung⁽¹²⁾ ได้กล่าวสรุปไว้ในบทความเรื่อง "Recent Changes in Population Policies : Malaysia and Singapore" ว่า : ด้วยเหตุนี้กรณีของประเทศไทยจึงเป็นบทเรียนที่มีประโยชน์อย่างยิ่งของการวางแผนประชากรสำหรับประเทศในทวีปเอเชีย ซึ่งแทนที่จะเน้นจำกัดขอบเขตให้ถึงจุดประสงค์เฉพาะขนาดและความเร็วของการลดระดับการเจริญพันธุ์เท่านั้น ก็ควรจะจัดเป็นโครงการระยะยาว ซึ่งจะให้ประโยชน์มากกว่าโดยการคำนึงถึงยอดจำนวนประชากรที่คาดว่าจะมีได้ซึ่งแปรเปลี่ยนไปตามระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคม สำหรับประเทศที่กำลังเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรมใหม่ในแถบนี้จำนวนประชากรที่อาจมีได้นั้นดูเหมือนว่าจะมากกว่าเป้าหมายที่ตั้งกันไว้แล้ว ทั้งนี้เนื่องจากมีศักยภาพสูงมากในด้านการพัฒนาทางเศรษฐกิจ-สังคมและยังจะขยายตัวต่อไปได้อีกนั่นเอง ดังเหตุผลต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนี้จึงมองเห็นประโยชน์ของการลดบทบาทการวางแผนครอบครัวลง ทั้งนี้เพื่อให้โอกาสชะลอการลดการเจริญพันธุ์เพื่อสอดคล้องกับระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงนั่นเอง และยิ่งกว่านั้นการลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วของประชากรในแต่ละวัยนั้นได้สร้างวีรรอยที่ผุดขึ้นในโครงสร้างอายุประชากรซึ่งจะให้ผลในด้านที่ไม่พึงปรารถนา ได้แก่การเพิ่มขึ้นอย่างรุนแรงของจำนวนผู้สูงอายุและยิ่งกว่านั้นจะมีความหมายในทางลบด้านแรงงาน โดยความเป็นจริงแล้วหากประเทศสิงคโปร์จะลดบทบาทการวางแผนครอบครัวลงบ้างในปี 1970s ก็คงไม่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอายุซึ่งเกิดจากการลดการเจริญพันธุ์สู่ระดับต่ำกว่าการทดแทนตนเองภายในเวลา 15 ปี และคงไม่ต้องย้อนกลับไปผลักดันอย่างรุนแรงเพื่อให้ระดับการเจริญพันธุ์สูงขึ้นอย่างที่ทำกันมาแล้วหลายปี ด้วยเหตุนี้การทบทวนและพิจารณาเปลี่ยนแปลงรูปแบบนโยบายทางด้านประชากรใหม่ในประเทศไทยจึงเป็นสิ่งที่ทำหยาและมีประโยชน์อย่างใหญ่หลวง

บทสรุป :

เมื่อพิจารณาจากบทเรียนที่ประเทศต่าง ๆ ในยุโรปได้รับเกี่ยวกับผลกระทบซึ่งเกิดจากการลดการเจริญพันธุ์ลงต่ำกว่าระดับทดแทนตนเอง หรือบทเรียนจากประเทศเพื่อนบ้านเช่น ประเทศมาเลเซียที่อัตราการเจริญพันธุ์ได้เริ่มลดลงในขณะที่การพัฒนาด้านอุตสาหกรรมเริ่มประสบผลสำเร็จและบทเรียนจากประเทศสิงคโปร์ที่สามารถทำให้ระดับการเจริญพันธุ์ลดจากสูงลงสู่ระดับต่ำ และจากระดับต่ำเข้าสู่ระดับต่ำกว่าการทดแทนตนเองพร้อม ๆ กับประสบผลสำเร็จอย่างยิ่งในด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมด้วยแล้ว ทั้งประเทศมาเลเซียและสิงคโปร์ได้เปลี่ยนนโยบายจากการวางแผนครอบครัวให้มีลูกน้อยไปสู่การมีครอบครัวที่มีลูก 5 คนในมาเลเซียและมีลูกมากกว่า 3 คนในประเทศสิงคโปร์ ทำให้ต้องย้อนกลับมาดูประเทศไทยซึ่งประสบผลสำเร็จอย่างสูงเช่นเดียวกันในด้านการควบคุมการเจริญพันธุ์โดยการลดการเจริญพันธุ์จากระดับที่สูงมากลงสู่ระดับทดแทนตนเองอย่างรวดเร็ว—เร็วกว่าประเทศญี่ปุ่น—และยังลดระดับลงต่อไปอีกจนเข้าสู่ระดับต่ำกว่าการทดแทนตนเองมาก ๆ (เป็นต้นว่าค่าอัตราการเจริญพันธุ์เท่ากับ 1.47 ใน ค.ศ. 1990 ของจังหวัดเชียงใหม่)⁽²⁾ และในขณะเดียวกันประสบผลสำเร็จด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมมาเกือบทศวรรษ และกำลังจะก้าวหน้าต่อไปอีกนั้น จึงไม่มีทางเลือกอย่างอื่นนอกจากการเปลี่ยนแปลง นโยบายไปสู่การส่งเสริมการเจริญพันธุ์ให้สูงขึ้นหรือ อย่างน้อยที่สุดกลับไปเข้าสู่ระดับทดแทนตนเอง จึงจะสามารถรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และความปลอดภัยของชาติ ข้อเสนอแนะนี้ได้เริ่มกระทำมาแล้วตั้งแต่ปี 1984^(2, 3, 4, 5) หากการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมด้านประชากรตามข้อเสนอแนะนี้ยิ่งเริ่มต้นช้ามากเท่าใดก็จะเกิดผลร้ายต่อสังคมไทยในทุก ๆ ด้านทวีคูณขึ้นตามกาลเวลาที่ล่วงเลยไปมากเท่านั้น

เชิงอรรถ

1. จอห์น โนเดล, อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์, นิพนธ์ เทพวัลย์. 1987 การปฏิบัติขนาดครอบครัวในประเทศไทย : การลดลงอย่างรวดเร็วของภาวะเจริญพันธุ์ในประเทศโลกที่สาม
2. เตียง ผาดโรตง. 2534 ทางเลือกใหม่ของไทยภายหลังกองทัพคอมมิวนิสต์. การประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ 2534
3. _____. 2533 ภาวะทางจิตและสภาพทางสังคมของผู้สูงอายุ. วารสารประชากรและสังคม ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 มกราคม : 185-204
4. _____. 2531 ก. การลดระดับภาวะเจริญพันธุ์และผลที่ตามมาเนื่องจากการวางแผนครอบครัวแห่งชาติ : วิเคราะห์จากความสำเร็จของงานวางแผนครอบครัวที่จังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน. วารสารประชากรและสังคม 1 (1) : 43-47
5. _____. 2531 ข. ภาวะวิกฤติของสังคมไทยในครั้งแรกของศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ด. เอกสารการประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ 2531. สมาคมนักประชากร, 10-11 พฤศจิกายน : 451-494
6. _____. 2523 การชะลอการเพิ่มประชากรใน 71 จังหวัดของไทยกับการดำเนินงานวางแผนครอบครัวแห่งชาติ เอกสารวิชาการหมายเลข 13 สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
7. สมาคมครอบครัวบริการแห่งประเทศไทย รายงานกิจการประจำปี 2507 การประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2507
8. สมาคมครอบครัวบริการแห่งประเทศไทย วิทยาศาสตร์ควบคุมการมีบุตร 2498
9. อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์., พิรสิทธิ์ คำนวนคิดป. 2528 "ประเทศไทยการสำรวจสภาวะการคุมกำเนิดรอบที่สาม" สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ โครงการวางแผนครอบครัวกระทรวงสาธารณสุข เมษายน 2528
10. Coale, Ansley J. 1986 "Demographic Effects of Below-Replacement Fertility and Their Social Implications," Below-Replacement Fertility in Industrial Societies Causes, Consequences, Policies. Population and Development Review. A Supplement to Volume 12 : 203-211. Cambridge University Press.
11. Carlson, Allan C. 1985. "The 'population' question returns," Persuasion at Work 8, no. 12 (December) : 1-10.
12. Cheung, Paul P.L. "Recent Changes in Population Policies : Malasia and Singapore," paper presented at the Internatal Population, Conference. La Nouvelle Delhi Congress International De La Population, 1989. Volume 1 : 138-142.
13. Espenshade, Thomas J. "Population Dynamics with Immigration and Low Fertility" Below-Replacement Fertility in Industrial Societies Causes, Consequences, Policies. Population and Development Review. A Supplement to Volume 12 : 248-249, 252, 254-257. Cambridge University Press.

14. Jean Bourgeois-Pichat. 1986. "The Unprecedented Shortage of Births in Europe," Below- Replacement Fertility in Industrial Societies Causes, Consequences, Policies. Population and Development Review. A Supplement to Volume 12 : 4-6 Cambridge University Press.
15. Keyfitz, Nathan. 1986 "The Family That Does Not Reproduce Itself", Below- Replacement Fertility in Industrial Societies Causes, Consequences, Policies. Population and Development Review. A Supplement to Volume 12 : 139 Cambridge University Press.
16. Ministry of Public Health Thailand. Family Planning in Thailand 1965-1971 (1972 Edition)
17. Ministry of Public Health Thailand. Population Growth in Thailand (Second Edition) 1972.
18. Napaporn Chayovan, Peerasit Kamnuansilpa, and John Knode, 1988. "Thailand Demographic and Health Survey 1987" Institute of Population Studies Chulalongkorn University Bangkok, Thailand
19. Pardthaisong, T.1978. "The Recent Fertility Decline in the Chiang Mai Area of Thailand," Paper No.47. Honolulu : East-West Population Institute..
20. _____. 1986. "Factors in the Achievement of Below- Replacement Fertility in Chiang Mai, Thailand," Paper No.96. Honolulu : East-West Population Institute.
21. _____.1988. "Fertility Decline in Thailand : The Chiang Mai Experience", Paper presented at the IUSSP Seminar on Fertility Transition in Asia : Diversity and Change. Bangkok : Chulalongkorn University.
22. Teitelbaum, Michael S., and Jay M. Winter. 1985. "The Fear of Population Decline," Orlando, Florida : Academic Press.

พ.ศ.2443 รัฐบาลสยามในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ได้ส่งของไปร่วมแสดงในงานนิทรรศการระดับนานาชาติอีกครั้งหนึ่งคราวนี้เป็นงานซึ่งจัดขึ้นที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ศาลาไทยถูกสร้างขึ้นตรงบริเวณข้างเสาด้านหนึ่งของหอไอเฟล เหตุที่สามารถระบุสถานที่ตั้งของศาลาไทยได้ก็เพราะได้เห็นอัลบั้มภาพถ่ายเก่าซึ่งเก็บรักษาอยู่ที่บ้านพักเอกอัครราชทูตไทยกรุงปารีส

ผู้เขียนเดินทางไปถึงปารีสพร้อมคณะกรรมการการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมสภาผู้แทนราษฎรเมื่อเย็นวันเสาร์ที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ.2533 เทียงวันรุ่งขึ้นคณะกรรมการจึงไปพบท่านทูตที่บ้านพักนั้นท่านทูตคือ ม.ร.ว.เทพ เทวกุล ได้ให้การต้อนรับคณะผู้แทนราษฎรไทยด้วยอัธยาศัยอันดี และต่อมาท่านก็ได้นำอัลบั้มอันน่าสนใจดังกล่าวมาให้ทุกคนได้ชม

ผู้เขียนรู้สึกตื่นเต้นที่ได้เห็นอัลบั้มภาพเก่าซึ่งมีอายุถึง 90 ปีเศษ อัลบั้มเล่มนี้ มีความกว้างใหญ่ประมาณเท่าหน้าหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ สยามรัฐ หนาราว 2-3 นิ้ว หนักราว 3-4 กิโลกรัม หากให้ยกขึ้นอุ้มเอาไว้ไม่นานก็เมื่อย บนหน้าปกแข็งหุ้มหนังสือน้ำตาลแดงพิมพ์ตัวทองด้วยภาษาฝรั่งเศสว่า

LE SIAM
A
L'EXPOSITION UNIVERSELLE
DE
1900
PARIS

สยามร่วมงานงานเอกสเป ที่กรุงปารีสเมื่อ พ.ศ.2443

เอนก นาวิกมูล*

ซึ่งหมายถึงสยามกับงานแสดงสินค้านานาชาติปี 1900 หรือ พ.ศ.2443 ที่ปารีสข้างในมีรูปถ่ายที่ถ่ายไว้ตั้งแต่ครั้งนั้นรวมทั้งสิ้น 15 รูป ขนาดรูปใหญ่เกือบเท่าความกว้างยาวของอัลบั้ม ไม่มีคำบรรยายสำหรับแต่ละรูปแต่อย่างใด

อัลบั้มรูปเป็นสมบัติอันล้ำค่าชิ้นหนึ่งที่เก็บรักษาอยู่ในบ้านพักท่านทูต และมีการดำริมาตั้งแต่ท่านทูตคนก่อนว่าจะหาทางส่งกลับไปรักษาที่หอสมุดแห่งชาติของประเทศไทย (ความจริงหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแลรูปเก่า อัลบั้มเก่า และเอกสารเก่าคือ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ซึ่งอยู่ในสังกัดกรมศิลปากรเช่นกัน) นอกจากนี้ในบ้านพักหลังนั้นจะมีอัลบั้มที่น่าชมเล่มนี้แล้ว ยังมีรูปถ่ายและรูปวาดที่น่าพิเน็จพิจารณาชวนประทับใจบนผนังอีกหลายรูป เช่น

รูปวาดสีน้ำมันพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ขนาดครึ่งพระองค์มีแพรแถบสีแดงพาดพระอุระพร้อมเครื่องราชอิสริยาภรณ์ไทย (ช้างเผือก) รูปวาดสีน้ำมันพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขนาดครึ่งพระองค์(เช่นที่นิตยสาร "สารคดี" เคยนำมาพิมพ์เป็นปฏิทินแจกเมื่อ มกราคม พ.ศ.2533 ไปแล้ว หากแต่ก็อปปีจากภาพที่เป็นสมบัติของนักสะสมไทย)

ภาพวาดสีน้ำมันพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแต่งเครื่องแบบอย่างทหาร(ผู้เขียนไม่มีความรู้ด้านนี้จึงไม่อาจอธิบายได้ว่าเป็นเครื่องแบบเช่นไรบอกได้แต่ว่าฉลองพระองค์เป็นสีเขียว ๆ ทึม ๆ และมีได้ทรงสวมพระมาลา) ภาพนี้ชวนอยู่บนผนังห้องรับประทานอาหาร และชวนในระดับสูงมาก

* ผู้อำนวยการศูนย์สังคีต ธนาคารกรุงเทพ จำกัด

พระบรมฉายาลักษณ์ หรือรูปถ่ายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเมื่อยังทรงพระเยาว์

ภาพถ่ายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ (แยกคนละรูป) มีลายพระหัตถ์เขียนว่า

"จุฬาลงกรณ์ พร."

ให้สำหรับสถานราชทูตกรุงปารีสในเมื่อได้มาถึงเมืองนี้ วันที่ 16 กันยายน รัตนโกสินทรศก 116"

"สมเด็จพระบรมราชินีนาถ กรุงสยาม

ให้แก่สถานราชทูตสยาม กรุงปารีส

วันที่ 24 กันยายน รัตนโกสินทรศก 116"

รูปถ่ายพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทรูป(ดูเหมือนจะถ่ายจากรูปวาดสีน้ำมันอีกที) คณะทูตฝรั่งเศสเข้าเฝ้า ร.4 ในพระที่นั่งอนันตสมาคมเมื่อ พ.ศ.2406 (ครั้งมีสิงโตสดตีเข้ามาถวาย) ดังนี้เป็นต้น

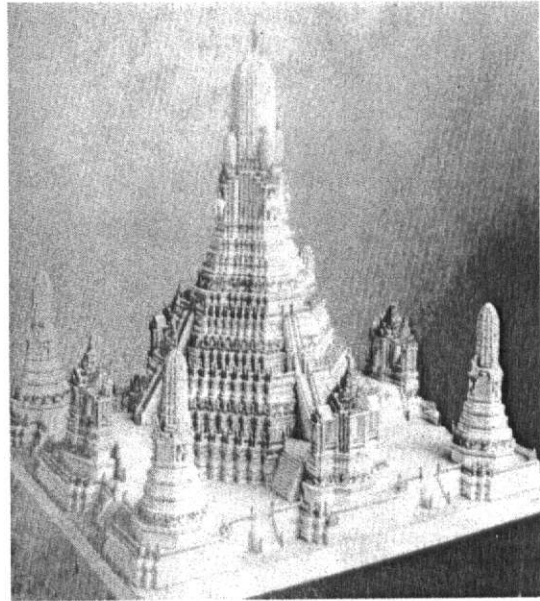
เนื่องด้วยมีเวลาน้อย ผู้เขียนจึงขออนุญาตท่านทูต นำอัลบั้มรูปไปถือปี่ด้วยแสงธรรมชาติหน้าบ้านพักนั่นเอง และได้ถ่ายอย่างรวดเร็วทั้งฟิล์มขาวดำ ฟิล์ม สไลด์ และฟิล์มสี ทำให้นิ้วหงิกงอไปชั่วขณะหนึ่ง พอถ่ายจนเสร็จก็ได้เวลาร่ำลา ท่านทูตพอดี นำเสียดายที่ทางสถานทูตไม่มีเอกสารหรือรายละเอียดเกี่ยวกับการเข้าร่วมแสดงสินค้าในครั้งกระนั้นเลย ผู้เขียนจึงได้แต่รอเวลาค้นหาหลักฐานด้วยตนเองต่อไป

จากรูปถ่ายที่อัดออกมา อาจบรรยายรูปได้ตามที่ตาเห็นดังนี้

รูปที่ 1 ภาพมุมกว้าง แลเห็นส่วนแสดงสินค้าไทยทำเป็นอาคารทรงไทย 3 หลัง หลังหนึ่งรูปทรงคล้ายโบสถ์หลังหนึ่งมีขนาดเล็ก รูปทรงคล้ายศาลาเปลื้องเครื่อง แต่ยกเสาสูงจะว่าเป็นซุ้มประตูทรงศาลาก็คงได้ อีกหลังหนึ่งทำเหมือนปราสาทสองหลังหันหลังมาชนเชื่อมกัน โดยตรงกลางทำยอดอย่างมณฑปพระพุทธบาท แลดูสวยงามสง่ามองถัดไปข้างหลังแลเห็นศาลา 7 ชั้นไม่แน่ใจว่าเป็นของญี่ปุ่นหรือประเทศใด

รูปที่ 2 ศาลาใหญ่ยอดมณฑป ถ่ายให้เห็นจุดเชื่อมตรงกลาง มีคชสีห์ 2 ตัวตั้งประดับอยู่ตรงบันไดทางขึ้น

รูปที่ 3 ศาลาใหญ่ยอดมณฑป ถ่ายจากมุขด้านหนึ่ง ดูคล้ายๆโบสถ์วัดหน้าพระเมรุอยุธยา มีถนนให้เดินรอบ ๆ และมีเก้าอี้วางเป็นแถว

รูปที่ 4 ถ่ายภายในอาคาร มีตู้โชว์ 6 เหลี่ยม 2 ชั้น ตั้งอยู่ตรงกลาง ชั้นล่างใส่รูปปั้นช้างหลายเชือก เหนือขึ้นไปใส่กาน้ำชา และกระปุกต่าง ๆ (ดูไม่ถนัด) ช่างชาวเป็นทางแยกไปห้องอื่น ๆ เหนือม่านตรงทางแยกมีธงสามเศียร ปักอยู่

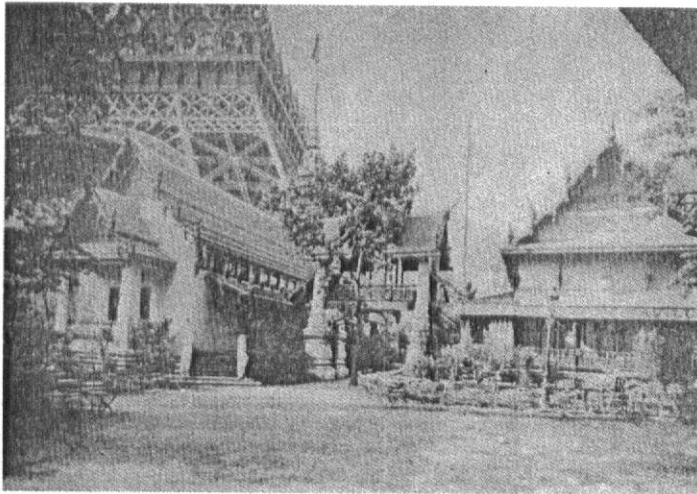
รูปที่ 5 ภายในห้องใหญ่ห้องหนึ่ง แบ่งแสดงสิ่งของเป็น 3 แถว คือแถวซ้ายมือทำเป็นชั้นวางโศก ตะลุ่ม พัดขนนก ระฆังต่าง ๆ ผนังข้างบนติดรูปวาดภูเขา แถวกลาง วางตุ๊กตะจกใส่ถ้วยชา และถ้วยแก้วต่าง ๆ แบบฝรั่งบนตู้มีรูปปั้นชายไทยผู้สูงอายุคนหนึ่งไว้หนวด นั่งชันเข่า มีผ้าอย่างผ้าขาวม้าพันคอ บนศีรษะไว้หมวยอย่างไทยโบราณคือผมแบบมหาดไทยในมือขวาถือพัดขนนกเห็นรูปปั้นนี้แล้วนึกถึงหม่อมราชวงศ์ไผ่ไม่ทราบว่าจะใช้ตัวท่านเป็นแบบหรือไม่ ส่วนแถวขวา วางกระบุงตะกร้าเครื่องจักสานของไทย

รูปที่ 6 เรือนไทยจำลองหลายหลัง ตรงกลางไม่แน่ใจว่าเป็นโบสถ์หรือพระที่นั่งของพระมหากษัตริย์ (รูปต้นฉบับส่วนนี้ค่อนข้างซีดจาง) บนหลังคาตุ๊กกลางห้อง มีรูปปั้นครึ่งตัวชายไทยศีรษะค่อนข้างล้านวางอยู่ 1 รูป

รูปที่ 7 ในห้องอีกห้องหนึ่ง แลเห็นรูปปั้นพระปรางค์วัดอรุณวางแสดงอยู่บนตู้ตรงกลางห้อง

รูปที่ 8 แลเห็นตุ๊กกลางห้อง บนหลังตู้มีที่ประดิษฐานโกศขนาดเล็กกับเรือประทุนมีหน้าต่าง 1 ลำ นอกนั้นเป็นโต๊ะและศาลาไทยจำลอง สูง 3 ชั้นบ้าง 2 ชั้นบ้าง จะว่าเป็นหออระฆังก็ไม่ใช่ (ไม่มีผ้า)

รูปที่ 9 มีตุ้ และเก้าอี้บุวม ไม่มีอะไร น่าสนใจนัก บนเพดานมีรูปข้างเหมือนอย่าง ธงข้าง แต่วาดข้างไม่ค่อยสวยงามนัก

รูปที่ 10 ด้านนอกของศาลาไทยข้างหนึ่ง มีศาลาเล็ก คล้ายหอพระสร้างอยู่ติดกันกับตัว ศาลาใหญ่

รูปที่ 11 พระปรางค์วัดอรุณจำลอง พร้อมปรางค์ทิศ ทั้งสี่ด้าน

รูปที่ 12 แผนที่ย้ายมาขยายขนาดใหญ่ เต็มผนังห้อง ข้างๆ มีรูปปั้นชายศรัทธา ด้าน อย่างรูปที่ 6 วางบนเสาไม้

รูปที่ 13 อาวุธ ได้แก่ อาบ ทวน หอก ง้าว จัดแสดง เป็นแผงบนผนัง

รูปที่ 14 ฐานหรือเสาของหอไอเฟลข้างหนึ่ง แลเห็นศาลาไทยทั้งหมด

รูปที่ 15 ภายนอกศาลาไทย แล เห็นเก้าอี้รับแขก วางอยู่เป็นกลุ่มใหญ่ ฉากหลังคือฐานหอไอเฟล

ทั้งหมดนี้คือรายละเอียดต่างๆ เท่าที่ ผู้เขียนสามารถ อ่านได้จากอัลบั้มบ้านพัก ท่านทูตแม้ว่ารูปและเรื่องราวนี้ น่าสนใจ แต่ก็สนใจหาข้อมูลหนังสืออื่น ๆ มาขยายขยาย ประวัติไม่ได้ ผลที่สุดเรื่องก็สะดุดก็กลองแต่ เพียงนั้น

ประเทศไทยมีความอุตสาหกรรมของเข้า ร่วมแสดงในงานนิทรรศการนานาชาติเพื่อเผยแพร่ชื่อเสียงของชาติหลายครั้ง ครั้งแรกสุดไทย ส่งของไปในงานแสดงศิลปหัตถกรรมนานาชาติ ที่ซังปี เดอ มาร์ลี ประเทศฝรั่งเศส พ.ศ. 2410 ตรงกับปลายสมัยรัชกาลที่ 4 (ทราบจากหนังสือ "ราชอาณาจักรสยามในงานแสดงศิลปหัตถกรรมฯ ที่ ลันด์ท.โกมลบุตรเป็นผู้แปล และกรมศิลปากร พิมพ์เผยแพร่เมื่อพ.ศ.2514) หนังสือบรรยาย เรื่องข้างของไทยที่ไปตั้งแสดง พ.ศ.2410 ผู้เขียน ก็ได้เคยเห็น แต่เวลานี้ยังไม่มีโอกาสเขียนถึง

ถึงสมัยรัชกาลที่ 5 รัฐบาลไทยส่งของไปร่วมในงานฉลอง 100 ปีอเมริกาที่ฟิลาเดลเฟีย ข้าวของบางส่วนยังมีตั้งแสดงในพิพิธภัณฑ์ของสถาบันสมิธโซเนียนจนถึงทุกวันนี้ เรื่องนี้ดูเหมือนจะเคยเขียนถึงใน สยามรัฐรายวัน และไทยรัฐ คอลัมน์ห้าแยกบนเทิงไปบ้างเล็กน้อยแล้ว ยังไม่พบหลักฐานละเอียด

ต่อมาไทยก็ส่งของไปที่ฝรั่งเศสอีกใน พ.ศ.2421 (คูหนังสือของสันต์ ท.โกมลลุตกร เล่มเดิม) และได้ส่งของไปร่วมงานอื่นอีกหลายครั้งผู้เขียนจะพยายามเสาะหาหลักฐานมาปะติดปะต่อ และขีดเขียนบอกรายละเอียดต่อไปให้มากที่สุด

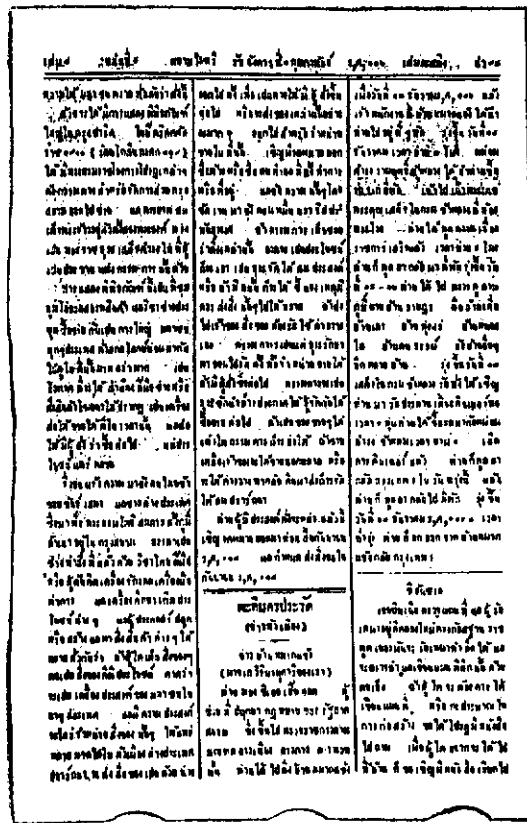
กลับมาถึงงานพ.ศ.2443 เมื่ออัครปอออกมาพิจารณาและเขียนเผยแพร่ไปอย่างสั้น ๆ ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ (ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 10 มกราคม พ.ศ.2534) แล้ว เรื่องทั้งหมดที่เกี่ยวกับศาลาไทยก็ดูเหมือนจะต้องชะงักอยู่เพียงแค่นั้น (ในขณะที่ประวัติและบรรยากาศงานทั้งหมด ผู้เขียนสามารถหาหนังสือมาค้นคว้าได้ เพราะฝรั่งได้รวบรวมไว้)

จนกระทั่งเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ.2535 นี้เอง ผู้เขียนจึงพบหลักฐานชิ้นหนึ่งของฝ่ายไทยที่เกี่ยวข้องกับงาน พ.ศ.2443 โดยบังเอิญ

ข้อมูลเก่า แต่พบใหม่ขึ้นนี้อยู่ในหนังสือพิมพ์ "สยามไมตรี" เล่ม 4 แผ่นที่ 5 (ปีที่ 4 ฉบับที่ 5) วันอังคารที่ 1 กุมภาพันธ์ ร.ศ.116 (พ.ศ.2440 แต่หากนับอย่างสากลต้องเป็นพ.ศ.2441 แล้ว) ผู้เขียนบังเอิญเหลือบเห็นเข้าขณะอ่านจากไมโครฟิล์มในหอสมุดแห่งชาติหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ได้พิมพ์ "เรื่องเอกซิมิแซนที่กรุงปารีส" ในหน้า 94-95 ยาวรวม 2 คอลัมน์(แถว) ขอสรุปเพื่อท่านได้อ่านโดยสะดวกว่ามีใจความดังนี้

พระเจ้านั่งยาเธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ เลขาธิการของกรมการจัดของไปไปร่วมงาน ณ กรุงปารีส ค.ศ.1900 ได้ออกแจ้งความให้มหาชนทราบทั่วกันว่า

"ด้วยจะได้มีการแสดงพิพิธภัณฑ์ใหญ่ในกรุงปารีส ในปีคริสต์ศักราช 1900..." จึงมีพระบรมราชโองการให้ตั้งกรมการจัดส่งของขึ้นโดยการแสดงดังกล่าวจะเป็นที่ชุมนุมโอ้อวดสรรพสินค้าและวิชาช่าง มหาชนทุก ๆ ประเทศทั่วโลก ย่อมพากันไปดูงานเป็นอันมาก เป็นโอกาสได้แสดงฝีมือช่างหรือสินค้าโฆษณาให้ปรากฏ จึงขอให้คนไทยและชาวต่างประเทศในกรุงสยามส่งตัวอย่างของไปแสดงหรือส่งไป

ขายอย่างละมาก ๆ ติดต่อกันถึงกรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ ทางกรมการจะช่วยเหลือเป็นธุระรับส่งของให้ เจ้าของเพียงจ่ายค่าระวางเองเท่านั้น ขอให้ส่งจดหมายแจ้งมาก่อนสิ้นเดือนกันยายน ร.ศ.117 (เท่ากับ พ.ศ.2441) และกำหนดจะส่งสิ่งของออกไปในเดือนกันยายน ร.ศ.118 หรือ พ.ศ.2442 เท่ากับเป็นการเตรียมการล่วงหน้านับปี

เนื้อความโดยสรุปทั้งหมดมีเพียงแค่นี้ เป็นอันได้เค้าเรื่องงาน 2443 ขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง ต่อจากนี้ ก็ต้องค้นหาหลักฐานเพิ่มเติมจากหนังสือเล่มอื่นต่อไป ท่านผู้ใดทราบบ้างว่าข้อมูลนอกเหนือจากที่แสดงมานี้จะพบได้จากผู้ใดที่ไหน

ข้อมูลประกอบการเขียน

1.อัลบั้มภาพถ่ายศาลาไทยที่ปารีส ค.ศ.1900 เก็บรักษาอยู่ที่บ้านพักเอกอัครราชทูตไทย กรุงปารีส ถ่ายเกือบปีโดยเอนก นาวิกมูล เมื่อวันที่อาทิตย์ที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ.2535 ฟิล์มจำนวนที่ 1611 (สี)

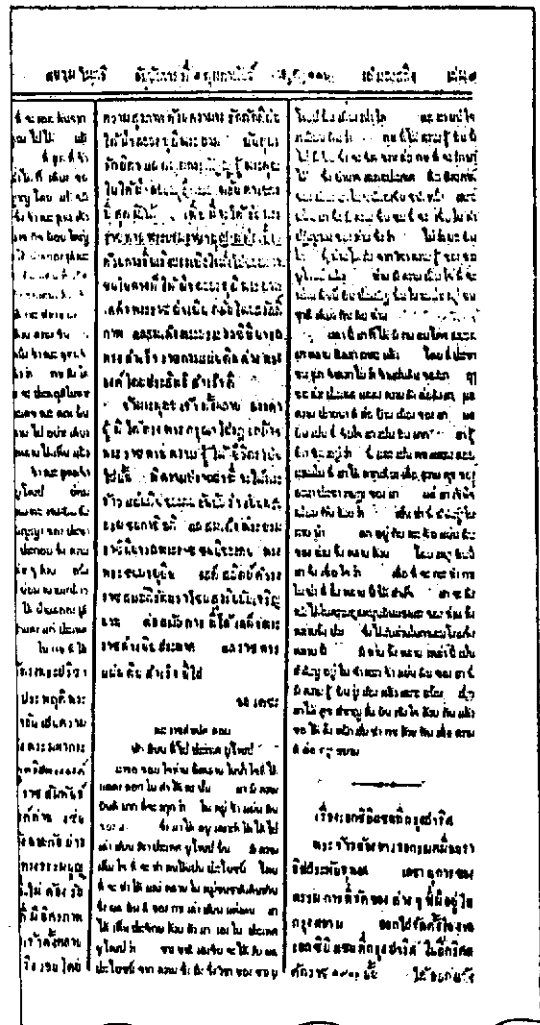
2.หนังสือ"ราชอาณาจักรสยามในงานแสดงศิลปหัตถกรรม ณ ซังปี เด มาร์ส ในพ.ศ.2421 (ค.ศ.1878) และ ณ พระราชวังแวร์ซายส์ใน พ.ศ.2229 (ค.ศ.1686) กับพระเจ้ากรุงสยามทั้งสองพระองค์" ของ เอเตียน กาลลัวซ์ แปลโดย สันต์ ท.โกมลบุตร กรมศิลปากร พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อพ.ศ.2514 ราคา 12 บาท (ห้องสมุดเอนก นาวิกมูล)

3.หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 10 มกราคม พ.ศ.2534 คอลัมน์ หัวแยกบันเทิงเรื่อง "สยามประกาศชื่อที่ปารีสเมื่อ 91 ปีก่อน" โดย เอนก นาวิกมูล (ชิ้นที่ 101)

4.หนังสือพิมพ์ "สยามไมตรี" เล่ม 4 แผ่นที่ 5 วันอังคารที่ 1 กุมภาพันธ์ ร.ศ.116 (พ.ศ.2440) แต่หากนับอย่างสากล จะเป็น พ.ศ.2441) "เรื่องเอกซิบิเซนที่กรุงปารีส" หน้า 94-95 ไมโครฟิล์ม หอสมุดแห่งชาติ

ขอขอบพระคุณ

1. ม.ร.ว.เทพ เทวกุล
2. คณะกรรมการกิจการวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว นำโดยนายสมบูรณ สิทธีมนต์

บทบาท

ข้าราชการกรมการปกครอง

ในทศวรรษหน้า

รักษศักดิ์ โชติชัยสถิตย์**

1

“ทศวรรษ” แห่งการก้าวท้าว “เกียรติภูมิ”

: จุดเปลี่ยนแห่งประวัติศาสตร์?

โลก “ทศวรรษหน้า” กำลังก้าวสู่ “คริสต์ศตวรรษใหม่ ที่ 21” เป็นยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงไปสู่อารยธรรมใหม่ของโลกยุคใหม่ ที่มีลักษณะทางสังคมแบบใหม่ วิถีการดำเนินชีวิตแบบใหม่ การสื่อสารอย่างใหม่และเทคโนโลยีใหม่ซึ่งทุกคนจะต้องเตรียมตัวเตรียมใจให้พร้อมที่จะเผชิญ

โลก และรัฐไทย ในทศวรรษหน้าจะเป็นห้วงแห่งการก้าวสู่สังคมยุคใหม่ ที่ต้องเผชิญต่อสถานการณ์ “กระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างรวดเร็ว”

“กรมการปกครอง” (DEPARTMENT OF LOCAL ADMINISTRATION) และ “ข้าราชการกรมการปกครอง” (หรือ ที่เรียกว่า “ข้าราชการฝ่ายปกครอง”) ในทศวรรษหน้าย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นจากกระแส

คลื่นแห่งการเปลี่ยนแปลงเป็น “คลื่นที่ถาโถมมาอย่างรวดเร็วและซัดซ้อนต่อเนื่อง”

“เกียรติภูมิ” ดั้งเดิมของ ข้าราชการกรมการปกครอง จะถูกท้าทายและจะต้องเผชิญหน้ากับการถูกบั่นทอน “อำนาจ” จากปัจจัยกระทบของการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลก และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ, สังคม, การเมืองภายในประเทศ รวมทั้งปัจจัยภายในองค์กร การบริหาร การปฏิบัติทางราชการเอง ผนวกกับกระแสกดดันจากกลุ่มพลังต่าง ๆ

กระแสการเปลี่ยนแปลงที่ซัดซ้อนและลึกซึ้ง เป็นพัฒนาการในทางสังคมของแต่ละยุคที่จะเกิดขึ้น ดำรงอยู่และดำเนินไป ซึ่งมีอาจโต้แย้ง หรือปฏิเสธได้ กระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจก่อให้เกิดความสับสน งุนงง ปวดร้าว และท้อแท้ แต่หากศึกษา และเข้าใจ พร้อมทั้งปรับตัวให้พร้อมที่จะรับสภาวะใหม่ ด้วยสติปัญญาที่มั่นคง และชาญฉลาดแล้ว ย่อมจะสามารถฝ่าพายุแห่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไปได้อย่างมั่นคง ด้วยความสง่างามอย่างมีเกียรติ

การเผชิญปัญหาในทศวรรษหน้าจำเป็นต้องติดตามศึกษาทำความเข้าใจและแก้ไขปัญหาด้วยจิตที่เปิดกว้างใช้

สติปัญญาที่ชาญฉลาดด้วยโลกทัศน์ที่กว้างไกล ทันท่วงทีทันการณ์และปรับตัวปรับใจ ปรับโลกทัศน์ ปรับองค์กร ปรับบทบาท ปรับการปฏิบัติ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ในเชิงปฏิรูป และปฏิวัติ หากเผชิญสถานการณ์ปัญหาด้วยจิตใจคับแคบต่อต้านการเปลี่ยนแปลง โดยไม่คำนึงถึงการพัฒนาการของสังคมแล้ว อาจจะทำให้เกิดผลเสียหายต่อ "เกียรติภูมิ" มากยิ่งขึ้น และอาจก่อให้เกิดภาวะวิกฤติขึ้นในสังคมไทย ทั้งจะนำไปสู่จุดเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ได้

2

สืบย้อนประวัติ-วิวัฒนาการ

กรมการปกครอง เป็นกรมใหญ่ และมีความสำคัญที่สุดกรมหนึ่งของกระทรวงมหาดไทย ภารกิจหลัก คือ "การบำบัดทุกข์ บำรุงสุข" ให้แก่ประชาชน และมีบทบาทเข้าเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชนตั้งแต่เกิดจนตาย

กรมการปกครอง มีวิวัฒนาการมาจากการคลี่คลายขยายตัวของกรมการปกครองไทย ยุคสุโขทัย(พ.ศ. 1800-1894) จัดรูปการปกครอง แบบ "พ่อปกครองลูก" ในระดับหมู่บ้านมี "พ่อบ้าน" เป็นผู้ปกครองดูแลหลายหมู่บ้านรวมเป็นเมือง อยู่ในความปกครองของ "พ่อเมือง" หลายเมืองรวมกันเป็นประเทศมี "พ่อขุนเมือง" หรือ "พระเจ้าแผ่นดิน" ทรงทำหน้าที่ปกครอง โดยมีข้าราชการ เรียกว่า "ลูกขุน" และในยุคอยุธยาตอนต้น (พ.ศ. 1894-1992) เปลี่ยนเป็นแบบ "ทวารวดี" ถือว่าพระเจ้าแผ่นดินทรงเป็นสมมติเทพ จัดรูปแบบเป็น "จตุสดมภ์" ภารกิจหน้าที่ของกรมการปกครองในขณะนั้นเทียบได้เท่ากับกรมเวียง ที่มีหน้าที่ปกครองท้องที่ การรักษาความสงบเรียบร้อยและพิพากษาคดีเกี่ยวกับความผิดอุกฉกรรจ์ ยุคกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2425-2435) ในปีพ.ศ. 2435 บ้านเมืองเริ่มการเปลี่ยนแปลงสู่อารยธรรมตะวันตก กิจการบ้านเมืองเจริญขึ้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชโองการให้จัดระเบียบบริหารออกเป็น 12 กระทรวง กระทรวงมหาดไทย เป็นกระทรวงหนึ่งที่ได้รับการจัดตั้งเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2435 จัดแบ่งงานเป็น 3 กรมคือ "กรมมหาดไทย ฝ่ายพลาลัง", "กรมมหาดไทยฝ่ายเหนือ", "กรมมหาดไทยกลาง"

กรมมหาดไทยฝ่ายพลาลัง เป็นต้นกำเนิด กรมการปกครอง มีการเปลี่ยนชื่อ ปรับปรุงการแบ่งส่วนราชการภายในมาตลอดจนกระทั่งหลังการเปลี่ยนแปลงการ

ปกครอง พ.ศ. 2475 กรมพลาลัง ได้เปลี่ยนชื่อเป็นกรมมหาดไทย และในปี พ.ศ. 2505 เปลี่ยนมาใช้ชื่อ "กรมการปกครอง" จนถึงปัจจุบัน¹

3

หน้าที่ความรับผิดชอบ

กรมการปกครอง มีหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

- (1) บำบัดทุกข์ บำรุงสุข กำกับการดูแลการปกครองและบริหารงานท้องที่ในส่วนภูมิภาคของจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน
- (2) ส่งเสริมการบริหารงานและกำกับดูแลการปกครองท้องถิ่น การปกครองชาวเขา และชนกลุ่มน้อยรวมทั้งกิจการชายแดน
- (3) พัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย การเลือกตั้ง และพรรคการเมือง
- (4) รักษาความสงบเรียบร้อยและเสริมสร้างความมั่นคงภายใน
- (5) รักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ป้องกันและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสืบสวนสอบสวนคดีอาญา และอำนวยความสะดวก
- (6) ดำเนินการสนับสนุนและดูแลให้ประชาชนได้รับสิทธิเสรีภาพและปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย
- (7) การเตรียมพร้อมและบริหารในภาวะฉุกเฉินและภาวะสงคราม
- (8) การป้องกันฝ่ายพลเรือน การอาสารักษาดินแดนตลอดจนกิจการงานมวลชน
- (9) ส่งเสริมการพัฒนางานอาชีพและความเป็นอยู่ของประชาชน การพัฒนาชนบทและการพัฒนาเมือง
- (10) ส่งเสริมการพัฒนาสังคมการศึกษาท้องถิ่นและการพัฒนาองค์กรประชาชน
- (11) งานการทะเบียนและบัตรประจำตัวประชาชน
- (12) อำนวยความสะดวกและสนับสนุนการปฏิบัติงานในหน้าที่ของนายอำเภอ

1. "ความเป็นมาของกรมการปกครองโดยสังเขป", อนุสรณ์การถวายผ้าพระกฐินหลวงพระราชทาน กรมการปกครอง, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, 2530) หน้า 10-14.

(13) ปฏิบัติงานอื่นๆ ตามที่รัฐบาล กระทรวง ทบวงกรมอื่น ๆ มอบหมาย²

4

บทบาทภารกิจกรมการปกครอง

และ

ข้าราชการกรมการปกครอง

กรมการปกครอง มีหน่วยงานกระจายอยู่ทั่วประเทศ 72 จังหวัด 651 อำเภอ 6,653 ตำบล 60,542 หมู่บ้าน มีข้าราชการฝ่ายปกครอง ลูกจ้าง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอาสาวิชาดินแดน ข้าราชการส่วนจังหวัด พนักงานเทศบาล พนักงานเมืองพัทยา พนักงานสุขาภิบาล จำนวน 332,896 คน ทั้งหมดนี้อยู่ในเขตอำนาจหน้าที่กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยรับผิดชอบ³

บทบาท ภารกิจ ของข้าราชการกรมการปกครองที่กระจายอยู่ทั่วประเทศดังกล่าว มีบทบาทภารกิจมากมาย กว้างขวาง ครอบคลุมไปในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การศึกษา การเมือง การปกครอง และการบริหาร แยกแยะภารกิจกรมการปกครองที่แยกตามลักษณะงานได้ ดังนี้

- (1) การรักษาความสงบเรียบร้อยและเสริมสร้างความมั่นคงภายใน
- (2) การป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน
- (3) การพัฒนาอุดมการณ์และกระบวนการทางการเมือง
- (4) การทะเบียนและบัตรประจำตัวประชาชน
- (5) การส่งเสริมการปกครองส่วนภูมิภาค
- (6) การพัฒนาการศึกษาท้องถิ่นและพัฒนาความเจริญของสังคม
- (7) การพัฒนาการปกครองส่วนท้องถิ่น
- (8) การพัฒนาการบริหาร
- (9) ส่งเสริมอาชีพและความเป็นอยู่ของประชาชน⁴

สรุป บทบาท อำนาจหน้าที่ของข้าราชการกรมการปกครอง ดังกล่าวได้ 2 ประการ

(1) บทบาทที่เป็น อำนาจ ความรับผิดชอบตามนโยบาย กฎหมาย มติคณะรัฐมนตรี ระเบียบแบบแผน มีกฎหมายที่กรมการปกครอง เป็นหน่วยงานเจ้าของเรื่องกว่า 76 ฉบับ และมีกฎหมายที่ต้องถือปฏิบัติ กว่า 152 ฉบับ⁵

(2) บทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบตามขนบธรรมเนียม ประเพณี และค่านิยมของสังคมไทย ประเพณีการปกครองไทยแต่โบราณยอมรับนับถือข้าราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้าราชการฝ่ายปกครองในระดับ "จังหวัด", "อำเภอ" ซึ่งผู้ดำรงตำแหน่ง "ผู้ว่าราชการจังหวัด", นายอำเภอ", "ปลัดอำเภอ" ที่เป็นผู้ใกล้ชิด ทำงานเกี่ยวข้องกับประชาชนมากที่สุดเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติได้รับการยกย่องนับถือของคนในพื้นที่ ดังนั้นนอกจากบทบาทหน้าที่ในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุข แก่ประชาชนตามนโยบาย กฎหมาย ระเบียบ แบบแผนต่างๆแล้วยังต้องปฏิบัติหน้าที่ทางสังคมที่ไม่มีกฎหมาย หรือบทบัญญัติหน้าที่ใดกำหนดไว้อีกด้วย

5

สถานการณ์โลก

และ

การเปลี่ยนแปลงในประเทศ

สถานการณ์โลก

ทศวรรษหน้า จะเป็นช่วงแห่งการเฉลิมฉลอง "หนึ่งศตวรรษมหาดไทย" ของกระทรวงมหาดไทย ในปี พ.ศ. 2535 และจะเป็นระยะเวลาที่ใกล้สู่การสิ้นสุดของศตวรรษที่ 20 ก้าวสู่ศตวรรษที่ 21 เป็นช่วงที่สถานการณ์โลกมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงแปรเปลี่ยนไป ซึ่งแต่ละแนวโน้มจะมีความสำคัญยิ่งต่อโครงสร้างของการเมืองระหว่างประเทศและประเทศไทยในยุคต่อไป

2. สำนักนโยบายและแผนมหาดไทย, ข้อมูลมหาดไทย 2531, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก), หน้า 65-66
3. ชูวงศ์ ฉายะบุตร, "หลักปฏิบัติราชการปกครอง", นิตยสารเทศบาล, ปีที่ 84 (เมษายน, 2532), หน้า 80
4. "ภารกิจของกรมการปกครองแยกตามลักษณะงาน", อนุสรณ์การถวายผ้าพระกฐินหลวงพระราชทาน กรมการปกครอง, อ้างแล้ว, หน้า 25-26.
5. สำนักนโยบายและแผนมหาดไทย, "ข้อมูลมหาดไทย 2531", อ้างแล้ว, หน้า 73-80

แนวโน้มสถานการณ์โลก

บทวิเคราะห์แนวโน้มใหญ่ของสถานการณ์โลกในอนาคต 4 ประการคือ

(1) โลกจะพึ่งพาซึ่งกันและกันมากขึ้น ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวิทยาการเป็นการพึ่งพาซึ่งกันและกันในลักษณะที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งมีใช่จะเกี่ยวข้องระหว่างรัฐบาลกับรัฐบาลเท่านั้น หากเกี่ยวข้องกับปัจเจก-ชนด้วย

(2) องค์กรรัฐ นับวันจะลดความสำคัญลง ในขณะที่ปฏิสัมพันธ์ในลักษณะข้ามชาติมีมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นระหว่างรัฐบาล ไม่เป็นรัฐบาล หรือ องค์กรพัฒนาเอกชน (NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS-NGO) แม้แต่ปัจเจกชนในสภาวะดังกล่าว รัฐจะไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของประชาชนของตน ไม่สามารถควบคุมปฏิสัมพันธ์ลักษณะดังกล่าวต่อไปได้

(3) เศรษฐกิจนับวันจะมีความสำคัญมากขึ้น จนกล่าวได้ว่ายุคนี้เป็นยุค เศรษฐกิจนำการเมือง สภาวะปัจจุบันเป็นสภาวะที่ประเทศอุตสาหกรรมต้องรณรงค์เพื่อรักษาไว้ซึ่งการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ต้องรณรงค์เพื่อนำความเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้าง เพื่อให้ประเทศเป็นสังคมใน ยุคหลังอุตสาหกรรม (POST INDUSTRIAL SOCIETY) ในขณะเดียวกันประเทศกำลังพัฒนาต่างก็พยายามพัฒนาเศรษฐกิจของตนอย่างรวดเร็ว

(4) การเมืองภายใน ในการเมืองระหว่างประเทศ การเมืองภายในประเทศกับการเมืองระหว่างประเทศ จะเป็น 2 ขั้ว ของเส้นเดียวกัน มิใช่เป็นสิ่งที่สามารถแบ่งแยกออกจากกันอย่างสิ้นเชิงได้⁶

: เปลี่ยนการต่อสู้ สู่ การร่วมมือ

ในอดีต โลกถูกแบ่งเป็นหลายค่ายตามอุดมการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจ การเผชิญหน้าและการใช้อาวุธจะเป็นธรรมชาติของโลกในเวลานั้น แต่ปัจจุบันนี้ ความขัดแย้งและความตึงเครียดระหว่างประเทศได้ลดน้อยลงไปเป็นลำดับเนื่องจากประเทศทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นมหาอำนาจหรือไมต่างหันหน้าเข้าหากันให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจและปากท้องของประชาชนพลเมืองของตนมากขึ้น ประเทศที่เคยเป็นศัตรูก็เปลี่ยนเป็นคู่แข่งทางการค้าที่มีผลประโยชน์ร่วมกันบ้าง แข่งกันบ้างเป็นธรรมดา

การที่ประเทศทั้งหลายต้องแข่งขันในทางเศรษฐกิจนั้น ทำให้เกิดแนวโน้มสำคัญที่เห็นประจักษ์อยู่ทุกวันนี้คือ มีการขัดแย้งกันในการการค้า ซึ่งเป็นที่มาของลัทธิการกีดกัน

ประเทศอื่นให้เข้าสู่ตลาดภายในของตนได้ลำบากขึ้น พร้อม ๆ ไปด้วยการที่ตนต้องการเข้าสู่ตลาดของประเทศอื่นให้ได้มากขึ้น จนเกิดคติที่ว่า ลงมือกีดกันประเทศอื่นเพื่อให้ประเทศอื่นนั้นกีดกันตนน้อยลง

สภาพเช่นนี้ ย่อมนำไปสู่การรวมตัวของกลุ่มพลังทั้งหลายในเศรษฐกิจระหว่างประเทศเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรอง ดังจะเห็นได้จาก การที่ประชาคมยุโรปกำลังจะเป็นตลาดเดียวกันใน ค.ศ. 1992 สหรัฐอเมริกาและคานาดาได้รวมตัวเป็นตลาดการค้าเดียวกัน และมีการพูดถึงกลุ่มประเทศเอเชีย-แปซิฟิก มากขึ้นเป็นลำดับ

นอกจากนั้น บทบาทของประเทศทั้งหลายในทางเศรษฐกิจก็เริ่มเปลี่ยนไปในทางที่ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ประเทศที่พัฒนาแล้วเริ่มมองเห็นว่า การค้าขายผลผลิตที่ใช้แรงงานนั้นเป็นสิ่งที่ตนเสียเปรียบประเทศที่กำลังพัฒนา จึงหันมาใช้ความสำคัญกับธุรกิจภาคบริการ และทรัพย์สินทางปัญญา อันเกิดจากความก้าวหน้าทางความคิดและเทคโนโลยีมากขึ้น ดังจะเห็นได้จาก การที่ประเทศเจ้าของปัญญาเหล่านั้นเรียกร้องให้มีการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งเป็นที่มาของรายได้หลักของตนในอนาคตมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงของโลกดังกล่าวนี้ ถึงแม้เราจะกำหนดทิศทางไม่ได้ แต่เราก็อาจนำการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมาเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาของเราให้มากที่สุดได้ เหมือนหนึ่งเรากำหนดทิศทางคลื่นลมไม่ได้ แต่ใช้คลื่นลมดังกล่าวพาเรือเราไปสู่จุดหมายที่เราประสงค์ได้นั่นเอง⁷

: ทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาทางวัฒนธรรม (มิติใหม่ของการพัฒนา)

โลกสมัยใหม่ เผชิญกับปัญหาความไม่สมดุลระหว่างประเทศอุตสาหกรรมและประเทศพัฒนา ซึ่งมีช่องว่างมาก เสื่อมต่อการทำลายมนุษยชาติ และสิ่งแวดล้อมแบบใหม่ ๆ เอกสิทธิ์ทางวัฒนธรรมถูกทำลายไปเนื่องจากการ

6. สุขุมพันธุ์ บริพัตร, ม.ร.ว., "ภาพรวมในความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมหาอำนาจในทศวรรษหน้า", จุลสารวิชาการ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม, 2531)

7. ขาดิชัย ชุมพะวัน, พลเอก, "คำปาฐกถาพิเศษ เรื่องระบบราชการกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในทศวรรษหน้า โดย ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีในการประชุมใหญ่สามัญประจำปี ของสมาคมนักเรียนทุนรัฐบาลไทย ณ โรงแรมแลนด์มาร์ค เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2532", (เอกสารโรเนียว)

พัฒนาทางอุตสาหกรรม และการทรุดโทรมทางสิ่งแวดล้อม สมัชชาใหญ่องค์การสหประชาชาติ ประกาศให้ปี พ.ศ. 2531-2540 (ค.ศ. 1988-97) เป็น "ทศวรรษโลก เพื่อการพัฒนาทางวัฒนธรรม" โดยเสนอมิติใหม่ทางวัฒนธรรมกับการพัฒนา เพราะการส่งเสริม การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ที่ผ่านมา ประสบความสำเร็จ เพียงด้าน ภายนอก และความเจริญทางวัตถุ เท่านั้น ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน และสิ่งแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น ดังนั้น "มิติใหม่ในการพัฒนา" จะต้องมุ่งทำให้คุณค่าความสำคัญของมนุษย์และวัฒนธรรม กลับมาเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยีดั้งเดิม และใช้ปัจจัยทางวัฒนธรรมให้มีความสำคัญในการพัฒนาทั้งหมด ครอบคลุมทั้งการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนส่งเสริมให้ปฏิบัติการทางวัฒนธรรม เพื่อการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตยด้วย⁸

: การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมของไทย

สรุปสภาพเศรษฐกิจ การเมือง สังคมไทยในอนาคต

ขณะที่ประเทศต่าง ๆ ของโลกที่พัฒนาแล้ว กำลังจะเปลี่ยนผ่านไปสู่ ยุคหลังอุตสาหกรรม (POST INDUSTRIAL SOCIETY) แต่ประเทศไทยเพิ่งเข้าสู่ช่วงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศจากภาคเกษตร ไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการเปลี่ยนโฉมไปสู่สังคมที่มีการเคลื่อนไหว เน้นความสำคัญของ "ข้อมูลข่าวสาร และการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสมัยใหม่" ซึ่งสรุปแนวโน้มสังคมไทยในทศวรรษหน้าได้ ดังนี้

(1) สภาพเศรษฐกิจไทยจะเป็นเศรษฐกิจแบบสังคมอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้น และจะก้าวไปสู่การเป็น ศูนย์กลางเศรษฐกิจที่สำคัญอีกศูนย์หนึ่งของโลก รวมทั้งก้าวไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (NIC : NEWLY INDUSTRIALIZED COUNTRY) ขณะเดียวกันจะมีผลกระทบต่อสังคมหลายด้าน โดยเฉพาะการเคลื่อนย้ายประชากร โครงสร้างการผลิต โครงสร้างรายได้ ตลอดจนส่งผลกระทบต่อปัญหา สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมและปัญหาที่ดินทำกิน

(2) สภาพการเมืองไทยในอนาคต กลุ่มองค์การธุรกิจและอุตสาหกรรม (รวมทั้งระบบธนาคารและบริษัทเงินทุน) จะมีอิทธิพลต่อการบริหารรัฐเป็นอย่างมาก สภาพสังคมไทยเป็นระบบนายทุนนิยมเสรีและเป็นสังคมนานาชาติ

สังคมแห่งเทคโนโลยี จะส่งผลกระทบต่อการเมืองของไทยมากขึ้น

ภาคเอกชนคือ นายทุน นักธุรกิจ จะเติบโตเหนือระบบราชการ พรรคการเมือง พลังการเมืองจะมีบทบาท และเคลื่อนไหวให้มีการกระจายอำนาจในการปกครองจากส่วนกลางออกไปสู่ท้องถิ่น ทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด อย่างเต็มที่มากขึ้น⁹

(3) สภาพสังคม การขยายตัวของทุนนิยม และการพัฒนาที่เน้นในทางวัตถุ นำไปสู่สภาวะวิกฤติของสังคมหมู่บ้านชนบทไทย และปัญหาระบบนิเวศน์ได้ก่อปัญหาความล้มละลายทางเศรษฐกิจของ "หมู่บ้าน" ความล้มละลายของสถาบันครอบครัว และทำลายชีวิตชุมชน เป็นเหตุให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศน์¹⁰ "หมู่บ้าน" ในชนบท ซึ่งเป็นฐานชีวิตของสังคมไทย และเป็นสังคมส่วนใหญ่ของประเทศกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว คุณค่าดั้งเดิมที่เคยเป็นสิ่งที่ถูกแทนที่ด้วยค่านิยมใหม่จากเดิมเคยผลิตเพื่อบริโภค และแลกเปลี่ยนแบ่งปันพึ่งพาอาศัยกันในชุมชนและระหว่างชุมชน โดยไม่มีหนี้สินมาเป็นการผลิตเพื่อขายก่อให้เกิดดวงจรแห่งการเป็นหนี้ หมู่บ้านชนบทไทยทุกวันนี้ต้องพึ่งพาทายนอกแทบทุกเรื่องการพึ่งพาตนเองนับวันจะน้อยลง ผู้คนในชนบทมีสภาพสิ้นหวัง ล้มละลายชีวิตครอบครัวแตกแยก ภูมิปัญหาท้องถิ่นละลาย วัฒนธรรม ท้องถิ่นถูกทำลาย ชีวิตชุมชนล่มสลายอันเกิดจากการอพยพแรงงาน¹¹

ปัญหาทางสังคมจะเป็นปัญหาที่น่าเป็นห่วงมาก ถ้าจัดการไม่ดีจะทำให้มีปัญหาวุ่นวายกันไปหมด ไม่ว่าจะเป็น เศรษฐกิจ การเมือง หรือสังคม

8. จรัส ทองเกษม, "ทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาทางวัฒนธรรม 1988-97", ปีที่ 1 ฉบับที่ 10, (มีนาคม 2532)

9. กองวิชาการ สำนักงาน ก.พ., "รายงานการวิจัย เรื่อง บทบาทของก.พ.ในทศวรรษหน้า", (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงาน ก.พ., 2530), หน้า 105-120.

10. ประเวศ วะสี, "วิกฤตหมู่บ้านไทย", (กรุงเทพฯ : เจริญวิทยาการพิมพ์, 2532), 14-16.

11. "การศึกษาภูมิปัญหาท้องถิ่น", เอกสารประกอบการสัมมนาการพิจารณาผลการศึกษาข้อมูลแนวทางการพัฒนาการศึกษาในอนาคต วันที่ 3-5 มีนาคม 2532 ณ โรงแรมหาดทรายทอง พัทยา ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา, (เอกสารโรเนียว).

จัดการความเปลี่ยนแปลง : การบริหาร ทศวรรษหน้า

จุดสำคัญที่นักบริหารจะต้องบริหารการเปลี่ยนแปลง ได้ดี สิ่งที่จะต้องสนใจ คือ

(1) ปัจจัยปัญหาภายในประเทศ 6 เรื่องสำคัญ ที่จะกระทบต่อไทยใน 10 ปีข้างหน้า ได้แก่ ทรัพยากรมนุษย์, โครงสร้างเศรษฐกิจ, ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม, วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี, การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และสังคม, การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

ทรัพยากรมนุษย์ ปัญหาเรื่องคนจะเป็นพลังชี้ขาดการสร้างชาติ ต้องแก้ไขปัญหาคคุณภาพของคน นอกจากนั้นที่สำคัญก็คือ ปัญหาการกระจายรายได้ เวลานี้มีคนไทยที่มีรายได้น้อยกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำในการประทังชีวิต ให้ร่างกายและวิญญาณอยู่ได้ถึง 29.5% หรือ 16.5 ล้านคน ปัญหานี้หากแก้ไขไม่ได้จะก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงตามมา

ปัญหาทางด้านการเมือง จะต้องแก้เรื่อง "อนาธิปไตย" ที่เงินซื้อทุกอย่างที่ขวางหน้าให้มีประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

(2) การบริหารเพื่ออนาคต ของไทยจะต้องทำมาตรการระยะสั้น และระยะยาวให้สำเร็จผล ระยะสั้นคือ แก้ไขปัญหาคนยากจน 16.5 ล้านคนให้ได้ ระยะยาวคือ รักษา HIGH GROWTH ให้ได้ตลอดไป ด้วยความร่วมมือระหว่างรัฐกับเอกชน

การจัดการความเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นนั้น ชัดความสามารถของนักบริหารจะต้องสูง สอดคล้องกับระบบบริหารยุคระดับหรือสร้างความสามารถใหม่ขึ้นมา และใช้ทรัพยากรมนุษย์ให้คุ้มค่าที่สุด¹²

: ระบบราชการไทยในอนาคต

สภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ดังกล่าวมีผลกระทบต่อระบบราชการไทย ดังนี้

- (1) ระบบราชการถูกจำกัด
- (2) ระบบราชการจะต้องเข้าสู่โลกของเทคโนโลยีและเครื่องจักรสมองกล
- (3) การปฏิบัติงานของระบบราชการ จะเข้าสู่ยุคของระบบแผนงานประสานงาน
- (4) ระบบราชการจะต้องเผชิญกับการควบคุมตรวจสอบมากขึ้น ทั้งจากระดับบนและระดับล่างคือ การควบคุมตรวจสอบจากภาครัฐบาล และการควบคุมจากสื่อมวลชน

ประชาชนผู้รับบริการ โดยเฉพาะประชาชนจะมีความรู้ มีการศึกษาสูงมากขึ้น และจะมีความตื่นตัวตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตนเอง¹³

6

นักบริหารยุคใหม่

และ

การจัดการในทศวรรษหน้า

: ผู้จัดการจัดการในทศวรรษหน้า

โครงสร้างเศรษฐกิจไทย เปลี่ยนจากเกษตร ไปสู่ การอุตสาหกรรมและบริการ เทคโนโลยีสมัยใหม่ ม้วนตัวเข้ามา เป็นระลอกคลื่น สังคมมีการเปลี่ยนโฉมไปสู่สังคมที่มีความเคลื่อนไหว หรือ MOBILITY สูง และสังคมเน้นความสำคัญด้านข่าวสารข้อมูล

กลยุทธ์นักบริหารในทศวรรษหน้า นักบริหารยุคใหม่ จำเป็นจะต้องปรับตัวเองให้ทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อผลสำเร็จในการบริหารและการจัดการ

นักบริหารยุคใหม่ ต้องมีความซื่อตรง (INTEGRITY) และจริยธรรม (ETHICS) คือ จะต้องมีความซื่อตรงต่อผู้ร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา ประชาชน และมีความประพฤติที่ซื่อตรงปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีงามของสังคม

"คุณธรรม" และ "จริยธรรม" จะเป็นรากฐานแห่งความนิยมชมชอบ และภาพพจน์ที่เหมาะสมยิ่ง¹⁴

: นายกษัตริย์ชายปรับระบบราชการไทย

ในปี พ.ศ. 2532 พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ รมว. นายกรัฐมนตรี แสดงปาฐกถาในสถานที่ต่าง ๆ หลายครั้ง เกี่ยวกับระบบราชการไทย ซึ่งสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

12. ไชยจิตร เอื้อทวิกุล, คำปาฐกถา เรื่องประเทศไทยในทศวรรษหน้า ในการสัมมนา Managers in the Year 2000, หนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ, (ฉบับวันที่ 3-5 สิงหาคม 2532).
13. กองวิชาการ, สำนักงานก.พ., "รายงานการวิจัย เรื่องบทบาทของก.พ.ในทศวรรษหน้า", อ้างแล้ว, หน้า 134-138.
14. อำนวย วีรวรรณ, "คำปาฐกถา ในการสัมมนา Managers in the year 2000", หนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ, (ฉบับวันที่ 6-9 สิงหาคม 2532).

(1) การเปลี่ยนแปลงภายในและภายนอกประเทศ มีลักษณะ รวดเร็ว ซับซ้อน ลึกซึ้ง และหลากหลาย

(2) ระบบราชการ ต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จะต้องปรับเปลี่ยน โลกทัศน์ และ วิธีการ โดยเปลี่ยน การปกครอง เป็นการบริหาร และเปลี่ยน การสั่งการ มาเป็นการจัดการ

(3) ปรับปรุงโครงสร้าง กระทรวง ทบวง กรม ซึ่ง ก่อตั้งและไม่มีปรับปรุงอย่างจริงจัง (ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2435) ให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน โดยให้เป็นหน่วยที่มี ขนาดกระทัดรัด เหมาะสมกับภาระหน้าที่ที่ประสานสอดคล้อง เอื้ออำนวยต่อการเปลี่ยนจาก "การปกครอง" มาเป็น "การบริหาร" "การสั่งการ" เป็น "การจัดการ"

(4) ปฏิรูปกฎหมาย ที่ล้าสมัยและมากเกินไป

(5) ปรับปรุง ขั้นตอน ระบบราชการให้รวดเร็วและ รอบคอบ

(6) ให้ความสำคัญกับระบบข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย รู้จักเลือก และ ใช้เทคโนโลยีที่ดี ใช้คนที่มีคุณภาพที่รู้จักจริง ในเรื่องนั้น ๆ

(7) จะต้องเปิดระบบราชการให้รับฟังประชาชนและ เอกชนมากขึ้น เพื่อให้ได้ข้อมูล ความคิดที่หลากหลายในการตัดสินใจ เพราะการพัฒนาประเทศในอนาคตจะเป็นการพัฒนาที่มาจากความร่วมมือร่วมใจ จาก ระดับล่าง ไม่ใช่การพัฒนาที่สั่งไปจากเบื้องบน ยึดมั่นในหลักการของความหลากหลายแต่ร่วมทิศทางโดยมี ระบบราชการเป็นตัวแปรสำคัญ ไม่ใช่เป็นระบบที่มีความหลากหลายแต่รวมศูนย์อย่างที่เคยเป็นมา

(8) อะไรที่เอกชนทำได้ดีกว่าราชการ ก็ควรให้ เอกชน เป็นผู้กระทำ และรัฐอาจกำกับไม่ให้มีการผิดกติกาของระบบเศรษฐกิจ หรืออาจเปลี่ยนมาเป็นส่งเสริมแทน

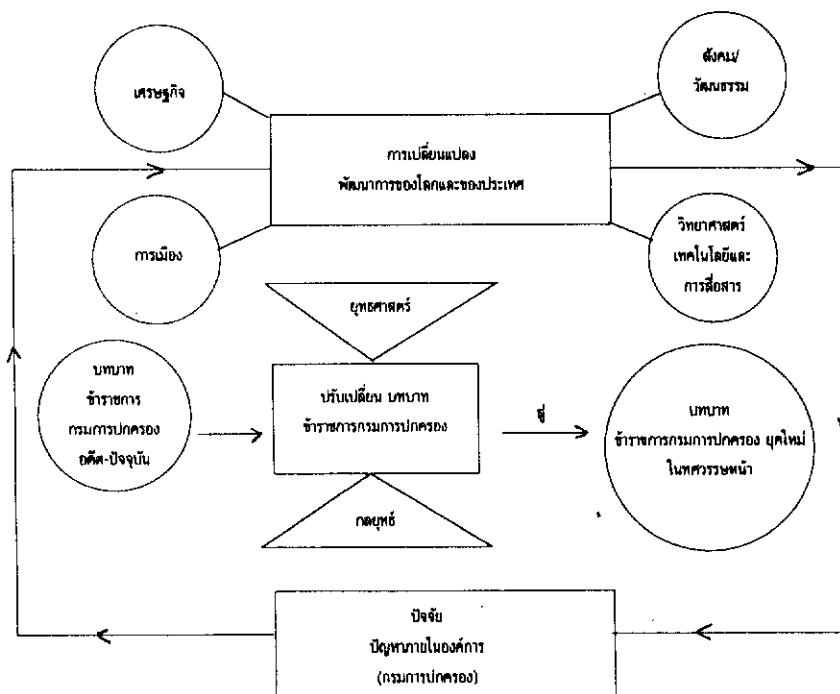
(9) ระบบราชการต้องเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง

7

วิเคราะห์สถานะภาพ บทบาท ข้าราชการกรมการปกครอง อดีต ปัจจุบัน

การวิเคราะห์สถานะภาพ บทบาทข้าราชการกรมการปกครอง จะต้องพิจารณาถึง ปัจจัย และความเป็นจริง ที่สำคัญ 2 ประการ

แผนภูมิประกอบการวิเคราะห์ สถานะภาพ บทบาทข้าราชการกรมการปกครอง

(1) ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การสื่อสารของโลก และของประเทศไทย

(2) ปัจจัยปัญหาภายในองค์กร (กรมการปกครอง)

ปัญหาภายในองค์กรส่วนสำคัญส่วนหนึ่งเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องเนื่องมาจากระบบราชการ ซึ่งข้าราชการกรมการปกครองจะต้องประสบเช่นเดียวกับข้าราชการไทยทั่วไปที่ประสบปัญหาดังกล่าวมาหลายทศวรรษ และยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นผล คือ

(1) ระบบราชการมีลักษณะแข็งตัว (RIGIDITY) มีกฎระเบียบ ข้อบังคับมากเกินไป นอกจากนั้นกฎระเบียบวิธีปฏิบัติยังล้าสมัย

(2) ระบบราชการเป็นแบบที่มีความสัมพันธ์แบบทางทแยง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแบบไม่เป็นทางการมีน้อย การดึงอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางของระบบราชการไม่สนใจให้บุคคลมีส่วนร่วมในการดำเนินการขององค์กร

(3) การกำหนดเป้าหมาย นโยบายการปฏิบัติงานส่วนใหญ่ยังเป็นลักษณะ TOP-DOWN PLANNING เป็นการกำหนดจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง

(4) โครงสร้างมีลักษณะซ้ำซ้อน ไม่เหมาะสมไม่เอื้ออำนวยให้ทำงานได้สะดวก ก่อให้เกิดความรู้สึกไม่รับผิดชอบ โยนความรับผิดชอบไปให้ผู้อื่น

(5) การปฏิบัติงานล่าช้า (RED TAPE) มีกฎระเบียบมาก มุ่งแต่จะควบคุม ไม่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน และภาพพจน์ที่ออกมา คือ การทำงานล่าช้า ไม่มีประสิทธิภาพ ทำงานเข้าขามเย็นขาม

(6) ทศคนคติ ข้าราชการมี 2 ประเภท คือ

ประเภทแรก มีความตั้งใจทำงานรับใช้สังคมส่วนรวม โดยมีเป้าหมาย ปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับประโยชน์ของสาธารณะ (PUBLICINTEREST)

ประเภทสอง ตั้งใจที่จะฉกฉวยแต่ผลประโยชน์ให้ตนเองและพรรคพวก โดยอาศัยตำแหน่งหน้าที่การงาน นอกจากนั้นยังคิดแต่ผลประโยชน์ส่วนตนเกี่ยวกับยศตำแหน่งเงินเดือน ของตนเป็นใหญ่

(7) แก้ไขปัญหาคอร์รัปชัน โดยวิธีการลงโทษ (PUNISHMENT) ไม่มีการใช้วิธีการเสริมสร้าง (POSITIVE)

(8) การบริหารที่คำนึงแต่ผลประโยชน์ส่วนตน, หน่วยงาน และพวกพ้องเป็นหลัก มากกว่าผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม

(9) ระบบติดตามประเมินผล ขาดประสิทธิภาพ

- ไม่มีหน่วยงานด้านวางแผน และติดตามประเมินผลโดยเฉพาะ

- เจ้าของโครงการมิได้สนใจที่จะติดตามประเมินผลอย่างจริงจัง

- หน่วยงานที่ทำหน้าที่ติดตาม ประเมินผลในส่วนกลางผลงานส่วนใหญ่เป็นการรวบรวมรายงานที่หน่วยงานปฏิบัติในพื้นที่รายงานเข้ามา มิได้ออกไปตรวจสอบในพื้นที่โครงการ (ON-THE-SPOT-CHECK)

- การไปติดตามประเมินผลในพื้นที่ บางครั้งไม่ได้พบกับสภาพข้อเท็จจริง เพราะเจ้าหน้าที่รับผิดชอบได้รับแจ้งล่วงหน้า มีการเตรียมไว้เรียบร้อย หรือพาไปดูโครงการที่คัดเลือกแล้วว่าดี

- การรายงานโครงการมักจะเป็นรูปสถิติเชิงปริมาณ สวยหรูมากกว่าคุณภาพ และมุ่งประชาสัมพันธ์ ผลงานมากกว่าผลประโยชน์ต่อประชาชน

- การออกตรวจราชการ บางส่วนยังก่อให้เกิดภาระหนักแก่เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ที่จะต้องรับรองเลี้ยงดู เป็นสาเหตุหนึ่งบีบบังคับให้เจ้าหน้าที่ ต้องฉ้อราษฎร์บังหลวง หรือร่วมมือกับผู้มีอิทธิพลท้องถิ่น

(10) พฤติกรรมทางการบริหาร : ไม่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติราชการ

- ระบบเล่นพรรคเล่นพวก ปัญหานี้เป็นปัญหามานาน แม้จะนำระบบคุณวุฒิ (MERITSYSTEM) มาใช้ก็เป็นเพียงในหลักการและตัวบทกฎหมายเท่านั้น

- ข้าราชการให้ความสำคัญต่อสิ่งที่ผู้บังคับบัญชาต้องการ หรือบางครั้ง เป้าหมายของหน่วยงาน ก็ยังมีความสำคัญน้อยกว่าความต้องการของผู้บังคับบัญชา ทำให้ข้าราชการส่วนใหญ่ลืมนึกไปว่า จะต้องปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับประโยชน์ของสาธารณะ นอกจากนั้นยังไม่ค่อยจะยอมรับหลักการประชาธิปไตยที่ว่า การบริหารราชการจะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของประชาชน และฝ่ายการเมือง (PUBLICACCOUNTABILITY)

● ขาดจริยธรรม ขาดคุณธรรมประจำใจที่เป็นความรู้สึกรับผิดชอบชีวิตที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้ข้าราชการสำนึก และประพฤติในสิ่งที่ดี ปัจจัยที่ทำให้ ข้าราชการขาดจริยธรรม เนื่องมาจากสภาวะทางเศรษฐกิจบีบบังคับให้ข้าราชการพยายามหาผลประโยชน์ส่วนตัวแล้ว ทศนคติ ค่านิยมของสังคม ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ข้าราชการใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่เป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวด้วย

● รายได้ต่ำ ไม่เพียงพอกับค่าครองชีพ ค่าครองชีพพุ่งสูงขึ้นทุกระยะอย่างรวดเร็ว อัตราเงินเดือนข้าราชการไม่สมดุลกับสภาวะค่าครองชีพ (จนกระทั่ง เดียวนี้มีการล้อเลียนกันว่า ไทศวรรษหน้า "กลุ่มข้าราชการไทย" จะเป็น "กลุ่มคนจนใหม่" ในสังคมไทย¹⁵) เป็นผลต่อสถานะภาพและบทบาทของข้าราชการฝ่ายปกครองในการปฏิบัติงานและในทางสังคมลดลงอย่างน่าเป็นห่วง

(11) ปัญหาการเรียโร (การกุศล) ในทศวรรษที่ผ่านมาก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อบทบาท เกียรติภูมิและสถานะภาพของข้าราชการฝ่ายปกครองในส่วนภูมิภาค

(12) การบริหารราชการที่ผ่านมา มีลักษณะเป็นการบริหารอำนาจบริหารระเบียบ และกฎหมาย มากกว่าการบริหารเพื่อการเปลี่ยนแปลง การบริหารราชการที่ผ่านมาเป็นการบริหารที่เน้น การรักษาสถานภาพเดิม (STATUS QUO) ของกลไกระบบ หรืออีกแห่งหนึ่ง คือ การเน้นการรักษาเสถียรภาพที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น

(13) ขาดนโยบายกระจายอำนาจอย่างจริงจังต่อเนื่องและจริงจัง พฤติกรรมในทางปฏิบัติที่ผ่านมา ส่วนใหญ่ยังเป็นการรวมอำนาจสู่ส่วนกลางมาก (HIGHLY CENTRALIZED) และหากมีการกระจายอำนาจก็เป็นการกระจายให้แก่การปกครองส่วนภูมิภาค มากกว่าการปกครองท้องถิ่น

(14) ขาดนโยบายและมาตรการในการจัดการระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นให้ชัดเจน

ปัญหานี้สืบเนื่องมาจากการขาดนโยบายการกระจายอำนาจอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง และเป็นผลมาจากการขาดหน่วยงานกลางถาวรที่รับผิดชอบทำหน้าที่วิเคราะห์ เสนอแนะแนวนโยบาย หรือหนทางในการปรับปรุงระบบราชการให้มีประสิทธิภาพทำให้การจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินมีความสับสน และซ้ำซ้อน

(15) ขาดหน่วยงานกลางถาวรทำหน้าที่เสนอแนะเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการบริหารการปกครองแห่งชาติ¹⁶

สรุป-วิเคราะห์บทบาท ข้าราชการกรมการปกครองในปัจจุบัน

จากสภาพข้อเท็จจริง ที่นำเสนอมาทั้งหมด สามารถสรุป-วิเคราะห์ให้เห็นชัดเจนว่า ปัจจุบันบทบาทสถานะภาพของข้าราชการกรมการปกครองในด้านเศรษฐกิจ สังคมการเมือง การปกครอง การบริหาร ถูกทำลาย และลดทอนบทบาท อำนาจ ศักดิ์ศรี และเกียรติภูมิ ดังเดิมที่มีมาอย่างมากมายในอดีตให้ลดน้อยถอยลงตามลำดับ ขวัญและกำลังใจข้าราชการในพื้นที่เสื่อมถอยทั้งนั้นนอกจากเป็นผลจากนโยบาย และการบริหารงานแล้ว ปัจจัยหลักสืบเนื่องมาจากวิวัฒนาการ พัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก และสังคมไทยในทุกด้านที่เจริญก้าวหน้ามากขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่หากข้าราชการกรมการ ปกครองเข้าใจปัญหาอย่างแจ่มชัด ยอมรับและปรับปรุงบทบาท โลกทัศน์ของตนเองให้สอดคล้องสัมพันธ์กับสถานการณ์ได้แล้ว ย่อมสามารถปรับสถานะที่ต้องตกเป็นฝ่ายรับให้เป็นฝ่ายรุกได้โดยข้าราชการกรมการปกครองในทศวรรษหน้าต้องปรับบทบาทใหม่ เป็น "นักบริหารยุคใหม่" กล้าเผชิญมัยยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ที่ถูกต้อง นำในการจัดการการบริหารการเปลี่ยนแปลง และการบริหารเพื่ออนาคตมาปรับใช้ให้ทันการณ์ก็จะสามารถพลิกฟื้นสถานการณ์ให้กลับมามีบทบาทในสังคมใหม่ในทศวรรษหน้าได้อย่างมีเกียรติและสง่างาม

8

ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ บทบาท ข้าราชการกรมการปกครอง ในทศวรรษหน้า

แนวทาง กำหนดยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ ในการพิจารณา "บทบาทข้าราชการ กรมการปกครองในทศวรรษหน้า" จำเป็นต้องพิจารณาถึงขั้นตอนดังนี้

15. พิสิทธิ์ วัคเกษม, "สยามในปัจจุบัน : การเมืองเศรษฐกิจและสังคมที่กำลังเผชิญหน้า", หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ, (ฉบับวันที่ 14-20 สิงหาคม 2532), หน้า 57.

16. ชัยอนันต์ สมุทวณิช, "การปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม", (กรุงเทพฯ : มาสเตอร์เพรสการพิมพ์ 2531), หน้า 69-73

(1) ข้าราชการกรมการปกครอง จะต้องศึกษาทำความเข้าใจให้ถ่องแท้กับปัญหาวิวัฒนาการ พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี การสื่อสารของโลก และของสังคมไทยอย่างแท้จริง และต้องยอมรับสภาพการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

(2) ทบทวนบทบาท สถานภาพ และปรับโลกทัศน์ โครงสร้าง บทบาท ให้เป็นข้าราชการฝ่ายปกครองยุคใหม่ ทันสมัยทันต่อเหตุการณ์

(3) แยกแยะปัญหา ทั้งนี้ปัญหา มี 2 ลักษณะ คือ

(3.1) ปัญหาระดับชาติ ซึ่งเป็นปัญหาที่กรมการปกครอง และข้าราชการกรมการปกครองไม่สามารถปรับปรุงแก้ไขด้วยตนเองแต่ฝ่ายเดียวได้ แต่ต้องร่วมมือกับทุกฝ่ายในชาติปรับปรุงแก้ไข

(3.2) ปัญหาระดับกรม (กรมการปกครอง) ปัญหาที่ กรมการปกครอง และข้าราชการกรมการปกครองสามารถจะดำเนินการแก้ไขได้เอง

ยุทธศาสตร์ บทบาท

ข้าราชการกรมการปกครองในทศวรรษหน้า

1. ผนึกกำลังให้เป็นเอกภาพทั้งขบวนการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบให้ครบวงจรเพื่อเป็น "ข้าราชการกรมการปกครองยุคใหม่ในทศวรรษหน้า" ดังนี้

(1.1) ข้าราชการกรมการปกครอง ทุกระดับตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงถึงข้าราชการผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ทุกระดับ ทุกหน่วยงาน ทุกพื้นที่ ต้องผนึกกำลังทั้งขบวนการอย่างเป็น "เอกภาพ" เข้าใจปัญหาและสถานการณ์ในแนวทางเดียวกัน เพื่อร่วมกันดำเนินการตามยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ มาตรการที่จะเปลี่ยนแปลงบทบาทในทศวรรษหน้าอย่างพร้อมเพรียง

(1.2) การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง จำเป็นต้องปรับปรุงทั้งด้านนโยบาย โครงสร้าง บทบาท โลกทัศน์ ระบบการบริหาร กฎ ระเบียบ และวิถีปฏิบัติใหม่ทั้งหมด

2. เคลื่อนไหวผลักดันในระดับชาติ

(2.1) ร่วมมือกับทุกฝ่ายในชาติ ผลักดันให้มีการปฏิรูประบบราชการให้เป็นผลอย่างแท้จริงโดยเร็ว เพื่อปรับโครงสร้างหน่วยราชการให้มีขนาดกระทัดรัด เหมาะสมกับภาระหน้าที่ รวมทั้งปฏิรูปกฎหมายจำนวนมากที่ล้าสมัย

(2.2) รณรงค์ ผลักดัน และร่วมมือกับทุกฝ่ายให้นำปัจจัย (มิติต่าง ๆ) ทางด้านวัฒนธรรม คุณธรรม และจริยธรรม มาใช้ในขบวนการพัฒนาไทย ตามคำประกาศ

"ทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาทางวัฒนธรรม" ในปี พ.ศ. 2531-40 ของสหประชาชาติเพื่อให้การพัฒนาประเทศไทยในอนาคต ไม่ได้มุ่งพัฒนาแต่ในด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และวัตถุเพียงด้านเดียว แต่จะต้องพัฒนาสิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของประชาชนควบคู่ไปด้วย ทั้งนี้โดยเร่งประสานฟื้นฟู "ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย", "วัฒนธรรมท้องถิ่นไทย" รวมทั้งเร่งแก้ปัญหาเศรษฐกิจ-สังคม ของ "หมู่บ้าน" ไทยด้วย

(2.3) ริเริ่ม ผลักดันทำความเข้าใจและประสานทุกฝ่ายในระดับชาติ พิจารณาการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินใหม่โดยเฉพาะเกี่ยวกับปัญหาเรื่องการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ ในอนาคต โดยพิจารณาวงกรอบนโยบายในการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นให้ชัดเจน

กลยุทธ์ บทบาท

ข้าราชการกรมการปกครองในทศวรรษหน้า

ทศวรรษหน้า สังคมจะเน้นความสำคัญด้านข้อมูลข่าวสาร (INFORMATION SOCIETY) มีความเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าทางเทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์ การสื่อสารอย่างรวดเร็ว การเมืองไทยจะมีการเผชิญหน้าที่เข้มข้นของ กระแสการเมืองจากการเลือกตั้ง และกระแสการเมืองจากระบบราชการ ภาคเอกชนจะมีบทบาททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การบริหาร และการปรับตัวให้ทันสมัยเหนือระบบราชการ ดังนั้นข้าราชการกรมการปกครองทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคทุกระดับชั้น จะต้องปรับโลกทัศน์ วิถีชีวิต วิถีการปฏิบัติ บทบาทสถานะภาพทางราชการให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง โดยสามารถกำหนดกลยุทธ์สำหรับข้าราชการกรมการปกครองยุคใหม่ในทศวรรษหน้า ดังนี้

(1) ต้องเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง (CHANGE AGENT)

การเปลี่ยนแปลงมีลักษณะรวดเร็ว ไม่รอใคร และไม่มีใครหยุดยั้งได้ ดังนั้นข้าราชการกรมการปกครอง จะต้องช่วงชิงในการเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง และเป็นแกนนำ การเปลี่ยนแปลง เป็นตัวกระตุ้น (CATALYST) และส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในพื้นที่ทุกพื้นที่ ผู้ที่เป็นผู้นำมาเปลี่ยนแปลงจะได้เปรียบ คนที่ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงก็อาจจะตกเวทีประวัติศาสตร์

(2) "โลกทัศน์" และ "วิถีการ" เปลี่ยนแปลงเป็นหัวใจสำคัญ

"โลกทัศน์" เป็นเหตุสำคัญที่สุดที่จะก่อให้เกิดความคิดและการลงมือเปลี่ยนแปลง ดังนั้นจะต้องมีโลกทัศน์ที่เห็นและยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแล้ว และจะต้องคาดคะเนการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้ด้วย

วิธีการที่จะใช้ในการ "รับ" และ "รุก" ในการเปลี่ยนแปลงจะต้องเปลี่ยนแนวคิด การปฏิบัติที่เรียกว่า "การปกครอง" เป็น "การบริหาร" และเปลี่ยนเรื่อง "การสั่งการ" เป็น "การจัดการ"

(3) รวดเร็ว

ความรวดเร็วของการเปลี่ยนแปลงจะต้องรับมือได้ด้วยความเร็วเช่นกัน ดังนั้น ข้าราชการกรมการปกครองจะต้อง ไหวทัน และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยคุณภาพของงานต้องไม่ลดลง

ในทศวรรษหน้า ข้าราชการกรมการปกครองจะต้องปรับตัวให้เป็น "นักบริหารยุคใหม่" ซึ่งจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันการเปลี่ยนแปลง ปรับตัวจากการเป็นนักปฏิบัติการทั่วไป (BUREAUCRAT) เป็นคนดีมีความรู้ความสามารถด้านวิชาการ (TECHNOCRAT) มากยิ่งขึ้น สามารถเผชิญหน้าและจัดการกับการเปลี่ยนแปลงในทศวรรษหน้า โดยเป็นนักบริหารการเปลี่ยนแปลงที่ดี ให้เหมาะสมที่จะสามารถบริหารงานเพื่ออนาคตให้ได้

มาตรการ แนวทาง

ข้าราชการกรมการปกครองยุคใหม่ในทศวรรษหน้า

(1) ความจำเป็นเร่งด่วน จัดสรุบทบทวน บทบาทในอดีต และปัจจุบัน เพื่อร่วมกันพิจารณาปรับบทบาทดำเนินการตามยุทธศาสตร์ ข้าราชการกรมการปกครองยุคใหม่ในทศวรรษหน้า โดยจะต้องมีความเข้าใจและร่วมมือกันดำเนินการอย่างเป็นระบบครบวงจรทั้งขบวนการอย่างมีเอกภาพให้เป็นผลในการปฏิบัติ

(2) ปรับโครงสร้าง บทบาท เพิ่มประสิทธิภาพ จำเป็นต้องปรับปรุง โครงสร้าง ของหน่วยงานทุกระดับให้มีขนาดกระทัดรัด เหมาะสมกับภาระหน้าที่ประสานสอดคล้องกับการเปลี่ยน การปกครองเป็นการบริหาร และการสั่งการเป็นการจัดการ

(3) แก้อักรกฎ ระเบียบ หนังสือสั่งการ ริเริ่มผลักดันให้มีการแก้ไขปรับปรุง กฎหมาย กฎ ระเบียบ หนังสือสั่งการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและมีจำนวนมากล้าสมัย

(4) ปรับปรุงขั้นตอน-รวดเร็ว ปรับปรุงระบบการปฏิบัติราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในหน้าที่ของแต่ละส่วนทุกส่วนทุกระดับที่สังกัดกรมการปกครองให้รวดเร็ว แต่รอบคอบขึ้น

(5) เปิดใจรับฟัง รับฟังความคิดเห็น และปัญหาของประชาชน และเอกชนมากขึ้น

(6) บริการ คือ งานหลัก ต้องเปลี่ยนทัศนคติและบทบาท ให้สอดคล้องกับทิศทางการเปลี่ยนแปลงโดยจะต้องเปลี่ยนบทบาท จาก "ผู้ปกครอง" หรือ "นักปกครอง" เป็น "ผู้สนับสนุน" หรือ ผู้ให้บริการกับประชาชน

(7) เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ พร้อมทั้งจะรับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ มีทัศนะโลกทัศน์กว้างไกล มีระบบข้อมูลที่แน่นอนมีการรอบความคิดที่เป็นเหตุเป็นผลที่ดี มีความคิดริเริ่มที่จะเปลี่ยนแปลงปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ เป็นประโยชน์ของประชาชน คิดหาวิธีการหรือแนวทางใหม่มาใช้ในระบบราชการ เพื่อให้บริการถึงมือประชาชนเต็มเม็ดเต็มหน่วยโดยเร็ว

(8) ยืนในแผน เน้นประสาน เน้นทุกหน่วย ทุกระดับทำงานในระบบแผนงานโดยให้แต่ละแผนงานครอบคลุมส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในลักษณะเป็นระบบครบวงจร

(9) รู้จักแยกแยะบทบาท และเพิ่มประสิทธิภาพ ข้าราชการกรมการปกครองบางตำแหน่งมีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบหลายตำแหน่ง หลายหน้าที่ หลายบทบาท จำเป็นต้องแยกแยะทำความเข้าใจ บทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบแต่ละอย่างให้ชัดเจน โดยเฉพาะบทบาทเกี่ยวกับงานการบริหารราชการส่วนภูมิภาคกับงานการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น นอกจากปฏิบัติส่งเสริมงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่นอย่างเต็มที่ จริงจัง จริงใจแล้ว จำเป็นต้องหันกลับมาพิจารณา ระบบงาน แผนงาน รวมทั้งงบประมาณของตนเอง ในส่วนงานบริหารราชการส่วนภูมิภาคด้วยว่า จำเป็นต้องพัฒนาการบริหารให้มีแผนงานโครงการ และงบประมาณ การปฏิบัติงานมากน้อยแค่ไหน? อย่างไร?

(10) นักปกครองยุคไฮเทค เน้นปรับปรุงสำนักงานและเครื่องมือการทำงาน โดยเฉพาะระบบการติดต่อสื่อสารสั่งการ ให้ทันสมัยอยู่เสมอ ควรมียุทธศาสตร์ และวางแผนการนำระบบการบริหารงานสมัยใหม่ เช่น ระบบ MIS(MANAGEMENT INFORMATION SYSTEM) และระบบสำนักงานอัตโนมัติ (OFFICE AUTOMATION-OA) ฯลฯ มาปรับใช้

(11) สิ่งปัจจัยที่ต้องใส่ใจในทศวรรษหน้า

(11.1) ปัญหาสังคม และ วัฒนธรรม ในทศวรรษหน้าในทุกวงการ ทุกอาชีพ จะเผชิญปัญหาด้านจริยธรรม นักธุรกิจ นักการเมือง นักศึกษา นักปกครอง นักบริหาร ในทศวรรษหน้า จะต้องหันกลับมาให้ความสำคัญต่อปัญหา คุณธรรม-จริยธรรม-วัฒนธรรม และข้าราชการฝ่ายปกครอง ในทศวรรษหน้าต้องให้ความสำคัญเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นพิเศษด้วย

นอกจากนั้นปัญหาภัยใหม่ของโลก คือ โรคเอดส์ กำลังจะเป็นภัยอันตรายใหม่ของสังคมมนุษย์ในยุคหน้าที่จะส่งผลกระทบต่อการเมือง การบริหารในยุคหน้านี้

(11.2) ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม

(11.3) ปัญหาด้านการเมือง "เงิน" ซื่อเสียงในการเลือกตั้ง และ "ซื้อ" ทุกอย่างในทางการเมือง จะเป็นปัญหาใหญ่ต่อประชาธิปไตย และการบริหารการปกครองไทยในทศวรรษหน้า

(11.4) วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี การสื่อสาร และการจัดการสมัยใหม่ เป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วที่ข้าราชการกรมการปกครองยุคใหม่ในทศวรรษหน้า ต้องตามให้ทัน และนำมาปรับใช้ให้เหมาะสม

9

บทสรุป

ข้าราชการกรมการปกครอง ยุคใหม่
ใน ทศวรรษหน้า
"บทบาทใหม่" ใน "โลกยุคใหม่"

ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ บทบาท ข้าราชการกรมการปกครองยุคใหม่ในทศวรรษหน้า จะเป็นภาพแห่งเส้นทางของการแปรเปลี่ยนพายุร้ายให้กลายเป็นพลังสำคัญของการเปลี่ยนแปลงบทบาทครั้งสำคัญทางประวัติศาสตร์ไปสู่ "บทบาทใหม่" ใน "โลกยุคใหม่"

ขอจง ประสานใจ ประสานพลัง ก้าวมัน ด้วยโลกทัศน์ที่กว้างไกลทันการณ์ปรับบทบาท เปลี่ยนระบบทั้งขบวนการให้ครบวงจร สำหรับการเป็นแกนนำในการเปลี่ยนแปลง และเป็นผู้นำในทางคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม วางรากฐานแห่งความนิยมชมชอบ ภาพพจน์ที่เหมาะสมยั่งยืน ในพลังแห่งความสดใส มีชีวิตชีวา และมีเกียรติของข้าราชการกรมการปกครองทั้งมวล ที่จะก้าวไปสู่สังคมที่ทันสมัย ในบทบาทของ "นักบริหารการเปลี่ยนแปลง" และ "นักบริหารเพื่ออนาคต" สู่ "บทบาทการนำใหม่" ของสังคมใหม่ในทศวรรษหน้าอย่างมั่นคงและสมศักดิ์ศรี

กรุ่นคิด... ลิขิตคำ

ฟ้าจะเปลี่ยนสี

สักวันหนึ่งฟ้าจะเปลี่ยนสี
สักวันหนึ่งโฉมหน้าผู้ทรยศ

แล้ววันนี้หรือคือวันนี้
กลับกระจ่างแจ่มใสไม่มีดมน

คือวันที่สองเท้าก้าวออกบ้าน
อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

อำนาจจากปลายกระบอกรบปืน
กองทัพที่สมุทระหง่าน

ถึงตอกอกตกตายหลายร้อยศพ
ท่ากระสุนที่สาดใส่ด้วยใจทราม

ด้วยวันนี้หนักหนากว่าขุนเขา
เขียนประวัติศาสตร์ไทยให้พราวแพรว

เผด็จการดาโถมโรมรูก
ใส่หัวพวกมันออกไป

สักวันหนึ่งคนดีจะปรากฏ
จะปรากฏต่อหน้ามหาชน

คือวันที่ดวงจิตคิดสับสน
คือวันที่ประชาชนเข้าชิงชัยฯ

เผด็จการประจัญหน้าหากกลัวไม่
คือหลักชัยคนไทหลังตั้งตำนานฯ

มีอาจจักฝืนแรงต้าน
ก็ประจានถึงสู่ผู้ปราบปรามฯ

ถึงดินกลบหน้าไปไม่เชิดขาม
ไม่ครั้นคร้ามเพราะชีพนี้พลีให้แล้วฯ

ด้วยหวังเอาเลือดทาฝาโลงแก้ว
อุทิศแล้วเป็นแก่นสารลูกหลานไทยฯ

มดปลวกแห่งยุคสมัย
สุจินดาต้องชดใช้กรรมฯ

วันนี้คุณดื่ม“เผด็จการ”แล้วหรือยัง

หนึ่ง

ในคืนวันอันโหดร้าย...และมีดমন
พวกเรารู้สึกกระหายเร่าร้อน
ต้องการน้ำดื่มเพียงหยดเดียว
ที่ใส่สะอาดบริสุทธิ์

สอง

แต่เราไม่มีสิทธิ์เลือกในเวลาเช่นนี้

สาม

พวกเราต่างถูกขืนใจจนเหนื่อยหอบ
ก่อนบังคับให้ดื่มค้ำของเหลว
มันมีเพียง 3 แก้วสีเขียวขุ่น
ซึ่งพระเจ้าบอกว่า....

เป็น“เผด็จการ”ชนิดที่คุณดื่มได้

สี่

แก้วแรก..ถูกวางลงตรงหน้า
สรรพคุณ...ดื่มแล้วมีอาการคันเท้า
พูดจาเลอะเทอะเลื่อนลอย
วันนี้อยากเป็นใหญ่ใน“ป่าช้า”
วันต่อมา..บอกไม่รู้ไม่เห็น
“ไม่เป็นและไม่เกี่ยว”

ห้า

แก้วสอง..ถูกวางไว้ข้างขวา
สรรพคุณ..ดื่มแล้วหวดงอกเป็นเงางาม
พูดน้อยต่อยหนัก น่าเชื่อถือ
ชอบเหาะเหินเดินอากาศ ใฝ่ฝันเป็นนายกษ
ดื่มมากอาการมีนเมาเริ่มปรากฏ-ไม่เอา ๖๖

หก

แก้วสาม..ถูกวางไว้ซ้ายมือขนาดกระทัดรัด
สรรพคุณไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับคิณฟ้า และอากาศ
ดื่มมากมีสิทธิ์ตาย-ดื่มน้อยไม่มีสิทธิ์อยู่!!

เจ็ด

แล้วเราจะทำอย่างไรดี
ตั้งแต่ 2475 เป็นต้นมา
ด้วยความวิงเวงและเจียบเหงา
ที่เราเหนื่อยล้าจากการแสวงหาน้ำดีสำหรับดื่ม

แปด

เราหันหลังกลับกันเถอะ
หนทางที่ผ่านมาเราอาจหลงลืม
ว่ามีอะไรสองข้างทาง
บางทีเราอาจเจอ“บ่อน้ำ”
แม้ต้องข้ามฟ้าข้ามภูเขาราวต้องไป
เพราะอดีตเราเคยปวดร้าวขณะนั่งมองกองกระดูก
ของมองเพื่อนร่วมทาง

เก้า

และก่อนจะไป

ฉันขอถามว่า

ดื่ม“เผด็จการ”มา...แล้วหรือยัง?

ต๋องดับมัน

กล่าวอ้างเอาชาติศาสน์กษัตริย์
สารพัดสรรหามาทุกสิ่ง
อ้างเอาความชอบธรรมกระหน่ำยิ่ง
กลอกกลิ้ง เจ้าเล่ห์เพทุบาย

เครื่องมือสื่อสารของรัฐ
วิทยุ โทรทัศน์ ทั้งหลาย
ปกปิดรับใช้ เจ้านาย
ประชาชนฉิบหายช่างมัน

คนรักยุติธรรมทั้งชาติ
ถึงคราวชะตาขาดแล้วนั้น
กองทัพนักรบร้อยนับพัน
ไม่มีวันให้เห็นไอ้เดนคน

แล้ววันนั้นความจริงจะปรากฏ
กรรมสลตลิตัดไว้ขยายผล
ใครก่อเวรเช่นฆ่าประชาชน
ต้องรับผลที่ก่อไว้ไปตามกรรม

ฝ่ามือปิดฟ้าไม่มิดได้
แล้วโฉนดมั่วเมาทุกเข้าคำ
ธรรมะย่อมชำนะอธรรม
ผู้ก่อกรรมย่อมได้ทายนะ

ขอสาปแช่งบนผืนหนังหมา
อมนุษย์สุจินดาผู้กักขฬะ
ตัวการแห่งความทายนะ
หวังเพียงจะ “เป็นใหญ่” ในแผ่นดิน

บัลลังก์เลือดกองกระดูกสุขโฉน
มารยา สาไทย ใจหิน
ตื้อด้านรั้นร้ายไอ้ทมิฬ
คนสิ้นชาติยับต๋อง “ดับมัน”

บอกความจากหนังสือพิมพ์

ไวยถูกขู่ฆ่า-ห้ามเดินทาง ชัยอนันต์ถามผมผิดอะไร

อดีตที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีถาม "ผมผิดอะไรถึงห้ามเดินทางไปไหนมาไหน" ไวยถูกขู่ฆ่าเอาชีวิต ทั้ง ๆ ที่ทำงานอย่างเปิดเผย เพื่อถ้าคนอย่างตนถูกฆ่าก็คงจะอยู่กับลำบาก

ที่รัฐสภาเมื่อวันที่ 27 ก.พ.นี้ นายชัยอนันต์ สมุทวณิช อดีตที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีฝ่ายระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน กล่าวกับผู้สื่อข่าวว่า ตนไม่รู้ว่ามีความผิดอะไรจึงมีการสั่งห้ามตน เดินทางออกไปต่างประเทศ และมีโทรศัพท์ไปขู่ให้ระวังเมียจะเป็นฝ่ายอย่าให้เห็นหน้านะ ตนได้ทำงานด้านปรึกษาฝ่ายบริหาร ระเบียบราชการแผ่นดินตั้งแต่ได้รับแต่งตั้งเมื่อวันที่ 10 มกราคม และได้ทำงานอย่างชัดเจนและเปิดเผย แต่ทำไมมาห้ามเดินทางไปไหน ข้อสำคัญยังมีคำสั่งไปที่ตำรวจทางหลวงถ้าตนจะไปสัมมนา ในต่างจังหวัดเพราะตนเป็นข้าราชการผู้ใหญ่เป็นนายกสภามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัย เชียงใหม่ ถ้าตนเดินทางไปไหนและคิดว่าตนจะหนีและมาจับตนก็จะยุ่ง ขณะนี้ก็ยังมียกคอกตามตนอยู่

นายชัยอนันต์ สมุทวณิช กล่าวบอกผ่านทางสื่อมวลชนว่า ใครเป็นคนออกคำสั่งนี้และขอให้เลิกเสียและตนจะดำเนินการตามความเหมาะสม มีวิธีไหนที่ทำให้ตนมีอิสระเสรีภาพก็ต้องทำ และขอให้แถลงให้เป็นคนออกคำสั่งห้ามตนเดินทาง และตนได้โทรไปถึงนายบุญชนะ อัดถาวร ในฐานะประธานกรรมการที่ปรึกษาของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยให้ดำเนินการเรื่องนี้ให้ด้วย เพราะมีหนังสือพิมพ์บางฉบับเอารูปตนไปลงด้วย ทำให้คนดูหมิ่นเกลียดชังและอาจถูกลอบทำร้ายได้เพราะความเข้าใจผิด

นายชัยอนันต์ สมุทวณิช บอกว่าตนไม่ได้ทำผิดอะไร และอีกอย่างแทนที่จะห้ามคนโกงที่บอกว่ามี รมด.เคยโกง ก็ไม่เห็นมีรายชื่อคนเหล่านั้น ป่านนี้มันเดินทางออกไปแล้วหรือ และตนไปโกงอะไรใคร ไม่เคยเอาตำแหน่งหน้าที่ไปหาประโยชน์อะไรเลย ในการทำงานให้กับประเทศชาติ แล้วจะอยู่กันอย่างไรถ้าคนอย่างตนถูกฆ่าอย่างนี้จะอยู่กับอย่างลำบาก

(สยามรัฐ วันพฤหัสบดีที่ 28 กุมภาพันธ์ 2534 หน้า 1-2)

3 เดือนถอยหลังก็ก้าว ?

เมื่อ สสช.-รัฐบาลถูกตรวจสอบโดยนักวิชาการ

พลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้บัญชาการทหารบก ในฐานะรองประธานคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติได้กล่าวอธิบายถึงการรัฐประหารครั้งนี้ว่า "เป็นการถอยหลัง 1 ก้าว เพื่อก้าวไปข้างหน้า 10 ก้าว"

นับจากวันที่ 23 ก.พ. ซึ่งเป็นวันที่คณะทหารได้ยึดอำนาจจากรัฐบาลชาติชาย ด้วยเหตุผลสำคัญ 5 ข้อ จนมาถึงวันนี้ก็เป็นเวลากว่า 3 เดือน ดูเหมือนว่า ปราบกฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในห้วงเวลาที่ผ่านมามากมายได้อำนาจของสสช. หลายสิ่งหลายอย่างได้ก่อให้เกิดคำถามจากผู้คนจำนวนไม่น้อยว่าแท้จริงแล้วการรัฐประหารครั้งนี้เป็นการ "ถอยหลังเพื่อก้าวไปข้างหน้า" อย่างที่ ผบ.ทบ. พูดไว้หรือว่าการถอยหลังครั้งนี้ไม่ได้แตกต่างจากสิ่งที่เรียกว่า "วงจรรูปาทวี" ดังเช่นการรัฐประหารทุกครั้งที่ผ่านมา

สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย(สนนท.) ได้จัดอภิปรายเรื่อง "3 เดือนหลังการรัฐประหาร...การเมืองไทยถอย

หลังไปก็ก้าว"เมื่อวันที่ 23 พ.ค. ที่ผ่านมา ณ ห้อง เอ ที มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเนื้อหาสาระของการอภิปรายดังกล่าวมีหลายส่วนเป็นทรรศนะที่น่าสนใจ "ชาวพิเศษ" จึงได้สรุปประเด็นสำคัญ ๆ และนำเสนอใจมาถ่ายทอดแด่ท่านผู้อ่าน

รัฐประหารครั้งนี้...

ไม่ต่างจากที่แล้ว ๆ มา

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ หรือ ส.ศิวรักษ์ นักคิดนักเขียนคนสำคัญ 1 ในผู้อภิปราย ได้กล่าวอย่างตรงไปตรงมาตามสไตล์ชานผ่าซากของตน เกี่ยวกับการรัฐประหารครั้งนี้ว่า ไม่ต่างอะไรกับการรัฐประหารครั้งที่ผ่านๆ มา ทั้งในแง่ของพื้นฐานความคิด และวิธีการ

ในเรื่องของรากฐานความคิดนั้น ส.ศิวรักษ์ ชี้ว่าประวัติศาสตร์ทางการเมืองของไทยก่อน 2475 นั้นถือว่าเป็นเมืองเป็นของพระเจ้าแผ่นดินในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ซึ่งไม่ได้

เป็นของประชาชนทั้งหมด แต่หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลง การปกครอง 24 มิถุนายน 2475 คณะราษฎรก็ได้ประกาศชัดเจนว่าบ้านเมืองเป็นของราษฎร และต้องมีความเสมอภาคกัน

เพราะฉะนั้นการที่มีการรัฐประหารเช่นในปัจจุบัน และอำนาจทางการเมืองตกอยู่กับคณะบุคคลซึ่งก็คือคณะทหารหรือ รสช. นั้น ทำให้ส.ศิวรักษ์ ชี้ชัดลงไปว่านี่คือการถอยหลังไปในยุคก่อนประชาธิปไตย "จะก้าวหน้าถอยหลังดูกันตรงนี้น่าบ้านเมืองเป็นของใครเป็นของชนกลุ่มน้อยหรือของประชาชนทั้งหมด" อาจารย์ ส.ศิวรักษ์ กล่าว

และนอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงวิธีการที่คณะรัฐประหารทุกยุคทุกสมัยใช้เหมือนกันนับตั้งแต่การยึดอำนาจเมื่อปี 2490 จอมพลผิน ยึดอำนาจแล้วก็ตั้งนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีไม่ได้ก็เดือนก็ถูกทหารเขี่ยออกไป ทว่าปกครองบ้างเมืองไร่มรรรสภาพ จอมพล ป. กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรี ปี 2500 จอมพลสฤษดิ์ ธีระรัชต์ จี๋จอมพล ป. ออก เชิญนายพจน์ สารสิน มาเป็นนายกรัฐมนตรี เรื่อยมาจนถึง คุณธานินทร์ (กรวิเชียร) และล่าสุด ก็คุณอนันต์ ทหารใช้วิธีนี้มาตลอด เหตุผลที่ต้องเขาพลเรือนมาเป็นนายกฯ ก็เพราะว่า ทหารนั้นถือตัวว่าเป็นผู้บริหารที่ไม่ยุ่งการเมืองหรืออีกนัยหนึ่งเป็นผู้ที่ต้องการบงการอยู่หลังฉาก แต่เมื่อพลเรือนทำไม่ได้ทหารจะแสดงเอง เห็นมั๊ยครับ ว่าไม่ต่างกันเลย จากอดีต ปัจจุบัน"

พร้อมกันนั้นได้กล่าววกตัวอย่างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลชุดนี้กับ รสช. ว่า "ประวัติศาสตร์จะซ้ำรอย ถ้ารัฐบาลนี้แก้ปัญหาเจ้าพระยาไม่ได้ ชาวบ้านก็จะเกลียดคุณอนันต์ ปัญหาเรื่องสภาเกษตรก็จะเกลียดคุณอนันต์ แต่ไม่มีใครเกลียดทหาร ๆ ยืมได้ตลอดเวลา... และผมว่าคุณอนันต์กับรัฐบาลชุดนี้จะอยู่ไม่นานจะต้องถูกดีดออกไปเหมือนรัฐบาลพลเรือนที่ผ่านมา"

สืบละ รสช.-รัฐบาลดินดัตดิน

กล่าวในแง่ผลประโยชน์ของชาวบ้านส่วนใหญ่แล้ว ส.ศิวรักษ์ชี้ว่า ชาวบ้านแทบจะไม่ได้ประโยชน์จากการทำรัฐประหารครั้งนี้เลย เป็นเพราะว่ารัฐบาลที่มาจากนักเทคโนโลยีในนครเช่น รัฐบาลนายอนันต์นั้น มีขีดจำกัดในเรื่องของความเข้าใจในปัญหาของชาวบ้านอย่างแท้จริง "พวกนี้เวลาไปเยี่ยมราษฎร ไปชิมอาหารราษฎรหน่อยนึง เสริ่งเวลามือจริง ๆ กินกันที่โอเรียนเต็ล ไปเยี่ยมสลัมหน่อยนึงพูดจาไพเราะเพราะพริ้งมีความหวังดี แต่ความเข้าใจเรื่องราษฎรไม่มี เพราะพวกนี้ไม่เคยฟังราษฎร ไม่มีความเดือดร้อนเหมือนราษฎรเม็กซิโก" พร้อมทั้งยกตัวอย่างกรณีพระประจักษ์ ซึ่งสะท้อนถึงความเข้าใจในปัญหาของชาวบ้านของรัฐบาลได้เป็นอย่างดี

"กรณีพระประจักษ์เดือดร้อนเพราะทหารจะเอาที่ดินไปเชิงลี่ กรมป่าไม้ไม่นับถั่วหาว ผมเพิ่งกลับมาจากเชียงใหม่ ที่ดินป่าสงวนเป็นอันมากกรมป่าไม้อนุญาตให้พวกนายทุนอยู่ได้เป็นพัน ๆ ไร่แต่ที่พระประจักษ์ยกเป็นพระธรรมดา ๆ อยู่เพื่อราษฎรไม่มีใครเข้าใจ แต่ถ้าเป็นเจ้าใหญ่ นายโตรุกที่ทำรีสอร์ทไม่เห็นมีใครว่า เพราะรัฐบาลไม่มีใครเข้าใจประเด็นนี้ รัฐบาลหวังดีแต่หวังดีนั้นมีบริบทจำกัด หวังดีแต่จะให้ชนชั้นสูงสบาย แต่จะทำอย่างไรจะให้ราษฎรอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี คนจนปราศจากหนี้สิน ทำอย่างไรลูกเขาจะไม่ต้องไปเป็นโสเภณี รัฐบาลอย่างนี้ไม่มีทางคิดได้ และ รสช.เองก็ไม่มีทางคิดได้ เพราะพวก รสช. นั้นคิดอย่างเดียวคือ ทำอย่างไรจะอยู่ในอำนาจได้นานที่สุด และเป็นที่น่าเสียดายว่าเมืองไทยเวลานี้ความโลภมันปิดบังคนที่มีความรู้ ความหลงมันปิดบังคนที่ควรจะได้รับผิดชอบต่อบ้านเมือง คนเหล่านี้ปากพูดว่ารักบ้านรักเมืองทั้งนั้น พวก รสช. กิติ แม่ทัพ นายกองกิติ หลงความหุงเพื่อ ดีกอล์ฟ โดยไม่รู้เลยว่าสนามกอล์ฟนั้นมันทำลายไร่นา ทำลายระบบนิเวศวิทยา ทำลายป่าไม้ไม่รู้สักตัวกันเลย ไม่ได้ดักน้ำใส่กะโหลกชะโงกดูเงาที่ข้างเลย พูดอย่างนี้ก็โกรธกัน แต่ก็ต้องพูดให้โกรธกันบ้าง" อาจารย์ ส.ศิวรักษ์ กล่าวทั้งท้าย

เหมือนฟิลิปปินส์หลังปี 1972

อ.ภูวดล ทรงประเสริฐ อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ ม.เกษตรศาสตร์ ซึ่งเป็นผู้อภิปรายอีกคนหนึ่งได้ตั้งข้อสังเกตจากเหตุผลในการยึดอำนาจของ รสช. ที่ยกขึ้นมาโดยเฉพาะเรื่องคดีลอบสังหาร ซึ่งถือว่าเป็นครั้งแรกที่ยกขบเรื่องเช่นนี้ขึ้นมาเป็นข้ออ้างในการทำรัฐประหาร และบัดนี้ 3 เดือน เรื่องดังกล่าวก็ยังไม่มีความคืบหน้าและ อ.ภูวดล ยังได้พูดถึงเรื่องวิตโอเทปเกี่ยวกับคดีนี้ว่า "ขณะนี้มิวิตโอเทปอยู่ 2 ชุด ชุดแรกคือชุดที่มีการรัฐประหารและนำมาหลอกชาวบ้านดูทั่วประเทศ และอีกชุดหนึ่งขณะนี้กระจายทั่วประเทศไม่ต่ำกว่า 100 ก๊อบปี"

อ.ภูวดล ได้ตั้งข้อสังเกตถึงการที่บรรดานายทหารทั้งหลายแยกย้ายกันเข้าไปคุมรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นรัฐวิสาหกิจที่มีผลประโยชน์มหาศาลคล้ายกับในยุคสมัย จอมพล ป. จอมพลสฤษดิ์ "ทหารลึกลับคิดไปว่าวันนี้กับเมื่อ 30 ปีที่แล้วนั้นเป็นคนละโลกเลย โลกทัศน์ ชีวิตศรัทธาไม่เคยเปลี่ยน ในขณะที่โลกนั้นเปลี่ยนไปมากแล้ว" อ.ภูวดล ย้ำหนักแน่นและชี้อีกว่าสิ่งที่ทหารกำลังกระทำอยู่นี้เป็นเรื่องที่ทันสมัย และกำลังนำประเทศไทยไปสู่ปัญหาทางเศรษฐกิจ "บ้านเมืองนี้กำลังกลายเป็นฟิลิปปินส์หลังปี 1972 คือก่อนหน้าที่มาโรงกลึง จะประกาศกฎอัยการศึกนั้น เศรษฐกิจของฟิลิปปินส์ถือได้ว่าดีที่สุดในเอเชียอาคเนย์ ดีกว่าไต้หวัน หรือเกาหลีเสียอีก แต่พอถัดจากนั้นไม่นาน หลังจากที่มาโรงกลึงทำรัฐประหาร ประกาศกฎอัยการศึก เศรษฐกิจของ

ฟิลิปปีนส์ก็ตกต่ำลงมาเรื่อย ๆ จุดนี้กำลังจะเกิดขึ้นในเมืองไทย ในช่วงที่ผ่านมาเศรษฐกิจเราโตมากในอัตราร้อยละ 7-8 ตลอด ซึ่งมาได้อย่างเต็มที่ในช่วง 2 ปีที่ผ่านมาคือเกินร้อยละ 10 แต่ตอนนี้ก็ร่วงลงไปหัว เพียงแค่รัฐประหารผ่านมา 3 เดือน ก็คือว่าปีหน้าอย่างเก่งจะได้ไม่เกินร้อยละ 5-8"

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าข้อสรุปจากการอภิปรายนี้จะเป็นเพียงทรรศนะการประเมินการยึดอำนาจของคนเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นแต่ก็นับได้ว่าเป็นกระจกเงาที่สะท้อนภาพบางด้านของரசฐ. และรัฐบาลชุดนี้ ซึ่งจะมีเวลาพิสูจน์ตัวเองอีกไม่มากนัก

(ข่าวพิเศษ ปีที่ 14 ฉบับที่ 7-8 (19) 27 พฤษภาคม- 2 มิถุนายน 2534 หน้า 26-27)

บันทึกจากแดนกระสุน

สิ่งที่ผมจะเล่าต่อไปนี้ คือเรื่องราวที่ผมรับรู้แล้วปะติดปะต่อเป็นเรื่องราวเหตุการณ์"พฤษภาเลือด" 17-19 พฤษภาคม 2535 เพื่อให้ผู้ที่ไม่ทราบเหตุการณ์หรือทราบบางส่วนได้มองภาพออกโดยต่อเนื่อง

ขอย้ำว่าไม่อ้างว่าสิ่งที่ผมเขียนนี้คือสังกรรมที่เกิดขึ้นทั้งหมด

แต่เป็นความจริงตามการรับรู้ของแต่ละบุคคลโดยมีสิ่งที่ผมพบเห็นกับตาและสิ่งที่ฟังผู้ที่เห็นเหตุการณ์ต่างสถานที่ต่างเวลา เพื่อเป็นข้อเท็จจริงอีกแหล่งหนึ่งสำหรับผู้อ่านเนื่องจากช่วง 1 เดือนที่ผ่านมาได้มีการปิดบังและบิดเบือนข่าวสารมากมายอย่างจงใจ ซึ่งมีผลให้เกิดความไม่เชื่อใจกันมองกันในแง่ร้าย ทั้งที่สื่อ ๆ แล้ว ทั้งทหารและกลุ่มประชาชน รักชาติรักประชาธิปไตยจงรักภักดี ต่อองค์พระประมุขเหมือนกัน แต่ต้องตกอยู่ในอารมณ์โกรธและแตกแยกกันตามแผนของผู้ยึดอำนาจเผด็จการจากข่าวที่บิดเบือนอย่างน่าเศร้าใจ

ผมอยากจะบ่งบอกถึงความบริสุทธิ์ความช่วยเหลือมีน้ำใจความมุ่งมั่นในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ความรักแผ่นดินของวีรชนผู้พลีชีพ ผู้บาดเจ็บ และประชาชนคนไทยทุกคนเพื่อตอบแทนวีรชนผู้เสียสละของเรา

บทความนี้ไม่ได้เขียนขึ้นเพื่อมุ่งร้ายต่อบุคคลใดหรือชนกลุ่มใด

มือปากล่อปาก

ในเช้าของวันอาทิตย์ที่ 17 พฤษภาคม 2535 ผมและแฟนได้ไปทำบุญใส่บาตรที่วัดชลประทานรังสฤษดิ์ตอนเที่ยง ดูหนังเรื่อง JFK ซึ่งเป็นเรื่องการพยายามเปิดโปงเงื่อนงำที่ซ่อนอยู่ในการพิจารณาตัดสินอสังหาริมทรัพย์ JFK ของ สหรัฐฯ ผมบอกกับแฟนว่าเหมือนรัฐบาลของเรากำลังปิดบังและบิดเบือนข่าวสารของมือบปรัฐธธต่อประชาชน ตอนบ่ายผมก็พาแฟนมาดูให้เห็นกับตาที่สนามหลวงว่าประชาชนที่มาชุมนุมกันนั้น

เป็นประชาชนคนมีความคิดทั้งสิ้น แต่งตัวเหมือนมาเดินห้างสรรพสินค้า ใส่ทองเส้นใหญ่มีโทรศัพท์มือถือ รวมตัวกันเพื่อแสดงความคิดเห็นอย่างสันติ ไม่มีใครมีที่ท่าว่าจะตีกับใครหรือแม้แต่อยากจะทำตัวผมพาเธอส่งที่หอพัก แล้วก็ไปทำงานด้วยความเสียดายที่ยอยากเห็นพลังผู้บริสุทธิ์ที่ต้องการได้ประชาธิปไตยหลายแสนคนมารวมตัวกันแสดงความคิดเห็นด้วยต่อนายกรัฐมนตรี และพรรคร่วมรัฐบาลทั้ง 5 พรรค

เผด็จการรัฐสภา

ผมไปทำงานที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่ง ได้มีโอกาสพบกับวุฒิสมาชิกท่านหนึ่ง ผมก็ถามความเห็นของท่าน ท่านไม่เห็นด้วยกับการชุมนุมอย่างนี้ ท่านว่าน่าจะแก้ทางรัฐสภา ผมก็ถามความเห็นท่านเกี่ยวกับเสรีภาพทางความคิดและการโหวตเสียงลงคะแนนของวุฒิสมาชิกว่าจะเป็นลักษณะว่าต่างคนต่างความเห็นหรือจะยกมือเป็นเสียงเดียวกันหมดของวุฒิสมาชิก ปรากฏว่าท่านตอบว่าวุฒิสมาชิกน่าจะคุยกันก่อนเถียงกันให้เสร็จ แล้วยกมือเป็นเสียงเดียวกันเหมือนพรรคการเมืองพรรคหนึ่งเอาไว้ต่อรองได้ ทีพรรคการเมืองอื่นยังโหวตเป็นเสียงเดียวกันตามมติพรรคเลย

ผมรู้สึกตกใจและหดหู่ว่าเป็นเผด็จการรัฐสภาจริง ๆ เมื่อวุฒิสมาชิก 270 เสียง (ซึ่งวุฒิสภาทั้งหมดเสนอชื่อแต่งตั้งโดยทหารผู้ยึดอำนาจ และเป็นทหารกว่าครึ่ง เพราะฉะนั้นทิศทางการความเห็นย่อมอาจเป็นไปตามความคิดทหาร ซึ่งจะมีความต้องการของนายกรัฐมนตรีและนายพลทหารผู้เรืองอำนาจ) บวกกับเสียงส.ส.พรรครัฐบาล 195 เสียง เป็น 465 เสียงท่วมทับรัฐสภา

เมื่อเป็นดังนี้ เรื่องราวใด ๆ ที่นายกรัฐมนตรีต้องการก็จะผ่านรัฐสภาอย่างง่ายดาย เรื่องใดไม่ต้องการก็จะพ้นไปอย่างยับเยิน ซึ่งกติกาที่สร้างเผด็จการทางรัฐสภานี้ก็ร่างขึ้นโดยกลุ่มผู้ยึดอำนาจการปกครองนี้เองด้วย

ความรุนแรงเริ่มต้น

ผมได้คุยกับคนไข้ชายคนหนึ่งของโรงพยาบาลกลาง ถูกยิงต้นขาขวาอยู่ในช่วงเหตุการณ์คืนวันที่ 17 พฤษภาคม 2535 เขาเล่าว่า

เวลา 24.00 น. เขานั่งติดกับลวดหนามบริเวณสะพานผ่านฟ้า เห็นตำรวจและประชาชนชุมนุมติดกันไปติดกันมาที่ถนนริมคลองไม่รู้ใครเริ่มก่อนเห็นตำรวจมีจำนวนมากกว่ารวมตีประชาชนและจับไปที่ละคนสองคน แคมย่องว่าย้ายอีก และนำรถนำมาฉีดใส่ฝูงชนโดยไร้เหตุผล ประชาชนฝั่งป้อมทนต์ไม่ได้กรูกับลงมาลือลวดหนามเข้าไปหาตำรวจเพื่อช่วยเหลือเพื่อนที่ถูกกุม ตำรวจได้ต่อสู้และวิ่งหนีกลับไป โดยมีประชาชนส่วนหนึ่ง (รวมถึงผู้เล่า) ช่วยกันไม่ให้ตำรวจถูกทำร้ายเพราะเห็นใจและสงสารตำรวจชั้นผู้น้อยที่จำเป็นต้องปฏิบัติตามคำสั่ง

ในตลอดช่วงเวลาที่ชุมนุมวันวายพล.ต.จำลอง ศรีเมือง พูดตลอดว่า ขอให้ประชาชนกลับบ้าน อย่าใช้ความรุนแรงอย่าไปหลงกลเขา เขาย้ำเรา เรามาต่อสู้ด้วยความสงบ ประชาชนส่วนใหญ่ก็ทยอยกลับบ้านผ่านฟ้า หลงเหลือผู้บาดเจ็บและจกฉวยโอกาสจุดไฟเผารถตำรวจ รถดับเพลิง และสน.นางเลิ้ง โดยที่ผู้เล่าไม่เห็นใครเป็นคนจุด และรู้สึกถึงความเสียหายเหล่านี้ไม่น่าเกิดขึ้น

นักข่าวผู้หนึ่งที่อยู่ใกล้ขีดเหตุการณ์เล่าว่า เขาเห็นตำรวจจุดไฟรถดับเพลิงเอง และเขาพยายามถ่ายรูป แต่ถูกชู้ว่า "หยุดถ่าย ถ้าถ่ายอีกมีงโดน" เขาจึงต้องหยุดถ่าย

ขณะที่ผู้เล่ากำลังเดินกลับและเกิดไฟลุกไหม้ดังกล่าวดังกล่าว ประมาณตี 4 ปรากฏว่าทหารกลุ่มหนึ่งเดินเข้ามาและนอนราบลงยิงใส่กลุ่มคนที่กำลังอยู่ในบริเวณชุมนุม ผู้เล่าเห็นเด็กคนหนึ่งยืนตะลึงตกใจอยู่เขาจึงรีบวิ่งเข้าไปผลักเด็กให้วิ่งกลับมา เขาจึงโดนกระสุนหนึ่งนัดเข้าที่ต้นขาขวา กระดูกหักขาพับล้มลง รังลักขากลับมาและมีนักศึกษาวิ่งเข้ามาช่วย พาขึ้นสามล้อไปโรงพยาบาลกลาง

ในขณะที่เวลาประมาณ 24.00-01.00 น.ผมพบวุฒิสมาชิกและเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลได้นั่งดูโทรทัศน์อยู่ ซึ่งออกข่าวว่ามีคนเกิดความรุนแรงข้างป่าทำร้ายเจ้าหน้าที่เผารถดับเพลิง ผู้อ่านข่าวรายงานว่าพล.ต.จำลอง ศรีเมือง ย้ำผู้มีบอบไม่มีที่ท้าวจะยังความรุนแรงที่เกิดขึ้น (ตัวผมเองขณะนั้นยังไม่ทราบเหตุการณ์จากการเล่าของคนไข้แต่เชื่อว่าข่าวต้องเกินความเป็นจริง) ท่านวุฒิสมาชิกท่านนี้กริบพูดว่า เห็นมัยทำวุ่นวายแล้วผมมีความรู้สึกในเดี๋ยวนั้นว่าท่านไม่รู้เรื่องไปกับเขาด้วยหรือไฉนนี่คือการบิดเบือน โททกประชาชน หรือท่านจงใจจะช่วยเหลือความบิดเบือนให้กับผู้ที่ดูโทรทัศน์กับท่านในบริเวณนั้น และก็มีหลายคนตอบสนองทันที

"ใช่ ไม่น่ามาชุมนุมเลย พวกนี้บ้า" ผมมีความรู้สึกเศร้าใจในทันทีว่ารัฐบาลหลอกประชาชนได้จริง ๆ เป็นงานหนักสำหรับมือบบริสุทธ์นี้แล้วที่จะต้องสู้ต่อไป

พฤติการณ์เบ็ดเสร็จ

วันที่ 18 พฤษภาคม 2535 พอบ่ายแก่ ๆ ผมก็เข้าไปร่วมชุมนุมเพื่อช่วยเพิ่มจำนวนพลังอันบริสุทธิ์โดยความสงบ เพื่อให้เห็นว่าคนที่ไม่เห็นด้วยกับท่านนายท่านนั้นมีจำนวนมาก และมากขึ้นเรื่อย ๆ

ผมนั่งอ่านหนังสือพิมพ์อยู่บริเวณระหว่างอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยกับสะพานผ่านฟ้า เวลาประมาณ 15.20 น.ก็ได้ยินเสียงปืนยิงขึ้นฟ้าดังสนั่นหวั่นไหว ประชาชนที่นั่งกันอยู่อย่างสงบเริ่มแตกฮือกันอย่างไร้ทิศทาง ผมก็คนหนึ่งจะวิ่งเข้าหุบขาข้างทาง นอนคว่ำลงกับพื้นมาทราบภายหลังว่า พล.ต.จำลอง ถูกจับไปแล้วฝูงชนส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าเป็นพล.ต.จำลองถูกจับหรือไม่ ทางรัฐบาลออกข่าวว่า พล.ต.จำลองถูกจับแล้ว แต่ฝูงชนไม่กล้าเชื่อเพราะถูกหลอกบิดเบือนข้อมูลข่าวสารมาหลายหนกลัวว่าจะเป็นแผนให้มีคนสลาย ทำให้มีผลต่อมอดอดคิด คือฝูงชนยังอยู่ต่อไป โดยไม่ทราบว่ามีผู้นำของตนถูกจับไปแล้วและขาดผู้นำที่สามารถทำให้ฝูงชนนับแสนอยู่ในความสงบได้ ซึ่งในความเห็นส่วนตัวของผมเองมองว่า ถ้าพล.ต.จำลองอยู่จะไม่เกิดความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สินมากมายขนาดนี้ แต่ก็มี ความสงบเนื่องจากคิดว่าพวกทหารจะไม่ยิงใส่พวกเรา

เพราะเราคิดว่าเรามาด้วยความบริสุทธิ์ ผมเห็นพี่น้องประชาชนมากมายกล้านั่งเผชิญหน้าปืน เนื่องจากเชื่อมั่นในความบริสุทธิ์ของตัวเองว่าทหารจะไม่ยิงใส่ถ้าคิดว่าทหารจะยิงใส่ไม่มีใครนั่งอยู่แล้วครับ

แล้วทหารก็เข้ายึดอนุสาวรีย์ได้จับผู้ชุมนุมบางส่วนถอดเสื้อผูกแขนไว้หลังขึ้นรถไป และบางส่วนปล่อยกลับบ้าน ผมอยู่ในพวกปล่อยกลับบ้าน แต่เผชิญชาวต่างประเทศคนหนึ่งเดินเข้ามาหาผม และถามว่าสนามหลวงเดินอ้อมไปทางไหน ผมจึงแสดงน้ำใจพาเขาเดินไปทั้ง ๆ ที่ผมคิดว่ามีบอบสลายหมดแล้ว คอนั้นเวลาประมาณหกโมงเย็นกว่า ๆ ได้ยินเสียงปืน อีกชุดใหญ่ งามนักข่าวในภายหลังว่าเป็นช่วงที่ทหารเคลื่อนจากอนุสาวรีย์มาถึงสี่แยกคอกวัวเป็นการยิงปืนขึ้นฟ้าแต่เห็นคนหนึ่งถูกยิงเป็นศพอยู่

ความมุ่งมั่นในการต่อสู้

ปรากฏว่าเมื่อมาถึงหน้าโรงแรมรอยัลเวลาประมาณหนึ่งทุ่ม มีคนอยู่หลายหมื่นคน ผมจึงร่วมอยู่ด้วย และคิดว่าใครจะเป็นผู้นำมือบอบ ขณะนั้นไม่ทราบว่าเป็นพล.ต.จำลองถูกจับหรือไม่ และจะเดินทิศทางมือบอบไปทางไหน คนในมือบอบก็พากันไปถาม

กันมา ไม่มีใครรู้ข้อมูลที่เป็นจริงไม่มีโทรทัศน์วิทยุคนส่วนใหญ่แทบจะขาดการติดต่อกับภายนอกมองไม่เห็นว่ามีอาหารคั้งกำลังอยู่ทางไหนบ้าน จะกลับบ้านได้ทางไหน

ขณะนั้นก็เห็นรถนำของทหารอากาศและรถกระบะไฟไหม้อยู่แล้วไม่ทราบไหม้อย่างไร เห็นพี่น้องประชาชนไปนำรถแมล์มากที่ละคันพอรถแมล์มากทุกคนก็เขยกัน ประชาชนก็นำไปจอดเรียง ๆ กัน 6 คัน ผมเข้าใจว่าเอาไปขวางไว้ไม่ให้ทหารบุกเข้ามาแต่ก็ไม่ได้จอดหน้าสุด เชนีอยู่กับทหารมีฝูงชนจำนวนมากนั่งอยู่หน้ารถแมล์ซึ่งเป็นผู้บริสุทธิ์ คิดว่าจะไม่ถูกยิง จึงกลั้อยู่หน้ารถแมล์ถ้าเป็นพวกก่อความจะต้องกลัวถูกยิงต้องไปอยู่หลังรถแมล์ คนใช้ที่เล่าคนหนึ่งเป็นผู้หนึ่งที่นั่งอยู่หน้ารถแมล์ชิดลวดหนาม เพื่อนนักข่าวบอกว่าบริเวณนี้คือสมรภูมิเลือด

ขณะประมาณสี่ทุ่ม ผมก็ไม่เห็นผู้นำมือที่ชัดเจน รู้สึกว่ามือบั้นเป็นมังกรที่ไร้หัว ทางจะสะบัดอย่างไรทิศทางไม่รู้จะเกิดอะไรขึ้นบ้าง ทราบแต่เพียงว่าความรู้สึกของประชาชนขณะนั้นยังต่อสู้อย่างสงบ ยังรอผู้นำอยู่ รู้สึกว่าอยู่รวมกันเยอะ ๆ จะปลอดภัยถ้าน้อยเมื่อไหร่ทหารจะเข้าตี อยู่ไปเรื่อย ๆ อย่างสงบแล้วทางรัฐบาลจะแพ้และได้ประชาธิปไตยมา

แต่เมื่อผมเห็นชัดเจนว่าไม่มีผู้นำแล้ว ผมคิดว่าประชาชนคงจะค่อย ๆ หอยกกลับบ้านผมจึงคิดจะกลับปรากฏว่าเพื่อนเป็นแพทย์ปฏิบัติงานอยู่ในโรงพยาบาล และมีข่าวว่าทหารจะเคลียร์ตอนสี่ทุ่มครึ่ง อยากให้ช่วยดูแลคนไข้

ผมจึงตัดสินใจอยู่ช่วยประชาชนบริสุทธิ์ผู้ซึ่งไม่ได้คิดว่าจะปราบกันให้ถึงตาย โดยที่ตัวผมเองก็ไม่รู้ว่าได้อยู่ในสถานการณ์อันตรายแล้ว

น้ำใจกับความโหดร้าย

ในโรงพยาบาล เวลาประมาณสี่ทุ่ม มีการจัดบริเวณหน่วยแพทย์โดยใช้เชือกชิงขนาดพื้นที่ประมาณ 6 x 6 ตารางเมตร มีอุปกรณ์ช่วยเหลือนคนไข้หนักเบื้องต้นค่อนข้างครบถ้วน มีแพทย์ประจำบ้านประมาณ 20 กว่าคน นิสิตนักศึกษาแพทย์ 5-6 คน พยาบาล 5 คน มาจาก 6-7 สถาบัน เป็นแพทย์ประจำบ้านศัลยกรรมทรวงอกถึง 4 คนและเจ้าหน้าที่อื่น(ผู้ช่วยพยาบาล คนขับรถพยาบาล) รวม 30 กว่าชีวิต

หลังจากการยิงอย่างหนักชุดแรกเมื่อเราว่างแล้ว ก็ปรึกษากันว่าทหารยิงจริงแล้วลักษณะมาให้ตาย จะยังคงอยู่เฉพาะแพทย์ที่อาสาจริง ๆ เท่านั้น ปรากฏว่ามีกลับไปน้อยมาก เป็นนิสิตนักศึกษาแพทย์เพราะถูกอาจารย์สั่งให้กลับไป ในช่วงแรกมีรถพยาบาล 1-2 คัน ต้องขออาสาสมัครรถเก๋งที่สามารถจะถอยรถได้มารอเพื่อช่วยส่งคนเจ็บไปโรงพยาบาล ก็มีอยู่เรื่อยๆ

มีประชาชนเดินมาถามอยู่หลายครั้งว่าต้องการเลือดใหม่ จะได้บริจาคเผื่อไว้ก่อน ผมก็ได้ตอบไปว่าสถานการณ์อย่างนี้คงไม่ต้องเพราะเราพร้อมจะส่งไปโรงพยาบาลอยู่แล้ว

ต่อมาก็มียรถพยาบาลเป็น 5-6 คันช่วงแรก ๆ ก็สามารถส่งคนไข้ได้ แต่พอช่วงหลัง ๆ ถูกกันการส่งคือให้รถมีคนไข้ ออกได้ แต่ห้ามรถเปล่าเข้าออกซึ่งทำให้รถพยาบาลของเราลดลงและทางโรงพยาบาลศิริราชต้องใช้การส่งคนไข้โดยการเบาข้ามท่าพระจันทร์ และมีทีมแพทย์พยาบาลรอรับอยู่ที่ท่านี้เพราะสะพานพระปิ่นเกล้าถูกปิดโดยทหาร ถ้าจะนำคนไข้หนักข้ามไปฝั่งธนบุรีต้องอ้อมสะพานพุทธ

ต่อมาการข้ามทางเรือก็ถูกกันโดยมีการสั่งให้ท่าเรือข้ามฟากหยุดเดินเรือ แต่ทีมรถพยาบาลของเราที่เก่งไม่ทราบไปวิ่งทางไหนก็ยังส่งไข้และกลับมาได้ มีรถหมุนส่งไปมาประมาณ 3-4 คน มีอยู่ช่วงหนึ่งอุปกรณ์การแพทย์ขาดได้ติดต่อกับทางโรงพยาบาลศิริราชให้ช่วยเอาอุปกรณ์มาไว้ที่ท่าพระจันทร์และทางเราจะไปรับ จึงขออาสาสมัครรถเก๋ง ปรากฏว่ามีคนปีอายุ 40-50 ปีเสนอตัวมา เราประชาชนทุกคนรู้สึกซึ่งน้ำใจ แต่ก็บอกปีว่าอยู่ที่นี้เกาะคุณปีแล้วก็มีผู้ชายหนุ่มอีกคนอาสาไปขอแรงประชาชนช่วยกันสามมือกันเป็นเขตพยาบาล ก็มีผู้อสากรันอย่างขันแข็ง

ในช่วงตลอดคืนที่อยู่ในโรงนมก็มีการนำน้ำและผลไม้มาแจกกันเป็นครั้งคราวและก็มีมารับบริจาค เพื่อออกไปซื้อมาก็ผมได้ยินประชาชนกระซิบกันว่าพวกนี้ขโมยเตอรีโซลค์เสี่ยงตายออกไปซื้อที่ปากคลองตลาด

ตอนประมาณสี่ทุ่ม คนบดีแพทย์ศาสตร์จุฬาฯ ได้เดินทางเข้ามาเยี่ยมพวกเราคณะแพทย์ ซึ่งเป็นการเสี่ยงอย่างยิ่ง โชคดีที่อาจารย์กลับไปก่อนที่ทหารจะบุก เป็นกำลังใจและเป็นที่ซาบซึ้งใจกับกลุ่มแพทย์ยิ่งนัก

เปิดฉากฆ่าประชาชน

เวลาประมาณสี่ทุ่มครึ่ง ผมได้ยินเสียงยิงปืนชุดใหญ่ดังมากก็มากแพทย์เตรียมพร้อมกันชั่วจิตใจเดียวพี่น้องประชาชนก็ช่วยกันหามผู้ที่ถูกยิงเข้ามามากมาย ทำให้โกลาหลกันมากมีผู้ป่วยหนักมากมาย เป็นการยิงด้วยอาวุธร้ายแรง อาวุธสงคราม ทั้งสั้นโดนศีรษะ โดนคอ โดนแขนขาหักห้อย โดนท้อง โดนอกหมดสติไปแล้วก็มี ตายแล้วก็มี ทีมแพทย์พยาบาลช่วยกันห้ามเลือด ให้น้ำเกลือ เย็บแผลห้ามเลือด เจาะช่องปอด บางรายถึงกับต้องบีบหัวใจ ชุดแรกสุดนี้คนไข้มากขนาดต้องใช้รถแมล์นำคนไข้ไปส่งโดยพยาบาลซึ่งเป็นสภาพที่ทุลัทธิมากผู้บาดเจ็บที่เจ็บปวดก็ร้องโอดโอย ผู้ที่ร้องไม่ได้ก็เงียบ พี่น้องประชาชนที่ยุ่มผู้บาดเจ็บมากก็มีสีหน้าตื่นตระหนกบางคนก็ร้องไห้ บอกว่า

ช่วยด้วยนะหมอบางคนก็ร้องไห้ บางคนไม่ยอมห่างจากผู้บาดเจ็บ ทำให้พื้นที่แออัด บางคนก็มลงกราบ บอกว่าหมอช่วยด้วย บางคนเป็นลมไปอีก บางคนก็โมโหเคียดแค้นวิ่งออกไปอย่างบ้าคลั่ง บางคนวิ่งออกไปแล้วก็ช่วยคนเจ็บเข้ามาอีก บางคนวิ่งออกไปแล้วก็กลายเป็นคนเจ็บ บางคนวิ่งออกไปแล้วก็ไม่ได้กลับเข้ามา

เป็นเวลาประมาณ 2 ชั่วโมงจึงจะสามารถรักษาฉุกเฉินเบื้องต้น และส่งคนไข้ออกไปจนหมด โดยที่หลายๆคนเรารู้สึกหวังว่าจะถึงโรงพยาบาลโดยเร็วและรอดชีวิตหลายๆ คน เราก็ได้แต่ภาวนาว่าผลบุญที่เขาทำมานั้นจะช่วยเขาได้

หลังจาก 03.00 น. ก็เป็นการยิงประปราย มีคนไข้เบาบาง มากอีกช่วงหลังตีสาม แต่ไม่มากเท่าช่วงแรกประมาณโดยรวมแล้วมีคนตายเข้ามาในหน่วยพยาบาล 4-5 คน คนไข้เจ็บหนัก 30-40 คน คนไข้ไม่เจ็บหนักประมาณ 100 คน แต่เป็นอาวุธหนักทั้งสิ้นตัวเลขทั้งหมดเป็นประมาณการไม่ได้มีการเตรียมการเก็บข้อมูลในสถานการณ์อย่างนี้

ภาพความสูญเสีย

ผมได้คุยกับนักข่าวหนังสือพิมพ์คนหนึ่ง ที่เดินติดตามชุดทหารแถวหน้ามาตลอด และได้คุยกับคนไข้ที่ได้รับการบาดเจ็บจากเหตุการณ์ 10 คน จากทั้ง 2 ค่าย บางเหตุการณ์บางมุมมองไม่ตรงกัน แต่ก็ได้อะภาพที่หลายๆคนมองเห็นเหมือนกัน บรรยายให้ทราบ ทั้งหมดนี้ผมไม่ได้เห็นเลย

เวลาประมาณสี่ทุ่มครึ่ง ประชาชนประจันหน้ากับทหารโดยมีลวดหนามกั้น ทหารนั่งเป็นแถวซ้อนกันประมาณ 4 แถว (จากนักข่าว) ด้านประชาชนนั่งหลังลวดหนามจำนวนมากหลายพันคนรถเมล์จอดเรียงหน้ากระดานเป็นกระจุกๆ อยู่ทั้งหมด 6 คัน ไม่ได้เรียงหน้ากระดานเต็มถนนราชดำเนิน และก็มิด้ด้านข้างและหลังรถเมล์อยู่อีกเป็นหมื่นคน (จากคนไข้) ทหารได้ยิงขึ้นฟ้า 3 ครั้งด้วยกัน ประชาชนก็มบ้างวิ่งหนีบ้าง ลื่นเสียงปืนก็กลับมาที่เดิม มีการขว้างปาของข้ามไปยังฝ่ายทหารแถวทหารแตกกระเจิงและถอยร่นเป็นบางครั้ง ในช่วงนี้ไม่ได้ภาพชัดว่าเป็นการปาส์ทหารก่อนหรือทหารยิงก่อน หรือผลัดกันยิงผลัดกันปา นักข่าวเล่าว่าปรากฏว่ากรยิงครั้งที่ 4 นั้นทหารยิงจริงยิงในแนวราบใส่ฝูงชน โดยยิงจากแนว 2,3,4 ทำให้นักข่าวซึ่งอยู่หลังแนว 1 และทหารแนว 1 ต้องลงลานถอยคลานกลับมาโดยไม่ทราบสาเหตุการยิง เพราะพวกแนว 1 ยังไม่ทันเตรียมพร้อมเลย คนไข้คนหนึ่งเล่าว่ายืนอยู่บนรถน้ำที่ใหม่ซึ่งอยู่บริเวณหน้ากรมประชาสัมพันธ์ซึ่งอยู่ด้านหลังๆ ของฝูงชน มองเห็นคนบนหลังการเมล์วิ่งลงมาเหมือนนก คนไข้ยืนยันว่าคนบนหลังการเมล์นั้นทุกคน ประมาณคันละ 20 คน เพราะคนไข้อยากจะขึ้นไปยืนบนรถแต่แน่นแล้วจึงมายืนบนรถน้ำที่ใหม่แล้ว ขณะที่เริ่มยิงคนไข้กระโดดลงมายืนหลังรถจึงไม่ถูกกระสุน แต่ขณะ

ที่ยกมือกวักเรียกเพื่อนประชาชนข้างหน้าให้ถอยหนีออกมาก็คือโดนกระสุนเข้าข้อศอกขวากระดูกแตก แล้วก็ยังมีเพื่อนประชาชนมาช่วยพยุงเข้าหน่วยพยาบาล

คนไข้คนหนึ่งนั่งอยู่ชิดลวดหนามเมื่อได้ยินเสียงปืนก็แรกก็หมอบลง คิดว่าอย่างนี้ตายแน่ ก็เตรียมที่จะลุกวิ่งหนีกลับแต่พอยกมือขึ้นก็โดนกระสุนเฉี่ยวข้อมือขวา เลือดออก หนีไปทางซ้ายก็เป็นศพแล้ว หนีไปทางขวาเรียกก็ไม่ยอมมลุก ได้คิดอีกทีว่าวิ่งหนีกลับก็ไม่รอดแน่ จึงหันกลับไปสู่ออกเห็นประชาชนช่วงของใส่ทหาร 2-3 คน ที่วิ่งออกมาวิ่งข้างนอกแนวทหารทหารล้ม ปืนหลุดมือ คนไข้และประชาชนอีกหลายคนจึงวิ่งกรูเข้าไปจะแย่งปืนตอนนั้นไม่มีคนกลัวถูกปืนแล้ว วิ่งเข้าใส่ทหารก็ยิงกราดเข้ามาอีกเพื่อไม่ให้แย่งปืน คนไข้โดนยิงเข้าที่ต้นขาและขาซ้ายล้มลง เพื่อประชาชนก็วิ่งกรูเข้ามาห้อมล้อมหลายคนมาก ทหารไม่กล้ายิงเพราะคนจำนวนมากแล้วเพื่อนก็อุ้มคนไข้กลับมาเข้าหน่วยพยาบาล ระหว่างทางคนไข้เหลียวมองเห็นคนล้มตายและร้องโอดโอย ยกมือให้ช่วยหลายคนมาก

คนไข้คนหนึ่ง เป็นชาวต่างชาติอาชีพสอนภาษาอังกฤษตามบ้านมา 2 ปี มาดูการประท้วงของประชาชน ถูกยิงเข้าข้อศอกขวาเลือดคั่งช่วงอก ขณะถูกยิงเห็นคนถูกยิงอีก 3-4 คน มีคนนำคนไข้ส่งหน่วยพยาบาล

นักข่าวว่าหลังจากที่ยิงชุดใหญ่แล้วทางประชาชนก็ได้ขับรถเมล์วิ่งเข้าฝ่าลวดหนามใส่ทหาร บางคันก็วิ่งเข้าไปโดยไม่มีความกลัว ใช้การเอาไม้ค้ำคันเร่งวิ่งเข้าอย่างไร้ทิศทาง ไม่มีใครทราบชัดเจน ทหารก็แตกถอยร่นกลับมาแล้วตั้งแถวใหม่ ขณะเดียวกันก็ยิงใส่รถตลอดแล้วรถก็ชนเสา ชนฟุตบอลพลิกคว่ำจึงหยุดยิงประมาณ 1 ชั่วโมงกว่าจึงหยุด

หลังเที่ยงคืนเริ่มสงบลง นักข่าวมองจากทางด้านทหารเห็นกลุ่มคนประมาณ 1,000 คนอยู่บริเวณใกล้ๆ หน้าโรงแรมรอยัลยังร้องเฮวๆ โบกธงไม่สามารถเห็นหน้าโรงแรมทั้งหมดได้เพราะถนนโค้ง ประมาณตี 1-2 ผมเองได้เดินออกมาดูหน้าโรงแรมแล้วเห็นคนบางตามาก แคเป็นหลักพัน ไม่กล้าออกไปไกลเพื่อที่จะดูว่าทหารอยู่ตรงไหน กลัวถูกยิง ตอนนั้นไม่ได้ทันสังเกตว่ามีไฟไหม้รถและตึกหรือยังหลังจากที่ผมกลับเข้ามาอยู่ในโรงแรมแล้วเห็นประชาชนช่วยกันระดมสายยางน้ำดับเพลิงจากทุกชั้นโรงแรมอย่างเร่งด่วน นำมาต่อกันออกไปนอกโรงแรม ผมคิดว่าเอาไปฉีดสู้ทหาร แต่มาทราบภายหลังว่าเอาไปดับกรมประชาสัมพันธ์ และบ้านเรือนด้านหลังที่ติดไฟนักข่าวตั้งข้อสงสัยเกิดว่าในช่วงนี้ทหารน่าจะบุกเลยโดยไม่ยิงฝูงชน และรีบดับไฟที่เพิ่งเริ่มไหม้ แต่ก็เห็นนั่งมองเฉยๆ

ช่วงประมาณตี 2-3 เริ่มมีคนไข้ทยอยเข้ามาเรื่อย ๆ ซึ่งเป็นช่วงเดียวกับที่นักข่าวเล่าให้ฟังว่านายทหารประกาศว่า

“สิ่งที่ท่านทำไม่ใช่เป็นการเรียกร้องประชาธิปไตยแต่เป็นการทำลายชาติ บ้านพี่น้องที่ใหม่ทำอะไร”

แล้วหันมาพูดกับทหารว่า

“พี่น้องทหาร ให้ดูการกระทำของมือบ”

นักข่าวเล่าอีกว่า เห็นคนสัก 100 คน ยังวิ่งยั้วบ้าง คลานบ้าง ซึ่งเห็นว่าไม่น่าทำเลย เสียใจแท้ๆ ตัวผมเองคิดว่าคงเป็นพวกคลั่งจากสภาพบีบคั้นอย่างหนักทำให้คุมสติไม่เท่าที่ควร กลายเป็นความกล้าบ้าบิ่นไป

นายทหารกล่าวต่อไปว่า

“นับแต่นี้เราจะถอยไปไม่ได้อีกแล้ว ขอให้พี่น้องทหารที่รักฟัง พลปืนเล็กถ้าเห็นคนวิ่งเข้ามา ยิงได้เลยโดยไม่ต้องรอคำสั่ง”

ทหารตะโกนว่าอย่าเข้ามา ประชาชนยังวิ่งเข้ามาประปราย

ปิดฉากมือบราชดำเนิน

เวลาประมาณสี่ครึ่ง บรรยากาศเงียบสงบ ไม่มีเสียงร้องรำทำเพลง ทหาร 1 แถงเดินตรวจสอบพื้นที่ แล้วทหารก็ตั้งแถว เตรียมรถดับเพลิง นักข่าวว่าเดินเข้าเคลียร์ ไม่มีคนเลย จากกองสลากลงหน้าโรงแรมรอยัลทุกคนหมอบ

ก็เป็นช่วงขณะเดียวกันกับที่ผมอยู่ในโรงแรมได้ยินเสียงปืนเริ่มดังสนั่นหวั่นไหวใกล้เข้ามาทุกทีๆ ประชาชนนอกโรงแรมเริ่มวิ่งเข้ามา ใครไม่ทันวิ่งเข้ามาก็หมอบอยู่ข้างนอก ประชาชนในโรงแรมเริ่มตื่นตระหนกลุกขึ้นจะวิ่งขณะนั้นผมต้องพูดโทรโข่งให้พี่น้องวิ่งอย่าเร็วมาก เดี่ยวจะเหยียบกัน ก้มต่ำๆ หมอบลงไม่มีกรต่อสู้อะไรๆ ทั้งสิ้น เมื่อเสียงใกล้เข้ามาผมก็คุกเข่าลง พอเห็นหมวกทหารโผล่เข้ามาคนแรก ผมก็นอนคว่ำลง และพูดประโยคสุดท้ายว่า

“เราจะไม่มีการต่อสู้ใด ๆ ทั้งสิ้น”

แล้วผมก็รีบวางโทรโข่งเพราะกลัวว่าเดี๋ยวจะถูกมองว่าเป็นหัวโจก

เมื่อทหารเข้ามาในโรงแรม แต่ทหารใช้เสียงดังข่มขู่ให้

“หมอบลง”

“เอามือไว้บนหัว”

“อย่าเงยหน้า”

“ก้มหัวลง...ยังอีก...(แล้วผมก็ได้ยินเสียงรองเท้าคอม-แบตเตะชายโครง)...ป้าบ”

“คลานไป”

และได้ยินเสียงที่เขาเตะหมอบในเสื้อชุดผ้าตัดโดยพูดว่า

“ใส่ชุดอะไรวะสิเชียว ช่างจิ้ง”

แล้วก็เตะป้าบ หมอบตอบว่า

“หมอบครับ”

ผมก็ได้ยินเสียงอีกป้าบ

หมอบคนนั้นเล่าภายหลังว่าโดยพันท้ายปืนฟาดศีรษะด้วยมีหมอบโดนเตะ 2 คน

มาเห็นวิดีโอภายหลังว่ามีการเดินทางเหยียบหลังประชาชนที่นอนเรียงรายบนพื้น มีการเตะ เหยียบหัว ดึงลากลงบันได มีการเตะอัดเข้ากำแพงกระเด็นออกมาอีกซ้ำอีก ทุกคนถูกสั่งให้ถอดเสื้อและคลานออกมาออกโรงแรม พวกคณะแพทย์ได้รับการดูแลเป็นพิเศษหลังจากที่ถูกเตะไปแล้วโดยไม่ต้องถอดเสื้อและลุกขึ้นได้ มีการขอคู่มือหลักฐาน และเดินออกไปข้างนอกได้มานั่งเป็นกลุ่มหน้าโรงแรม ประชาชนทั่วไปค่อยๆ คลานออกมาทยอยออกมาเรื่อยๆ จาก 4 ชั้นของโรงแรมประมาณ 2,000 คน มีทั้งผู้ชายผู้หญิง วัยรุ่น วัยกลางคน (คนทำงาน มีครอบครัว ฐานะปานกลางถึงมั่นคง) วัยก่อนชางสูงอายุ (ซึ่งเป็นลมบ้ากัมหน้าบ้าน) คนขาเป๋ คนหัวแตกมีเลือดกระกระซังแก้ม มีผู้หญิงร้องไห้ ผู้หญิงก๊วจวนตัวสิ้น ผู้หญิงที่ไหว้ทหารทุกคนที่เธอเดินผ่านผู้หญิงที่ทำหน้าบึ้งแบบไม่กลัวการลงโทษใดๆ ทั้งสิ้นผู้ชายถูกสั่งให้ถอดเสื้อทุกคน ผูกมือทุกคนไว้หลังไว้ให้หนึ่งกัมหน้าเป็นแถวและมีการข่มขู่สลับแสดงอาการข่มขู่เป็นครั้งคราวผู้หญิงถูกให้อนอนกว่าทุกคนแต่ไม่ต้องถอดเสื้อ

แล้วก็ทยอยขึ้นรถทหารโดยตอนนั้นไม่ทราบว่าจะตากรรมจะเป็นอย่างไร

กลุ่มคณะแพทย์ก็ได้รับการปล่อยตัว โดยมีคนบังคับคณะแพทย์ศาสตร์วิโรจพยาบาลมารับ

หมายเหตุ

ข้อมูลทุกอย่างผมผู้เขียน ไม่ได้กล่าวอ้างว่าเป็นสิ่งจริงที่เกิดขึ้นจริงทั้งหมด เป็นเพียงความจริงตามมุมมองของแต่ละบุคคล ต่างสถานที่ต่างเวลา (ได้แก่) ผม นักข่าวที่อยู่ด้านทหารเดินตามตลอด คนใช้ผู้ซึ่งอยู่ในเหตุการณ์ 10 คน) ตัวเลขต่าง ๆ ทั้งเวลาและจำนวนคน ก็เป็นประมาณการทั้งสิ้นแต่พยายามให้ใกล้เคียงความจริงที่สุด คำพูดข้อมูลที่ออกจากคนทุกคนย่อมมีความรู้สึกและสติปัญญาบุคคลผู้นั้นแบ่งด้วยเสมอผมผู้เขียนพยายามถอดสิ่งที่ตัวเองรับรู้ให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงที่สุดพยายามคุยซักถาม แะกับผู้ที่ให้ข้อมูลมาเพื่อพยายามตัดอคติ และเชื่อกัน ผู้เขียนไม่ต้องการจะกล่าวหา ต่อว่า ชมเชยผู้ใด เป็นเพียงความจริงใจในความรู้สึกของผู้เขียนที่คิดว่าน่าจะถ่ายทอดได้

ข้อมูลนี้วิจารณ์ได้ วิจารณ์ผู้เขียนได้ แต่ห้ามนำข้อมูลนี้ไปพาดพิงวิจารณ์หรือตำหนิกล่าวโทษผู้ใด

ดังนั้น ถ้าทำให้ผู้ใดเสียหาย ขอกราบอภัยมา ณ ที่นี้ ผู้เขียนเองก็คิดแล้วคิดอีกในการที่เปิดเผยความรู้สึกในส่วนนี้

นพ.บัณฑิตย์ ศรีไพศาล

ศูนย์สุขวิทยาจิต กรมการแพทย์

แพทย์ที่ถือโทรโข่งในโรงแรมรอยัล

เศรษฐกิจไทยหลังพฤษภาคม 2535

หลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ผมเดินทางไปที่ถนนข้าวสาร ถนนที่ผมเรียกว่า "พฤษภาเหนือแห่งกรุงเทพฯ" ผู้คนบางตาอย่างผิดสังเกต เจ้าของร้านค้าหลายต่อหลายร้านให้ความเห็นตรงกันว่า นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศซึ่งเคยพลุกพล่านบนถนนนี้เหลือเพียงไม่ถึง 10% ของจำนวนที่เคยมีในยามปกติ เลี่ยงกันประณามอาหารที่เช่นฆ่าประชาชนยังคงคั่งครมหลายคนเล่าเหตุการณ์ด้วยความเคียดแค้นบางคนกล่าวถึงการตายของนายเอียน นิวเมเกน (IAN NEUMEKEN) ครูชาวนิวซีแลนด์แห่ง INTERNATIONAL SCHOOL BANGKOK ซึ่งถูกทหารยิงตายเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2535 เพียงเพราะนายนิวเมเกนเข้าใจผิดว่า เมืองไทยเป็นแดนแห่งอารยชน

การท่องเที่ยวเป็นภาคเศรษฐกิจที่ได้รับความกระทบกระเทือนโดยทันทีจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ชาวต่างประเทศพากันเปลี่ยนแปลงแผนการท่องเที่ยว รัฐบาลของอารยประเทศประกาศเตือนมิให้ราษฎรของตนเดินทางเข้ามาเมืองไทย เพราะอาจประสบกับพฤติกรรมพฤษภาทมิฬเมื่อไรก็ได้ อัครการเข้าห้องพักในโรงแรมต่าง ๆ ตกขยวบลงอย่างรวดเร็ว ไม่เพียงแต่ธุรกิจโรงแรมจะได้รับความกระทบกระเทือนอย่างมหาศาลเท่านั้น สายการบินดังเช่นบริษัทการบินไทย จำกัด ก็ต้องรับเคราะห์ด้วย มัคคุเทศก์จำนวนเรือนหมื่นต้องว่างงานโดยปริยายผลกระทบเหล่านี้ส่งกระแสไปยังธุรกิจต่อเนื่อง ตั้งแต่ภัตตาคารธุรกิจบันเทิง และอุตสาหกรรมผลิตของที่ระลึกด้วย

แม้จนถึงวันที่ผมเขียนบทความนี้ สภาพอึมครึมทางการเมืองยังคงปรากฏอยู่ทั่วไปสถานการณ์แปรผันทุกชั่วโมงนาทิตั้งแต่ที่กลุ่มผู้นำฝ่ายทหารทั้งการการเช่นฆ่าประชาชน พยายามเขม็งเกลียวบังเหียนแห่งอำนาจ อารมณ์ความขึงเคียดของประชาชนยังพลุ่งพล่าน และพร้อมที่จะระเบิดออกมาอย่างรุนแรงได้ทุกเมื่อ สยามประเทศในยามนี้ไม่อยู่ในสภาพที่จะใช้ศักยภาพทางเศรษฐกิจที่มีอยู่อย่างมหาศาลในการผลักดันให้ประเทศหลุดไปข้างหน้า ซึ่งเป็นเรื่องน่าสมเพชยิ่งที่ชะตาชีวิตของประเทศต้องผันแปรไปเพียงเพราะความลุ่มแก่อำนาจของผู้นำฝ่ายทหารเพียงไม่กี่คน

ก่อนที่จะเกิดขบวนการพฤษภาทมิฬ 2535 แม้ภาพลักษณ์ของสังคมเศรษฐกิจไทยจะไม่สดใสนัก แต่ระบบเศรษฐกิจไทยก็กำลังไล่ถูดกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในเอเชีย (ASIAN NICS) มาทาง ๆ ภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจในสังคมทุนนิยมโลก ซึ่งเกิดขึ้นโดยทั่วไปและรุนแรงเป็นพิเศษในสหรัฐอเมริกา แคนาดา และสหราชอาณาจักร มีผลเหนี่ยวรั้งการเติบโตของ

ระบบเศรษฐกิจไทยหน้อยไม่ เพราะระบบเศรษฐกิจไทยต้องพึ่งพิงประเทศมหาอำนาจเป็นตลาดสินค้าออกที่สำคัญ ความถดถอยทางเศรษฐกิจย่อมทำให้ประเทศเหล่านี้ไม่สามารถซื้อสินค้าออกของไทยได้มากเท่าที่ควร นอกจากนี้ระบบเศรษฐกิจไทยยังต้องพึ่งพิงเงินทุนจากต่างประเทศ เนื่องจากการออมภายในประเทศมีไม่พอเพียงที่จะสนองความต้องการการลงทุนภายในประเทศ ในขณะที่สังคมโลกกำลังเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนเงินออม และกระแสการเคลื่อนย้ายเงินออมกำลังแปรเปลี่ยนไปในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา เงินออมที่ล้นเหลือจากการเติบโตของสังคมทุนนิยมโลกมาจากญี่ปุ่น เยอรมนีตะวันตก และตะวันออกกลาง กระแสการเคลื่อนย้ายเงินออมจากญี่ปุ่นมีทิศทางจะลดตัวลง เนื่องจากกลุ่มทุนในญี่ปุ่นมีแนวโน้มที่จะหันกลับไปลงทุนภายในประเทศมากขึ้น ส่วนเยอรมนีตะวันตกมีภาระที่จะต้องอุ้มชูดินแดนที่ครั้งหนึ่งเป็นเยอรมันตะวันออก ในเมื่อประเทศทั้งสองได้รวมตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว กระแสการเคลื่อนย้ายของเงินออมจากตะวันออกกลางได้อ่อนตัวลงอย่างชัดเจน นับตั้งแต่เกิดสงครามระหว่างอิหร่านกับอิรักและระหว่างอิรักกับพันธมิตรอาหรับอื่น ๆ กภัยพิบัติจากสงครามทำให้ตะวันออกกลางจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรทางการเงินในการบูรณะประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคนั้น

สังคมโลกไม่เพียงแต่จะเผชิญกับการขาดแคลนเงินออมเท่านั้นหากทว่ายังมีแหล่งดึงดูดเงินออมใหม่ ๆ ผุดขึ้นอีกด้วย แหล่งดึงดูดเงินออมที่สำคัญได้แก่ ยุโรปตะวันออกและจักรภพรัฐอิสระ (หรือสหภาพโซเวียตเดิม) อินเดีย และสาธารณรัฐประชาชนจีนประเทศมหาอำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งยุโรปตะวันตกพากันเข้าไปประคับประคองมิให้สถานการณ์ในยุโรปตะวันออกและจักรภพรัฐอิสระเลวร้ายลงไป มิฉะนั้นจะมีผลกระทบต่อยุโรปตะวันตกทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง กองทุนการเงินระหว่างประเทศและธนาคารโลกเริ่มจัดสรรเงินให้กู้แก่ประเทศเหล่านี้ ทั้งนี้ด้วยการผลักดันของประเทศมหาอำนาจ ผลที่จะเกิดตามมาก็คือกระแสการเคลื่อนย้ายเงินออมเข้าสู่ประเทศในโลกที่สามจักต้องอ่อนตัวลงอย่างมีอาจหลีกเลี่ยงได้ นอกจากนี้แนวโน้มที่จะมีการฟื้นฟูสัมพันธไมตรีระหว่างสหรัฐอเมริกา กับเวียดนาม ซึ่งน่าจะปรับสู่ความสัมพันธ์ตามปกติในปี 2536 นี้ ไม่เพียงแต่จะทำให้เวียดนามได้รับเงินกู้จากธนาคารโลก และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ตลอดจนได้รับเงินช่วยเหลือจากประเทศมหาอำนาจอื่น ๆ เท่านั้น หากทว่ายังทำให้เงินทุนจากต่างประเทศทะลักเข้าไปลงทุนในเวียดนามอีกด้วย ในทำ

นองเดียวกัน การปฏิรูปเศรษฐกิจของสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยปรับไปสู่การใช้กลไกราคาย่อมทำให้สาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นแหล่งดึงดูดเงินทุนจากต่างประเทศไม่แพ้ยุโรปตะวันออกและอินโดจีน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ในระยะ 3-5 ปีข้างหน้า เงินออมของโลกมีแนวโน้มที่จะเคลื่อนย้ายไปสู่จักรภพอิสระและยุโรปตะวันออก อินโดจีน และสาธารณรัฐประชาชนจีนมากขึ้น เหตุการณ์พฤษภาทมิฬไม่เพียงแต่ทำลายภาพลักษณ์ของประเทศไทยเท่านั้น หากทว่ายังทำให้ระบบเศรษฐกิจไทยหมดสิ้นพลังในการดึงดูดเงินทุนจากต่างประเทศอีกด้วย トラบเท่าที่การเมืองยังไร้เสถียรภาพและภาวะ "สงครามการเมือง" ยังคงรุ่มอยู่ในใจของประชาชนจำนวนมากย่อมยากที่จะคาดหวังได้ว่าเงินทุนจากต่างประเทศจะเคลื่อนย้ายเข้ามาลงทุนในประเทศไทยในระดับที่เคยมีในสถานการณ์ปกติ

สภาพไร้สันติสุขในสังคมไทยอาจมีผลในการผลักดันให้นายทุนไทยหันไปลงทุนในต่างประเทศมากขึ้นและรวดเร็วขึ้น ในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา กลุ่มทุนไทยกำลังเติบโตใหญ่เป็นบรรทัดระหว่างประเทศ (THIRD WORLD MULTINATIONALS) กลุ่มทุนขนาดใหญ่หลายต่อหลายกลุ่มพากันเข้าไปลงทุนในประเทศเพื่อนบ้านและประเทศมหาอำนาจ นโยบายการกีดกันการค้า ของประเทศมหาอำนาจมีผลในการผลักดันให้กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ย้ายแหล่งที่ตั้งของโรงงาน (RELOCATION OF INDUSTRY) หลายต่อหลายบริษัทเข้าไปตั้งโรงงานในสหรัฐอเมริกาแทนที่จะผลิตในเมืองไทยแล้วส่งไปขายในสหรัฐฯ ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบของนโยบายการกีดกันการค้า ข้อตกลงเขตการค้าเสรี (FREE TRADE AGREEMENTS) และการรวมกลุ่มการค้า (TRADING BLOCS) มีส่วนดึงดูดให้ทุนไทยเคลื่อนย้ายออกนอกประเทศมากขึ้น ข้อตกลงการค้าเสรีอเมริกาเหนือ (NORTH AMERICA FREE TRADE AGREEMENT = NAFTA) สร้างแรงดึงดูดให้

ในระยะ 3-5 ปีข้างหน้า เงินออมโลกมีแนวโน้มที่จะเคลื่อนย้ายไปสู่จักรภพอิสระและยุโรปตะวันออก อินโดจีนและสาธารณรัฐประชาชนจีนมากขึ้น เหตุการณ์พฤษภาทมิฬไม่เพียงแต่ทำลายภาพลักษณ์ของประเทศไทย หากทว่ายังทำให้ระบบเศรษฐกิจไทยหมดสิ้นพลังในการดึงดูดเงินทุนจากต่างประเทศอีกด้วย トラบเท่าที่การเมืองยังไร้เสถียรภาพและภาวะ "สงครามการเมือง" ยังคงรุ่มอยู่ในใจของประชาชนจำนวนมาก ย่อมยากที่จะคาดหวังได้ว่าเงินทุนจากต่างประเทศจะเคลื่อนย้ายเข้ามาลงทุนในประเทศไทยในระดับที่เคยมีในสถานการณ์ปกติ

กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ของไทยเข้าไปลงทุนในเม็กซิโกและแคนาดา การรวมตัวเป็นตลาดเดียวของประชาคมยุโรป (SINGLE EUROPE) อาจดึงดูดให้กลุ่มทุนไทยเข้าไปประกอบการในภูมิภาคนั้น นอกจากนี้บรรยากาศการลงทุนและช่องทางการแสวงหากำไรที่ดีขึ้นตามลำดับทั้งในยุโรปตะวันออก อินโดจีน และสาธารณรัฐประชาชนจีน ย่อมทำให้กลุ่มทุนไทยเคลื่อนไหวในทิศทางเดียวกับกระแสที่เกิดขึ้นในสังคมโลก ความไร้เสถียรภาพทางการเมืองอันเกิดจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬและความหวั่นเกรงที่จะมีการรัฐประหาร ไม่เพียงแต่จะทำให้ชาวต่างประเทศหยุดยั้ง

การลงทุนในประเทศไทยเท่านั้น หากทว่า ยังผลักดันให้ทุนไทยออกนอก ประเทศอีกด้วย

ความลุ่ม ๆ ดอน ๆ ทางการเมืองนับตั้งแต่การรัฐประหารเดือนกุมภาพันธ์ 2534 เป็นต้นมานับเป็นเหตุปัจจัยสำคัญที่ทำให้ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ตกอยู่ในภาวะตกต่ำมาโดยตลอด การปราบปรามขบวนการประชาธิปไตยเดือนพฤษภาคม 2535 ยังมีผลซ้ำเติมภาวะการถดถอยครั้งนี้ การที่ปัญหาเสถียรภาพทางการเมืองยังไม่สามารถคลี่คลายได้จะยังคงสร้างภาพอึมครึมในตลาดหลักทรัพย์อย่างต่อเนื่องเป็นจริงสำหรับตลาดอสังหาริมทรัพย์ด้วย การล่มสลายของตลาดอสังหาริมทรัพย์ได้เกิดขึ้นมาก่อนแล้วในประเทศมหาอำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น แลเมื่อเร็ว ๆ นี้ ยักษ์ใหญ่ในวงการค้าอสังหาริมทรัพย์ดังเช่น บริษัท OLYMPIA AND YORK ก็มีอันต้องล้มละลายสภาพไร้สันติสุขและไร้เสถียรภาพทางการเมืองในสังคมไทยย่อมมีผลต่อตลาดอสังหาริมทรัพย์อย่างสำคัญ ภาวะตกต่ำทั้งในตลาดหลักทรัพย์ฯ และตลาดอสังหาริมทรัพย์ย่อมก่อผลกระทบทวีคูณต่อเสถียรภาพของสถาบันการเงินภายในประเทศอย่างมีอาจหลีกเลี่ยงได้ เพราะสถาบันการเงินได้จัดสรรสินเชื่อจำนวนมากเพื่อการซื้อขายหลักทรัพย์และที่ดิน หากภาวะตกต่ำนี้รุนแรงและยืดเยื้อยาวนาน การล้มละลายครั้งใหญ่ก็จะเกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจไทย ซึ่งจะส่งผลสะเทือนสถาบันการเงินภายในประเทศด้วย

ตราบเท้าที่ผู้นำฝ่ายทหารยังคงต้องการยึดอำนาจรัฐ ด้วยการใช้กำลังอาวุธ ระบบเศรษฐกิจไทยซึ่งในปัจจุบันจัดอยู่ในกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่รุ่นที่สอง (SECOND GENERATION NICS) จะค่อย ๆ ตกจากบันไดตาราคูขี้หอมที่เกิดขึ้นกับฟิลิปปินส์มาแล้วฟิลิปปินส์เคยเป็นประเทศที่มีพัฒนาการทางด้านอุตสาหกรรมเหนือกว่าประเทศอื่นใดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ระบอบเผด็จการของประธานาธิบดีเฟอร์ดินันด์มาร์กอสทำให้ฟิลิปปินส์ตกจากบันไดตาราคูขี้หอม ๆ จนในปัจจุบันแล้วหลังไทยในทางเศรษฐกิจหากระบอบเผด็จการครอบงำสังคมไทย ไทยก็จะมีชะตากรรมไม่แตกต่างจากฟิลิปปินส์ในอดีต เพราะภายใต้ระบอบเผด็จการ ทุนนิยมอภิสิทธิ์จะครอบงำระบบเศรษฐกิจไทย

ประสิทธิภาพการผลิตภายในประเทศจะตกต่ำ เนื่องจากทุนนิยมอภิสิทธิ์ไม่ต้องการให้มีการแข่งขัน เมื่อปราศจากการแข่งขันในการประกอบการ แรงจูงใจในการปรับปรุง ประสิทธิภาพการผลิตย่อมไม่มีนอกจากนี้ส่วนเกินทางเศรษฐกิจ แทนที่จะถูกนำไปใช้ในการสะสมทุนต่อเนื่องกันไปกลับต้องมลายไปในกระบวนการฉ้อราษฎร์บังหลวง และถูกผู้ทรงอำนาจทางการเมืองดูดซับไปใช้ในทางที่ไม่ก่อให้เกิดผลผลิต

บัดนี้ระบบเศรษฐกิจไทยกำลังยืนอยู่บนทางสองแพร่งระหว่างการรุดก้าวไปข้างหน้ากับการถอยหลังเข้าคลอง !

(ผู้จัดการรายวัน วันศุกร์ที่ 5 มิถุนายน 2535 หน้า 8)

ศึคมมิวนิสต์ : ปัญหาโลกทัศน์ของรัฐราชการไทย

"ผืนหนึ่งกำลังหลอกหลอนรัฐราชการไทยอยู่ ผืนนั้นคือศึคมมิวนิสต์..."

ในช่วงวิกฤตการณ์พฤษภาทมิฬที่ผ่านมา ผู้นำและกลไกฝ่ายความมั่นคง-ปกครองของรัฐราชการไทยได้ประกาศกล่าวหาการเคลื่อนไหวคัดค้านการสืบทอดอำนาจของรสช. โดยพรรคฝ่ายค้านและกลุ่มพลังประชาชนต่าง ๆ ทั้งในและนอกสภาว่ามีลักษณะเป็น "คอมมิวนิสต์" ต่างกรรมต่างวาระกันอย่างน้อยถึง 3 ครั้ง 3 คราด้วยถ้อยคำเอ่ยอ้างพาดพิงเป็นนัยเกี่ยวกับแนวคิด "สภาเสรีนิยม" ของหัวหน้าพรรคฝ่ายค้านบ้างหรือบทบาทซึ่งนำมือบอนบนราชดำเนินของกลุ่มบุคคลจาก "ป่า" ในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศบ้าง

หะแรกที่ผมได้สดับรับฟังข้อหาเก่าเลื่อนลอยเช่นนี้ระหว่างสังเกตการณ์ชุมนุมหน้ารัฐสภาอยู่ในสวนสัตว์ดุสิตเขาดินวนาก็ได้แต่ยิ้มด้วยความสังเวชใจให้แก่ความต่ำต้อยสติปัญญาของฝูงแรดในกรุง และส่ายหน้าด้วยความระอใจให้แก่ความเก่าโบราณของฝูงเต่าในสระ

เพราะในฐานะที่เป็นผู้เข้าร่วมและสังเกตการณ์การชุมนุมประชาชนบ่อยครั้งคนหนึ่งนับตั้งแต่สมัย 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 มา ผมกล่าวได้อย่างเต็มปากเต็มคำว่าจะหา "มือบ" หนไหนในประวัติศาสตร์ไทยที่ไม่เป็นคอมมิวนิสต์เท่ามือบหนนี้ไม่ได้อีกแล้ว

ขอให้ลองไล่เรียงกับดูตั้งแต่ผู้นำลงมาถึงผู้เข้าร่วมการชุมนุม

พลตรีจำลอง ศรีเมืองนั้นเกียรติประวัติในการปลุกระดมมวลชนต่อต้านคอมมิวนิสต์ของท่านสมัย 6 ตุลาคม พ.ศ.

2519 เป็นที่ระบือลือเลื่องมาตั้งแต่การเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2531 โดยปากคำเพื่อนร่วมรุ่นและลูกพรรคคนสนิทของท่าน แม้ว่าจะยังไม่เคยได้รับการยืนยันยอมรับอย่างหน้าขึ้นจากตัวท่านเองก็ตาม

พลเอกเขาวงกต ไขว่ใจยุทธนั้นเล่า ก็เป็นมันสมองเบื้องหลังยุทธศาสตร์การเมืองนำการทหารและคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 ในสมัยนายกรัฐมนตรีพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่แผ่อำนาจสั่งเป็นกฎหมายชักนำให้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (ของแท้ตัวจริง) ที่เข้มแข็งเกรียงไกรและเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของรัฐมารวมถึงศตวรรษมีอันพ่ายแพ้พังกินาศไปในขอบเขตทั่วประเทศ

สำหรับคุณหมอเหวง โตจิราการและคุณเกรียงกมล เสลาไฟโรจน์ที่มีบทบาทโดดเด่นในการนำการชุมนุมนั้นก็เป็นที่ทราบกันอยู่ทั่วไปว่าท่านเป็น "ผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย" กล่าวคือเป็นนักต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยที่เข้าไปสัมผัสกับคอมมิวนิสต์ในป่าเขา พบความจริงว่าคอมมิวนิสต์ไทยมันแย้ เป็นเผด็จการใช้ไม่ได้ จึงปฏิเสธคอมมิวนิสต์ แสดงความคิดเห็นคัดค้านคอมมิวนิสต์ และยกพวกตีจากคอมมิวนิสต์ขนานใหญ่ ส่งอำนาจสั่งให้ "ป่าแตก" และขบวนการคอมมิวนิสต์ไทยสลายตัวไปในที่สุด

ผู้นำท่านอื่น ๆ นอกจากที่กล่าวนามมาแล้วล้วนเป็นพลเมืองดีเป็นที่นับหน้าถือตาในสังคม ไม่มีประวัติว่าเคยเป็นหรือคิดจะเป็น "คอมมิวนิสต์" มาก่อน และผู้เข้าร่วมการชุมนุมส่วนข้างมากเท่าที่ผมสังเกตด้วยตัวเองและอ่านพบจากการวิจัยของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ก็ยืนยันตรงกันว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะถูกใครจ่ายเงิน สู้ข้าหรือจ้างวานมาชุมนุม (เพราะรวยอยู่แล้ว) หรือถูกหลอกมา (เพราะการศึกษาชาติมีประสบการณ์

ทางสังคมการเมืองพอสมควร)หรือถูกจัดตั้งมา(เพราะขัดลักษณะปัจเจกชนนิยมและวีรชนเอกชนของชั้นกลาง)ตรงกันข้ามคนเหล่านี้เป็น **ผู้ที่มีสิ่งสูญเสียมากที่สุด** ถ้าหากจะเกิดระบอบการปกครองคอมมิวนิสต์ขึ้นในประเทศ

หากจะมีเอกลักษณ์ร่วมใด ๆ ในเชิงบวกขององค์ประกอบแห่งมือบพฤษภา 2533 ซึ่งรวมไปถึงของบรรดาผู้นำและผู้เข้าร่วมการชุมนุมที่เป็นหน้าเก่ามาตั้งแต่สมัย 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 แล้วมันก็คือความเป็น **“มือบพฤษภาประชาธิปไตย”** ที่ไม่เพียงแต่ไม่เป็นคอมมิวนิสต์ ปฏิเสธคอมมิวนิสต์ มีบทบาทสำคัญในการทำให้คอมมิวนิสต์ไทยพ่ายแพ้ทั้งปภินท์ และมีสิ่งสูญเสียมากที่สุดหากจะเกิดระบอบคอมมิวนิสต์ขึ้นในอนาคตด้วย

ทั้งนี้ตรงกันข้ามกับมือบฝ่ายรัฐราชการภายใต้ฉายาอันดุร้ายของสิ่งมีชีวิตนานาพันธุ์ในเขาดินวนาซึ่งมีหลักฐานเป็นที่ประจักษ์ชัดว่าถูกจ้างวานมา ถูกหลอกมา และถูกจัดตั้งมาเพื่อเป็นเครื่องมือตัวแทนของผู้มีอำนาจในรัฐราชการไทย ไว้ประกอบกรรมาทำเชิงข่มขู่ก่อความสับสนวุ่นวายต่าง ๆ ทางการเมืองที่ตัวท่านเองต้องการให้เกิดขึ้นแต่มีสามารถออกหน้ามาทำเองทุกวันได้ เพราะไม่งาม โดยไม่แยแสต่อความมั่นคงของชาติที่อยู่ในใจของพี่น้องทหารตำรวจที่ตีส่วนใหญ่ ไม่ยึดติดต่อบรรยากาศการลงทุนและท่องเที่ยวที่อยู่ในใจนักธุรกิจภาคเอกชนทุกสถาบันและที่ร้ายกาจที่สุดคือ ไม่นำพาต่อกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงเน้นให้หันหน้าเข้าหรือกันด้วยความสงบและรู้จักสามัคคีเพื่อประเทศชาติบ้านเมืองส่วนรวม

การที่ทำอะไรผู้นำและกลไกรัฐราชการไทยก็ไม่ยอมเห็นเนื้อแท้ของมือบพฤษภาประชาธิปไตยดังกล่าวมาข้างต้นนี้และยังตั้งต๊ะที่จะเห็นมันเป็น **“มือบคอมมิวนิสต์”** อยู่วันยังค่ำนอกจากอาจจะเป็นเพราะงานข่าวกรองที่ช่วย ช้วย ช่วย(อย่างที่ถ้าเป็น ภาคเอกชน เขาคงไล่ปลดทิ้งไปแล้วเพราะทำบริษัทเจ๊ง) ผมคิดว่าก็อาจจะเป็นเพราะปัญหาโลกทัศน์

กล่าวคือเป็นความคุ้นชินที่ค่อย ๆ ก่อตัวขึ้นจนเป็นแบบแผนเป็นกระบวนการปฏิบัติถึงอัตโนมัติหรือปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นโดยไม่ต้องชะลอคิดในตลอดระยะเวลาการสร้างกลไกรัฐฝ่ายความมั่นคง-ปกครองเพื่อทำสงครามประชาชนกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเป็นเวลาเกือบสามสิบปีว่า

เมื่อไรที่มีพลังการเมืองอิสระนอกเหนือการควบคุมของรัฐเข้ามาทำหายนางจบการของรัฐบาลราชการเข้าให้แล้วละก็ให้ตั้งข้อสงสัยหรือหนักกว่านั้นให้ตราออกคดีข้อไว้ก่อนได้เลยว่าเป็นการกระทำของคอมมิวนิสต์

เพราะก็ในเมื่อรัฐราชการเป็นผู้พิทักษ์ปกป้องชาติ-ศาสนา-

พระมหากษัตริย์ ใครที่บังอาจคัดค้านรัฐบาลการ มันผู้นั้นก็ย่อมต้องเป็นศัตรูของชาติ-ศาสนา-พระมหากษัตริย์ด้วยอย่างไม่ต้องสงสัยหรือริอสีบสวน

ในกรอบ **“วาทกรรมความมั่นคงของรัฐบาลการไทย”** แบบนี้จึงไม่มีที่ว่างหรือช่องโหว่ใด ๆ เปิดไว้ให้พลังนอกระบบราชการที่ 1)จงรักภักดีต่อชาติ-ศาสนา-พระมหากษัตริย์แต่ 2) **ต่อต้านเผด็จการของรัฐบาลการไทย**และ 3) **โดยไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์** เลย

พูดง่าย ๆ ก็คือ **“พลังนอกระบบราชการที่ต้านเผด็จการ=พลังคอมมิวนิสต์”** ช.ต.พ. โดยไม่ต้องพิสูจน์ ส่วน **“พลังประชาธิปไตยที่ไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์”** นั้น-มิใช่ว่าความเป็นจริงจะเป็นอย่างไรย่อมเป็นสิ่งเกินกรอบหรือวิสัยแห่งความเป็นไปได้ตามวาทกรรมแห่งความมั่นคงนั่นเอง

จากจุดนั้นการไหลต่อไปว่าคนเหล่านี้=“ไม่ใช่ไทย” และกระทั้ง=“ไม่ใช่คน” ก็อาศัยแรงผลักดันปลุกระดมอีกเพียงหน่อยเดียว

ฉะนั้น จึงทั้ง ๆ ที่คนหัวบ้านหัวเมืองไม่มีใครเขาเชื่อและยังประกาศก็ยิ่งยั่วให้คนไม่เชื่อและโกรธแค้นมากขึ้น ฝ่ายรัฐก็ยิ่งยั่วประกาศว่าฝ่ายค้านและผู้ชุมนุมเป็น“คอมฯ” หรือ **“ถูกคอมฯหลอกใช้”**

และฉะนั้น จึงเป็นไปได้ที่ทหารของชาติ ของประชาชนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้รับการอบรมในกองทัพตามวาทกรรมแห่งความมั่นคงข้างต้นมาแล้วจนฝังจิตฝังใจบวกกับวินัยแห่งสถาบันที่ปลูกฝังสั่งสมมา จะทำเอาได้ถึงเพียงนี้กับพ่อแม่พี่น้องญาติมิตรมือเปล่าของตนเอง

เพราะที่เขาตั้งศูนย์หน้าศูนย์หลัง หลิวดาเล็งแล้วเหนียวไกลในส่วนนั้นเขาไม่เห็นว่าเป็นเราเป็นไทยหรือเป็นคน หากคือตัวอะไรอย่างหนึ่งที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติซึ่ง“นาย”สั่งว่าให้จัดการอย่างเด็ดขาด

ถึงตอนนี้ ผมยังไม่ออกแล้วการย้าย โห่ฮาป่า ขว้างปาทำร้ายกัน การขาดสติ ลืมตัวบันดาลโทษเมื่ออยู่นั้นเป็นธรรมดา แต่ที่คนสาบสูญเป็นเรือนพัน เจ็บเป็นร้อย ๆ ตายเป็นสิบ ๆ (ตามตัวเลขทางการ) กระทั่งมีการจ้องยิงระประชิดแบบประหารชีวิตนั้น ไม่ทราบว่าจะต้องอาศัยใจหินใจผากี่ใจและนิ้วนักรบกี่นิ้วไปทำอย่างเป็นระบบพร้อมเพรียงกันจึงจะเกิดขึ้นได้ เรื่องโหดร้ายอย่างนี้คนไทยเราทำกันไม่ล่งคอคอกถ้าไม่ป็นศัตรู และที่ไทยเห็นไทยด้วยกันเป็นศัตรูก็เพราะ **“โลกทัศน์”**และ **“วาทกรรม”** แห่งความมั่นคงหวานเพาะหล่อเลี้ยงหล่อเชื้อแห่งความซึ่งเคียดเกลียดซึ่งอยู่เป็นพื้นฐานเรื่อย ๆ มา

ด้วยเหตุนี้ความขัดแย้งทางการเมืองที่มีลักษณะใหม่เข้าสู่คุณภาพใหม่ ขึ้นตอนใหม่ เพราะคู่ขัดแย้งกับรัฐบาลการไทยไม่

ใช่"คอมมิวนิสต์"อีกต่อไปแล้ว หากแต่เป็น"พลังทุนนิยมเสรี" ประชาธิปไตย"นั้น ถูกตีความและจัดการโดยรัฐในนิยามเก่า ความหมายเก่าคำโฆษณาเก่า วิธีการเก่า กลไกเก่ากระทั่งตัวบุคคลเก่า ๆ(จำหน้าคำตาทางโทรทัศน์และชื่อเสียงเรียงนามได้ไหมเอ๋ย?)

พูดอีกอย่างหนึ่งก็คือบรรดาหน่วยงาน กลไก สถาบัน ของรัฐราชการฝ่ายมั่นคง-ปกครองซึ่งเคยมีบทบาทฟูเฟื่องในยุคปราบปรามคอมมิวนิสต์และเหี่ยวเฉาไปในยุคหลังคอมมิวนิสต์ ได้กลับหรือฟื้นกิจการผลิต"โลกทัศน์"และ"วาทกรรม" แอนตี้คอมมิวนิสต์คือ "ผลงาน" และ "สินค้า" ที่ต่อยักษ์คุณค่าและให้ความหมายแก่ภูมิหลังชีวิตและกิจการงานของตัวเขาเอง นอกเหนือไปจากเงินงบประมาณโดยเฉพาะเงินราชการลับ

ในเมื่อไม่มีคอมมิวนิสต์ไว้ให้ปราบแล้ว หน่วยงาน กลไก สถาบันผลิต"โลกทัศน์"และ"วาทกรรม"แอนตี้คอมมิวนิสต์เหล่านี้จึงต้องผลิตคอมมิวนิสต์ขึ้นมาเองโดยสวมหมวกแดงไปใหญ่ให้กับใครต่อใครในพลังทุนนิยมเสรีประชาธิปไตยที่กำลังออกมาค้ำอำนาจรัฐราชการ

พวกเขาจึงไม่อาจปฏิเสธความรับผิดชอบต่อสังคมกฎ-กรรม "ไทยฆ่าไทย" ส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นและควรถูกทางประกอบ บุญกุศลชดใช้บาปกรรมอันสาหัสหันทัดดังกล่าวของตัวด้วยการ

หยุดหรือยุบกิจการและหน่วยงานของตนเสีย และตั้งสติ มองความขัดแย้งและพลังความเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย อย่างที่มันเป็นจริงซะที

หรือถ้ายังระวางไม่หาย ก็น่าจะหันมามองหน้า มองตา และเริ่มพูดคุยกับคนที่ยังแคลงใจอย่างเป็นเรื่องเป็นราว ว่าเขาใช้ผู้คนที่คุยกันรู้เรื่องใหม่? เป็นคอมมิวนิสต์หรือคนชั้นกลาง-นักธุรกิจ? ต้องการระบอบเผด็จการเปรี๊ยะหรือระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์พระประมุข? จะใช้ความรุนแรงหรือสันติวิธี?เกลียดทหารทั้งกองทัพหรือขอให้เปลี่ยนแปลงเฉพาะผู้นำที่แทรกแซงการเมืองและใช้กำลังเกินกว่าเหตุโดยไม่กล้ารับผิดชอบ?

ลองหาสถาบันตัวกลางที่ทุกฝ่ายยอมรับนับถือเป็นผู้จัดเปิดเวทีการประชุมสมานฉันท์แห่งชาติ แล้วมานั่งลงเปิดอกระดมสมอง พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดความเห็นถกปัญหามันเมืองเพื่อหาทางออกกันอย่างสันติ ทั้งทหารตำรวจ นักการเมือง นักธุรกิจฝ่ายแรงงานอาจารย์ นักศึกษาสื่อมวลชน กลุ่มพลังประชาธิปไตย กลุ่มมวลชนจัดตั้งต่าง ๆ ฯลฯ

จะได้เห็นกันจะ ๆแจ้ง ๆว่ามีใครเป็นคอมมิวนิสต์บ้าง? หรือล้วนเป็นคนไทยที่หวังดีต่อชาติด้วยกัน ซึ่งไม่มีใครควรเอ็ง่าศีลตราอุใส่ใครทั้งนั้น

(ผู้จัดการรายวัน วันศุกร์ที่ 5 มิถุนายน 2535 หน้า 9)

กรณีศึกษาทางจิตวิทยาสังคมและบริหาร

สุจินดา จปร.5 และอาการมายาของกลุ่ม

เรื่องของพล.อ.สุจินดา คราประยูรในแง่มุมของการวิเคราะห์ทางจิตวิทยาสังคมนั้นยังไม่มีผู้ใดเอ่ยถึงสักเท่าไร ความจริงมีแง่มนต์ด้านนี้ให้พูดถึงได้มากพอควรทีเดียวบทความนี้จะได้เสนอมุมมองในแง่ดังกล่าว เพื่อเป็นตัวอย่างให้นักบริหารได้เข้าใจปรากฏการณ์ของกลุ่มคนที่มีความเหนียวแน่นมาก ๆ ว่ามีผลร้ายต่อการตัดสินใจอย่างไรบ้าง

ดร.แจนนิส (JANIS) นักจิตวิทยาสังคมชาวอเมริกัน ได้ทำการวิจัยเอกสารทางการเมืองและการสงครามที่สหรัฐอเมริกาเข้าไปร่วมด้วย เช่นครั้งที่ญี่ปุ่นโจมตีอ่าวเพิร์ลฮาร์เบอร์ ครั้งที่แมคอาร์เธอร์บุกไปถึงแม่น้ำยาโลในเกาหลีเหนือ และการตัดสินใจส่งทหารบุกอ่าวหมูในคิวบาของประธานาธิบดีเคนเนดี ฯลฯ แจนนิสได้แสดงให้เห็นว่า การตัดสินใจแต่ละครั้งในกรณีตัวอย่างที่ได้ยกขึ้นมาเป็นการตัดสินใจที่ไม่รอบคอบ เพราะมีอาการอย่าง

หนึ่งที่เขาเรียกว่า Groupthink (อาจจะเทียบกับภาษาไทยว่า มายาของกลุ่ม)เกิดขึ้นในหมู่ที่ปรึกษาของผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ เป็นผลให้เกิดความเสียหายในการปฏิบัติการดังได้กล่าวไปเป็นกรณีตัวอย่างในคอนตันย่อหน้านี้แล้ว นั่นคือสหรัฐอเมริกาเสียหายและพ่ายแพ้ในเหตุการณ์ดังกล่าว

Groupthink เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อกลุ่มประชุมกันแล้วได้มติของกลุ่มออกมาโดยที่สมาชิกกลุ่มไม่ได้พิจารณาข้อมูลที่ขัดแย้งเลยทั้งนี้เพราะว่ามีเงื่อนไขเกิดขึ้นในกลุ่มคือ

- 1) สมาชิกกลุ่มเกิดความประมาทว่าความคิดของกลุ่มตนเองไม่มีจุดอ่อน
- 2) สมาชิกกลุ่มไม่ให้ความสำคัญกับข้อมูลที่ขัดแย้งกับข้อมูลที่ตนเชื่อ

3) สมาชิกกลุ่มเชื่อว่าตนเองมีคุณธรรมเพียงพอในสิ่งที่
จะทำ

4) สมาชิกกลุ่มรับรู้กลุ่มอื่นที่เป็นคู่แข่งผิดพลาดทำให้
วิเคราะห์ผิด

5) สมาชิกกลุ่มพยายามที่จะกดดันผู้ที่มีความคิดขัดแย้ง
มิให้แสดงความคิดเห็น

6) สมาชิกกลุ่มไม่พยายามให้ข้อมูลในส่วนตัวตนเองรู้ให้
แก่กลุ่ม

7) สมาชิกกลุ่มเกิดความคิดว่ามติที่ได้เป็นเอกฉันท์ผู้
ไม่คัดค้านหมายความว่าเห็นด้วย

8) สมาชิกกลุ่มบางคนจะทำหน้าที่ปกป้องมิให้ผู้
นำกลุ่มได้รับข้อมูลที่ขัดแย้งกับความคิดของกลุ่มจากเงื่อนไขที่ระบุ
ไว้ทั้งหมดนี้ ถ้าจะลองคิดย้อนกลับไปถึงความสัมพันธ์ที่เกิด
กับพล.อ.สุจินดา กับ พล.รศ.จปร.5 นำเชื่อได้ว่าเขาเหล่านั้นคง
เกิดการสำคัญคนผิดอย่างนี้มากเหมือนกันจะเห็นได้จากการ

- แต่งตั้งตำแหน่งทางทหารมีการเอาเพื่อนในรุ่นเดียว
กันไปครองตำแหน่งคุมกำลังเงินไม่มีจุดอ่อนให้ผู้อื่นได้ต่อต่ออำนาจ
ลงไปถึงรุ่น 11-12 จนเรียกว่าไม่มีทางที่ใครจะมาต้านทานอำนาจ
ทางทหารได้ในอีกสิบปีข้างหน้า

- ไม่ยอมฟังคำคัดค้านจากประชาชน ไม่สนใจพลัง
เลือกตั้งของคนกรุงเพหาซึ่งแสดงให้เห็นชัดเจนว่าต้องการนายกฯ
ที่มาจากการเลือกตั้งโดยเลือกส.ส. พรรคพลังธรรมซึ่งโฆษณาว่า
ต้องการนายกฯมาจากส.ส. ให้เลือกจำลองและไม่ยอมรับฟังข้อมูล
ขัดแย้งที่มาจากนอกสภา

- พล.อ.สุจินดา และจปร.5 คิดว่าตนเองมีคุณธรรม
ฝ่ายอื่นโดยเฉพาะผู้คัดค้านรัฐบาลเป็นพวกไม่นับถือพุทธศาสนา
มีความคิดเป็นคอมมิวนิสต์ นักการเมืองคือพวกขี้โกง ตนเองมี
ความชอบธรรมมีคุณธรรมสูงกว่าควรที่จะเข้ามาดูแลบ้านเมืองให้ดี

- พล.อ.สุจินดา และคณะได้พยายามกดดันผู้คัดค้าน
มิให้มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นโดยการข่มขู่สื่อมวลชนทั้ง
น.ส.พ. เช่นกรณีนายสุทธิชัย หยุ่น และบรรดาโทรทัศน์ทั้ง
หลายต่างก็ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นกลางได้ การเสนอ
ข่าวจึงได้แต่ข่าวด้านดีของตนเองอย่างเดียว

- นำเชื่อได้ว่า การปฏิบัติการบิดเบือนข่าว การข่มขู่ต่าง ๆ
ที่เกิดขึ้นในขณะที่เข้ารับตำแหน่งนายกฯ ของพล.อ.สุจินดา นั้น
ต้องได้รับการวางแผนจากพวกที่ได้ครองตำแหน่งทางทหารทั้ง
หลายที่เป็นรุ่นเดียวกัน เพราะตัวพล.อ.สุจินดาเองได้บอกนักข่าว
เสมอว่ายินดีรับฟังและดูข้อมูลของฝ่ายค้านไม่ได้สั่งให้มีการ
ห้ามออกข่าวฝ่ายค้านทางโทรทัศน์แต่ประการใด แสดงว่าข้อมูล
ที่ขัดแย้งจะไม่ได้รับการเสนอให้พล.อ.สุจินดาได้รับทราบ

- มีการปกป้องผู้นำกลุ่มคือ พล.อ.สุจินดา เสียจนนำ
เกลียด นำหมิ่นใส่แค้นคนทั่วไปที่ไม่ใช่พวก จปร.5 นอกจากนั้น
มีการเชลยร่อนอย่างน่าขยะแขยง เช่น การเอาน้ำไปราดถนนเมื่อ
พล.อ.สุจินดา ไปตรวจงานสุภียแล้ง สร้างมือบสนับสนุนตาม
จังหวัดต่าง ๆ ขึ้นมาอย่างพร้อมเพรียง เป็นต้น

เท่าที่ได้ยกมากล่าวถึงนี้เป็นเงื่อนไขมากพอที่จะทำให้
เกิดอาการมายากลุ่มขึ้นมากับพล.อ.สุจินดาและพรรคพวกจปร.5
ได้มากทีเดียว เพราะพรรคพวก จปร.5 นั้น เข้มแข็งเสียจน
อย่าว่าแต่พวก จปร.5 จะยามใจเลย ประชาชนทั่วไปก็ส่ายหัวกัน
ทุกคน

เจนนิสยังได้สรุปต่อไปอีกอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้นว่า
กลุ่มที่ตกเป็นเหยื่อของการมีสภาพมายากลุ่ม Groupthink
ส่วนมากมักจะมีอาการดังนี้คือ(ตัวพิมพ์เอนคือความคิดของเจนนิส
ตัวพิมพ์ปกติคือข้อมูลตัวอย่างที่ผู้เขียนสรุปความจากสื่อมวลชน
ในระบอบที่พวก จปร.5 ขึ้นสู่อำนาจ)

- เป็นกลุ่มที่มีความเหนียวแน่นในกลุ่มมาก ชนิดที่ว่า
เอาไหนเอากัน ไม่ยอมรับฟังกลุ่มอื่นว่ามีทัศนคติอย่างไรโดย
เฉพาะอย่างยิ่งทัศนคติที่แตกต่างจากพวกตนเองมองจากเหตุ
การณ์ที่ผ่านไปแล้วจะเห็นได้ว่าความเหนียวแน่นของพวก จปร.5
นั้นจะเห็นได้จากการออกมาให้สัมภาษณ์ของแต่ละคนทุกคนจะ
พูดแสดงความคิดเห็นอย่างเดียวกัน ต่างกันเฉพาะคำพูดเท่านั้น ไม่
ว่าจะเป็นพล.อ.อิสระพงศ์ พล.อ.วีโรจน์ พล.อ.ชัชชม ฯลฯ

- ไม่ยอมแสวงหาข้อมูลและทางเลือกอื่น ๆ ทั้งสิ้นใน
การแก้ปัญหาในยุคของพล.อ.สุจินดาและพวกจปร.5 อย่าง
เดียวว่า ต้องเสนอความคิดมาที่รัฐสภา ต้องเล่นตามกติกาเท่านั้น
นอกจากนี้ไปแล้วอย่ามากดดันเลย พวกเขาไม่ฟังทั้งนั้นทั้งที่กติกา
นั้นเขาเปรียบกันอย่างหน้าด้าน ๆ

- มีผู้นำที่มีอิทธิพลต่อสมาชิกกลุ่มมากทำให้ลูกน้องไม่
กล้าแสดงความคิดเห็นขัดแย้งในพวก จปร.5 นั้น พล.อ.สุจินดา
ไม่ใช่จะฟังได้แสดงบารมี เขาเป็นผู้นำรุ่นมาตั้งแต่ครั้งยังเรียน
ด้วยเข้าไปเพราะเขามีอาวุโสกว่าทุกคน มีบางคนในรุ่นนี้เรียกเขา
เป็นที่ด้วย การยอมรับกันมานานเป็นเวลามากสิบกว่าปี และ
การได้ครอบครองตำแหน่งผู้บังคับบัญชาทำให้พวกจปร.5 เกิด
อาการไม่กล้าแสดงความคิดเห็นขัดแย้งกับ พล.อ.สุจินดาขึ้นมาได้
อย่างแน่นอน

- เป็นกลุ่มที่กำลังตกอยู่ในภาวะกดดันอย่างมากว่าไม่มี
ทางเลือกอื่น ๆ ที่ดีกว่านี้อีกแล้ว ก่อนที่จะมีการปราบปรามประชา
ชนที่ประท้วง พล.อ.อ.เกษตร และ พล.อ.อิสระพงศ์ ได้กล่าว
เหมือนกันคือต้องใช้มาตรการสลายการประท้วงจากนี้มันมวลจน
ถึงเด็ดขาด ไม่ได้มีการพูดถึงวิธีการอื่นอีกเลยว่า จะมีการเจรจา
ต่อรองหรือไม่จะมีการประณินประนามหรือไม่ ฯลฯ

- ที่สำคัญมากคืออันตรายที่แฝงเร้นอยู่ในความเชื่อของสมาชิกกลุ่มว่า พวกคนได้ตระหนักถึงทางเลือกต่าง ๆ อย่างรอบคอบแล้ว ทั้งที่ในความเป็นจริงทางเลือกที่เป็นแนวทางขัดแย้งกับทางเลือกที่กำลังพิจารณาอยู่นั้นได้ถูกเก็บเอาไว้ในใจ ไม่มีโอกาสแม้แต่ว่าจะถูกนำเอาขึ้นมาเสนอด้วยซ้ำไปจะเห็นได้ว่าการขัดแย้งที่เกิดขึ้นทางฝ่ายพล.อ.สุจินดาและพวก จปร.5 ได้เลือกใช้วิธีการทางทหารอย่างเดียวนั้น พวกเขาทำทุกอย่างเหมือนกับการปราบคอมมิวนิสต์สมัยก่อนไม่มีการปรึกษากับพลเรือนหรือ แม้แต่รัฐมนตรีว่าการเมืองร่วมรัฐบาลเลยแม้แต่น้อย แทนที่จะใช้วิธีแก้ปัญหาอย่างนักการเมืองทำกันทั่วโลกคือการเจรจาเพียงแต่ พล.อ.สุจินดาลงไปเยี่ยมเยียน ร.ต.ฉลาดวรฉัตรหรือเชิญพล.ต.จำลองมาคุยกันเขาจะได้รับการสนับสนุนจากเสียงเจียวยอีกมากมาย แต่เขากลับทิ้งโอกาสไป

ผู้นำที่ต้องการหลีกเลี่ยงอาการความคิดแบบมายากลุ่ม (Groupthink) นี้ควรจะต้องจัดสภาพการณ์ต่าง ๆ ในการทำงานกลุ่มให้มีหน้าที่สนับสนุนให้มีความคิดขัดแย้งการแสวงหาทางเลือกต่าง ๆ อย่างอิสระ และที่สำคัญคือไม่ควรทักท้วงเอาว่า เมื่อไม่มีผู้ใดแสดงความคิดเห็นคัดค้านหมายถึงว่าสมาชิกกลุ่มเห็นด้วยทุกคนผู้บริหารหรือผู้นำที่ไม่กว้างพอต่อการฟังการขัดแย้งไม่ควรใช้กลุ่มเป็นกลไกไปสู่การตัดสินใจ

1. ผู้นำควรสนับสนุนและส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มได้มีโอกาสอย่างเต็มที่ในอันที่จะได้ซักถามเมื่อสงสัย และสามารถที่จะแสดงความคิดเห็นต่อความเห็นของกลุ่มได้รวมทั้งสามารถวิพากษ์วิจารณ์ความคิดของผู้นำกลุ่มด้วยเช่นกัน

2. เมื่อผู้นำต้องการให้กลุ่มตัดสินใจในปัญหาใดก็ตาม ผู้นำไม่ควรที่จะพูดนำหรือชักจูงสมาชิก เพราะการทำเช่นนั้นจะ

เป็นสัญญาณให้สมาชิกกลุ่มเห็นว่า ผู้นำมีความนิยมในแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งอยู่ก่อนแล้ว

3. เมื่อจะต้องตัดสินใจในนโยบายที่สำคัญมาก ควรจะต้องแบ่งกลุ่มเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่มีผู้นำกลุ่มของตนเอง แต่ละกลุ่มควรได้อภิปรายกันอย่างกว้างขวางแล้วนำข้อสรุปมาประชุมร่วมกันอีกครั้งหนึ่งในกลุ่มใหญ่

4. เมื่อไรก็ตามที่จะต้องตัดสินใจเกี่ยวกับหรือสัมพันธ์กับเรื่องของคุณแข่งขันควรจะมีการทิ้งช่วงเวลาไว้ช่วงหนึ่ง เพื่อให้กลุ่มได้มีโอกาสนำเอาขึ้นมาพิจารณาได้อีกครั้งหนึ่งอย่างรอบคอบ

5. ควรจะมีการแต่งตั้งให้สมาชิกกลุ่มหนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ที่คอยแสดงความคิดเห็นคัดค้านมติของกลุ่มเสมอ

6. ควรมีผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกการร่วมการประชุมด้วย เพื่อที่จะเป็นผู้แสดงความเห็นที่ไม่เหมือนกับความเห็นของสมาชิกกลุ่ม

7. เมื่อกลุ่มประกอบไปด้วยสมาชิกที่มาจากหน่วยงานต่างกัน ควรสนับสนุนให้สมาชิกกลุ่มแต่ละคนกลับไปปรับฟังและหาข้อมูลจากหน่วยงานของตนเอง แล้วนำมารายงานให้กลุ่มฟัง

ข้อแนะนำทั้งหมดนี้มีได้จำกัดว่าจะต้องนำไปใช้ได้ทุกข้อ เป็นต้นว่า การนำเอาที่ปรึกษาซึ่งเป็นคนนอกกลุ่มเข้ามาร่วมการประชุมอาจจะใช้ไม่ได้ เพราะการประชุมควรเป็นการประชุมลับอย่างไรก็ดีผู้นำควรจะต้องรู้จักรที่จะนำเอาข้อแนะนำบางข้อไปใช้เพื่อป้องกันมิให้เกิดปรากฏการณ์ความคิดลูไปทางเดียวกัน (Groupthink) เกิดมาของกลุ่มนั้นขึ้นมาในกลุ่มทำงานของตน

(ผู้จัดการรายวันภาคใต้ วันเสาร์-อาทิตย์ ที่ 6-7 มิถุนายน 2535 หน้า 8)

เปิดแผลลึกพิสูจน์ความชำรุดของชาติเมื่อ... เศรษฐกิจไทยถูก "โถม"

ปีออก... ปีแห่งความฝันของนักพยากรณ์เศรษฐกิจ ย้อนเหตุการณ์กลับไปเพียง 5 เดือนเศษ ๆ เท่านั้น นักเศรษฐศาสตร์หลายค่ายนับตั้งแต่ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) และสำนักวิจัยของธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ พวกกันประเมินภาพเศรษฐกิจของเมืองไทยในภาพที่สดใสพอสมควร

ทุกค่ายลงความเห็นกันว่า เศรษฐกิจในปีออกนี้น่าจะเติบโตเฉลี่ยในอัตรา 8.1-8.9% ลดลงจากเมื่อปี 2534 ที่ผ่านมา แต่ก็ยังดีเมื่อเทียบกับเศรษฐกิจของโลกที่

กระตือรือร้นบ้างเล็กน้อยจากที่เคยเป็นอยู่ในลักษณะถดถอยตามส่วนวนนักเศรษฐศาสตร์

ที่เป็นเช่นนี้สำหรับเศรษฐกิจไทย เพราะทุกคนเชื่อว่าประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐจะต้องงัดกลเม็ดทุกรูปแบบออกมาเพื่อดันเศรษฐกิจของประเทศให้ดีขึ้นซึ่งก็เป็นไปตามคาดหมาย เพราะในช่วงปลายปี สหรัฐจะมีเทศกาลใหญ่ นั่นคือ การเลือกตั้งประธานาธิบดี การค้าโลกน่าจะขยายตัวขึ้น

ผลสรุปจากสมมติฐานดังกล่าวส่งผลให้ทุกค่าย

มองว่า อัตราเงินเฟ้อที่เป็นปัจจัยสำคัญในการคำนึงถึง การลงทุนจะชะลอตัวลงจาก 5.8% เหลือ 5% เป็น เพราะแรงกดดันด้านน้ำมันไม่มีมูลค่าการส่งออกจึงเชื่อว่า จะขยายตัว 19.8% ทั้งสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรม เพราะตลาดภายนอกไม่เป็นอุปสรรคต่อไป มูลค่าการ นำเข้าจะเพิ่มขึ้นเพียง 16.3% เพราะต้องนำเข้าวัตถุดิบ เพื่อใช้ในการผลิตสินค้าเพื่อส่งออกและชดเชยสต็อก

ดุลการค้าเชื่อว่ายังขาดดุลสูงประมาณ 301,000 ล้านบาท แต่ขณะเดียวกันรายได้ทางด้านบริการบริจาจะเกิน ดุลสูงขึ้นเพราะท่องเที่ยวดี แรงงานไทยจะฟื้นตัว การขาดดุล บัญชีเดินสะพัดจะขาดดุลลดลงจากอัตราเป็นห่วง 8.7% เหลือ 8.2%

แม้กระทั่งช่วงการประเมินเศรษฐกิจในไตรมาสแรก ภาพที่ทุกคนมองว่าจะเป็นเช่นนั้นก็ยังเป็นภาพติดอยู่ เห็นได้จาก การส่งออกของไทยในไตรมาสแรกขยายตัว 20% ในขณะที่ การนำเข้าลดเหลือ 11% สินค้าส่งออกบางตัวมีแนวโน้มดีขึ้น เช่น สิ่งทอ น้ำตาล สับปะรดกระป๋อง ข้าว และการก่อสร้าง ในขณะที่ ภาคการเงินสินเชื่อชะลอตัวลงแต่เงินฝากกลับเพิ่มขึ้นส่อให้ เห็นถึงทิศทางการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินออมเพื่อใช้ ในการลงทุน ภาคการท่องเที่ยวก็ยังยังมีแนวโน้มขยายตัวถึง 18.4% แม้จะเป็นอัตราที่ลดลงก็ตาม

น้ำพักน้ำแรงของคนไทยทั้งประเทศที่พยายาม ก่อร่างสร้างตัวเชิญชวนให้นักลงทุนมาลงทุนใช้เวลากว่า 4 ปี ผลักดันให้ไทยกลายเป็นประเทศดาวรุ่งอันดับ 1 ในการลงทุนและถูกจับตามองของมหาอำนาจ แต่แล้ว ความภูมิใจเหล่านั้นก็มลายหายดับไปในพริบตา จาก เหตุการณ์ "พฤษภาทมิฬ"

ที่สำคัญการสูญเสียและหายไปที่ทุกคนกลัวนักกลัวหวนคือ เหตุฉุกเฉินมาถึงปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ไต่वारากรฐานเอา ไว้ทั้งในเรื่องการก่อสร้าง การลงทุน การส่งออก และการท่องเที่ยว

หากนักการเมืองยังปล่อยให้ความไม่แน่นอนทางการเมือง ดำเนินอยู่ต่อไป สิ่งเหล่านี้เป็นห่วงกังวลใจนักลงทุน ขณะนี้นัก ลงทุนนักธุรกิจภาคเอกชนจาก 3 สถาบัน ทั้งสภาหอการค้า ไทย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และสมาคมธนาคารไทย ต่างระดมสมองออกมาวิพากษ์วิจารณ์การเมือง ซึ่งไม่เคยปฏิบัติ ลงทุนอ่อนวอนให้นักการเมืองทุกฝ่ายจะประนีประนอมส่วนตนให้ แก่ประเทศชาติด้วยการ "ยุบสภา" เพื่อให้โอกาสกับประชาชนอีกครั้งในการเลือกและจัดตั้งรัฐบาลที่มีคุณภาพกว่า

นักธุรกิจทั้งไทยและเทศสะท้อนความเห็นของ คนดั่งก๊กก้องเพราะได้รับผลกระทบโดยตรง และยัง มองเห็นปัญหาที่รออยู่ข้างหน้า ซึ่งอาจจะนำพาประเทศ ชาติไปสู่ความวิบัติได้ อากาที่ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ ของการยอมรับในรัฐบาลชุด "พอหน" ทำให้ทุกฝ่าย ต้องหันหน้ามาร่วมมือกันเพื่อหาทางออกให้ประเทศ

อย่างน้อยๆ นโยบายที่จะเกิดขึ้นใหม่ต้องชัดเจน เกิด ความมั่นใจและเป็นรัฐบาลในอุดมคติของประชาชน หากไม่แล้ว เงินที่มีอยู่ในกระเป๋าจะค่อย ๆ หดหายไป นิยามของเงินต่อเงิน ธุรกิจต่อธุรกิจ จะมีอยู่ต่อไปได้อย่างไร

เมื่อนักธุรกิจ นักวิชาการ และนักเศรษฐศาสตร์ จำนวน มากออกมาเคลื่อนไหวอย่างเปิดเผย และจริงจังเพื่อให้สถานการณ์ทางการเมืองยุติความวุ่นวาย อันเป็นเหตุสั่นคลอนระบบ โครงสร้างทางเศรษฐกิจ และการพัฒนาชาติบ้านเมือง ให้ ต้องพลิกผันไปจากความน่าเชื่อถือ และความเชื่อมั่นทั้งต่อตัว เองและต่อสายตาชาวโลกนั้น มีหลายเสียงที่พยายามหาข้อโต้แย้ง และปฏิเสธที่จะยอมรับความจริงของความล้มเหลว และโอกาส ที่เสียไปของประเทศไทยจากเหตุการณ์จลาจลที่เกิดขึ้น

การทำลายซึ่งใช้เวลาสั้น ๆ เพียงไม่กี่วันไม่คุ้มกับต้นทุน ที่ค่อย ๆ ก่อร่างสร้างตัวขึ้นมา แม้จะผ่านร้อนผ่านหนาว และฝ่า มรสุมทางเศรษฐกิจที่ต่ำลงสุดขีดในแต่ละช่วงของการพัฒนา ประเทศมาได้ ก็ไม่มีครั้งใดที่สร้างผลผลิตให้มากเท่ากับครั้งนี้

ผลลึกลับดังกล่าวอาจไม่รู้ลึกเจ็บมากนักในทันทีที่ถูกคม บาดลง แต่จะรู้สึกก็ต่อเมื่อเห็นแผล และต้องใช้ความพยายามที่จะรักษามันให้กลับคืนความเป็นปกติสุขอีกครั้ง

จะกินเวลานานเท่าใดขึ้นอยู่กับคนใช้ถึงมือหมอเร็วหรือไม่ และหมอผู้รักษาให้ความสนใจดูแลจริงจังเพียงใด

ประเทศและระบบเศรษฐกิจของชาติเปรียบกันก็ไม่ผิดนัก แต่ใหญ่หลวงกว่าครั้งที่ชาติหมายถึงคนทั้งประเทศ แม้กระจาย ไปกว้างในทุกระดับชั้น ขณะที่คนกลุ่มหนึ่งยังไม่สามารถตกลง เรื่องบาดหมางระหว่างกันได้ และอ้างถึงประชาชนส่วนใหญ่ที่ ส่งตนเข้ามาเป็นตัวแทน เพื่อตัดสินใจปัญหาทางการเมือง ซึ่งไม่ เกี่ยวกับปัญหาปากท้อง พืชผล ความแห้งแล้ง หรือเศรษฐกิจ โดยรวมของชาติ

เมื่อต้องพูดถึงภาพรวมโครงสร้างเศรษฐกิจสำคัญ เพื่อ พิสูจน์ให้เห็นชัดเจนว่า ส่วนใดเสียหายและสูญเสียไป จำเป็น ต้องเปรียบเทียบ ให้เห็นถ้อยแท้ถึงข้อสมมติฐานเดิมที่ถูกวางไว้ และกำหนดเป็นเป้าหมายที่จะไปให้ถึงอย่างน่าพึงใจเมื่อต้นปีที่ผ่านมา

ต่อไปนี่คือการประเมินความเสียหายทางเศรษฐกิจที่พลิก ผันจากหน้ามือเป็นหลังมือ จากเหตุการณ์จลาจลและความวุ่นวาย

ทางการเมือง ซึ่งยังไม่อาจทำข้อสรุปและความลงตัวได้

“ทิม เศรษฐกิจ” ขอนำเสนอข้อมูลที่ชัดเจนของความเสียหายนั้นๆ เพื่อเป็นวิทยาทานปมจิตสำนึกของกลุ่มบุคคลผู้สร้างปัญหาให้กับประเทศไทยและสังคมส่วนรวมจะพึงสังวรถึงฐานะการเงินการคลัง ตลาดทุน การส่งออก ธุรกิจท่องเที่ยว การลงทุน ก่อสร้าง และปัจจัยมวลรวมซึ่งถูกสั่นคลอนเสถียรภาพลง.

ฐานะทางการเงิน

ลงตัว มั่นคง คือความเห็นของนักธุรกิจการเงินที่อยากเห็นภาพของประเทศจัดอยู่ในทิศทางที่ควรจะเป็น หลายคนให้ทรรศนะที่ไม่ชอบความไม่แน่นอนที่จะก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น และทุกอย่างจะต้องชะลอตัวลง

นายบรรยงค์ ล้ำข้าประธานกรรมการอำนวยการธนาคารกสิกรไทยตัดสินใจขึ้นอัตราดอกเบี้ยเงินฝากทุกประเภทขึ้นไปอีก 0.5% เปิดประเดิมเป็นแบงก์แรก ตามด้วยไทยพาณิชย์และกรุงไทย และรอฟังผลในวันที่ 9 มิ.ย. ที่แบงก์เหลืออยู่จะประกาศลดอัตราดอกเบี้ยเงินเชื่อและขึ้นดอกเบี้ยฝาก

จากภาพที่เห็นชัดเจนในขณะนี้คือเงินทุนจากต่างประเทศที่เคยไหลเข้ามาสูงเป็น 200,000 ล้านบาทในช่วงไตรมาสแรกก็เข้ามาเพียง 4,000 ล้านบาท ไม่มากเหมือนเคย เพราะฉะนั้นจำเป็นต้องเตรียมเงินเพื่อรองรับการปล่อยสินเชื่อที่จะเกิดขึ้นในช่วงที่เหลืออยู่ สำหรับโครงการที่ได้ทำสัญญากันไว้แล้ว แต่จากเป้าหมายรวมทั้งปี 20% ขยายตัวจากปีที่แล้ว 300,000 ล้านบาท ปีนี้คงไม่ได้เห็น

นายดำรงศ กฤษณามระ กรรมการผู้อำนวยการธนาคารกรุงเทพ ให้ความเห็นว่ายังเร็วไปที่จะประเมินภาพเศรษฐกิจ แต่จากวารสารของฮ่องกงที่ทำการวิจัยฐานะของประเทศไทยหลังเกิดเหตุการณ์ย่ำชัดเจนว่าประเทศไทยยังไม่เสียความเป็นประเทศยอดนิยม หากแก้ปัญหาทางการเมืองได้รวดเร็ว อีกทั้งยังระบุว่าตลอดเป้าหมายในแผน 7 อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจที่มองไว้ 8% น่าจะเป็นไปได้

ขณะที่นายจลสองภพ สุสังกรกาญจน์ ผู้อำนวยการฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) ชี้ชัดเจนไปว่า ประเทศไทยเจอปัญหาการลดลงทางเศรษฐกิจอย่างแน่นอน และอาจหดตัวลงเหลือ 6.8% จากที่คาดไว้ 7.3% เพราะภาพการท่องเที่ยวเลวร้ายมาก

นักเล่นหุ้นไทย-ทศหน้าตาย !

ความสูญเสียทางเศรษฐกิจที่ปรากฏชัดเจนที่สุดอันเนื่องมาจากความไม่มั่นใจสถานการณ์การเมือง จากวิกฤตการณ์

พฤษภาคมโหดนั้น เห็นได้ที่ตลาดหลักทรัพย์นั่นเอง จากช่วงต้นปีทีก่อนจะมีการเลือกตั้งทั่วไปความเชื่อมั่นว่าประเทศชาติจะกลับไปสู่ระบอบประชาธิปไตย ทำให้ทั้งนักลงทุนชาวไทยและต่างประเทศ กระโดดเข้ามาลงทุนในตลาดหุ้นกันชนิดที่เรียกว่าบูมสุดขีดปริมาณการซื้อขายเฉลี่ยต่อวันนั้น ทำลายสถิติ ตลาดหุ้นไทยวันแล้ววันเล่า จนทะลุมูลค่าเฉลี่ยวันละ 12,000 ล้านบาท แต่ปรากฏการณ์กลับพลิกผันจากหน้ามือเป็นหลังมือ เมื่อพลเอกสุจินดา คราประยูร เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

กระแสการต่อต้านพลเอกสุจินดา ทวีความรุนแรงจนเป็นชนวนให้เกิดการจลาจลถึงขั้นนองเลือด และเรื้อรมจนกระทั่งทุกวันนี้ สถานการณ์การเมืองยังไม่ลงตัวกระแสการลงทุนของต่างประเทศ ที่ไม่ยอมรับการใช้ความรุนแรงเข้าประตูประหารประชาชนนั้น พวกนักขายหุ้นทั้งหลายไปจากตลาดหุ้นไทยผสมโรงกับนักลงทุนไทยที่ทุบหุ้นกันวันแล้ววันเล่าปริมาณการซื้อขายลดวูบมาต่ำจนเหลือวันละ 2 พันล้านบาท ก็มี

ผลพวงของความวอดวายในตลาดหุ้น ดูได้จากตัวเลขดัชนีหุ้น และมูลค่าหุ้นรวมตามราคาตลาดที่ตึงเหวนับจากที่สูงสุดเมื่อวันที่ 7 เม.ย.35 ที่มีดัชนีหุ้นปิด 832.39 จุด มูลค่าหุ้นรวม 1,209,933.20 ล้านบาท และค่าพีอีไรโซ(ราคาหุ้นหารด้วยผลกำไรต่อหุ้น) อันหมายถึงตัวเลขวันความถูกแพงของหุ้นรวมทั้งตลาดนั้นอยู่ที่ 17.02 เท่า...แต่ ณ วันศุกร์ที่ 5 มิ.ย. ที่ผ่านมามีดัชนีหุ้นมาอยู่แค่ 702.24 จุดมูลค่ารวม 1,024,731.40 ล้านบาท ค่าพีอีไรโซเหลือ 14.56 เท่า

เมื่อหักกลบลบกันแล้ว ดัชนีหุ้นนั้นลดลงคิดเป็น 130.15 จุด หรือ 15.63% มูลค่าหุ้นที่สูญหายไปจากกระเป๋านักลงทุน 185,201.80 ล้านบาท หรือ 15.30% ค่าพีอีไรโซลดลง 2.46 เท่า หรือ 14.45% สิหนักลงทุนที่ซิดเซียวหมดความหวังกับตลาดหุ้น และจะเรียกความมั่นใจจากทั้งนักลงทุนไทยต่างประเทศ ที่หนีไปจะกลับคืนมาหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับภาพการเมืองไทยที่จะออกมาได้รับการยอมรับมากน้อยแค่ไหน ซึ่งก็ไม่มีใครคาดการณ์อนาคตได้ เพียงได้แต่หวังว่าจะดีขึ้นเท่านั้น

ท่องเที่ยว-โรงแรมพังยับ

แม้ตัวเลขประเมินผลความเสียหายทางธุรกิจการท่องเที่ยวและโรงแรมของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ททท.) ยังไม่สามารถสรุปได้ในขณะนี้ แต่เป็นที่ทราบกันดีว่า ธุรกิจนี้ถูกผลกระทบอย่างหนักที่สุดในเหตุการณ์พฤษภาคมมีพ สมาคมโรงแรมไทยประเมินความเสียหายเบื้องต้นไม่ต่ำกว่า 30,000 ล้านบาท หากยังยึดเยื้อไม่เร่งฟื้นฟูสภาพพจน์จะต้องลุกลามไปถึง 50,000 ล้านบาทแน่ เงินตราต่างประเทศที่คาดว่าจะเข้ามาจากธุรกิจเหล่านี้ทั้งปีประมาณการไว้ 130,000 ล้านบาท จะต้องลดเป้าหมายหันตัวอย่างต่ำเพียง 100,000 ล้านบาท

นับว่าเป็นการตกต่ำสุดขีดหลังจากปีที่ผ่านมา มีรายได้เข้าประเทศถึง 110,000 ล้านบาท ท่ามกลางวิกฤตการณ์ทางการเมืองนับตั้งแต่ปลายปี 2533 ต่อเนื่องปี 2534 สงครามอ่าวเปอร์เซีย ตลอดจนข่าวลือประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการก่อวินาศกรรม รวมถึงการปฏิวัติการรัฐประหารของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ และกระแสข่าวโรคเอดส์ถูกสะพัดไปทั่วโลก ทำให้ธุรกิจที่เป็นรายได้หลักของประเทศพังยับเป็น

แต่เหตุการณ์วิกฤตการณ์ทางการเมืองครั้งประวัติศาสตร์ของไทย ยิ่งทำให้ธุรกิจการท่องเที่ยวโรงแรมที่มีความอ่อนไหวกับกระแสการเมือง และความรู้สึกของคนที่จะเข้ามาเมืองไทยต้องถึงจุดอับลง บรรดาโรงแรมมีอัตรา稼การเข้าพักเพียง 10-20% เท่านั้น และบางโรงแรมขนาด 5 ดาว เปิดให้บริการได้ไม่นาน มีผู้เข้าพักเพียง 2 ห้องเท่านั้น อีกทั้งโรงแรมใหม่ที่จะเกิดขึ้นในปีนี้ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดอีกประมาณ 30,000 ห้องยิ่งนึกภาพไม่ออกกว่าจะเกิดอะไรขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้

จตุพร สิทธิพาทกกุล นายกษมาคมโรงแรมไทยคาดการณ์ว่า ต้องใช้ระยะเวลาจนถึงปลายปี 37 ต่อเนื่องถึงต้นปี 38 ที่สภาวะของธุรกิจเหล่านี้จะกลับคืนสู่ปกตินับจากนี้เป็นต้นไป ทางกลุ่มผู้ประกอบการโรงแรมต้องดิ้นกันสุดเขือก ประเดิมด้วยการตัดราคาเพื่อแย่งลูกค้ากัน เงินกู๊รวราว 50,000-60,000 ล้านบาท เพื่อนำมาลงทุนทางด้านโรงแรม จะต้องเกิดปัญหาขึ้นแน่ และสถาบันผู้ประกอบการต้องมึผลกระทบต่อสภาพคล่องทางการเงินในไม่ช้าแน่ ขณะที่ ททท.จากการประมาณการนักท่องเที่ยวนี้นี้จะเข้ามา 5.7-6 ล้านคน จำเป็นต้องลดเป้าหมายลง

ส่งออกหยุดชะงัก

ความเสียหายด้านการส่งออกนั้น ถึงแม้จะไม่สะท้อนให้เห็นภาพชัดเจนเท่าธุรกิจท่องเที่ยวและการลงทุน ซึ่งมีอัตราการเจริญเติบโตสืบเนื่องมาจากภาพพจน์ของประเทศเป็นหลัก แต่บรรยากาศการส่งออกในช่วงระหว่างเหตุการณ์จนถึงวันนี้ ก็เป็นเครื่องพิสูจน์ได้ว่า ทุกอย่างไม่เหมือนเดิม

นายเดช พัฒนเศรษฐวงศ์ เลขาธิการสมาคมอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์เครื่องนุ่งห่มไทย เปิดเผยว่า ถ้าเฉลี่ยปีหนึ่งทำงาน 50 สัปดาห์ เฉลี่ยมูลค่าการทำงานในแต่ละสัปดาห์จากมูลค่าเป้าส่งออกเสื้อผ้าที่ตั้งไว้ 9 หมื่นล้านบาท ในหนึ่งสัปดาห์ธุรกิจส่งออกเสื้อผ้าสามารถทำเงินเข้าประเทศได้ถึง 1,800 ล้านบาท

"ตลอดสัปดาห์นั้น เราไม่ได้ทำงานเลย ฉะนั้นอย่างน้อยๆ เสียหายแล้วกว่า 1,800 ล้านบาท แต่ตอนนี้เรามีมือเดือรเท่าไร หรืออาจไม่มีเลยก็ได้"

อย่างไรก็ตาม ธุรกิจส่งออกสินค้าที่ไม่เน่าเสียก็ยังมีความเสี่ยงน้อยกว่าสินค้าที่มีอายุการใช้งาน โดยเฉพาะในด้านการส่งออกผักผลไม้ ซึ่ง นางเสาวนีย์ บุญเปี่ยม นายกษมาคมผู้ส่งออกผักผลไม้ไทย ยืนยันถึงผลการเสียหายคร่าว ๆ ว่า ไม่ต่ำกว่า 1 หมื่นล้านบาท

"ผักผลไม้เกรดดีที่จะถูกส่งไปยุโรป หรืออเมริกา คั้งคั้งอยู่ที่ทำเป็นจำนวนมาก และในที่สุดก็ถูกส่งไปยังตลาดใกล้เคียงในราคาต่ำกว่ามูลค่ากว่าเท่าตัวบางส่วนก็ถูกปล่อยออกขายในประเทศ ซึ่งก็ยิ่งดีกว่าปล่อยเสีย"

ปัญหาส่งออกที่ต้องเร่งแก้ไขในขณะนั้นั้น ประการสำคัญคือ การสร้างความมั่นใจให้กับต่างประเทศโดยเฉพาะด้านการเงิน รวมทั้งการต่อสู้กับอำนาจต่อรองของผู้สั่งซื้อบางกลุ่มซึ่งทราบดีว่าสภาพด้านเศรษฐกิจภายหลังเหตุการณ์ของไทยนั้น จะซบเซาและถดถอยเพียงใด อย่างไรก็ตาม เป็นที่เชื่อว่า ผลกระทบนี้จะปรากฏให้เห็นในปลายปีอย่างชัดเจน เมื่อเป้าการส่งออก 8 แสนล้านบาท หรือขยายตัวในอัตรา 20% ลดลงจากปฏิกิริยาของตลาดผู้ค้าที่ประท้วงด้วยการไม่ซื้อสินค้าไทยหรือกระทำการใดๆ ที่อาศัยช่องโหว่ที่กลุ่มรวมไทย

อุตสาหกรรมก่อสร้างหดตัว

อัตราการขยายตัวของอุตสาหกรรมการก่อสร้างซึ่งประมาณการว่าจะขยายตัวราว 13.15% ในปีนี้ จะถดถอยลงเหลือเพียง 10% จากปี 2533 ก่อนสงครามอ่าวเปอร์เซียขยายตัว 22% ลดลงเหลือ 18% และเหลือ 15% เมื่อเกิดการปฏิวัติในประเทศ

นายดุลยกร ภัยโยสินวัฒน์ นายกษมาคมอุตสาหกรรมก่อสร้างไทย กล่าววว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นครั้งนี้เสียหายมากกว่าถ้ายังอยู่ในเหตุการณ์อย่างนี้โครงการภาคเอกชนไม่เกิด ผลกระทบการก่อสร้างจะต่อเนื่องออกไป และจะลำบากในปีถัดไป "ภาคเอกชนตายแน่ๆ ก่อน ทั้งโครงการก่อสร้างเส้นทางใหญ่ ๆ และโครงการอาคารชุด โรงแรม บ้านจัดสรร ลงทุนโฆษณาไปเป็นสิบล้านไม่เกิดผลต่อการขาย"

กรณีดังกล่าวกระทบต่อโครงการที่กำลังสร้างอยู่ด้วย เพราะแบ่งกัตามดูว่าจะส่งเงินชำระหนี้คืนหรือไม่ ผู้รับเหมากำงานไม่ได้ และไม่คอยได้เงิน "โครงการที่ไปขอไว้ ผมขอใช้คำว่า เป็น 0 เลย แม้ว่าประเภทการสร้างที่อยู่อาศัยระดับล่างจะยังพอไปได้ก็ตาม" สำหรับมูลค่ารวมในแต่ละปีประมาณล้านล้านบาทนั้น แยกเป็นโครงการภาครัฐ 1 แสนล้าน โครงการเงินกู้ 1 แสนล้าน ส่วนในภาคเอกชน รวมอาคารสูง อาเขต พลาซ่า โรงแรม โรงงานอุตสาหกรรม ราว 2 แสนล้านบาท ส่วนค่าต้นทุนที่ดินจะตกราว 5 แสนล้านบาท

“เพราะฉะนั้น ค่าที่หายไป ผมประมาณว่า จะหายไปถึง 60% ซึ่งรวมถึงโครงการที่จะต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่องจากปีนี้เป็นอีก 2-3 ปีข้างหน้า” นายคุณยกกล่าวด้วยว่า โครงการของภาครัฐอาจจะยังไม่กระทบในขณะนี้ แต่อีกไม่นานนักผลกระทบจะตามไปถึง โดยเฉพาะโครงการที่รัฐระดมเพื่อสร้างสาธารณูปโภคต่าง ๆ ซึ่งยังเป็นปัญหาสำหรับประเทศไทย

การลงทุนลดฮวบ

แนวโน้มการลงทุนในไทยปีนี้ โดยเฉพาะจากนักลงทุนต่างชาติ นั้น ไม่ต้องสงสัยเลยว่าจะต้องลดลงอย่างชวชวแน่นอน หลังจากที่เกิดเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” เนื่องจากภาพลักษณ์ของเมืองไทยในด้านเสถียรภาพทางการเมือง เมืองแห่งรอยยิ้มและอุดมไปด้วยศิลปวัฒนธรรมอันดีงามได้ถูกทำลายย่อยยับลงชั่วพริบตา แม้ว่าทางสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (บีโอไอ) จะยังไม่ได้สรุปตัวเลขแนวโน้มการลงทุนในปีนี้จะลดลงเท่าไร แต่ว่ากันว่าประมาณการเบื้องต้นลดลงและไม่น่าจะต่ำกว่า 40% ของปีที่แล้ว

จากตัวเลขการลงทุนส่งเสริมการลงทุนในช่วง 4 เดือนแรกของปีนี้ (ม.ค.-เม.ย.) ก่อนที่จะเกิด “พฤษภาทมิฬ” เทียบกับช่วงเดียวกันของปีที่แล้วก็เป็นตัวเลขที่ไม่น่าพอใจมากนักเพราะมีแนวโน้มการลงทุนลดลง โดยมีผู้ขอรับการส่งเสริมจำนวน 132 ราย ลดลง 54 ราย หรือลดลง 29% เงินลงทุน 31,880 ล้านบาท ลดลง 30,710 ล้านบาท หรือลดลง 49% ส่วนการอนุมัติให้การส่งเสริมการลงทุนมีจำนวน 145 ราย ลดลง 31 ราย หรือลดลง 18% เงินลงทุน 121,567 ล้านบาท เพิ่มขึ้น 63,276 ล้านบาท หรือเพิ่ม 10%

ในรอบ 4 เดือนแรกของปีนี้ นักลงทุนต่างชาติที่เข้ามาลงทุนในไทยสูงสุดคือ ญี่ปุ่น โดยขอรับการส่งเสริม 24 ราย ลดลง 18 ราย หรือลดลง 43% ทุนจดทะเบียน 260 ล้านบาท ลดลง 1,650 ล้านบาท หรือลดลง 86% รองลงมาคือ ยุโรป ได้ทวีต อเมริกา และ ออสเตรเลีย ซึ่งทั้งหมดนอกจากได้ทวีตแล้ว จะมีตัวเลขการขอรับการส่งเสริมการลงทุนลดลงทั้งสิ้น ในส่วนของทุนจดทะเบียนโดยยุโรปลดลง 47% อเมริกาลดลง 97% และ ออสเตรเลียลดลง 64% ส่วนได้ทวีตเพิ่มการลงทุน 37%

ถ้าหากไม่มีเหตุการณ์อะไร ตัวเลขการลงทุนส่งเสริมการลงทุนของไทยก็จะมีแนวโน้มลดลงอยู่แล้ว แต่ก่อนหน้านี้เจ้าหน้าที่บีโอไอเชื่อมั่นว่า หลังจากการเลือกตั้งทั่วประเทศ ตัวเลขการลงทุนน่าจะเพิ่มขึ้นเพราะประเทศไทยเริ่มมีบรรยากาศประชาธิปไตย แต่ทุกอย่างต้องพังทลายลง ดังนั้น ปีนี้จะเป็นปีที่สองติดต่อกันที่ภาวะการลงทุนของไทยต้องตกต่ำลง จากวงเงินลงทุน 279,813

ล้านบาท ลดลงไป 195,852 ล้านบาท หรือลดลงถึง 41.2% ในปี 2534

สถานการณ์น้ำมัน

ราคาน้ำมันเป็นปัจจัยสำคัญตัวหนึ่งของการกำหนดอัตราการค้าเสรีทางเศรษฐกิจในทุกๆ ประเทศทั่วโลก อัตราการค้าเสรีทางเศรษฐกิจจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดจะต้องมีปัจจัยในทางบวกร่วมกันก็คือ กำลังซื้อของประชาชนเพิ่มขึ้น มีโครงการสาธารณูปโภคพื้นฐานขนาดใหญ่รองรับการส่งออกเพิ่มขึ้น อัตราดอกเบี้ยต่ำลง และ ราคาน้ำมันลดลง

ในรัฐบาลชุดนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรีรัฐบาลได้ปรับโครงสร้างน้ำมันของประเทศใหม่และใช้ราคาน้ำมันลอยตัว เพื่อสอดคล้องกับกลไกของตลาดค้าเสรีและราคาน้ำมันในตลาดโลก เมื่อราคาน้ำมันในตลาดโลกลดลง ราคาน้ำมันในประเทศที่พึ่งพาการนำเข้าทั้งน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูปแต่ละปีสูงถึง 72% ราคาภายในประเทศก็ลดลงตามไปด้วย แต่เมื่อใดที่ราคาน้ำมันในตลาดโลกปรับตัวสูงขึ้น ผลกระทบย่อมตกถึงกัน

สิ่งที่สะท้อนให้เห็นปัญหาเกิดขึ้นเมื่อกลุ่มโอเปกยักษ์ใหญ่ผู้ผลิตน้ำมันมีข้อตกลงร่วมในปลายเดือนที่ผ่านมานี้ ให้ออกมาตรการผลิตน้ำมันไตรมาสที่ 3 เท่ากับไตรมาสที่ 2 คือ 22.89 ล้านบาร์เรลต่อวัน จากเดิมที่คาดกันว่าจะผลิตเพิ่มขึ้นประมาณ 23.5 ล้านบาร์เรลต่อวัน ก็เพื่อต้องการปรับราคาให้สูงขึ้น และนำรายได้เข้าบูรณะประเทศหลังผ่านความบอบช้ำจากสงครามอ่าวเปอร์เซียมา ขณะที่ประชาคมร่วมยุโรปจะเริ่มการจัดเก็บภาษ่น้ำมันเพื่อนำเข้ากองทุนสิ่งแวดล้อม ผลจึงทำให้ราคาน้ำมันขึ้นเพื่อนำเข้ากองทุนสิ่งแวดล้อม ผลจึงทำให้ราคาน้ำมันขึ้นพรวดสูงที่สุดในรอบ 6 เดือนที่ผ่านมา

ราคาน้ำมันดิบที่ปรับขึ้นในแหล่งตะวันออกกลางอยู่ในระดับ 20 เหรียญ แหล่งเบรนท์ในทะเลเหนือ 22-23 เหรียญ ขณะที่ไตรมาส 4 ราคาน้ำมันดิบทั้ง 2 แหล่งจะเพิ่มขึ้นอีกราว 1-2 เหรียญต่อบาร์เรลในช่วงฤดูหนาว ซึ่งต้องการใช้พลังงานเพิ่มสูงขึ้น

แน่นอนว่า การปรับราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกย่อมส่งผลกระทบต่อราคาขายปลีกน้ำมันของไทย โดยการปรับทุกๆ 1 เหรียญต่อบาร์เรล มีผลให้ต้องปรับราคาขายปลีกขึ้นอีก 16-20 สตางค์ต่อลิตร อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะขึ้นหรือลดลง การปีโตเรียมแห่งประเทศไทยจะเป็นตัวหลักของการปรับราคา ซึ่งจะใช้มาตรการปรับขึ้นครั้งละไม่เกิน 20 สตางค์ต่อลิตร เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อชนชั้นพลันกับเศรษฐกิจของประเทศไทย

วิชาการในฐานะสมบัติส่วนรวม

การประชุมประหวัดของมหาชนทำให้เกิดพฤษภามหิพนั้นเป็นส่วนหนึ่งของผลแห่งความเปลี่ยนแปลงระดับโครงสร้างในเศรษฐกิจและสังคมไทย ใครที่มองเหตุการณ์นี้ว่าเป็นอุบัติเหตุทางการเมืองที่เกิดขึ้นเฉพาะในเงื่อนไขพิเศษอันหนึ่งโดยไม่มี ความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างเป็นพื้นฐานมาก่อน จะไม่อาจตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างเป็นพื้นฐานมาก่อน จะไม่อาจตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงนั้นไปในทางสร้างสรรคดีได้ ตัวอย่างของความไม่เข้าใจในเรื่องนี้ก็คือ การตัดสินใจใช้ความรุนแรงระงับกระแสต่อต้านเผด็จการ

ตามธรรมดา ความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงในด้านอื่น ๆ ของสังคมอีกหลายด้านอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเช่นการแก้ไขรัฐธรรมนูญเป็นเพียงมิติเดียวของความเปลี่ยนแปลง ยังมี ความเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ นับตั้งแต่ตรรกนิยม ทศนคติ อุดมคติและค่านิยม ฯลฯ อีกมากที่ถูกกระทบจากความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่เกิดขึ้นในสังคมไทย

ผมขอที่จะไม่พูดถึงความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและผลกระทบด้านอื่น ๆ ทั้งหมด แต่จะขอพูดเพียงเรื่องเดียว คือบทบาทของนักวิชาการ และทัศนคติของสังคมไทยที่มีต่อนักวิชาการซึ่งก็คงจะต้องเปลี่ยนไปเหมือนกัน

บทความอันหนึ่งในหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ พูดถึงความไม่รับผิดชอบของชนกลุ่มต่าง ๆ ต่อกรณีพฤษภามหิพ สภานั้นเห็นได้ชัดอยู่แล้วทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้านที่ไม่ได้กระตุกกระดิกทำอะไรเลย ครม. ทั้งคณะจะหลบหลีกความรับผิดชอบได้ก็ด้วยความดันเท่านั้น ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ระดับอธิบดีขึ้นไปทั้งหมดขาดความกล้าหาญเพียงพอที่จะแสดงท่าทีอย่างจริงจังเพื่อยุติการสังหารหมู่ เพราะความไม่รับผิดชอบและขาดวิริยธรรมหรือความกล้าหาญทางจริยธรรมหรือความกล้าหาญทางจริยธรรมกันเช่นนี้ กลุ่มเผด็จการจึงสามารถใช้กองทัพของชาติออกมาทำร้ายประชาชนได้ถึงเพียงนี้

ในบรรดากลุ่มคนที่ขาดความรับผิดชอบและวิริยธรรมนั้น รวมถึงนักวิชาการซึ่งอยู่ใน ครม. และคณะที่ปรึกษาของรัฐบาลสุจินดาด้วย ไม่มีใครสักคนที่พยายามหยุดยั้งความป่าเถื่อน ด้วยการลาออก ประหวัดถึงอาจไม่ได้ผล แต่ก็เป็นการกระตุ้นเตือนมโนธรรมของผู้เผด็จการบ้าง

ในบรรดากลุ่มคนที่ขาดความรับผิดชอบและวิริยธรรมนั้น รวมถึงนักวิชาการซึ่งอยู่ใน ครม. และคณะที่ปรึกษาของรัฐบาลสุจินดาด้วย ไม่มีใครสักคนที่พยายามหยุดยั้งความป่าเถื่อนด้วยการลาออก ประหวัดถึงอาจไม่ได้ผล แต่ก็เป็นการกระตุ้นเตือนมโนธรรมของผู้เผด็จการบ้าง

อันที่จริงผู้เผด็จการของไทย โดยเฉพาะหลังจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นต้นมาไม่เคยถูกนัก

วิชาการที่ตัวนำเข้ามารับใช้ต่อต้านหรือประหวัดอะไรเลย ไม่ว่าจะทำอะไรรวมทั้งสังหารหมู่ประชาชนด้วย แต่นักวิชาการเหล่านั้นก็ไม่เคยถูกใครโจมตีว่าขาดความรับผิดชอบหรือขาดความกล้าหาญทางจริยธรรม ผู้เผด็จการคนหนึ่งล้มตายจากไปเขาก็พร้อมจะเข้าไปรับใช้ผู้เผด็จการคนใหม่ต่อ และสังคมก็พร้อมจะรับรองนักวิชาการเหล่านั้นด้วยเกียรติยศทางด้านวิชาการด้วยต่อไปเหมือนเดิม

เป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัยก็ดี รับปริญญาเอกกิตติมศักดิ์ก็ได้ ตลอดจนเป็นประธานเปิดงานต่าง ๆ นับตั้งแต่แพ้ขึ้นผมผู้หญิงไปจนถึงการสมันนาว่าด้วยการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ฯลฯ

แต่ครั้งนี่ไม่เหมือนครั้งก่อน ๆ เสียแล้ว ไม่แต่เพียงบทบาทภาษาอังกฤษในหนังสือพิมพ์ฝรั่งเท่านั้น บทบาทภาษาไทยในหนังสือพิมพ์ไทยตลอดจนถ้อยคำกระแทะกระแทนนักวิชาการเหล่านั้นก็มิให้เห็นเคลื่อนไหวตามากขึ้น สังคมไทยอย่างน้อยก็ส่วนหนึ่งที่มีจำนวนคนเพิ่มขึ้นกำลังไม่ยอมรับนักวิชาการที่ขาดวิริยธรรมหรือเรียกกันง่าย ๆ ว่า "ขายตัว" เหล่านี้เสียแล้ว

ย้อนกลับไปดูจารีตของ "ปัญญาชน" ที่มีมาในวัฒนธรรมไทยแต่เดิม ดูเหมือนว่าความกล้าหาญทางจริยธรรมไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของคุณสมบัติอันขาดไม่ได้ของปัญญาชนสยาม แท้จริงคำว่าความกล้าหาญทางจริยธรรมนี่ก็เป็นคำแปลจากภาษาฝรั่งเศส

คนไทยเห็นว่าความรู้คืออำนาจ ฉะนั้นอำนาจจึงผนวกเอาความรู้มาเป็นฐานอย่างหนึ่งของการดำรงอำนาจของตัวส่วนความรู้ก็พอใจที่จะเป็นฐานให้แก่อำนาจ เพื่อพิสูจน์ว่าเพราะตนมีอำนาจอยู่บ้างจึงเป็นการแสดงแล้วว่าตนต้องมีความรู้

การเป็นโหรหลวง หมอหลวง อาลักษณ์หลวง ช่างหลวง ฯลฯ ทำให้มีสถานภาพดีกว่าคนประเภทเดียวกันที่เรียกว่า

"เซลยศักดิ์" คือเป็นโทรเอกชน หมอเอกชน ฯลฯ

การได้อยู่ในแวดวงของอำนาจเป็นเครื่องแสดงสถานะที่สูงขึ้นของปัญญาชน

จาริตของปัญญาชนไทยจึงแตกต่างโดยสิ้นเชิงกับจาริตของปัญญาชนจีน จะหาตำนานนิทานเรื่องปัญญาชนจีนที่ลาออกจากราชการเพื่อประท้วงนโยบายของจักรพรรดิได้นับไม่ถ้วน แต่จะหาตำนานนิทานทำนองเดียวกันนี้ของไทยแทบไม่ได้สักเรื่องเดียว

จาริตของปัญญาชนไทยเช่นนี้ดำรงอยู่อย่างไม่กระทบกระเทือนจนเมื่อไม่นานมานี้เองฉะนั้นใครจะยึดอำนาจบ้านเมืองแล้วปกครองด้วยความไม่เป็นธรรมอย่างไร ก็จะไม่มีวันลำบากใจที่จะหานักวิชาการมาช่วงใช้สักเท่าไร นักวิชาการด้านกฎหมายมิให้เลือกได้เป็นต้น เขาคงหนึ่งวางไว้ในสภา อีกคนหนึ่งไว้ในกรม อีกคนหนึ่งไว้ในคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญชานักเศรษฐศาสตร์ หรือก็มีให้เลือกอย่างน้อยครั้งต้น ใครจะเก่งกว่าใครนั้นไม่สำคัญเท่ากันว่าใครจะมีฝีมือทำให้คนเชื่อว่าผู้เผด็จการเก่งเศรษฐศาสตร์ นั้นสำคัญกว่าบังเอิญผู้เผด็จการไทยมักจะได้ในทางสุนทรียศิลป์เลยไม่มีกวีและจิตรกรประจำคณะรัฐบาลด้วยเท่านั้น แต่เมื่อไรต้องการก็หาได้ไม่ยาก

เพื่อความยุติธรรมควรกล่าวด้วยว่า จาริตทางวิชาการของไทยซึ่งได้อิทธิพลฝรั่งในศตวรรษที่แล้วนี้นั้นนับถือวิชาความเป็นกลาง ความรู้ที่เป็นกลางนี้หากถูกนำไปใช้ไม่ว่าโดยคนชั่วหรือคนดีย่อมยังให้เกิดประโยชน์สุขทั้งสิ้น ไม่มีประเพณีในวิถีคิดของนักวิชาการไทยที่ชวนให้สงสัยว่าความรู้อาจเป็นกลางจริงได้ แต่การใช้ความรู้เป็นกลางไปไม่ได้เพราะการใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการเลือกอะไรก่อน อะไรหลัง ใครได้มาก ใครได้น้อยทำอะไรรู้ได้และทำอะไรไม่ได้ ฯลฯ การใช้ความรู้จึงไม่เคยเป็นกลางเลย

และเพราะจาริตของนักวิชาการไทยเชื่อเสียแล้วว่า ความรู้เป็นกลาง นักวิชาการที่นั่งอยู่ในคณะที่ปรึกษา ในกรม

และในหน่วยราชการต่างๆ จึงอาจคิดว่าไม่ใช่ความรับผิดชอบของตนที่จะไปหยุดยั้งการสังหารหมู่ประชาชนของผู้เผด็จการที่ นั่งเฉยผ่านการนองเลือดมาได้ นั่นก็เพราะไม่ใช่หน้าที่ของตัวกรรรักษาสถานะที่ใกล้ชิดกับอำนาจจะทำให้ใช้ความรู้ที่เป็นกลางของตัวทำประโยชน์ให้สังคมมากกว่า

แต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระยะสัก 10 ปีมานี้ ชี้ให้เห็นว่าคนจำนวนมากขึ้นในสังคมไทยไม่ได้คิดว่าความรู้เป็นกลางหรือคนที่อยู่ใกล้อำนาจจะสามารถใช้ความรู้เป็นประโยชน์แก่สังคมได้มากกว่าคนอยู่ไกลอำนาจแม้แต่การยอมรับนักวิชาการก็เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่อาจยอมรับนักวิชาการที่อยู่ไกลอำนาจได้มากขึ้น

ระหว่างคำพูดของอาจารย์เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ซึ่งอยู่ไกลอำนาจออกมาเท่ากับคำพูดของโฆษกรัฐบาลชุดต่างๆ นั้น ชาวบ้านร้านตลาดจำนวนไม่น้อยเลือกเชื่ออาจารย์เจิมศักดิ์มากกว่า ทั้งๆ ที่โฆษกรัฐบาลก็มักจะเป็นดอกเตอร์เหมือนอาจารย์เจิมศักดิ์ก็ตาม

การโจมตีนักวิชาการผู้รับใช้เผด็จการหลังกรณีพฤษภาทมิฬจึงเป็นปรากฏการณ์ที่เป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงในด้านทัศนคติของคนไทยต่อบทบาทของ "ปัญญาชน" เสียแล้ว

ในขณะที่ "ภาคเอกชน" ก่อให้เกิดเวทีสำหรับนักวิชาการที่อยู่นอกวงอำนาจมากขึ้นสถานะที่ทรุดโทรมลงของนักวิชาการผู้รับใช้เผด็จการในครั้งนี้ จึงเปิดโอกาสให้พลังทางวิชาการมีบทบาทมากขึ้นในสังคมไทยมีทางเลือกแก่สังคมที่มีศักดิ์ศรีของ "วิชาการ" นอกเหนือจากทางเลือกที่รัฐบาลหยิบยื่นให้เสมอ ทั้งนี้ นับเป็นนิมิตที่ดีแก่สังคมไทยซึ่งเป็นสังคมที่ไม่ค่อยมีทางเลือกอย่างเพียงพอแก่คนทุกกลุ่ม

วิชาการซึ่งเคยเป็นสมบัติของผู้ปกครองฝ่ายเดียว กำลังจะกลายเป็นสมบัติของสังคมทั้งหมด

(ผู้จัดการรายวัน วันจันทร์ที่ 8 มิถุนายน 2535 หน้า 8)

ดร.กมล สมวิเชียร เปิดผนึก ‘มือเปื้อนเลือด’

ถึงเพื่อนนักวิชาการชื่อ “ทินพันธ์ นาคะตะ”

หมายเหตุ ดร.กมล สมวิเชียร นับว่าเป็นนักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ที่มีชื่อและได้รับการยอมรับมากที่สุดคนหนึ่งของวงการวิชาการไทย เพียงพ่อย่างมากในช่วงปี 2512 เป็นอาจารย์ประจำของคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่ต้อง “วิ่งรอก” ไปช่วยงานสอนตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ รวมทั้งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์หรือนิด้า เนื่องด้วยในระบอบนั้นอาจารย์มหาวิทยาลัยขาดแคลนผลงานทางวิชาการที่มีชื่อเสียงคือ “ประชาธิปไตยในสังคมไทย” รวมถึงเป็นหนึ่งในกลุ่มนักรัฐศาสตร์ที่มีแนวความคิดก้าวไกลกว่ายุค โดยการนำเสนอแนวความคิด “เลือกนายกรัฐมนตรีโดยตรง”

ภายหลัง 14 ตุลาคม 2516 เข้าสู่การการเมืองด้วยการเป็นกรรมการกลางพรรคประชาธิปัตย์ มีบทบาทอย่างสูงในการเสนอแนวความคิดพัฒนาพรรคการเมืองไทย เพื่อนร่วมความคิดในประชาธิปัตย์ตอนนั้น อาทิ ดำรง ลัทธพิพัฒน์ผู้ว่าชนม์ นอกจากนั้นยังลงรับสมัครเลือกตั้งเป็น ส.ส. กรุงเทพมหานคร แต่ไม่ได้รับเลือก หลัง 6 ตุลาคม 2519 โยภย้ายตัวเองไปปักหลักฐานที่สหรัฐอเมริกาปัจจุบันเป็นโปรเฟสเซอร์อยู่ในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งและทำงานวิชาการควบคู่ไปด้วย ว่ากันว่าเพราะเป็นคนที่มีลักษณะเสรีนิยมสูง จึงหมดความอดทนที่จะอยู่ภายใต้การปกครองในระบอบเผด็จการเต็มขั้นของรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร และคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน

ดร.กมลเป็นกำลังสำคัญของสมคมนักวิจัยมหาวิทยาลัยไทย (TURA) อันเป็นองค์กรของนักวิชาการที่แข็งแกร่งและก้าวหน้ามากเมื่อหลายสิบปีก่อน ซึ่ง “ทินพันธ์ นาคะตะ” ก็เป็นเรียวแรงสำคัญในฐานะเลขาธิการสมาคมทางวิชาการแห่งนี้

ครั้งหนึ่งในการสัมมนาครั้งสำคัญของ TURA ว่าด้วย “ประเทศไทยในทศวรรษหน้า” ปรากฏรายชื่อของนายทหารเพียงนายเดียวที่ลงทะเบียนการสัมมนานั้นคือ “พ.อ.สุจินดา คราประยูร นายทหารหนุ่มแห่งกรมยุทธการทหารบก “เพื่อนสนิท” ของ ร.อ.ดร.ทินพันธ์ นาคะตะ

มาบัดนี้ ดร.กมลเปิดผนึกผ่าน “ข่าวพิเศษ” ถึงเพื่อนนักวิชาการที่ชื่อ ทินพันธ์ นาคะตะ ด้วยของตนในฐานะที่บุคคลที่คุ้นเคยกันคนนี้มี “ส่วนร่วม” ในฐานะรัฐมนตรีของรัฐบาล พล.อ.สุจินดา คราประยูร รวมถึงฉีกหน้ากากรักษาหน้าวิชาการไทยบางส่วนที่ค้อมหัวรับใช้ผู้มีอำนาจอย่างถึงแก่นซึ่ง “ข่าวพิเศษ” ถ่ายทอดจากลายมือเขียนของท่านโดยมิได้ตัดแปลง “ภาษา” ของท่านไปแต่อย่างใด

อาจารย์ทินพันธ์ นาคะตะ ที่รัก
ผมเขียนจดหมายฉบับนี้ถึงอาจารย์ด้วยความรู้สึกที่ปวดร้าว เนื่องจากการสังหารประชาชนภายใต้ความรับผิดชอบของรัฐบาลที่อาจารย์มีส่วนร่วมเป็นรัฐมนตรีด้วย

แม้เราจะไม่ได้พบกันเสียนาน แต่ผมก็ยังคิดถึงอาจารย์เสมอ คิดถึงผลงานของการช่วยพัฒนาประชาธิปไตย ที่เรา ร่วมกันทำมานับเป็นเวลาสิบ ๆ ปี บทบาทเลขาธิการที่อาจารย์ช่วยผมในสมคมนักวิจัยมหาวิทยาลัยไทยสนับสนุนนักวิชาการรุ่นน้อง ๆ ให้ก้าวหน้าในชีวิตการงาน อาจารย์เป็นภาพพจน์ของครูอาจารย์ สมณะ ขีบริดใฝ่ใคแต่คั้นเล็ก ๆ มีความสุขกับตำหรับตำราและลูกศิษย์

แต่ภาพครั้งล่าสุดของอาจารย์ ที่ผมอ่านในหนังสือพิมพ์ เป็นภาพของ ดร.ทินพันธ์ ที่ผมไม่เคยรู้จัก เขาเขียนว่าอาจารย์รับใช้ใกล้ชิดพลเอกสุจินดา คราประยูร ในวันแถลงนโยบายของรัฐบาลอาจารย์นำเอกสารไปปรึกษา กับ “บ๊อง” บนบริเวณที่นั่งคณะรัฐมนตรี เมื่อคุณสุหยกหน้าลงนามรับเอกสารแล้วก็ยื่นขึ้นแถลงชี้แจงกับสภาว่า ที่จำเป็นต้องเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีคราวนี้ “เพราะมีคนจะนำลัทธิการปกครองแบบประชาธิปไตยมาใช้” และจะมีคนอีกพวกหนึ่ง “เอาศาสนานิกายใหม่มาแทนศาสนาพุทธ” ใคร ๆ ฟังแล้วก็รู้ว่าเป็นการกล่าวหาอย่างเหลวไหลต่อพลเอกชวลิต ยงใจยุทธกับพลตรีจำลอง ศรีเมือง หลายคนบอกว่าไม่มีมือของอาจารย์ แต่ผมปฏิเสธเขาไปว่าอาจารย์ไม่บ้าหรืออิดีเยียดอย่างนั้น มันเป็นแนวคิดของสุจินดาปัญญาอ่อนนั่นเองใช้ไหมคนที่คิดอย่างนี้อย่างมากก็เป็นดอกเตอร์ที่ชื่อปริญญาทางไปรษณีย์ ไม่ใช่คนที่อุตสาหไปเรียนถึง แวนเดอบิลท์ มหาวิทยาลัยชั้นนำของอเมริกา

แต่ถึงอย่างไรอาจารย์ก็สกปรกไปด้วยแล้วเหมือน “โกร่ง” (ดร.วิพงษ์ รามางกูร) ที่ไปเป็นประธานคณะที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจของนายกา มาตกร และนักวิชาการกลุ่มเราคนอื่น ๆ ถึงจะไม่เป็นข้าช่งใช้ผู้ซื้อสัตย์เหมือนนักกฎหมายขายตัวบางคน ที่บิดเบี้ยวหลักการรับใช้ผู้มีอำนาจตามแต่จะสั่งแต่ก็จะหลีกเลี่ยงความหมองมัวคราวนี้ได้ยาก “โกร่ง” นั้นคุดอกจะมีแนวโน้มเอาดีทางเป็นมือปืนรับจ้างให้ทหารบ่อยเข้าทุก ๆ ที่ ไม่เหมือน “โกร่ง” นักประชาธิปไตยที่ผมเคยสอนที่จุฬาฯ แต่วิพงษ์ก็ยังคงคิดว่าไอ้ดอกเตอร์ฝรั่งเศส (อเมริกา...บรรณาธิการ) ที่เป็นที่ปรึกษาคุณชาติชายเสร็จแล้วเปลี่ยนสีไปเป็นที่ปรึกษาท่านสุวัจน์หันเข้ามาคืนแผนรับตั้งสำนักกฎหมายกับพวกชองกง เตรียมตัว เป็น “ลือบบี้” รัฐบาลไทยเงินเต็มที คนพวกนี้มันไม่มีมายอายุ บ้างหรืออย่างไร

ผมไม่ทราบว่าคุณเราที่ไปร่างและผ่านรัฐธรรมนูญ "ฉบับหมาเมิน" นี้รู้หรือเปล่า ว่าผลงานของตัวนั้น ได้นำไปสู่ การนองเลือดและความชอกช้ำของเพื่อนร่วมชาติ ความรู้สึก คราวนี้ของผมเหมือนใครเอาใบมีดโกนมากัดลงบนหัวใจ เห็น ข้าราชการของนักศึกษาที่เสียชีวิต ภริยาท้องอ่อนที่สามิตายใน การประท้วง ถูกทิ้งไว้เฉยตาย หรือครอบครัวญาติมิตรของผู้ เสียชีวิต ภริยาท้องอ่อนที่สามิตายในการประท้วง ถูกทิ้งไว้เฉยตาย หรือครอบครัวญาติมิตรของผู้เสียชีวิต ที่ไม่ได้แม้แต่ศพ ของคนรักมาทำพิธีทางศาสนา ล้วนแล้วแต่เป็นภาพแห่งความ โศรกเศร้าสุดจะกล่าว รู้หรือเปล่าว่าถ้าไม่เพราะรัฐธรรมนูญ ฉบับชั่วร้ายนั้นแล้ว เหตุการณ์ก็จะไม่เกิด ผมไม่เชื่อว่าพวกเรา ระดับศาสตราจารย์แล้วจะไม่รู้ล่วงหน้าว่าการร่างรัฐธรรมนูญ"ใหม่" ก็เพื่อเปิดโอกาสให้ทหารที่ไม่ลงเลือกตั้งเดินเข้ามาเป็นนายกฯ นั้นเอง ด้วยเหตุนี้พวกเราที่ลอสแอนเจลิส จึงริบตั้งกรรมการรัฐธรรมนูญของชาวบ้านขึ้นมาแข่ง เพื่อให้ประชาชนได้เปรียบเทียบ ระหว่างของจริงกับของปลอม

เมื่อลิตซ์ (ดร.ลิตซ์ ธีระเวคิน) ถูกส่งมาแอลเอเพื่ออธิบายการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ รสช. เขาก็โทรมาหาผมที่บ้าน 2-3 ครั้ง ผมบอกลิตซ์ไปว่าจะไม่ไปหาและจะไม่ไปฟังการอภิปราย ของเขา(จัดโดยสถานกงสุล) ที่วัดไทย แต่จะขอให้กรรมการฯ ไปรับฟังแทน เพราะผมรู้ว่าถ้าผมไปก็จะต้องไปสับ ดร.ลิตซ์ ต่อหน้าธารกำนัล เพื่อนฝูงที่มีความรักต่อกันไม่น่าจะทำเช่นนั้น จะขัดแย้งทางวิชาการกันแน่ไหนก็มักจะพืดกันอยู่ใน "ครอบครัว" ของเราแต่ตรงนั้นมันไม่ใช่เรื่องทางปัญญาอย่างเดียว แต่มันเกี่ยวข้องกับถึงเรื่องคุณธรรมของนักวิชาการ ความรับผิดชอบในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิ และครูบาอาจารย์ที่อบรมสั่งสอนคนรุ่นหลัง ถ้า "แม่พิมพ์" ของประเทศไร้หลักการ ขาววิญญานอย่างนี้ แล้วเยาวชนของชาติจะเป็นอย่างไร ด้วยเหตุนี้ผมจึงต้องเขียนจดหมายเปิดผนึกฉบับนี้ ให้ประชาชนได้ทราบ

ความจริงแล้วพวกเรานั้นกระสันต่ออยากเป็นรัฐมนตรีด้วยกันทุกคน ผมเองกระสันต์มากกว่าคนอื่น จึงได้รับลาออกไปสมัครผู้แทนเสียแต่เนิ่น ๆ แต่ผมเชื่อว่าถ้าจะเป็นรัฐมนตรีทั้งที ก็ควรจะให้ประชาชนเขาเลือกเข้าไป ไม่ใช่ให้ "ราชรถมาเกย" ด้วยการรับใช้ผู้มีอำนาจ เพราะถ้าทำเช่นนั้นแล้วก็จะต้องเอา สัจธรรมไปขาย ไม่กล้าวิพากษ์วิจารณ์ทหารเมื่อเขาทำผิด ซึ่งก็เท่ากับไม่ทำหน้าที่ของครูอาจารย์ และเมื่อผมกระโจนสู่วงการเมืองแล้วก็ไม่ได้นับหลังกลับไปสอนลูกศิษย์เมืองไทยอีกเลย เพราะกลัวจะขาดความเป็นกลาง ผิดกับพวกเราหลายคน ไปเป็นรัฐมนตรีให้ทหารเขาแล้ว พอตกกระปองก็กลับมาหาถิ่นใน มหาวิทยาลัยต่อ กลับมาแย่งตำแหน่งคณบดีศาสตราจารย์ ของรุ่นน้องเขา(อดีตคณบดีคนหนึ่งแถววัดหัวลำโพง...บรรณกิจ

การ)เมื่อเป็นรัฐมนตรีก็เหมือนคางคกขึ้นวอ คอยปกป้องรัฐบาล ทหารไม่ว่าศักดิ์ศรีของตัวหมองมัวไปมากที่ผมพูดนี้ไม่ได้หมายความว่านักวิชาการจะไปช่วยหรือเป็นที่ปรึกษารัฐบาลไม่ได้ ถ้ารัฐบาลนั้นมาจากการเห็นชอบของประชาชนแล้วย่อมทำได้ เหมือนอย่างช็อนนัต (ดร.ช็อนนัต สมุทวนิช) ไปช่วยเป็นที่ปรึกษา นายคา ซาดิซายไม่เป็นที่ปรึกษา นายคา ซาดิซายมาโดยการเลือกตั้ง ถ้าเราเชื่อในระบอบประชาธิปไตยแล้ว จะไปเป็นมือ เป็นเท้าให้คนที่ทำลายระบบนี้ได้ได้อย่างไร นอกเสียแต่ว่าเรา พูดอย่างแต่ทำอย่าง หรือที่คนโบราณเรียกว่า "มือถือสาก ปากถือศีล" ถ้าอย่างนั้นแล้วก้มหน้าก้มตาเป็นทาสทหารโดยไม่ พูดไม่จา เหมือน "นักกฎหมายขายตัว" 2-3 คนจะดีกว่า ถึง ชั่วแบบหน้าด้าน ก็ยังดีกว่าสิ้นน้ำลายตัวเอง

ความจริงแล้วโดยส่วนตัว ผมยังรักระลึกลึงและมั่นใจ ในความซื่อสัตย์ของอาจารย์เสมอ และรู้สึกขอบคุณอาจารย์กับ ลิตซ์และพวกเราที่อุตสาหะเสี่ยงรับช่วยผม เมื่อไปเมืองไทยทันที แล้ว บรรยากาศเก่า ๆ ที่เราต่อสู้เผด็จการมาด้วยกันยังไม่เลือน ไปจากความทรงจำ แต่คราวที่แล้วการต่อสู้เท่าเทียมกันเขยิบมา เราก็มักช่วยยิงไป และฝ่ายประชาธิปไตยโดยเฉพาะพวกเราทุกคนสามัคคีเป็นปึกแผ่น จนเราเป็นฝ่ายชนะ ส่วนคราวนี้เขาใช้อาวุธร้ายแรงยิงคนมื่อเปล่าแต่ฝ่ายเดียว บาดเจ็บแล้วก็ยังห้ามไม่ให้หมอรักษา โหดร้ายเสียยิ่งกว่าประเทศป่าเถื่อนอย่างพม่า และที่ร้ายที่สุดพวกเราแตกกันเป็นเสี่ยง ๆ ไปอยู่กับสุกิมาก ไป หัวกระเป่าให้จิวก็เยอะที่เหลือนต้องหลบออกมาก่อนอย่างช็อนนัต และสุกิมัน ส.ศิริรักษ์ หรือต้องมาแบกจอบเมืองนอกอย่างผม โชคดีที่ยังมี "พลเมืองอาวุโส" อย่าง อาจารย์เสนห์ (จามริก) กับหมอประเวศ (วะสี) คอยประคับประคองแต่ก็ทำอะไรไม่ได้มาก เพราะพลังแห่งความชั่ว ดูเหมือนจะกล้าแข็งมากขึ้นอย่างมิ เคยปรากฏมาก่อน

"มือเปื้อนเลือด" ครั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นมือของนักวิชาการ และนักวิชาการด้วยกันควรจะพิจารณาโทษกันเอง จะด้วยวิธีการอย่างไรก็ตามอาจจะเป็นการประณาม คำว่าบาตร หรือก็ดักกัน ให้ออกไปนอกวงการ จนกว่าจะกลับตัวกลับใจด้วยการกระทำ ไม่ใช่ด้วยปาก สื่อมวลชนก็ควรจะทำเพราะคราวนี้มีหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ที่ทรยศต่อประชาชนอยู่น้อย และทหารก็ควรพิจารณาโทษทหารที่ทำผิด ไม่ใช่ช่วยปกป้องคุ้มครอง "สี" เดียวกันตะพึดตะพือ เพื่อนที่แท้จริง จะต้องช่วยตักเตือน ห้ามปราม มิให้เพื่อนถลำตัวจนเสียคน เสียวงศ์ตระกูล ลิ่นชาติ

รักและเป็นห่วงเสมอ

การวาน ‘คนทุกข’ จากอีสานสู่ทำเนียบฯ เดินทัพทางไกล ‘ปิดฉาก’คจก.

ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริกประธานสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา อันเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชนบท เคยกล่าวไว้กับ“มติชน”เมื่อปลายปี 2534 ที่ผ่านมว่า “ความหวังทั้งหมด ที่ทางองค์กรพัฒนาเอกชน มีต่องานพัฒนาชนบทหมดคลี่คลายไปทันทีที่โครงการคจก.ถือกำเนิดขึ้น”

สภาพความล้มเหลวของชุมชนชาวบ้าน ที่โครงการคจก.เข้าไปในหลายจังหวัดทั่วภาคอีสาน ก่อให้เกิดกระแสคัดค้านครั้งแล้วครั้งเล่า ตลอดปี 2534 ต่อปี 2535 ย่อมเป็นสิ่งสนับสนุนคำกล่าวของประชาชนอาวุโสท่านนี้ได้เป็นอย่างดี

หลังจากโครงการ คจก.ผ่านการพิจารณาของคณะรัฐมนตรี รัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ โดยการผลักดันของ กอ.รมน.เมื่อปลายปี 2533 และเริ่มปฏิบัติงานในพื้นที่ นับแต่เดือนเมษายน 2534 เป็นต้นมา จนถึงปลายปีเดียวกัน บรรลุความสำเร็จตามแผนดำเนินงานขั้นที่ 1 ที่ทางโครงการกำหนดไว้คือ แผนดำเนินงานขั้นที่ 1 ที่ทางโครงการกำหนดไว้คือ แผนงานจัดที่ดินทำกินและอยู่อาศัย แล้วทั้งสิ้นจำนวน 6 ป่าในพื้นที่ 5 จังหวัด คือ ปาดังลาน จ.ขอนแก่น ป่านายางกลัก จ.ชัยภูมิ ป่าแก่งลอย-นากลาง จ.อุดรธานี ป่าบ้านกรวดแปลงที่ 5 จ.บุรีรัมย์ ป่าดงบังอีฝั่งซ้ายห้วยทม และป่าดงคำเตื่อย จ.อุบลราชธานี ทั้งนี้ไม่รวมพื้นที่ป่าครบุรี-ป่าทับลาน อ.เสิงสาง จ.นครราชสีมา และป่าดงใหญ่ อ.ปะคำ จ.บุรีรัมย์ อันเป็นพื้นที่เร่งด่วนพิเศษ

“บรรลุแผนงาน” ตามที่ทางโครงการกล่าวถึงนั้น หมายถึงการอพยพชาวบ้านออกจากเขตที่ถูกระบุว่าเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทั้งหมด เพื่อมาอยู่ยังหมู่บ้านรองรับ และรอคอยการจัดสรรที่ดินทำกินให้

ขณะที่กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนหลายองค์กรที่เข้าไปทำงานวิจัยในหมู่บ้านเหล่านั้น ได้พบว่าปัญหาคงไม่“บรรลุตามแผนงาน” ง่ายดังที่ทางเจ้าหน้าที่ได้มีการประเมินผล มีปัญหามากมายเกิดขึ้นกับชาวบ้านเหล่านั้น สาเหตุหลักๆมาจาก การอพยพ เกิดขึ้นภายใต้การดำเนินงานของคนที่ไม่เข้าใจปัญหาพื้นฐานของชาวบ้านอย่างแท้จริง ไม่เข้าใจถึงความผูกพันระหว่างครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกันอย่างลึกซึ้ง และไม่เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างคนและที่ดิน ที่ได้บุกเบิกมาด้วยน้ำพักน้ำแรง

นอกจากนี้ความไม่พร้อมของโครงการเองก็สร้างปัญหาให้เกิดขึ้นระหว่างชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่ทหาร และพลเรือนที่ปฏิบัติงานอยู่ไม่น้อย

ปัญหาที่เกิดขึ้นภายหลังมีการอพยพราษฎรออกมาแล้ว มีการสรุปไว้คือ สภาพชุมชนระดับหมู่บ้านล้มละลายราษฎรอยู่อย่างสิ้นหวัง เพราะไม่ได้รับที่ดินทำกิน สถานที่รองรับไม่มีระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานพร้อมพอที่จะรองรับชาวบ้านเกิดปัญหาขาดแคลนน้ำ เด็กไม่มีที่เรียน เกิดกรณีพิพาทระหว่างชาวบ้านที่ถูกอพยพมา กับผู้ที่อยู่มาก่อนในเรื่องการแย่งชิงที่ดิน ทางโครงการคจก.ก็มิได้ดำเนินการแก้ไขปัญหา ให้ปัญหาทั้งหมดนำไปสู่การอพยพแรงงานอย่างรุนแรง

ปัญหาทั้งหมดนี้ น่าจะเพียงพอแล้วที่ทำให้เกิดการต่อต้านโครงการ คจก.ไปแทบทุกหย่อมหญ้าทั่วแผ่นดินอีสาน

แต่น่าแปลกที่แม้จะมีกระแสคัดค้านดังกล่าวนั้นได้เกิดขึ้น จากอคติหรือความไม่พอใจทหาร เพราะแม้แต่นายทหารระดับสูงที่เคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยยังยอมรับว่า “โครงการมีปัญหา” กลับมีการผลักดันที่จะขยายโครงการออกไปทั่วประเทศ

คณะกรรมการหลายชุดถูกตั้งขึ้นเพื่อศึกษาผลกระทบของโครงการแต่ก็ไม่มีใครมีความเห็นใด ๆ ที่เป็นสัญญาณบ่งบอกว่าความไม่พอใจได้ลดลงเลยแม้แต่น้อย กลับปรากฏว่ายิ่งทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ กระทั่งเกิดกรณีการอพยพกลับเข้ามาทำกินในที่ดินเดิมของชาวบ้านหนองใหญ่ ต.สระตะเคียน อ.เสิงสาง จ.นครราชสีมา ถือเป็นความเคลื่อนไหวครั้งใหญ่ ปฏิเสธโครงการ คจก.อย่างสิ้นเชิงของชาวบ้าน

การอพยพกลับครั้งนั้น จบลงที่ชาวบ้านหนองใหญ่ถูกเจ้าหน้าที่ป่าไม้จับกุม ในข้อหาบุกรุกเขตอุทยานแห่งชาติจำนวน 17 คน และมีการผลักดันให้ชาวบ้านกลุ่มนี้กลับไปอยู่ที่ “ศูนย์อพยพคนไทย วัดสระตะเคียน” อีกครั้ง

ปัญหาคจก ไม่ต่างอะไรกับไฟสุ่มซอน ที่รอวันลุกโผลง การจับกุมชาวบ้านทั้ง 17 คนไม่ได้ทำให้ชาวบ้านยุติการต่อสู้เรียกร้อง กลับยกขบวนมาปักหลัก สร้างเพิงพักชั่วคราวเต็มสนามหญ้าศาลากลางจังหวัดนครราชสีมา และตั้งชื่อให้ใหม่ว่าเป็นศูนย์อพยพคนไทย จ.นครราชสีมา แทนที่“ศูนย์อพยพแห่งชาติ

วัดสระตะเคียน” และมีเหลือโครงการ คจก.จากหลายจังหวัดทั่วภาคอีสาน หอยอมาร่วมสมทบมากขึ้นทุกที กลายเป็นกระแสนักคิด ที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่โดยรัฐบาลคันเวลาของ “นายอานันท์ ปันยารชุน”

ที่ประชุม ครม. เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2535 มีมติ 3 ข้อ คือ 1.ยกเลิกเป้าหมายการดำเนินการตามโครงการคจก. ที่คณะรัฐมนตรีเคยมีมติอนุมัติ 2. ยับยั้งการดำเนินงานในพื้นที่ และ 3. พื้นที่ที่ดำเนินงานไปแล้วแต่ยังไม่มีการอพยพให้ยับยั้งการอพยพพร้อมกันนี้ นายกรัฐมนตรียังได้สั่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาโครงการ คจก.มี นายลิขิต เทอดศิริศึกษาศึกษาปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นประธาน มีกรรมการประกอบด้วย อธิการบดีจากมหาวิทยาลัยหลายแห่ง ตัวแทนจากองค์กรพัฒนาเอกชน ฯลฯ พิจารณาปัญหา รายงาน ครม.ภายใน 30 วัน

นอกจากนี้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงกลาโหม ก็มีการเจรจากันและฝ่ายทหารยินยอมที่จะลดบทบาท โดยให้ฝ่ายพลเรือนเข้ามานับบทบาทในโครงการเจ้าปัญหานี้มากขึ้น

นับเป็นความกล้าหาญที่รัฐบาลชุดตาทัพของนายอานันท์ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ และแสดงความจริงใจในการแก้ไขปัญหายกออก ที่ผู้ใหญ่หลายคนไม่กล้าไปแตะต้อง

แม้คำสั่งระงับ และยกเลิก คจก.จะมีผลแล้ว แต่ยังคงทำให้ชาวบ้านที่มาชุมนุมไม่แน่ใจ ทุกคนต้องการเรียกร้องให้ยกเลิกโครงการ คจก.โดยสิ้นเชิง ไม่ใช่เหลือคาราคาซังไว้

คำถามที่ติดตามมากก็คือ ที่ดินทำกินที่ชาวบ้านได้สูญเสียไปจะจัดการอย่างไร ทุกคนยืนยันว่าไม่สามารถรอให้ครบกำหนด 30 วัน เพื่อให้กรรมการพิจารณาโครงการรายงานผล เพราะจะไม่ทันฤดูเพาะปลูก ไม่มีใครต้องการผ่านหน้าฝนนี้ไป ด้วยความว่างเปล่า

ปัญหานี้ เป็นปมปัญหาใหม่ที่คณะรัฐมนตรีจำเป็นต้องเร่งหาทางออก จะระบุว่าชาวบ้านเรียกร้องไม่จบสิ้นก็ไม่ได้ เพราะทุกคนได้รับความเจ็บปวดจากโครงการคจก.มานับนานเหลือเกิน นานจนความรู้สึกไว้วางใจ “เจ้าหน้าที่รัฐ” เลือนหายไปจากหัวจิตหัวใจคนเหล่านี้เสียแล้ว

ยุทธวิธี “กองทัพเดินเท้าทั่วโลก” ถูกนำมาใช้ กลุ่มชาวบ้านหลายร้อยคนตัดสินใจขบวนออกจากสนามหน้าศาลากลางจังหวัดนครราชสีมา เคลื่อนตัวไปตามถนนมิตรภาพ คำที่โชนปีกหลังตั้งเพิงพักกันที่นั่น เข้าขึ้นมารถออกเดินกันต่อเป้าหมายคือ “ทำเนียบรัฐบาล”

ถึงนับวันกองคาราวานคนทุกข์ยิ่งใกล้เข้ามาแน่นอน

ความกดดันยิ่งทับถมไปยังคณะทำงานของรัฐบาลหนักหน่วงยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

ภาระหนักจึงตกอยู่บนบ่าอันหนักอึ้งของคณะรัฐมนตรีชุด “นายอานันท์” อีกครั้งหนึ่ง หากแก้ไขปัญหาให้ลุล่วงไปด้วยดีแล้ว ปัญหาเรื่องคจก.จะเป็นผลงานชิ้นโบว์แดงที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่งของรัฐบาลชุดตาทัพชุดนี้

นอกเหนือไปจากการเตรียมเลือกตั้งบริษัท

เปรียบเทียบสถานการณ์การดำเนินงาน โครงการคจก.ตอ./อ.ปี 2534 ระหว่างภาครัฐและองค์กรเอกชน

1. ปางดลาน จ.ขอนแก่น

เนื้อที่ 345,500 ไร่ เขต อ.ชุมแพ อ.สีชมพู และกิ่ง อ.ภูผาม่าน มีการก่อตั้งเป็นชุมชนอย่างเป็นทางการใช้ชื่อบ้านตาตฟ้า ต.วังสวาป กิ่ง อ.ภูผาม่านตั้งแต่ปี 2501 เริ่มอพยพราษฎรตามโครงการคจก. ระหว่างเดือนเมษายน-ธันวาคม 2534 จำนวน 3 หมู่บ้านคือ บ้านชำฝักหนาม อ.ชุมแพ 278 ครอบครัวย (องค์กรเอกชนระบุ 237 ครอบครัวย) บ้านตาตฟ้า กิ่ง อ.ภูผาม่าน 87 ครอบครัวย และบ้านดงสะคร่าน 154 ครอบครัวย (องค์กรเอกชนระบุ 164 ครอบครัวย)

ผลการดำเนินงานตามที่โครงการระบุ

อพยพราษฎรสู่หมู่บ้านรองรับคือ บ้านผาขาม (ชื่อใหม่ บ้านผาสวรรค์) 237 ครอบครัวย เตรียมอพยพชาวบ้านตาตฟ้า และดงสะคร่าน สู่บ้านผาขาม จัดแปลงที่ดินให้ราษฎรทั้งที่ถูกอพยพมาและทำกินอยู่ในเขตป่าสงวนเนื้อที่ 21,068.5 ไร่ ได้พื้นที่ป่าอนุรักษ์เพื่อการฟื้นฟู 3,800 ไร่

ปัญหาที่องค์กรเอกชนสรุป

ชาวบ้านยังไม่มีที่ดินทำกินในพื้นที่รองรับ โดยขอพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม แต่ยังไม่ได้รับการจัดสรรมีการเคลื่อนไหวกลับไปทำกินที่ดินเดิม ปัญหาขาดแคลนน้ำ เกิดความแตกแยก ระหว่างเจ้าของที่ดินเดิมกับชาวบ้านที่อพยพมา

2. ป่านายางลึก จ.ชัยภูมิ

เนื้อที่ 1,169,827 ไร่ (องค์กรเอกชนระบุ 1,016,688 ไร่) เขต อ.เทพสถิต อ.หนองบัวระเหว อ.จัตุรัส และอ.บ้านเข็ญจรงค์ พื้นที่ดังกล่าวชาวบ้านอพยพเข้าไปอยู่หลังการเข้ามาเอกชนที่ได้รับสัมปทานป่าเมื่อปี 2512 มีการอพยพ

ชาวบ้านออกจากที่ดินในเขตป่าอนุรักษ์ และป่าสงวนฯ 3 หมู่บ้าน คือ บ้านวังน้ำเขียว ต.วังตะเฆ่ อ.หนองบัวระเหว 105 ครอบครัวยุ (องค์กรเอกชนระบุ 75 ครอบครัวยุ) บ้านโนนสวรรค์ ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต 135 ครอบครัวยุ (องค์กรเอกชนระบุ 97 ครอบครัวยุ) และบ้านหนองใหญ่ ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต 195 ครอบครัวยุ (องค์กรเอกชนระบุ 58 ครอบครัวยุ)

ผลการดำเนินงานตามที่เจ้าหน้าที่ระบุ

ช่วยเหลือราษฎรอพยพไปอยู่หมู่บ้านรองรับบ้านท่าโป่ง บ้านโนนม่วง อ.หนองบัวระเหว และบ้านโนนสำราญ อ.เทพสถิต ให้การช่วยเหลือเป็นเงินดำรงชีพในระยะแรกระหว่างรอที่ทำกินใหม่ดำเนินการจัดแปลงทำกินให้ราษฎรที่ถูกอพยพและทำกินในป่าสงวนฯทั้งหมด 6,162.5 ไร่

ปัญหาที่องค์กรเอกชนสรุป

มีการแบ่งที่ดินสร้างบ้านเป็นล็อก ๆ แต่ไม่เพียงพอการจัดสรรที่ดินยังไม่เสร็จสิ้น ทำให้เกิดความแตกแยกระหว่างชาวบ้านเนื่องจากขาดความมั่นใจในเรื่องที่ทำกิน มีปัญหาด้านสาธารณสุขโรคพื้นถิ่น ชาวบ้านอพยพไปทำงานต่างถิ่นมากขึ้น

3. ป่าเก่าลอย-นากลาง จ.อุดรธานี

เนื้อที่ 817,606 ไร่ เขต อ.นากลาง อ.สุวรรณคูหา อ.หนองบัวลำภู กำหนดพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 1.4 แสนไร่เศษ ชาวบ้านอพยพเข้าทำกินตั้งแต่ปี 2520 มีการอพยพชาวบ้าน โนนธาตุพัฒนาจำนวน 33 ครอบครัวยุ (องค์กรเอกชนระบุ 30 ครอบครัวยุ) ออกจากป่าอนุรักษ์

ผลการดำเนินงานตามที่เจ้าหน้าที่ระบุ

ราษฎรกลับภูมิลำเนาเดิม 2 ครอบครัวยุ อพยพจริง 31 ครอบครัวยุไปยังหมู่บ้านรองรับบ้านสระแก้ว ต.โนนสวรรค์ อ.นากลาง ช่วยเหลือเงินยังชีพ จัดที่อาศัยให้ผู้อพยพร่วมกับราษฎรส่วนอื่นเนื้อที่ 15.5 ไร่ แบ่งแปลงที่ดินให้ราษฎรทั้งหมดทั่วจังหวัดในรูปโครงการคจก. 1-4 จำนวน 3,107 ครอบครัวยุ เนื้อที่ 29,713.3 ไร่ วางแผนสร้างสาธารณสุขโรคพื้นถิ่น

ปัญหาที่องค์กรเอกชนสรุป

ชาวบ้านยังไม่ได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินบางส่วนเตรียมจะกลับเข้าไปทำกินในที่เดิมเพราะรอไม่ไหวมีการอพยพแรงงานไปต่างถิ่นเพิ่มมากขึ้น

4. บ้านกรวด แปลงที่ 5 จ.บุรีรัมย์

เนื้อที่ 129,275 ไร่ เขต อ.บ้านกรวด กำหนดป่าอนุรักษ์ 47,375 ไร่

ผลการดำเนินงานตามที่เจ้าหน้าที่ระบุ

ไม่มีการอพยพราษฎร เพราะส่วนใหญ่อยู่ในหมู่บ้าน นอกเขตป่าแต่บุกรุกทำกินในเขตป่าสงวนฯมีการสร้างถนนลำลอง เข้าพื้นที่ทำกิน จัดระบบส่งน้ำทางท่อ สอบสวนเอกสารสิทธิ์จัดแปลงที่ดินสำหรับราษฎร 3,628 ครอบครัวยุ พื้นฟูป่าอนุรักษ์ทั้งหมด

ปัญหาที่องค์กรเอกชนระบุ

มีกลุ่มนายทุนกว้านซื้อที่ดินแปลงที่ติดถนนชาวบ้านคัดค้านการจัดสรรที่ดินอย่างหนัก และเจ้าหน้าที่รัฐได้ไถ่ทำลายผลิตผลของชาวบ้านที่ยังไม่ได้เก็บเกี่ยว

5. ป่าดงบังอีฝั่งซ้ายห้วยกม และป่าดงดำด้อย

จ.อุบลราชธานี

เนื้อที่ 177,714 ไร่ เขตอ.ขานุมาน เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านเข้าทำกินในเขตป่ามานานนับร้อยปี และมีบางส่วนเพิ่งอพยพมาจากจังหวัดใกล้เคียง อาศัยอยู่กระจัดกระจายในเขตป่าสงวนฯ

ผลการดำเนินงานตามที่เจ้าหน้าที่ระบุ

อพยพราษฎรจากหลายหมู่บ้านจำนวน 258 ครอบครัวยุ ไปยังหมู่บ้านรองรับ (องค์กรเอกชนระบุมีมากกว่า 278 ครอบครัวยุ) ที่บ้านห้วยฆ้อง บ้านโคกกระแต บ้านนาหนองแดง และบ้านหนองแม่สิงห์ อ.ขานุมาน ดำเนินการจัดที่อยู่อาศัยให้ราษฎรที่อพยพจากเขตอนุรักษ์ 258 ครอบครัวยุ เนื้อที่ 129 ไร่ จัดแบ่งแปลงให้ชาวบ้านที่ทำกินในเขตป่าสงวนฯ 258 ครอบครัวยุ เนื้อที่ 3,741 ไร่

ปัญหาที่องค์กรเอกชนสรุป

ชาวบ้านยังไม่ได้รับการจัดสรรที่ดิน แม้เวลาผ่านไปนานกว่า 1 ปี มีปัญหาขัดแย้งในการแบ่งล็อกที่ดิน และชาวบ้านจำนวนมากเตรียมอพยพกลับที่ดินเดิม

นอกจากนี้ยังมีพื้นที่เร่งด่วน ซึ่งไม่ได้อยู่ในโครงการเป้าหมายอีก 2 แห่งคือ ป่าดงใหญ่ อ.ปะคำ จ.บุรีรัมย์ และป่าครบุรี และอุทยานแห่งชาติทับลาน อ.เสิงสาง จ.นครราชสีมา ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งเป็นข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์ และสื่อมวลชนอยู่เนือง ๆ

และพื้นที่ดังกล่าวนี้เอง เป็นชนวนสำคัญในการเกิดชุมนุมประท้วงยึดเยื่อ กระทั่งล่าสุดชาวบ้านเคลื่อนขบวนเดินเท้าเข้ากรุงเทพฯ ในขณะนี้

คำให้การของ“คนทุกข์” ก่อนเคลื่อนขบวนเข้ากรุง

นายคำผาง โสวาปี อายุ 40 ปี ชาวบ้าน
จากบ้านนามูล หมู่ 4 ต.คุนสาด อ.กระนวน จ.
ขอนแก่น

“หมู่บ้านที่ผมอยู่ทำกิน ในเขตป่าสงวนดงมูลมีชาวบ้าน
638 ครอบครัว อยู่กันมานานหลายสิบปีจนไม่มีสภาพป่าแล้ว
อยู่ ๆ ก็มีทหารในโครงการคจก.เข้าไปอพยพชาวบ้านจากบ้าน
นาคำน้อย อ.หนองสูงศรี จ.กาฬสินธุ์ ที่อยู่ติดกัน 200 กว่า
ครอบครัว มาทำกินในที่ดินที่พวกผมได้อาศัยอยู่พวกผมจึงยอม
ไม่ได้ จึงต่อต้านกันมาตลอด จนทหารในโครงการพูดอาฆาต
พวกผมไว้ว่า “ระวังตัวให้ดี เดี่ยวจะเดือดร้อน”

นายบุญโลม อาจธานี อายุ 40 ปี ผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ 13 บ้านชุมชนพัฒนา ต.สำนักตะคร้อ อ.ด่านขุนทด จ.
นครราชสีมา

“หมู่บ้านผมจะเข้าโครงการปี 2536 มีการเตรียม
อพยพคนถึง 38 หมู่บ้านใน 6 ตำบล ทั้ง ๆ ที่ชาวบ้านอยู่กัน
มาร่วม 100 ปีแล้ว มีโรงเรียน วัด ระหว่างนี้มีการสอบสวน
เอกสารสิทธิ์ มีทหารมาข่มขู่ให้ชาวบ้านร่วมมือกับทางการ ใคร
ขวางจะไม่ได้ที่”

“ผมไม่รู้ว่าทำไมต้องมาทำคจก. ทั้งที่บริเวณนี้
เป็นป่าเสื่อมโทรมมานานแล้ว ที่ยังเป็นป่าสมบูรณ์
อยู่ห่างออกไป ในเขตจ.ชัยภูมิ”

นายยีนยง โอภากุล หรือ “แอ๊ด คารา-
บาว” นักร้องเพลงเพื่อชีวิตชื่อดัง

“ผมเพิ่งกลับออกมาจากป่าทับลาน พร้อมกับหลวงปู่
ประจักษ์ ได้เห็นอะไรหลายอย่าง โดยเฉพาะป่าที่ถูกทำลายไป
ผืนมที่มาจากน้ำมือคนของรัฐ เมื่อโยงเรื่องเข้ากับการผลักดัน
ชาวบ้านให้ลอยแพโดยกลุ่มผู้มีอำนาจไม่กี่คนมาขจัดวงให้ตรงโน้น
ตรงนี้เป็นป่า และวางแผนปลุกยุงคาลิปดัส ส่งโรงงานเยื่อกระดาษ
ของนายทุน เป็นเรื่องที่สุดทนจริง ๆ ยากถามว่า ชาวบ้าน
หรือเจ้าหน้าที่ที่เป็นตัวการรุกป่ากันแน่”

นายเฉลิม บุญจันทิก กำนันตำบลโคกภู อ.กุดบาก
จ.สกลนคร

“คจก.จะมาอพยพหมู่บ้านที่ผมอยู่โดยอ้างว่าอยู่ในเขต
อุทยานฯ และเป็นป่าดิบ เขตดงชมพูพาน ทั้ง ๆ ที่ผมอยู่มานาน
เป็นสิบ ๆ ปีแล้ว ขอถามหน่อยเถอะ ที่บ้านบ่อเดือนห้า ที่
จะให้ผมย้ายไปอยู่ในอุทยานฯ ไม่เป็นป่าดิบหรือ ทหารเอารถ
ไถทำลายป่าราบเป็นหน้ากลอง ดันน้ำ ผมเห็นมากับตา
จะให้เชื่อว่ามันรักษาระบบชาติได้อย่างไร”

“ผมเป็นมือตีนของรัฐ ยังชี้แจงกับลูกบ้านไม่ได้
ว่าทำไมต้องไล่พวกผมออกจากที่อยู่ทำกิน ไม่รู้ว่าเสียเงิน
ไปเท่าไรที่มาทำอย่างนี้ที่สำคัญตอนนี้เขาใช้แผนคุมชาวบ้าน
ใครบ้านถูกพายุพัดพังห้ามซ่อมเดี๋ยงชาติให้ย้ายลูกเดียว”

นายเชิด พรหมหากุล อายุ 31 ปีราษฎรบ้านบ่อ
เดือนห้า หมู่ 10 ต.โคกภู อ.กุดบาก จ.สกลนคร

“ผมโดนจับขังข้อหารุกป่าจนเช็ดแล้ว จึงต้องย้ายมา
อยู่ที่นี้เป็นชุดแรก ถ้าไม่มาก็ถูกจับอีก ทั้ง ๆ ที่ไม่อยากอยู่ ได้
ที่มา 14 ไร่ครึ่ง แต่ออกไปทำไร่ก็เสี่ยงตายทุกวัน เพราะที่นี่มี
เจ้าของอยู่ก่อนแล้วถูกขู่มิเว้น ไม่รู้จะถูกเจ้าของเก่าเขา
ยิงทิ้งเอาเมื่อไหร่”

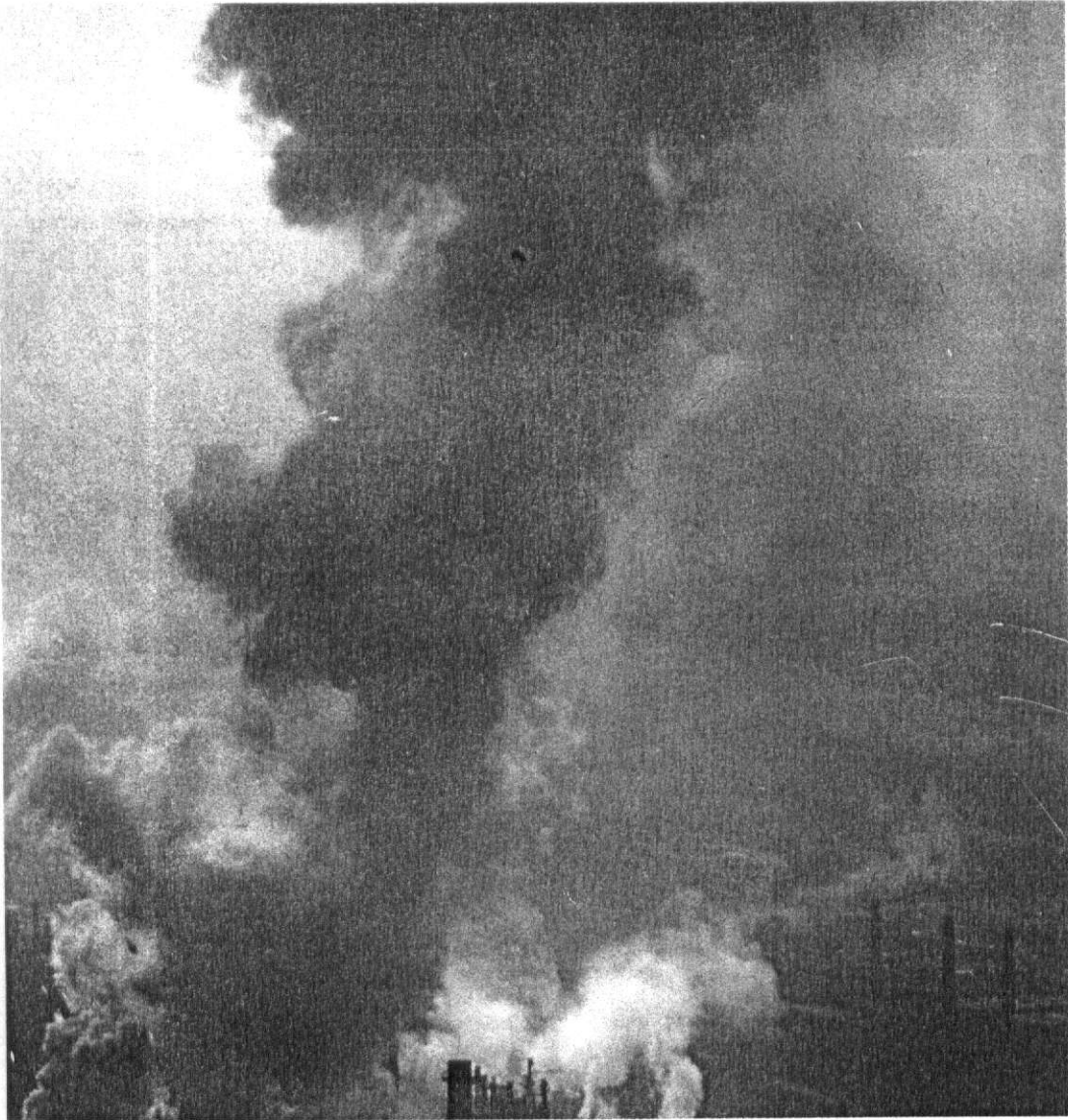
(มติชนรายวัน วันอาทิตย์ที่ 28 มิถุนายน 2535 หน้า 6)

Last Tango in Thailand

(The Nation February 24, 1992. p.1)

สมาคมวิศวกรรมศาสตร์แห่งประเทศไทย

77/201-202 อาคารราชเทวีทาวเวอร์ ชั้น 17
ถนนพญาไท กรุงเทพฯ 10400 โทร. 255-3685 โทรสาร. 251-7269